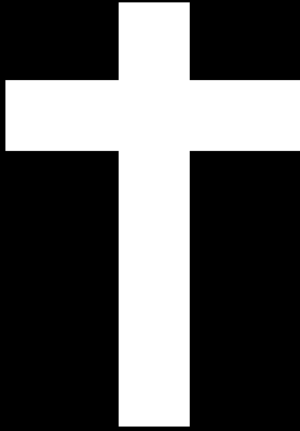

Ra 'Ra'yo
Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

Ra 'Ra'yo Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b

Contents

NSAN MATEO 1
NSAN MARCO 58
NSAN LUCA 94
NSANJUA 155
RA ECHO 200
RA ROMANU 254
RA MUDI RA CORINTIO 277
RA NOHO RA CORINTIO 300
RA GALATA 315
RA EFESIO 324
RA FILIPENSE 332
RA COLOSENSE 338
RA MUDI RA TESALONICENSE 344
RA NOHO RA TESALONICENSE 348
RA MUDI RA TIMOTEO 351
RA NOHO RA TIMOTEO 357
RA TITO 361
RA FILEMÓN 364
RA EBREO 366
RA SANTIAGO 384
RA MUDI RA PEDRO 390
RA NOHO RA PEDRO 397
RA MUDI RA XUUA 401
RA NOHO RA XUUA 407
RA HNU RA XUUA 408
RA JUDA 409
RA APOCALIPSI 411

NSAN MATEO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MATEO

*Yá mudi ja'i de ra Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Nura mudi nuna t'ofona ma da ma to'o gue'u ya mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'u ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu. ³ Ra Judá co rá 'behña rá thuhu ra Tamar bi me'tsa yoho yá t'u yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aram. ⁴ Y ra Aram bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salmón. ⁵ Y ra Salmón co rá 'behña rá thuhu ra Raab bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behña rá thuhu ra Rut bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Isái. ⁶ Y ra Isái bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Davi nú'a bi nda de ya me Israel. Y ra nda Davi bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salomó, y nura nana ra Salomó go gue'a mrá 'behña hmaḥa ndu ra Uría.

⁷ Y ra Salomó bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Asa. ⁸ Y ra Asa bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Usía. ⁹ Y ra Usía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Esequía. ¹⁰ Y ra Esequía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Josía. ¹¹ Y ra Josía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'u mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'u ra Jeconía bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Sorobabel. ¹³ Y ra Sorobabel bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Asor. ¹⁴ Y ra Asor bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eliud. ¹⁵ Y ra Eliud bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Matán, y ra Matán bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Cobo. ¹⁶ Y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'u rá thuhu ra Jose nú'a to'o rá dame ra Maria. Y ra Maria go gue'a rá nana ra Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuḗ pa e da nda.

¹⁷ Y de gatho yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'u. Nepu yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mai ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

*Rá 'bui ra Jesucristo
(Lc. 2:1-7)*

18 Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'muhui 'bestho. Nepu nu'á bi nda'thi co rá ts'edi rá Māca Ndāhi Ajuā. 19 Pe ra Jose mrá hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hyepu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma. 20 Nu'á bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi badi gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuā bi mehna 'nará enxē pa bi zofo dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nугue Jose rá t'ui ra ndā Davi, oгуí beni gui hyepu. Oгуí tsu gui nthatui ra Maria, ngue'a nu'á da'thi pe co rá ts'edi ra Māca Ndāhi. 21 Nu'á ma da me'tsa 'nara zi bātsi, y nura zi bātsi'a gui hñu'mbabi drá thuhu ra JESU, ngue'a go gue'a ma da pōhō yá ja'i de yá ts'oqui.

22 Bi njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mānga 'na de nuyá 'mehni Ajuā maya'bu gue bi 'ñena:

23 'Nara nxutsi ma da nda'thi da 'mu rá bātsi ne da thu'mbabi rá thuhu Emanuel.

Nú'a ra thuhu'a rí bōni da 'ñena, Ajuā 'bui con guecju.

24 Nepu bi nuhu ra Jose, ne bi nthatui ra Maria ngu nú'a xqui xipa rá enxē Ajuā. 25 Pe himbi hñuxui asta himbi 'mui rá mudi t'u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

2

'Raya badi e bi c'a'tsa ra zi bātsi

1 Nú'u ya pa mrá ndā ra Erode, gue'bu bi 'mui ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'u 'raya hoga badi bi 'ñehe de yabu ya hai ngue mbōxyadi. Bi 'ñehe'u ne bi zōhō ja ra hnini Jerusale. 2 Nepu bi 'ñani'u bi 'ñena:

—¿Habū de guecua di 'bui rá ndā ya xodyo nú'a ja guehya xa 'mui? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de bōxyadi y dí pāhe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'mui 'nara ndā, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

3 Y nu mi 'yøde ra ndā Erode njabu, xi bi ntsu ne bi du rá mui, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá mui. 4 Ra ndā Erode 'bestho bi zohna ya ndā gá macja ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'u te mi mānga yá he'mi, habū dí 'mui ra Cristo nú'a ma da ndā. 5 Y nu'ú bi 'ñembi:

—Ma da 'mui Belé de ra hai Judea, ngue'a njabu bi 'yofo rá 'mehni Ajuā gue bi 'ñena:

6 Nú'ahu gyá menguhu Belé de ra hai Judá, ma'na xa t'e'tsa ri nsuhe de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá, ngue'a de gue'ahu ma da bōnga 'nara ndā nú'a da supa rá hnini Ajuā nú'a rá thuhu Israel.

7 Nu'bu ra Erode bi ñasēui 'ramats'u ya badi ne bi 'yambabi'u ha'mu xqui hyanda ra tsø. 8 Nepu bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yohu gui 'ñanihu xá hño habū di 'bui ra bātsi, y nu xcrí tsu'hu güi penjū gui xicaguihu pa ga ma ga nsundaga nehe.

9 Y nu mi 'yøde nú'a bi mānga ra ndā, nu'ú bi ma. Nepu nú'a ra tsø xqui hyant'u mbōxyadi mi 'bet'o de gue'u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni habū mi 'bui ra zi bātsi ja bi 'maini ra tsø. 10 Nepu ya badi bi hyanda ra tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi johya'u. 11 Y bi yut'i'u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi bātsi co ra Maria nurá nana'a, ne bi ndandiñahmu'u pa bi nsunda ra zi bātsi, ne bi xo'tsa yá 'me'tsi mi hñā, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñni mi yuni xá cūhi mrá thuhu ra mirra. 12 Ha nuya badi bi xipabi Ajuā dega t'i gue hinda mengui'u pa da xipabi ra Erode habū xqui zudi ra zi bātsi. Hangue nu'ú bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra bātsi co rá nana pa Egipto

¹³ Nu mi menga ya badi, Ajuā bi mehna 'nará εnxε pa bi zofa ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi bātsi co rá nana, pōñhu yabu de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuah_u ra ndā Erode ngue'a nu'á ma da hyonga ra zi bātsi pa da hyo, y ja bá 'buhni_u asta hinga xi'a'i güi penju.

¹⁴ Nu'bú ra Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi bātsi co rá nana pa bi ma Egipto. ¹⁵ Y ja bá 'buhni_u asta himbi du ra Erode. Hanguie bi nja ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuā gue Ajuā bi 'ñena: “Dá penpa ra noya ma T'u pa da bōni de Egipto.”

Ra ndā Erode bi manda da tho ya t'uca ts'unt'u nú'u mi 'bu Belé

¹⁶ Nepu ra Erode xi bi bō rá cue nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya badi. Hanguie bi manda da tho gatho ya zi bātsi nú'u mi 'bui gatho rá ngani Belé, nú'u mi pe'tsa yo njeya pa rí gai, ngue'a xqui xipa ya badi gue ya mi pe'tsa ngu yo njeya de xqui hyanda ra tsō. ¹⁷ Y bi njabu ngu nú'a xqui manga ra Jeremía rá 'mehni Ajuā ne bi 'ñena:

¹⁸ Bi nt'ode ya danga ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi, ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi bātsi, hangue mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

¹⁹ Nepu ya de bi du ra Erode, nu'bú Ajuā bi mehna ma'na'qui 'nará εnxε pa bi zofa ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

²⁰ —Nangui ne tsixa ra zi bātsi co rá nana ne rí maha ja ri haihu Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongra ra zi bātsi pa xa hyo hmaha.

²¹ Nu'bú nu'á bi nangui bi zixa ra zi bātsi co rá nana y bi mengui pa ja yá hai Israel. ²² Pe ra Jose bi 'yode gue ra Arquelao rá t'u ra Erode go mrá mpote de rá 'befi rá dada ne bi ndā ja ra hai Judea, hangue mi tsu da zōni ja nú'a ra hai'a. Nu'bú Ajuā bi xipi dega t'i gue da ma ja ra hai Galilea. ²³ Y bi zōni'u bi 'muhni ja 'nara hnini rá thuhu Nasare, pa bi njabu ngu nú'a xqui manga 'rayá 'mehni Ajuā gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

3

*Ra Xuua Xi'tsate mi zofa ya ja'i ja ra mbonhi
(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ 'Mefa bi mudi ra Xuua Xi'tsate bi zofa ya ja'i ja 'nara mbonhi nuni Judea.

² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsō'mhu ne ñobrihu ngue'a ra ndā de mahets'i ya 'bestho xa 'ñepu pa da ndā.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui manga ra badi Isaía maya'bu gue ma da 'ñehe, ne bi 'ñena:

'Nara ja'i ma da ñā nts'edi ja ra mbonhi ne ma da 'ñena:

“Hocuah_u xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juānhu gatho ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu'á mrá he ra Xuua, mri hñe dega xicameyo, ne mri ngat'a 'nara ngat'i dega xifri. Y numrá hñuni'a, mi tsi ya hoga nc'oto ne ya t'afi dega sefi. ⁵ Y xi mi tsōni ndunthi ya ja'i habu mi 'bu'a pa da 'yode nú'a mi mañ'a, nuya me Jerusalem ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bui ja rá nthets'i ra dāthe Jordá. ⁶ Nepu ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra dāthe Jordá nú'u mi njuani de yá ts'oqui.

⁷Y ndunthi ya fariseo ne ya saduceo mi ts'oni habu mi xi'tsate ra Xuua. Nu'u mi t'embi gue ya fariseo ne ya saduceo po nu'a ra jamfri mi pe'tsi'u. Ora bi hyanda ra Xuua mi ts'onini'u bi 'ñembabi:

—iNú'ahu gyá ts'o'muihu guí njahu ngu ya zate qu'eña! ¿Hanja xcá ehehuua? ¿Ha guí ne guí 'ba'tuabihu hmaḥá rá cue Ajuá xa 'ñepu? ⁸MaHyoni gui 'yøthú nú'a xá hño pa da hnequi gue xi majuani ya xcá ntsø'mhu de ri ts'oquihu. ⁹Ogrí 'ñets'ihu gui 'ñeñhu gue ngue'a yá t'u'a'ihu ra Abrá hinda ma da z'u'ahu rá cue Ajuá. Ngue'a nuga dí xi'ahu gue Ajuá tsa da 'yøt'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'u de ra Abrá. ¹⁰Y dí xi'ahu gue nubya ya 'bui 'na to'o ha ra t'égui pa da zecua yá 'yu ya za. Gatho nú'u ya za hingui unga yá hoga fruta da ts'equi pa da thøt'a ja ra tsibi. ¹¹Nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe ngue'a ya ga ntsø'mhu de ri ts'oquihu, pe xa 'ñepu ma'na bra 'befa de gueque nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihu co ra Maça Nḁahi nú'a ma da 'mui ja ri corasohu ne xi dí ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nú'a bra 'befa de guecagui xi ma'na ja rá ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga hã'tsuabi yá thiza. ¹²Y nu'á hã, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nú'a xá hño pa da me'tsi, y nura paha da 'ueque pa da tsat'a ja ra tsibi nú'a hinhya'mu ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³'Mefa ra Jesu xqui 'ñehe de Galilea pa mri ma ja ra dathe Jordá habu mi 'bu ra Xuua pa da nxistehe'a. ¹⁴Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'ñembi:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi gui xiscagui.

¹⁵Nepu ra Jesu bi ḁadi bi 'ñembi:

—Go da xiscagui gue pa njabu ga ø'tuabihu gatho yá hmanda Ajuá.

Nu'bú ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu. ¹⁶Y nu mi uadi bi nxistehe, bi bøts'e de ja ra dehe, nepu bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá Maça Nḁahi Ajuá bá cai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ñe bi zøhø ja gue'a. ¹⁷Y bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi dí hopa rá 'mui.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹Nepu rá Maça Nḁahi Ajuá bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nthuini ra ts'ondahi pa da japi hmaḥá da 'yøt'a 'nara ts'ot'øt'e.

²Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi ñote ma pa ne ñote xuui, ne 'mefa bi zu ra thuhu. ³Nepu de gue'a bi zøni ra ts'ondahi há mi 'bui'a, ne bi muḁi bi xaxi ne bi 'ñembabi:

—'Bu go gue'e rá T'u'i Ajuá, japa nuya ya do da nthuhme xa.

⁴Pe nu'á bi ḁati ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'øfo ja ra Maça T'øfo gue ra ja'i hingue hønse po ra thuhme da 'mui, gatho nú'a mā Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.

⁵Nepu ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra maça hnini Jerusale, ne bi pø'tsa mañá ja ra ndanija. ⁶Ne bi 'ñembabi:

—'Bu xi majuani rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'øfo ja ra Maça T'øfo ne ena njaua:

Ajuá da pehna yá enxe pa da su'a'i

ne da mip'a ri 'ye

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcrí tsønga ja ra hai.

⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'ofoto nehe ja ra Māca T'ofoto: “Oguí xaxa Ajuā ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i.”

⁸ Nepu ma'na'qui ra ts'ondāhi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi mrá hñets'i pa bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguni ra ximhai con gatho yá hño nú'á mi ja. ⁹ Y bi 'ñembi:

—Gatho nuyu ya hnini guí handi ga 'ra'i 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'ofoto ja ra Māca T'ofoto gue Ajuā ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hõnse'a gui pēpabi.

¹¹ Nepu ra ts'ondāhi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi zø yá enxε Ajuā bi umbabi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² 'Mēfa bi 'yøde ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'bu nú'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea. ¹³ Y ja bá 'buhni ja ra hnini Nasare. Nepu de guehni bi ma bá 'bu Ncapernau guetbu ja rá ñani ra ndehe habu mi ja yá hai ra Sabuló ne ra Neftalí. ¹⁴ Y bi njabu ngu nú'á xqui mangu ra bađi Isaía de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De yuhyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabuló ne rá hai ra Neftalí, ja thohnitho ra 'ñu ri ma pa ja ra ndehe, ja guehni ra hai Galilea habu 'bui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'mēdi hmaḡa ja 'nara danga 'bexuui,

pe nubyá ha, ya bi nja ra hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njabu gue'a xqui mangu ra bađi Isaía.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi mudi bi zofoto ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ya xa zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā.

Ra Jesu bi zofoto goho ya mēhua pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'ú mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe ngue'a myá mēhua. ¹⁹ Nepu ra Jesu bi zofoto ne bi 'ñembi:

—Bá ehū tēngaguihu y ga u't'a'ihu gui mpehuahū dega ja'i.

²⁰ Nu'bu 'bestho nu'ú bi zopu yá xit'a nepu bi deni.

²¹ Y bi 'ño 'na tai'u nepu bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi pø'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zofoto. ²² Nepu 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi dena ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Lc. 6:17-19)

²³ Nu'bu ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguni Galilea y mi cat'a ja yá nija ya mengu de guehni pa mi xahni, y mi haçuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pe'tsi'u, y mi 'yo mi zofoto mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ²⁴ Y bi ntanga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pe'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pe'tsa ya ts'ondāhi ne nú'u xqui 'be yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a. ²⁵ Y ndunthi ya ja'i bi

de na ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra dāthe Jordá.

5

Ra Jesu bi nxahnate ja 'nara t'òhø

¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nu'á bi 'uegue de gue'ne ne bi bøxa ja 'nara t'òhø ne ja bá hudini'a. Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iui. ² Y ra Jesu bi mudi bi xahni'u ne bi 'ñembi:

Nú'u to'o di johya (Lc. 6:20-23)

³—Njapi nú'u to'o hingui 'ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'mui habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

⁴ Njapi nú'u to'o tu yá mui; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá mui.

⁵ Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'á te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá meti'u.

⁶ Njapi nú'u to'o ne da 'yøt'e nú'á xá hño con gatho yá mui; nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'á ne'u.

⁷ Njapi nú'u to'o ja yá nthe cate; nú'ú ma da zutua rá nthe cate Ajuá nehe.

⁸ Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

⁹ Njapi nú'u to'o utua yá miq'u'eiu hanja da 'mui te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá bātsi Ajuá.

¹⁰ Njapi nú'u to'o thogui ya nt'atsate ngue'a øt'e nú'á xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'mui habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

¹¹ Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihu ora tsañ'ahu ya ja'i ne utsa'ihu ne ju'ts'ahu ya nc'uamba ngue'a guí tengaguihu. ¹² Xi da johyahu ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahu 'nara danga thaha nuni mahets'i. Njabu nehe bi t'utsa yá 'meñni Ajuá nú'u mi 'bui ante de gue'ahu.

Nu'ahu guí njahu ngu ra u ne ra ñot'i pa ya meximhai (Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ Nu'ahu guí njahu ngu ra u ri cæqui habu t'u'tsi, ngue'a guí utuahu ra hoga nt'udi ri miq'u'eihu. Ha nu'bu ra u di otho rá 'ñu, nu'bú çhanja strá çhi 'bu? Nu'á ga øthu, ga føthubu pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

¹⁴ Nu'ahu guí njahu ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahu ri miq'u'eihu. Nja ngu 'nara hnini bí tø mañá de 'nara t'òhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahu nehe, hinda za guí 'ñaguihu ra hoga'mui. ¹⁵ Nehe 'bu ga tsøguehu 'nara ñot'i ne ga co'mhu co 'nara caho, nu'bú hinte da yot'i. Pe nu'bu ga tøtøhu habu ga tøtøhu, nu'bú ha, da yot'i gatho mbo ra ngu. ¹⁶ Nehe njahubu guí udihu 'nara hoga'mui ja yá thandi ri miq'u'eihu pa da hyant'a ri hoga'muihu, ne njabu nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'á bí 'bui mahets'i.

Ra Jesu bi ma de rá ley ra Moise

¹⁷ Oguí beñhu gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'á bi zogui ra Moise, nixi pa ga huata nú'á bi 'yofu ma'ra yá 'meñni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'á bi 'yofu'u, ne pa ga xi'ahu te rí bønga nú'á bi 'yofu'u. ¹⁸ Xi majuañi dí xi'ahu gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'bu hinda t'øt'e gatho nú'á mangu ra Māca T'ofu, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho. ¹⁹ Nu'á tóto hinda 'yøt'a gatho nuya hmanda mangu ra Māca T'ofu, masque nú'u xi ya t'uca hmanda, ne njabu nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'á ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmanda Ajuá. Pe nu'á tóto

da 'yøt'a gatho nuya ya hmanda ne njabu da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmanda Ajuá. ²⁰ Dí xi'ahú, oxqui ma gui øthu ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnate de ra ley, nú'ú hu yá múi gue øt'a gatho nú'a mǎnga ra ley pe ya yohmi, ngue'a njabu hinda za gui 'buhú ja rá hmanda Ajuá.

Ra Jesu bi mǎ de ra cue
(Lc. 12:57-59)

²¹ Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bú, gue oxqui hñotehú, ngue'a nú'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðádi. ²² Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da bø rá cue co rá miq'u'eiuí, nú'á ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðádi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miq'u'eiuí ne da 'ñembi gue ra 'bemfeni, nú'á ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da ðádi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miq'u'eiuí ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'á ma dí gut'i ja ra nidu habú bí zø ra tsibi pa nzantho.

²³ 'Bú 'na de gue'ahú gui hǎmpahú 'nara 'baha Ajuá ja ra nijá ne ja gui beñhúni gue xcá tsø'tuahú rá múi 'nari miq'u'eihú, ²⁴ ja da tsohúni hmǎhǎ ri 'bahahú ne penjú rí maha gui 'yaphú ra pumbate ri miq'u'eihú, ne nu'bú há, bá e gui umfú ri 'bahahú Ajuá.

²⁵ Nu'bú 'nari ncontrahú da ñap'ahú ne da zix'ahú ja ra ts'utbi, cohú 'nara cohí ja ra 'ñu pa ya hingui tsøñhú ja ra nzaya, ngue'a nu'bú gui tsøñhúni da manda'a da jo'ahú fadi. ²⁶ Majuani dí xi'ahú gue hinda za gui pøñhú de ra fadi asta hingui juthú gatho ra thai nú'a guí tuhú.

Ra Jesu bi mǎ de ra nts'inga medinthati

²⁷ Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bú, gue oxqui nzinga medinthatihú. ²⁸ Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'behñá ne da hyøque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medinthati masque hønse te bi beni de gue'a.

²⁹ 'Bú nuri dahú ra 'ñei da ja'ahú gui 'yøthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñáihú ne gui føthubú pa hingui 'yøthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'mædi 'na xeni de ri ndo'yohú que da t'ent'a gatho ri ndo'yohú ja ra nidu. ³⁰ 'Bú nuri 'yehú ra 'ñei da ja'ahú gui 'yøthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hyecju ne gui føthubú pa hingui 'yøthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'mædi 'na xeni de ri ndo'yohú que da t'ent'a gatho ri ndo'yohú ja ra nidu.

Ra Jesu bi mǎ de ra nxuni
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahú maya'bú, gue nu'a tó'o da hyepú rá 'behñá mahyoni da hoca 'nara he'mi dega nxuni. ³² Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da hyepú rá 'behñá ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá dame'a ri japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui 'bú da hñuxui ma'na ra 'ñøhø. Nehe nura 'ñøhø to'o da nthatui nura 'behñá'a, ya ra zinga medinthati.

Ra Jesu bi mǎ de nú'ri jura

³³ Nehe ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahú maya'bú, gue oxqui jurahú nú'a hingó majuani, ngue'a nú'a guí jurahú ja rá thandi Ajuá pe'tsi te gui 'yøthú. ³⁴ Pe nuga dí xi'ahú, oxqui jurahú de 'na ni de ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'buhúni Ajuá, ³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Ajuá, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá mǎca hnini ra Ndá de mahets'i. ³⁶ Nixi gui jurahú po ri ñaxuhú, ngue'a hinda za gui japhú ni 'nari

stah_u da t'axqui o da po'tsi. ³⁷ Hingue mahyoni gui jurah_u. 'B_u gui mañh_u ra hñ_a h_a, nu'b_u hina hina, ngue'a 'b_u gui jurah_u go bí ehe de ra ts'ond_uhi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da ñescate
(Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue nu'a tó'o da zεmba rá da 'na, nehe'a da ts'εmba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i. ³⁹ Pe nuga dí xi'ah_u, oxqui nø'tuabih_u ya ts'o'm_ui. Nu'b_u da mε't'ah_u ri hmih_u ra 'ñei, umf_u nehe ra ngah_a da mε't'ah_u. ⁴⁰ 'B_u 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnih_u, umf_u ri pat'ih_u nehe. ⁴¹ 'B_u 'nara ja'i da ne da tu't'ah_u 'nara 'bats'i pa gui 'yoh_u 'na kilometro, hñ_a'tsuah_u ma'na kilometro. ⁴² 'B_u 'nara ja'i te da 'ya'ah_u, umf_u, ne 'b_u 'nara ja'i da ne te gui hmiph_u, oxqui cømbah_u, hmiph_u.

Madih_u nú'u to'o ri utsa'ih_u
(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue gui madih_u ri miq_u'eih_u ne gui utsah_u nú'u to'o ri utsa'ih_u. ⁴⁴ Pe nuga dí xi'ah_u gue gui madih_u nú'u to'o ri utsa'ih_u. 'Yaph_u Aju_a da japi nú'u to'o tsañ'ah_u. 'Yø'tuah_u ra hño nú'u to'o utsa'ih_u, ne 'yapabih_u Aju_a po nú'u to'o nøñ'ah_u ne εc'ah_u. ⁴⁵ Ngue'a nu'b_u gui øth_u njab_u, nu'bú h_a, grí hñats'ih_u Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i nú'a to'o ri japi da bøxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'm_ui, ne ri japi da 'u_ai pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'm_ui. ⁴⁶ 'B_u grí madih_u hønse nú'u to'o ri ma'ah_u, ne nu ma'ra ya ja'i hingrí madih_u, hinte ma thah_a ma gui hñanih_u. ¿Ha gue hingui øt'a njab_u ya ts'o'm_ui gá ja'i nehe? ⁴⁷ 'B_u hønse ri cuh_u gui zenguah_u ne nu ma'ra ya ja'i hingui umf_u ra nzengua, ¿te ma hño gui øth_u 'b_u? ¿Ha gue hingui øt'a njab_u nehe nú'u hingyá gamfri? ⁴⁸ Mahyoni gui hñoja'ih_u con gatho ri miq_u'eih_u, ngu Aju_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i ra hoja'i con gathoguih_u.

6

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

¹ 'Yøth_u ya hoga 'befi, pe oguí øth_u pa gui pønga ri hmih_u, ngue'a 'b_u gui øth_u njab_u, hinte ma thah_a da 'ra'ah_u Aju_a ra Dada nú'a bí 'b_ui mahets'i. ² Hangué ora gui uñh_u 'nara mfats'i pa ya hyoya, oguí xiph_u ma'ra te xcá øth_u ngu øt'a ya 'ñets'i. Nú'ú ne dra zunt'ua ri trompeta ja yá thandi, ja ya nij_a ne ja ya tai pa da pønga yá hmi. Xi majuañi dí xi'ah_u gue nu'c øt'a njab_u ya bi hñanga yá thah_a, hangue ya hinte ma thah_a tø'mi. ³ Pe nu'ah_u, 'b_u gui uñh_u 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yeh_u ra ngah_a te pε ri 'ñeih_u. Pašeh_u, oto xqui petuah_u. ⁴ Ha masque mant'agui gui unga ri mfats'ih_u, pah_u gue Aju_a ra Dada handi te xcá øt'eh_u mant'agui, y nu'á ma da gu't'ah_u, pe hinda gu't'ah_u mant'agui.

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Aju_a
(Lc. 11:2-4)

⁵ Ora gui aph_u Aju_a, oxqui 'yaph_u ja yá thandi ya ja'i ngu øt'a ya 'ñets'i pa da pønga yá hmi. Nu'ú ri ho da 'yapa Aju_a má 'bai ja ya nij_a ne ja ya tai. Xi majuañi dí xi'ah_u, ya bi hñanga yá thah_a, hangue ya hinte ma thah_a tø'mi. ⁶ Pe nu'ah_u, ora gui aph_u Aju_a, cøth_u mbo ri nguh_u ne gui cot'a ri gostih_u, ne njab_u h_a, gui 'yaph_u Aju_a ra Dada nú'a 'b_ui hab_u hindi hnequi. Y nu'á da

'yøde nú'á guí aph_u mant'agui, ne ma da gu't'ah_u, pe hinda ma da gu't'ah_u mant'agui.

⁷ Ora guí aph_u Ajuá, oxi xqui yoptah_u ya noya ngu øt'a nú'u ma'ra ya ja'i hingyá gamfri, ngue'a nú'ú hu yá mui gue 'b_u da 'yøt'a njab_u, Ajuá da 'yøde ne da umbabi nú'á adi'u. ⁸ Pe nu'ahú oxqui ma gui njahub_u ngu øt'e'u, ngue'a Ajuá ra Dada ya padi te øt'ah_u ra 'b_{edi}. ⁹ Nu'ahú 'yaph_u Ajuá njaua: Ma zi Dada'ihe guí 'b_{ui} mahets'i, drá nsunda ri maça thuhu.

¹⁰ Bá ehe gui ndá,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu bí t'øt'e nub_u mahets'i.

¹¹ 'Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'u to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui. Nangaguihe de ra nts'o, ngue'a go gue'e grá ndá, ne ja ri ts'edi ne ri nsunda pa nzantho. Njab_u gue'a.

¹⁴ Nu'b_u gui pambah_u nú'u to'o øt'ah_u ra nts'o'mui, Ajuá ra Dada bí 'b_{ui} mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquih_u. ¹⁵ Pe 'b_u hingui pambah_u nú'u to'o øt'ah_u ra nts'o'mui, nu'b_u nixi Ajuá ra Dada hinda pun'a'ih_u ri ts'oquih_u nehe.

Ra Jesu bi ma de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunah_u, ogui øt'eh_u co ra dumui ngu øt'a ya 'ñets'i pa da fadi gue ri ayuna. Majuani dí xi'ah_u gue ya bi hñanga yá thaha, hangue ya hinte ma thaha tø'mi. ¹⁷ Pe nu'ahú, ora grí ayunah_u, eca ri ñaxuh_u ne xuca ri hmih_u ngu xcá nzaih_u, ¹⁸ pa hinda fadi ua grí ayunah_u. Høns_e Ajuá ra Dada nú'á 'b_{ui} hab_u hindi hnequi, go gue'a da badi nú'á guí øt'asch_u. Nu'á go handi nú'á guí øth_u mant'agui, y ma da gu't'ah_u, pe hinda ma da gu't'ah_u mant'agui.

Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ Ogui neh_u gui pe'tsh_u ndunthi ya hño nuua ja ra ximhai hab_u da zip'ah_u ya zu'ue ne da dec'ah_u ra mboxcua ne da bep'ah_u ya be. ²⁰ Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i hab_u bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da yat'ini da bep'ah_u. ²¹ Ngue'a hab_u guí pe'tsa ri hñoh_u, ja guehni oda ri mfenih_u.

Ra ñot'i de ma ndo'yoh_u

(Lc. 11:34-36)

²² Nuri dah_u go gue'u di yot'a gatho ri ndo'yoh_u. Hangue nu'b_u ri dah_u 'b_{ui} xá hño, nu'b_u di yot'a xá hño gatho ri ndo'yoh_u. ²³ Pe nu'b_u ri dah_u hingui 'b_{ui} xá hño, nu'b_u gatho ri ndo'yoh_u 'b_{ui} ja ra 'bexuui. Nehe guí njahub_u guí 'b_u ja ra 'bexuui 'b_u hingui huxa ri thandih_u xá hño ja Ajuá.

Hingui tsa to da mepa yoho ya hmu

(Lc. 16:13)

²⁴ Hinda za gui peph_u yoho ya hmu, ngue'a njab_u 'na grí utsah_u ha nu ma'na guí maðih_u, y 'na de gue'u guí peph_u xá hño ha nu ma'na hina. Njab_u nehe hinda za gui peph_u Ajuá 'b_u høns_e oda ri mfenih_u ya hño de ra ximhai.

Ajuá su gatho yá batsi'a

(Lc. 12:22-31)

²⁵ Hangue dí xi'ah_u ogui tu ri muih_u 'b_u otho te gui tsih_u ne 'b_u otho te gui hyeh_u, ngue'a ma'na ri muui da 'yoda ri mfenih_u Ajuá que da 'yoda ri mfenih_u nú'á te gui tsih_u ne nú'á te gui hyeh_u. ²⁶ Hyanthmāh_u ya zi ts'int's_u,

nu'ú hinguí pot'i nixi xofu ni pe'tsa yá 'me'tsi, pe Ajuá ra Dada go gue'a umbi te da zi'ú. Xihma'ihú, ¿ha gue hingué ma'na gyá hmadihú que gue'ú? ²⁷ ¿To'o 'na de gue'ahú tsa gui japhú ma'na strá hñets'i ri ndo'yohú co ri mfenischéhú? Jo'o ni 'na.

²⁸ Nu'bú, ¿hanja guí tu ri muihú 'bú otho te gui hyehú? Hyanthú hanja gra nhye ya zi dóni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu ya mui. ²⁹ Dí xi'ahú gue nixi ra ndá Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'ú mi hnequi mahotho'a ngu ya zi dóni. ³⁰ 'Bú Ajuá heta ya dóni de ra mbonthi nú'ú xá nc'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nepú da ts'at'i, xi nu'ahú, ¿hanja hinguí camfrihú gue Ajuá ma'na da jamasu'ihú que ya dóni? ³¹ Hangué odi tu ri muihú gui 'ñeñhú: “¿Te ga tsihúbya? o ¿te ga hehúbya?” ³² Ngue'a nuya 'ñagamfri nzantho tu yá mui 'bú othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ahú odi tu ri muihú, ngue'a Ajuá ra Dada bí 'bú mahets'i ya go pa'a te gatho ø't'ahú ra 'bedi. ³³ Hyoñhú 'met'o hanja da za gui 'buhú xá hño ja rá hmanda Ajuá ne gui 'yohú ngu nú'a ri ho'a, y njabú Ajuá hinda 'be't'ahú gatho nú'a te gui hoñhú. ³⁴ Hangué oguí tu ri muihú de nú'a te da 'ñe'ahú dixudi, nguetho nu'bú gui pahmahú te 'be gui thohú dixudi, nu'bú ma'na da du ri muihú, ngue'a hyastho dí thohú te dí thohú.

7

Oguí 'yøhú ri miqú'eihú (Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ Oguí 'yøhú ri miqú'eihú pa njabú hinto da 'yø'a'ihú nehe. ² Ngue'a 'bú guí 'yøhú ri miqú'eihú, nu'bú Ajuá ma da hñap'ahú nguenda de gatho nú'a ri 'ñøtehú ne hinda yo rá mui'a de gue'ahú. ³ Nu'ahú guí 'yøhú de nú'a ø't'a ri miqú'eihú, ¿hanja hingo guí jamasuhú nú'a te gui øtqu'ehú? Nu'ahú go guí hanthú nura t'uca paxi o ja rá da ri miqú'eihú, ¿hanja hingo guí hanthú nú'a ra xeca za o ja ri dahú? ⁴ ¿Hanja da za gui 'ñemfú ri miqú'eihú: “Hoqui ga hap'a ra paxi o ja ri da,” 'bú hingo xcá hahú 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dahú? ⁵ Nu'ahú gyá 'ñets'ihú, go da hñaihú 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dahú, pa njabú ma'na gui hyanthú xá hño pa gui hñamfú nú'a ra paxi o ja rá da ri miqú'eihú.

⁶ Oxqui umfú ra maça noya nú'ú ya ja'i hinguí pa da su, ngue'a nu'ú nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yø't'ahú ra nts'o'mui, nehe nja ngu ya ts'adi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadihú ne da t'a'ahú (Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Yadihú ne da t'a'ahú. Hyonihú ne gui tsúdi. Oxqui tsaya gui 'yapabihú Ajuá y nu'á ma da 'yøde ri nt'adihú. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o adi da t'umbabi, ne nu'a tó'o honi da zadi, y nu'a tó'o apabi Ajuá da 'yøtua rá nt'adi.

⁹ ¿To'o 'na de gue'ahú nú'ahú gyá dadahú 'bú ri bañsihú da 'ya'ahú 'nara thuhme y go gui umfú 'nara do? Jo'o. ¹⁰ ¿O 'bú da 'ya'ahú 'nara huá y go gui umfú 'nara qu'eñá? Hina ¿ngue há? ¹¹ Tsatho nu'ahú xi gyá ts'o'muihú pe gui pahú gui umfú te da zi xá hño ri bañsihú, xihma Ajuá ra Dada bí 'bú mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ahú gatho nú'a xá hño 'bú gui apabihú?

¹² Nu'a guí nehú da 'yø't'ahú ya ja'i, 'yø'tuahú njabú nehe'ú. Guehna mąnga njabú nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'ú ma'ra yá 'mejni Ajuá.

Cúthú ja ra ts'i'ma gosthi (Lc. 13:24)

¹³ Cúthú ja ra gosthi nú'á xá nts'i'mi pa grí maha habú ja ra te pa nzántho. Ngue'á nu'ú tó'o cut'a ja ra gosthi xá ngúni gue'ú rí ma ja ra nidu, y nura 'ñú de nú'á ra gosthi'á xi rá ngúni, y ndunthi to'o cut'a ja nura gosthi'á. ¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi habú cut'i nú'ú to'o rí ma ja ra te, y nura 'ñú de nú'á ra gosthi'á xi rá nts'i'mi, ha ts'útho nú'ú to'o cut'a ja nura gosthi'á.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Jamasuhú hinda ts'oc'a ri mfenihú nú'ú ri 'ñet'a méfi de Ajuá, nú'ú ma da 'ñepú pa da ne da hya'ahú, ngue'á nu'ú ri 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá mi'ño. ¹⁶ Nu'ahú ma gui pahú to'o'ú ngue'á da hnequi ja yá ts'o'befi øt'e'ú. Ngue'á nuya ts'o'mú hinguí tsa da 'ñudi ya hoga 'befi, nja ngu ya xin'mini hinguí tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hinguí tsa da unga ya igo. ¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hinguí tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hinguí tsa da unga nú'á hingrá hoga fruta, nixi nú'á hingrá hoga 'bai gá za hinguí tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hinguí unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'at'i. ²⁰ Y njabú ma gui pahú to'o gue'ú ri 'ñet'a méfi de Ajuá co nuyá ts'o'befi di øt'e'ú.

Hinga gatho ya ja'i ma da yat'a habú bí manda Ajuá

(Lc. 13:25-27)

²¹ 'Bú ndunthi to'o engagui: “Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i”, pe nu'ú hinda da da yat'a mahets'i habú bí manda Ajuá ma Dada 'bú hinda 'yø'tua rá paha'á. ²² Nu sta zø rá ngats'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigue dá eñhe ya ts'ondahi, ne co ri ts'edigue dá øthe ndunthi ya dangá nt'udi.” ²³ Pe nuga ma ga thatuabi'ú ne ga embabi: “Hinstá pa'agahú, 'uehú de gueque nú'ahú gyá ts'oja'ihú.”

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'nayá ngu

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Nu'á tó'o da 'yøde nuya ya noya dí xi'ahú ne da 'yøt'e njabú, nú'á ri nhyεcaui 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo. ²⁵ Ne 'mefa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bñthi, pe nurá ngu'á himbi yøt'e ngue'á xqui hyoca ja ra medo. ²⁶ Pe nu'á tó'o da 'yøde nuya ya noya ne hinda 'yøt'e, nú'á ri nhyεcaui 'nara ja'i nú'á bi 'ñotho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu. ²⁷ Ne 'mefa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bñthi, nepú nurá ngu'á bi yøt'e ne bi 'mædi gatho.

²⁸ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mǎnga nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yø nts'edi de nú'á xqui xipabi'ú, ²⁹ ngue'á mi zofo'ú co rá ts'edi Ajuá, hingue ngu mi øt'a ya xahnate de ra ley.

8

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Nu mi gǎi ra Jesu de ja ra t'øhø habú mi utuate, xi bi dēna ndunthi ya ja'i. ² Ne bi ntheui 'nara ja'i mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'á tsit'atho ra ngú. Nura ja'i'á bi ndandíñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'bú gui nehma, da za gui 'yøthegui.

³ Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ne bi 'ñembi:

—Hahá dí ne ga øthe'i, y ya gá ñani.

Y ngu bi uadi bi m̄anga njab̄u, 'bestho bi ñani ra da'thi. ⁴ Nep̄u ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija h̄a, pa da hyant'a ra mac̄ja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi m̄anga ra Moise, pa njab̄u da b̄adi ya ja'i gue ya xcá ñani.

*Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nd̄a gá soldado me Nroma
(Lc. 7:1-10)*

⁵ Nep̄u ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Ncapernau y ja bi nth̄euini 'nara nd̄a gá soldado de ra hai Nroma. ⁶ Y nura nd̄a'a bi b̄antebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'bego bi nts'onate ne hingui tsa da 'ñani, ne xi tsi'ti.

⁷ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

⁸ Nu'bú nura nd̄a gá soldado bi datui ne bi 'ñembi:

—Hina, hini 'ñepcagui gui cat'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí pađi gue h̄onse co ri noya gui ma, numa 'bego da ñani. ⁹ Ngue'a nugui 'b̄ai to'o ri mandagui nehe, pe nequi dr̄i manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hm̄anda, y 'b̄u ga emba 'na de gue'u: “Rí mani”, da ma, o 'b̄u ga emba ma'na: “Bá ehe”, nu'á da 'ñehe. Ha nu'b̄u ma 'bego ga embi: “P̄e nuna 'befina”, nu'á da m̄efi.

¹⁰ Mi 'yøde njab̄u ra Jesu xi bi 'yø ndunthi ne bi 'ñembabi nú'u mri deni:

—Majuani dí xi'ah̄u, nugui h̄instá ts̄adi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñøhøni. ¹¹ Dí xi'ah̄u gue ndunthi ya ja'i maxøgue ra ximhai nú'u hingyá me Israel ma da yut'a mahets'i hab̄u bí manda Ajuá ne da h̄ñu ja ra mexa mahȳegui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo. ¹² Pe ya me Israel nú'u rí 'ñepa hm̄ah̄a da h̄ñu ja ra mexa, Ajuá hinda ma da hopi da yut'a mahets'i. Nu'a ma da nja, ma da m̄ehni'u ja ra 'b̄exuui, y nuni ja dí zohmani ne ja di guthmani yá ts'i.

¹³ Nep̄u ra Jesu bi 'ñemba ra nd̄a gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muui ndunthi, ne xa njab̄u ngu xcá ne.

Y nurá 'bego ra nd̄a gá soldado 'bestho bi ñani nura ora'a.

*Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Pedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)*

¹⁴ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'benini rá to ra Pedro mi umba ra n̄ø. ¹⁵ Nep̄u ra Jesu bi h̄ñu'tsua rá 'ȳe y 'bestho bi tsaya ra n̄ø mi ts̄adi. Nep̄u 'bestho bi nangui ra 'b̄ehñ̄a ne bi hyocui te bi zi'u.

*Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)*

¹⁶ Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ond̄ahi. Y co 'nada ra noya bi m̄a bi 'ȳenga nú'u ya ts'ond̄ahi mi pe'tsi'u, ne bi 'yøthe gatho nú'u to'o mi h̄ñeni. ¹⁷ Gatho nuya bi 'yøt'a ra Jesu pa bi nja ngu nú'a xqui m̄anga maya'b̄u ra b̄adi Isaía ja ra Maca T'of̄o bi 'ñena: “Nu'á go gue'a bi h̄ñaga má h̄ñeni'u, ne bi h̄ñasca gatho ma øguih̄u.”

*Yoho ya ja'i to'o mi ne da dena ra Jesu
(Lc. 9:57-62)*

¹⁸ Ne 'mefa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'a. Nu'bú nu'á bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

¹⁹ Y ante da ma'u, 'nara xahnate de ra ley bi joni hab̄u mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga ten'a'i pa hab̄u gatho gui ma ga ma nehe.

²⁰ Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hñado, ne ya ts'int's'u ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bi e bi Nja'i otho ni habu da me rá ñaxu.

²¹ Nepu 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca nsequi ga ma ga agui ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

²² Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Bá ehe tengagui, tsopu nú'u xa du go dá 'yagui nú'u yá mi'ñagamfriui.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Nepu de gue'a ra Jesu bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma ri'nandi ra ndehe. ²⁴ Ne de mi 'yo'u ja ra ndehe mi damfri'u bi nja 'nara danga bunthi xi nts'edi asta mi ne da pñants'a ra motsa ne mi tonts'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi aha. ²⁵ Nu'bú yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ñangaguihe ngue'a ya ma da mpants'a ra motsa mbo ra dehe.

²⁶ Y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Pa te gui tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

Nu'bú ra Jesu bi 'mai pa bi zai ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'a bi ntsaya. ²⁷ Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yø ne mi 'ñembi'u:

—iTe ma ts'edi haní gue asta ra ndahi ne ra dehe øtua rá noya!

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi yoho ya 'ñøhø myá me Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Nepu bi zønga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthuini yoho ya 'ñøhø bi bønga habu mi ja ya nt'agui. Nú'u ya 'ñøhø'u mi pe'tsa ya ts'ondahi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'a ra 'ñu'a habu mi 'bu'u. ²⁹ Nuya 'ñøhø'u bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te gui hongua habu di 'bøhe nú'i Jesu rá T'u'i Ajuá? Hingui tsøta ra ora pa gui huatcahe, nu'bú ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

³⁰ Guetbu de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'udi mi ñuni. ³¹ Y ya ts'ondahi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Bu ma gui 'yenje de guecua, 'racje nsequi ga cuthe ja nuyu ya ts'udi bí 'yoni.

³² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi:

—Haha, rí maha, ja da bá cuthuni.

Nu'bú 'bestho ya ts'ondahi bi bøni de nú'u yoho ya 'ñøhø ne bi ma bá cut'a ja ya ts'udi. Nepu nura ora'a gatho ya ts'udi bi nest'ihi bi hñø't'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

³³ Y nuya mapps'udi bi nest'ihi co ra ntsu asta bi zønga ja ra hnini ne bi xipa ya jat'i te bi 'yø'tua ra Jesu nú'u yoho ya 'ñøhø xqui 'yembabi'u ya ts'ondahi.

³⁴ Nu'bú gatho ya mengu de nú'a ra hnini'a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Nu'bú ra Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai. ² Mi zønga rá hai bi ts'i'tsua 'nara 'ñøhø mrá ts'onate

himi tsa da 'ñani ne xqui t'ents'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'ya ya ja'i to'o mi ndude ra da'thi, nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'u'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bú nu 'raya xahmate de ra ley mi 'bahni bi madi bi benga ya ts'omfeni ne mi 'ñembi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñòhòni ri 'ñet'a Ajuá.” ⁴ Ra Jesu bi batho nú'a mi beñ'ya y bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui beñ'ya nú'ya ya ts'omfeni de guequi? ⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñòhò nixi pa ga embi: “Nangui ne 'ño”. ⁶ Pe pa gui pah'ya gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua pa gui pah'ya.

Nepu bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nangui, juxa ri mfidi ri ma ri ngu.

⁷ Nu'bú ra da'thi 'bestho bi nangui bi ma rá ngu. ⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'ú xi bi 'yø, ne bi xøcambeni Ajuá ngue'a nú'a xqui umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'yøt'e njabu.

Ra Jesu bi zofo ra Mateo pa drá nxadi

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñòhò rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagu.

Nepu ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi deni'a.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini bi ñuniui yá nxadi co ma'ra ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui zøni. ¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bú nuya fariseo'ya bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahmateha ¿hanja ri ñuniui gatho nuyá ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'yøde ra Jesu bi manga njabu ya fariseo, nu'bú bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingu øt'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'ya tó'o ri hñeni ha, hongra ra 'ñethi. ¹³ Rí ma gui nxadihu pa gui pah'ya te manga ja ra Maca T'ofu nu habu bi 'ñena Ajuá: “Nugui ma'na dí ne gui mpe'tsuahu ra nthecate 'na ngu 'na que gui tsincahu ya mbo'ni pa gui hyohu gui 'bahaguihu.” Nugui hinstuá ehe pa ga zofo ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri'ya.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nepu de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigue hinhya'mu ri ayuna'ya?

¹⁵ Y ra Jesu bi 'ñembi:

—'Bu da nja 'nara nthati ne ra naviu da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí 'ñepi da johyau ri naviu ne hinda du yá mai. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra naviu. Pe sta zø ra pa ga ma de guecua, nu'bú ha, da za da ayuna ma amigo co ya dumai.

¹⁶ Hinxá hño da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gut'a ra zedutu, nepu njabu ma'na da ntanga ra zedutu. ¹⁷ Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara zebota, ngue'a nu'bu di ts'edi ra vinu, nu'bú da ntanga ra zebota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra zebota. Hanguie mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntanga ra bota.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi ñamba rá he ra Jesu (Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Ngu bi uadi bi mąnga njabu ra Jesu, bi zøhø habu mi 'bui'a 'nara nda de ja yá nija ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi 'ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'u rí du ma t'ixu. Hangué dí bante'i gui ma gui hñu'tsua ts'u ri 'yε pa da yopa nte.

¹⁹ Nu'bu ra Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi meui nú'a ra nda'a. ²⁰ Y de mi 'yo'u ja ra 'ñu mi pani 'nara 'behña mi hena 'nara hñeni mi xo'tua ya ji y ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeja mi njabu. Nu'á bi joni ja rá xuttha ra Jesu pa bi ñambabi rá he. ²¹ Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'behña'a de mi ena: “Dí camfri gue 'bu hønse ga thambabi rá ñani rá he ga ñani 'bestho de ma hñeni.”

²² Ha ra Jesu bi mpants'i bi hyandi ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jamfri xcá ñani.

Y nura 'behña 'bestho bi ñani ra ora'a.

²³ Nepu bi zonga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra nda ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'bahni ya me'mda mi pe'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni. ²⁴ Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—Pøñhu ts'u pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu. ²⁵ Pe ngu bi bøni'u pa thi, ra Jesu bi yut'i habu mi 'benga ra nxutsi ne bi mipa rá 'yε, nepu nu'á 'bestho bi nangui. ²⁶ Y gatho nú'a ra hai de guehni bi ntanga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

²⁷ Nepu nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi ñeni'a ne bi ña nts'edi'u bi 'ñena:

—iNú'i rá T'u'i ra nda Davi, pescahe ra nthecate!

²⁸ Pe ra Jesu bi thocho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi ñeni'a y bi yut'i'u nehe. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha guí camfrihu gue da za ga øthe'ihu?

Nu'á bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

²⁹ Nu'bu ra Jesu bi hñu'tsua rá 'yε ja yá da'u ne bi 'ñembi:

—Dá njabu ngu nú'a xcá camfrihu.

³⁰ Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'u. Nepu ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

³¹ Pe nu mi bøni de guehni'u bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'u.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

³² Y ngu bi bonga ya goda de guehni, bá ts'impa ra Jesu 'nara gone mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. ³³ Nepu ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nura gone, ne nu'á 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi 'ñembi'u 'na ngu ma'na:

—Masque núju go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'mu stá hanthu 'nara nt'udi xi ra dangui ngu nú'a stá hanthubya.

³⁴ Pe nuya fariseo bi 'ñena'u:

—Nuni hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi pa engu ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

³⁵ Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya danga hnini ne ya t'uca hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofo ya ja'i mi

embi gue ya xqui zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ³⁶ Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'u ngue'a 'ñena ya zi deti jo'o to'o da su y mi tu yá mui ngue'a himi pađi to'o da ðeni'u. ³⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Majuani dí xi'ahu, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya mefi. ³⁸ Hangué 'yapabihu Ajuā nú'a to'o rá mefi nuna ra 'befi pa da mehna ya mefi da gaxa nuna sofona.

10

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Nu'bú ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'u pa da 'yenga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya hñeni.

² Nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol xqui hñuts'i: rá mudi ra Simu nú'a bi hñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'u yá t'u ra Sebedeo. ³ Nepu ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá ngaxboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo. ⁴ Nepu nú'a ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista, ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zozo ya ja'i

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Nu'bú gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi 'ñembabi:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'u hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria.

⁶ Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'u go gue'u rá hnini Ajuā xa 'medi ngu ya zi deti. ⁷ Rí maha gui umfu nt'øde gue ya xa zøhø ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ⁸ 'Yøthehu nú'u to'o di tsu ra lepra, ne nú'u di pe'tsa ma'ra ya hñeni, ne japhu da nte ma'na'qui nú'u xa du, ne 'yembahu ya ts'ondahi nú'u to'o di pe'tsi. Ngu stá 'ra'athohu nuna ts'edina, njabu nehe ma gui fats'ithohohu ya ja'i.

⁹ Oxqui ma gui haxhu ra boja pa ja ra 'ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre. ¹⁰ Ne oxqui haxhu ni 'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuhu ni ri mponga zexthihu nixi ri bordohu, ngue'a ra mefi rí 'ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bedi.

¹¹ Ne nu xcrí tsøñhu ja 'nara danga hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñhu 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'bahuni ja rá ngu'a asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. ¹² Y nu xcrí cøthu ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabihu Ajuā da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a. ¹³ 'Bu nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ahu ntsaya, nu'bú Ajuā ma da japi'u. Pe nu'bu hinda 'ra'ahu ntsaya, Ajuā hinda ma da japi'u. ¹⁴ 'Bu ni 'nara mengu de nú'a ra hnini'a hinda gamfri nú'a gui xiphu ne hinda hñuxa nt'øde, nu'bú pøñhu de nú'a ra ngu'a o de nú'a ra hnini'a ne gui fe'ma ri uahu pa da hyø nú'a ra hai xa nthu'ti de nú'a ra hnini'a. ¹⁵ Majuani dí xi'ahu, ra pa de ra ngaxhmai nú'a ra hnini hinda hñuxa nt'øde nú'a gui xiphu, ma'na ma da ndangui yá ts'oqui nura hnini'a que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'atsate ne ya nts'o'mui

¹⁶ Nubyá dí pehn'a'ihu gui maha gui 'yohu ngu ya zi deti madetho ja ya zate. Hangué xi da nsuhu ngu 'nara qu'eña, pe ogui øthu ra nts'o'mui, njahu ngu 'nara zi domitsu hingui øt'a ra nts'o'mui. ¹⁷ Ne xi da nsuhu, ngue'a ya ja'i ma da zix'ahu ja ya ts'utbi, ne ma da zix'ahu ja yá nija'u pa ja dí nap'a'ihani. ¹⁸ Nú'a ma da zix'ahu ja ya ts'utbi y asta ja ya danga ndā po rá nguecagui.

Hangue njab^u da za gui damajuani^u de guecagui ja yá thandi ya ndá ne nú^u hingyá me Israel. ¹⁹ Nu sta ts'ix'ah^u nts'ahni, osta ma da du ri mu^u de nú^u te ma gui mañ^u, nixi gui beñ^u 'met'o nú^u ma gui mañ^u, ngue'a nura ora ma gui ñ^u, Ajuá go da 'ra'ah^u ya noya. ²⁰ Nu'ah^u hingo ma gui ñ^u; nurá Maça Ndáhi Ajuá ra Dada go gue'a ma da xi'ah^u te ma gui mañ^u.

²¹ Nuya pa'^u nuya ja'ⁱ ma da 'ñ^utsas^u yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da n^utua yá dada, ne da da pa da tho nehe.

²² Gatho ya meximhai ma da utsa'i^u ngue'a guí mañ^u ma noya. Pe nu'a tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú^u go gue'a da mpøhø. ²³ Nu'b^u da t'utsa'i^u ja 'nara hnini, pøñ^u de guehni, ri maha ma'na ra hnini. Majuani dí xi'ah^u, hingri juatho gui 'yoh^u gatho ya hnini de ra hai Israel ha Nú^u To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zøhø ma'na'qui.

²⁴ 'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bego. ²⁵ Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bego mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'b^u da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bú ya mengu rá ngu da t'embabi^u mahyεgui nehe.

To'o mahyoni gui tsuh^u
(Lc. 12:2-9)

²⁶ Hangue dí xi'ah^u oxqui tsuh^u nú^u ma gui thogui^u. Masque 'b^u te da t'ø't'a'i^u mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú^u te xa t'ø't'ah^u, ngue'a gatho nú^u te t'ø't'e mant'agui ma da fadi. ²⁷ Nú^u dí u't'a'i^u sehe mant'agui ma gui utuah^u gatho ya ja'ⁱ. Nehe nú^u dí xi'asch^u zi njante ma gui mañ^u nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'ⁱ. ²⁸ Oxqui tsuh^u to'o da hyo'ah^u, ngue'a nuri almah^u hinda za to da hyop'ah^u. Nu'a tó'o mahyoni gui tsuh^u, nu Ajuá, ngue'a nú^u há, tsa da mehn'a ri almah^u ne ri ngøqu'eih^u ja ra nidu.

²⁹ Nuya zi ts'int^u hints^u ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse'^u 'b^u hingo rá paha Ajuá ra Dada. ³⁰ ¿Xihma'i^u? Nu'ah^u ma'na grí muui^u ja rá thandi Ajuá, ngue'a asta nuri stah^u 'mede. ³¹ Hangue oxqui ma gui ntsuh^u, ngue'a ma'na grí muui^u que ya zi ts'int^u.

Nú^u to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'ⁱ
(Lc. 12:8-9)

³² Nu'a tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'ⁱ, nequi nehe ma ga damajuani de gue'a ja rá thandi ma Dada bí 'b^u mahets'i. ³³ Pe nu'a tó'o da nçoni de guequi ja yá thandi ya ja'ⁱ, nequi nehe ma ga xipa ma Dada nú^u bí 'b^u mahets'i gue himbi ne bi gamfrigui.

Ma da hegue ya ja'ⁱ po rá ngue ra Jesu
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Oguí hu ri mu^u gue ngue'a stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra ximhai; nú^u ma da nja ngue'a stá ehe. ³⁵ Nuya t'^u da n^utua yá dada, ne ya t'ixu da n^utua yá nana, ha nuya ts'ihue da n^utua yá suegra. ³⁶ Y njab^u nuyá ncontra ya ja'ⁱ ma da bønse de ja yá ngu'^u.

³⁷ Nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá dada o rá nana que guecagui, nú^u hinda za da dengagui. Nehe nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá t'^u o rá t'ixu que guecagui, ne'a hinda za da dengagui. ³⁸ Nehe nu'a tó'o hinda 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa, nú^u hinda za da dengagui. ³⁹ Nu'a tó'o ri mađi rá te nuua ja ra ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho, pe nu'a tó'o da dengagui masque da du po rá nguequi, ma da zađi rá te pa nzantho.

Ya hoga thahā de mahets'i

(Mr. 9:41)

⁴⁰ Nu'ḡ tó'o da 'ra'ahḡ ntsaya, go guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'ḡ tó'o da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya ma Dada nú'á t'o'o bá pɛncagui. ⁴¹ Nu'á tó'o da umba ntsaya 'nará 'mehni Ajuá, ma da hñānga ra thahā nehe ngu ma da hñāni 'nará 'mehni Ajuá. Ha nu'á tó'o da umba ntsaya 'nara ja'i ngue'á øte Ajuá, ne'á ma da hñānga ra thahā ngu nú'á ma da hñāni nú'á øte Ajuá. ⁴² Nú'ahḡ ma nxadi'ihḡ, 'bḡ tó'o da 'ra'ahḡ maḡi ts'ḡ ra dehe gui tsihḡ ngue'á ma nxadi'ihḡ, majuāni dí xi'ahḡ gue nura ja'i'á hinda ma da 'bedi rá thahā.

11

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'q'tsa ra Jesu

(Lc. 7:18-35)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi xipabi te ma da mɛfi nú'ḡ 'rɛt'amayoho yá nxadi, nú'á bi ma ja ya hnini de nú'á ra hai'á pa da mǎnga ra maça noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate bi 'yøde de nú'á mi øt'a ra Jesu. Nu'bá bi mehna yoho yá nxadi nú'ḡ mri 'ñoui pa da 'yambabi'á, ³ ne bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'i rá 'mehni'i Ajuá nú'á dí tømhe, o ga tømhe ma'na da 'ñepḡ?

⁴ Ra Jesu bi daḡi ne bi 'ñembi:

—Rí maha gui xiphḡ ra Xuua de nú'á gui ødehḡ ne nú'á gui hanthḡ. ⁵ Bá xiphḡ gue ya goda xo yá da, ya doua ri 'yo, ya gogu øde, nu'ḡ tsḡ ra lepra ñāni, nu'ḡ xa du ri yopa nte, ha nuya zi hyoya nehe øde ra maça noya. ⁶ Njapi nú'á t'o'o camfri gue go guecagui rá 'mehni'gui Ajuá.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua Xi'tsate, ra Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i de rá 'bɛfi ra Xuua, ne bi 'yøt'ua ya nt'ani bi 'ñembabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi, ¿te rá 'bɛ uá hanthḡni? ¿Ha gue uá hanthḡ 'nara 'ñøhø mi otho rá ts'edi 'ñena 'nara dox'o ri ndudetho ra ndāhi? Hina ¿ngue hā? ⁸ Nu'bá, ¿te rá 'bɛ ma uá hanthḡ? ¿Ha gue uá hanthḡ 'nara 'ñøhø xqui hye 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue hā? Ngue'á nu'ḡ tó'o pɛpa ya ndā nuua ja ra ximhai, go gue'ḡ 'bḡi ja yá dānga ngu ya ndā ne go gue'ḡ ri nhye xi xá hño. ⁹ Nu'bá, ¿te rá 'bɛ gá ma uá hanthḡ? ¿Ha gue hingue 'nará 'mehni Ajuá? Hāhā, 'nará 'mehni Ajuá. Y hingue hønse gue'á rá 'bɛfi'á. ¹⁰ Nura Xuua Xi'tsate go gue'á bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'á xqui mā Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofø ne bi 'ñena:

Nugui dí pɛhna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i pa da hyc'a ri 'ñu.

¹¹ Xi majuāni dí xi'ahḡ de gatho nuya ja'i xa 'māiua ja ra ximhai xa njo'o ni 'na di ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'á tó'o xa yut'a ja rá hmānda Ajuá, ma'na xa njapi que ra Xuua.

¹² Nu mi mudi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'á bi dāma nupa yá mfeni ya ja'i pa da dāma ñobri pa da yuthmā'ḡ ja rá hmānda Ajuá. Y nu'ḡ tó'o øt'a ra ts'edi pa da yut'i, cut'i ja rá hmānda Ajuá. ¹³ Ngue'á nu mi zøhø ra Xuua, gue'bḡ bi nja ngu nú'á xqui mǎnga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'bḡ mi mā gue da 'ñehe ra Ndā de mahets'i pa da ndā. ¹⁴ Nehe bi mañ'ḡ gue ra baḡi Elía mi pɛ'tsi da yopa mengui, y ya bi njabḡ ngu nú'á xqui mañ'ḡ ngue'á ra Xuua go gue'á rá mpøte ra Elía. Camfrihḡ nú'á dí xi'ahḡ. ¹⁵ Nu'á tó'o pɛ'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahḡ, dá gamfri.

¹⁶ ¿Ngu to'o ga hycuabihḡ nu'ḡ ya ja'i hingui camfrigui? Nu'á ri nhyecuau i ya baḡsi nú'ḡ hu ja ra tai 'ñeni ne pɛ'mda, ne ri ntsahui ma'ra yá mibātsiui.

¹⁷ Ne embabi: “Nuje dá mpɛ'mdahe ne hingá ne gá neiɦu. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahɦu nixi himbi du ri muiɦu. Nu'bú ɦte guí neiɦu?” Njabuɦo nehe nú'ɦu ya ɗanga ja'ibya, nú'ú ni 'nara t'ɔ'e hingui ho. ¹⁸ Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pe'tsa ra ts'ondahi ngue'a hinto mri ɦnuiui nixi mri ntsiui ya tixfani. ¹⁹ Nepu 'mefa de ra Xuua bi zɔ Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á ɦa, to'oraza ri ɦnuiui ne ri ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ɦena: “Ndi, nuni ra 'ɦnɔɦɔ xi ra ts'o'yo y ra tixfani, xi ri ɦnuiui ne xi ri ntsiui ya tixfani ne ya ts'o'ja'i.” Pe nugui dí xi'ahɦu gue nuya ja'i beni njabu, hinte yá fadi'ɦu, ngue'a ri hnequitho nú'ɦu to'o pe'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'bɛfi.

Ya hnini dega ts'o'yode
(Lc. 10:13-15)

²⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe de nú'ɦu ya hnini habu xqui thogui xqui 'yɔt'a ya ɗanga nt'udi. Y bi zui nú'ɦu ya ja'i de nuya hnini'ɦu ngue'a himbi ntsɔ'mi de yá ts'o'qui masque bi hyanthma'ɦu rá ts'edi Ajuu. Bi 'ɦembi:

²¹ — ɦHuecate'ihɦu nú'ahɦu gyá menguhɦu Corasí ne gyá me Betsaidahɦu! Ma xi dra castiga'ihɦu ngue'a masque xcá hyanduahɦu rá ts'edi Ajuu pe hincá ɦobriɦu de ri ts'o'quiɦu. 'Bɦ nuya me Tiro ne ya me Sidó xqui hyanthmaɦa'ɦu gatho nú'a xcá hyanthabya, nú'ú xa ntsɔ'ma hmaɦa de yá ts'o'qui, ne xa ɦɦemɦa'ɦu dega dumai ne xa ncoxa ra 'bospí. ²² Hangue dí xi'ahɦu gue nú'a ra pa de ra ngaxɦmai ma'na dya ɗangui ri ts'o'quiɦu que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó. ²³ ɦHuecate'ihɦu nú'ahɦu gyá menguhɦu Ncapernau! Guí hu ri muiɦu gue ra ɗangui ri nsuhɦu, pe hina, ngue'a ma gui nhuatihɦu ngue'a hincá ɦobriɦu de ri ts'o'quiɦu. 'Bɦ nuya me Sodoma xqui hyanthmaɦa nuya ya ɗanga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthabya, nu'bú hinxra huatihma, di jatho nú'a ra hniniɦma. ²⁴ Hangue dí xi'ahɦu gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya ɗangui ri ts'o'quiɦu que ra hnini Sodoma.

Bá ehɦu pa gui tsayahɦu
(Lc. 10:21-22)

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'yapa Ajuu rá Dada ne bi 'ɦena:

— Dí xɔcambeni'i ma Dada'i nú'i grá Nɗa de mahets'i ne de ra ximɦai. Dí 'ra'a njamaɗi ngue'a xcá utua ri noya nú'ɦu to'o hingyá bamɦya, y nu'ɦu to'o ya bamɦya ne ya 'ɦets'i himbi zo yá mfeni. ²⁶ Y gatho nú'a xcá ɔt'e go gue'a ri paɦa, ma Dada'i.

²⁷ 'Mefa ra Jesu bi 'ɦemba yá nxadi:

— Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfadi. Jo'o to'o paɦa ma mfeni, hɔnse ma Dada bí 'bui mahets'i, nú'a ɦa, go gue'a paɦa ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa baɦua rá mfeni ma Dada, hɔnse nuga ɦa, ngue'a go gueque rá T'ɦgui, nehe nú'ɦu to'o stá huahni, ne'ɦu paɦuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'ɦu. ²⁸ Bá ehɦu gatho nú'ahɦu grí mpeɦɦu ne xi grí nduhɦu pa ga tsu'e a ri 'bats'ihɦu pa gui tsayahɦu. ²⁹ Ngu 'nara nt'ei dega ndamfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njabu nehe nu'ahɦu gui ɦɦaɦɦu nú'a ra yugo ga hu'ts'ahɦu pa da za ga u't'ahɦu ma hoga'mui, pa da za gui nhyoja'ihɦu nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ɦets'i, y njabu ya hinda zabi'ihɦu nixi da du ri muiɦu. ³⁰ Ngue'a nura yugo dí hu'ts'ahɦu hinda ɦɦaɦɦu, y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ahɦu hingui ma gui tsamahɦuɦu.

12

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatrigo. Y nura pa'a mi nsabdo, y gue'a ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsu ra thuhu hangue bi mudi bi docua yá ngaha ya trigo pa bi zi'u. ² Y mi hyanda njabu ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja øt'a njabu ri nxadi? Nuyá hindí 'ñepi da 'yøt'a njabu nú'a ra pa dega tsaya.

³ Pe ra Jesu bi datuabi'u bi 'ñembi:

—¿Ha hinxá hñe'thu habu ma de nú'a bi 'yøt'a ra Davi nú'bu mi tsu ra thuhu co nú'u mri 'ñoui? ⁴ Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'u ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'u mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmaha xa zi nura thuhme'a, hønse ya macja ha. ⁵ ¿Ha hinxá hñe'thu nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macja di mpefi ja ra ndanija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui øt'e? ⁶ Ha nuga dí xi'ahu gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra ndanija. ⁷ Mahyoni gui pahu te rí bonga nuya ya noya bi mangu Ajuá ma Dada ja ra Maca T'ofu ne bi 'ñena: “Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsuahu ra thecate 'na ngu 'na que gui tsincahu ya mbo'oni pa gui hyohu gui 'bahaguihu.” 'Bu gri pahmahu te rí bonga nuya ya noya, nu'bú hinxá ñapahmahu nú'u hinte ma ts'oqui tu. ⁸ Nú'a To'o bi e bi Nja'i go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

*'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)*

⁹ Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cut'a ja ra nija. ¹⁰ Y ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye. Y nuya fariseo mi 'buhni bi 'yamba ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue rí 'ñepi gui 'yøthe 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'á mi ambabi njabu pa da ñapahma'a.

¹¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿To'o 'na de gue'ahu gri pe'tshu 'nara zi deti, nepu da zo ja 'nara o'tsi ne hingui hñaihu ngue'a ra pa dega tsaya? Pe'tsi gui hñaihu. ¹² ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara deti? Hangué mahyoni ga øthu ya hoga 'bafi masque ra pa dega tsaya.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø to'o xqui 'yot'a rá 'ye:

—Haua ri 'ye.

Nu'bú nú'a bi tunga rá 'ye, nepu 'bestho bi ñani ne bi gohi ngu mi nja nú'a ma'na rá 'ye. ¹⁴ Nu'bú ya fariseo bi bøni de guehni pa bi 'ñu'ti hanja da za da hyohma ra Jesu.

Ra badi Isaia xqui ma de ra Jesu

¹⁵ Pe nu'á bi batho te mi beni'u ne bi ma de guehni y bi dena ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'u to'o mi hñeni. ¹⁶ Ne bi hñu'mba ra hña ya da'thi nú'u xqui 'yøthe gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yøtuabi'u. ¹⁷ Bi mangu ra Jesu njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mangu ra badi Isaia gue Ajuá bi 'ñena:

¹⁸ Guehna ma hoga 'mehni stá pehni

ne guehna ma hmaði ne xi dí hopa rá 'mai.

Ga umbabi ma Maca Ndaði pa da zofo gatho ya ja'i 'bu ja rá ngani ra ximhai, pa da badi'u gue ma ga ha'mba nguenda.

¹⁹ Nu'á hinto ma da ntsanoyau,

nixi to'o ma da ma'tiui ja ya 'ñu.

²⁰ Ma hoga 'mehni ma da nupa yá mfeni nú'u to'o hints'u tsedi yá jamfri, ngu 'ñena 'nara dox'o xa dehmi,

ne ma da me'tsua ra nthe cate nú'u to'o ja xa gamfri, ngu 'ñena 'nara t'uca ñot'i hints'u di yot'atho.

Ne ma da 'ñudi ra hoga'mui asta hinda 'mēdi ra nts'o'mui.

²¹ Y ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai ma da gamfribi rá noya'a.

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi
(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Nepu ra Jesu bá ts'impabi 'nara ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'a mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, y nu'á bi 'yembabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi ña ne bi hyandi. ²³ Hangué gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi 'yø ne bi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'u ra nda Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuá pa da nda 'bu?

²⁴ Y nu mi 'yøde ya fariseo bi mąnga ya ja'i njabu, nu'bú nu'ú bi 'ñēmse'u:

—Nuní hingue co rá ts'edise engu ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

²⁵ Pe ra Jesu bi ba'uatho yá mfeni'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu 'nara hnini da hyegue ne da ntunsehe, nu'bú da 'metho nú'a xa mefi'u. Ha nu'bu 'nara 'mui da ntunsehe, hinda za da 'mui xá hño, da nhuata ra 'mui. ²⁶ Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da 'yenga rá mits'ondahiui? Hinda za, ngue'a nu'bu njabu da 'ñotho yá ts'edi 'na ngu 'na ne da nhuati gatho. ²⁷ Guí eñhu gue nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi. Xi ri 'mehnih, ¿con to'o rá ts'edi engu ya ts'ondahi 'bu? Go dá xi'ahu'u. ²⁸ Nuga dí engu ya ts'ondahi co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá ma Dada, hangué njabu pahue ye ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

²⁹ Hinda za da yat'a 'nara be ja rá ngu 'nara ja'i nú'a xi di o rá ts'edi 'bu hingue 'met'o da mihi ne da du'ti pa da bepi nú'a te pe'tsi.

³⁰ Nu'u tó'o hingui 'yo con gueque, nú'ú di utsagui. Nehe nu'u tó'o hingui faxqui ga munts'a ma sofo, nú'ú go xantho.

³¹ Dí xi'ahu gue gatho ya ts'oquí øt'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'u, ma dra pumbabi'u. Pe nu'a tó'o da zamba rá Maça Ndahi Ajuá, nura ja'i'a hindra pumbabi. ³² Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'a dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça Ndahi hindra pumbabi nixi nubya ni pa nzantho.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Lc. 6:43-45)

³³ 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangué njabu da za guí padihu nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a hingrá hoga 'bai gá za. ³⁴ Nu'ahu xi gyá ts'o'muihu guí njahu ngu ya qu'eña tsate. ¿Hanja da za guí mañhu ya hoga noya 'bu guí beñhu ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a guí beñhu ja ri mfenihu go gue'a guí mañhu nehe. ³⁵ Nu'a tó'o benga ya hoga mfeni mąnga ya hoga noya, ha nu'a tó'o benga ya ts'omfeni mąnga ya ts'onoya. ³⁶ Nuga dí xi'ahu gue gatho nú'a te guí mañhu ne hingui jamasuhu, pe'tsi te guí thadihu nura pa'a ma da thap'ahu nguenda. ³⁷ Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahu nguenda de gatho nú'a guí mañhu, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ihu ne tengu ri nts'o'muihu.

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Nepu 'raya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi 'buhni bi 'ñembabi ra Jesu: —Xahnate, dí nehe guí 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuani go xpá meñ'a'i Ajuá.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Nu'ahú gyá ts'oja'ihú ne gyá 'ñagamfrihú hangue guí adihú 'nara nt'udi gui hyanthú pa gui camfrihú. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ihú ni 'nara nt'udi. Hønsé nda'a da t'u't'ahú, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'mèhni Ajuá. ⁴⁰ Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá mui 'nara danga huá. Njabú nehe Nú'a To'o bi e bi Njá'i ma da 'mui hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai. ⁴¹ Ha 'mefa bi ma ra Joná bá zofu ya ja'i de ra hñini Ninive, ha nu'á 'bestho bi nts'omi de yá ts'oqui. Ha nubyá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ahú hinxá camfrihú. Hangue ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ihú ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabihú rá ts'edi Ajuá pe hinxá camfrihú. ⁴² Nehe nú'a ra 'bèhñá mrá ndá de ra hai Arabia mi 'yøde gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá m'fadi. Nú'á bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yabú rá hai, pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. Pe nubyá 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ahú hinxá camfrihú. Hangue ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ahú nú'a ra 'bèhñá'a ngue'a masque xcá hyanduabihú rá ts'edi Ajuá pe hinxá camfrihú.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui
(Lc. 11:24-26)

⁴³ Nepú ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bú 'nara ts'ondahi da bonga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo haburaza ja ya mbonthi honi hmaha habú da 'mui, pe hingui tsadi. Nu'bú ma da manse'a ne da 'ñena: ⁴⁴ “Pøde ma ga pengui habú dá pøni pa ja ga yopa 'bèhni.” Ha nu stí mengui'a da zadi nú'a ra 'ñøhø ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bú nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'bui. ⁴⁵ Nu'bú nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'a ma'na xi strá nts'o que gue'a, nepú da yat'a ja nú'a ra 'ñøhø nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bú nu'á ma'na strá nts'o rá mfeni que rá madi. Hangue nú'ahú gyá ts'oja'ihú ma gui njahubú nehe 'bú hingui ñobrihú.

Rá naná ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Y de mi utuate ra Jesu, bi zøhø rá naná ne yá cu mi 'bai møte ra ngu habú mi utuate'a ne mi ne da ñaui'a. ⁴⁷ Nu'bú 'nara ja'i bi 'ñemba ra Jesu:

—'Bacua møte ri naná co ri cu hoñ'i gui ñaui 'na.

⁴⁸ Pe nura Jesu bi datuabi nú'a to'o bi xipabi njabú ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma naná, ne to'o ma cuga?

⁴⁹ Nepú co rá 'yè bi 'ñudi yá nxadi ne bi 'ñena:

—Nuya go guehya ma naná ne ma cu. ⁵⁰ Nu'á tó'o ø'tua rá paha ma Dada bí 'bui mahets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma naná.

13

Ra 'bede de ra mot'i
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Nepú ra pa'a ra Jesu bi bøni de nú'a ra ngu habú mi 'bui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe. ² Nepú bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bú nu'á bi bøxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe. ³ Nepú bi metuabi'ú 'raya 'bede pa bi 'ñutuabi. Nurá madi ra 'bede bi mede, bi má de 'nara mot'i ne bi 'ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huahi. ⁴ Y nu mi madi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'ú bi zi ya ts'int's'ú. ⁵ Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo habú mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'ú 'bestho bi fòts'e ngue'a hinxmá pidi ra hai. ⁶ Y nu mi pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi

'yot'i ngue'a mi otho yá 'y_H. ⁷ Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i. ⁸ Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'_H ya nda'_H xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi unga 'natema'ret'a ya nda. ⁹ Nu'á tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofu ya ja'i dega 'bede

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Nep_H yá nxadi bi joni hab_H mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: —¿Hanja guí zofu ya ja'i njab_H co nú'_H ya 'bede?

¹¹ Ra Jesu bi datuabi'_H ne bi 'ñembi:

—Nuga dí mąnga njab_H ngue'a nuyú hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí ma de hanja ri ndá Ajuá, nú'a hinxqui fadi ma'met'o. Ngue'a nuyú hinxá t'umba ra mfadi pa da badi, pe nu'ah_H ha, xa t'a'ah_H ra mfadi pa guí pah_H. ¹² Y nu'ah_H ma'na ma guí pah_H ngue'a xa t'a'ah_H ra mfadi, nja ngu xa hmą gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da me'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da thacuabi nú'a ts'_H pe'tsi. ¹³ Nuyú dí petuabi njab_H ngue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'øde pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá fadi. ¹⁴ Hangué bi njab_H ngu nú'a xqui mąnga ra badi Isaia maya'b_H ne bi 'ñena:

Ma guí 'yødeh_H pe hinda zo ri mfenih_H.

Ma guí hyanth_H pe hingui ma guí padih_H te rí bõni nú'a guí hanth_H.

¹⁵ Ngue'a xi xa megui ri mfenih_H,
ne hingui ne guí hñuxh_H nt'øde nú'a guí ødeh_H,
ne hingui ne guí pah_H nú'a guí hanth_H.

Nu'ah_H hingui ne guí hanth_H,

nixi guí 'yødeh_H,

nixi guí pah_H,

ngue'a hingui ne guí nts'ømh_H pa ga pun'a ri ts'oquih_H.

Nuna guehna bi mąnga ra badi Isaia de ya 'ñagamfri ja'i.

¹⁶ Pe nu'ah_H xa jap'ah_H Ajuá, ngue'a xcá hyanth_H co ri thandih_H, ne xcá 'yøh_H co ri nt'ødeh_H. ¹⁷ Xi majuaní dí xi'ah_H gue ndunthi yá 'meñni Ajuá nú'_H mi 'bai maya'b_H ne ma'ra ya hoja'i mi nehma'_H xa hyandi ngu nú'a guí hanthabya, pe himbi za bi hyandi'_H. Ne mi nehma' da 'yøde nuya ya noya guí ødehabya, pe himbi za bi 'yøde'_H.

Ra Jesu bi mą te rí bõnga nura 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Nubyá 'yøh_H xá hño te rí bõnga nú'a ra 'bede stá xi'ah_H de ra mot'i. ¹⁹ Nu'_H ya nda bi dagui ja ra 'ñu go gue'_H ngu nú'_H to'o bi 'yøde ra noya de hanja ri ndá Ajuá ne himbi zo yá mfeni. Nu'b_H bi yut'a ra ts'ondahi ja yá mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a xqui bahma'_H. ²⁰ Nu'_H ya nda bi dagui ja ra 'bodo go gue'_H ngu nú'_H to'o bi 'yøde ra maça noya ne 'bestho bi gamfrihmą co 'nara johya, ²¹ pe hinxqui ze yá jamfri, hangué nu mi tho ya ts'othogui ne ya nt'utsate po rá ngue ra maça noya, nu'ú 'bestho bi 'uegue. ²² Nu'_H ya nda bi dagui ja ya 'mini go gue'_H ngu nú'_H to'o bi 'yøde ra maça noya pe 'bestho bi 'be yá jamfri ne bi 'uegue ngue'a nsøctho mi oda yá mfeni ra boja ne ma'ra ya t'øt'e de ra ximhai. ²³ Pe nu'_H ya nda bi dagui ja ra hoga hai go gue'_H ngu nú'_H to'o bi 'yøde ra maça noya ne bi zo yá mfeni, ne xi bi zedi yá jamfri. Nu'b_H go gue'_H xi bi unga ra sofo nja ngu ya nda, 'ra bi unga 'na nthebe, ha nu ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra bi unga 'natema'ret'a.

Ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

²⁴ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara mot'i bi mot'a ra trigo ja rá huahi. ²⁵ Pe nu mi 'ñahá yá mēfi, bi zø 'nará ncontra'a ne bi mo'tua 'raya ts'ondapo ja rá huahi. Nepu de gue'a 'bestho bi ma. ²⁶ Ha nu mi føxa ra trigo, nehe bi føxa ya ts'ondapo. ²⁷ Nepu ya 'bego bi ma bá ambabi ra mehuahi ne bi 'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo ra trigo gá pot'a ja ri huahi? ¿Hanja go bi c'onts'a nehe 'raya ts'ondapo?” ²⁸ Nu'bú ra mehuahi bi datuabi yá 'bego bi 'ñembabi: “Zai 'nama ncontra to'o bi mot'a nú'u ya ts'ondapo.” Nu'bú ya 'bego bi 'ñemba ra mehuahi: “¿Ha gui ne ga ma ga c'u'tshe nú'u ya ts'ondapo?” ²⁹ Nu'bú bi dadi ra mehuahi bi 'ñena: “Hina, oxqui ma gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ngue'a nu'bú gui c'u'tshu ya ts'ondapo, ¿xi'bu gui c'u'tshu nehe ra trigo?” ³⁰ Hophu da te mahyegui, cabo gue nú'a ra pa de ra sofo ga 'bepa ya xofa da hyets'i 'met'o nú'u ya ts'ondapo, ne da du'ti pa da tsat'i, ha nura trigo da munts'i pa da mē'tsa ja ra troha.”

Ra 'bede de ra nda gá mostasa

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Nepu ra Jesu bi metuabi'u ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Rá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara nda dega mostasa nú'a bi mot'a 'nara ja'i ja rá huahi. ³² Nú'a ra nda'a ma'na xi ra zi lotsi de gatho ma'ra yá nda ya ndapo, pe nu sta nte'a, ma'na ra dangui de gatho ma'ra ya ndapo, ne da nte xi ra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int'su.

Ra 'bede de ra nzoi

(Lc. 13:20-21)

³³ Nepu bi xipa ma'na ra 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara 'behña bi hyoca ra thuhme ne bi 'yents'ua ra nzoi nú'a ri japi da nets'i ra thuhme, ne mi ngu 'nate kilo ra arina bi mant'i, ne masque 'na zi tæqui bi japi, pe bi nets'i gatho.

Ra Jesu bi zofa ya ja'i dega 'bede

(Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'a mi xipa ya ja'i ra Jesu bi xipabi dega 'bede. ³⁵ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui mangua 'nará 'mehni Ajuá maya'bu bi 'ñena: Ma ga petuabi 'raya 'bede ya ja'i, pa ga utuabi nú'a hinto xa badi desde bi madi ra ximhai.

Ra Jesu bi ma te ri bonga ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

³⁶ Nepu ra Jesu bi 'ñedi ya ja'i pa da ma ja yá ngu, y nehe'a bi ma ja nú'a ra ngu habu mi 'bui. Nepu yá nxadi bi ma bá tsadi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te ri bonga nú'a ra 'bede de ya ts'ondapo bi føxa ja ra huahi.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra mehuahi bi mot'a ra trigo ja rá huahi go gue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ³⁸ Ha nura huahi go gue'a ra ximhai, ha nura trigo go gue'u nú'u 'bui ja rá hmanda Ajuá, ha nuya ts'ondapo go gue'u nú'u øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ³⁹ Nura ncontra to'o bi mot'a ya ts'ondapo go gue'a ra ts'ondahi. Ha nura pa de ra sofo go gue'a rá ngats'i ra ximhai, ha nu'u ya xofa go yá enxé Ajuá. ⁴⁰ Nja ngu ya xofa da 'ueca ya ts'ondapo pa da tsat'i, njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai ya enxé da 'ueca nú'u ya ja'i øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ⁴¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxé pa da 'ueca gatho

ya 'yøt'ats'oqui ne gatho ya ts'o'mui gá ja'i pa hinda yut'a mahets'i. ⁴² Nu'ú ma da t'eqe pa da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gusthmani yá ts'i. ⁴³ Nepu nu'u tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'u ngu 'nara danga ñot'i nuni mahets'i habu bí manda'a. Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'gui. Nu'bú nu'á co ra johya bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa da danga nú'a ra hai habu xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'a mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. ⁴⁶ Nu mi zúdi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nu'á bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa bi danga nú'a ra perhla'a.

Ra 'bede de ya hua ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Ndá de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi ga 'rama'na'ño ya hua. ⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehua bi hñá pa ja ra ñanthe. Ne bi hñudi'u pa bi huahna ya hoga hua pa bi yut'a ja ra 'bøts'e; ha nu'u himyá hoga hua bi føtbu. ⁴⁹ Ma da njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enxe pa da 'ueca ya ts'o'mui de ja ya hoja'i. ⁵⁰ Ne nú'u ya ts'o'mui ma da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gusthmani yá ts'i.

Ya ndaxjua t'øt'e ne ya 'ra'yo t'øt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihu gatho nú'a stá xi'ahú?

Nu'bú nu'ú bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Hahá, ma zi Hmu'íhe.

⁵² Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xá hño 'bu. Nubyá da za gui 'ñudihu hingue hønse nú'a bi mąnga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihu ma 'ra'yo nt'utuuate dí ut'a'ihu de hanja ri ndá Ajuá, gui njahu ngu 'nara dada de 'nara ngu jęqui nura ora honi gatho nú'a te xa me'tsa maya'bu ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'buhni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mąnga nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni. ⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'buhni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'ú xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—¿Habú xuá pađi nú'a ra mfadi pađni? ¿Ne há xqui bađni 'bu nuya ya danga nt'udi øt'e? ⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'u nú'a ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'u ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda? ⁵⁶ ¿Ha gue hingyá menguua yá nju nehe? ¿Habú xuá bađini gatho nú'a ma ne gatho nú'a øt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pø yá cuę con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hanguę nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá haburaza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

58 Hangue ra Jesu himbi 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

14

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

1 Ha nuya pa'u ra nda Erode bi 'yøde de gatho nú'a te mi øt'a ra Jesu. 2 Ne bi 'ñembabi yá mfsat'i:

—Nura 'ñøhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangue pe'tsa ra ts'edi pa da 'yøt'a nuya ya nt'udi.

3 Ra Erode bi benga njabu ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi hacua hmaha ra Erode gue hinda zimba rá 'behña rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behña rá thuhu ra Erodía. 4 Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindí 'ñepi gui 'buhui ra Erodía.

5 Hangue ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi camfri'u gue ra Xuua go 'nara hoga badi. 6 Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, y ra Erode xi bi hoga rá hnei. 7 Hangue bi ñatuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi. 8 Nu'bú nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne gui 'racagui rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabu ya xqui xipabi rá nana nú'a ra nxutsi.

9 Nu'bú ra Erode xi bi du rá mui, pe himbi za bi gømbi ngue'a njabu xqui ñatuabi ne xqui 'yøde nú'u mi huhuini ja ra mexa. 10 Nu'bú bi manda da thecua rá ñaxu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi. 11 Nepu bá tha ra ñaxu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'á bi hña'tsuabi rá nana.

12 Nepu yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habu mi jot'i hmaha'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepu bi ma'u bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

13 Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'á bi bøxa ja 'nara motsa bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonthi habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yøde gue xqui ma ra Jesu, hangue nu'á bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a. 14 Ha mi zønga ja ra mbonthi ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya mi 'buhni, hangue nu'á bi huequi'u ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni. 15 Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pe'hna nuyu ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu go ra mbonthi, ¿te ga umfu da ziyu? ne ya 'yo rí nde nehe.

16 Nu'bú ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hingo mahyoni ga pehni da dai te da ziyu. Go da umfu te da zi.

17 Nu'bú nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:

—Hønsø cat'a ya thuhme ne yoho ya hua dí hahe, hinda uadi pa gathoyu.

18 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Bá hanchahuu.

19 Nepu bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'ei. Ne mri hña nú'u cat'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Ajuu da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba yá nxadi pa bi hyecua ya ja'i. 20 Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi niña'u. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi

ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ²¹ Mi ngu cat'a 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'behñā ne ya bātsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño mañā ra ndehe
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Nepu ra Jesu bi 'bepa yá nxadi da yat'a ja ra motsa pa da 'met'o'ú pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i. ²³ Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuā 'nambuse. Y ya bi nxuui mi 'bøhñitho sehe'a. ²⁴ Ha nura motsa habu mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi ra bñthi ja ra ndehe, ne mi ne da mpants'i'ú. ²⁵ Ne himi hats'itho ra Jesu mi 'yo mañā ja ra dehe pa bi ma bá tsudi yá nxadi. ²⁶ Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo mañā ja ra dehe, nu'á xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanthu 'nara pite!

²⁷ Pe ra Jesu 'bestho bi 'ñembabi'ú:

—Oguí tshu, go guecagui.

²⁸ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu xi go gue'a'i, 'bepcagui ga 'yo mañā ja ra dehe pa ga mabu habu guí 'yo.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'bu.

Ra Pedro bi gai de ra motsa ne bi mudi bi 'ño mañā ja ra dehe pa bi ma hmahā habu mi 'yo ra Jesu. ³⁰ Pe nu mi hyanda ra bñthi bi ntsu, nepu bi mudi bi yui ja ra dehe, nu'bú bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jat'i.

³¹ Nu'bú ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'utho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

³² Nepu nu'á bi bøxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra bñthi. ³³ Ne de ya mi 'bui mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñahmu ne bi 'ñena'ú:

—Xi majuani go gue'i rá T'u'i Ajuā.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mr. 6:53-56)

³⁴ Nepu bi zøñ'ú ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe. ³⁵ Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zønga ra Jesu ja yá hai'ú, nu'bú nu'ú bi dama xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú'a ra hai'a. Nepu bá ts'impabi ra Jesu ndunthi ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi hønse qué da danbabi rá he, y gatho nú'ú to'o bi 'yøt'a njabu 'bestho bi ñani.

15

Hanja gra nts'oca ya ja'i
(Mr. 7:1-23)

¹ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

² —¿Hanja nuyu ri nxadi hingui øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitahu? Ngue'a nuyú hingui xu'y'e 'met'o pa da ñuni.

³ Y ra Jesu bi datuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani. ¿Hanja go guí øthu nú'ú ri nzaihu ne hingo guí øtuabihu yá hmanda Ajuā? ⁴ Ngue'a Ajuā bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nanā ne su'ú.” Nehe bi 'ñena: “Nu'a tó'o da zanga rá dada ne rá nanā, nu'á pe'tsi da du.” ⁵ Pe nu'ahú guí eñhu gue xá hño to'o da 'ñemba rá dada o rá nanā: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'a nú'a

ma stá 'ra'ahma, ya stá ña'tuabi Ajuá ga umbi.”⁶ Hangue guí eñh_u gue njabu hinguá hyoni da jamasu rá dada o rá nana 'na. Hangue hinguí øth_u nú'a ri manda Ajuá, go guí øt'asēh_u nú'a go ri nzaihu.⁷ Nu'ah_u xi gyá yohmihu. Hangue majuañi nú'a xqui mangua ra baði Isaiá de gue'ah_u ne bi 'ñena:

⁸Nuna ra hninañ_u ri xocambenigui dega netho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yab_u de guequi.

⁹Hinte ri muui yá søcambeni nú'a øt'e,

ngue'a nu'uh_u yá nt'utuate udi'uh_u go de yá mfenise, ne mañ'uh_u gue go stá utua'uh_u.

¹⁰Nep_u ra Jesu bi zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxh_u nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenih_u nú'a ma ga xi'ah_u:¹¹ Hingue co nú'a te cat'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú'a te pønga ja rá ne, con gue'a ha, ri nts'oqui.

¹²Mefa yá nxadi bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí paði gue xi bi bø yá cue ya fariseo co nuya noya gá ma?

¹³Pe ra Jesu bi ðatuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gatho nú'uh_u ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bí 'bui mahets'i, ma dra c'uh'tsi.¹⁴ Hyehub_u ya fariseo dí 'yob_u co yá ngoda, nu'ú ri zi yá migodau. Nu'bu 'nara goda da guhn_u rá migodau, da ma ri yoho'uh_u da zoui mahyegui ja ra o'tsi.

¹⁵Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bønga nú'a ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

¹⁶Ra Jesu bi ðaði bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue'ah_u hinguí tsoda ri mfenih_u?¹⁷ ¿Ha hinguí pah_u gue gatho nú'a guí tsih_u rí ma ja ri muihu ne thoguitho?¹⁸ Pe nu'bu guí beñh_u ya ts'omfeni, go gue'uh_u da bønga ja ri neh_u, y nú'a go gue'a da ja'ah_u guí nts'oquih_u.¹⁹ Ngue'a ja yá ne ya ja'i ja guehni pønga ya ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante.²⁰ Gatho nuyá ha, go guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'a tó'o hinguí xuy'e 'met'o pa da ñuni, hingo gue'a 'nara ts'oqui øt'e.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mr. 7:24-30)

²¹Nep_u ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetb_u ra hnini Tiro ne Sidó.

²²Ne ja bá ntheuini 'nara 'behña mrá me Canaán y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'uh'i ra nda Davi. 'Nama t'ixu pe'tsa 'nara ts'ondahi ne xi nts'edi.

²³Pe ra Jesu hinte bi ðaði. Nu'bú ya nxadi bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Pehni dá ma, ngue'a xi mafua møte ja ma xathahe.

²⁴Ra Jesu bi ðaði ne bi 'ñembi'uh_u:

—Nuga xpá 'bencagui hønse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi deti xa 'mēdi.

²⁵Nep_u nú'a ra zi 'behña bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

²⁶Nu'bú ra Jesu bi ðatuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya bañsi pa go da t'umba ya tsat'yo.

²⁷Nu'bú ra 'behña bi ðaði ne bi 'ñena:

—Majuani guí ma, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya xēca thuhme nú'uh_u tagui de ja yá mexa yá hmu.

²⁸Nu'bú ra Jesu bi ðaði ne bi 'ñembi:

—Nu'i naná, xi ra dangui ri jamfri, dá njaba ngu nú'a xcá 'yadi.
Nu'bú nurá t'ixu nura 'behñá'a 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

²⁹ Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zøni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bøxa mañá ra t'øhø ne ja bá hudini'a. ³⁰ Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'ye, ya goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gatho'u bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'á bi 'yøthe'u. ³¹ Hangue nura hmuntsja'i mi 'buhni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ñá ya gone, ne mi hyandi bi nxøgue yá 'ye ya do'ye, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangue ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuá nú'a xøcambeni ya me Israel.

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mr. 8:1-10)

³² Nepu ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi drí hueca nuyu ya ja'i ngue'a pe'tsa hñu pa drí 'ñohe ha hinte xa ziyu. Hindí ne da mayu co ra thuhu, ngue'a xi'bu da uent'a má 'ñu.

³³ Nepu yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthi çhabu ga tsuhua ra thuhme pa ga 'uiñhu gatho nuyu ya ja'i xi ri ndunthi?

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—çHangu ya thuhme guí pe'tshu?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hønda yoto ya thuhme dí pe'tshe ne 'raya t'uhua.

³⁵ Nu'bú ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi. ³⁶ Ne mri hñá nú'u yoto ya thuhme ne nú'u ya t'uhua, nepu bi umba njamadi Ajuá, nepu bi heque bi umba yá nxadi pa da hyecua ya ja'i. ³⁷ Gatho bi ñuni ne bi niña, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ³⁸ Mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'u bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya batsi himbi ma 'mede. ³⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bøxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

16

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da t'utua 'nara danga nt'udi

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'u bá hongra ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zudi bi xipabi da 'ñutuabi 'nara nt'udi pa da gamfri'u ua xi xqui 'ñehe'a de mahets'i. ² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'u:

—Nu'ahu 'bu guí hanthu xa thenga mahets'i dega nde, nu'bú guí eñhu: “Xudi ma da hñoga pa.” ³ Y nu'bu guí hanthu dega xudi xa thenga ya guui, nu'bú guí eñhu gue ma da nja ra bunthi 'ye. 'Nagyá yohmihu, çhanja go guí pa guí hyanthu mahets'i pa guí pahu te 'be ma da nja hyastho, y hanja hingo guí huxhu nguenda de ya nt'udi nú'u xqui 'ñehe de mahets'i pa guí pahu gue ra Ndá de mahets'i ya xa zøhø? ⁴ Nu'ahú gyá ts'oja'ihu xcá 'ueguehu de Ajuá, hangue guí adihu 'nara nt'udi guí hyanthu pa guí camfrihu. Pe nuga hinga ma ga u't'a'ihu 'nara nt'udi ngu nú'a guí adihu. Nura nt'udi ma guí hyanthu, hønse de ra Joná rá 'mehni Ajuá.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu njabu, nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi ma de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi 'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'u. ⁶ Ne ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Jamassuh de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

⁷ Nu'bú nu'ú bi 'ñéms'e'u 'na ngu 'na:

—Nuní bi mǎnga njabu ngue'a hindá hahu ra thuhme pa ga tsihu.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xi ts'utho ri jamfrihu. ¿Hanja guí tu ri muñhu de nú'a te gui tsihu?

⁹ ¿Hanja hingo tso ri mfenihu nú'a dá xi'ahu? ¿Ha hinguí beñhu nú'u cut'a ya thuhme dá hecuabi nú'u cut'a 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹⁰ Nehe ¿ha gue hinguí beñhu nú'u má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'u má goho 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹¹ ¿Hanja hingo bi zo ri mfenihu de ra nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra thuhme ngu guí beñhu. Dá xi'ahu gue gui jamassuh de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

¹² Nu'bú ha, ja bi zo yá mfenihu gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de yá nt'utuete ya fariseo ne ya saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi ya thuhme.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zongüi yá nxadi ja ra hai guetbu Cesarea de Filipino, ra Jesu bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Xi ya ja'i ¿te ma de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'a'i grá Jeremía o 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá.

¹⁵ Nepu bi yopa 'yambabi'u ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Xi'ahu, ¿to'o guí beñhu go gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i bá peñ'a'i Ajuá pa gui ndá, ne go rá T'u'i Ajuá nú'a te.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i Simu rá t'u'i ra Joná, xa jap'a'i ma Dada bí 'bui mahets'i, ngue'a go bi xi'asche'a to'ogui, hingo bi xi'a'i 'nara ja'i. ¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri thuhu ri bñoni da 'ñena 'nara do. Ne nu'i guí nja ngu ra do habu ma ga hoca ma nija. Y numá nija ma'na ma da nja rá ts'edi que ra du. ¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá hñansoqui pa gui xocua ra gosthi to'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá, pa njabu nu'a gui 'yot'a nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'ot'e mahets'i, ne nu'a guí ma gue hinda t'ot'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'ot'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bú nu'á bi hñu'mba ra hñá yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'bu ra Jesu bi madi bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da ma'a pa Jerusale nuni habu mi pe'tsi da sufri ja yá 'ye ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnete de ra ley. Nehe bi xip'u gue mi pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte. ²² Nu'bú ra Pedro bi njuquiui ra Jesu 'nambu, ne bi madi bi zui ne bi 'ñembi:

—Hina, ma zi Hmu'i, Ajuá hinda ne gui thogui njabu.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpants'i ne bi 'ñemba ra Pedro:

—i'Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ø'tua rá paha ma Dada. Nura mfeni guí beni go yá mēti ya ja'i, hingo rá mēti Ajuá.

²⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nu'a tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yøt'a rá paha sehe. Nú'á mahyoni da 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o madi rá te ne hinda zeta ya nt'atsate po rá ngueque, nu'á ma da zedi rá te pa nzantho, ha nu'a tó'o da zeta ya nt'atsate po rá ngueque, nu'á ma da zedi rá te pa nzantho. ²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'bu drá mēti gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne nu'á go da 'mēdi? Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te. ²⁷ Nu'a Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa 'ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá enxe. Y nú'a ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'a xa 'yøt'e. ²⁸ Xi majuañi dí xi'ahū gue 'ra de gue'ahū hingui ma gui tuhū asta hingui hyanduahū rá nsunda ra Ndá de mahets'i Nú'a bi e bi Nja'i.

17

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'mæseuini. ² Nu'bú nu'ú bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i. ³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'u myá 'mehni Ajuá ne bi ñaui ra Jesu. ⁴ Nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hño ga 'buhūua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁵ Y de mi ña ra Pedro bi go'mi'u 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmāca T'u, ne xi dí hōpa rá 'mūi. 'Yødehū nú'a da mani.

⁶ Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyanā xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo. ⁷ Nu'bú ra Jesu bi joni pa bi dani'u ne bi 'ñembi:

—Nanjū, oguí tsuhū.

⁸ Y nu mi gūxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni sehe.

⁹ Ha nu mi gai'u de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hñā yá nxadi bi 'ñembi:

—Oto ma gui xiphū de nú'a gá hyanthū bi nja, asta nú'a ra pa da yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'bú hā, gue'bu gui mañhū.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja enga ya xahnete ra le ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía ne 'mefa da 'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe da Nja'iua?

¹¹ Nu'bú ra Jesu bi dadi:

—Xi majuañi ra Elía ma da 'ñehe pa da hyocua yá mfeni ya ja'i. ¹² Pe nubyá dí xi'ahū gue ra Elía ya bi 'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi gue'a, y nu'á bi 'yø'tuabi gatho nú'a go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da jabū Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a nu'ú ma da 'yø'tuabi ra 'ñū'a.

¹³ Nu'bú ya nxadi bi bañi gue mi xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i mrá ndusehe

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nepū mi zōnga ra Jesu co yá nxadi habū mi 'bu ra hmuntsja'i, bá ehe 'nara 'ñhø bi ndandiñahmu habū mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

15 —Ndada, huega ma t'u ngue'a ra nduschε ne xi nts'edi. Ndunthi ya 'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra dehe. 16 Hanguε por gue'a stá tsimpabi ri nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyá hinxá za xa 'yøthe.

17 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Nu'ahε 'nagya 'ñagamfrihε ne 'nagya ts'oja'ihε! ¡Asta ha'mε gui camfrihε! ¡Asta ha'mε ma ga tse't'a'ihε ri 'mεihε! Bá tsincahεua xε.

18 Nu'bú ra Jesu bi zai ra ts'ondahi, ne 'bestho bi bōni de nú'a ra ts'ant'ε'a, ne nu'á bi ñani 'bestho.

19 'Mefa ya nxadi bi ñaseui ra Jesu 'nambε ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá εñhe nú'a ra ts'ondahi?

20 Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—Ngue'a 'na tεqui ri jamfrihε. Xi majuani dí xi'ahε gue nu'bε gri pe'tshmahε ri jamfrihε masque ngu drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa, nu'bú asta da za gui 'ñembahmahε nuna t'øhø da mponi de guecua pa rí ma ma'na lado, y 'bestho da mponi de habε ja. 'Bε di ja ri jamfrihε, da za gui 'yøthε gatho nú'a go gui nehε. 21 Pe pa da bōnga ya ts'ondahi ngu nú'a dá εni, mahyoni gui 'yaphε Ajuε ne gui ayunahε.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22 Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni Galilea bi 'ñemba yá nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'yε ya ja'i, 23 nepε nu'á ma da hyo. Pe rá hñupa'a ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'ε xi bi du yá mεi nts'edi.

Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra nija

24 Nu mi zōnga ra Jesu co yá nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'ε to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnatehε, ¿ha gue hingui jut'a ra boja pa ra nija?

25 Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, jut'i.

Nepε ra Jesu co yá nxadi bi yut'a mbo ra ngu habε mi nzai mi ox'i. Y ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri cobra nú'ε ya nda de ya hnini, ¿ha gue go ri cobrabi nú'ε ja te yá njau i o nú'ε hinte yá njau i?

26 Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nú'ε hinte yá njau i go gue'ε ri cobrabi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'bú nú'ε ja te yá njau i ya nda hingui jut'i. 27 Pe pa hinda bō yá cue nú'ε to'o cobra ra boja, gri ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudi ra huá gui jε, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja rí 'ñepi ga juthε.

18

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

1 Ha nuya pa'ε yá nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habε bí manda Ajuε?

2 Nu'bú ra Jesu bi ma'ta 'nara zi bātsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'ε, 3 ne bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'maih_u ne gui njah_u ngu nuna ra zi bātsi, nu'bú hinda za gui cəth_u mahets'i hab_u bí manda Ajuá ma Dada. ⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá, mahyoni da nt'əqu_i ngu nuna ra zi bātsi hingrá 'ñets'i. ⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi bātsi de ma thuhuga, ja ra uenda go guēcagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh_u pa hinga øth_u ya ts'oqui

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yu'ta 'na de gue nuya ya zi bātsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thø't'a ja ra dehe. ⁷ ¡Huecate ra meximhai ngue'a xi ja ya nt'ə'tate! Nzantho ma da nja ya nt'ə'tate, pe ¡huecate ya 'yu'tate!

⁸ Hanguē nu'b_u 'nari ua o 'nari 'yε da ja'i gui 'yø't'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyεqui ne 'yemb_u. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'ye gui tsønga mahets'i hab_u bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue gatho ri ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu hab_u zø ra tsibi nú'a hinhya'm_u da huet'i. ⁹ Nehe nu'b_u 'nari da da ja'i gui 'yø't'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yemb_u. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsønga mahets'i hab_u bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu hab_u zø ra tsibi.

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'mēdi

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Jamasuh_u hingui ətsah_u nuy_u ya zi bātsi, ngue'a nzantho 'b_ui yá ənxeɣ_u ja rá thandi ma Dada bí 'b_u mahets'i. ¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'u xa 'mēdi.

¹² Te guí beñh_u 'b_u 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya deti ne da 'mēdi 'na de gue'u, ¿ha gue hingue da zohmāni ja ra t'øhø nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto ya deti pa da ma da hyonga nú'a ma'na xa 'mēdi? ¹³ Y nu sta zədi, nu'bú nú'a ra ma'yo xi da johya ngue'a bi zədi nú'a 'nará deti xqui 'mēdi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto hinxá 'mēdi. ¹⁴ Njab_u nehe nuri Dadah_u bí 'b_ui mahets'i hingui ne da 'mēdi ni 'na de gue nuya ya zi bātsi.

Ra mpunbi de ya cu

(Lc. 17:3)

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ah_u, nu'b_u 'nari cu da 'yø't'a'i 'nara ts'ocate, grí ma gui c'a'tsi ne gui ñəsɛui. 'B_u da 'yøde nú'a gui xipi, nu'bú ya xcá yopa máhui ri cu.

¹⁶ Pe nu'b_u hinda 'yø't'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'a ma gui mañh_u, pa njab_u nú'ú go gue'u da za da damajuani. ¹⁷ Ha nu'b_u nú'a ra cu'a hinda 'yøte nú'u yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nija. Y nu'b_u nixi con gue'u hinda 'yøte'a, nu'bú dá t'ø't'a ra uenda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yø't'ats'oqui.

¹⁸ Xi majuani dí xi'ah_u gue nu'a gui 'yøth_u nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'ø't'e mahets'i, ne nu'a gui mañh_u gue hinda t'ø't'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'ø't'e nehe nuni mahets'i.

¹⁹ Nehe ma ga xi'ah_u gue nu'b_u yoho de gue'ah_u gui 'yøth_u 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'a ma gui 'yadih_u, nu'bú da 'ra'ah_u ma Dada bí 'b_ui mahets'i nú'a gui 'yadih_u. ²⁰ Ngue'a nu hab_u di 'b_u yoho o hñu di xøcambenigui, nuni ja dí 'b_uhni madetho de gue'u.

²¹ Nu'bú ra Pedro bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'e'i'be 'b_u da 'yøtca 'nara ts'ocate? ¿Ha gue asta rá yoto 'mi'qui?

²² Ra Jesu bi dađi ne bi 'ñembi:

—Hindí eñ'i gue hõnse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'eiui, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'ret'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yõthũ ra uenda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahũ.

Ra 'bede de ra ts'o'bego himbi me'tsa ra nthecate

²³ Nubyá ma ga xi'ahũ 'nara 'bede. Nura Ndã de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñat'uendauí yá 'bego. ²⁴ Y nu mi mudi ra hmu da 'yõt'a ra uenda, bi zõnga 'nará 'bego xi mi tupabi ndunthi ra boja. ²⁵ Ha nura 'bego'a himi tsa da gu'tuabi nú'a mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'bego co rá 'behñã ne yá bõtsi ne gatho nú'a te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja. ²⁶ Nu'bú nura 'bego'a bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bantebi bi 'ñembi: “'Yõtca ra mate gui tõbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ²⁷ Nu'bú ra hmu bi yo rá mai de rá 'bego, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma. ²⁸ Ha nu mi ma de guehni nura 'bego'a bi nthẽui 'nará mi'begoui nú'a mi tupa 'na zi tuquitho ra boja. Bi ðama mihi ne bi mudi bi mi'tua rá 'yuga ne bi 'ñembi: “Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a gui tuqui.” ²⁹ Nu'bú nú'a rá mi'begoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bantebi bi 'ñembi: “'Yõtca ra mate gui tõbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ³⁰ Pe nu'á himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho rá boja nú'a mi tupi. ³¹ Nu'bú nu mi hyanda ma'ra yá mi'begoui xi bi ỹ yá mfeni'ũ ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'ũ. ³² Nu'bú ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi 'ñembi: “Nu'i, 'na xi grá ts'oja'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bantegui ga tõp'a'i. ³³ ¿Ha gue himri 'ñep'a'i nehe xcá yo ri mai co ri mi'begoui ngu dá yo ma maiga con gue'e?” ³⁴ Nu'bú nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'mai gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

³⁵ Nehe njabũ ma Dada bí 'bũ mahets'i ma da 'yõt'e con gue'ahũ 'bũ hingui pumbabili nuri miqu'eihũ 'bũ da 'yõt'a'ihũ 'nara ts'ocate.

19

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mangan nuya noyaya, bi bõni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra ðathe Jordá pa habũ mi o 'na xeni rá hai Judea. ² Ne xi bi ðeni ndunthi ya ja'i ne ja bá øtheni ndunthi ya ða'thi.

³ Nepũ ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'õt'e da za da nxungüi rá 'behñã 'nara 'ñõhø?

⁴ Ne ra Jesu bi ðatuabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinxá hñe'thũ ja ri leyhũ gue Ajuã go gue'a bi hyoca ra 'ñõhø ne ra 'behñã desde rá mudi? ⁵ Nehe ma gue ra 'ñõhø da 'uegue de rá dada ne rá nanã pa go da 'muhui rá 'behñã, y de ri yoho'ũ da 'natho. ⁶ Hangue dí xi'ahũ gue nu'ú dí 'natho, hingue dí yoho. Hangue nu'ã da pehna Ajuã, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

⁷ Ya fariseo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bú ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofõ dega nxuni pa da za da hyepũ rá 'behñã 'nara 'ñõhø?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabũ ngue'a xi xá me ri corasohũ, pe Ajuã desde rá mudi hingá njabũ mi ne'a. ⁹ Nuga dí xi'ahũ gue nu'ã tó'o da nxungüi rá 'behñã ne hinxã ðimba 'nara ts'oqui xa 'yõt'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá

dame nú'a ra 'behñá 'bú da nthatui ma'na ra 'behñá, nu'bú ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'a to'o da nthatui nú'a ra 'behñá xa thepú, nú'a ra 'ñohø ya ra zinga medinthati.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bú njabú, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bú.

¹¹ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yot'a njabú, hønse nú'u to'o xa 'múi pa hinda nthati.

¹² 'Búi 'raya 'ñohø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'múi ya mi njabú. Nehe 'búi ma'ra ya 'ñohø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mefa ja xa njabú. Ne 'búi ma'ra ya 'ñohø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mepabi Ajuá to'o ra Nda de mahets'i. Nu'a to'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Nepú bá ts'impabi 'raya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'yé ja gue'u ne da 'yapa Ajuá da jap'u. Pe nuyá nxadi bi zúi nú'u to'o mri zi ya zi batsi. ¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophú da 'ñehe ya zi batsi, ogui hacuabihú da 'ñe da zucagui, ngue'a gatho nú'u to'o 'búi ja rá hmanda Ajuá go gue'u nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁵ Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'yé ja ya zi batsi, nu'á bi ma de guehni.

'Nara basja'i mrá rico bi ñgui ra Jesu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ 'Mefa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yot'tua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembi: —Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga ot'e pa da za ga pe'tsa ra te pa nzantho?

¹⁷ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Hønse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bú guí ne guí pe'tsa ra te pa nzantho, 'yot'a gatho nú'a ri manda Ajuá.

¹⁸ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmanda'u?

Ra Jesu bi 'ñembi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui juxa ya nc'uamba. ¹⁹ Umba ra 'tequ'ei ri dada ne ri nana ne su'u, madi ri miqu'eiu ne guí su ngu grí nsu sehe.

²⁰ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñembi:

—Desde stá mbatsi stá ot'a gatho núya guí xiqui. Xibya, ¿te ma'na ri 'bedi ga ot'ebya?

²¹ Nepú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bú guí ne guí 'búi xá hño, grí ma bá pa gatho nú'a guí pe'tsi ne hecua ya hyoya, pa njabú da za guí hñanga 'nari danga thaha nuni mahets'i. Nepú bá ehe guí tengagui.

²² Nu mi 'yode njabú nú'a ra basja'i bi ma xi mi tu rá múi ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuani xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá. ²⁴ Xi majuani dí xi'ahú gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

²⁵ Y nu mi 'yode njabú ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bú njabú, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁶ Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuá ha, hinte rá hñei.

²⁷ Nepu ra Pedro bi ñembi:

—Nu'i guí paði gue nuje stá tsoguihe gatho nú'a te ndí pe'tshe pa ga tən'ahe. Nu'bu'á zte ma thaha ma ga hañhe 'mefa?

²⁸ Nu'bu'á ra Jesu bi ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahu gue nurá ñoho ra 'múi nu sta yopa ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bu'á gue'bu nú'ahu xcá tengaguihu ma da thux'ahu gui mandahu nehe nú'u 'rɛt'amayoho ya 'múi de Israel. ²⁹ Y gatho nú'u to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá nana o yá 'behña o yá batsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ú ma da hñanga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'a xa zogui, ne ma da 'múi pa nzantho. ³⁰ Ha nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

20

Ra 'bede de 'raya mɛfi bi yut'a mi xudi, ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde

¹ Nurá hmanda Ajuá ma ga hyecuahú ngu 'nara me ua'obxi. Nura me ua'obxi'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ua'obxi. Ne 'nara pa xi 'nitho bi ma bi hyonga 'raya mɛfi. ² Y bi gohui ra cohi nuya mɛfi gue da gu'tuabi nú'a taha 'nara memapa. Nepu bi mehni da mɛfi ja yá ua'obxi. ³ Y mi nzanga guto bi ma ma'na'qui bá honga ma'ra ya mɛfi ne bi zudi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi. ⁴ Ne bi ñembabi: “¿Ha hingui ne gui faxcahu ra 'befi ne ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui taha?” Nepu nu'ú bi mɛui 'bestho. ⁵ Nepu mi nde ma pa nura 'ñohø bi ma ma'na'qui bá honga ma'ra ya mɛfi, nepu ngu nzanga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mɛfi ne bi ncohui da gu'tui nú'a rí 'ñepi. ⁶ Ngu nzanga cat'a bi ma ma'na'qui ne bi nthɛui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi ñembabi: “¿Hanja gui 'bathua gatho ra pa? ¿Ha gue otho rí 'befihu?” ⁷ Nu'ú bi daði ne bi ñembi: “Ngue'a hinto xa 'raje ra 'befi.” Nura hmu bi ñembabi: “Nu'bu'á faxcahu ra 'befi nepu ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui taha.” ⁸ Ha nu mi yu ra hyadi nura hmu bi ñemba ra 'betri: “Zohna gatho ya mɛfi, ne gatho gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi 'mɛt'o nú'u bi yut'a 'mefa, nepu 'mefa gui ju'tuabi nú'u bi yut'a rá mudi.” ⁹ Ha nu mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi nzanga cat'a nde, nu'ú bri ju'tuabi maxøgue 'na pa. ¹⁰ Ne mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi desde mi xudi, nu'ú mi hu yá mui gue ma xa dahá ma'na ndunthi, pe nu'ú bri ju'tuabi mahyegui ngu nú'u xqui yut'a mi nde. ¹¹ Y nu mi hñanga yá thaha, xi bi bø yá cue co ra hmu, ¹² ne bi ñembi: “Núyú bi yut'a 'mefa ne hønse 'na ora bi mɛfi ne gá ju'tuabi ngu nú'a dí taha, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi.” ¹³ Nu'bu'á ra hmu bi ñembabi 'na de gue'u: “Xi'ague, ¿ha gue dí øt'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohú ra cohi gue ga ju't'a nú'a taha 'nara memapa? ¹⁴ Hñaxa nú'a rí 'ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyú bi yut'a 'mefa ngu nú'a gá taha ngue'a dá ne dá øt'e njabu. ¹⁵ ¿Ha go ma gui hñagaguigui nú'a ga ne ga øt'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thaha rí mímefiui ngue'a nuga drá hoja'i con guehyu?” ¹⁶ Ngue'a nu'u dri 'befa go gue'u dya mudi, y nu'u ya mudi go gue'u da 'mefa. Ndunthi da ts'ofu, pe ts'utho nú'u xa thahni.

*Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)*

17 Nepu ra Jesu bi ma pa Jerusale, ne de má 'ñu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi 'ñembi:

18—Pahu gue nu xcrá tsøñhu Jerusale, ja ma dra juni Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'ye ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da hyøxa ra thai pa da tho. 19 Nepu ma da 'yent'ua ja yá 'ye nuya ja'i hinga yá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopa nte'a ma'na'qui.

Rá nana ra Cobo ne ra Xuua bi 'yapa 'nara favo ra Jesu

(Mr. 10:35-45)

20 Nepu rá nana ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, bá 'ñoui yá t'u habu mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñahmu pa da 'yadi nú'a mi beni da 'yadi nú'a ra 'behña. 21 Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nura 'behña:

—¿Te rá 'be guí ne gui 'yadi?

Nepu ra 'behña bi ðadi bi 'ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'u da hñudi con gue'e nu xcrí nda, 'na da hñudi ja ri 'ñei ha nu ma'na ja ri ngaha.

22 Nu'bú ra Jesu bi datuabi nú'a ra 'behña ne bi 'ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahu nú'a guí ahú. ¿Ha guí hanthu gui tsethu ya ts'othogui ngu nú'a ma ga tsetiga?

Nu'ú bi ðadi:

—Haha, da za ga tsethe nehe.

23 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani ma gui thohu nehe ya ts'othogui ngu nú'u ma ga thoguiga, pe nu'a guí nehú gue gui hñudihú ja ma 'ñei ne ja ma ngaha, hingo tsa ga mangá. Numa Dada há, go gue'a tsa da ma ne paði to'o ma da umbabi nuya hudi'u.

24 Nu mi baði nú'u má 'ret'a ya nxadi de nú'a te xqui 'yadi nú'u má yoho ya nxadi mri ncu, nu'bú bi bø yá cue'u co nú'u yoho mri ncu. 25 Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Guí pahu gue nuya nda de ja ya hnini, nu'ú go ri dama 'ñexase pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfats'i'u øt'e njabu nehe. 26 Pe nu'ahu oxqui njahubu. Ngue'a 'bu 'na de gue'ahu gui nehú gui ndanguihu, mahyoni gui 'mego. 27 Ha nu'a tó'o ne gue go dra maði de gue'ahu, nu'á go gue'a mahyoni da 'mego. 28 Gui njahu ngu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nú'á himbá ehe pa da 'ñe ya 'bego, nu'á bá ehe pa go bi 'mego, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

29 Y de mi bonga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi ðeni'u.

30 Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yøde'u gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi, huegaguihe.

31 Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda siguí da mafi hmaha. Pe nu'ú ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'u'i ra nda Davi, huegaguihe.

32 Nu'bú ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga øt'ahu?

33 Nu'ú bi ðadi ne bi 'ñena:

—Dí ne gui xoga ma dahe, Ndada.

34 Nu'bu ra Jesu xi bi huequi'u, ne bi hñu'tsua yá 'ye ja yá da, ne nu'ú 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepu nu'ú bi deni'a.

21

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Nu mi zoni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'ohò 'bo Olivo ya mi guetbu pa Jerusale, nú'a bi mehna yoho yá nxadi da 'met'o, 2 ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha pa nuna t'uca hnini bí jani. Ha nu xcri tsòñhuni ma gui tsuhuni 'nara zi burru di thadni ne dri zi rá bātsi. Xcri tsuhuni güi xo'tha ne güi tsincaha gatho yoho. 3 'Bu di 'buru 'na, ne da nja te da xi'ahu, 'ñembabihu njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'bu nura ja'i 'bestho da ho'ahu güi tsincaha.

4 Gatho bi njabu pa bi nja ngu xqui manga rá 'mehni Ajuá bi 'ñena:

5 Rí maha Jerusale nú'a ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphu ya mengu de guehni:

“Ndi hyanthu bra 'ñehni ri Ndah, e da zu'ahu,

ne hingrá 'ñets'i ngue'a bra togue 'nara zi t'abru rá bātsi 'nara burru nú'a ya pa ra ndu.”

6 Nu'bu yá nxadi bi ma ne bi 'yot'a nú'a xqui 'bepabi. 7 Nepu bá tsimpabi nú'a ra zi burru mri 'ñoui rá bātsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'u, nepu ra Jesu bi togue. 8 Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hancá yá pat'i pa mi pogue ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yeza pa mi pogue nehe ja ra 'ñu. 9 Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'befa, mi mafi'u ne mi ena:

—¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra nda Davi! ¡Ajuá da japi núni xpá mehni pa da nda ja guecju! ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

10 Y ngu bi yut'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthoxni ya ja'i ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bu?

11 Nu'bu nú'u to'o mi deni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mehni Ajuá ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Nepu ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gatho nú'u to'o mri mpa ne mri ntai, ne bi pants'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi pants'ua yá thuhni ya ma domitsu. 13 Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofog ue ma ngu ra ngu dega sɔcambeni, pe nu'ahú xcá 'yot'athohu ra ngu dega mfe.

14 Ne mi 'bahni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ú bi joni habu mi 'bai ra Jesu, y nu'á bi 'yoth'e'u, ne bi ñani. 15 Ha nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley bi hyanda nuya danga t'ot'e bi 'yot'a ra Jesu. Ne bi 'yode nuya bātsi mi mafi ja ra ndanija ne mi eñ'u: “¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'u ra nda Davi!” Nu'bu nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi bi bɔ yá cue'u. 16 Ne bi xipabi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha gue hingui øde nú'a te manga nuyu ya bātsi?

Nu'bu ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Haha, dí øde. Xi nu'ahu ¿ha gue hinxá hñe'thu ja ra Maca T'ofog habu ena njaua?:

Asta ya bātsi ne ya 'uene nú'u tsutho,

Ajuá bi 'yot'e pa bi xɔcambeni'a xi xá hño.

17 Nu'bú ra Jesu bi zoguini ya ndá gá macjá ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara 'bai gá igo
(Mr. 11:12-14, 20-26)

18 Rá hyax'a bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñu bi zú ra thuhu. 19 Y ja rá hyo ra 'ñu bi hyandi mi 'bahni 'nara 'bai gá igo, ne bi ma pa habú mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihma, pe hinte mi togue ni 'na, hõnse yá xi mi c'amtho. Nu'bú bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'mú ma da nogue ri igo.

Y 'bestho nura ora'a bi 'yot'a nú'a ra 'bai gá igo. 20 Y nu mi hyanda ya nxadi nú'a xqui nja, xi bi 'yø ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?

21 Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi majuani dí xi'ahú, 'bú xi gri pe'tshú ndunthi ra jamfri ne hingri dahú, nu'bú da za gui 'yøthú ya t'ø'te ngu núna dá ø't'e. Nehe da za gui 'ñemfu nuna ra t'øhø da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi. 22 Gatho nú'a gui 'yadihú ne guí camfrihú, gatho da za gui hñáñhú.

Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsequi mi ha
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23 Nepú ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra ndañija Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni habú mi 'bai'a yá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macjá, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'mehni'i pa gui 'yø't'a nuya ya t'ø't'eya? ¿To'o bi 'ra'a nsequi pa gui 'yø't'a njabu?

24 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Nequi ma ga ø't'ahú 'nara nt'ani. Nu'bú gui xicjú, nequi ga xi'ahú to'o rá 'mehnigui pa dí ø't'a njaua. 25 Xi nú'a ra sistehe mi ø't'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a ¿to'o go bá pehn'a, Ajuá o ya ja'i?

Nu'bú nu'ú bi mudí bi 'ñámbase'ú ne mri 'ñémbabi:

—¿Te ga thatuahúbya? Nu'bú ga emfu gue Ajuá go bá pehni, nu'bú nu'á da 'ñengaguihú: “Nu'bú ¿hanja hingá camfrihú nu'á mi mañ'á?” 26 Ha nu'bú xi ga emfu gue ra Xuua go bá pehna ya ja'i, nu'bú nu'á da nja te da 'yøtcáhú, ngue'a gatho'ú beni gue ra Xuua go mrá 'mehni Ajuá.

27 Nu'bú ya ndá gá macjá ne ya ndaxjua ndá bi datuabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Hindí pahe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi hinga xi'ahú to'o bá pencagui pa dí ø't'a nuya ya t'ø't'e.

Ra 'bede de yoho ya t'ú bi 'behna 'befi

28 Nepú ra Jesu bi yopa 'ñembabi ya ndá gá macjá:

—¿Te guí nuhmaguehú? 'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'ú, ne bi 'ñemba 'na de gue'ú: “Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.” 29 Nu'bú nura t'ú'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hinga ma.” Pe 'mefa bi ntsø'mse ne bi ma ra 'befi. 30 Nepú ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'ú: “Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.” “Haha, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma. 31 Hangué de ri yoho ya t'ú, ¿nda'a gue'a bi 'yøtua nú'a bi 'bepabi rá dada?

Bi dadi ya ndá gá macjá ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'ú bi mehna rá mudí.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuañi dí xi'ahú gue ya daga 'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'ú ri 'bæt'o que gue'ahú pa da yut'a ja rá hmanda Ajuá. ³² Ngue'a ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'ñu't'ahú ra hñoja'i, pe nu'ahú hingá ne gá camfrihú nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga 'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú há, bi gamfri nú'a bi mąnga ra Xuua ne bi ñobri'u. Pe nu'ahú masque gá hyanthú bi ñobri'u, pe hingá ne gá ñobrihú y nixi gá camfrihú nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'omɛfi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñemba ya ndá gá macja:

—'Yøhú ma'na ra 'bede ma ga xi'ahú: Mi 'bú 'nara 'ñhøxi mi pe'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'ú ja bi gañni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nepu ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa habu da the'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra dø'ma huahi.

Y nepu bi umba hñandi yá uá'obxi 'rayá mɛfi. Nepu nu'á bi ma yabu. ³⁴ Ha nu mi nja ra nthuqui, nura me uá'obxi bi mehna 'rayá 'bego pa da c'a'tsa ya hyanthuahi pa da hñanga nú'a made mri 'ñepabi. ³⁵ Pe nú'u ya hyanthuahi bi gampa yá 'bego ra me uá'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi tɛdo. ³⁶ Nepu rá ño'qui, ra me uá'obxi bi mehna ma'na ndunthi yá 'bego, pe nehe'u bri jabu ngu bi t'ø'tuabi nú'u yá mɛdi.

³⁷ Rá ngats'i ra me uá'obxi bi mehnase rá t'u ne bi 'ñena: “Numa t'u há, ma da t'øte.” ³⁸ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi nura t'u, nu'ú bi 'ñémbi 'na ngu 'na: “Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hohu pa go ga cohú nuya hai.” ³⁹ Nu'bú ya hyanthuahi bi gu ra t'u ne bi guqui de ra uá'obxi, ne bi hyo.

⁴⁰ Xi nura me uá'obxi, ¿te ma da 'yø'tuabi nú'u ya hyanthuahi nu sta yopa mengui ja rá hai?

⁴¹ Nu'bú ya ndá gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me uá'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'u, y nuya uá'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mɛfi. Ne nu'ú há, ma da umba ra me uá'obxi made nú'a rí 'ñepabi.

⁴² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya ndá gá macja:

—Ha gue hinxá hñe'thu ja ra Mąca T'ofu nú'a mi mąnga rá 'mehni Ajuá ma'met'o ne bi 'ñena:

Nú'a ra do bi føthmabu 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mɛdi do de rá nija Ajuá.

Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija,

ne dí hanthú gue xi rá nsunda nú'a bi 'yøt'e.

⁴³ Hangue dí xi'ahú gue ma da than'ahú nú'a ra ts'edi guí pe'tshu pa gui cøthmahú ja rá hmanda Ajuá, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i nú'u to'o ma da 'yø'tua nú'a da 'bepabi Ajuá. ⁴⁴ Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da ze'mi da qu'e'ti.

⁴⁵ Y nu mi 'yøde ya ndá gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'u. ⁴⁶ Hangue nu'ú mi ne da gahma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i mi beni gue ra Jesu go 'nará 'mehni Ajuá.

22

Ra 'bede de ra nthati

¹ Ra Jesu bi yopa zofu ya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

2—Ra Ndā de mahets'i ma ga hyɛcuaḥu ngu 'nara ndā bi 'yøt'a 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'u. 3 Bi mehna yá 'bego pa da tsi nú'u mi thø'mi da 'mū ja ra ngo. Pe nu'ú himbi ne bi 'mūhni. 4 Nepu nú'a ra ndā bi mehna ma'na'qui ma'ra yá 'bego ne bi 'ñembi: “Bá xiphu nú'u to'o dí tømhe gue ya stá hñocje, ne ya stá hohe ya ndamfri ne ma'ra ya hnoca mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemfu da 'ñehe ra ngo.” 5 Pe nú'u to'o mi thø'mi hingo bi jamasu nú'a bi xipa nuya 'mehni, 'na bi mada ra 'bɛfi ja yá huahí, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'bɛfi ja ra hnini, 6 ha nu ma'ra bi gampa yá 'mehni ra ndā, bi na'mbi nepu bi hyo.

7 Ha nu mi baḍi ra ndā nú'a te xqui t'ø'tuabi yá 'mehni, xi bi bø rá cue. Hangué nu'á bi mehna yá soldado pa bi hyo nú'u ya hyote, nepu bi ts'a'tuabi yá hnini'u. 8 Nepu ra ndā bi 'ñembabi yá 'bego: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe nú'u to'o ndí tøm'i himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha. 9 Hangué nubyá grí maha ja ya da'ñu, ne bá tsih gatho nú'u gui tsahabu.” 10 Nu'bú bi ma ya 'bego bá munts'a gatho nú'u bi zadi ja ya 'ñu, ya ts'o'mui ne ya hoja'i. Njabu bi ñuxa nura danga ngu habu bi nja ra ngo.

11 Nu'bú ra ndā bi yat'a mbo habu mi ja ra ngo pa bi zengua nú'u xqui zøhø. Ne bi hyanda 'na mi 'buhni nú'a hinxqui hye ra he dega ngo. 12 Hangué nu'á bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cat'iuua hingá he nú'a ra he dega ngo?” Pe nu'á hinte bi daḍi. 13 Nu'bú ra ndā bi 'ñembabi yá 'bego: “Tha'tuahy yá ua ne yá 'ye nuna ja'i, ne bá føthabu møte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

14 Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'u bi 'ñembi:
—Ngue'a ndunthi da ts'ofu, pe ts'utho nú'u xa thahni.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya ndā de ya hnini
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Nu'bú nu mi 'yøde ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njøqui pa bi mambi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya. 16 Nu'bú bi mehna yá mfats'i'u mahyegui co 'rayá mfats'i ra ndā Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:
—Xahnate, dí pahe gue nu'i guí manga nú'a majuañi, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya ja'i. 17 Hangué dá e ga an'ahe te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe nú'a ra boja adi ra ndā Cesa, o hina?

18 Pe ra Jesu bi baḍuatho yá ts'omfeni'u, hangué bi 'ñembi:

—Nu'ahú 'nagya yohmih, ¿pa te guí xaxcahu? 19 'Ñutcahuua nú'a ra boja adi ra ndā Cesa.

Nu'bú nu'ú bi 'ñutuabi nú'a ra boja mi adi. 20 Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi núna huxcua ja ra boja, ne te rá 'bɛ manga?

21 Ha nu'ú bi daḍi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra ndā Cesa.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umfu ra ndā Cesa nú'a rí 'ñepabi'a, y nehe umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yøde njabu'u, xi bi 'yø nts'edi. Nepu bi zohni ra Jesu, bi ma'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Nú'a ra pa'a, bi zøhø habu mi 'bu ra Jesu 'raya saduceo nú'u mi camfri gue hinda yopa nte nú'u xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24—Xahnate, ra Moise bi ma gue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará baḍsi, nu'bú 'na de gue nú'u yá cu nú'a ra 'ñøhø bi du da nthatui nú'a ra 'behña bi gohi sehe pa da pøtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua ya baḍsi pa da

thu'mbabi rá thuhu ndu rá cu. ²⁵ Nuje dá pãhe yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'a rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara batsi. Nepu 'mefa nurá 'behña bi nthatui 'nará cu ndu rá dame. ²⁶ Nehe bi du nú'a rá ñoho ra 'ñøhø, nehe nú'a rá hñu, ne bi njabu gatho nú'u yoto ya 'ñøhø bi nthatui 'nadra 'behña, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho nú'u yoto. ²⁷ Y rá ngats'i bi du ra 'behña nehe. ²⁸ Nu'bu xi sta yopa nte gatho nú'u xa du, ¿to'o xi majuani drá 'behña nú'a ra 'behña bi nthatui gatho nú'u yoto ya 'ñøhø mri ncu?

²⁹ Nu'bu rá Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihu ngue'a hinguí pahu ra Mäca T'ofu nixi rá ts'edi Ajuá. ³⁰ Ngue'a nura pa da yopa nte nú'u xa du, ya hinda ma da nthati ya ja'i, ngue'a nú'u ma da nja ngu ya enxε nú'u bí 'bui mahets'i. ³¹ Pe de nú'a rá ñoho ra 'mui, ¿ha gue hinxá hñe'thu nú'a bi mangu Ajuá ne bi 'ñena?: ³² “Nuga go rá Ajuágui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'u te, hingué de nú'u xa du. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá.

³³ Ne nu mi 'yøde ya ja'i nurá nt'utuante ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Nu mi badi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bu bi munts'i'u pa da nu te da 'yøt'e. ³⁵ Nepu 'na de gue'u mrá xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

³⁶ —Xahnate, ¿nda'a gue'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho nú'u ya hmanda huxa ja ra ley?

³⁷ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—“Madi Ajuá ri Hmu con gatho ri mui, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.” ³⁸ Nuna go guehna xi ra dangui ne ra mudi hmanda. ³⁹ Y nurá ñoho ra hmanda ngut'atho, nú'a ena gui madi ri miq'u'eiuu ne gui su ngu grí nsu she. ⁴⁰ Ne gatho nú'a bi mangu ra Moise ja ra ley, ne nú'a bi mangu ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nuya yoho ya danga hmanda, go ri 'natho.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'u ra nda Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ De mi 'buhñitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Xi'ahñ, ¿te xi guí maññu de ra Cristo rá 'mehni Ajuá nú'a ma da nda? ¿To'o guí emfñ gue rá t'u'a?

Ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá t'u ra nda Davi.

⁴³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'bu ¿hanja ra Davi po rá ts'edi ra Mäca Ndañi bi ma gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi 'ñena:

⁴⁴ Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiuu ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de nja'ti ri ua.”

⁴⁵ Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bu ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

⁴⁶ Nu'bu ya fariseo himbi za te bi dadi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'u himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

23

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley
(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

1 Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi ne ra hmuntsja'i ne bi ñembabi:

2—Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ut'a'ihu te rí bõni da manga ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise. 3 Hangué gatho nú'a da xi'ahu'u 'yõt'ehu, ne ostí ma da zabi'ihu gui 'yõthu. Pe nehe oxqui tenbahu yá ts'o'befi'u. Nu'a udi'u gue'a xá hño, pe nu'ú hingo øt'e nú'a udi'u. 4 Nu'ú tutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñu, pe nu'ú ni ts'u yá mfats'i. 5 Nu'ú øt'a yá 'befi ja yá thandi ya ja'i pa da põnga yá hmi, asta cueta ya t'ofu ja yá de ne tsuta ya pants'a xifri ja yá 'ye y ja xa nt'ofoni 'raya xeni de ra Maça T'ofu, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho. 6 Nu'ú de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya mudi hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu. 7 Nu'ú ri ho dra zenjua ja ra tai co ndunthi ra t'equ'eí, ne ri ho da t'embabi gue go gue'u xi ya hoga xahnate.

8 Pe nu'ahú oxqui hohu to'o da 'ñe'ts'a ri nsuhu da 'ñeñ'ahu gue go gyá xahnatehu, ngue'a gatho'ihu grí ncuhu, ne 'natho ri xahnatehu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pèhna Ajuá pa da ndá. 9 Y nixi nú'u to'o xahn'a'ihu nuua ja ra ximhai, oxqui emfu gue go gue'u ri dadahu, ngue'a 'natho ri Dadahu 'bui, y nú'a go gue'a bí 'bui mahets'i. 10 Y nixi oxqui ma gui hohu da t'eñ'ahu gue go gyá ndahu, ngue'a 'natho ri ndahu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pèhna Ajuá pa da ndá. 11 'Bu 'na de gue'ahu da ne to'o da ndanguí, mahyoni go gue'a dri 'begohu. 12 Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexasebya, 'mefa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'mefa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Ajuá.

13 ¡Nú'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xcá co'thu ra gosthi pa hinto da yat'a ja rá hmanda Ajuá, nixi guí cuthu, ha nixi guí hophu to'o da yat'i.

14 ¡Nú'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xi grí xadihmahu ja ri nijahu ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte guí øthu, pe 'nagya yohmihu ngue'a guí hanbahu yá ngu ya 'bente viuda, hangué Ajuá ma'na ma da castiga'ihu.

15 ¡Nú'ahu xahnatehu de ra ley ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Nu'ahu grí mahuuu grí mahuni guí hoñhu ya ja'i pa guí ñutuabihu nú'a ri jamfrihu, y nu'bu ya bi gamfri'ihu, nu'bú ma'na guí ts'ocuahú yá mfeni, ne ma'na ya gá 'yenthú ja ra nidu ngu nú'a habu grí maha nehe.

16 ¡Nu'ahú guí ne guí ñuhmahu ra 'ñu, pe nixi guí pahú habu grí maha nehe, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a guí eñhu gue 'bu 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'bu da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'bú há, guí eñhu gue ri muui nú'a bi jura. 17 ¡Nagya 'bemfenihu, ya xcá 'behu ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro. 18 Nehe guí eñhu gue 'bu to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'bu da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'bú há guí eñhu gue ri muui nú'a bi jura. 19 ¡Nagya 'bemfenihu, ya ma'na xcá 'behu ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a. 20 Hangué nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue hõnse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe. 21 Ne nu'a tó'o ri

jura po ra nija, hingue hõnse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Ajuá ngue'a nu'á ja 'bahni'a. ²² Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue hõnse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Ajuá ne por guesε Ajuá ngue'a go gue'a rá hudi'a.

²³ ¡Nú'ahú xahnatehú de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohú, 'nagýá yohmihú, huecate'ihú ngue'a ma xi dra castiga'ihú! Nu'ahú guí 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí tãhú 'bú guí pahú ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øthú nú'a ma'na mahyoni ngu mangan ra ley, hinguí udihú ra hoga'mú, nixi otho ri nthecatehú, ne hinguí øthú nú'a guí mañhú. ²⁴ Nu'ahú guí ne guí 'ñuhmahú ra 'ñu, pe nixi guí pahú habú grí maha nehe. Nu'ahú guí njahú ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'uca zu'ue, pe sta zi, tut'atho ya danga zu'ue, y nixi bi za te 'bε bi dut'i.

²⁵ ¡Nú'ahú xahnatehú de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohú, 'nagýá yohmihú, huecate'ihú ngue'a ma xi dra castiga'ihú! Guí njahú ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xiqui hõnse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njabú mbo ri mfenihú nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndustehú ne gyá ts'o'yohú. ²⁶ 'Nagýá godahú. Hyεhúbu 'met'o ya ts'omfeni pa njabú strá nt'axi'ihú ne pa da za guí 'yøthú nú'a xá hño.

²⁷ ¡Nú'ahú xahnatehú de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohú, 'nagýá yohmihú, huecate'ihú ngue'a ma xi dra castiga'ihú! Guí njahú ngu ya pantyo xi xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá dama nts'o. ²⁸ Hangue nu'ahú guí njahúbu nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ihú pe guí beñhú ya ts'omfeni ne gyá yohmihú.

²⁹ ¡Nú'ahú xahnatehú de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohú, 'nagýá yohmihú, huecate'ihú ngue'a ma xi dra castiga'ihú! Guí jamasubihú yá pantyo nú'ú yá 'mehni Ajuá xa du, ne guí cãhú mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du. ³⁰ Ne guí eñhú: "Nu'bú ya gra 'buhmahe nuya pa'u, nu'bú hinstá faxhe ndu ma xitaxe pa xa hyopa nú'ú yá 'mehni Ajuá." ³¹ Hangue nu'ahú guí mansehú gue go gue'a'ihú gyá t'uhú de nú'ú to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuá. ³² Hangue nú'a hingo bi juata ndu ri xitahú, ma go guí juadi guí 'yøthúbya.

³³ ¡Nu'ahú guí njahú ngu ya qu'eña, hinguí ma guí c'othú de ya danga ugui nú'ú ma guí thohú ja ra nidu! ³⁴ Ma ga pehn'ahú ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya bamhya ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'ú ma guí hyohú, nu ma'ra ma guí tsøthú ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma guí na'mbabihú ja ri nijahú, ne hinhyabú ma guí hophú da 'mú'ú. ³⁵ Y njabú ma go guí juthú nehe de nú'ú ya hoja'i xa tho, bi múdi co ra Abé asta ra Sacaría nú'a mrá t'ú ra Berequía. Nura Sacaría go gue'a gá hyohú mbo ri nijahú guetbú ja ra ata. ³⁶ Xi majuaní dí xi'ahú gue nu'ahú ma go guí tuxhú gatho nuya thaiya.

Ra Jesu bi du rá múi po ya me Jerusale
(Lc. 13:34-35)

³⁷ Nu'ahú me Jerusale, guí tedohú ne guí hophú yá 'mehni Ajuá nú'ú bí pehn'ahú. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahmã'ihú ngu 'nara zi øni huixa yá zi t'ú'ni, pe nu'ahú hingá nehú! ³⁸ Nu'bú nuri nguhú ma da gose. ³⁹ Ngue'a dí xi'ahú gue ya hinguí ma guí yopa hyandgaguihú asta hinga yopa penguí. Nu'bú há, nu'ahú ma guí 'ñeñhú: "Xá nsunda nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá ja guεju."

24

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanjia
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Nepu ra Jesu bi bœni de ra ndanija, ne ya mi 'ba'ñu'a yá nxadi bi e bi zadi pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndanija. ² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, gatho nuya ngu yu ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña co ma'na rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ De guehni bi ma ra Jesu co yá nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huhni ra Jesu. Nepu bi joni yá nxadi pa bi 'yamba sche'a ne bi 'ñembi:

—Dí ne xi gui xicje ha'mu ma da nja nú'a gá ma, ne te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga pahe gue ya ma gui yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga pahe ha'mu rá uadi ra ximhai.

⁴ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Jamasuhu oto sti ma da hya'ahu. ⁵ Ngue'a ma da 'ñehe ndunthi nú'u to'o di ña de ma thuhu ne di eñ'u: “Nugui go drá Cristo bá pencagui Ajuá pa ga nda.” Y njabu ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ⁶ Nehe ma gui 'yødehu da hma de ya tuhni nú'u ya ja, ne nú'u hingui jatho. Pe nu'ahú osti ma da du ri muihu, ngue'a pe'tsi te da njabu. Pe hingo gue'a rá uadi ra ximhai ngue'a ri 'betho ma'ra te da nja. ⁷ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra danga thuhu ne ya danga hñeni, ne ma da nja ya mbimhai habaraza. ⁸ Y gatho nuya dumaiya, guehya ya madi ugu.

⁹ Nú'u hingyá gamfri ma da ga'ahu da nap'ahu o da hyo'ahu, ne toraza da utsa'ihu ngue'a xcá camfriguihu. ¹⁰ Ha nuya pa'u ndunthi ma da 'bedi yá jamfri, ne ma da 'ñutsa 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da yá miqu'eiu.

¹¹ Y ma da 'mu ndunthi ya hyate badi, da 'ñena gue go xuá mehna Ajuá, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ¹² Ndunthi ya ja'i ma da 'bedi ra hmate ngue'a ma'na xi ma da ndangui ra ts'oqui gatho ja ra ximhai. ¹³ Pe nu'a tó'o hinda 'uegue de Ajuá, nú'á go gue'a ma da mpøhø. ¹⁴ Ma da nt'øde ra noya gue ra Ndá de mahets'i ma da 'ñehe pa da nda. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá nguani ra ximhai pa njabu da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nepu de gue'a ja dí uadi ra ximhai.

¹⁵ Ra Dañe nú'a mrá 'mehni Ajuá bi 'yofo de nú'a ra ts'ot'ø'te ma da nja mbo ja ra ndanija de Jerusale pa da nts'onga ra ndanija. —Nu'a tó'o da hñe'ta nuna t'ofoná mahyoni da badi xá hño te ma.— Ha nu xcri hyanthe da t'ø't'a njabu mbo ra ndanija, nu'bú njabu gui pahue gue ya bi zø ra ora. ¹⁶ Nu'bú nu'ahu me Judeahu, ma gui 'bathu gri maha ja ya t'øhø. ¹⁷ Y 'bu gri 'yohu ja rá patio ri nguhu, oxqui ma gui cuthu 'met'o pa te gui hñaxhu, ngue'a mahyoni gui dama maha. ¹⁸ 'Bu gri 'yohu ra 'befi ja ya huahi, oxqui penjé ja ri nguhu pa gui hñaxa ri hehu. ¹⁹ Huecazite nú'u ya 'behña dí da'thi ne dya nzu nuya pa'u. ²⁰ Yaphu Ajuá gue nú'a ra pa xcri 'bathu, hindi ta ya tse nixi dra pa dega tsaya. ²¹ Ngue'a nuya pa'u ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'u hinhyamu xa hnequi desde bi madi ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa nja ma'na'qui. ²² Ajuá ma da 'yøt'e pa hinda njabu ndunthi ya pa, ngue'a nu'bu da njabu ndunthi ya pa, nu'bú da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuá ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'u ya pa dega ts'othogui.

²³ Nu'bu 'na to'o da 'ñeñ'ahu gue nuua ja 'bucua ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda, o bí 'bui ringuehni, oxqui ma gui camfribihu. ²⁴ Ngue'a ma da 'múi raya ja'i da 'ñena gue go di gue'u ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda, ne ma da 'mu ma'ra ya hyate badi. Nú'u ma da 'ñudi ndunthi ya danga nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi majuani pa da hyat'a ya ja'i, ne da

nehmā^u da hyat'a ya gamfri nehe. ²⁵ Ya stá 'bet'o'ih^u ra noya de nú'a ma da nja, hangue ostí ma da tha'ah^u. ²⁶ Hangué 'b^u da t'eñ'ah^u gue ra Cristo bí 'b^u ja ra mbonthi, oxqui ma gui mahani. O 'b^u da t'eñ'ah^u: “Ndi bá eh^u ja 'b^ucuu mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribih^u. ²⁷ Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i xcrá thāmfrih^u da dāma zōhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huci ri yot'a mbøxyadi ne asta y^uhyadi. ²⁸ Nuya pa'ū ma da nja ngu ya pada ri munts'i hab^u 'beni nú'a te xa du.

Ra Jesu bi mā hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ Ngu da thogui nuya pa'ū dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mexuui ra hyadi, ne ra zānā hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi. ³⁰ Nep^u ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zōhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne co rá nsunda pa da e da ndā. ³¹ Ma da nt'ode 'nara trompeta, nep^u Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mēhna yá enxε gatho ja rá nguni ra ximhai pa da munts'a gatho nú'ū xa huahni'a.

³² 'Yøh^u nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcrí hyanth^u gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bú gui pah^u gue ya ma da zōhø ya pa dega pahyadi. ³³ Hangué nu xcrí hyanth^u da nja gatho ngu nú'a dí xi'ah^u, pah^u gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya ma dua yopa pengui. ³⁴ Xi majuāni dí xi'ah^u gue gatho nuya ma da mādi da nja ante da du nuya ja'i 'b^uibya ja ra ximhai. ³⁵ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'm^u da uadi, ma da nja pa nzantho.

³⁶ Ni 'na hinto pādi ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'a, nixi ya enxε bí 'b^u mahets'i hingui pādi, hønsε ma Dada hā, go pādi ha'm^u da 'ñehe.

³⁷ Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'ū ya pa de ra Noé. ³⁸ Nuya pa'ū ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi øt'anthāti ngu xi yá nzāi. Mi øt'a njab^u asta nú'a ra pa bi yat'a ra Noé ja ra dānga motsa nú'a xqui hyoqui. ³⁹ Nep^u mi dāmfrī'ū bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho nú'ū ya ts'oja'i. Ma da njab^u nehe nú'a ra pa rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁰ Nuya pa'ū, 'b^u yoho ya 'ñøhø di 'yo ra 'bēfi 'nadb^u ja ra huāhi, sta dāmfrī da ts'ixa 'na de gue'ū, ha nu ma'na da gohni. ⁴¹ 'B^u yoho ya gūni di 'b^u 'nadb^u, sta dāmfrī da ts'ixa 'na de gue'ū, ha nu ma'na da gohni.

⁴² Hangué ndø'mh^u, ngue'a hingui pah^u ha'm^u ma da zōhø ri Hmuh^u. ⁴³ Ya gui pah^u, 'b^u 'nara ne ngu di pahmā te ma ora da zōhø 'nara be, nu'bú hinda 'ñāhā'ā pa hinda hopa ra be da cocua rá ngu pa da bepai. ⁴⁴ Hangué ne'ah^u xi da ndø'mh^u, ngue'a xcrí thāmfrih^u da zōhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bεgo ne ra ts'o'bεgo

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Nu'a tó'o ra hoga 'bεgo ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'yε rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'yε ya 'bεgo nú'ū hoqui te da ts'i ora mahyoni. ⁴⁶ Nu'bá xi da johya nú'a ra hoga 'bεgo nu sta zōhø rá hmu da zūdi di øt'a ngu nú'a rí 'ñehe. ⁴⁷ Xi majuāni dí xi'ah^u, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a rí 'bεgo pa da supa gatho nú'a te pe'tsi. ⁴⁸ Pe xi'b^u nura 'bεgo'a da bøni dra ts'o'mūi y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da dāma mengui, ⁴⁹ nep^u nu'a da mādi da na'mba yá mi'bεgoui, ne da ma da ñuniui ne da ntsiui ya tixfani. ⁵⁰ Ha sta dāmfrī da zōhø rá hmu nú'a ra ora hindi tø'mi. ⁵¹ Nu'bá nura hmu'a

ma xi da ncuε co nurá 'bεgo'a, hangue da umba 'nara danga castigo, ne da mehna habu 'bu ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá ts'i.

25

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

¹ Nurá yo'ñehe ra Ndá de mahets'i ma ga hycuahε ngu ra 'bede de 'nara nthati bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thadi nú'a ra 'ñohø mi ma da nthati. ² Ha de nú'u 'ret'a ya nxutsi, cut'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'u má cut'a hinxqui hñoqui. ³ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i. ⁴ Pe nu'u má cut'a xqui hñoqui ha, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a ma'na. ⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthati, hangue gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi bi zu ra t'ahá ne bi 'ñahá. ⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'ode 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: “¡Ya xa 'ñecua núni ma da nthati, bá ehε gui thadihε!” ⁷ Nu'bú 'bestho bi nuhu gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi ne bi mædi bi tsøgue yá ñot'i. ⁸ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'u má cut'a xqui hñoqui: “Xεcje ts'ε ri zi aceitehε ngue'a ya huet'atho ma ñot'ihe.” ⁹ Ne nú'u ya nxutsi xqui hñoqui bi ðatuabi nú'u má cut'a ne bi 'ñembabi: “Hina, hinga xε'ahe, xi'bu ga njahεbu ngu'ahε. Ma'na xá hño grí maha gui tañhε habu bí 'ba. Bá tañhε pa gue'ahε.” ¹⁰ Pe de bi ma'ε da danga ra aceite, nura ora'a bi zøhø nú'a mi ma da nthati. Nu'bú nú'u cut'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yat'ui'ε mbo habu mi ma da nja ra ngo dega nthati. Nepu 'bestho bi jot'a ra gosthi. ¹¹ Ha 'mεfa bi zøhø nú'u ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñu: “¡Xogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!” ¹² Pe nú'a to'o mi ma da nthati bi ðatuabi'ε ne bi 'ñembabi: “Xi majuani dí xi'ahε gue hindí pa'ahε to'o'ihε.”

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Hangue nu'ahε hñoqui ne xi da ndø'mhε, ngue'a hinguí pahε te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bεgo

¹⁴ Nehe rá yo'ñehe ra Ndá de mahets'i ma ga hycuahε ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bεgo. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yabu, ne bi zohna 'rayá nzai 'bεgo pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

¹⁵ Na de gue'ε bi zocuabi cut'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndangui rá mfaði cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocuari. nepu ra hmu bi gu rá 'ñu bi ma. ¹⁶ Nú'a ra 'bεgo xqui ts'ocuari cut'a 'mo, nu'á bi ma bi pænts'a nura boja'a ne bi ðahá má cut'a 'mo. ¹⁷ Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbεxo, bi pænts'a nú'a ra boja'a, ne bi ðahá má yo 'mo. ¹⁸ Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbεxo, nu'á bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

¹⁹ Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi zøhø ra hmu bi 'ñat'uendaui yá 'bεgo.

²⁰ Bi zøhø 'met'o nú'a xqui ts'ocua cut'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má cut'a 'mo xqui ðahá de nú'a xqui ts'ocuari, ne bi 'ñembabi: “Gá tsogagui cut'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má cut'a 'mo stá tahá de nú'a gá tsogagui.” ²¹ Nu'bú ra hmu bi ðadi ne bi 'ñena: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'xi 'nagrá hoga 'bεgo. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá paði xcá japi da xu nú'a 'na tai dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahu.” ²² 'Mεfa bi zøhø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi 'ñemba rá hmu: “Gá tsogagui yo 'mo,

pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá taha de nú'a yo 'mo gá tsogagui.”²³ Nu'bu ra hmu bi dadi ne bi 'ñembabi: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tai dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyaha.”²⁴ Pe nu mi zohø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'á bi 'ñembabi rá hmu: “Nuga dí padi gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne gui xofu habu hingo xcá pot'i, ne gui munts'a ra trigo habu hingo xcá piqui.”²⁵ Hangué nuga dá tsu'i, xi'bu ga tuxa ra thai, hangué dá ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua núna gá tsogagui.”²⁶ Bi dadi ra hmu ne bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá dahñe 'bego, 'bu gui beni gue dí xofu habu hingo stá pot'i ne dí munts'i habu hingo stá piqui,”²⁷ nu'bu çha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yøt'e pa xa xu ma boja dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá taha ma boja nubyá dá tsøhø?”²⁸ Nepu ra hmu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'ñoui: “Hñambabihu nú'a ra boja dá tsocabi nuni ra dahñe 'bego, ne umfu nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo.”²⁹ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'atho pe'tsi, nu'a da thambabi nú'a ts'u pe'tsi pa ya hinte da me'tsi.”³⁰ Hangué nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhü ne 'yenthü ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá ts'i.”

Ra Jesu ma da hñg'mba nguenda ya ja'i de ra ximhai

³¹ Nu sta 'ñehe pa da nda Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da 'ñoui gatho yá enxé, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gatho rá nsunda.³² Nuni ja ma da munts'ini gatho ya ja'i de gatho rá ngüni ra ximhai, y nura Nda ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi.³³ Nu'á ma da 'ba'ma ja rá 'ñei gatho ya zi deti, ne nu ja rá ngaha ja ma da 'bam'ni gatho ya t'axi.³⁴ Nu'bu ma da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá 'ñei: “Bá ehü nu'ahü xa jap'ahü ma Dada. Ma gui cuthübya nuni mahets'i habu bí manda ma Dada nuni habu xqui thoqui pa gue'ahü de ante da thoca ra ximhai.”³⁵ Dí 'ñepi gui cuthüni ngue'a nú'bu mi tsuca ra thuhu, go gue'ahü gá 'racju te dá tsi. Ne nú'bu mi tsuca ra nduthe, go gue'ahü gá 'racju ra dehe dá tsi. Ne nú'bu ndí ne'ñu, go gue'ahü gá 'racju ntsaya dá oxí.³⁶ Ne nú'bu mi otho te ga he, go gue'ahü gá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ahü gá ma gá 'ascahü.”³⁷ Nu'bu nú'u to'o xa 'yøt'e xá hño ma da dadi ne da 'ñena: “Ma zi Hmu'ihe, çha'mü dá hant'ahe gue mi tsu'a ra thuhu nepu dá 'ra'ahe te gá tsi? O çha'mü dá hant'ahe gue mi tsu'a ra nduthe nepu dá 'ra'ahe ra dehe?”³⁸ O çha'mü dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nepu dá 'ra'ahe ntsaya gá oxí? O çha'mü dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nepu dá 'ra'ahe te gui hye?”³⁹ O çha'mü dá hant'ahe ngrí hñeni o ngü ofadi nepu dá ma dá c'a'ts'ahe?”⁴⁰ Nu'bu ra Nda da datuabi ne da 'ñena: “Xi majuani dí xi'ahü gue nu'bu gá faxhü 'na de guehyü ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pahü gue go guecagui gá faxcahü.”

⁴¹ Nepu ra Nda da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá ngaha: “Nu'ahü 'uehü de gueque. Nu'ahü xa zu'ahü rá cué Ajuá, grí maha pa ja ra nidu habu zø ra tsibi pa nzantho, nuni habu xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'enxé.”⁴² Ngue'a mi tsuca ra thuhu pe nu'ahü hinga 'racju te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahü hinga 'racju ra dehe dá tsi.⁴³ Ne nú'bu ndí ne'ñu, nu'ahü hinga 'racju ntsaya dá oxí. Ne mi otho te ga he pe nu'ahü hinga 'racju te dá he. Ne nú'bu ndí hñeni ne ndí ofadi, nu'ahü hinga ma gá 'ascahü.”⁴⁴ Nu'bu nú'u ya ts'ojá'i ma da dadi ne ma da 'ñena: “Ma zi Hmu'i, çha'mü dá hant'ahe mi tsu'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui hye o gá hñeni o

gá ofadi, nepu hindá fax'ahé?" ⁴⁵ Nepu ra Nda da datuabi ne da 'ñembi: "Xi majuañi dí xi'ahu, nu'bu hingá faxhu 'na de nuyu ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandih, pahue gue go guecagui hingo gá faxcahu." ⁴⁶ Nu'bu nuya ts'oja'i ma da ma pa ja ra nidu habu da 'muui pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yot'e xá hño ma da yut'a mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho.

26

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Nu mi uadi ra Jesu bi manga gatho nuya noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

2—Ngu guí pahue gue hõnse yo pa ri 'bedi pa da t'ot'a ra ngo dega pascua, ne nuya pa'u gue'bu ma dra da Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

3 Ne nura pa'a bi manga njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'u ja rá ngu ra Caifá nú'a to'o xi mrá danga nda gá macja. ⁴ Nuni ja guehni bi 'ñu'ti'u pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gu ne da hyo. ⁵ Ne bi bense'u bi 'ñembi'u:

—Nubyá hinga ma ga øthu núna dí beñhu ga øthu ngue'a ra ngo, pa hinda ñants'a ya ja'i.

'Nara 'behña bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu 'nara hoga ñuni

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hnini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsi'atho ra ngõ. ⁷ Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zõnga 'nara 'behña mi ha 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yuni xá cuhi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra dehe'a. ⁸ Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi øt'a nú'a ra 'behña'a, bi bõ yá cue ne bi 'ñena:

—¿Hanja bri fantho nuna dehe xi rá maði? ⁹ Nuna deheni xa za xa 'ba hmaña, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmaña 'nara mfats'i ya hyoya.

10 Nu'bu ra Jesu bi 'yõde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí mañhu njabu de nú'a bi 'yot'a nuni ra zi 'behña? Nuní xa 'yot'a 'nara hño pa guequi. ¹¹ Ogui hyõcju nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma guí 'buhu nzantho con gue'u, pe nuguí hingá nzantho ma ga 'bui con gue'ahu.

¹² Nuní bi goxcagui nú'a ra dehe yuni xá cuhi pa nu xcrá nt'agui. ¹³ Xi majuañi dí xi'ahu gue haburaza de ra ximhai da hmanga ma noya, nehe da hma de nú'a xa 'yotcagui nuni ra zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

14 Nepu 'na de gue nú'u 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja, ¹⁵ y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Hangu guí 'racju pa ga da'a'ihu ja ri 'yehu ra Jesu?

Nu'bu 'bestho ra ora'a bi gohui'u 'nara cohi, ne ya nda gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'a ya t'axboja. ¹⁶ Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'y'e'u.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

17 Nepu bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra mudi pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsudi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habu gui ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

18 Ha ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshu 'nara 'ñøhø ne gui 'ñembabihu: “Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahé njaua ngu nú'a bá ma: Ya ma da dat'a ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu.”

19 Nu'bú ya nxadi bi 'yøt'e ngu nú'a xqui 'bepabi ra Jesu, hangue nu'ú ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

20 Nu mi nxuui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'a 'ret'amayoho yá nxadi. 21 Ha de mri ñuñ'u, ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

22 Nu'bú gatho yá nxadi bi du yá mai, ne nu'ú 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

23 Y ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui.

24 Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da t'øt'e ngu nú'a manga ra Maça T'ofò, pe huecate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxa 'mahma nú'a ra ja'i'a.

25 Nepu ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, go nu'i.

26 Nura ora mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme, bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi, ne bi heque, nepu bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsihu nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

27 Nepu bi gu ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, nepu bi umba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Tsihu nuna vinu grí gathohu. 28 Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi. 29 Pe dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ahu nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ahu, pe nuni mahets'i habu bí manda ma Dada.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da goni'a

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

30 Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'u pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

31 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuuihya gatho'ihu ma da du ri maihu ne ma gui tsogaschua. Nue'a Ajuá ma Dada manga njaua ja ra Maça T'ofò: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani habaraza,” njabu ena. 32 Hangue nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ahu pa Galilea.

33 Nu'bú ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'mu ga 'uegue de gue'a'i.

34 Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuani dí xi'a'i gue núbya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

35 Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyεgui pe hinhya'mu ga cõñ'a'i.
Y gatho ma'ra ya nxadi bi mā njabu nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani
(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Nepu ra Jesu bi zõhõni co yá nxadi ja nú'á ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'u:

—Cõhũa, nugui ma ga thogui má ts'u ringuehni pa ga apabi Ajuá ma Dada.

³⁷ Nu'bú nu'á bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo, bi thogui má ts'u ringuehni. De guehni ra Jesu bi mudi bi ntsõ'mi ne xi bi du rá muí. ³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'u hñu yá nxadi:

—Xi tu ma muiga asta dí ne ga tu co ra dumai. Cõhũa, oxqui ahahũ, ma ga aphũ Ajuá mahyεgui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'u de habũ bi gohi yá nxadi, nepu bi mε rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñembi:

—Ma Dada'i, nu'bũ da zahma, dá thoguitho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe nu'bũ hina, 'yõt'e nú'á go ri pahague, hingo nú'á go ga nega.

⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi mengui pa habũ xqui gohi nú'u hñu yá nxadi, ne nu'ú bi zudi mi ahã, hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxã za xcã tsethũ ra t'ahã madi 'na ora mahyεgui con guequi?

⁴¹ Nuhuhũ ne 'yaphũ Ajuá pa gui tsethũ ya ts'othogui. Xi majuani dí xi'ahũ gue ri mfenihũ ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yohũ otho rá ts'edi pa gui tsethũ.

⁴² Ra Jesu bi menga ma'na'qui habũ xqui 'yapa Ajuá rá mudi, ne bi 'ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'bũ hinda za da thoguitho nú'u ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bú 'yõt'e nú'á go ri pahague.

⁴³ Nepu ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui habũ xqui zogui nú'u hñu yá nxadi, ne bi zudi mi ahã ne nixi mi tsa da zõt'a yá da ngue'ã xi mi tse'di ra t'ahã.

⁴⁴ Nu'bú ra Jesu bi zoguini'u ma'na'qui, ne nu'á bi yopa menga rá hñu'qui pa habũ mi apabi Ajuá, ne guet'atho ya noya bi mā ngu nú'u xqui mañ'ã.

⁴⁵ Nepu bi yopa menga ma'na'qui pa habũ xqui zogui nú'u hñu yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá hã, dá zũ ri t'ahãhũ ne tsayahũ xá hño. Ya bi zõ ra ora gue ya ma dra da ja yá 'yε ya 'yõt'ats'oqui Nú'á To'o bi e bi Njã'i. ⁴⁶ Nanjũ maha, ngue'ã ya xa 'ñepu nú'á to'o ma da dagagui.

Brijũ nts'ahni ra Jesu
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, bi zõhõ ra Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'ñoui ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hñã ya huai ha nu ma'ra mbra hñã ya za. Nuya ja'i'u bá pehna yá ndaxjua ndã ya xodyo ne ya ndã gá macjã. ⁴⁸ Ra Juda nú'á to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umbã 'nara seña nuya ja'i ne xqui 'ñembabi:

—Nú'ã gui hyanthũ ga tsu'tsuabi rá hmi, nú'ã go di gue'ã, ne gui ðama juhũ.

⁴⁹ Nu'bú ra Juda bi ma bá tsudi ra Jesu. Nepu bi zenjua ne bi 'ñembi:

—jAjuá da jap'a'i, Xahnate!

Ne 'bestho bi zũ'tsi. ⁵⁰ Nu'bú ra Jesu bi ðatuabi ne bi 'ñembi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui 'ñeque?

Nu'bú ya ja'i 'bestho bi gu ra Jesu pa bi zixa nts'ahni.

⁵¹ Y ngu bri ju ra Jesu, 'na de gue nú'u mri 'ñoui'ã bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hyεcua 'narã gu 'narã 'bεgo ra ndã gá macjã. ⁵² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi nú'ã mi hã ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'a gatho nú'á to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe. ⁵³ Nugui da zahma ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá exxe, y nu'á dua pencahma 'bestho. ⁵⁴ Pe nu'bu, ya hinda za da nja ngu nú'a manga ra Maça T'ofó nú'a ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'a dí thoguibya.

⁵⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bui ja ra nija pa ndí xahn'a'ihú ne hinhya'mú gá jugaguihu. ⁵⁶ Pe pe'tsi gatho da njabu pa da nja ngu nú'a bi manga yá 'mehni Ajuá ja ra Maça T'ofó.

Nu'bu gatho yá nxadi bi hyehni ra Jesu ne bi 'bat'i'ú.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndá gá xodyo
(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nu'bu nú'á to'o xqui gu ra Jesu bi zits'i pa habú mi 'bui ra danga ndá gá macjá nú'a mrá thuhu ra Caifá, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá. ⁵⁸ Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabu mri dena ra Jesu, bi zoni asta ja rá patio rá ngu ra danga ndá gá macjá. Nuni ja bi gohni'a habú mi 'bui ya gants'áhni pa da hyandi'a te da t'ø'tua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya ndá gá macjá ne ya ndaxjua ndá mahyegui con gatho ma'ra ya ndá gá xodyo mi honi to'o da manbabi ra Jesu masque dega nc'uamba, pa da za da tho. ⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'atuabi, masque ndunthi ya ja'i bi gu'tsua ya nc'uamba. ⁶¹ Pe 'mefa bi 'muhni yoho ya c'uamba ja'i bi 'ñena:

—Nuna 'ñøhøni bi 'ñena gue da za da yø'tuabi rá nija Ajuá ne rá hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura danga ndá gá macjá bi 'mai ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue majuaní nú'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura danga ndá gá macjá bi 'ñembabi:

—De rá thuhu Ajuá nú'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i grá Cristo rá T'ú'i Ajuá bá pehn'a'i pa gui ndá?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñena:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma. Nehe dí xi'ahú gue nuya pa xa 'ñepu ma gui hyanthú Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Y nehe ma gui hyanthú dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura danga ndá gá macjá bi danga yá he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui ñama'ñu de Ájuá, ne bi 'ñena:

—Nuna 'ñøhøni ri 'ñet'a Ajuá. ¿Te ga 'bephu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya gá 'yøschu nú'a te bi ma. ⁶⁶ ¿Te gui mañhu?

Ha nu'ú ma'ra bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue rí 'ñepi da tho.

⁶⁷ Nu'bu 'ra de gue'ú bi zo'tsuabi rá hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi me'ti, ⁶⁸ ne bi 'ñembabi:

—Nu'i gui ena gue go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui ndá. Nu'bu, 'bú grá badi, xicje xa, ¿to'o nú'a bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gonga ra Jesu
(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepu 'nara nxutsi mrá 'bego bi ma bá tsudi'a ne bi 'ñembabi:

—Ne'i go gue'i nguí 'ñoui ra Jesu nú'a ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncøni de ja yá thandi gatho ya ja'i mi 'buhni ne bi 'ñena:

—Nixi dí padi nú'a gui ma.

⁷¹ Nepu nu'á ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mrá 'bego bi hyandi'a ne bi 'ñembabi nú'á ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dāmeni mri 'ñoui ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepu ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui, ne bi jura bi 'ñena:

—Nixi stá pādī nú'a ra 'ñøhø guí mā.

⁷³ 'Mefa bi joni ya ja'i habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'u, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bú ra Pedro bi mādi bi jura ne bi ntsante ne bi 'ñena:

—Hindí pa nú'a ra 'ñøhø guí māñhu.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja. ⁷⁵ Nu'bú ra Pedro bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipa ra Jesu ne xqui 'ñembi: “Nu'i ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bú ra Pedro bi bøni pa thi ne xi bi nzoni con gatho rá mui.

27

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Nurá hyax'a gatho yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu. ² Nepu bi du'ti'u pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra Poncio Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'a to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá mui ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja xqui t'umbi. ⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá øt'a 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñøhø nú'a hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepu nu'á bi dādi ne bi 'ñembi:

—¿Nu'á te go tsa ga paçahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bú ra Juda bi føta nú'a ra boja mbo ra nija, nepu bi ma bá nzadisē dega 'yuga pa bi nhyo sehe.

⁶ Nu'bú nuya nda gá macja bi munts'a nú'a ra boja'a ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna bojanā hinguí tsa ga ũthu ja ra 'me'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepu bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'u 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa ja da t'aguini ya nzøhøja'i. ⁸ Hangue asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji. ⁹⁻¹⁰ Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga ra badi Jeremía bi 'ñena: “Bri ju nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'a mrá mēti 'nara hyoca traste. Njabu bi 'bepcagui Ajua ga øt'e. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'a ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ret'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Nda de ya xodyo?

Ha ra Jesu bi dātuabi:

—Hañā go guecagui, ngu nú'a gá mā.

¹² Nepu ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dādi. ¹³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hinguí øde gatho nú'a te hma de gue'i?

14 Pe ra Jesu hinte bi dātuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

15 Nú'a ra nzai de Judea gue ra nda pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi nú'u go da huahna ya ja'i nú'u ya pa de rá ngo ra pascua. 16 Ha nuya pa'u mi ofadi 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Barraba nú'a xqui t'øde ndunthi de gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i. 17 Y nu'bú nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñemi:

—¿To'o guí nehú ga hegui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra nda?

18 Ngue'a ra Pilato mi padi hanja ya nda gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

19 Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behña bá penpa ra noya ne bi 'ñemi: “Ote xqui ma gui hñø't'e de gue nú'a ra hoga ja'i'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

20 Pe ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi 'y'u'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'u gue go da thegui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu. 21 Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñemi:

—¿Nda'a de ri yoho guí nehú ga hegui?

Nu'bú ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Barraba.

22 Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñemi:

—Nu'bú ¿te ga ø't'e co nuni ra Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra nda?

Nu'bú ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—¡Manda da tho ja ra pont'!

23 Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'ú ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Manda da tho ja ra pont'!

24 Nu mi hyanda ra Pilato gue ma'na 'yo mri ñunts'i ya ja'i ne himi tsa te da 'yøt'e'a, nu'bú bi manda da thampa ts'u ra dehe, ne bi nxu'ye ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de nurá ji ma da manga nuna ra hoga 'ñøhø nu stí du. Nu'ahu ya go guí pahú te ma gui thadihu.

25 Nu'bú bi dadi gatho ya ja'i ne bi 'ñena:

—¡Nuje ne gatho ma batsihe ma go ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

26 Nu'bú ra Pilato bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'uabi'a ja yá 'ye yá soldado pa da hyo'u.

27 Nu'bú ya soldado bi zixa ra Jesu pa habu mi 'bui ra danga ts'utbi, ne ja bá cot'athoní gatho ya soldado. 28 Nepu bi møque'u ne bi hyetuabi 'nara thenga he. 29 Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi 'yent'ua ja rá 'ye ra 'ñei 'nara ts'ut'o. Nepu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi'a, ne mi ø'tuatho ra nt'eni mi embi:

—¡'Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'eí rá Nda'i ya xodyo!

30 Nepu bi zots'i'u ne bi hñamba nú'a ra ts'ut'o mi o ja rá 'ye ne con gue'a bi na'mba ja rá ñaxu. 31 Nepu de mi uadi'u bi 'yø'tua ra nt'eni ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he xqui hyetuabi, nepu bi yopa hyetua nú'u yá dutu xi mi he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'i ja ra pont'i pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøta ja ra pont'i

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ne de má 'ñu bi nthεui'ua 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene. Nepu nú'a ra 'ñhø'a bri japi bi duxa nú'a ra pont'i habu mi ma da ts'uta ra Jesu.

³³ Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu.

³⁴ Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi ne bi zi.

³⁵ Nu mi uadi ya soldado bi pont'a ra Jesu, nu'bú nu'ú bi rifabi yá dutu pa bi hñegue'ua. Njabu bi nja ngu nú'a xqui mangua rá 'mehni Ajuá nú'a bi 'ñena: "Nú'ú bi rifagui ma dutu pa bi hñegue'ua." ³⁶ Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi su ra Jesu. ³⁷ Y xqui t'ofu ja ra pont'i maña de ja rá ñaxu nda'a ra ts'oqui xqui 'yøt'e ngu mi mañ'ua pa ja bi duni. Y nú'a xqui t'ofoni mi ma gue nu'á go ra Ndá de ya xodyo.

³⁸ Nehe bri pont'a yoho ya be habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei, ne nú'a ma'na ja rá ngaha. ³⁹ Y nú'ua to'o mi thoguini mi bat'a yá ñaxu ne mi xaxi, ⁴⁰ mi embabi:

—Nú'i xcá ma gue gui yø'ta ra nija, nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø de gue'ase, ne çai de ra pont'i 'bu xi majuani go gue'i rá T'ua'i Ajuá.

⁴¹ Nehe ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, co ya fariseo ne ya ndaxjua nda mi nonga ra Jesu ne mi 'ñémse'ua:

⁴² —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe nubyani hinda za da mpøhø sehe. Nu'bu go xi guehmani yá Ndá ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i pa ga camfrihu.

⁴³ Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangue dá ñambya Ajuá 'bu gue xi majuani Ajuá ri maði, cabo xa xicschani ne xa 'ñena gue go guehni rá T'ua Ajuá.

⁴⁴ Nehe nú'ua yoho ya be xcri pont'i mahyεgui co ra Jesu bi xaxi'ua nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi maði bi 'mεxuu gatho ra ximhai ne asta mi nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ⁴⁶ Ne nura ora'a ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bøni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyεgasεua?

⁴⁷ Nu'bú 'ra de gue nú'ua mi 'buhni bi 'yøde ne bi 'ñena'ua:

—Nuni ra 'ñhø ma'ta ndu ra baði Elía.

⁴⁸ Nu'bú 'na de gue nú'ua mi 'buhni 'bestho bi nest'ihí bá ha 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tøta ja 'nara ts'ut'o, nepu bi go'tsuabi ja rá ne. ⁴⁹ Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopu, ma ga nuhu ua da zø ra Elía pa da ñani.

⁵⁰ Nu'bú bi yopa ña nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepu ra ora'a 'bestho bi du.

⁵¹ Nura ora'a bi xø nú'a ra dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu xi xmá nsunda, bi maði de maña pa rí ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xø ya do. ⁵² (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'ua ya xqui du. ⁵³ Ne nu de ya xqui yopa nte ra Jesu, nu'bú nú'ua xqui bonga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale habu bá handa ndunthi ya ja'i.)

⁵⁴ Ngu bi du ra Jesu, ra ndá gá soldado ne yá mfats'i nú'ua mi su'a bi za'ua ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'ua te bi nja, hangue xi bi ntsu'ua ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuni ra 'ñhø go mi guehni rá T'ua Ajuá.

⁵⁵ De zi yabatho mi 'bahni ndunthi ya 'behña mi handa nú'a te bi nja. Nuya 'behña'ua go gue'ua xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñoui de Galilea. ⁵⁶ 'Ra de gue'ua,

ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá nana ra Cobo ne ra Jose, ne rá nana nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo.

Ra Jesu bi t'agui

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ De ya mi ma da yu ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, ⁵⁸ bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bú ra Pilato bi manda da t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui. ⁵⁹ Nu'bú ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu. ⁶⁰ Nepu bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'a xqui hyoqui'a ja 'nara hñado pa go xa nt'aguini hmaha'a. Nepu bi got'a ra nt'agui co 'nara danga do, ne bi ma'a. ⁶¹ Ne guetbu ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'a ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

⁶² Rá hyax'a, ya xqui thogui nú'a ra pa de ra nthoqui, bi ma ya nda gá macja ne ya fariseo bá c'a'tsa ra Pilato, ⁶³ ne bi 'ñemi:

—Nú'i ma nda'ihe, dí beñhe gue nú'a ra hyate 'ñhø nú'bu mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte. ⁶⁴ Hangué dí nehe gui pèhna to'o da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda 'ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bú ha, nuya nxadi ma da 'ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uambana de nú'a rá mudi.

⁶⁵ Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ahu ya soldado gui tsixhu pa gui suhu xá hño ra nt'agui asta habu da za.

⁶⁶ Nu'bú nuya nda gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'u ya soldado pa bi su.

28

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fadi da hyats'i de ra mudi pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui. ² Y nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enxé de mahets'i, ne ngu bi zøhø habu xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nepu bi hñudi'a maña de nura do'a. ³ Nura enxé'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi xmá nt'axi ngu ra tse. ⁴ Y nu mi hyanda ya soldado njabu, nu'ú bi umba ra nhuat'i co ra ntsu ne bi dagui bi hdu. ⁵ Nu'bú ra enxé bi zofu nú'u ya 'behña ne bi 'ñemi:

—Oguí tsuhu. Nuga dí paði gue gui hoñhu ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i.

⁶ Nu'a ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui mañ'a. Bá ehu gui hyanthu habu mi t'agui. ⁷ Nepu grí maha 'bestho bá xiphu yá nxadi'a gue nu'a ya bi yopa nte, ne nubyá ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanthani ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ahu.

⁸ Nu'bú bi ma hnest'ihí nú'u yoho ya Maria, ngu ts'u mi tsu y ngu ts'u mi johya. Bi ma'u pa bá xipa ya nxadi nú'a bi mangu ra enxé. ⁹ Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'u mi damfri bi nthui ra Jesu ne nu'a bi zengua'u. Nu'bú nu'ú bi joni habu mi 'bai pa bi nsunda'u, ne bi hyupabi yá ua. ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí tsuhu. Grí maha gui xiphu nú'u ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nthé'beni'u ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi ya nda gá macja nú'a xqui nja

¹¹ De ya xqui ma nú'u ya 'b'eñña, 'ra de gue nú'u ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya nda gá macja de gatho nú'a te xqui nja.

¹² Nu'bú ya nda gá macja bi 'ñu'tiui ya ndaxjua nda pa da umbabi'u ndunthi ra boja ya soldado pa da mąnga 'nara nc'uamba, ¹³ ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu pe'tsi te gui mañhu gue de mi nxuui gá ahahu, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zohø ne bi du'tsua'u rá ndo'yo. ¹⁴ Ha nu'bú da nja ra pa da badi ra nda de núna xa nja, odi tu ri muihu, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

¹⁵ Nu'bú ya soldado bi hñanga ra boja, nepu bi ma'u bi 'yøt'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njabu ngu nú'a ra nc'uamba bi mąnga ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'b'efi yá nxadi

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Nu'bú nú'u 'ret'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'øhø habu xqui xipabi ra Jesu da nthui. ¹⁷ Y ngu bi hyant'u ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'u hints'u mi camfri. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi joni pa habu mi 'bui'u ne bi 'ñembi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'endgagui ja ma 'ye pa ga nda nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. ¹⁹ Hangue grí maha bá zofohu gatho ya ja'i nú'u 'bui ja rá nguni ra ximhai pa dua nxadi nehe'u, ne xi'tshu'u de rá thuhu ra Dada, ne de ra T'u, ne de ra Maca Ndañi. ²⁰ Nehe 'ñutuabihu'u da 'yøt'e gatho ngu nú'a stá 'bep'a'ihu. Y nuga nzantho ma ga 'bui con gue'ahu asta rá uadi ra ximhai. Njabu gue'a.

NSAN MARCO

RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'Á BI 'YOFO NSAN MARCO

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthe

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Rá maça hoga t'øde ra Jesucristo rá T'ü Ajuá bi mudi njaua:

² Ra badi Isaiá bi 'yofu nuya ya noya ya maya'bü gue Ajuá bi xipabi da 'yofu: Ndi, nuga drá Ajuá dí pēhna ma 'mēhni pa da 'mē'o de gue'e pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mehni go guehna ma da ñá nts'edi ja ra mbonthe ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocjü ra 'ñu pa da tho ma Hmuhü, ne juañhü ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabü ngu nú'á xqui mąnga Ajuá, bi 'mü ja ra mbonthe ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihü ne nxistehehü y Ajuá da pun'ahü ri ts'oquihü.” ⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bü ja ra hnini Jerusale ne gatho rá ngüni de ra hai Judea mi pa habü mi 'bü ra Xuua pa mi øde'ü nuya noya mi mañ'a ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá. Y ra Xuua mi xi'tsi'ü ja ra ðathe Jordá.

⁶ Y nú'á mi nhye dega xicameyo, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi. ⁷ Y mi zofu ya ja'i ne mi embabi'ü:

—Ya xa 'ñepü bra 'bēfa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'á hindí 'ñepcagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza. ⁸ Xi majuani nuga dí xi'ts'a'ihü co ra dehe, pe nu'á ma da xi'ts'a'ihü co ra Maça Ndahi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'bü mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra ðathe Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua. ¹⁰ Y ngu mi bōxa ra Jesu de ja ra dehe habü xqui nxistehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá çai rá Maça Ndahi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zøhø ja gue'a. ¹¹ Nepü bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmāça T'ü'i, ne xi dí hop'a ri 'mai.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'bá 'bestho ra Maça Ndahi bi zixa ra Jesu ja ra mbonthe. ¹³ Y nuni ja bá 'bühni ñote ma pa habü mi 'bü ya mbaŋga zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmaḡa. Y nu mi uadi nú'ü ñote ma pa, ya enxē bá hampí te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'bēfi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'bü mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zøhø ja ra hai Galilea, ne mi mąnga ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i xpá e pa da ndá de guecua ja ra ximhai. ¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zø ya pa ne 'bestho ma da ndá de guecua ra Ndá de mahets'i, hangue ñobrihü ne camfrihü ra maça noya.

Ra Jesu bi zofu goho ya mēhua pa dyá nxadi'g

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñanga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ɛnt'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpɛhuaŋgue'a nu'ú myá mɛhuaŋ. 17 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'.

—Bá eha, tɛngaguiha y nuga ga u't'ahaŋgui mpɛhuaŋdega ja'i.

18 Hangué nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi ɛna ra Jesu.

19 Nepu ra Jesu bi thogui má ts'uringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'ra ra Sebedo mi o mbo ra motsa mi pø'ta yá xit'a. 20 Nu'bú bi zofu'a, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bego ne bi ɛni'ra ra Jesu.

'Nara 'ñohø mi p'e'tsa 'nara ts'ondahi
(Lc. 4:31-37)

21 Nepu bi ma'ja ra hnini Ncapernau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i. 22 Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi maŋgue'a mi xahni'ngu 'na to'o mi haŋ ra ts'edi pa da t'ø't'e nú'a maŋ, y hingue ngu nú'a ya xahnate de yá ley'u. 23 Ne ja xqui zøhni ja yá nija' 'nara 'ñohø mi p'e'tsa 'nara ts'ondahi, ne nu'ú bi mafi bi 'ñena:

24 —Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'o'i, nu'i go gue'e rá Maça T'ha'i Ajuá.

25 Nu'bú ra Jesu bi zai nura ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñohø!

26 Nepu nura ts'ondahi bi japa nú'a ra 'ñohø da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bøni de gue'a. 27 Hangué gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ri bønga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyaná? ¿Te ma ts'edi hani? ¡Ngue'a nuni 'bepa ya ts'ondahi da bøni y nu'ú øtuabi!

28 Hangué habɛraza ja ra hai Galilea xi bi ɛna 'ño ra noya de nú'a xqui 'yø't'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Y mi bønga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'u mi 'ñoui, bi meui'ra Cobo ne ra Xuua. 30 Ha nurá to ra Simu mi 'beni mi umba ra nzo, ne nu'ú 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a. 31 Nu'bú ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'yɛ, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzo, nepu nú'a ra 'behña bi umbabi te da zi'u.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'u to'o mi hñeni ne nuto mi p'e'tsa ya ts'ondahi. 33 Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gosthingu habu mi 'bu ra Jesu. 34 Y nu'ú bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi p'e'tsa 'rama'na'ño ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'ú mi pa'di to'o'a.

Ra Jesu bi zofu ya ja'i nuni Galilea
(Lc. 4:42-44)

35 Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bøni bi ma ja ra mbonthi ne ja bá apabini Ajuá rá Dada. 36 Mɛfa bi ma ra Simu ne nú'u to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a. 37 Y nu mi zadi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

38 Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'uca hnini nú'u ja nthets'i de guecua pa ga zofu'a nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

³⁹ Nu'bu' bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofu ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondahi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ 'Nara 'ñøhø mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bu' gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsuqui.

⁴¹ Nu'bu' ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya gá ñani.

⁴² Ha nu mi mangan ra Jesu njabu, nu habu xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mai xi xá hño rá ndo'yo. ⁴³⁻⁴⁴ Nu'bu' ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hønsø nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi mangan ra Moise da t'uni, y njabu da fadi gue ya xcá ñani de ri hñeni.

Nepu bi 'bepa nú'a ra 'ñøhø da ma. ⁴⁵ Pe nu mi ma nú'a ra 'ñøhø bi madi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'øtuabi ne xi bi 'yonga ra 'bede. Hangué ra Jesu ya himi tsa da yat'a ja ya hnini pa da zofu ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangué nu'a mi 'buitho ja ya mbonhi, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de haburaza pa mi c'a'tsi'a.

2

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñani
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Ne mi thogu 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncapernau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui zøni'a ja nú'a ra ngu habu xqui mihi'a. ² Hangué 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma habu mi 'bu'a y asta himbi 'ñeni gatho mbo ja ra ngu. Hangué 'ra mi 'baitho møte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra maca noya. ³ Nepu bi zøhø 'raya ja'i y goho de gue'u mbra ndude 'nara ts'onate. ⁴ Y himbi za bi yat'i'u habu mi 'bu' ra Jesu ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangué bi bøx'u maña, bi xø'tsa 'nara xeni de ra xangu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta habu mi 'bai ra Jesu. ⁵ Nu'bu' ra Jesu bi badi gue nu'ú xi mi ja yá jamfri hangué bi 'ñemba ra ts'onate:

—Ma t'u'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'u:

⁷ “¿Hanja mangan njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a hønsø Ajuá go gue'a tsa da punja ya ts'oqui, y hinto ma'na.” ⁸ Pe ra Jesu 'bestho bi batho nú'a mi beñ'u ne bi 'ñembi'u:

—¿Hanja gui beñhu njabu? ⁹ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “‘Bai, juxa ri mfidi ne 'yo’?” ¹⁰ Nde, pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pø'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua:

Nu'bu' bi 'ñemba ra ts'onate:

¹¹ —Dí xi'a'i, 'bai, juxa ri mfidi ne grí ma ri ngu.

¹² Nu'bu' 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi gaxa rá mfidi ne bi bøni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangué nu'ú xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'u:

—Ni 'na'qui hinstá hanthu 'nara t'øt'e ngu núna stá hanthabya.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

13 Nepu ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'u. 14 Nepu bi ma de guehni'a, ne 'mefa bi hyanda ra Leví rá t'u ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pe rá 'befi dega nguxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tɛngagui.

Nu'bú ra Leví bi 'mai bi deni'a.

15 Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi ø'te ngu nú'a manga rá ley ra Moise. Gatho mi huhuini'u ngue'a ndunthi de gue'u xqui deni'a. 16 Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'u ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguxboja ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hangu ngue'u bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núyu ya 'ñatsa nguxboja ne núyu ma'ra ya ts'oja'i?

17 Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u tó'o 'yo má hño hingu honga ra medico, pe nu'u tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofu ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofu nú'u ø'te xá hño.

*Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)*

18 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'u, pe nuri nxadigüe hingu ayuna?

19 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuya ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'ú da ñuni xá hño ngue'a 'bu'u co nú'a to'o ma da nthatui rá 'behña. Mientra 'bu'u co ra ñavio hindí 'ñepi da ayuna. 20 Pe ma da zø ra pa gue sta ðamfri'u da ts'ixa ra ñavio, nu'bú ha, gue'bu da ayuna nú'u yá amigo'a.

21 Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da güt'a nura zedutu y ma'na da ntani. 22 Nixi hingui tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zebota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da føca ra zebota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja.

*Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)*

23 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogui co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi madi bi doca ya ngaha dega trigo. 24 Hangu ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngaha gá trigo, y nubyá go ra pa dega tsaya, y ra ley ma gue hinda t'ø't'e njabu.

25 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha hinxá hñe'thu nú'a bi 'yøt'a ra Davi ne nú'u mi 'ñoui nú'bu mi zø ra thuhu y mi otho te da zi'u? 26 Nu'á bi yut'a ja rá nijá Ajuá ne bi zi nuya thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuá, ne bi umba nú'u to'o mi 'ñoui pa da ziui. Y nuya thuhme'u himrí 'ñepi to'oraza da zi, hønse ya macja. Bi t'ø't'a njabu nuya pa'u nú'bu mrá ndamacja ra Abiatar. Y hingrá ts'oqui nú'a bi 'yøt'a ra Davi.

27 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'mai ja rá hmanda ra pa dega tsaya. ²⁸ Hangué Nú'á To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

*'Nara 'ñohø xqui 'yot'a 'nará 'ye
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)*

¹ Ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zonini 'nara 'ñohø xqui 'yot'a 'nará 'ye. ² Y ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'ye nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi. ³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñohø xqui 'yot'a rá 'ye:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

⁴ Nepu bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yøt'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yøt'a nú'a hinxá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da 'hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi datuabi. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi bø rá cue, ne bi du rá mai ndunthi ngue'a nuya fariseo'u himi ja yá nthe cate. Hangué bi 'ñemba ra da'thi:

—Tunga ri 'ye.

Y nu'á bi 'yøt'a njabu ne 'bestho bi ñanga rá 'ye. ⁶ Nu'bú bi bonga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra nda Erode pa bi 'ñu'ti'u hanja da za da hyohma'u ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

⁷ Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi deni'a ndunthi ya ja'i me Galilea. ⁸ Nehe mi deni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'u ya me ri'nandi ra dathe Jordá. Mi ehe da c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'u de nú'u ya danga nt'udi mi øte. ⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da dat'a 'nara motsa guetbu ja ra ñanga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i. ¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangué ringue'a gatho nú'u to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da zudi da dani'a. ¹¹ Y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'u:

—Nu'i go gue'e rá T'u'i Ajuá.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bepabi nú'u ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Nepu ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'u to'o xqui huahni, ne nu'á bi ma bá munts'ini con gue'a. ¹⁴ Y nu'á bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mehni da zofa ya ja'i. ¹⁵ Ne bi umba ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yenga ya ts'ondahi. ¹⁶ Y nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mefa bi thu'mbabi ra Pedro; ¹⁷ ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo nú'u bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñiena xi ja yá ts'edi ngu ra ngani. ¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista, ¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gai ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yut'i'u ja nú'a ra ngu xqui mihi. ²⁰ Nu'bú bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra

Jesu ne yá nxadi. ²¹ Nepu bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangue bi 'ñehe'u pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'u gue xqui 'be rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñémbi'u:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'u ma'ra yá mits'ondahiui.

²³ Hangue ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'u pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondahi da 'yenga yá mits'ondahiui? ²⁴ Nu'bu 'nara hnini da hegue sehe, da nhuata gatho ra ts'utbi. ²⁵ Y nu'bu 'nara 'múi da 'ñetsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'múi 'nadb'u. ²⁶ Y nu'bu ra ts'ondahi da ntuhni co yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata yá ts'utbi'u.

²⁷ Nixi hinto da za da yut'a ja rá ngu 'nara 'ñohó nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a te pe'tsi nu'bu hingue 'met'o da du'ti. Njabu ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahu, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i, ²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñu de nú'a øt'a ra Maça Ndahi, otho rá pumbate, ne da duxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi ma njabu ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñu de rá 'befi ra Maça Ndahi, ngue'a xqui mañ'u gue ra Jesu mi pe'tsa 'nara ts'ondahi.

Rá naná ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mefa bi zøhø rá naná ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'u møte ne bi mehni to da tsi'a. ³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nepu ra 'mehni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri naná ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'a bi dadi:

—¿To'o ma nanaga, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bú bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'u mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuyu go guehyu ma naná ne ma cu. ³⁵ Ngue'a nu'u tó'o da 'yøtua rá paha Ajuá, go gue'u ma cu, ma nju ne ma naná.

4

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa mudi da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya ja'i, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe. ² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya 'tøt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

³—'Yødehu núna ma ga xi'ahu de 'nara mot'i. ⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int'su bi 'ñehe bi gondi. ⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo habu xmá nxini ra hai hangue bi dama føts'e. ⁶ Pe nu mi nzø ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'u ngue'a mi otho ndunthi yá 'yu. ⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dama nte ne bi xumi nú'u ya nda xqui føts'e, hangue bi 'yot'i ne himbi hogui. ⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi føts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'ret'a ya nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'u:

—Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

*Te rí bōni nuya nt'udi**(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)*

¹⁰Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bú nú'u 'rét'amayoho yá nxadi ne nú'u ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'u ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Te ne da ma nú'a ra 'bede gá xicje?

¹¹Y nu'á bi 'ñembi'u:

—Go rá paha Ajuá gui pahu nú'a himi fadi maya'bu de hanja ri manda Ajuá, pe nu'u ma'ra ya ja'i nú'u hingui de na Ajuá ma da 'yode co ya 'bedetho. ¹²Ma da nja ngu manga ra Maça T'ofu, gue masque da hyandi'u, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yode, pe hinda badi'u, hangue hinda ma da ñobri pa hindra pumbabi yá ts'oqui.

*Ra Jesu bi ma te rí bōnga nura 'bede de ra mot'i**(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)*

¹³Nehe bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenihu nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bú çhanja da za gui pahu ma'ra ya 'bede nú'u ma ga xi'ahu? ¹⁴Nu'a ra mot'i go gue'a to'o manga ra maça noya. ¹⁵Y nu'u ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'u to'o bi 'yode ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'a ra maça noya xqui sipabi. ¹⁶Ha nu'u ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'u to'o bi 'yode ra maça noya y 'bestho bi dama gamfri y ne xi bi johya. ¹⁷Pe ngu nú'u bi 'ñotho yá 'yu, go gue'u to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'atsate o ya ts'othogui po rá ngue ra maça noya, nu'bú 'bestho da 'uegue'u. ¹⁸Ha nu'u ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'u to'o bi 'yode ra maça noya, ¹⁹pe nu'á ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni hanja da za da me'tsa ndunthi ya t'ø't'e ne da dahá ndunthi ra boja. Hangue nuya ya ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne nú'a bi 'yode da 'meditho. ²⁰Ha nu'u ya nda bi zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'rét'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe, nu'á go gue'u to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'befi.

*Ra 'bede de ra ñot'i**(Lc. 8:16-18)*

²¹Ra Jesu bi yopa zofu ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bøts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tøte habu da nøgue pa da yot'i xá hño. ²²Njabu nehe nú'a ja mant'aguibya, 'mefa ma da hnequi, ne nú'a hingui tsa da fadihya, 'mefa ma da fadi. ²³Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yode, dá 'yode núna dí ma.

²⁴Nehe bi 'ñembi'u:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí eñhu, con guet'atho ma da t'eñ'ahu, y asta ma'na da thu'ts'a'ihu ri t'enih. Hangue dí xi'ahu, jamasuhu hanja gui 'yodehu nú'a dí ma, ngue'a nu'bu gui jamasuhu, ma da zo ri mfenihu, pe nu'bu hingui jamasuhu, hinda za gui pahu. ²⁵Ngue'a nu'a tó'o da badi nú'a dí ma, ma'na da t'umbabi ra mfaði, pe nu'a tó'o hinxá badi, nú'a ma da façuabi nú'a ra mfaði pe'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶Nehe bi xipabi'u:

—Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara 'ñøhø pot'a ya nda. ²⁷Y nú'a ra mot'anda'a ahá dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'a da føts'e ne da nte, pe nú'a ra 'ñøhø hingui paði hanja xa njabu. ²⁸Ra hai øt'e pa

da fòts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'm'efa da bə yá daxi. ²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'a da ma da xofo ngue'a ya bi zə ra pa dega sofo.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyɛcuauí rá hmanda Ajuá. ³¹ Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'á ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda. ³² Pe nu sta 'bot'a nú'a ra nda, ma'na da nte ne da ntəngui que gatho ma'ra ya ndapo, ne da nja yá danga 'yeza asta ya ts'intshu da za da nɔhni.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mt. 13:34-35)

³³ Ra Jesu mi xipabi'u ra maça noya co ndunthi ya 'bede asta habu bi za bi zo yá mfeni'u. ³⁴ Mi zofo ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'u ri nhyɛcuauí rá hmanda Ajuá, pe nu'bu mi 'buseui yá nxadi mi xipabi'u te rí bɔni nú'u ya 'bede xqui xipabi'u.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Y nu mi put'a ra nde ra pa'a, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxhu ri'nandi ra ndehe.

³⁶ Hangu bi 'ñedi'a de ra hmuntsja'i, ne nu'á ne yá nxadi bi gu ra motsa habu mi o'a pa da 'rax'u ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi deni'u co ya t'uca motsa.

³⁷ Y ya de mi 'yo'u ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tonts'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma. ³⁸ Ha ra Jesu mi aha ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi 'ñembabi:

—iXahnate! 'Matho hinguí tu ri muí gue ma ga cuíhu ja ra dehe.

³⁹ Nu'bu ra Jesu bi nangui ne bi zai ra bunthi, ne bi 'ñemba ra ndehe:

—i'Butho!

Y 'bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi 'ñani ra ndehe. ⁴⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

⁴¹ Nu'bu nuyá nxadi'a bi 'yø'u, ne mi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu? ngue'a asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñohø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi zoni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe. ² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho bi nthéui 'nara 'ñohø xqui 'ñehe de habu ja ya nt'agui ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³ Nura 'ñohø'a ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena. ⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'ye ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi ø'te ya xenitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami. ⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo ja ya t'ohø ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni she co ya do. ⁶ Pe nú'a ra 'ñohø mi hyanda ra Jesu de yabu, bi nest'ihi bi ma bá tsudi ne bi ndandiñahmu. ⁷ Nepu bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'u'i Ajuá de mahets'i, ¿te 'be guí ne con guecje? Dí bante'ihe ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma guí 'yøtcahe.

⁸ Bi ma njabu ngue'a ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—iNu'ahu ts'ondahihu, pøñhu de nuna ra 'ñohø!

⁹ Nepu ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ahu?

Y nu'á bi ðadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'a xi dí ndunthihe.

¹⁰ Nepu nuya ts'ondahi'u xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara. ¹¹ Ne guetbu ja ra t'øhø mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'udi mi ñuni.

¹² Hangué nú'u ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Racje nsequi ga ma ga cutheni ja ya ts'udi.

¹³ Nu'bú ra Jesu bi umba nsequi bi ma'u pa bi yut'a ja ya taxo ts'udi. Y nuya taxo ts'udi'u bi nest'ihi bi nhyøt'a ja ra ndehe ne bi jat'i'u. Ne nu'á ra taxo mi ngu yo 'mo.

¹⁴ Nu'bú nú'u ya mapts'udi bi nest'ihi bi ma'u pa mbo ra hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'a te xqui nja. Nepu ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja. ¹⁵ Nú'ú bi zøhø habu mi 'bui ra Jesu ne mi 'buhni nehe nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tshma ya ts'ondahi, ne bi hyandi'u mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bú xi bi 'yø'u ngue'a nu'á mi paði gue nura 'ñøhø'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi hmaha. ¹⁶ Nepu nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'udi ne ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede. ¹⁷ Hangué ya me Gadara bi mudi bi bantebi ra Jesu gue da bøni de guehni.

¹⁸ Y nu mi yopa bøxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñøhø nú'a to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi bi bantebi'a gue da hopi da meui. ¹⁹ Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Grí ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'u ya t'øt'e xa 'yøt'a'i Ajuá ngue'a bi huec'a'i.

²⁰ Hangué bi ma nú'a ra 'ñøhø nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'muhni bi xipa ya ja'i de nú'a te xqui 'yø'tuabi ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yøde xi bi 'yø'u.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu (Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nandi ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá tsadi'a ja ra ñanga ndehe habu bi zøhø. ²² Nehe bi zønini 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo y mi gue'a 'na de nuya nda de ja yá nija'u. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²³ Nepu bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'ye pa nu'á da ñani y hinda du.

²⁴ Hangué ra Jesu bi meui'a, ne 'nara danga hmunts'i bi ðeni ne xi xmá nts'i'mi. ²⁵ Nehe mi pani 'nara 'behña mi xo'tua ya ji, ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeja mi tsu nura hñeni'a. ²⁶ Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'u hinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'ye. ²⁷ Nú'a ra 'behña'a xqui 'yøde nú'a mi øt'a ra Jesu, hangué bi ðeni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he. ²⁸ Ngue'a mi bense'a gue masque hønse rá he da dambabi, nu'á da ñani. ²⁹ Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi za gue ya xqui ñani de rá hñeni. ³⁰ Y ra Jesu 'bestho bi baño gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangué bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

³¹ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'i ne guí ena gue to xa dañ'a'i.

³² Nu'bú ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da baði to'o xqui dambabi rá he. ³³ Y nura 'behña'a ya mi paði te xqui nja, hangué bi joni co

ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'a, nepu bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'a. ³⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'a xi xcá camfrigui. Grí ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

³⁵ Y de mi ñaui ra Jesu nura 'behña, bi zohø 'nara 'mehni xqui 'ñehe de rá ngu nú'a ra nda de ra nija, ne bi 'ñembi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

³⁶ Pe ra Jesu ngu mi 'yøde nú'u ya noya bi mąnga ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri meı, hønse xi da camfrigui.

³⁷ Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni. ³⁸ Y nu mi zøni'u ja rá ngu nú'a ra nda, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'u. ³⁹ Nu'bá ra Jesu bi yat'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja guí zoñhu ne guí manthohu? Nura nxutsi ahaþho, hingue xa du.

⁴⁰ Pe ya ja'i bi dentho. Nu'bá ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bøni de ra ngu, nepu bi zixa rá nana ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'u mi 'ñoui bi yat'a habu mi 'beni. ⁴¹ Y bi mipa rá 'ye, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'a ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'i gui nangui.

⁴² Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangue ya ja'i xi bi 'yø nts'edi. Y nú'a ra nxutsi'a mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. ⁴³ Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'u mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'a xqui 'yøt'a. Nepu bi manda gue da t'umba te da zi nú'a ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'buhni Nasare (Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Ra Jesu bi bøni de guehni bi ma ja rá hai, bi meıi yá nxadi. ² Ne ja ra pa dega tsaya bi yat'a ja ra nija pa bi nxahnate, ne ndunthi nú'u to'o mi øde, mi 'yø ne mi ena:

—¿Habı xa bađi nú'a maņi? ¿To'o xa umbabi ra dąnga mfadi? ¿Habı xpá hña nú'a ra ts'edi pa da 'yøt'a nú'u ya dąnga nt'udi øt'e? ³ Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'u ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bucua con guecju.

Ne nu'ú mri 'yøtho, himbi gamfri. ⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá da t'umba ra t'equ'eı habı hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'eı, nixi ya mengu rá ngu.

⁵ Ra Jesu himbi za bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hønse bi hñuxa yá 'ye ja ts'utho ya da'thi pa bi ñani'u. ⁶ Y nu'á bi 'yø ngue'a ni 'na tuqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bøni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofa ya ja'i (Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yemba ya ts'ondahi to'o di pe'tsi. Nepu bi mehni'u dega yoho. ⁸ Ne bi xipabi'u gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'røza, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hønse yá bordo ha. ⁹ Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hña'a 'nada ra pat'i. ¹⁰ Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xcrí tsøñh_u ja 'nara ngu, ja gui 'b_uth_uni asta hingui pøñh_u de nú'a ra hnini'a. ¹¹ Y nu'b_u gui tsøñh_u ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ah_u ntsaya nixi da 'yøde nú'a gui mañh_u, nu'b_u pøñh_u de guehni. Y de xcrí pøñh_u, gui huat'a ri thizah_u pa hingui hñaxh_u nixi ra hai de nura hnini'a, y njab_u da bađi'u de nú'a xa 'yøt'u. Majuani dí xi'ah_u gue nu sta zø ra pa da nja ra nsuca uenda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga que ya mengu de ra ts'oh_unini Sodoma ne Gomorra.

¹² Mi uadi bi m_anga ra Jesu njab_u, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñobri'u de yá ts'oqui. ¹³ Ne mi eni ndunthi ya ts'onđahi, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Ha nuya pa'u hab_uraza xi xqui nt'øde de nú'u ya d_anga t'øt'e mi øt'a ra Jesu, asta ra nd_a Erode bi zo rá gu nehe. Hangue bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangue nubya ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yøt'a nuya d_anga nt'udi.

¹⁵ Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra bađi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Aju_a ngu nú'u mi 'b_ui maya'b_u.

¹⁶ Ha nu mi 'yøde ra nd_a Erode njab_u, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'qui.

¹⁷ Bi beni njab_u ngue'a xqui mehni to bi g_u ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmah_a gue hinda 'yøt'e drá 'b_ehñ_a ra Erodía, ngue'a ra Erodía mrá 'b_ehñ_a ra Lipe nú'a to'o mrá cu ra Erode. ¹⁸ Ra Xuua xqui hñacuahm_a ra Erode ne xqui 'ñembi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'b_ehñ_a ri cu.

¹⁹ Hangue ra Erodía xi bi utsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa, ²⁰ ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'øt'uabi, ngue'a mi pađi gue mrá hoja'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangue mi pe'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yøde nú'a mi m_a, pe himi tso rá mfeni nú'a mi øde hangue himi pađi te da beni. ²¹ Pe bi zø ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yøt'a 'nara ngo ne bi 'ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca nd_a to'o mi manda ra hai Galilea. ²² Nuni ja ra ngo bi yat'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'u. Ha ra nd_a Erode ne nú'u to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangue ra Erode bi 'ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

²³ Ne bi jurabi ne bi ñ_a'tuabi da umbi asta made de hab_u gatho mri manda 'b_u da 'yadi. ²⁴ Nep_u bi bønga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nan_a'a ne bi 'ñembi:

—¿Te ga adi 'b_u?

Y rá nan_a bi 'ñembi:

—Xipi da 'ra'i rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate.

²⁵ Nu'b_u nu'á bi d_ama mengui ja ra nd_a ne bi 'ñembi:

—Dí ne gui 'racagui nubya 'bestho rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

²⁶ Nu'b_u ra nd_a bi du rá m_ui nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yøde gatho to'o mi huhuini ja ra mexa, hangue mi pe'tsi te da 'yøt'e nú'a xqui m_a. ²⁷ Hangue bi d_ama mehna 'nara soldado pa da hñampa rá ñaxu ra Xuua.

28 Nepu nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñaxu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nepu ra nxutsi bi hñá'tsua rá nana.

29 Y nu mi 'yøde yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'u.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mehni da ma da zofu ya ja'i, 'mefa bá pengui de habu xqui ma, ne bi munts'i'u habu mi 'bui ra Jesu, ne bi xipi gathu te xqui 'yøt'e'u ne nú'a xqui 'ñudi'u. 31 Nu'bá ra Jesu bi xipabi'u: —Maha ga 'ueguehu 'nambu sehe pa ga ntsayah.

Mi mangu njabu ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsøhø habu mi 'bui'u ne mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni. 32 Hangu bi ma'u co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi habu hinto mi 'bui. 33 Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'u ne bi hyandatho'u ra Jesu habu rí zøni, hangu nu'u ne ndunthi de nú'u mi 'bu ja ya t'u hnini bi nest'ihi bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá mudi bi zøñ'u. 34 Y nu mi zønga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi gai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zøni, ne xi bi huequi'u ngue'a mi ngu ya deti jo'o yá ma'yo, hangu nu'á bi mudi bi xahni'u ndunthi ya t'øt'e. 35 Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua habu di 'bahu go ra mbonhi. 36 Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'u ja guetbu de guecua, ngue'a otho te da ziuayu.

37 Pe ra Jesu bi dadi:

—Go da umfu te da ziyu.

Nu'bá ya nxadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñheyu?

38 Pe ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme gui hahu? Nuhu xa.

Y nu mi hyandi'u bi 'ñembabi:

—Nsøcta cut'a ya thuhme ne yoho ya zi huá di hahe.

39 Nu'bá ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yøt'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'u ja ra 'bot'ei. 40 Hangu bi 'yøt'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'u. 41 Nu'bá ra Jesu bi gu nú'u cut'a ya thuhme ne nú'u yoho ya huá, ne bi nøts'e mahets'i ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba ya ja'i, ne bi xeni nú'u yoho ya huá pa bi thecua gathu nú'u ya hmuntsja'i. 42 Y gathu bi ñuni asta bi niñá'u. 43 Nepu bi hmunts'a gathu ya xeca thuhme ne ya xeca huá nú'u bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. 44 Ha mi ngu cut'a 'mo ya 'ñøhø nú'u bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya bñtsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño mañá ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

45 Nepu ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'met'o'u co ra motsa pa ri'nandi pa rí mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu. 46 Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada. 47 Y ya mi 'mexuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'bøtritho ja ra t'øhø sehe. 48 Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'u de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tse di ra bñthi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yotho mañá ja ra dehe, ne mi ma

da tho'tshma yá nxadi. ⁴⁹ Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo mañá ja ra dehe ne xi bi mafi'ua ngue'a mi hu yá mai gue mi 'nara pite. ⁵⁰ Ri gatho'ua bi hyandi ne xi mi tsu'ua. Pe ra Jesu 'bestho bi zofo ne bi 'ñeambi'ua:

—¡Oguí tsuha, go gueque, oguí tu ri maíhu!

⁵¹ Nepu bi bōxa ja ra motsa con gue'ua ne 'bestho bi ntsaya ra banti, hangue yá nxadi xi bi 'yø nts'edi. ⁵² Himi padi'ue te ma ts'edi mi ha, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui japi da xu ya thuhme, ngue'a xma me yá coraso'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mt. 14:34-36)

⁵³ Nu mi 'rats'i'ua pa ri'nandi bi zōni ja ra hai Genesare ne ja bi dat'ni yá motsa. ⁵⁴ Y ngu bi gai'ua de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi badi gue go mi gue'a ra Jesu. ⁵⁵ Nepu nu'ú bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habu xqui t'ode mi 'bu ra Jesu. ⁵⁶ Y haburaza mi pa'a ja ya danga hnini o ja ya t'aca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pegui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hōnse rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

Hanja gra nts'oca ya ja'i
(Mt. 15:1-20)

¹ 'Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'ua xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. ² Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxu'ye ngu yá nzai'ua, hangue bi ñama'ñu'ua. ³ (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxu'ye ante da ñuni ngue'a njabu yá nzai ndu yá xita, y nu'bu hinda nxu'ye ngu yá nzai hinda ñuni. ⁴ Ne 'bu ora da menga tai'ua, 'bu hinda nxu'ye hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'ua xqui 'ñutui ndu yá xita: da xut'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'oe dega bōja, ne da me'tsa yá mfidi pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mai'ua gue co nú'ua ya t'ot'e mi ot'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.) ⁵ Hangue nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñeambi:

—¿Hanja nuya ri nxadi hingui ot'e ngu yá nzai ndu ma xitahu maya'bu? Nuyá ri ñuni masque hinxa nxu'ye.

⁶ Nu'bu ra Jesu bi datuabi'ua:

—Nu'ahu gyá yohmihu. Ra badi Isaia bi ma de gue'ahu maya'bu gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nuna hninina ri nsundagui hōnse dega noyatho,
pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de gueque.

⁷ Nu'ú xocambenigui pe hinte ri muui yá sōcambeni,
nguetho nu'ua yá hmanda ri manda'ua go yá hmandase, ne mañ'ua gue go stá
'be'pca'ua.

⁸ Xi majuani ngu bi manga ra Isaia de gue'ahu, ngue'a nu'ahu xcá tsocuahú yá hmanda Ajuá pa go gri denbahu yá hmanda ndu ri xitahu. Nu'ahu nu'a ri 'befihu, hōnse ra nsut'a 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'ot'e da nt'axqui.

⁹ Nehe bi 'ñembabi'ua:

—Guí hu ri maíhu gue xá hño nú'a xcá tsocuahabu yá hmanda Ajuá pa go guí ot'tuahú yá nzai ndu ri xitahu. ¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne gui su'ua”, ne “nu'a tó'o da zanga rá dada o rá nana dá tho.”

¹¹ Pe nu'ahu guí eñhu gue xá hño to'o da xipa rá nana ne rá dada njaua: “Nuna

ra boja ndí 'ra'ahũ hmaha, nubya go ma ga umba Ajuã ngue'a ra Corbán." (Ra Corbán ri bõni da 'ñena 'nara 'baha xa t'eqe pa Ajuã.) ¹² Y njabũ guí emfũ ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nanã, ne ya hinda su'ũ. ¹³ Njabũ guí pumfrithohũ nú'a bi ma Ajuã, ne hõnse go guí ø'tuahũ ya nzai ndu ri xitahũ, y nehe njabũ guí utua ri batsihũ. Ne ndunthi ma'ra ya t'ø't'e guí øthũ mahyegui ngu nuna.

¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi yo zofu ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi 'ñembí'ũ:

—'Yødehũ guí gathohũ ne dá zo ri mfenihũ núna ma ga ma. ¹⁵ Nu'a cat'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a põni de rá mfeni hã, go gue'a japi da nts'oqui. ¹⁶ Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

¹⁷ Nepũ bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yat'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te ri bõnga nú'a xqui xipa ya ja'i. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—¿Ha gue ne'ahũ hinte ri fadihũ? ¿Ha hinguí pahũ gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui? ¹⁹ Ngue'a nú'a ts'i cat'atho ja rá mui 'na, ne põni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njabũ bi mangu ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaqui. ²⁰ Nepũ bi 'ñena:

—Nu'a ri japi da nts'ocã ra ja'i, nú'ũ ya ts'omfeni beni. ²¹ Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'ø'e: ra nts'inga medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote, ²² ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mui, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne nú'ũ to'o ri hyøcua nú'a te pe'tsa ma'na, ne nú'ũ hingui padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñũ. ²³ Gatho nuya ya ts'oqui bí ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

*'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu
(Mt. 15:21-28)*

²⁴ Nepũ ra Jesu bi bõni de guehni ne bi ma ja ra hai guetbũ ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cat'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa badi hmaha, pe 'bestho bi fatho. ²⁵ Ha guetbũ de guehni mi 'bahni 'nara 'behña nú'a mi pe'tsa 'narã t'ixu gue mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui zõhni ra Jesu, hangue nu'á 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandĩahmu ja yá ua'a. ²⁶ Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrã me Sirofenicia. Nu'á bi bantebi ra Jesu pa da 'yemba ra ts'ondahi nú'a mi pe'tsa rá t'ixu. ²⁷ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—'Met'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'bũ 'met'o ga ø'tua ra hño ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bú ga nja ngu nú'a to'o hamba yá hñuni ya batsi pa da umba ya tsat'yo.

²⁸ Nu'bú nú'a ra 'behña bi datuabi ne bi 'ñembí:

—Majuãni nú'a guí ma Ndada, pe ya tsat'yo tømtho nja'ti de ra mexa pa da gũxa ya hangui nú'ũ da dagui de habũ ri ñuni ya batsi.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi:

—Xcã thadi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa bõnga ra ts'ondahi de gue'a.

³⁰ Y nu mi zõnga rá ngu nú'a ra 'behña, bi zudi rá t'ixu mi 'benga ja rá fidi ne ya xqui bõnga ra ts'ondahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

³¹ Nepũ ra Jesu bi ma de guehni habũ mi 'bũ guetbũ ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea. ³² Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñøhø mrã gogu ne mrã 'bane, y nú'ũ to'o mri zi'a bi bantebi ra Jesu da hñuxa rá 'ye ja gue'a pa da ñani. ³³ Nu'bú

ra Jesu bi gũca nú'a ra da'thi 'nambu de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nepu bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane nú'a ra 'ñhø. ³⁴ Nepu bi nøts'e pa mahets'i bi 'yenga rá nga'tsi ne bi 'ñembi:

—¡Efata! —nú'á ne da 'ñena: ¡Dá xogui ri gu ne ri ne!

³⁵ Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ñá xá hño. ³⁶ Ha ra Jesu bi hñu'mba ra hña ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'á ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede. ³⁷ Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi 'ñena'u:

—Gatho nú'a øt'e xi xá hño, asta japi ya gogu da 'yøde, ne ya gone da ñá.

8

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mt. 15:32-39)

¹ Ja nuya pa'u xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'qui, ne mi otho te da zi'u, hangue ra Jesu bi zofu yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mui hñu pa con gueque ne otho te da zi. ³ 'Bu ga pèhni da ma yá ngu njabũtho co ra thuhu, xi'bu rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabu.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhu nuyu ya ja'i gue nuua habu dí 'buhu go ra mbonthei?

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu?

Nu'á bi datbi ne bi 'ñembi:

—Høñse yoto.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepu bi gu nú'u yoto ya thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xenbabi ya hmuntsja'i. ⁷ Nehe mi ha'u 'raya t'uca huá ne bi umba ra Jesu. Nepu nu'á bi 'yapa Ajuá da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zí xeca huá. ⁸ Y gatho ya ja'i bi 'ñuni asta xi bi niña. Nepu ya nxadi bi munts'a ya xeni nú'u bi bongui y bi 'ñuxa yoto ya 'bøts'e. ⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñhø nú'u bi 'ñuni, y nuya 'behña ne ya bati himbi ma 'mede. Nepu ra Jesu bi 'ñedi'u. ¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepu 'raya fariseo bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi mudi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yøt'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'u ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹² Nu'bú ra Jesu xi bi 'yenga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahu guí 'buhu mapaya guí ahú ga øt'a 'nara nt'udi? Xi majuani dí xi'ahu gue nuga hinga u't'ahu ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'bú nu'á 'bestho bi zohni'u ne bi yopa bøxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hñaxa 'raya thuhme, høñse 'natho mi hña'u ja ra motsa. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi zofu'u ne bi 'ñembi:

—Jamasu'u de yá nzoi ya fariseo ne rá nzoi ra Erode.

¹⁶ Nu'bú yá nxadi bi 'ñémse'u 'na ngu 'na:

—Nuní xicju njabu ngue'a hindí hahu ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi bũtho te mi beñ'u ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí 'ñémfá gue otho ra thuhme? ¿Ha gue nsøctho'a oda ri mfenihú? ¿Ha gue hingui tsoda ri mfenihú de nú'a ra ts'edi dí p'e'tsi? Xi xá me ri corasohú. ¹⁸ Ja ri dahú pe hingui hanthú, ne ja ri guhú pe hingui øhú, nixi guí beñhú nú'a stá øt'e co nú'u ya thuhme. ¹⁹ Xi nú'bú ndá xeni nú'u cat'a ya thuhme ne dá 'uinga cat'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Rct'amayoho 'bøts'e.

²⁰ Nepú bi 'ñena:

—Nehe xi nú'bú ndá xeni nú'u yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'ú bi 'ñena:

—Yoto 'bøts'e.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'u:

—¿Y ne njabú hinxa zoda ri mfenihú de nuna ra ts'edi dí hñá?

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Betsaida

²² Nu'bú ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'u to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'yε ja gue'a pa da ñani. ²³ Nu'bú ra Jesu bi cahna ra goda pa bi gaca møte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'yε ja gue'a, ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

²⁴ Y nu'á bi zøt'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i di 'yo pe di hnequi ngu ya za.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'yε ja yá da nú'a ra goda, ne nu'á bi ñani ne xi bi hyandi xá hño gatho. ²⁶ Nepú ra Jesu bi mehni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yut'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ 'Mεfa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'uca hnini nú'u mi ja guetbú ra dāhni Cesarea de Filipo. Y de má 'ñu nú'á bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingá øhú ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá bađi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'bui maya'bu.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'yambi'u ne bi 'ñembi:

—Xi'ahú, ¿te guí mañhú de gueque?

Y ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá meñ'a'i Ajuá pa gui nda.

³⁰ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Nepú ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'ø'tuabi, ne bi 'ñembi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i p'e'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnte de ra ley ma da utsa asta da hñu yá mui da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'u co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi gæqui 'nambu ne bi mudi bi zui pa hinda 'yøt'e njabu. ³³ Nu'bú ra Jesu bi mpunts'i ne bi hyanda gatho yá nxadi ne bi zui ra Pedro bi 'ñembi:

—j'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'edi ra Satá hangue guí xica njabu! Ngue'a nu'í hinguí ma ngu nú'a manga Ajuá, nu'í guí øt'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepu bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yøt'e nú'a go rá paha sche. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa asta rá du. ³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du po rá ngueque ne po ra maça noya, nú'a da zH rá te pa nzantho. ³⁶ ¿Te rá 'be da dāhā 'nara ja'i 'bH da me'tsa gatho ya hño de ra ximhai, y ne da 'mēdi rá te? Otho. ³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hñoH hinda za da pøhøbi rá te. ³⁸ Nu'a tó'o da gøngagui ne da ntsa da manga ma noya ja yá thandi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mefa necagui ma ga ma gue hindí paði'a nehe nú xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga 'ño'be ya enxe, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'ra de gue'ahu guí 'buhuaa gri tethohu ma gui hyanduahu rá ts'edi ra Ndā de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sche'u ja 'nara t'øhø xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'u. ³ Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tse, y jo'o ni 'nara meni nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a. ⁴ Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'u gue mi ñaui'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'u myá 'mehni Ajuá. ⁵ Hangue nura Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, jøde xá hño ga 'buhuaa! Xi'bH ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁶ Nuya nxadi xi bi ntsu, hangue ra Pedro ngu bi 'be rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma. ⁷ Nepu bi go'mi'u 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmāca T'u. 'YøhH nú'a mā.

⁸ Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'u ma'ra, hønse ra Jesu mi 'baseni.

⁹ Y nu mi gai'u de ra t'øhø, ra Jesu bi hñu'mba ra hñā nú'u hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphu de nú'a xcá hyanthu asta hinda yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

¹⁰ Hangue nú'u hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'u. Pe nu'ú mri 'ñāmbi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'u:

—¿Te rí bønga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

¹¹ Nu'bá nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da ndā?

¹² Nu'bá nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Hāhā, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofu ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá, nepu ja da 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te manga ja ra Maça T'ofu de Nú'a To'o bi e bi Nja'i? Nu'a mā, mā gue ma da tho ya uguí

ne da t'utsa. ¹³ Pe de nú'a gá 'yangah_u de ra Elía, dí xi'ah_u gue ya xa zøhø'a, y nuya ja'i bi 'yø'tuabi nú'a go bi ne'ü, ngu xa nt'ofø ja ra Mäca T'ofø njab_u bi t'ø'tuabi'a.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondähi 'nara ts'unt'ü
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nu de ya xqui menc'ü de ja ra t'øhø y ya mi ma da zøhø hab_u mi 'bui nú'ü ma'ra ya nxadi, bi hyandi 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'ü ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoyau'ü. ¹⁵ Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zønga ra Jesu, himi pädi te da beñ'ü, ne bi nest'ihi bi ma bá zengua. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñemi:

—¿Te ma noya ngu mäñh_u con guehy_u?

¹⁷ Nep_u 'nara ja'i nú'a mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi dädi ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'ü pe'tsa 'nara ts'ondähi xa japi xa ngone. ¹⁸ Y nura ora da 'ñámabi ri japi da dagui hab_uraza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fugu ja rá ne, y ya xi xa papa rá müi. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahmä nura ts'ondähi'a, pe nuy_u hinxa za xa 'yembabi.

¹⁹ Nu'bú nura Jesu bi dädi ne bi 'ñena:

—¿Gyá 'ñagamfrih_u! ¿Asta ha'm_u gui camfrih_u? ¿Asta ha'm_u ma ga tsé't'a ri 'müh_u? Bá tsincah_uua nú'a ra ts'unt'ü.

²⁰ Nu'bú nu'ü bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'ü, ha nura ts'ondähi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahni, bi japa nú'a ra ts'unt'ü bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fugu ja rá ne. ²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'ü ne bi 'ñemi:

—¿Hangu pe'tsi de xa müdi njani?

Ha nu'á bi 'ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani. ²² Nduothi ya 'mi'qui ra ts'ondähi høt'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da hyo hmäh_u. Hangue 'b_u da za te gui 'yø'tuahmä, huegahe gui faxcahe.

²³ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i gui ena: 'B_u da za. 'B_u ja ri jamfri h_u, gatho da za.

²⁴ Nu'bú rá dada nú'a ra ts'unt'ü bi dädi nts'edi ne bi 'ñena:

—¿Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'i'mi'a, hangue nu'á 'bestho bi 'ñembabi ra ts'ondähi:

—Nú'i ts'ondähi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuna ts'unt'ü, pe nubyá nuga dí 'bep'a'i gui pøni de guehni ne hinhya'm_u gui yopa cät'a ma'na'qui.

²⁶ Nep_u nú'a ra ts'ondähi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'ü bi 'ñám_uba ra nduse ma'na'qui, y ra ora'a bi bønga ra ts'ondähi. Ha nú'a ra ts'unt'ü mi 'beni 'ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi 'ñena gue xqui du. ²⁷ Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pä bi gats'l'a, nep_u nura ts'unt'ü 'bestho bi 'mai.

²⁸ Y nu mi yat'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondähi?

²⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'ü:

—Ya ts'ondähi ngu nú'a dá enibya, nu'ü da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá müi.

Ra Jesu bi yopa mä de rá du
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Nep_u nu'ü bi bøni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa bädi ua mi 'yoni, ³¹ ngue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'ü:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'ú ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

³² Pe nuyá nxadi himbi ðadi te mri bonga nuya noya bi xipabi'u, ne mi tsu da 'yambabi.

*Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)*

³³ Nepu bi yopa mengui'u pa Ncapernau ne bi yut'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'be ngui mañu má 'ñu?

³⁴ Pe nu'ú hinte bi ðadi, ngue'a de má 'ñu mi ntsanoyase'u ne mri 'ñambi to'o 'na de gue'u da ua'a da ma. ³⁵ Nu'bú ra Jesu bi hñudi ne bi zofu nú'a 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yot'e, dá mepa nú'u ma'ra.

³⁶ Nepu bi 'ba'ma 'nara zi ðatsi madetho de yá nxadi, nepu bi ðets'i ne bi 'ñembabi'u:

³⁷ —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi ðatsi ngu núna drí ðets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencaguiua.

*Nu'u tó'o hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju
(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)*

³⁸ Nu'bú ra Xuua bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi engu ya ts'ondahi, y nuje dá hacuahe gue ya hinda 'yot'a njabu, ngue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nadbu con guecju.

³⁹ Pe ra Jesu bi ðadi:

—Ogui hacuahe, ngue'a nu'a tó'o da 'yot'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'a hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñu de gueque. ⁴⁰ Ngue'a nú'u hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju. ⁴¹ Ha nu'a tó'o da 'ra'ahu maði ts'u ra zi dehe de ja ma thuhu ngue'a gui tengahu, nura ja'i'a ma da hñanga rá thaha.

*Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga øthu ya ts'oqui
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)*

⁴² Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi ðatsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá hño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá hñu ne dra thot'a ja ra ndehe. ⁴³ Nu'bu 'nari 'ye ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'ye, que di ja yoho ri 'ye ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁴ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngü nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁵ Ha nu'bu 'nari ua ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁶ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngü nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁷ Ha nu'bu 'nari da ja'a'i gui 'yot'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habu bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁸ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngü nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

⁴⁹ Ngue'a gatho'ihu mahyoni gui tsethu ya ts'othogui ne hingui 'yothu nú'a go ri hneschu, pa njabu gui pøñhu xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma gui njahu nehe ngu ya 'baha nú'u t'umbabi Ajuá, nú'ú pe'tsi da dá ja ra tsibi pa da hogui ne t'a'tsua ra u. ⁵⁰ Xá hño ra u, pe nu'bu ya da 'be rá hño, ¿hanja da za da cæqui? Hingui tsa. Nu'ahu njahu ngu ra hoga u, 'yothu xá hño, ne 'bahu co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na.

10

Ra Jesu bi ma de ra nxuni (Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nepu ra Jesu bi bonga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dæthe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi mudi bi xahni ngu mrá nza'á. ² Nu'bu bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'aní bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hyepu rá 'behña 'nara 'ñohø?

³ Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi'u nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahu de gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dádi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofu dega nxuni, ne njabu ha, da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñohø.

⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'ot'a njabu ngue'a nu'ahu xi xa megui ri corasohu. ⁶ Pe desde rá mudi himi njabu, ngue'a ra Maca T'ofu ena gue Ajuá "bi hyoca ra 'ñohø ne ra 'behña". ⁷ "Hangue 'nara 'ñohø da zopu rá dada ne rá naná pa go da 'mahu rá 'behña, ⁸ y de ri yoho, ya da 'natho." Njabu manga ra Maca T'ofu. Hangue nú'a ra 'ñohø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho. ⁹ Hangue nú'u xa pèhna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'u.

¹⁰ Y nu mi menc'u pa ja ra ngu habu xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'u nehe de ra nxuni. ¹¹ Hangue nú'a bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da hyepu rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi 'behña xa nthatui. ¹² Ha nu'bu 'nara 'behña da hyepu rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñohø, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi (Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ 'Mefa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'u pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mudi bi guui nú'u to'o mri zi ya batsi. ¹⁴ Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi ot'a njabu yá nxadi, nu'á bi bø rá cue ne bi 'ñembabi'u:

—Ogui hacuahya ya zi batsi da 'ñe da zæcagui, ngue'a nu'u tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁵ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

¹⁶ Nepu ra Jesu bi dexa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'u ne bi 'yapabi Ajuá rá Dada da japi'u.

'Nara basja'i mrá rico bi ñgui ra Jesu (Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñohø mbra nest'ihí, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui drá hoja'i? Hømse 'natho to'o ra hoja'i, y nú'á go gue'a Ajuá. ¹⁹ Ya guí paði nda'u gue'u ya hmanda: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiuí, oxqui hat'a ri miqu'eiuí, umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'u.”

²⁰ Nu'bú nú'a ra 'ñøhø bi daði ne bi 'ñena:

—Xahnate, gatho nuya hmandaya stá øt'e desde stá mbatsi.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi hyandi dega hmate ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'a gri 'bedi guí 'yøt'e. Guí ma guí pa gatho nú'a guí pe'tsi ne guí hyecuabi ya hyoya. Njabu ha, da za guí hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepu guí ehe guí tengagui ne guí tseta gatho nú'a da 'ñe'a'i asta ri du.

²² Pe nu mi 'yøde'a nú'u ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabu co ra dumai, ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpants'i ne bi hyanda yá nxadi, nepu bi 'ñembabi'u:

—¿xi rá hñei da yat'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

²⁴ Ha nuyá nxadi himi paði te da beni de nú'a xqui mañ'a. Hangué nu'á bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'u'ihu, ¿xi rá hñei da yat'a ja rá hmanda Ajuá nú'u to'o hu yá mui gue co nú'a te pe'tsi ma da mpøhø! ²⁵ Ma'na hinxá hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yat'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Hangué nuyá nxadi'a ma'na himi paði te da beni, ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁷ Nu'bú ra Jesu bi nhyandui'u ne bi 'ñembi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

²⁸ Nepu de gue'a bi daði ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsohebu gatho nú'a te ndí pe'tshe pa dá ten'ahe.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'u tó'o da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá batsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maça noya, ³⁰ nu'ú ma da hñanga núbya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá batsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'atsate, y nepu rá ñoho ra 'mui ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho. ³¹ Pe nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'á go bi 'met'o'a de gue'u, y nu'ú himi paði te da beni de gue'a. Hangué nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'befatho de gue'a. Nepu nura Jesu bi 'ueca 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi gatho nú'a mi ma da thogui'a. ³³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ahu nt'øde de Nú'a To'o bi e bi Nja'i. Nú'á ma dra da de guehni ja yá 'ye ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'ye'mbi da hyo, ne ma da 'yent'uabi ja yá 'ye nú'u hingyá xodyo pa da hyo'a. ³⁴ Nu'ú ma da 'yø'tua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepu ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi 'nara favo
(Mt. 20:20-28)

³⁵ Nepu nura Cobo ne ra Xuua nú'á yá t'á ra Sebedeo bi joni ja ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui øtcahe ra mate gui 'racje nú'á ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi'á ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'bε guí ne ga ø't'ahá?

³⁷ Y nu'á bi 'ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri 'ñei, 'na ja ri ngaha, nu xcrí hñudi ja ri hudi de ri ts'ábi.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—Nixi hinguí pahá nú'á guí áh. 'Bú guí áh njabá, ¿há guí hanthá guí tsethá ya ts'othogui ngu nú'á ma ga thoguiga, ne gui tsethá ya águi ngu nú'á ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'á bi dádi ne bi 'ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—Majuani ma gui tsethá ya ts'othogui ne ma gui tsethá ya águi ngu nú'á ma ga tsetca. ⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma 'ñei ne ja ma ngaha. Numa Dada go gue'á pádi to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yøde nú'á má 'ret'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'á bi bø yá cue ngue'á hanja go mi adi da hñuhni'á. ⁴² Nu'bú ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Guí pahá xá hño gue nuya dangá ndá de guecua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nú'á go da mañ'á go gue'á da t'ø'e. ⁴³ Pe nu'ahé oxqui ma gui 'yøthá njabá. 'Bú 'na de gue'ahá guí ne gui ndanguihá, mahyoni go gui pephá nuyá ma'ra. ⁴⁴ Ne nu'bú 'na de gue'ahá guí ne gui ndahá de nuyá ma'ra, mahyoni go gui 'mεgohá. ⁴⁵ Nú'á To'o bi e bi Njá'i, nu'á hinxpá 'ñehe pa go da 'bεpabi, nu'á xpá 'ñehe pa go da 'mεgo ne pa da unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya já'i.

Ra Jesu bi 'yøthe ra Bartimeo mrá goda
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Nepu ra Jesu bi zonga Jericó co yá nxadi, ne 'bestho bi bøni de guehni ne bi deni 'nara hmuntsjá'i. Y nuni ja ra ñanga 'ñu mi huhni 'nara goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'á ra Timeo, mi huhni mi peti. ⁴⁷ Y nu mi 'yøde gue go mi gue'á ra Jesu ne Nasare nú'á ya mi ma da thohni, nu'bú nu'á bi mudi bi mafi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'á'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁸ Pe ndunthi ya já'i bi zai ne bi 'ñembabi da go'ta rá ne. Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Nu'i rá T'á'i ndu ra ndá Davi, huegagui!

⁴⁹ Mi 'yøde ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi mεhni to da tsimpa nú'á ra goda. Y nu'á bá ma'ti'á ne bi 'ñembabi:

—'Bai bá ehe, ogui tu ri mui, bí tøp'a'i 'ná.

⁵⁰ Nu'bú nu'á 'bestho bi hñaca rá pat'i ne bi dáma 'mai bi ma bá tsá ra Jesu.

⁵¹ Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'bε guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dádi ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

⁵² Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xá ñani.
Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dɛna ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zonga Jerusale, ne mi 'yo guetɔ de Betfage ne Betania, nehe guetɔ ra t'ohò 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'ɔ:

—Grí maha ja nuni ra t'ɔca hnini bí jani, ne nu xcrí tsòñhni gui tshu 'nara zi burru di that'i nú'a hinto xa tɔguetho. Bá xo'thu ne bá tsincahuua. ³ Ha nu'bu to'o da 'yañ'ahu ne da 'ñeñ'ahu hanja guí ɔthu njabu, 'ñembabi'ɔ: “Ra zi Hmu bí honi, nepɔ 'mɛfa ma ga yopa tsin'ahe ma'na'qui,” gui 'ñembabi'ɔ njabu.

⁴ Nu'bu nú'ɔ yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'ɔca hnini, ne ja bá tshu 'nara zi burru mi that'a mɔte ja 'nara gosthi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'ɔ. ⁵ Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'ɔ:

—¿Te gui japhu nú'a ra burru guí xo'thu?

⁶ Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'ɔ ya ja'i bi hyopi bi zits'i. ⁷ Nepɔ nu'ú bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'ɔ pa bi xi'tsua ra burru pa bi tɔgue'a. ⁸ Nepɔ ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mɔ ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yeza pa mi pɔgue nehe ja ra 'ñu.

⁹ Y nú'ɔ to'o mri 'bɛfa ne mri 'bet'o mi thɔ ya hmafi mi ena:

—¡Xá nsunda núni xpá mɛncahu Ajuá! ¡Ajuá da japni! ¹⁰ ¡Ajuá da japni núni ma da ndá! Nuni go guehni ra ndá xqui hñá'tuabi ndu ma dadahu ra ndá Davi. ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

¹¹ Nepɔ ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi nde, nu'á bi bɔni de guehni bi ma Betania co nú'ɔ 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zui 'nara 'bai gá igo

(Mt. 21:18-19)

¹² Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi bonga de Betania, y de má 'ñu bi zɔ ra thuhu'a. ¹³ Ne dega yabu bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma'ua mi tɔ yá igo. Pe nu mi zɔnini hinte bi zadi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'bɛtho da nɔgue. ¹⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'mu ma da yopa nɔgue ri igo.

Ha yá nxadi bi 'yode nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ɔ mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Nepɔ bi yopa zòñ'ɔ Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi mɔdi bí 'yenga gatho nú'ɔ mi 'buhni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi pants'ua yá mexa nú'ɔ ya mpatboja ne yá thuhni nú'ɔ to'o mi pa ya domitsu. ¹⁶ Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da hñaxa ya t'ɔt'e. ¹⁷ Nepɔ nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí pahue gue xa nt'ofu ja ra Mɔca T'ofu ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gatho ya hnini”? Ha nu'ahá go xá 'yɔt'athohu ra ngu dega mfe.

¹⁸ Nu'bu' ya xahnate de ra ley ne ya ndá gá macja bi 'yøde nú'a bi mąnga ra Jesu, hangue nu'ú bi 'ñu'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'u da hñanba yá nsu, ngue'a gatho ya ja'i xi mri ho nú'u ya noya mi udi'a. ¹⁹ Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi bõnga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ha nura hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui habu mi 'bai nú'a ra igo xqui zui ra Jesu, ne bi hyandi'u gue ya xqui 'yot'i gatho, asta yá 'yu. ²¹ Ra ora'a ra Pedro bi bengá nú'u ya noya xqui mąnga ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinhya'mu ma da yopa nøgue yá igo, ya xa 'yot'i.

²² Nu'bu' ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Camfrihu Ajuá. ²³ Xi majuañi dí xi'ahu gue 'bu to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda duhu, da za da 'ñembabi nuna ra t'øhø gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njabu ngu nú'a da 'yadi. ²⁴ Hangué nuga dí xi'ahu gue nu'a gatho gui 'yaphu Ajuá ra Dada, camfrihu gue nu'a xa 'yøt'ahu ri t'adihu, y nú'a gui 'yaphu da 'ra'ahu. ²⁵ Pe ora gui 'yaphu'a, 'bu to xa 'yøt'ahu 'nara nts'o'mui, pumbahu, pa njabu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i da pun'a ri ts'oquihu nehe nú'a xcá 'yøthu. ²⁶ Ngue'a nu'bu hingui pumbahu nú'u to'o xa 'yøt'ahu 'nara nts'o'mui, Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquihu nehe.

Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi ha

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Nepu bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija, ne bi joni habu mi 'bai'a ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ²⁸ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

²⁹ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Dí ne ga an'ahu 'nara nt'ani nehe. Nu'bu gui xicaguihu, necagui ga xi'ahu to'o rá hmanda'a pa dá øt'a njabu. ³⁰ ¿Xi to'o bi hñuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

³¹ Nu'bu' nu'ú mri 'ñémse 'na ngu ma'na:

—Nu'bu ga emfu gue go Ajuá bi hñuxa ra Xuua, nu'bu nuni da 'ñenju gue hanja hindá camfrihu nú'a mi mañ'a. ³² Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa hñuts'i, xi'bu da bø rá cué ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'u mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'meñni Ajuá. ³³ Hangué nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí pahe.

Nu'bu' ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu' nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá øt'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'om:fi

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ra Jesu bi sigui bi ñai ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda, ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi gaxa 'raya 'bai gá obxi, ne bi guts'i xá hño. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui gá obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nthø'ma uq'obxi xi rá hñets'i.

Nepu nú'a ra ua'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me ua'obxi bi bœni bi ma yabu ya hai. ² Ha nu mi zohø ra pa de ya xqui dā ya obxi, ra me ua'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi hā nhyandi ra ua'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui gats'i. ³ Pe nú'u to'o mi hā nhyandi ra ua'obxi bi gū nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo. ⁴ Nu'bú nura me ua'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi mfats'i bi tēdo nú'a ra 'bego asta bi zēmba rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu. ⁵ Nepu ra me ua'obxi bi yopa mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi gū nú'a ra 'bego ne bi hyo. Nepu 'mefa ra me ua'obxi bi mehna má ndunthi ya 'bego. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

⁶ Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmaça 'ra t'u, ne bi 'ñena: “Nuga dí pađi gue nu'bū ga pēse ma t'u, nuya hyanthuahi ma da me'tsua ra t'equ'ei.” ⁷ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zōnga rá t'u ra me ua'obxi, nu'ú bi 'ñ'u'ti ne bi 'ñémse'u: “Go guehni ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hohu pa njabu go da gocju ya hai.” ⁸ Hangué nu'ú bi gūmpa rá t'u nú'a ra me ua'obxi bi hyo'u ne bá fōta mōte de ra ua'obxi.

⁹ ¿Pe te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? Nu'á 'nara pa ma da zohø ne ma da hyo gatho nú'u ya ts'o hyanthuahi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura ua'obxi'a.

¹⁰ ¿Ha gue hīxcá hñe'thu ja ra Māca T'ofō habu enga njaua?:

Nú'a ra do bi fōtbūhma 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuā.

¹¹ Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yøt'e.

¹² Nepu nuya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndā bi beñ'u gue da gūhma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi bađi'u gue nu'á mi ñā de gue'u ora mi xipa ra 'bede de ya ts'o hyanthuahi. Pe nu'ú mi tsu te da 'yø'tuabi'u nú'u ya hmuntsja'i mi 'būhni, hangue bi zohni ra Jesu ne bi ma'u.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya ndā de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Nepu nu'ú bá pēhna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra ndā Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da zutuabi pa njabu da za da ñapabi. ¹⁴ Nepu nuya 'mehni bi zohø habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí mangu majuani ne hinguí ø'tua ncaso nú'a mangu ya ja'i ne hinguí pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí uđi xá hño nú'a ri ho Ajuā da t'øt'e. Dí ne gui xicaguíhe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabihe ra boja ra ndā Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuahe o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi batua yá ts'omfeni nuya ja'i'u, hangue bi 'ñembabi'u:

—Nuga dí pađi te rá 'be guí beñhu con gueque. Bá hancahuua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bú nu'ú bá hanpabi'a nú'a ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'a ra boja bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿To'o rá c'oi ne to'o rá thuhu núna tōcua ja ra boja?

Y nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra ndā Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bú bi dađi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'á rá uenda ra ndā Cesa gui umbabihu ra ndā Cesa, ha nu'á rá uenda Ajuā go da umbabihu Ajuā.

Y nu mi 'yøde'u gue bí dađi njabu, xi bi 'yø'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nepu nu mi uadi ra Jesu bi ñaui ya fariseo ne yá mfats'i ra nda Erode, bi zohø 'raya saduceo nú'a to'o camfri gue hinto ma da yopa nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'a, ne bi 'ñembabi:

¹⁹ —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'bu ni 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña, pe 'bu ni 'nara bātsi hinda zocuabi, nu'bá nurá cu de nú'a ra 'ñøhø bi du mahyoni da nthatui rá 'bepe, pa nu'bu da me'tsa 'nara bātsi, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'a ndu rá mudi dame nú'a ra 'behña, pa njabu hinda 'medi rá thuhu nú'a ra 'ñøhø xa du. ²⁰ Nde nu'bá, 'na'qui mi 'bui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nepu nú'a madá bi nthati, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara bātsi. ²¹ Nepu nú'a rá ñoho ra cu bi nthatui rá 'bepe, nepu ne'a bi du ha nixi gue'a ni 'nara bātsi himbi zocuabi nehe. Y rá hñu bi njabu nehe. ²² Ne bi njabu gathu nú'a yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'u himbi zocuabi ni 'nara bātsi. Nepu rá ngats'i, bi du ra 'behña nehe. ²³ ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'a yoto ya 'ñøhø, nda'a de gue'u xi drá dame nú'a ra 'behña'a? ngue'a gathu nú'a yoto bi nthatui de guecua ja ra ximhai.

²⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'u:

—Nixi guí pahu nú'a guí mañhu ngue'a hingui pahu nú'a mangua ja ra Māca T'ofu ne nda'a rá ts'edi Ajuā. ²⁵ Ngue'a nu sta yopa nte gathu nú'a ya ja'í xa du, ya hinda ma da nthata ya 'ñøhø nixi ya 'behña, ngue'a nuni mahets'i gathu ya ja'í ma da 'mu ngu ya ενχε. ²⁶ Nehe, pa gui camfrihu gue ma da yopa nte nú'a xa du, ma ga ben'ahu nú'a bi 'yofu ra Moise ja nú'a ra xeni habu ma de nú'a ra ndapo mi zø, ne ja guehni Ajuā bi zofu ne bi 'ñembi: “Nuga go guecugui rá Ajuāgui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Njabu xa nt'ofu. ²⁷ Pe Ajuā go gue'a ra Ajuā de nú'a te, hingo ra Ajuā de nú'a xa du. Hangué dí pahu gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'u pe bí ja yá te'u. Hangué nu'ahu hinte ri fadihu.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Nehe xqui zøhni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yøde mi ñaui ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yøde gue ra Jesu xqui dadi xá hño nú'a ya nt'ani xqui t'ø'tuabi. Hangué ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho?

²⁹ Nu'bá nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Ma ga xi'í nú'a ra hmanda ma'na ra dangui de gathu ne ena: “Hñuxhu nt'øde nú'ahu me Israelhu, Ajuā ma Zidadahu hønse 'natho. ³⁰ Y nú'a gue'a mahyoni gui mađihu con gathu ri muihu ne con gathu ri mfenihu ne con gathu ri ts'edi.” Nuna guehna ra mudi hmanda ma'na ra dangui de gatho.

³¹ Ha nuna ma'na ngú'atho ena njaua: “Mađi ri miqu'eiu ne gui su ngu grí nsuse.” Otho ma'ra ya hmanda ma'na ya dangui de nú'a dí xi'a'i.

³² Nepu nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena:

—Xahnate, majuāni nú'a gá mā gue Ajuā hønse 'natho ne jo'o ma'na.

³³ Haha xá hño to da mađi Ajuā con gathu rá mai, con gathu rá mfeni, con gathu rá ts'edi, ne da mađi rá miqu'eiu da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuā.

³⁴ Nu'bá ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñøhø xqui dadi co 'nara hoga mfeni, hangué bi 'ñembi:

—Ya ts'utho grí 'bedi pa gui cat'a ja rá hmanda Ajuā.

Y ya hinto bi rezga bí 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

¿Ha gue ra Cristo go rá T'ᵤ ra ndā Davi?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndānija bi 'ñena:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra ndā Davi? ³⁶ Nura Maça Ndāhi bi 'bepa ndu ra ndā Davi bi 'yofo nuya ya noya ja ra Maça T'ofu habᵤ ena njaua:

Ajuā ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei

asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ᵤ de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bᵤ go drá t'ᵤhma ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mąnga ra Jesu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamashᵤ pa hingui 'yothᵤ ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley. Nu'ú ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho'ᵤ da zengua ya ja'i co ra t'equ'e'i ora 'yo'ᵤ ja ra tai. ³⁹ Ha nu ja yá nija'ᵤ ri ho da hñudi ja ya madi hudi, ne ri ho da t'ini rá madi ja ya ngo. ⁴⁰ Nehe xi øt'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsinque da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate'ᵤ ma da hñanga yá castigo ma'na ra dangui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'baha ja ra ndānija

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Nepᵤ ra Jesu bi hñudi habᵤ mi ja ya 'me'tsoja ja ra ndānija pa mi handa nú'ᵤ ya ja'i to'o mi ent'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá dąnga ofrenda. ⁴² Nepᵤ bi zohø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre nu'ᵤ hints'ᵤ mri muui. ⁴³ Hangu nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahᵤ gue nuna zi hyoya viuda ma'na xa unga 'nara ofrenda xi ra dangui ja rá thandi Ajuā que gatho nú'ᵤ to'o ma'na xa 'yent'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'me'tsoja. ⁴⁴ Ngue'a gatho nú'ᵤ ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara dąnga hñoya pe xa unga gatho nú'a xqui me'tsi pa da dai te da zi hmaḥa.

13

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndānija

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ha nu mi bōnga ra Jesu de ja ra ndānija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—iMa zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hño nuyᵤ ya dąnga ngu xa thoqui co nuyᵤ ya data do!

² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nubya gui hanthᵤ hangu yá ndāngui nuyᵤ ya ngu, pe nuga dí xi'ahᵤ gue ma da zø ra pa da yøt'e gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Nepᵤ ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndānija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñasēui 'nambᵤ ne bi 'ñembabi:

4—Dí ne gui xicje ha'mu ma da yot'e nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a guí ma.

5 Hangue nura Jesu bi mudi bi xipabi'u ne bi 'ñembabi:

—Jamasa'u hinda ma da hya'ahu ya cu'amba ja'i de nú'a ma da xi'ahu.

6 Ngue'a ndunthi de gue'u ma da 'ñehe y da bepa ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mēncagui Ajuá pa ga nda.” Njabu nu'ú ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'u nú'a da mañ'u.

7 Ma gui 'yøhu nehe de nú'u ya danga tuhni ya di ja, ne de nú'u ma da nja. Pe nu'ahu nu xcri 'yøhu, oxqui ma gui tshu, ngue'a mahyoni da njabu, pe hingo di gue'a ya rá ngats'i ra pa. 8 Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai habaraza, ne da nja ra danga thuhu, ne xi da nja ya ñants'i. Nuya go guehya ya mudi ts'othogui ma da nja.

9 Hangue nsuhu, ngue'a ma da hnap'ahu mbo ja ya nija, ne da ts'ix'ahu ja ya ts'utbi ne ja ya gobierhu ne ja ya danga nda ngue'a guí camfriguihu. Y ja yá thandi'u ma gui dahu majuani de gueque. 10 Y mahyoni da nt'ode ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepu ja da nja ra ngaxhmai. 11 Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ahu pa dra da'ahu ja yá 'ye ya ts'utbi, oxqui ma gui tu ri mañhu nú'a te rá 'be gui thadihu, nixi gui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañhu, ngue'a nura ora'a go Ajuá ma da xi'ahu hanja gui thahu, ne gue'a gui mañhu. Ngue'a hingo ma gui ñasehu, nura Maca Ndañi ma go da ña'a. 12 Nu'u tó'o 'bu yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá batsi, ha nuya batsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho. 13 Gatho ya ja'i ma da utsa'ihu ngue'a guí camfriguihu. Pe nu'u tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'u da mpøhø.

14 Ma da njabu ngu nú'a bi manga maya'bu ra Dañe rá 'mehni Ajuá. Ma da hnequi nú'a xi strá nts'o ne dra ts'omba rá ndanija Ajuá. (Dá zo ri mfenihu nú'a guí he'thubya.) Ha nu xcri hyanthu nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habu hindi 'ñepi da 'mai, nú'ahu gri 'buhu Judea gui 'bathu 'bestho ja ya t'øhø. 15 Nura pa'a sta njabu, nu'a tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cut'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahyoni ja ra 'ñu. 16 Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i. 17 jHuecate nú'u ya 'behñá di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u, ngue'a pa gue'u xi strá hñei pa da 'bat'i! 18 'Yaphu Ajuá gue nura pa'a hindya pa dega tse. 19 Ngue'a nuya pa'u ma da nja ya danga ts'othogui nú'u hinhya'mu xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuá, ne de gue'a ya hinhya'mu ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'u ma da nja ya pa'u. 20 Hangue Ajuá bi beni gue hinga ndunthi ya pa ma da njabu, ngue'a nu'bu hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'u xa huahni, nu'a bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da njabu.

21 Ha nuya pa'u 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Bá e gui hyanthu 'bucua ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda”, o 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Maha ringuehni habu bí 'bu ra Cristo”, oxqui camfribihu. 22 Ngue'a ma da 'mai ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'u dya Cristo bá pehna Ajuá pa da nda, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mehni Ajuá pa da ña de gue'a. Nu'ú ma da 'yot'a ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'u xa huahna Ajuá nehe. 23 Pe nu'ahu beñhu xá hño de nú'a dí xi'ahu ne nsuhu. Oxqui hophu to da hya'ahu.

*Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)*

²⁴ Nú'á ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mexuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i. ²⁵ Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'á te bí ja mahets'i da mbi. ²⁶ Nepu Nú'á To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi. ²⁷ Nepu da mehna yá enxé pa da munts'a gatho nú'á to'o xa thahni nú'á di 'bui gatho rá nguni ra ximhai.

²⁸ Nu'ahu ora guí hanthu ra 'bai gá igo ya da bøhø yá 'roho, nu'á guí pahú gue ya xa 'ñepu 'bestho ra pahyadi. ²⁹ Njabu nehe nu xcri hyanthu sta nja nuya ya ts'othogui, pahú gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetbu. ³⁰ Xi majuani dí xi'ahu, gue nuya ja'i 'buihya hinda ma da du asta hinda mudi da nja gatho ngu nú'á dí xi'ahu. ³¹ Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njabu ngu nú'á stá ma.

³² Hinto padi ra pa nixi ra ora ha'ma da nja ra ngaxhmai, nixi ya enxé de mahets'i hingui padi, nixi rá T'u Ajuá, hønse Ajuá ra Dada go gue'a pascé.

³³ Hangué ndø'mhu nzantho ne 'yaphu Ajuá, ngue'a hingui pahú ha'ma da zø ra ora. ³⁴ Nuga dí nja ngu 'nara 'ñhø ma da ma yabu ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'yé yá 'bego gatho nú'á te pe'tsi, ne cada 'na de gue'u da xipabi te da mafi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'befi pa da ndø'mi nu sta mengui'a. ³⁵ Hangué nu'ahu nzantho ndø'mhu nehe, ngue'a hingui pahú ha'ma ga pengui, ua dega xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra menja. ³⁶ Ngue'a xi'bu xcri thamfrihu ga tsøhø ne ga tsu'ahu gri ahah. ³⁷ Nuna dí xi'ahabya, guehna dí xipabi nehe gatho ma'ra pa da ndø'mi'a.

14

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'á rá thuhu ra pascua, ne nú'á ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da ga da hyo. ² Ne bi 'ñémbabi'u:

—Hinga øthu núna dí beñhu de ra pa dega ngo, xi'bu da bø yá cue ya ja'i ne da ñunts'i'u.

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara hoga ñuni ja rá ñaxu ra Jesu

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa'u ra Jesu bi 'muhni Betania ja rá ngu ra Simu nú'á to'o xqui ñani de ra lepra nú'á ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nepu bi zøhø 'nara 'behña bra hña 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñuni xi xmá madi mrá thuhu ra nardo. Ha nú'á ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'á ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'á ra ñuni'a. ⁴ Nepu 'ra de nú'á mi 'buhni bi bø yá cue ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yøt'a njabu nuna 'behña hønse bi manitho nuna hoga ñuni?

⁵ Nu'bu xa 'ba hmaha xa muui ngu hñu nthebe denario, y nú'á ra boja'a xa za xa thecuahma ya hyoya.

Njabu bi maha nú'á to'o mi ñama'ñu de nú'á ra 'behña.

⁶ Nu'á nura Jesu bi 'ñémbabi'u:

—Ote guí xiphu. ¿Pa te guí ñama'ñu de guehni? Xá hño nú'á xa 'yøtcagui.

⁷ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mai con gue'ahu, ne nu'araza ra pa gui ne gui umfu 'nara mfats'i, da za gui umfu. Pe nuga hinga nzantho ma ga 'bucua con gue'ahu pa gui 'yøtcahu ra hño. ⁸ Nuna zi 'behña bi 'yøt'e nú'á xa xupa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñuni pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njabuŋŋue'a nu'ú ya myá nzaí mi jo'tsua nuna hoga ñuni nú'ú xa du. ⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, haburaza da hmanga ra maca noya, da hma de nuna xa 'yotca nuna zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Nepu nura Juda Iscariote 'na de nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñgui ya nda gá macja pa da dapabi'ú ra Jesu. ¹¹ Ha nu mi 'yode ya nda gá macja njabu, xi bi johya'ne 'bestho bi ña'tuabi ra boja. Hangue nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yot'e'a pa da da ra Jesu.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹² Ra mudi pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoi gue'bu mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Habú guí ne grá hñocje pa ga tsihu ra nt'oxi de ra pascua?

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi:

—Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthehuni 'nara 'ñohø di ha 'na xoni ra dehe, ne nú'á go gue'a guí teñhu'a. ¹⁴ Ne nura ngu habu da yat'i'a, guí 'ñemfu nú'a ra me ngu: “Bá pencehe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahe njaua: ¿Habú ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?” ¹⁵ Y nu ja rá tøngu'a ma da 'ñu't'ahu 'nara danga ngu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñhu, ne ja guí hyocjani nú'a te ga tsihu.

¹⁶ Hangue nú'ú yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zudi'ú ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni'ú ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷ Y ya de mi put'a ra nde bi zønga ra Jesu con gatho nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi ja nú'a ra tøngu'a. ¹⁸ Nepu ya de mi huhni mri ñuni mahyegui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuani dí xi'ahu, nú'ahu guí 'buhua guí nt'oxihu con gueque, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu.

¹⁹ Ha nuyá nxadi xi bi du yá mai, ne 'rama'na de gue'ú mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

²⁰ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ahu guí 'ret'amayohohu ma nxadi'ihu guí tuhuhabya habu dí tuhuga, 'na de gue'ahu ma guí dagaguihu. ²¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maca T'ofu, pe ihuecate nú'a ra 'ñohø to'o ma da da'a! Ma'na xá hño nixi xa 'muhma.

²² Ha nu de mri ñuni'ú, ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Na, tsihu, nuna go guehna ma ndo'yo.

²³ Nepu bi gu 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njamadi Ajuá ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'ú. ²⁴ Ne bi 'ñembabi'ú.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da mudi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i. ²⁵ Majuani dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'á ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'buh nuni habu bí manda Ajuá ma Dada, gue'bu grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nepu nu'á bi duta 'nara jahña, y de guehni bi ma pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuubiya gatho'ihü ma da du ri müihü ne ma gui 'uehü de gueque. Ma da nja ngu bi mangu Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofu habü ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti da nxani,” njabu bi 'ñena. ²⁸ Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'o de gue'ahü pa grá ma Galilea.

²⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Masque gatho nuyü ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

³⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Majuani dí xi'a'i, nubya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante rá yo hmafi ra menja.

³¹ Nepu ra Pedro xi bi nja rá nøt'e bi 'ñena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga cøñ'a'i.

Y gatho nú'ü ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'ü nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Nepu bi ma'ü ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñembabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da hñuhüua, nuga grá maua ga apabi Ajuá ma Dada.

³³ Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi meui. Nu'bú nu'á bi müdi xi bi du rá müi de nú'a ma da thogui. ³⁴ Ne bi 'ñembabi nú'ü yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma müiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da tøm'hüua ne oxqui ma gui ahü.

³⁵ Ha nu'á bi thogui má ts'ü de habü bi gohi'ü, ne bi ndandiñahmu, ne bi megui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Ajuá gue nu'bü xa zahmä hinxa thoguihü nuya ya ts'othogui. ³⁶ Y bi 'ñena:

—Ma Dada'i, hinte xá hñei pa nú'a gui ne gui 'yøt'e. 'Yøt'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui øt'a ngu nú'a go dí nega, 'yøt'a ngu nú'a ri maça pahague.

³⁷ Nepu mi mengui bi züdi nú'ü hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'aha, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nuge Simu, ¿hanja xcá aha? ¿Ha gue hinxa za xcá 'yapa Ajuá 'na ora con gueque? ³⁸ Oxqui ahahü, 'yaphü ndunthi Ajuá pa stí 'ñeru ya ts'othogui gui tséthü. Ngue'a gui behmahü ne ja ri pahahü pe nuri ndo'yohü otho rá ts'edi.

³⁹ Nepu bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Ajuá co nú'ü ya noya bi mangu ra müdi. ⁴⁰ Nepu de mi yopa mengui bi züdi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'aha, ne nixi himi tsa da zøt'a yá da, ne ya himi paqi te da dadi'ü. ⁴¹ Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá ha, ahahü xá hño, ne tsayahü, ngue'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui. ⁴² Ya nanja, maha. Ya xa 'ñeru nú'a to'o ma da dagagui.

Bri ju nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'ü 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra 'ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi ha ya mahuai, ne nu ma'ra mi ha ya za, xqui mehna ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá pa da gu ra Jesu. ⁴⁴ De má 'ñu ra Juda xqui 'ñembabi nú'ü ya ja'i mbra 'ñoui:

—Ma ga 'ra'ah_u 'nara seña. Nú'a ra 'ñøhø ga tsu'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui juh_u, ne gui tsixh_u, oxqui thøh_u.

⁴⁵ Y ngu bi zøhø ra Juda hab_u mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi 'ñembabi: —Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi z_u'tsua rá hmi. ⁴⁶ Nep_u nú'a ra hmuntsj_a'i 'bestho bi gu nts'ahni ra Jesu.

⁴⁷ Ra ora'a 'na de gue nú'u mi 'ñoui ra Jesu bi g_uca rá mahuai ne bi dacuabi rá gu 'nará 'bego ra nd_a gá macj_a. ⁴⁸ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya ja'i to'o xqui g_u'a:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguih_u co ya huai ne ya za? ⁴⁹ Nuga hyastho ndí 'bui ja ra ndanija con gue'ah_u ndí utuate ne hingá jugaguih_u. Pe pa da njab_u ngu nú'a xa t'ofø maya'b_u ja ra Maça T'ofø hangue gue'a guí øth_u njab_ubya.

⁵⁰ Nep_u gatho yá nxadi bi ma hnest'ih_i bi zop_use ra Jesu.

'Nara ts'unt'u bi nest'ih_i nsinque rá he

⁵¹ Pe 'nara ts'unt'u xqui tét'atho 'nara dutu mi ðena ra Jesu. Nep_u ya ja'i mi neh_u má da g_u'a, pe hina ngue'a hønse rá dutu bi mipabi. ⁵² Hangue nu'á bi zop_u rá dutu ne bi ma hnest'ih_i nsinque rá dutu.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nd_a gá xodyo

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Nep_u ra Jesu bi ts'its'i hab_u mbi 'b_u ra ðanga nd_a gá macj_a, ne bá munts'ni gatho ma'ra ya nd_a gá macj_a ne ya ndaxjua nd_a ne ya xahnate de ra ley. ⁵⁴ Ha nura Pedro mri ðena ra Jesu dega yab_utho, nep_u bi yat'i'a ja rá patio rá ngu ra ðanga nd_a gá macj_a, ne ja bi hñuhni co ya gants'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

⁵⁵ Ha nuya nd_a gá macj_a ne gatho ra hmunts'a nd_a gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'á mi hong_a yoho ya testigo nú'u 'nat'a da ma pa da ñapabi pa ya da 'ye'mbi da hyo, pe himbi nth_e yá noya nú'u ya testigo. ⁵⁶ Nduñthi ya ja'i mi j_u'tsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'u. ⁵⁷ 'Ra bi 'mai ja yá thandi ya nd_a ne mi mañ'u 'nara nc'uamba bi 'ñena:

⁵⁸ —Nuje stá øhe xa m_anga njaua: “Ma ga yø'ta nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hingá nthoqui co yá 'ye ya ja'i.”

⁵⁹ Pe nixi nú'u to'o mi m_anga njab_u himbi nth_e yá noya.

⁶⁰ Nu'bú ra ðanga nd_a gá macj_a bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí th_aði de nú'a gá øde bi hm_a de gue'e? ¿Ha gue majuan_i nú'a bi hm_a?

⁶¹ Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi ð_aði. Hangue ra ðanga nd_a gá macj_a bi yopa 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'u'i Aju_a nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui nd_a?

⁶² Nu'bú ra Jesu bi ð_aði ne bi 'ñena:

—Haha go gueque. Ne ma gui hyanth_u Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá 'ñei Aju_a nú'a ja rá ts'edi. Nep_u ma gui hyanth_u da yopa menguiua ja ya guui.

⁶³ Hangue nu mi 'yøde njab_u ra ðanga nd_a gá macj_a bi ðanga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña gue pa gue'a ra Jesu xqui ñama'ñ_u de Aju_a. Nep_u bi 'ñena:

—¿Pa te ga 'bep_ubya ma'ra to'o da e da mambabi? ⁶⁴ Nu'ah_u ya gá 'yøh_u nú'a bi m_a gue nuní ri 'ñet'a Aju_a. Xibya, ¿te guí beñ_u de nú'a xa mañi?

Ne gatho nú'u mi 'bahni bi 'ñena:

—Rí 'ñepi da tho.

⁶⁵ Nepu 'ra de gue'u bi madi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Nú'i grá badi, ¡xicjebya to'o bi nap'a'i!

Nehe ya gunts'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'bu nja'ti ja ra patio. Nepu bi zohø 'nara nxutsi mrá 'bego ra danga ndá gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi. ⁶⁷ Nepu bi hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi nu'ti xá hño, nepu bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguí 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue há?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí padi to'o'a, ne nixi dí padi nú'a guí ma.

Nepu bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja. ⁶⁹ Ha nú'a ra nxutsi bi yopa nu'ta ma'na'qui ra Pedro, nepu bi yopa 'ñemba nú'u ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñhø go guehni 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu.

⁷⁰ Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'u ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuan go gue'e 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfatho ora guí ña.

⁷¹ Nepu ra Pedro bi madi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindi padi to'o nú'a ra 'ñhø guí mañhu.

⁷² Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bú ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bú ra Pedro xi bi du rá mai ne bi nzoni.

15

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nurá hyax'a xi 'nitho ya ndá gá macja ne ya ndaxjua ndá ne ya xahnate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a ndá gá xodyo bi munts'i 'nadb pa bi go 'nara cohi'u te da 'yøt'e co ra Jesu. Nepu bi dat'i'u bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra ndá Pilato. ² Nu'bú ra ndá Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Ndá de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi:

—Haha, gue'a ngu nú'a xcá ma.

³ Ha nuya ndá gá macja xi mi ñapabi'a. ⁴ Hangue ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'u?

⁵ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Hangue ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyegui 'nara 'yofadi pa nú'u ya pa de ra ngo, y nzantho mi hegui nú'a go da 'yadi nú'u ya ja'i mi 'yo ja ra ngo. ⁷ Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñøt'atuhni pa da 'yenga ya ndá de ra hnini ne xqui nhyote'u. Y 'na de gue'u mrá thuhu ra Barraba. ⁸ Nu'bú bi munts'a ya ja'i habu mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai.

⁹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hec'a'ihu núni t'embi ra Ndá de ya xodyo?

10 Bi 'ñani njabu ra Pilato ngue'a mi pađi gue co yá cue ya ndá gá macja bi gu ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nu'á xi ya mi deni ndunthi ya ja'i. 11 Pe nuya ndá gá macja bi 'yu'ta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba. 12 Nu'bú nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te 'be guí adihu ga ø'tua ra Jesu núni guí emfa ra Ndá de ya xodyo?

13 Nu'bú ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

14 Nu'bú ra Pilato bi yopa 'yambabi'ua ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'ua:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

15 Nu'bú ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'ua ja yá 'ye yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

16 Hangue ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'utbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado. 17 Nepu nu'ú bi hyete ra Jesu co 'nara thenga he ngu nú'ua he ya ndá, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona, ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu. 18 Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—¡'Bui pa nzantho, nú'i ri t'equ'eí rá Ndá'i ya xodyo!

19 Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandñahmu pa mri ndane'ua, 'ñena xi majuaní mi numansu. 20 Nepu mi uadi bi 'yøt'tua ra nt'eni bi møcuabi ra thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'ua xi myá he. Nepu bi zits'i'ua pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 De mi bønga de ja ra hnini bi ntheuí'ua má 'ñu 'nara 'ñøhø xqui 'ñe ja ra mbonthi. Nura 'ñøhø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñøhø da ndudebi rá ponza ra Jesu.

22 De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. 23 Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'á himbi ne bi zi. 24 Nepu nu'ú bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'ua yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra taha to'lo da daha.

25 Ne ngu mi nzanga guto xudi nura ora bri pont'i'a. 26 Nuyá nzai'ua, da thøta 'nara t'ofu ja ra ponza de nú'a xa 'yøt'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'ém'bi bi tho. Hangue ja rá ponza ra Jesu bi thøte gue go ra Ndá de ya xodyo. 27 Nehe ja bri pont'ni mahyegui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha. 28 Hangue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Mäca T'ofu habu ena: "Nu'á bi thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui."

29 Ha nuya ja'i nú'ua mi thohni nu'araza mi xipa ra Jesu, ne mi but'a yá ñaxu ne mi embi:

—¡Haha! ne gue nu'i gá ena gue ma guí yø'ta ra ndañija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui, 30 mpøhø sehe ne cai de nú'a ra pont'i xa.

31 Ne ya ndá gá macja mi ø't'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'ua:

—Nuni mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubya hingui tsa go da mpøhø sehe.

32 'Bu xi majuaní go guehni ra Cristo nú'a go rá Ndá ya me Israel, dá gäibya de ra pont'i xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi maní.

Ne nú'ua xqui mpont'uini mahyegui mi ñama'ñu'ua nehe de gue'a.

*Ra Jesu bi du**(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)*

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mexuui maxogwe ra ximhai, ne asta ngu nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ³⁴ Y nura ora'a, ra Jesu bi ña xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a ri bõni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegasεhea?

³⁵ Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yõde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yõhu, nuni ma'ta ndu ra baði Elía.

³⁶ Nepu 'nara 'ñõhõ bi nest'ihi bi pobo 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tõta ja 'nara ts'at'o, ne bi umba ra Jesu pa da zut'i. Y nura 'ñõhõ'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tømhu ga nuhu ua da zõ ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

³⁷ Nepu ra Jesu bi dõ 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du. ³⁸ Y nura ora'a bi xõ nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a habu ma'na xi xmá nsunda, ne bi xogwe maña asta bi zõnga nja'ti. ³⁹ Ha nú'a ra nda gá soldado mi 'bahni guetbu habu xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuani go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁴⁰ Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yabu, 'ra de gue'u go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá naná ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo. ⁴¹ Nú'u ya 'behña'u xqui dena ra Jesu nú'bu mbi 'bu Galilea, ne go gue'u mi pëpi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'u xqui 'ñoui ra Jesu pa Jerusale.

*Ra Jesu bi t'agui**(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

⁴² Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya. ⁴³ Hangué 'bestho nura pa'a, ya mi ma da yu ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra nda Pilato, ne bi yat'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nsequi da zhcua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñõhõ'a mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'mu da zõhõ rá 'mehni Ajuá pa da nda. ⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá muí gue hinxqui dutho, hangué nu'a bi zohna ra nda gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du. ⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'bá ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i. ⁴⁶ Nu'bú ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nepu bi zhcua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nepu bi got'i co 'nara danga xingdo. ⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi hyandatho'u habu bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16*Ra Jesu bi yopa nte de ra du**(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi danga 'raya hoga ñuni pa xa go'tsuahma ja rá ndo'yo ra Jesu. ² Y nurá hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra maði pa de ra semana, bi ma'u pa da c'a'tsa ra

nt'agui, ne bi zōñ'u pōxhyadi. ³ Ne de má 'ñu mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na mi eñ'u:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da pants'a ra do pa da xogahu ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zōni'u bi hyandi gue ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui. ⁵ Nepu nú'ú bi yat'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará enxé Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'u, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bá nu'ú xi bi ntsu. ⁶ Ha nura enxé bi 'ñembabi'u:

—Oguí tsuh. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habu bi 'bēgui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui. ⁷ Rí maha bá xipabi'u ra Pedro ne nú'u ma'ra yá nxadi gue nu'á ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí nthēuini'u ngu bi xipi.

⁸ Nepu nú'u ya 'bēhñá bi bōni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihí, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandi ngue'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du
(Jn. 20:11-18)

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi nthēui ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yembabi yoto ya ts'ondahi. ¹⁰ Nepu nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zudi mi tu yá mai mi zoni, ne bi xipabi'u gue ya xqui hyanda ra Jesu. ¹¹ Pe mi 'yode ya nxadi bi mangua ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya xqui yopa nte ne ya xqui nthēui, pe nu'ú himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñauí yoho yá nxadi
(Lc. 24:13-35)

¹² Nepu 'mefa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá nthēui yoho yá nxadi nú'u mri ma pa ja ra mbonthi. ¹³ Nepu nú'u yoho ya nxadi bi dama mengui pa bá xipa nú'u ma'ra gue nu'á xqui nthēui ra Jesu. Pe nixi njabu himbi gamfri'u.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Nepu 'mefa ra Jesu bi zōni habu mi 'bui nú'u 'ret'ama'ra yá nxadi ora mri ñuni'u. Ne bi zui'u ngue'a hinxqui gamfri bi nú'u to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñaui'u. ¹⁵ Nepu bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ja gatho rá ngu ni ra ximhai bá xiphu gatho ya ja'i nuna ra maça noya. ¹⁶ Nu'a to'o da gamfri ne da nxistehe da mpohø, pe nu'a tó'o hinda gamfri hinda mpohø, da 'medi pa nzantho. ¹⁷ Y nu habu di 'bui ya gamfri, ma da 'yot'e'u nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'yenga thi ya ts'ondahi; ma da ña'u ma'ra ya 'ra'yo hñáqui; ¹⁸ ne nu'bu da mihi 'nara qu'eñá, o da zi 'nara 'ñethi nú'a hote, hinte da ja'u; nu'ú da hñuxa yá 'ye ja ya da'thi ne da ñani.

Ra Jesu bi ma mahets'i
(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Mi uadi bi ñauí yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'a ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ²⁰ Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma habaraza bi mangua ra maça noya. Ne ra Zidada Jesu nú'a xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'u mi ø't'a ya danga nt'udi pa njabu bi jamfri nú'a ra maça noya mi mañ'u. Njabu gue'a.

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofu Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya guí padi gue ndunthi to'o ya xa 'yofu de gatho nú'a te xa nja de guecjuaa. ² Nú'a bi 'yofu'ua mā mahyεgui ngu nú'a mǎnga nú'ua to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra mudi ne xa xicjua de rá maça noya'a. ³ Hangue necagui dí ofo nehe de nú'a stá padi. Stá 'ñani xá hño desde ra mudi, ne dí ofo 'ramats'ua. Stá beni xá hño ga ofo pa ga pεhn'abu, ⁴ pa njabu gui padi gue xi majuani nú'a xa si'a'i.

'Nara εnxε bi mǎ de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'ua mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'buhni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi mpefi co ya macja nú'ua myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nura 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón. ⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá ne mi ø'tua gatho yá hmanda'a nú'ua huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'ua ni 'nara ts'oqui. ⁷ Pe ni 'nara bǎtsi hinxqui me'tsi'ua ngue'a ra Sabe himi tsa da me'tsa ra bǎtsi, ne ya xi myá daqu'e'i'ua.

⁸ Ha nura Sacaría co ma'ra yá mimacjauí nú'ua mi mpehui mahyεgui, bi dat'a ra pa da yut'a ja ra ndanija pa da xocambeni Ajuá. ⁹ Ne nu'ú bi 'yø'te ngu yá nzai pa da badi to'o da zo rá thuhu pa da yut'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaría go gue'a bi zo rá thuhu. ¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmutsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuá ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi. ¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaría, mi damfri bi hyanda 'nara εnxε mi 'bahni ja rá hyo ra ata habu t'exa ra njuspi ngue rá ngaha ra Sacaría. ¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra εnxε nixi mi padi te da 'yø'te co ra ntsu. ¹³ Ha nura εnxε bi 'ñembabi'a:

—Sacaría, uguí tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yøde Ajuá. Nubyá, nuri 'behña ma da me'ts'a'i 'nari t'ua, y nu'á ma gui hñu'mbabi rá thuhu dra Xuua. ¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'ua, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'mui'a. ¹⁵ Ngue'a nu'á ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuá, y hinhya'mua ma da zi ra vinu gá obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'mui ya di hanpa rá ts'edi ra Maça Ndañi. ¹⁶ Y nu'á ma da zofu ya me Israel pa ndunthi de gue'ua da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa xocambeni Ajuá ma'na'qui. ¹⁷ Ne nu'á go di gue'a ma da met'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba rá ts'edi ngu nú'a bi t'umba ra badi Elía, pa da umba 'nara ts'ofu ya dada pa da yopa mahui yá t'ua, ne da zofu ya ts'o'yøde gá ja'i pa da nhyoga'yøde'ua. Ne nu'á ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'ua.

¹⁸ Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra εnxε:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a guí xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'e'i'be?

¹⁹ Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, dúi 'bui ja rá thandi Ajuá pa dí pepabi, hangue nu'á xuá mεncagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i. ²⁰ Hangue nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za guí ña asta hinda 'mui ri t'ua pa ja

da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hinxá camfrigui nú'a stá xi'a'i. Pe nu'á ma da njabu ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'u ya pa'u bi mąnga Ajuá, gue'a ra pa da njabu.

²¹ Ha nú'u ya ja'i mi 'bai thi mi tømtho da bõnga ra Sacaría, ha nu'á xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'ú himi pa te da beni. ²² Ha nu mi bõnga ra Sacaría himi tsa da ñaui nú'u mi tøm thi. Nu'bú nu'ú bi bątho gue nu'á xqui hyandua 'nará thedi Ajuá nuni mbo ra nija. Y nu'á mi ñaui ya ja'i pe dega seńatho ngue'a xqui ngone.

²³ Ha nu mi uadi nú'u ya pa de rá 'bēfi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu. ²⁴ Ne hints'u ya'a ya pa ra Sabe bi mudi bi nda'thi, y himbi bõnga de ja rá ngu cat'a zana. Nu'á mi bengá ja rá mfeni ne mi ena: ²⁵ "Ajuá co rá nhyoja'i xa 'yøtcagui njaua pa ya hinda nõngagui ya ja'i."

'Nara enxé bi ma de rá 'bui ra zi Jesu

²⁶ Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pehna ra enxé Grabie pa bá ehe ja ra t'uca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea, ²⁷ pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthaiui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi. ²⁸ Ha nura enxé bi yat'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—iAjuá xa ma'a'i ne 'bui con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña!

²⁹ Ha nu mi hyanda ra enxé'a ne mi 'yøde bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi badi te mri bõnga nú'a bi xipi. ³⁰ Ha nura enxé bi 'ñembabi:

—Maria, uguí tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i. ³¹ Ne nubyá ma gui nda'thi ma gui pe'tsa 'nari t'u, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU. ³² Y nu'á ma da me'tsa 'nara dąnga nsu, ngue'a nu'á go di gue'a drá T'u Ajuá bí 'bu mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bu. ³³ Ne nu'á ma da nda ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mu da ua rá hmanda.

³⁴ Nu'bú ra Maria bi 'ñembabi ra enxé:

—¿Hanja da za da njabu gue nugui hinstá nthatho?

³⁵ Ha nura enxé bi 'ñembabi:

—Ra Maça Ndahi da 'ñehe da zu'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bui mahets'i da 'ñehe da gop'atho ngu 'nara guui. Hangue nu sta 'mui nú'a ra zi batsi go di gue'a drá maça T'u Ajuá. ³⁶ Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daqu'ei pe ma da me'tsa 'nará t'u nehe. Mi hma gue nu'á himi tsa da me'tsa ra batsi, pe nubyá ya ot'a 'rato zana da'thi. ³⁷ Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'øt'e xá hñei pa gue'a.

³⁸ Nepu ra Maria bi 'ñembabi ra enxé:

—Rá 'bēgogui Ajuá, dá 'yøt'a ngu xcá xicagui.

Mi uadi bi mąnga ra Maria njabu, ra enxé bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'a'tsa ra Sabe

³⁹ De nuya pa'u mi menga ra enxé, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea, ⁴⁰ pa rí zõnga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zõni bi yat'i bi zenjua ra Sabe. ⁴¹ Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate ra Maria, 'bestho ra ora'a bi 'ñąnga ra batsi mbo rá muí ra Sabe, y ra Sabe bi hñąnga ra Maça Ndahi. ⁴² Ne bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña, nehe xa japa ri batsi. ⁴³ Nugui hindí 'ñepcagui e da zõngagui rá nana ma Zidadahu. ⁴⁴ Ngue'a nu ndá øde gá

nzenjuate, numa bātsi co ra johya bi dāma 'ñāni mbo ma mui. ⁴⁵ Ajuā da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njabū ngu nú'a xa xi'a'i.

⁴⁶ Nepū bi 'ñena ra Maria:

Nugui xi drí xōcambeni ma zi Hmu con gatho ma mui,

⁴⁷ ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yōtcagui Ajuā ma Pøhøte.

⁴⁸ Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'bēgogui Ajuā, masque njabū pe nu'á xa huancagui.

Desde nubya ya ja'i ma da 'ñengagui gue Ajuā xa japcagui.

⁴⁹ Ajuā nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yōtca nuya ya dānga t'øt'e,

y xi rá nsunda rá thuhu'a.

⁵⁰ Nu'á nzantho ma da nja rá nthe cate pa gatho nú'ū to'o da 'yøte'a.

⁵¹ Ne nu'á xa 'yøt'a ya dānga 'befi co rá dānga ts'edi,

ne xa dāpa gatho nú'ū to'o mri 'ñexa sēhe.

⁵² Ne xa hñācua yá nsu gatho nú'ū to'o xi mi ja yá dānga nsu,

ne go xa gūxa ya zi hyoya.

⁵³ Ne gatho nú'ū to'o mi othobi, bi t'umbabi,

ha nu'ū tó'o mi jabi, bi 'ñothobi.

⁵⁴ Ne bi maxa ra hnini Israel nú'ū pēpabi,

ne himbi pumfri da huequi'ū.

⁵⁵ Xa 'yøt'a njabū ngu xqui ñā'tuabi ndu ma dadahū ra Abrá ne gatho yá ja'i,

gue hinhya'mū ma da pumfri da huequi'ū.

Gue'a gatho bi mānga ra Maria.

⁵⁶ Y ra Maria bi gohuini ra Sabe ngu hñu nzanā ja rá ngu'a, ne 'mēfa bi menga pa ja rá ngu.

Rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵⁷ Nepū bi zø ra pa bi 'mui rá t'ū ra Sabe. ⁵⁸ Ne nu'bá gatho yá 'nangu ne nú'ū mi ja te yá njauī bi ma bá c'a'tsi pa bi johyauī ngue'a bi 'yøde'ū gue Ajuā xi xqui japi'a pa bi 'mū rá bātsi. ⁵⁹ Ha nurá hñāto ma pa bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ra bātsi ngu yá nzai'ū, ne ja mi 'būhni ma'na'qui yá 'nangu ne nú'ū mi ja te yá njauī. Ne mi beni'ū xa hñu'mbabi dra Sacaría nehe ngu rá thuhu rá dada. ⁶⁰ Pe nurá nānā himbi ne, hangue bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabihū njabū, ngue'a ma da thu'mbabi dra Xuua.

⁶¹ Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi njabū gue ni 'nari ja'ihū hingrá thuhu ra Xuua?

⁶² Nepū bi 'tutua ra seña ra Sacaría nda'a ra thuhu mi ne'a da hñu'mbabi ra bātsi. ⁶³ Nepū nu'á ngue'a xqui ngone hangue bi 'yadi 'na xēni ra xithe, ne ja bi 'yofoni gue nura bātsi drá thuhu ra Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yø ngue'a bi hñu'mbabi njabū. ⁶⁴ Y ra ora'a 'bestho bi za bi yopa ñā ra Sacaría, ne bi mudi bi xōcambeni Ajuā. ⁶⁵ Y gatho nú'ū yá 'nangu xi bi ntsu, ne gatho ja ya t'øhø de Judea habū mi 'bū ya ja'i bi 'ño ra 'bede de nú'a xqui nja. ⁶⁶ Ne gatho nú'ū to'o mi pādī mi 'yo yá mfeni'ū ne mri 'ñāmbabi 'na ngu ma'na, ne mi ena'ū:

—¿Te ma nsu ma da t'umbabi nú'a ra bātsi'a 'bū?

Mi mānga njabū'ū ngue'a Ajuā mi japi'a co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuā

⁶⁷ Nura Sacaría rá dada ra bātsi mi hāmpa rá ts'edi ra Māca Ndāhi bi mānga 'raya noya ngu Ajuā bi 'ñutuabi da mā, ne bi 'ñena:

⁶⁸ Xá nsunda Ajuā ma zi Hmuhū nú'ū dyá me Israelhū, ngue'a nuya pabya ma da 'ñehe 'na to'o da pøhøguihū nú'ū go rá hniniguihū'a.

⁶⁹ Nuya pabya ma dua pēncahū 'nara Pøhøte nú'a xi ja rá ts'edi.

Nu'á ma da 'ñehe desde yá ja'i ndu ra ndá Davi nú'a mrá 'bego Ajuá.

⁷⁰ Gue'a bi ñatcaguih_u Ajuá ngu nú'a bi mąnga yá maça 'mehni'a desde maya'b_u.

⁷¹ Bi ñatcah_u gue da ñangaguih_u de ma nconrah_u ne de gatho nú'u to'o ri utsaguih_u.

⁷² Nehe mi ma gue mi ma da me'tsua ra nthecate ndu ma xitah_u, ne hinhya'm_u mi ma da pumfri nú'a ra maça cohi xqui gohui'u.

⁷³ Guehna ra cohi bi 'yot'a Ajuá co ndu ma dadah_u ra Abrá,

⁷⁴ gue mi ma da ñangaguih_u de ma nconrah_u pa ga pepabih_u'a nsinque 'nara ntsu,

⁷⁵ ne ga 'yoh_u xá hño ne ga 'buh_u xá nt'axi ja rá thandi'a gatho ya pa de ma teh_u.

⁷⁶ Y ra Sacaría bi 'ñemba rá bątsi:

Nu' ma zi t'u'i, go gue'i ma drá 'mehni'i Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a go ma gui 'bet'o de ra Zidada pa gui hocua rá 'ñu'a.

⁷⁷ Nu'i go ma gui zopabi rá hnini Ajuá pa da bądi'u ra Pøhøte ne da mpøhø'u, ne da ządi ra pumbate de yá ts'oqui.

⁷⁸ Ngue'a Ajuá xa męscah_u ra hmąte ne ra nthecate,

hangue nu'á ma da męncah_u 'nara hyats'i desde mahets'i pa go gue'a da yotca ma mfenih_u,

⁷⁹ nehe pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'u 'b_u ja ra 'bexuui ne nú'u rí ma ja ra 'ñu dega du.

Hangue nu'á ma da 'ñehe pa da yotcah_u 'nara 'ñu xá hño pa grá 'buh_u te rá 'ñenth_u.

Nuna guehna bi mąnga ra Sacaría.

⁸⁰ Y nura zi Xuua 'yo mri te'a ne 'yo mi umba ra ts'edi ra Maça Ndąhi. Ne bá 'bui ja ra mbonthi asta bi zø ra pa bi mądi bi zofo ya me Israel.

2

Rá 'bui ra Jesucristo (Mt. 1:18-25)

¹ De nuya pa'u, nura dąnga ndą Augusto Cesa bi manda da t'opabi yá thuhu gatho ya ja'i de maxøgue ra hai hab_u mrá ndą'a, pa da 'bede'u. ² Gue'b_u mrá gobierhnu ra Cirenio ja ra hai Siria nú'b_u bi nja nuna ra mądi padro. ³ Gatho ya ja'i mi pe'tsi da męnga ja yá hnini cada 'na hab_u myá męngu, pa da t'opabi yá thuhu'u. ⁴ Hangue ra Jose bi bōnga de ja ra hnini Nasare de ra hai Galilea pa bi ma ja ra hnini Belé de ja ra hai Judea, ngue'a ja mrá męguni ndu ra ndą Davi, ha nura Jose ja xqui 'ñehni de ja yá ja'i ra Davi. ⁵ Bi ma ja ra hnini Belé pa da t'opabi yá thuhu'u, bi męui ra Maria nú'a xqui 'yadi pa da nthątui, ha nu'á ya mi da'thi de rá bątsi. ⁶ Ha de mbi 'bui'u ja ra hnini Belé, bi zø ra pa da 'mąi rá bątsi ra Maria. ⁷ Ha de guehni bi 'm_u rá mądi t'u, bi mant'i co yá 'mant'i, ne bi męgui hab_u mi ja 'nara hñunga mbo'ni, ngue'a ya mi otho hab_u da t'umba ntsaya'u.

Raya ma'yo bi c'a'tsa ra zi Jesu

⁸ Ne de guehni guetb_u de ra hnini Belé mi 'buhni 'raya ma'yo ja ra mbonthi mi su yá deti dega xuui. ⁹ Nep_u nu'ú mi dąmfri bi hyandua 'nará enxę Ajuá, ne 'nara dąnga hyats'i bi yot'a gatho rá nthets'i hab_u mi 'bui'u, y ra ora'a xi bi ntsu'u. ¹⁰ Pe nura enxę bi 'ñembabi'u:

—Oguí tshu, ngue'a drá ñehe ga xi'ahu 'raya hoga noya nú'u pa xi gui johyah nu'ahu ne gatho ma'ra ya ja'i. ¹¹ Ngue'a nubya xa 'mai ja rá hnini ndu ra nda Davi 'nara Pøhøte pa gue'ahu, y nú'á go gue'a ra Cristo ra zi Hmu bá 'behni pa da nda. ¹² Y po má nseña gui tshu ra batsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'be'gui habu ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi manga njabu nura enxé'a, mi damfri'u bi hyanda ma'ra ya enxé de mahets'i mi hnequi mahyεgui con gue'a, mri xøcambeni Ajuá ne mi eñ'u:

¹⁴ ¡Drá nsunda Ajuá bí 'bu mahets'i,

ne dá 'mai co 'nara hoga'mai ya meximhai nú'u xa zutua rá hmate'a!

¹⁵ Nepu nu mi menga ya enxé pa mahets'i ya ma'yo bi mudi bi ñémbabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'a'tshu te xuá nja de guehni de nú'a xa xicaguihu rá enxé Ajuá.

¹⁶ Nepu nu'ú bi ma hnest'ihi, y bi zøni bi zudi'u ra Jose ne ra Maria co rá batsi nú'a mi 'beni ja 'nara hñunga mbo'ni. ¹⁷ Y nú'u ya ma'yo mi hyanda ra batsi, bi mudi bi mede gatho nú'a xqui xipabi ra enxé de gue'a. ¹⁸ Ha gatho nú'u bi 'yøde xi bi 'yø de nú'a mi mañ'u. ¹⁹ Pe nura Maria xi mi pe'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da bentho. ²⁰ Nepu nuya ma'yo bi mengui xi mri xøcambeni Ajuá por gatho nú'a xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'a nu'ú xqui zudi ngu nú'a xqui sipabi'u.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'ye Ajuá

²¹ Ne rá hñato ma pa de xqui 'mu ra batsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'u. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'a gue'a xqui xipabi ra enxé ra Maria desde ante da nda'thi de gue'a.

²² Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa yut'a ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofo ra Moise ja ra ley, nepu ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi batsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí dapabi ja rá 'ye Ajuá. ²³ Bi 'yøt'a njabu'u ngue'a xqui t'ofu ja rá ley Ajuá gue gatho nú'u ya mudi batsi da 'mai ne 'bu dya ts'ant'u gue'u mahyoni da t'equé pa Ajuá. ²⁴ Nehe bi ma'u ja ra ndanija pa bi hñá'tsuabi ra 'baha Ajuá, ngue'a njabu ena ja rá ley Ajuá gue 'bu 'nara 'behña da 'mu rá batsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Ajuá dega 'baha.

²⁵ De nuya pa'u, mi 'bu 'nara ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'á xi mi 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá, ne mi tø'mi da hyanda ra Ñante nú'a to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maca Ndañi Ajuá mi 'bui con gue'a. ²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Ajuá gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nú'a xqui ma Ajuá ma dua peñni. ²⁷ Nu'á xqui ma ja ra ndanija ngue'a ra Maca Ndañi xqui tsits'i, y ra ora'a mi 'behni mbo, bi yut'a ra Jose nehe co ra Maria mri zi ra zi t'uca Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'ye Ajuá ngu xqui manga rá ley Ajuá. ²⁸ Nepu de guehni ra Simiu bi zinga ra t'uca 'uene ne bi 'yents'a ja yá 'ye ne bi xøcambeni Ajuá bi ñena:

²⁹ Nu'i Ajuá ma Dada'i, ya da za gui tsixcagui de guecua, ya bi hñu ma mai ngue'a ya stá handi xa njabu ngu nú'a gá xicagui.

³⁰ Ya stá handi co ma da ra Pøhøte,

³¹ núna xcuá peñni pa da pøhø gatho ya ja'i.

³² Nuna go guehna ngu 'nara ñot'i pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'u hingyá me Israel,

y po rá guehna ma da nja rá nsu ri hnini Israel.

³³ Ha nura Jose ne ra Maria rá nana ra Jesu mi 'yøde nú'ua ya noya mi manga ra Simiu de ra t'uca 'uene, nú'ú xi bi 'yø'ua. ³⁴ Nepu nura Simiu bi 'yapa Ajuá da japi'ua. Ne bi 'ñembabi ra Maria rá nana ra Jesu:

—Nuna 'uene xúa 'bèhni pa da pøhø ndunthi ya me Israel, pe ndunthi de gue'ua ma da utsa ne da 'medi'ua. ³⁵ Y njabu po rá ngue ri t'ua ma da hnequi gatho nú'a beni ja yá mfeni cada 'nara ja'i. Y pa gue'i ma gui thogui 'nara danga dumai ngue'a ma da t'utsa'i ri t'ua.

³⁶ Ne mi 'bu 'nara 'behña mrá thuhu ra Ana nú'a mi ña co rá ts'edi rá Maça Ndahi Ajuá. Y nú'a ra 'behña'a mrá t'ixu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Fanuel, xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi mrá zi daqu'ei. Nú'bu xi mrá batsa nxutsitho bi nthati, ne nsøcta yoto njeya bi 'muhui rá dame. ³⁷ Y ya mi ø'ta goho'rate ma goho njeya xqui mviuda. Nu'á himi pøni de ja ra nija, ngue'a nzantho mi pepabi Ajuá ma pa ra xuui, mri ayuna ne xi mi apabi Ajuá. ³⁸ Ora mi 'buhni ra Jose ne ra Maria co ra t'ua'ue ne mbo ra ndanija, ra ora'a bi yut'a ra Ana nehe, ne bi umba njamadi Ajuá. Nepu bi mudi bi xipabi de ra zi batsi nú'ua to'o gatho mi tøm'a ra Nante nú'a to'o da ñanga ra hnini Jerusale.

Ra zi Jesu bi menga ja ra hnini Nasare

³⁹ Nepu mi uadi ra Jose ne ra Maria bi 'yø't'a gatho ngu nú'a xqui manda ja rá ley Ajuá, bi menga pa ja yá hnini Nasare de ja ra hai Galilea. ⁴⁰ De guehni ra batsi mri 'yo rá te, ne 'yo mri nja rá ts'edi, ne 'yo mri nja rá mfadi, y Ajuá mi japabi ndunthi'a.

Ra zi Jesu mi 'buhni ja ra ndanija

⁴¹ Tat'a jeya mi pa ra Jose ne ra Maria pa da nu ra ngo de ra pascua nuni Jerusale. ⁴² Y de mi juata 'ret'amayoho njeya ra Jesu, bi ma ri hñu'ua pa Jerusale pa da nu ra ngo ngu myá nzai'ua. ⁴³ Y nu mi ua ra ngo, bá penga ra Jose ne ra Maria, ha nura Jesu bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi ba rá nana ne ra Jose. ⁴⁴ Nu'ú mi hu yá mui gue mbra 'ñoui ma'ra ya ja'i nú'ua bá pengüi ja ra ngo. Bi 'ño maxøgue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'mefa bi 'ñani'ua ra batsi, bi 'ño bi 'yambabi nú'ua mi ja te yá njau ne yá mpadi. ⁴⁵ Pe himbi zudi'ua de guehni, hangue bi yopa mengui'ua pa Jerusale pa dua honi.

⁴⁶ Nepu rá hñupa bi zudi mi 'buhni mbo ja ra ndanija mi huhni madetho de ya xahnete de ra ley mi østho nú'a te mi mañ'ua nepu nu'á mi ø'tua ya nt'ani'ua. ⁴⁷ Gatho nú'ua ya ja'i to'o mi øde nú'a mi mañ'ua xi mri 'yø ngue'a xi mi ja rá mfadi'a ne mi thadi xá hño nú'ua ya nt'ani mi t'ø'tuabi nehe. ⁴⁸ Y nu mi hyanda rá nana ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnete de ra ley, himi padi te da beñ'ua. Y nurá nana bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ua'i, ¿hanja xcá 'yøtcahe njabu? Nugui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumai.

⁴⁹ Pe ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Pa te gui jacu gui hongaguihu? ¿Ha hinguí pañu gue nugui mahyoni ga pepa rá 'befi ma Dada?

⁵⁰ Pe nu'ú nixi mi padi te mri bonga nú'ua ya noya bi xipabi'ua.

⁵¹ Nepu de guehni bi mui rá nana ne ra Jose bi menc'ua pa ja ra hnini Nasare, ne nu'á bi sigui bi 'yøtua yá ts'ofu'ua. Ha nurá nana mi pe'stho ja rá mfeni gatho nú'a te bi nja co rá t'ua. ⁵² Y nura Jesu 'yo mri te rá mfadi ne rá ndangui, ne Ajuá xi bi hopa rá 'mai'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofa ya ja'i ja ra mbonhi
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ De ya xqui nda 'ret'amacut'a njeya ra danga nda Tiberio Cesa nú'a mi 'bu Nroma ne mrá nda ja ndunhi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bu mrá nda ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá nda ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá nda nurá cu ra Erode nú'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá nda ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia.

² Gue'bu myá danga nda gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuá bi umba ya noya ra Xuua nú'a mrá t'u ra Sacaría de mbi 'bu ja ra mbonhi, pa da zo ya ja'i. ³ Nu'bá ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dathe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njabu Ajuá da pumbabi yá ts'oqui'u. ⁴ Nú'á njabu bi zofa ya ja'i gue da hñoqui'u ja yá mfeni pa nu sta zò ra zi Hmu da gamfri'u, hangue bi njabu ngu nú'a xqui 'yofa ra badi Isaia ja ra Maca T'ofa nu habu ena:

Ma da nt'ode 'nara ja'i da ña nts'edi ja ra mbonhi ne ma da 'ñena:

"Hocuahú xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juañhu gatho ya ts'aca'ñu.

⁵ Gatho ya hñe dra hñu'tsi, ne dra tanga ya ndants'i, ne dra yò'ta ya t'òhò, ne dra juana ya nònts'a'ñu, ne da thoqui gatho habu hindi 'bui xá hño.

⁶ Y gatho ya ja'i da hyandi te xa 'yò'ta Ajuá pa da mpòhò'u."

⁷ Nepu mi pa ya ja'i mi c'a'tsa ra Xuua pa da xi'tsi'u, y nu'á mi embabi'u:
—Gyá ts'oja'ihu ngu ya zate qu'eña! ¿Ha guí hu ri muihu gue ngue'a xá ehua ya xá 'ba'tuah rá cue Ajuá xa 'ñepu? ⁸ Mahyoni guí 'yohu xá hño pa da hnequi gue majuañi xá ñobrihu de ri ts'oqui'u. Oxqui ma guí 'ñexhu guí 'ñeñhu: "Nuje ma dadahe ndu ra Abrá, hangue hinte ga jahe." Ngue'a nugui dí xi'ahu gue Ajuá da za da japi da nja'i nuya ya do pa dyá t'u ra Abrá. ⁹ Dí xi'ahu gue 'bui guetbu Ajuá, ngu 'na to'o ha ra t'égui pa da zecua yá 'yu ya za. Gatho nú'u ya za hingui unga yá hoga fruta ma da ts'et'i ne da thò'ta ja ra tsibi. Njabu Ajuá ma da hyò't'ahu ja ra nidu 'bu hingui ñobrihu ne guí 'yohu xá hño.

¹⁰ Nepu nuya ja'i bi 'yamba ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Nu'bá ¿te mahyoni ga øthebya?

¹¹ Nu'bá ra Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o pe'tsa yoho yá pahni, dá umba 'na nú'a to'o othobi. Ha nu'a tó'o pe'tsa te da zi, mahyoni da ñohui nú'a to'o othobi.

¹² Nehe bi ma bá c'a'tsa ra Xuua 'raya 'ñatsa ngaxboja. Nú'ú bi ma da nxistehe nehe, ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

¹³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a mahyoni guí 'yòthu, cobrahu ngu nú'a manga ra ley, oguí còmbahu yá boja ya ja'i.

¹⁴ Nehe 'raya soldado bi 'ñembabi ra Xuua:

—Xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

—Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Oto guí pepabihu, ne oguí pihu ya ja'i co nú'a ra nsu xa t'a'ahu, nixi guí hyòxhu ra thai ya ja'i. Nu'a guí 'yòthu, johyahú co nú'a guí tahahu, oguí nehú ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi padi te da beni de ra Xuua, ua go mi gue'a ra Cristo nú'a xqui hmá da 'behni pa da ndá, ua hina. ¹⁶ Nepu nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nugui dí xi'ts'a'ihú co ra dehe, pe bra 'befa ma'na nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihú co ra Maça Ndáhi ne asta ngu di faspí co rá ts'edi. Nú'á ma'na ja rá ts'edi de guequi ne hiní 'ñepcagui ngugui ga xo'tuabi ya nthasthi de yá zεsthi. ¹⁷ Nu'á nja ngu 'nara mēfi ya o ja rá 'yε ra pala pa da mica ra trigo, y nu stí uadi da miqú'a, da munts'i da mē'tsi, ha nura paha da gat'a ja ra tsibi. Njabutho nehe nú'a bra 'befa de guequi ma da munts'a nú'u di 'yo xá hño pa da 'mú con gue'a, ha nu'u hindi 'yo xá hño ma da hyøt'a ja ra tsibi.

¹⁸ Njabu ne co ma'ra ya hoga ts'ofó ra Xuua mi utua ya ja'i de ra maça hoga t'øde. ¹⁹ Y nú'bú gue'bu bi zui'a ra ndá Erode ngue'a xqui zimbabi rá 'behñá rá cu nú'a mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yøt'a ma'ra ya t'øt'e xá nts'o. ²⁰ Pe nura Erode himbi ne bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yøt'e, bi 'yøt'a ma'na ra t'øt'e xi xá nts'o, bi gu ra Xuua ne bi got'a fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Pe ante dra ja ra Xuua da jot'a fadi, bi ma ra Jesu habu mi xi'tsate'a pa da nxistehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Ajuá ra Jesu, bi xogui mahets'i, ²² y nurá Maça Ndáhi Ajuá bá çai ngu 'nara domitsu bi zøhø ja gue'a. Ne bi nt'øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i ma hmáça T'u'i, xi drí johya de gue'i.

Yá müdi ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pe'tsa ngu 'natema'rεt'a njeya nu mi mata rá 'befi. Ne mi t'ena gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá dada ra Jose mrá thuhu ra Elí, ²⁴ ha nurá dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe, ²⁵ ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá thuhu ra Nagai, ²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá, ²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri, ²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er, ²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat nehe, ³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim, ³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra

Matata mrá thuhu ra Natán, ³² ha nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isai, ha nurá dada ra Isai mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón, ³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe, ³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor, ³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala, ³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada ra Noé mrá thuhu ra Lamec, ³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe, ³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu (Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra d̄athe Jordá mi hanpa rá ts'edi ra M̄aca Nd̄ahi. Nep̄u ra M̄aca Nd̄ahi bi zits'i ja 'nara mbonthi. ² Ne ja bá 'b_uhni ñote ma pa. Y de guehni bi z̄o ra ts'ondahi hab_u mi 'b_ui'a pa da xaxi pa xam̄a xa ts'ocuahm̄a rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'u ñote ma pa'u, ja 'm̄efa bi z̄u ra thuhu. ³ Nep̄u de mi z̄u ra thuhu'a, ra ts'ondahi bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'ú'i Ajuá, japabi x̄a da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi d̄adi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu ja ra M̄aca T'ofu hab_u ena njaua: “Hingue h̄onse po ra thuhme da za da 'm̄u ra ja'i, gathu nú'a m̄a Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.”

⁵ Nep̄u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'̄oh̄ xi xm̄a h̄ñets'i pa bi 'ñutua gathu ya hnini de max̄ogue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gathu ya hnini. ⁶ Y nura ts'ondahi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gathu ra ts'edi ne gathu ra d̄anga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'ȳe gathoy_u, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega. ⁷ H̄onse 'b_u gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gathu go da 'yo ri 'ȳey_u.

⁸ Pe nura Jesu bi d̄adi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofu ja ra M̄aca T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne h̄onse'a gui p̄epabi.

⁹ Nep̄u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra hnini Jerusale ne bi p̄ø'tsa asta xí mañ̄a ra nd̄anija ne bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'ú'i Ajuá, 'ȳenga ra sagui pa rí ga'ti x̄a. ¹⁰ Cabo xa nt'ofu ja ra M̄aca T'ofu hab_u ena: Ajuá dua pehna yá enxe pa da su'a'i.

11 Ne da mip'a ri 'ye
pa njab_u hingui tsama'ñ_u ri ua nu xcri tsønga ja ra hai.

12 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu hab_u ena: “Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i.”

13 Y nu mi uadi ra ts'ondahi bi 'yøt'a gathu ngu nú'a xqui 'yε'mbi pa xa hyathmá ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

Ra Jesu bi fata rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gathu rá ngani nura hai'a. 15 Y nú'á mi cut'a ja ya nija pa mi tuuate, ne gathu ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

Ra Jesu mi 'b_uhni Nasare

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Nep_u nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini hab_u xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu. 17 Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isaia, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni hab_u ena njaua:

18 Nurá Maça Ndahi Ajuá 'bui con guequi,
ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa ra hoga nt'øde nú'u ya hyoya,
ne xuá pencagui pa ga hu'mba yá mui nú'u to'o tu yá mui,
ne pa e ga pønga nú'u to'o o nts'ahni de ja ra ts'oqui,
ne pa ga japi da xo yá da ya goda,
ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a t'ø'tuabi,

19 ne pa e ga mā gue núbya mapaya ya xa zø ra pa pa Ajuá da pøhø ya ja'i po rá hmäte.

20 Nep_u mi uadi ra Jesu bi hñe'ta nuya ya noya, bi mants'a ra Maça T'ofu, ne bi umba nú'a ra maste de ra nija. Y bi hñudi'a, y gathu nú'u xqui munts'ni ja ra nija xi mi nu'ti'a. 21 Nep_u nu'á bi mudi bi zofu ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njab_u ngu nú'a ja juadi dá he'ta ja ra Maça T'ofu.

22 Y gathu nú'u mi 'b_uhni xi mri 'yø de nú'u ya hoga noya mi mangan ra Jesu, ne xi mi ñamahño'u de gue'a. Ne mi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¡Conque go guehni rá t'u ra Jose!

23 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Dí padi xá hño gue nu'ahú ma gui 'ñengaguihu: “'B_u xi majuani grá medico, 'ñøthese.” Y nehe ma gui 'ñengaguihu: “'Yøt'e nehe de guecua ja ma haihu ngu nú'a stá øhe xcá 'yøt'a Ncapernau.”

24 Ne de gue'a bi sigui bi ña ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ah_u gue ni 'nará 'mehni Ajuá hingui hmadi de ja rá haise.

25 Dí xi'ah_u gue nuya pa'u mi 'bui ra badi Elía mi 'b_u ndunthi ya viuda nehe ja ra hnini de Israel. Y nuya pa'u hinxqui 'uá hñu njeya made, hangue xi xqui nja 'nara danga thuhu ja gathu nuna ra hai. 26 Pe nu Ajuá himbi mehna ra Elía pa da t'ini ja yá ngu nú'u ya viuda mi 'b_u ja ya hnini de Israel. Ajuá bi mehni'a ma'namb_u ja rá ngu 'nara viuda nú'a mi 'b_u ja ra t'uca hnini Sarepta gueta ra dangá hnini Sidó. 27 Nehe de nuya pa'u mi 'bui ra badi Eliseo, ndunthi ya me Israel mi hena ra lepra, pe ni 'na de gue'u himbi ñani de nú'a ra hñeni'a, hønse ra Naamán nú'a mrá me Siria, nsøc'a go gue'a bi ñani de ra lepra mi tsudi.

28 Nu mi 'yøde nuya ya noya gathu nú'u xqui munts'ni mbo ra nija bi bø yá cue'u. 29 Ne bi 'mai'u bi gaca ra Jesu de ja yá hnini'u, ne bi zits'i ja rá hyo ra

hnini hab_u mi ja 'nara ma'ye, y de guehni mi nehma'x xa fote pa ri ga'ti. ³⁰ Pe nura Jesu bi 'rantho madetho de ra hmuntsja'i ne bi ma.

'Nara 'ñohø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi
(Mr. 1:21-28)

³¹ Nep_u nura Jesu bi ma Ncapernau ma'na ra hnini de ra hai Galilea, ne ja bá xahnani ya ja'i nura pa dega tsaya. ³² Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a mi udi'a ngue'a mi zote co 'raya noya xi mi pe'tsa ndunthi ra ts'edi.

³³ Y nuni ja ra nija hab_u xqui munts'i'x xqui zøhø 'nara 'ñohø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Nep_u nu'á bi dø 'nara hmafi ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

³⁴—Nu'i Jesu grá me Nasare, hyegaguiheua. ¿Hanja xcuá ehe pa hønse e gui juatcaguihe? Ngue'a nugui dí paði to'o'i, go gue'i rá Maca T'w'i Ajuá.

³⁵ Nura ora'a ra Jesu bi zwi nú'a ra ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, põni de nuna ra 'ñohø!

Nep_u nura ts'ondahi bi foma nú'a ra 'ñohø de ja yá thandi ya ja'i, nep_u bi bønnga ra ts'ondahi bi ma nsinque te bi 'yø'tuabi nú'a ra 'ñohø'a. ³⁶ Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Xi te ma ts'edi hani gue co nuyá noya ri 'bepa ya ts'ondahi da bøni, y nu'á øte!

³⁷ Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi 'ño ra 'bede de nú'a bi 'yø'ta ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Nep_u ra Jesu bi bøni de guehni ja ra nija ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá to ra Simu xi mi umba ra nzø nts'edi. Nep_u bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a. ³⁹ Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi japa ra nzø da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, ne bi nanga nú'a ra 'behñá pa bi hyocui te da zi'x.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ngu bi y_u ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa hab_u mbi 'b_u ra Jesu. Nep_u nu'á mi huxa yá 'ye ja 'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho. ⁴¹ Nehe ndunthi ya da'thi nú'x mi pe'tsa ya ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'x mi ena:

—Nu'i go gue'i rá T'w'i Ajuá.

Pe nura Jesu mi tswi nú'x ya ts'ondahi ne himi hopi da ña, ngue'a nu'á mi paði gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

Ra Jesu bi zofu ya ja'i nuni Galilea
(Mr. 1:35-39)

⁴² Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bøni de ra hnini Ncapernau bi ma ja 'nara mbonthi hab_u hinto mi 'b_ui. Pe nuya ja'i xi bi 'ño bi hyoni'a asta xi bi zøni hab_u mi 'b_ui'a, ngue'a nu'á himi ne da hyegui da ma'a. ⁴³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'x:

—Mahyoni ga ma ga umba ra hoga nt'øde ma'ra ya hnini gue ya xa zø ra Ndá de mahets'i pa da ndá, ngue'a pa gue'a xuá 'bencagui pa ga e ga ma.

⁴⁴ Njab_u mi 'yo ra Jesu ne mi cat'a ja ya nija nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'øde.

5

Bi ñuxa ya motsa co ya hua
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'b_u ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi zōni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i hab_u mi 'b_ui'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'yotua rá noya Ajuá. ² Nep_u nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'ú ya mehua mi cani xqui bōni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe. ³ Nep_u nura Jesu bi yat'a ja 'na de nú'ú ya motsa nú'a mrá meti ra Simu, ne bi 'yapa ra mate ra Simu da 'yet'a ra motsa má ts'ú mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofo ya ja'i. ⁴ Y de mi uadi bi zofo ya ja'i bi 'ñembabi ra Simu:

—'Yet'a ra motsa pa hab_u ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui cāthani ri xit'āhu pa gui mpehua_u.

⁵ Ha nura Simu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá mpehua_u pe hinte stá juhe. Pe nubyá go guí xicje gue ga cāthe ma xit'āhe ja ra dehe, ma ga cāthe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'ú ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gat'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñāi xi bá ñuts'i co ya hua asta bi mudi bi ntānihmā co yá hñu ya hua. ⁷ Nep_u nu'ú bi 'ñutua ra seña nú'ú ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ú bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'ú yoho ya motsa co ya hua, asta mi ne da yui ja ra dehe co yá hñu ya hua. ⁸ Y nu mi hyanda ra Simu njab_u, bi ndandiñāhmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Hini 'ñepqui ga 'ñoui, ngue'a nugui 'nadrá 'yot'ats'oqui.

⁹ Bi 'ñena njab_u ngue'a ngu xi bi ntsu ngue'a bi g_u ndunthi ya hua, ne gatho nú'ú ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'ú. ¹⁰ Ne nú'ú ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'behua, go ra Cobo ne ra Xuua nú'ú yá t'ú ra Sebedeo, gatho ne'ú ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'befi pa gui mpehua dega ja'i.

¹¹ Nu'ú nu'ú bi 'yet'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mpefi dega 'behua, nep_u nu'ú bi dena ra Jesu bi meui.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi hena ra lepra
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)*

¹² 'Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'b_uhni 'nara 'ñøhø mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá tsudi ne bi ndandiñāhmu ne asta bi megui rá hmi ja ra hai, ne bi 'ñembabi:

—Nú'i ri 'tequ'e'i Ndada, 'b_u gui nehma, da za gui 'yøthegu.

¹³ Nep_u nura Jesu bi hñu'tsua rá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Hāhā, dí ne ga øthe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi m_anga njab_u, 'bestho ra ora'a bi ñani de nú'a ra hñeni. ¹⁴ Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hñā gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yøtuabi, ne bi 'ñembabi:

—Hōnse nu'a mahyoni gui 'yøt'e, rí ma bá 'ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hñā'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

¹⁵ Pe ma'na mri ntanga ra 'bede de nú'a mi ø'ta ra Jesu, ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yøde nú'a mi mañ'a ne pa da 'yøthebi yá hñeni. ¹⁶ Ha nura Jesu njat'a mi 'uesēhe hab_u mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)*

17 'Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale ne de haburaza ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi. 18 Nepu bi zøhø 'raya 'ñøhø mri du 'nara da'thi xqui 'yents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'u to'o mri du mi ne da ca'ta mbo ja ra ngu asta habu mi 'bu ra Jesu pa da 'yøthe'a. 19 Pe himbi zudi habu da yut'i'u ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangue bi bøxa maña ra ngu, y bá heca 'na xeni ra techo pa bi za bi ca'ma ra da'thi co rá 'bebo pa habu mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i. 20 Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'ú mi ja yá jamfri, bi 'ñembabi ra da'thi:

—'Yøde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

21 Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'u mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'u: “¿Hanja nuni ra 'ñøhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hønse Ajuá.”

22 Pe nura Jesu bi batua yá mfeni'u, hangue bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñhu njabu? 23 ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nangui rí ma? 24 Pe pa guí pañu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Nangui, juxa ri 'bebo, rí ma ri ngu.

25 Hangue 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nangui ja yá thandi gatho nú'u mi 'buhni, ne bi guxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xøcambeni Ajuá. 26 Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a xqui nja y mri xøcambeni Ajuá'u. Ne xi mi tsu'u de nú'a xqui hyandi ne mi ena'u:

—Nubya stá hanthu 'raya danga t'øt'e nú'a hinhya'mu stá hanthu xa nja.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

27 'Mefa de gue'a ra Jesu bi bøni ne bi hyanda 'nara nguxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nepu bi 'ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

28 Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'befi, ne bi dena ra Jesu bi meui.

29 Ne 'mefa, ra Leví bi 'yø'tua 'nara danga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi zøhni ndunthi ma'ra ya nguxboja nehe, nehe bi zøhni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra mexa mahyegui con gue'u. 30 Nepu nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo nehe, bi mudí bi ñama'ñu de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja grí ñuñhu ne grí ntsihu co nuyu ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya 'yøt'ats'oqui?

31 Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o 'bui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongu ra 'ñethi, pe nu'u tó'o ri hñeni hã, honi to'o da 'yøthe. 32 Nugui stuá ehe pa ga zofu ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofu nú'u to'o beni gue 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

33 Nepu nu'ú bi 'yø'tua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú'ú yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigue nzántho ri ñuni ne tsithe?

³⁴ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi'ú:

—¿Ha gue da za gui japhu da ayuna nú'ú 'bu ja 'nara ngo dega nthati 'bu 'bahniho ra navio con gue'ú? Hina, hinda za. ³⁵ Pe ma da zø ra pa da ts'i'tsuabi ra navio, ya hinda 'mai con gue'ú, nu'bú ha, gue'bu ma da ayuna'ú nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui henga rá 'ra'yo he pa da mø'ta rá zehé. Nu'bu to'o da 'yøt'a njabu, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura xeca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura zehé. ³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zebota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da føca ra zebota, y njabu da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. ³⁸ Hangué mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu hinte da ja ra vinu nixi ra bota. ³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya pe'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá cuhi nú'a ya pe'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huahi habu xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocua yá ngaha ne mi taqui mi tsi.

² Nepu 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi ñembabi:

—¿Hanja gui øthu nú'a hingui ho da t'øt'e núbya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi'ú:

—¿Ha hinxá hñe'thu ja ra Maça T'ofu habu ma de nú'a bi 'yøt'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'bu mi za ra thuhu'ú? ⁴ Ma gue nu'a bi yut'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'ú ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'ú ma'ra yá compa mri 'ñoui. Ha nú'ú ya thuhme'ú hønse ya macja mri 'ñepi da zihma.

⁵ Nehe ra Jesu bi ñembabi'ú:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Nepu ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne bi mudu bi nxahnate. Ne mi 'bahni 'nara ts'onate xqui 'yot'a rá 'yε ra 'ñei. ⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yøthe nú'a ra 'ñøhø ra pa dega tsaya, pa njabu xa za hanja xa ñapabi. ⁸ Pe nu'a bi batuatho yá mfeni'ú, ne bi ñembabi nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho habu da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñøhø 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho habu bi za bi thandi xá hño. ⁹ Nepu nura Jesu bi ñembabi nú'ú ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga øt'a'ihni 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'øt'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mai? ¿Ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi o da thepuho?

¹⁰ Nepu nu'a bi nu'ta gatho nú'ú mi 'bahni ne bi ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Tunga ri 'yε.

Y nú'a ra 'ñhø bi tanga rá 'ye nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá 'ye'a. ¹¹ Nepu ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'buhni xi bi bø yá cuε ne bi mudi bi 'ñambi 'na ngu ma'na te da za da 'yø'tua ra Jesu.

Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Ja nuya pa'u bi bøxa ra Jesu ja 'nara t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui. ¹³ Nepu rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol. ¹⁴ Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo, ¹⁵ ne ra Teo ne ra Toma, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista; ¹⁶ ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nepu nura Jesu bá cai de ja ra t'øhø bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zøhø'u ja 'nara 'batha habu xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yøde nú'a mi mangua ra Jesu ne pa bi 'yøthebi yá hñeni. ¹⁸ Ne mi embabi ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi. ¹⁹ Y gatho ya ja'i xi mi nehma da danga ra Jesu, ngue'a nu'a co rá ts'edi mi haça gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajuá ne nú'u to'o hini japi

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Nepu nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gýá hyoyahu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a xa 'ra'ahu gatho ya japi nú'u ja habu ri manda'a.

²¹ Nú'ahu guí thohubya ra thuhu, xa jap'a'ihu Ajuá ngue'a hinte ma da 'be't'ahu.

Nú'ahu guí tu ri muihubya, xa jap'a'ihu Ajuá, ngue'a ma da hñup'a ri muihu pa xi guí johyahu.

²² Ajuá da jap'ahu nu stí utsa'ihu ya ja'i, ne nu stí 'yeñ'ahu co ya nt'utsate, ne stí zañ'a'ihu asta ni pa dí 'yø't'a ri thuhuhu, ngue'a nu'u ma da beni gue xá nts'o'ahu po rá ngue Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ²³ Nú'u ya pa xcri thohu njabu, xi da johyahu ngue'a ma guí hñañhu 'nara thaha xi ra dangui nuni mahets'i. Nú'u ya ja'i ma da 'yø't'a'ihu njabu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita co nú'u yá 'mehni Ajuá mi 'bui maya'bu.

²⁴ Pe huecate nú'u to'o xi ri johyabya co ya hño de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma da johya co nuya hño pe'tsi.

²⁵ Huecate nú'u to'o hingui tho ra thuhubya, ngue'a 'mefa ha, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'u to'o xi ri johyabya, ngue'a 'mefa ma xi da nzoni'u co ra dumai.

²⁶ Huecate nú'u to'o xi t'e'tsua yá nsu masque hingui øt'e xá hño. Nu'u tó'o e'tsua yá nsu, njabu nehe bi 'yø't'a ndu yá xita'u co ya hyate badi maya'bu.

Madi ri ncontrahu

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Pe nú'ahu guí øcaguihu, dí xi'ahu gue guí madi ri ncontrahu, ne 'yø'tuahu ra hño nú'u to'o ri utsa'ihu. ²⁸ Yaphu Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahu, ne 'yaphu Ajuá pa nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. ²⁹ Ha nu'bu to'o da 'ra'ahu 'nara mpe'ti

ja ri hmih_u, umbah_u ma'na lado ri hmih_u pa da me't'ah_u nehe, oguí nø'tuah_u. Ha nu'b_u to'o da hñan'ra ri pat'ih_u, pø ri pahnih_u nehe, gui umf_u da hñats'i. ³⁰ Ha nu'b_u to'o te da 'ya'a'ih_u, umf_u, o nu'b_u da hñan'ah_u 'nara t'ø't'e dri metih_u, oxqui hambabih_u. ³¹ Nu'á guí neh_u da 'yø't'ah_u ya ja'i, 'yø'tuah_u njab_u nehe'.

³² Nu'b_u nu'ah_u grí mađih_u hønse to'o ri ma'a'ih_u, hinte ri muui nú'a guí øth_u, ngue'a asta ya ts'o'mai gá ja'i ø't'a njab_u nehe. ³³ O nu'b_u guí ø'tuah_u ra hño hønse nú' to'o ø't'ah_u ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øth_u, ngue'a asta ya ts'o'mai gá ja'i ø't'a njab_u nehe. ³⁴ Ha nu'b_u guí hmiph_u ri bojah_u hønse nú' to'o guí pah_u da gu't'a'ih_u, hinte ri muui nú'a guí øth_u njab_u, ngue'a asta nuya ts'o'mai gá ja'i ø't'a njab_u nehe, hmipabi yá mits'o'mai nú' to'o tøm'ih_u da gu'tuabi. ³⁵ Pe nu'ah_u mađi ri ncontrah_u, ne gui 'yø'tuah_u ra hño, ne gui hmih_u nú'a dra mi'ah_u nsinque gui tøm'h_u dra jo'ts'ah_u. Ngue'a 'b_u gui øth_u njab_u, nu'b_u h_u, ma gui hñanga 'nari danga thah_u. Y njab_u h_u, grí hñaxh_u Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a nu'á ra hoja'i co ya ts'o'mai ne co nú' otho yá jamáđi. ³⁶ Hangue nu'ah_u pe'tsuh_u ra nthe cate gatho ya ja'i ngu ø't'a Ajuá ra Dada.

Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u de nú'a te ø't'e, ngue'a Ajuá handatho nú'a te guí øth_u nehe. Nixi oguí nønga ri miqu'eih_u, ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a te guí øth_u. Pumbabih_u de nú'a ø't'ah_u ya ja'i, y Ajuá da pun'a'ih_u nehe. ³⁸ Ø'tuah_u ra hño ri miqu'eih_u, ne Ajuá da 'yø't'ah_u ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xcá 'yembah_u ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'y'en'ah_u Ajuá nehe. Hangue nu'b_u gui ø'tua ndunthi ya hño ri miqu'eih_u, Ajuá ma da co'ts'ah_u ma'na ndunthi.

³⁹ Nep_u nu'á bi xipabi' 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da gahna ma'na rá migodai? ¿Ha gue hinda dagui mahyεgui?

⁴⁰ Ne bi 'ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di pađi que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'b_u h_u, da nja rá mfađi ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oqui ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra danga ts'oqui nja ngu 'nara xeca za o ja ri dague? ⁴² Ne ¿hanja da za gui 'ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra xeca za o ja ri dague? ¡Nu'i 'nagrá yohmi! hñai 'met'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njab_u da za gui hyanda xá hño ne gui hñai'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

Ya 'bai gá za fađitho po yá fruta
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za fađitho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá 'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi. ⁴⁵ Njab_u nehe 'nara hoja'i nzantho ø't'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'mai gá ja'i nzantho ø't'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njab_u nehe nú'a ma, bí ehe de ja rá mfeni.

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'nayá ngu
(Mt. 7:24-27)

46 ¿Hanja nzantho guí engaguihũ: “Ma zi Hmu'ihē, ma zi Hmu'ihē”, ne hinguí ̊thũ nú'a dí xi'ahũ? 47 Nu'a tó'o da 'ñēhe da 'yode nú'a dí mā ne da 'yot'e, ma ga xi'ahũ to'o ri nhyecuau. 48 Nu'á ri nhyecuau 'nara 'ñ̄h̄h̄o nú'a bi xe'ta habũ da hyocua rá ua rá ngu asta bi z̄adi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'uá ya d̄a'ye ne bi z̄o ya nz̄othe bi 'rani habũ mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'á himbi hȳomi ngue'á xqui thocua rá ua ja ra medo. 49 Pe nu'a tó'o da 'yode nú'a dí mā ne hinda 'yot'e nú'a dí 'b̄epabi, ri nhyecuau nú'a ra 'ñ̄h̄h̄o bi t̄ota rá ngu mañ̄a ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi z̄oh̄o ya nz̄othe co rá ts'edi bi hȳoma nú'a ra ngu'á, y bi nhuati gatho.

7

Ra Jesu bi 'ȳothebi 'nará 'b̄ego 'nara nd̄a gá soldado me Nroma (Mt. 8:5-13)

1 Mi uadi ra Jesu bi zofu ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau. 2 De guehni mbi 'bũ 'nara nd̄a gá soldado me Nroma, mi 'b̄uhui 'nara ts'unt'ũ xi mrá hm̄adi 'b̄ego, y nu'á mi ts̄adi 'nara h̄ñeni asta mi nedu. 3 Pe nu mi 'yode nú'a ra nd̄a gá soldado mi hm̄a de ra Jesu, bi mehna 'raya nd̄a me Israel pa da 'yapa ra m̄ate da 'ñēhe da 'ȳothebi nú'a rá 'b̄ego mri h̄ñeni. 4 Ha nu mi z̄oni'ũ habũ mi 'b̄ai ra Jesu bi b̄antebi con gatho yá m̄ai da m̄eui'ũ ne bi 'ñ̄embabi:

—Nú'a ra nd̄a gá soldado bá p̄encahe rí 'ñ̄epi gui fats'i, 5 ngue'á xi ri m̄adi ndunthi ma ja'ihũ y asta bi manda nehe bi thoga ma nijahũ.

6 Hangue nura Jesu bi m̄eui'ũ. Pe nu ya de mi ma da z̄onga ja ra ngu, nú'a ra nd̄a gá soldado bi mehna 'rayá amigo ne bi 'ñ̄embabi:

—Rí maha ua xipabihũ ra Jesu njaua: Nú'i ri t'equ'ei Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'á nugui hini 'ñ̄epcagui ngugui gui cut'á ja ma ngu. 7 Hangue nixi dá ne dá masebũ pa ga ts'i'a'i. Nu'á dí a'a'ibya, h̄on̄se gui mā gue da ñ̄anga ma 'b̄ego y dí camfri gue da ñ̄ani. 8 Dí camfri gue 'bestho da njabũ ngu nú'a gui mā, ngue'á nugui dí 'b̄ai nehe ja yá hm̄anda ma nd̄a, ne dí p̄e'tsa ma soldado nehe ja ma hm̄anda. 'Bũ ga embabi 'na de gue'ũ: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'bũ ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'bũ dí 'b̄epabi 'nara 'b̄efi ma 'b̄ego, nu'á da m̄efi.

9 Ha nu mi 'yode njabũ ra Jesu xi bi 'ȳo nú'a bi m̄anga nú'a ra nd̄a gá soldado. Ne bi mpants'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñ̄oui, ne bi 'ñ̄embabi'ũ:

—Xi majuañi ni 'nara menguaa Israel hinstá ts̄adi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñ̄h̄h̄o'á masque hingrá me Israel.

10 Ha nu mi menga nú'a ya 'm̄ehni ja rá ngu ra nd̄a gá soldado, bi z̄adi nú'a ra 'b̄ego ya xqui ñ̄ani.

Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'ũ 'nara viuda

11 'M̄efa de gue'á ra Jesu mri ma ja 'nara hnini rá thuhu Naín ne mri 'ñ̄oui yá nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i. 12 Pe ante da z̄onga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'b̄ehñ̄a mrá viuda xqui du rá 'ra t'ũ y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'á 'nara hmuntsja'i. 13 Y nu mi hyanda ra zi 'b̄ehñ̄a nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñ̄embabi:

—Oguí zoni.

14 Nepũ bi d̄ast'i'á habũ mi pa nú'a to'o mri du, ne bi h̄ñuxa rá 'ȳe ja ra caha, y nú'a to'o mri du bi gohi bi 'm̄ai. Ha nura Jesu bi 'ñ̄embabi nú'a xqui du:

—Ts'unt'ũ, nugui dí xi'a'i: ¡Nanguil!

15 Nepu nú'a xqui du bi nangui ne bi hñudi ne bi mudi bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá nana. 16 Ha nu mi hyanda njabu gathu ya ja'i, xi bi ntsu'u, ne bi mudi bi nsunda Ajuá ne mi ena'u:

—'Nará danga 'mehni Ajuá xa zohø ja guecaguihu.

Nehe mi ena'u:

—Ajuá xuá mehni pa e da maxa rá hnini.

17 Y gathu ja ra hai Judea ne gathu ma'ra ya hnini nú'u mi ja ja rá nthets'i, bi fadi nú'a xqui 'yot'a ra Jesu.

*Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu
(Mt. 11:2-19)*

18 Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yøde de gathu nú'a xqui 'yot'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi seh'e'a. Nepu bi zohna yoho de gue'u 19 pa bi mehni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuaní go mi gue'a ra Cristo xqui mehna Ajuá pa da nda, o mahyoni da dø'ma ma'na. 20 Nu'bú nuyá 'mehni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá pencaheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá xcuá ehe pa gui nda, o mahyoni ga tømhe ma'na.

21 Y nura ora mi zønga yá 'mehni ra Xuua, ts'a ra ora'a ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi enga ya ts'ondahi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe.

22 Hangué nú'a bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Ri maha ne ua xipabihu ra Xuua nú'a ja juadi gá hyanthu ne gá 'yøhu. Xipabihu gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ño, ha nú'u hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yøde, ha nú'u xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yøde ra maça noya nú'a ma de ra mpøhø. 23 Nehe xipabihu gue xi njapi nú'a to'o hinda u rá mfeni de nú'a dí ø't'e, dá gamfri ha gue Ajuá go xuá mēncagui.

24 Ha nu mi menga nú'u yá 'mehni ra Xuua, ra Jesu bi mudi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanthu ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanthu 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha? 25 Nu'bú, ¿to'o uá hanthu? ¿Ha gue 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu xi mahotho? Hina, ngue'a guí pahu gue nuya 'ñøhø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'u 'bu ja ya ngu ya nda. 26 Nu'bú, ¿to'o uá hanthu? ¿Ha gue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, majuaní uá hanthu 'nará 'mehni Ajuá, pe hingue hønse gue'a rá 'beñ'i'a. 27 Nura Xuua go gue'a rá 'mehni Ajuá nú'a mąnga ja ra Maça T'ofu gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua:

Dí pehna 'nama 'mehni pa da mąnga ra 'bet'o noya de gue'i, pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

28 Nugui dí xi'ahu gue hinxu 'mu ma'na ra ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua Xi'tsate. Pe nu'a to'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi que ra Xuua.

29 Nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, nu'bú nú'u to'o xqui hñanga ra sistehe de ra Xuua, y asta 'raya 'ñatsa nguxboja nehe, gathu bi ma gue nú'a ø't'a Ajuá xá hño. 30 Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ø'sta ja yá xatha nú'a mi ne da 'yot'a Ajuá con gue'u pa da pumba yá ts'oqu'i'u, hangué nixi hinxqui ne xqui hñanga ra sistehe nú'a mi ø't'a ra Xuua. 31 Nepu nura Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'o ga hyecuaga nuya ya ja'i himbi ne bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gamfrigui nehe? 32 Nuyá ri hñats'i nú'u ya bątsi hudi ja ra tai 'ñeni ne

ma'ta yá mibatsiui ne embi: “Dá pe ma thúzahe, pe hingá neiha. Dá tuthe ya thuhu dega dumai, pe nixi gue'a hingá nzoniha.” ³³ Hangue nú'aha gyá 'ñagamfriha grí hñaxhu nú'u ya batsi'u ngue'a pa gue'aha otho 'nara t'ot'e nú'a grí hohu. Ngue'a gá hyanthi ra Xuua bi zòhò, ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi tsi ra vinu, hangue nu'aha guí emfu gue mi pe'tsa ra ts'ondahi. ³⁴ Nepu de ra Xuua bi zòhò Nú'a To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi, pe nu'aha guí emfu gue xi ra ts'o'yo ne ra tixfani ne ri ntsiui nú'u ya 'ñatsa ngaxboja ne ma'ra ya ts'oja'i. ³⁵ Pe nugui dí xi'aha gue nu'u tó'o pe'tsa ra hoga mfaði, go gue'u paði gue gatho xá hño nú'a ø't'a Ajuá co rá danga mfaði'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhu ra Simu

³⁶ 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma y mi zoni'a bi hñudi ja ra mexa. ³⁷ Y ja nú'a ra hnini'a mi 'buhni 'nara 'behña xi mrá 'yot'ats'oqui, y nu mi baði gue xqui zòhni ra Jesu ja rá ngu nú'a ra fariseo pa ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa 'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga t'axa do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara ñuni xi mi yuni xá cahi. ³⁸ Nura 'behña'a bi dašt'a ja yá ua ra Jesu, bi zoni ne bi xixa yá guida ja yá ua ra Jesu, nepu bi ø'tuabi co yá stá, nepu bi zø'tsuabi, ne bi go'tsuabi nú'a ra hoga ñuni mi ha. ³⁹ Y mi hyanda nú'a ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu, bi benga ja rá mfenise ne mi ena: “'Bu xi majuani dra baði nuna ra 'ñòhò, nu'bú di pahma gue nuni ra 'behña tha'tua yá ua, guehni 'nara ts'o'behña.” ⁴⁰ Ha nura ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra fariseo:

—Nu'i nuge Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bu yoho ya 'ñòhò mi tupa ra boja ma'na ra 'ñòhò to'o mi hmi ra boja, y 'na de gue'u mi tupabi cat'a nthebe ya t'axboja, ha nu ma'na mi tupabi made nthebe. ⁴² Ha nu'u himi tsa da gu'tua rá boja nú'a to'o xqui mipabi. Hangue nú'a ra 'ñòhò mri hmi ra boja bi pumbabi'u, ya himbi cobrabi. Hangue nubya xicagui, ¿to'o 'na de gue nú'u yoho ya 'ñòhò bri pumbabi yá thai ma'na ma da maði nú'a to'o mi hmi ra boja?

⁴³ Ha nura Simu bi daði ne bi 'ñena:

—Dí enga nú'a ra 'ñòhò ma'na mi tu ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma.

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi hyanda nú'a ra 'behña ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hinxá 'raca ni ts'u ra dehe pa ga xca ma ua, pe ndi, hyanda nuna 'behña, bi xaga ma ua co yá guida, ne bi otcagui co yá stá.

⁴⁵ Nu'i hinxá tsusqui, pe nuna ra 'behña hinguí tsaya tsusca ma ua. ⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hinxá cosca ja ma ñaxu, pe nuna ra 'bente 'behña xa gosagui ja ma ua 'nara ñuni yuni xi xá cahi. ⁴⁷ Hangue dí xi'a'ibya gue nuna ra 'behña ya xra pumbabi gatho nú'u yá ts'oqui xi ndunthi xqui 'yot'e, y hangue por gue'a xi ja ndunthi rá hmate. Pe nu'a tó'o xra pumba yá ts'oqui masque beni gue hints'u mi tu ndunthi, go gue'a otho ndunthi rá hmate.

⁴⁸ Nepu ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁴⁹ Ha gatho nú'u ma'ra ya ja'i mi huhni bi maði bi 'ñémse'u ne mi ena:

—¿Xi to'obya nuna ra 'ñøhø gue asta yá ts'oqui ya ja'i da za da pumbabi, ena?

⁵⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'beshña:

—Co nú'a ri jamfri guí pe'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

Raya 'beshña mi faxa ra Jesu

¹ 'Mefa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'uca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'ua ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda. Ne mri 'ñoui nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi. ² Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'beshña nú'ua xqui 'yøthebi yá hñeni ne ma'ra nú'ua xqui 'yenba ya ts'ondahi. 'Na de gue'ua mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'a xqui t'embabi yoto ya ts'ondahi. ³ Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'a mrá 'beshña 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Chusa nú'a 'namrá danga maste ra nda Erode. Mri 'ñoui'ua nehe ra Sana ne ma'ra ya 'beshña nú'ua mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'a mi tsupa yá ts'edi'ua.

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bøni de yá hnini pa da ma dua c'a'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya ja'i bi mudi bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵ —'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huahi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'ua. ⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo hab'ua mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'ont's'i bi 'yot'i 'bestho ngue'a mi otho ra xaha. ⁷ Ha nu ma'ra bi zo hab'ua mi ja ya 'mini, ha nu mi c'ont's'i bi 'yot'i ngue'a bi xumi ya 'mini ne bi hñacua yá te. ⁸ Ha nu ma'ra bi zo hab'ua xi xmá hño ra hai, ne nu mi hogui'ua bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njab'ua, bi yopa ña nts'edi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nep'ua nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bønga nuna 'bede bi ma. ¹⁰ Ha nu'a bi datuabi'ua bi 'ñembabi:

—Nu'ah'ua xa 'ra'ah'ua Ajuá ra hoga mfadi pa gui pah'ua nú'a hinxqui fadi ma'met'o de hanja ri manda'a. Pe nuy'ua ma'ra ya ja'i dí zofo co ya 'bede pa da hyandi pe hinda badi te 'be'a, y da 'yøde pe hinda zo yá mfeni te rí bøni.

Ra Jesu bi ma te rí bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá ma rí bøni da 'ñena gue nura nda gue'a ra maça noya. ¹² Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da 'ñehe ra ts'ondahi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njab'ua hinda za da mpøhø. ¹³ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne hani co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mui, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue. ¹⁴ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, pe da mpumfri po rá ngue yá 'befi ne de nú'a te gatho pe'tsi, ne ngue'a di denda ya 'tø't'e de ra ximhai, y njab'ua da 'bedi nú'a xqui 'yøde, nja ngu nú'ua ya nda himbi unga ra sofo. ¹⁵ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne da 'yø't'e

con gatho rá mui ngu nú'a ri ho Ajuá, ne da zε rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'u ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ra Jesu bi mąnga ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'ó 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra mfiđi pa hinda yot'i. Nu'a da 'yøt'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte habu da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njabu handa ya ja'i sta yut'i.

¹⁷ Njabu nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fadi, 'nara pa ma da fadi.

¹⁸ Hangue jamasuhu pa gui 'yødehu xá hño nú'a dí xi'ahu, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa rá mfadi ne da bađi da su, nu'a ma'na ma da t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfadi, da pumfri nú'a ts'u pađi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Nepu de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zøhø rá nana ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa habu mbi 'bui'a ngue'a xi xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. ²⁰ Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zø ri nana ne ri cu y 'bahni thi bí tøp'a'i gui ñai 'na.

²¹ Pe nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o øde ra maça noya ne da 'yøt'a nú'a ma, nú'ú go gue'u ma nana ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² 'Nara pa ra Jesu bi bøxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Y bi ma'u. ²³ Y de mi pa ja ra ndehe bi zu ra t'aha ra Jesu ne bi 'ñaha. Y mi damfri'u bi nja 'nara dąnga bunthi ja ra ndehe, y bi muđi bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yui'u. ²⁴ Nepu nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¡Ay, ma zi Xahnate'íhe, ya ma ga cuihu ja ra dehe!

Nu'bú ra Jesu 'bestho ra ora'a bi nangui ne bi zu ra bunthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho. ²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfrihu?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yø de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ne mri 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu, gue asta ra bunthi ne ra dehe zofu, y nu'ú øte?

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Nepu de gue'a bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zønga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe habu rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea. ²⁷ Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñøhø mrá menguni e bi zuđi. Nú'a ra 'ñøhø'a ya mi øt'a ndunthi ya pa mi pe'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'bui ja 'nara ngu ngue'a nzantho mi 'bui ja ya nt'agui. ²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'u'i Ajuá bí 'bu mahets'i, ¿hanja grí nhyøt'e con guequi? Dí bante'i gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi mąnga njabu ngue'a ra Jesu ya mi fadi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bøni de nú'a ra 'ñøhø. Nduñthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui gu nú'a ra 'ñøhø ne mi øt'ua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'i ora mi handa njabu, da gu ne da da't'i co ya

cadena ja yá ua ne ja yá 'ye, pe nu'á mi c'ucta nú'ua ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bonga yabu ja ya mbonthi. ³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñohø ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'i?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Dri ndunthihe.

Bi mangan njabu ngue'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi. ³¹ Ha nú'ua ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu. ³² Nu de guehni mi 'yoni 'na danga taxo ya ts'udi mri ñuni ja ra t'ohø, hangue ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue da umba nsequi da ma da yat'a ja nuya ts'udi'ua, y nu'á bi umba nsequi'ua. ³³ Ra ora'a ya ts'ondahi bi bøni de nú'a ra 'ñohø ne bi ma gá yat'a ja ya ts'udi, ne gatho ya ts'udi bi nest'ihí gá ma gá hñø't'a ja ra ndehe, ne bi jat'i'ua.

³⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'ua to'o mi taca ya ts'udi xi bi ntsu'ua, ne bi ma hnest'ihí bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne haburaza de nú'a te xqui nja. ³⁵ Y gatho ya ja'i bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi zonga habu mi 'bu ra Jesu, ja bi zuhni'ua nú'a ra 'ñohø mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'i xi bi ntsu. ³⁶ Nepu nú'ua to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'ua hanja xqui 'bui xá hño nú'a ra 'ñohø'a. ³⁷ Y nu mi badi njabu gatho ya me Gadara bi bantebi ra Jesu da bøni de guehni ngue'a xi xqui ntsu'ua. Hangue nura Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi ma de guehni. ³⁸ Nepu nú'a ra 'ñohø xqui t'emba ya ts'ondahi bi bantebi xa meuihmará ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

³⁹—Hina, hinga tsix'a'i, cohiua, pengui rí ma ri ngu, ne xipabi ya ja'i nú'a xa 'yø't'a'i Ajuá.

Hangue nu'á bi mengui ne bi mudi bi metuabi ya ja'i ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yø'tua ra Jesu.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi danba rá he ra Jesu (Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'i xi bi johya mi hyandi'a, ngue'a nu'á mi tømtho'a. ⁴¹ Nepu bi zøhni 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Jairo mrá nda de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui pa ja rá ngu, ⁴² ngue'a mi nedu rá t'ixu. Hønse gue'a mrá t'ixu'a, ne mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. Hangue ra Jesu bi meui, y nu mi ma, bi dena ndunthi ya ja'i asta mri ts'i'mi'a.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'ia mi pani nehe 'nara 'behña ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi pe'tsi pa mri 'ñøthema, pe hinxqui za to xqui 'yøthe'a. ⁴⁴ Nura 'behña'a gá yu ja rá xatha ra Jesu pa bi danba rá ñani rá he. Y nura ora'a 'bestho bi ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'o nú'a bi danga ma he?

Gatho ya ja'i bi dadi bi 'ñena:

—Hinto xa dañ'a'i.

Ha nura Pedro ne nú'ua ma'ra yá minxadiui bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'ihe, guí handi gue ndunthi ya ja'i ri ts'ip'a'i ne ent'a'i, ha guí ena gue to'o bi dañ'a'i.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí padi bri thungagui, ngue'a dá tsa dá øthe 'nara ja'i co ma ts'edi.

⁴⁷ Nu mi hyanda nú'a ra 'behña gue ra Jesu xqui batho gue xqui thanba rá he, nu'bu nu'á bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'a, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui ñani'a, ne bi ma gue ora mi ñanba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi tsadi. ⁴⁸ Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñenthó.

⁴⁹ Y de mi ña ra Jesu, bi zohø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mrá nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya oguí xuhña ra Xahnate.

⁵⁰ Y nu mi 'yøde njabu ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Oguí tu ri mai, hønse gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

⁵¹⁻⁵³ Y nu mi zøni'u ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Oguí zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinxa du, ahatho.

Pe nu'á himbi gamfri nú'a bi manga ra Jesu, bi nthetho. Nepu ra Jesu himbi hopa ma'ra to'o bi yat'iui habu mi 'benga ra nxutsi, hønse ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá ñana, go gue'u bi hopi bi yat'i.

⁵⁴ Nepu nura Jesu bi mipa 'nará 'ye nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

⁵⁵ Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nepu ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi. ⁵⁶ Ha nurá dada rá ñana xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

Ra Jesu bi mehna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi (Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba ra ts'edi pa da 'yemba nu'araza ra ts'onðahi nuya ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni. ² De guehni bi mehni'u pa da 'yøthe gatho ya da'thi ne da manga ra hoga nt'øde gue ya bi zø ra Nða de mahets'i pa da nda. ³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Ote xqui haxhu pa ja ra 'ñu, oxqui haxhu ri bordohu, nixi 'nara buxa, nixi nú'a te gui tsihu, nixi ra boja, nixi ri mponga dutuhu. ⁴ Y nu'a ra ngu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui 'buhani asta nú'a ra pa'a gui yopa ju ri 'ñuhu. ⁵ Y nu'a ra hnini habu hinda ne da t'a'ahu ntsaya, pøñhu de guehni, ne huathu ra hai nú'a di tu ri uahu, y nú'a gue'a 'nara seña gue ya hingo guí thadihu de yá ts'oqui'u.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu te da 'yøt'e'u, bi nxani'u bi ma habaraza ya hnini, bi manga ra hoga nt'øde y mi øthebi yá hñeni ya ja'i habaraza mi tsøñ'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu (Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Ra nda Erode bi zo rá gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne himi padi te da beni'a, ngue'a 'rama'na'ño mi manga ya ja'i. 'Ra mi ena gue mi gue'a ra Xuua Xi'tsate xqui yopa nte de ra du, ⁸ ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a ra baði Elía xqui yopa nte ma'na'qui, ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu xqui yopa nte de ra du. ⁹ Y nura nda Erode bi 'ñena:

—Conque go nucse dá manda bi thecua rá ñaxu ra Xuua. Nu'bu çto'o nú'a xi ja ndunthi rá 'bede?

Y ra nda Erode xi mi ne da hyandi'a.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a xqui 'yøt'e'u. Nepu ra Jesu bi zits'i bi meui'u ja 'nara luga habu mi jo'o ya ja'i gueta ra hnini Betsaida. ¹¹ Pe mi badi ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'u. Pe ra Jesu himbi co'tsi'u, nu'a bi 'yøt'e, bi mudi bi xipabi de hanja ri manda Ajuá, ne mi øthe gatho nú'u mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a, nú'u 'ret'amayoho yá nxadi bi ma bá tsadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya luga hinga yabu pa dua honi habu da ntsaya ne da hyoni te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu otho ni 'nara ngu y nixi te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go da umfu te da ziyu.

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Otho te ga umfe, hønse cat'a ya thuhme dri hñáhe, ne yoho ya zi hua, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyu.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñøhø ngu mi cat'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Ñehu dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njabu bi 'yøt'e'u, ne bi hñudi gatho. ¹⁶ Ha nura Jesu bi gu nú'u cat'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi. Nepu bi hyecuabi bi umbabi yá nxadi pa da hyecuabi ya ja'i. ¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi niña. Nepu bi hmunts'a ya seca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuise yá nxadi ne bi 'yapabi Ajuá'a. Nepu bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te guí øhu mangu ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá badi Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pe xi nu'ahu, ¿to'o guí mañhu gue go guequi?

Nu'bu ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xúa pehn'a'i Ajuá pa gui nda.

Ra Jesu bi ma de rá du
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñá'u gue hinto da xipabi mi to'o'a. ²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nepu 'mefa bi zofa ra hmuntsja'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi øt'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui. ²⁴ Ngue'a nu'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ ¿Te ri muui 'bu 'nara

ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'mɛdi pa nzantho? ²⁶ Ngue'a nu'a tó'o da ntsa da ñá de guequi ne da ntsa da mǎnga ma noya, necagui nehe núgui dá e dá njá'i, ma ga mǎ gue hindí pǎca'a nu xcrá yopa pengaua pa ga ndá co rá nsunda ma Dada ne de ya mǎca εxε. ²⁷ Xi majuaní dí xi'ah_u gue 'ra de gue'ah_u guí 'bǎh_uua, hingui ma guí tuh_u asta hingui hyanduah_u rá nsunda ra Ndá de mahets'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui mǎnga ra Jesu njab_u, bi bǔxa ja 'nara t'òhø pa da 'yapabi Ajuá rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua. ²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui. ³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñòhø mri 'bahni mi ñáui, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía. ³¹ Ne nu'ú xqui go'ma 'nara hyats'i hab_u mi 'bai, ne mi ñá'u de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale. ³² Nura Pedro ne nú'u mri 'ñoui xi mi tsuhmǎ ra t'ahǎ'u, pe bi ma ra t'ahǎ nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'u yoho ya 'ñòhø con gue'a. ³³ Y nú'u yoho ya 'ñòhø de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, ¡xá hño ga 'bǎh_uua! Te guí mǎ, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi pǎdi nú'a mi mǎ. ³⁴ Y nura ora ts'a mi mǎnga njab_u'a, bi zø 'nara guui bi go'ma hab_u mi 'bai'u. Y nu mi go'ma ra guui'u, xi bi ntsu.

³⁵ Nep_u de ja ra guui bi nt'òde 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hmǎca T'u. 'Yòh_u nú'a da xi'ah_uni.

³⁶ Y nu mi uadi bi nt'òde nú'a ra noya, bi hyandi'u gue ya hõnse ra Jesu mi 'baseni, y nu'ú ya hinte bi mǎ, y nuya pa'u hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'u.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondǎhi 'nara ts'unt'u

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Rá hyax'a bá cai'u de ja ra t'òhø, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá c'a'tsa ra Jesu. ³⁸ Nep_u 'nara 'ñòhø mi pani ja ra hmuntsja'i bi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, 'yõtca ra mǎte e guí nutca ts'u ma t'u, ngue'a hõnseñá dí pe'tsi, ³⁹ y pe'tsa 'nara ts'ondǎhi ri japi da mafi, ne da ntǎni ne da ndu sehe, ne ri japi asta da 'yents'a ra fǎgui rá ne. Nts'edi xi ri ñni, y xi xá hñei da dǔgue. ⁴⁰ Ya dá xipahmǎ ri nxadi da 'yembahmǎ, pe hinxa za xa 'yembabi.

⁴¹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u 'nagýá 'ñagamfrih_u ne gyá ts'ojá'ihu! ¡Asta ha'mu ma ga tse't'a ri 'ñajamfrih_u!

Nep_u bi 'ñembabi nú'a ra 'ñòhø:

—Bá tsincaua ri t'u.

⁴² Pe nu mi ts'itsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'u, ra ts'ondǎhi bi fõmi pa ja ra hai ne bi japi bi ntǎni ne bi ndu sehe. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondǎhi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñani nú'a ra ts'unt'u, ne bi yopa dapa rá dada. ⁴³ Y gatho ya ja'i xi bi 'yø de nú'a rá dǎnga ts'edi Ajuá xqui hnequi.

Ra Jesu bi yopa mǎ de rá du

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

De nuya pa'u xi mri 'yø ya ja'i de gatho nú'a xqui 'yõt'a ra Jesu, nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

44 — 'Yøh_u xá hño núna ma ga xi'ah_u ne oxqui pumfrih_u: Nú'á To'lo bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'ye ya ja'i pa da 'yø'tua nú'á go da ne'ú.

45 Pe nuyá nxadi himbi bađi te mri bønga nú'á bi xipabi'ú, ngue'á himi tsa da zo yá mfeni'ú. Ne nu'ú mĩ tsu da 'yambabi te mri bønga nú'á xqui xipabi'ú.

Nú'á to'lo ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

46 Nep_u nuya nxadi bi mađi mri 'ñábabi 'na ngu ma'na to'lo de gue'ú mi ma da ua'á da ma. 47 Pe nura Jesu bi bađho de nú'á mi beni'ú hangue nu'á bi ma'ta 'nara zi bađsi bi 'ba'ma ja rá hyo'á, 48 ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'á tó'lo de ma thuhu da numansu 'nara zi bađsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'á tó'lo ri numansugui, go ri numansu nú'á to'lo bá pencagui. Ngue'á nu'á tó'lo hinda 'ñets'i, nú'á go gue'á da ndangui rá nsu.

Nu'ú tó'lo hingui utsaguih_u, gue'ú 'bui con guecj_u

(Mr. 9:38-40)

49 Nep_u nura Xuua bi 'ñembabi'á:

—Ma zi Xahnate'i, stá hanthe 'nara 'ñøhø de ri thuhu engu ya ts'ondahi, y nuje stá hačuabihe ngue'á nu'á hingui 'yo con guecj_u.

50 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'á:

—Ogui hačuah_u, ngue'á nu'ú tó'lo hingui utsaguih_u, go rí maxcaguih_u.

Ra Jesu bi zai ra Cobo ne ra Xuua

51 De ya mi ma da zø ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi g_u ra 'ñu bi ma pa Jerusale. 52 Ne bi mehna to'lo bi 'met'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni hab_u da 'ñoxi'ú. 53 Pe nuya mengu de guehni himbi ne bi umba ntsaya'ú ngue'á mri njuá'ñu pa Jerusale. 54 Pe nu mi bađi njab_u ra Cobo ne ra Xuua nú'ú yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, zha hingui ne ga adih_u dua cai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'á bi 'yø't'a ndu ra bađi Elía?

55 Mi mangan njab_u'ú, nura Jesu bi nu'ti ne bi zai bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi gui pah_u te ma ndahi gui hanpah_u rá ts'edi pa gui mañh_u njab_u. 56 Nú'á To'lo bá e bi Nja'i, himbá ehe pa da hñacua yá te ya ja'i, nú'á bá ehe pa da pøhøbi.

Nep_u nu'ú bi thogui pa ma'na ra t'uca hnini.

Raya ja'i to'lo mi ne da dena ra Jesu

(Mt. 8:19-22)

57 Y de guehni má 'ñu 'nara 'ñøhø bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga ten'a'i haburaza gui ma.

58 Ra Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñado, ha nuya ts'int_u'u ja yá 'bafi, pe Nú'á To'lo bá e bi Nja'i otho nixi rá ngu pa hab_u da ntsaya.

59 Nep_u bi 'ñembabi ma'na ra 'ñøhø:

—Bá ehe ga me pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'raca nsequi ga ma ga agui 'met'o ma dada, nep_u ga pengui ga ten'a'i.

60 Nu'bú nura Jesu bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Tsop_u nú'ú xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa gui ma gui mangan ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

61 Nep_u bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñøhø:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga ten'a'i, pe 'raca nsequi 'met'o ma ga edi ya mengu de ja ma ngu.

⁶² Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bu 'nara uafri heca 'nara the ne da ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabu nehe nu'a tó'o ø'tua rá 'befi Ajuá ne da beni gatho nú'a bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuá.

10

Ra Jesu bi mehna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi

¹ Nepu 'mefa ra Jesu bi huahna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi pa bi mehni dega yoho da 'met'o'u pa ja ya hnini habu mi ma da thogui'a. ² Ne bi 'ñembabi: —Xi majuani dí xi'ahu, xi ndunthi ra sofo pe ts'utho ya xofu. Hangué 'yaphu Ajuá nú'a to'o rá meti ra sofo dua pehna ndunthi ya mefi pa da gu'tsua rá sofo. ³ Y nubyá nu'ahu ma ga pehn'a'ihu gui maha ngu ya zi deti madetho de ya mi'ño, hangué xi da nsuhu. ⁴ Ne oxqui haxhu ni 'nari buxahu, nixi ri bojahu, nixi ri ponga zestihhu. Ne oxqui 'baihu gui nzenjuatehu 'met'o ja ri 'ñuhu. ⁵ Ora gui cuthu ja 'nara ngu gui nzenjuatehu njaua: “Ajuá da jap'ahu pa gui 'buhu te rá 'ñentho.” ⁶ Ha nu'bu ya mengu de nura ngu'a ne da 'mu 'nara hoga'mui, nu'bu Ajuá da japi'u ngu gá xiphu. Ha nu'bu hina, Ajuá hinda japi'u. ⁷ Nu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui cohni ne nu'ú da 'uiñ'ahu, ngue'a 'nara mefi rí 'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja gui 'buthuni, oxqui 'yohu dega nengu. ⁸ 'Bu gui tsõñhu ja 'nara hnini ne da t'a'ahu ntsaya, tsihu gatho nú'a da t'a'ahu. ⁹ 'Yõthehu ya da'thi nú'u di 'buhni, ne xiphu ya mengu de guehni gue ra Ndá de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda. ¹⁰ Pe nu'bu gui tsõñhu ja 'nara hnini ne hinda t'a'ahu ntsaya, 'bahu habu da 'yõde'ihu ya ja'i de guehni ne gui 'ñemfu'u: ¹¹ “Ma ga huathe ma uae pa da hyõ nú'a ra hai xa ncuetá de nuna ri hninihu, ngue'a hincá camfriguie nú'a stá xi'ahe. Pe pahu xá hño gue ra Ndá de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda, y nuje ya hindí tháhe de ri ts'oquihu.” ¹² Dí xi'ahu gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndangui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

Ya hnini dega ts'o'yõde

(Mt. 11:20-24)

¹³ ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasí, ne nú'ahu gyá me Betsaidahu! Ngue'a nu'bu ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmaha nuya milagro xcá hyanthabya, nú'ú xa ñobrihma'u de yá ts'oqui ne xa hñehma co ya he dega dumui, ne xa ncoxhma ra 'bospi dega ntsø'mi. ¹⁴ Pe nura pa'a sta thap'ahu nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigohu que ra hnini Tiro ne Sidó. ¹⁵ Ha nú'ahu gyá menguhu Ncapernau, gui hu ri muihu gue rí 'ñep'ahu gui maha mahets'i, pe hina, ngue'a nú'ahu ya xa t'ep'a'ihu pa gui maha ja ra nidu.

¹⁶ Nepu bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yõde nú'a gui mañhu, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yõde nú'a gui mañhu, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pencagui.

Nú'u hñu'rate ne 'ret'a ya 'mehni bi mengui co ndunthi ra johya

¹⁷ Nepu nu de bá penga nú'u hñu'rate ne 'ret'a yá 'mehni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'ihé, asta ya ts'ondahi xa 'yõtcahe, ngue'a stá eñhe'u de ri thuhu.

18 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'á:

—Haha, majuañi dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huéi.

19 Y nugui stá 'ra'ahú ra ts'edi pa gui nethú ya qu'eñá ne ya penzú, ne pa gui tapabihú gatho rá ts'edi ra ts'ondáhi, nsinque te da 'yø't'ahú. 20 Pe ogrí johyahú ngue'á xa 'yø't'ahú ya ts'ondáhi, johyahú ngue'á nuri thuhuhú bí nt'ofó nuni mahets'i.

Ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndáhi
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Ra ora'á ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maça Ndáhi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Ndá de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'á xcá utuabi ri noya núyú nja ngu ya zi bñtsi, y hingo xcá utuabi ya bamhyá ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yø't'a njabú ngue'á gue'á ri paha'á.

22 Mi uadi bi mąnga ra Jesu njabú bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yentc'agui gatho ja ma 'yé. Hinto patcagui ma 'mú, hønse Ajuá ma Dada go gue'á patca ma 'mú. Ne hinto patua rá 'mú ma Dada, hønsegui go dí pádi, ne nú'ú to'o stá huahni pa da bádi.

23 Ne bi mpants'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'nambú seh'e'ú:

—Johyahú ngue'á guí hanthú nú'á te dí ø't'e. 24 Ngue'á nugui dí xi'ahú gue ndunthi yá 'mèhni Ajuá ne ya ndá mi 'búí maya'bú mi nehma xa hyanda ngu nú'á guí hanthabya, pe himbi za bi hyant'ú, ne mi nehma xa 'yøde ngu nú'á guí øhabya, pe himbi za bi 'yøde'ú.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'á bi nja rá nthecate co rá miqu'eiui

25 Nepú de gue'á 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yø'tua 'nara nt'ani pa da nu te da dádi'á, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga ø't'e pa ga tsúdi ra te pa nzantho?

26 Nu'bú ra Jesu bi dádi ne bi 'ñena:

—¿Te mąnga nú'á xa t'ofó ja ra ley? ¿Te xcá pádi de guí he'ti?

27 Nura xahnate de ra ley bi dádi ne bi 'ñena:

—Ena njaua: Mądi Ajuá ri Hmu bí 'bú mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mú, ne mądi ri miqu'eiui ne gui su ngu grí nsu seh'e.

28 Nepú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue'á majuañi nú'á xcá ma. Nu'bú gatho gue'á guí ø't'e, nu'bú gui tsúdi ra te pa nzantho.

29 Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miqu'ei'be?

30 Nepú ra Jesu bi dádi ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi daca 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'á te mi há, asta yá dutu bi møcuabi, ne xi bi hna'mbabi'á, ne bi ts'ohni ya mi nedu.

31 Nepú de gue'á bi toca bi 'rani 'nara macja ja nú'á ra 'ñu'á, ne nu mi hyandi mi 'bèni ja ra nenga'ñu nú'á ra 'ñøhø xqui hna'mbi, nu'bú nu'á bá catatho 'na lado bi thoguitho. 32 Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nija nú'ú t'embi ya levita, ne'á bi hyandatho nú'á ra 'ñøhø mi 'bèni, y nu'á bi cata 'nambú bi thotho nehe. 33 Nepú ja nú'á ra 'ñu'á bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'á ra 'ñøhø mi 'bèni, xi bi huequi. 34 Nepú bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu habú xqui ts'enbabi, ne bi du'tuabi. Nepú bi 'yents'a ja rá

burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su. ³⁵ Nepu rá hyax'a ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñai yoho ya t'axboja ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts'u nuna 'ñòhø gui su. Y nu'b_u gá gasta má ts'u ra boja, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a'i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi m_anga njab_u, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—De nú'u hñu ya 'ñòhø, ¿to'o 'na de gue'u mrá miqu'eiui xi majuañi nú'a ra 'ñòhø xqui thaqui?

³⁷ Nepu nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o bi nja rá ntheate de gue'a.

Nu'b_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'a mahyoni gui 'yòt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi hogui rá 'ñu, nepu bi zonga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'b_uhni 'nara 'b_ehñ_a mrá thuhu ra Marta, y nu'á bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu. ³⁹ Ra Marta mi 'b_u 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'á bi hñudi de rí ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yòde nú'a mi mañ'a. ⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da m_efi ja ra ngu. Ne bi d_ast'i hab_u mi 'b_u ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'b_efi? Xipabi ts'u da e da maxcagi.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xona ri 'b_efi ne guí tu ri m_ei ngue'a ndunthi ri 'b_efi, ⁴² pe h_onse 'nara 'b_efi mahyoni gui 'yòt'e, ngu nuna hoga 'b_efi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Aju_a

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ 'Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Aju_a rá Dada ja 'nara luga, y nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Aju_a ngu mi nja ra Xua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Aju_a.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu de xcrí 'yaph_u Aju_a gui 'ñeñhu njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'b_ui mahets'i,

drá nsunda ri maça thuhu.

Bá ehe gui nda,

ne dá t'òt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'a bí t'òt'e núb_u mahets'i.

³ 'Racje te ga tsihe núya rapaya.

⁴ Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje dí pumbabihe nú'u to'o xa 'yòtcahe ra nts'o'm_ei.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñ_angaguihe de ra nts'o.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañhu gue 'na to'o p_e'tsa 'nará 'nangu ne drá amigo, nepu ngu made ra xuui da ma ja rá ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe gui 'yòtca ra favo gui hmica hñu ya tuhme, ⁶ ngue'a ja núbya bi zòhø ma'na ma amigo xqui 'ñehe de yab_u ha othogui te ga umbabi.” ⁷ Nepu nu'á sta d_adi mbo rá ngu da 'ñena: “Híndí honi gui zocagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa ma b_atsi, hangue hinguí tsa ga nangui ga 'ra'a'i nú'a guí adi.” ⁸ Pe nugui dí xi'ah_u gue hinda

nangui da umbi ngue'a rá amigo, nu'á da nangui da umbi, pe ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'ahá. ⁹ Hangué dí xi'ahú, 'yaphú Ajuá nú'a guí hoñhú ne da 'ra'ahú; hyoñhú nú'a te ri 'bep'ahú, ne guí tsúdi; njahú ngu 'nara ja'i bi zòhò 'rota ra gosthi ne bi socuabi. ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o da 'yadi, da 'tumbabi; y nu'a tó'o da hyoni, da zúdi; y nu'a tó'o da 'rota ra gosthi, da socuabi.

¹¹ Nu'ahú gyá dadahú, 'bú ri bətsihú da 'ya'ahú 'nara thuhme, ¿ha gue guí umfú 'nara do? O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara huá, ¿ha gue guí umfú 'nara qu'eñá? ¹² O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara mádo, ¿ha gue guí umfú 'nara penzú? Hina, ¿ngue há? ¹³ Nu'ahú masque gyá 'yot'ats'oquihú, pe guí pa guí umfú 'nara hoga t'ot'e ri bətsihú. ¡Xihmá ra Dada bí 'bú mahets'i, nú'á dua penpabi ra Məca Ndəhi to'o da 'yapabi'a, ne gatho ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra ndə de ya ts'ondəhi
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

¹⁴ 'Nara pa ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondəhi 'nara 'ñòhò xqui japi da ngone. Ne de mi bənga nú'a ra ts'ondəhi, 'bestho bi za bi ñá nú'a ra 'ñòhò. Ha nu mi hyanda ya ja'i njabú xi bi 'yot'u. ¹⁵ Pe 'ra de gue'u bi ñama'ñú ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñòhò engá ya ts'ondəhi co rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra ndə de ya ts'ondəhi.

¹⁶ Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yot'a 'nara nt'udi de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majuaní mrá 'mehni Ajuá. ¹⁷ Pe nura Jesu bi batho te mi beni'u, hangué bi 'ñembabi:

—'Bú 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni sehe, nu'bú da nhuata nú'a ra hmanda mi ja. O nu'bú 'nara ngu da ntuhnise ya mengu de ra ngu, hinda za da 'mú 'nadbú'u. ¹⁸ Njabutho nehe, nu'bú ra Satá da ntuhni yá mits'ondəhiui, nu'bú da nhuata gatho rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ahú njabú ngue'a guí eñhú gue nugui dí engá ya ts'ondəhi co rá ts'edi ra Beelsebú ra ndə de ya ts'ondəhi. ¹⁹ Pe nu'bú gue'a gra ot'e, nu'bú xi ri 'mehnihú, ¿con te ma ts'edi engá ya ts'ondəhi? Nú'ú go dá xi'ahú'u. ²⁰ Nugui dí engá ya ts'ondəhi pe co rá ts'edi Ajuá, hangué pahú gue nura Ndə de mahets'i ya xa zòhò pa da ndə.

²¹ Nu'bú 'nara 'ñòhò xi o rá ts'edi ne ri hñá yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bú 'be'tsa xá hño nú'a te pe'tsa ja rá ngu. ²² Pe nu'bú da zòhò ma'na ra 'ñòhò ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bú da ntəte nú'a bi zòhò ne da hñambabi gatho yá arhma nú'u mi hu rá mú da mats'i, ne da bepabi gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu pa da jameti'a ne da hyecuabi ma'ra.

²³ Nu'a tó'o hingui 'bú con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'a tó'o hingui faxqui ga munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi mą 'nara 'bede de ra ts'ondəhi bi mengui
(Mt. 12:43-45)

²⁴ Nu'bú 'nara ts'ondəhi da bənga de ja 'nara 'ñòhò da 'ño haburaza ja ra mbonthi hongá ra tsaya, pe nu'bú de guehni hindua tsúdi habú, nu'bú da beni ne da 'ñena: "Pode ga yopa pengui habú ndú 'bú." ²⁵ Ha nu stua yopa pengui e da zúdi nú'a ra 'ñòhò habú mbi 'bú, da zətua rá mfeni di nja ngu 'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zúdi, pe hinto di 'buhni. ²⁶ Nepú nú'a ra ts'ondəhi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondəhiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zòhò da yat'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñòhò y ja da 'muhni ri gatho'u, y njabú nú'a ra 'ñòhò'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá múdi.

Xa njapi nú'u to'o otuabi rá noya Ajuá

²⁷ Ts'a mi ñã njabũ ra Jesu, 'nara 'behñã mi 'bũhni bi ñã nts'edi ne bi 'ñena: —Xi njapi nú'a ra 'behñã de habũ gá 'bũi, ne bi tede'i!

²⁸ Pe nura Jesu bi ðaði ne bi 'ñena:

—iMa'na xa njapi nú'ũ to'o øtuabi rá noya Ajuã ne øt'e nú'a mã!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepũ nu'á bi 'ñembabi'ũ:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da baði ua xi xuá pɛncagui Ajuã. Pe nú'a ra nt'udi adi'ũ hinga ma ga utui, hønse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra baði Joná. ³⁰ Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bũ mi dut'a 'nara dahua ne ja bi gohni hñũ pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mehni Ajuã. Njabũ nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mũi hñũ pa mbo ra hai, y nú'á go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'ũ ya ja'i 'bũi mapaya. ³¹ Nu stí zø ra pa de ra nsũca uenda, nura pa'a ra 'behñã nú'a mrá ndã de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñãnga nguenda pa da ñapabi nú'ũ ya ja'i 'bũi mapaya. Ngue'a nura 'behñã'a masque xi mi yabũ rá hai pe bá ehe e bi 'yøde nú'a ra mfadi mi pe'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bũcua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njabũ hinxã ne to'o xa 'yøde nú'a mã. ³² Nehe nura pa de ra nsũca uenda nú'ũ ya me Ninive ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñãnga nguenda pa da ñapabi nú'ũ ya ja'i 'bũi mapaya. Ngue'a nú'ũ ya me Ninive ngu mi 'yøde nú'a bi manganã ra baði Joná de nú'a xqui manganã Ajuã, nu'bá nu'ũ bi ðama ñobri 'bestho. Pe 'bũcua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njabũ hinxã ne to'o xa 'yøde nú'a mã.

Ra ñot'i de ma ndo'yohũ

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da 'ñãgui, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yøt'e, da tøta habũ da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'ũ to'o da yat'i. ³⁴ Nuri dahũ gue'ũ ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yohũ. Nu'bũ ri dahũ xá hño, gui hanthũ habũ gui 'yohũ, pe nu'bũ ri dahũ hingui ho, hingui hanthũ habũ gui 'yohũ. Njabũ ri mfenihũ nehe, 'bũ 'bũi xá hño, nu'bá da za gui 'yohũ xá hño ja ra ñot'i, pe nu'bũ hingui 'bũi xá hño, hinda za gui 'yohũ xá hño ngue'a gui 'bũhũ ja ra 'bexuui. ³⁵ Hangue 'yøthũ 'nara ts'edi pa da 'mũi xá hño ri mfenihũ pa da za gui 'yohũ xá hño ne hingui 'bũhũ ja ra 'bexuui. ³⁶ Nu'bũ ri mfenihũ 'bũi xá hño, nu'bá gui 'yohũ ja ra hoga ñot'i ne gui pahũ habũ gui 'yohũ, ngue'a ri mfenihũ nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuhũ.

Ra Jesu bi mã de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi manganã njabũ ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungũi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yat'i'ũ, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa. ³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxũ'ye 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'ũ. ³⁹ Nu'bá nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu'ahũ fariseohũ gui njahũ ngu ra xat'a vaso ne ra xat'a manza, xũqui hønse møte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ahũ gui ne gui pønga ri hmihũ ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenihũ ra nthate ne ra nts'o'mũi. ⁴⁰ i'Nagyá 'bemfenihũ! ¿Ha hingui pahũ gue Ajuã go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni? ⁴¹ Bá faxhũ ya hyoya con gatho ri mũihũ, y njabũ hã, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenihũ.

⁴² ¡Huecate'ihũ nu'ahũ fariseohũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a guí 'uecjũ 'ret'a de ra bexo pa Ajuã de nú'a guí pahũ de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'ũ hints'ũ ri muui ndunthi, pe nura hño hingui ø'tuahũ ri miqu'eihũ, nixi otho ri hmatehũ co Ajuã. Xá hño guí umfũ Ajuã nú'a rí 'ñepabi de ya t'ø't'e guí pahũ, pe ma'na mahyoni hingui pumfrihũ guí 'yøthũ nzantho ra hño ne guí pe'tshũ ra hmate co Ajuã.

⁴³ ¡Huecate'ihũ nu'ahũ fariseohũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a nzantho guí ne guí hñuhũ ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nzantho guí nehũ dra zenjua'ihũ co ndunthi ra t'equ'ei ja ya tai.

⁴⁴ ¡Nú'ahũ gyá xahnatehũ de ra ley, ne nú'ahũ gyá fariseohũ, 'nagya yohmihũ! ¡Huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a nu'ahũ guí ts'ocuahũ yá mfeni ya ja'i, guí njahũ ngu ya nt'agui hingui hnequi, ha 'rani ya ja'i maña de gue'ũ pe nixi paði'ũ tengu rá nts'o mbo.

⁴⁵ Nepũ bi dadi 'nara xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ihẽ, ora guí ma njabũ, guí ñama'ñũ de guecje nehe núje dyá xahnatehe de ra ley.

⁴⁶ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—¡Huecate'ihũ nu'ahũ gyá xahnatehũ de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihũ nehe! Ngue'a guí japhũ ya ja'i da 'yøt'a 'raya t'ø't'e nú'ũ hingui tsa da 'yø't'e, pa guí eñhũ gue njabũ da za da denba rá ley Ajuã, ha nu'ahũ nixi guí øtuahũ nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuahũ ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñũ y ni ts'ũ hingui faxhũ da ndude.

⁴⁷ ¡Huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a guí yopa hocuahũ yá pantyo ndu yá 'mehni Ajuã nú'ũ bi hyose ndu ri xitahũ. ⁴⁸ Njabũ ri hnequi gue guí tenbathohũ yá 'mũ ndu ri xitahũ, ngue'a nú'ũ go gue'ũ bi hyo nuya 'mehni'ũ, ha nu'ahũ go guí yopa hocuahũ yá pantyo, hange ri hnequi gue 'nada ri mfenihũ co ndu ri xitahũ.

⁴⁹ Hanguẽ sehe Ajuã go gue'a xqui 'ñena co rá ðanga mfadi'a: “Nú'ũ ma ga penpa ma 'mehni nú'ũ da manganã ma noya, pe 'ra de gue'ũ ma da hyo'ũ, ha nu ma'ra ma da u'tsa'ũ.” ⁵⁰ Hanguẽ nuya ja'i 'bũbya, Ajuã ma da hña'mba nguenda'ũ de gatho yá maça ji yá 'mehni Ajuã xa mfanĩ desde bi mudi ra ximhai, ⁵¹ desde ra Abé asta ra Sacaría nú'a bi tho mbo ra ndanija guetbũ ja ra ata. Hanguẽ nugui dí xi'ahũ gue Ajuã ma da 'yambabi nú'ũ ya ja'i 'bũ mapaya de nú'ũ ya hoja'i xa tho.

⁵² ¡Huecate'ihũ nu'ahũ gyá xahnatehũ de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Ngue'a go ose ri 'yehũ rá mfadi de ra maça noya, pe nu'ahũ ni guí hophũ ma'ra to'o da nehma da baði, ha ni gue'ahũ hingui ne guí pahũ.

⁵³ Nu mi uadi bi manganã njabũ ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi bø yá cue con gue'a, nepũ bi mudi'ũ xi bi 'yø'tua ndunthi ya nt'ani, ⁵⁴ ngue'a mi ne xa 'yøde'ũ da ñama'ñũ'a pa njabũ xa za xa ñapabi'ũ.

12

Jamasuhũ de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

¹ Nepũ de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'ũ mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi mudi bi zofo 'met'o sehe yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Jamasuhũ de yá ts'o nt'utuete ya fariseo, ngue'a nu'ũ xi ya yohmi, ne yá nt'utuete nja ngu ra nzoi tsini. ² Pe ma da zø ra pa da fatuabi yá nt'utuete gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'a t'ø't'e mant'aguibya, ma da zø ra pa da faði. ³ Hanguẽ nugui dí xi'ahũ gue

gatho nú'a guí mañhũ mant'agui, 'mefa ma da fãdi habũraza, y gatho nú'a guí mañhũ dega njone 'nambũ, nu'á ma da hmã nts'edi pa da nt'øde habũraza.

*To'o mahyoni gui tsuhũ
(Mt. 10:28-31)*

⁴ Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Nú'ahũ guí 'yohũ con guequi, oxqui tsuhũ nú'a to'o da ne da hñac'a ri tehũ ne 'mefa ya hinda za te da 'yø't'a'ihũ. ⁵ Nugui dí xi'ahũ, gue nu Ajuã hõnsc go gue'a mahyoni gui tsuh'ã, ngue'a nu'á da za da hñac'a ri tehũ, ne pe'tsa ra ts'edi pa da meh'n'ahũ ja ra nidu nehe.

⁶ Ya zi ts'int's'ũ hints'ũ ri muui asta 'ba cut'a por ngũdmi, çha ngue hã? Masque nu'ú hini muui ndunthi, pe Ajuã hinhya'mũ ri pumfri ni 'na de gue'ũ.

⁷ Xihmã'ihũ, gue asta ri stãhũ Ajuã pãdi ri hangu'ũ. Hanguie oguí tsuhũ, ngue'a ma'na grí muuihũ que nuya ts'int's'ũ.

*Nú'ũ to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Ne dí xi'ahũ gue gatho nú'ũ to'o ma da mãnga ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga mãnga ja yá thandi yá enxε Ajuã gue majuani xa gamfrigui. ⁹ Pe nu'ũ tó'o tsu ne cõngagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga mã ja yá thandi yá enxε Ajuã gue nu'ú hinstã pãdi.

¹⁰ Nu'a tó'o da ñãma'ñũ de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, Ajuã da pumbabi; pe nu'a tó'o da ñãma'ñũ de ra Mãca Ndãhi, nu'á hinda pumbabi'a.

¹¹ Nu sta ts'ix'ahũ ja yá nija'ũ o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya ndã de ya hnini, oxqui tu ri mañhũ nda'a ma gui thãdihũ, nixi oxqui beñhũ 'mef'to nda'a ma gui mañhũ, ¹² ngue'a nura ora gui ñãhũ, rá Mãca Ndãhi Ajuã ma da 'ñu't'ahũ nda'a rí 'ñepi gui mañhũ.

Jamasuhũ de ra nc'at'aboja

¹³ Nepũ 'na de nú'a ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'ũ ma cu da 'racagui nú'a rí 'ñepqui de nú'a bi zogahe ndu ma dadahe.

¹⁴ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, çpa te guí xiqui njabũ? çXi to'o xa hñuxcaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

¹⁵ Nehe bi 'ñena:

—Jamasuhũ pa hingui hyõcuahũ yá hño ra ximhai ne gui ne gui pe'tsh'ũ, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

¹⁶ Nepũ bi xipa 'nara 'bede nú'a ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mi pe'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara danga sofo. ¹⁷ Nepũ nú'a ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: “çTe ga øtbya gue otho habũ ga pe'tsa gatho ma sofo?” ¹⁸ Y nu'á bi beni ne bi 'ñense: “Ya dí pãdi te ma ga ø't'e, ma ga yø'ta nuyũ ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dangui, ne ja ga wñi gatho ma sofo ne gatho nú'a ma'na te dí pe'tsi.

¹⁹ Y nu xcrã juadi ga pe'tsni gatho, nu'bú ga embabi ma te: Nubyã hã, jani gatho nú'a te gui hyoni pa ndunthi ya jeya da 'ñepũ. Nubyã da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi.” ²⁰ Pe Ajuã bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø: “Nagrã 'bẽmfeni, núbya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pe'tsi, ma gui tsopũ nixi guí pãdi pa to'o.” ²¹ Njabũtho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa guese'a, pe nu sta du, ma da hñoya ja rá thandi Ajuã.

*Ajuḡ ri su gatho yá batsi**(Mt. 6:25-34)*²² Neph ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ahḡ, oguí tu ri m̄ihḡ de nú'á te gui tsihḡ nixi nú'á te gui hyehḡ. ²³ Ngue'á nuri tehḡ ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yohḡ ma'na ri muui que ra he. ²⁴ Hyanthḡ ya ca, nu'ú hinguí pot'i nixi xofo, nixi otho yá troha, pe Ajuḡ go gue'á ri 'uini'ḡ. ¡Pe nu'ahḡ ma'na grí muuihḡ que ya ca, ne ma'na grí muuihḡ que nu'araza ya ts'int's'ḡ! ²⁵ ¿To'o 'na de gue'ahḡ nú'á da hñuxa má ts'ḡ rá hñets'i de rá ts'edisé? Ni 'na hinda za da 'yot'a njabḡ. ²⁶ Nu'úbá ¿hanja guí tu ri m̄ihḡ po ma'ra ya t'ot'e de ri tehḡ?

²⁷ Hyanthḡ ya d̄oni hanja gra nhye. Nu'ú hinguí het'i nixi pe ma'na ra 'b̄efi, pe ma'na ri hnequí mahotho que yá hoga he ra ndá Salomó masque mri hñe mahotho'á. ²⁸ 'Bḡ Ajuḡ heta ya ndapo nú'ḡ 'ba ja ra mbonthi da nd̄ombya, ne rixudi dra c'ḡ'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ahḡ, ¿hanja hinguí camfrihḡ gue Ajuḡ ma'na da he't'ahḡ que gue'ḡ? ²⁹ Hangué odi oda ri mfenihḡ nú'á te gui tsihḡ ne nú'á te gui hyehḡ, ne odi tu ri m̄ihḡ nú'á te ri 'b̄e'a'ihḡ. ³⁰ Ngue'á gatho nú'ḡ ya ja'i hinguí camfri, nzantho oda yá mfeni nú'á te da zi ne te da hye, ne tu yá m̄i'ḡ 'bḡ te 'b̄epabi. Pe ri Dadahḡ nú'á bí 'bḡ mahets'i, nu'á paḡi xá hño te gatho ot'ahḡ ra 'b̄edi. ³¹ Nu'ahḡ, nu'á guí 'yothḡ, 'met'o hyoñhḡ hanja da za guí 'b̄hḡ xá hño ja rá hmanda Ajuḡ, y nu'á da 'ra'ahḡ gatho nú'á te gui hyoñhḡ.

*Pe'tsa ri hñohḡ nuni mahets'i**(Mt. 6:19-21)*

³² Ma zi t'uca taxo det'i'ihḡ, oguí tshḡ nú'á te da 'b̄e'a'ihḡ, ngue'á Ajuḡ ri Dadahḡ go gue'á rá paha pa guí 'b̄hḡ ja rá hmanda'á, ne nu'á ma da su'a'ihḡ. ³³ Hangué pahḡ gatho nú'á guí pe'tshḡ, ne hyecuabihḡ ya hyoya, njabḡ guí ot'a ri 'me'tsihḡ nuni mahets'i nú'á hinhya'mḡ da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda za da yut'a ya be pa da bep'ahḡ, nixi ya zu'ue hinda zip'ahḡ nú'á xcá pe'tshḡ. ³⁴ Ngue'á habḡ ja ri 'me'tsihḡ, ja guehni oda ri mfenihḡ.

Hñocḡ ne nd̄omhḡ ngu 'raya hoga 'b̄ego

³⁵⁻³⁶ Hñocḡ ne nd̄omhḡ. Njahḡ ngu 'raya hoga 'b̄ego di z̄o yá ñot'i ne t̄o'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nth̄ati, ha nu sta gant'a ra gosthi, nu'ú 'bestho da xocuabi. ³⁷ Ma da johya ndunthi nú'ḡ ya 'b̄ego di nuhu sta z̄o yá hmu. Nuguí dí xi'ahḡ gue nura hmu'á da m̄o ra mexa ne da 'ñei da 'uini. ³⁸ Masque 'bḡ da z̄oh̄o made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'b̄ego nú'ḡ da ts'udi di nuhu. ³⁹ Nehe dí xi'ahḡ, 'bḡ 'nara ja'i di pah̄ma ha'mḡ da z̄oh̄o ra be ja rá ngu, nu'úbá nura ja'i'á hinda 'ñah̄a, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yut'i da bepi. ⁴⁰ Hangué ne'a'ihḡ nd̄omihḡ, ngue'á nú'á ra pa nixi gri beñhḡ, gue'bḡ xcri th̄amfrihḡ ma dua yopa pengui Nú'á To'o bi e bi Nja'i.

*Ra hoga 'b̄ego ne ra ts'o'b̄ego**(Mt. 24:45-51)*⁴¹ Neph ra Pedro bi 'yambi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá mā, ¿ha gue h̄onse pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

⁴² Neph ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'bḡ da b̄oni da ma, ¿to'o da zocuabi rá 'b̄efi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá m̄efi? Da zocuabi 'nara hoga 'b̄ego nú'á pa da su gatho, ¿ha ngue ha? ⁴³ Xi da johya nú'á ra 'b̄ego nu sta z̄o rá hmu di ot'a

gatho ngu nú'a xqui zocuabi. ⁴⁴ Majuani dí xi'ahú, gue nú'a ra hmu ma da hñuxa nú'a ra hoga 'bego pa da supa gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu. ⁴⁵ Pe nu'bu nú'a ra 'bego to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'befi rá hmu, da beni gue hi'me dua penga rá hmu, nepu nú'a da mudi da na'mbabi yá mi'begoui ne ya 'behña nú'u ri 'mego pa da 'uinga ya mefi, y nu'á go xi dri ñuni ne dri nti. ⁴⁶ Ha nurá hmu da zohó nú'a ra pa'a hindi tó'mi. Nu'bú nura 'bego'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'u ma'ra ya ts'o'bego.

⁴⁷ Nu'a ra 'bego padi xá hño nú'a rá hne rá hmu, ne hinda 'yot'e, nú'á xi dra castiga co ya mfei. ⁴⁸ Pe nu'a ra 'bego hindi padi xá hño tengu rá 'befi rá hmu, ne hinda mefi xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'a ma'na. Ngue'a nu'a tó'o da t'ent'ua rá 'ye ndunthi ra 'befi, go gue'a ma'na ma da tha'mba nguenda. Ne nu'a tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

Po rá ngue ra Jesu ma da hyegue ya ja'i
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'utsate ne ya hegue po rá nguecagui, ne dí ne da njabu 'bestho. ⁵⁰ Ne nugui pe'tsi ga thogui ndunthi ya uguí ne ya ts'othogui, ne dí ne da njabu 'bestho. ⁵¹ Guí hu ri muihu gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guequi ma da nja ya hegue ne ya tuhni. ⁵² Desde nú'ya pa dí 'ñepu, 'bu 'nara 'mú di 'bui cat'a dya mengu, nu'ú ma da ntunse ne da hyegue po rá nguequi; 'bu di 'bui hñu nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má yoho camfrigui, ha nu'bu di 'bu yoho nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má hñu. ⁵³ Ya dada da utsa yá t'u, ha nuya t'u da utsa yá dada. Ya ñañá da utsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da utsa yá ñañá. Nuya suegra da utsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da utsa yá suegra.

Ya nt'udi de te bra 'ñehe
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ora gui hyanthu da njuxa ya guui lado yahyadi, 'bestho guí eñhu gue ma da 'uái, y majuani da 'uái. ⁵⁵ Ora da mudi ya panthi, guí eñhu gue ya ma da zó ra pahyadi, y majuani ya ma da njabu. ⁵⁶ ¡'Nagyá yohmihu! 'Bestho guí huxhu nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanthu nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe ¿hanja hingo guí huxhu nguenda de nú'u ya nt'udi ri hnequibya pa gui pahmahu to'ogui?

Cohu 'nara cohi co ri ncontrahu
(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Hanja hingui beñhu de sehe'ihu nda'a xá hño gui 'yothu y nda'a hina?
⁵⁸ Nu'bu 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'utbi, nu xcri 'yohu ja ra 'ñu, 'ramanu gui cohui 'nara cohi de gri yosehu, pa njabu ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'bu gui tsóñhu ja ra nzaya, nu'á da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi. ⁵⁹ Y de guehni hingui pøni asta hingui jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni gui ñobrihu de ri ts'oquihu

¹ De nuya pa'u bi zonga 'raya ja'i habu mi 'bu ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú'u ya me Galilea xqui zonga Jerusale pa

da hyo 'raya mbo'ni dega hñá'ti pa Ajuá, nepu nura Pilato bi manda da tho'u, y nuyá ji'u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni. ² Y nura Jesu bi ñembabi:

—¿Ha guí hu ri muihu bi t'ò'tuabi njabu nú'u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yòt'ats'oqui que ma'ra ya me Galilea? ³ Hina. Pe nu'bù nú'ahù nehe hingui ñobri de ri ts'oquihu, ne'ahù ma gui 'mèdihù nehe ngu bi 'mèdi'u. ⁴ Xi nú'u 'ret'amahñato ya ja'i bi z'e'ma ra torre de Siloé, ¿ha guí hu ri muihu gue ma'na myá 'yòt'ats'oqui'u que gatho ma'ra ya me Jerusale? ⁵ Hina, pe nu'bù hingui ñobrihu de ri ts'oquihu, gatho ma gui 'mèdihù nehe ngu bi 'mèdi'u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi ñogüe yá fruta

⁶ Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi ñembabi:

—'Nara 'ñòhò mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá uá'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua di tøgüe yá fruta, pe hinte bi zadi. ⁷ Nepu nú'a ra me uá'obxi bi ñembabi nú'a rá mefi mi mpe ja ra uá'obxi: “Dí ne gui tseca nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe dí handi ua di tøgüe yá fruta, pe hinte stá tsadi. Hangue ¿pa te hõnse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?” ⁸ Nepu bi ñenga nú'a ra mefi dega uá'obxi: “Pòde hina, hinga tsecju, ma ga fõnba ra hai ne ga u'ti. ⁹ Xamã njabu da unga yá fruta, pe nu'bù hinda uni, nu'bá ha, ga tsecju.”

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'behñá mrá nc'ostha

¹⁰ Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bù ja 'nara nija mi xahna ya ja'i. ¹¹ Ne mi 'bùhni 'nara zi 'behñá mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'ondahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da juanga rá ndo'yo ni 'na tui. ¹² Nu mi hyandi ra Jesu bi zofò ne bi ñembabi:

—Naná, nubyá ya xcá ñani de ri hñeni.

¹³ Nepu nu'á bi hñuxa yá 'ye ja ra zi 'behñá, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi madi bi xocambeni Ajuá. ¹⁴ Pe nura nda de ra nija bi bõ rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behñá ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi ñembabi ya ja'i:

—Dí pe'tshu 'rato ma pa pa ga mpefihu. Y nú'u ya pa'u 'bù tsu'ahù ya hñeni, ua ehù pa da t'øthe'ihu. Oxqui ma go gui ehù nú'u ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihu.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—'Nagyá yohmihu, ¿ha gue hingui xo'thu ri ndamfrihu o ri burruhu pa gui tsixhu da ntsithe masque ra pa dega tsaya? ¹⁶ Ha nuna zi 'behñá xqui ñehe desde ya ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya ø'ta 'ret'amahñato njeya, ¿ha gue hini ñepabini da t'embabi nú'a pe'tsni masque ra pa dega tsaya?

¹⁷ Y nu mi mangu njabu ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'bùhni bi me'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xocambeni Ajuá nu mi hyanda ya danga t'øt'e mi ø'ta ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Nehe bi ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahù 'nara 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ¹⁹ Nu'á nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara 'ñòhò ja rá huahi. Y nu'á da nte xi dra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int'su.

Ra 'bede de ra nzoi

(Mt. 13:33)

²⁰ Nehe bi ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ah_u ma'na ra 'bede ri nhyεcuaui rá hmanda Ajuá. ²¹ Nurá hmanda Ajuá ri nhyεhui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'beshña co ngu 'nate kilo ra arina pa da hyoca ya thuhme. Bi mant'i xá hño asta xi bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi tui ra nzoi.

Ra ts'i'ma gosthi
(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya danga hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i. ²³ Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñemi:

—Ndada, zha gue 'na tui ya ja'i nú'u ma da mpøhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

²⁴ —'Yøt'a ra ts'edi gui cat'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yat'ini, pe ya hinda za.

²⁵ Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá meti 'nara ngu, njab_u nu'ah_u 'mefa ja gri ganthmah_u ne gri eñh_u: “Ma zi Hmu'ih_e, xogahe ra gosthi.” Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ah_u: “Hindí pa'a'ih_u, nixi dí padi hab_u gyá menguh_u.”

²⁶ Nep_u nu'ah_u ma gui 'ñembabi_h: “zHanja hingui paçje? gue ndrí ñuñh_u ne ndrí ntsitheh_u, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya.” ²⁷ Pe nu'á ma da 'ñeñ'ah_u: “Dí xi'ah_u gue hindí pa'a'ih_u, nixi dí padi hab_u xqui 'ñeh_u. Rí maha de guecua, gatho nú'ah_u gyá 'yøt'ats'oquih_u.” ²⁸ Y ra ora'a ja guehni ma gui nzonih_u ne ma xi da du ri muih_u ndunthi nu xcrí hyanth_u ndu ri madi xitah_u ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'buhni hab_u bí manda Ajuá, y nu'ah_u hinda ma da tho'ah_u gui cath_u, ma gui cohih_u thi.

²⁹ Ne ma dua ehe ya ja'i de habaraza maxøgue de ra ximhai, desde bøxyadi asta yuhyadi, ne desde mahufi asta mac'angui, y ma da yat'i'u nuni hab_u bí manda Ajuá ne ma dí hñudini'u ja ra mexa pa da ñuni. ³⁰ Y nura pa'a nu'u tó'o ya danguibya, ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale
(Mt. 23:37-39)

³¹ Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'b_u ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura nda Erode εc'a'i da hyo'i.

³² Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha bá xiph_u nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixudi ma ga sigui ga eng_a ya ts'ondahi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'befi. ³³ Ne nu xcrá juata ma 'befi de guecua ga ju ma 'ñu ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzantho xa thopa yá 'mehni Ajuá, hangue ja grá mani nehe.

³⁴ ¡Nú'ah_u gyá menguh_u Jerusale, go gue'ah_u guí c'anh_u co ya do gatho nuya 'mehni xuá peñ'ah_u Ajuá y asta guí hoh_u! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahmá gatho ri batsih_u, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá bati pa da huits'i ja yá hua, pe nu'ah_u hinhya'm_u gá ne gá 'yødeh_u! ³⁵ Pe desde nubya Ajuá ma da hyc'asch_u ri nijah_u. Ne dí xi'ah_u gue ya hingui yopi gui hyandgaguih_u asta hinda zø nú'a ra pa gui 'ñeñh_u: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuá ma Hmuh_u.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'a mi neni

¹ Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara nda gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'a mi øt'e. ² Ne ja guehni mi 'buhni 'nara

'ñøhø xi mi neni'a. ³ Nepu nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te mąnga ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

⁴ Pe nu'ú ni 'nara noya himbi dadi, bi hmetho. Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ja nú'a ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mehni da ma. ⁵ Nepu bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ahu 'bu da zo 'nari burruhu o 'nari ndamfrihu ja 'nara poso, nepu hingui hñaihu ngue'a ra pa dega tsaya?

⁶ Y nu'ú himbi za te bi dadi.

Ya mudi hudi ja 'nara ngo dega nthati

⁷ Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'u xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'hu ya mudi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'bú nu'á bi umbabi'hu 'nara ts'ofu ne bi 'ñembabi:

⁸ —Nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nthati, ogui hudi 'bestho ja ya mudi hudi, xi'bu da zøhø ma'na nú'a xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i. ⁹ Nepu nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “Tsocuabu ra hudi nuni ma'na.” Y nú'a ra ora'a 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñani. ¹⁰ Nu'a mahyoni gui 'yøt'e nu'bu dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñani, pa nu sta hyant'a'i nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “¿Hanja asta ja gui hucua? Thogui rí ma nuni asta ja ya mudi hudi.” Y njabu ha, da hyanda nú'u ma'ra di huhni ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i. ¹¹ Nugui dí xi'ahu, nu'a tó'o rí 'ñexase de rá mfeni ma da 'be rá tsa, pe nu'a tó'o hini 'ñexase, da t'e'tsua rá nsu.

¹² Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'a to'o xqui zohni:

—Nu'bu gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'u te ri njau, nixi nú'u ri 'nangu ja te pe'tsi, ngue'a nu'ú 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njabu da co'ts'a'i ngu nú'a xcá 'yø'tuabi. ¹³ Nu'a gui 'yøt'e, ora gui øt'ango, zohna ya zi hyoya, ne nú'u ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñani, ne ya zi doua, ne ya zi goda. ¹⁴ Nú'u ya zi ja'i'hu hinda ma da co'ts'a'i de nú'a gui 'yø'tuabi'hu, pe 'mefa de rá ñoho ra 'mái nu xcri yopa nte con gatho nú'u ma'ra to'o xa 'yøt'e xá hño, ma gui hñanga ri thahá co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango

¹⁵ Y nu mi 'yøde njabu nú'u ya ja'i mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'hu bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'a to'o ma da hñudi da ñuni de guehni habu bí manda Ajua.

¹⁶ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango ne bi mehna yá 'bego pa da zohna ya ja'i. ¹⁷ Nepu nu mi zø ra ora pa ra nt'oxi, bi menpa ra noya co 'nara 'bego pa bá embabi gatho nú'u xqui mbitabi: “Ya maha 'na, ya bí jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahu.” ¹⁸ Pe gatho nú'u xqui mbitabi bi mudi bi 'ya ra pumbate ngue'a bi 'ñotho yá luga. Nu'a rá mudi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja nú'ya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'a'tsi.” ¹⁹ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cut'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'a mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.” ²⁰ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja nú'ya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.” ²¹ Ha nu mi menga nú'a ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada 'na nú'u xqui mbitabi. Nu'bú nura hmu xi bi bø rá cue ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Rí ma ja ra

tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincaua gatho nú'ú gui tsupú, gatho ya zi hyoya ne nú'ú xa nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'ú.” ²² Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Ya stá øt'a nú'á gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.” ²³ Nepú nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá rí ma ja ya dá'ñu ne ya t'uca 'ñu nú'ú 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja güi tsi gatho nú'ú gui tsúdi pa da 'ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa. ²⁴ Ngue'a nuguí dí má gue nú'ú dá mbitabi ra mádi, ni 'na de gue'ú hinda ñuni con guequi.”

Nú'ú to'o da za da dena ra Jesu

²⁵ Ndunthi ya ja'i mri dena ra Jesu, y nu'á bi mpants'i ne bi 'ñembabi'ú:

²⁶ —Nu'á tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da madigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behñá, ne yá batsi, ne yá cu, ne rá tese; pe nu'bú hina, hinda za. ²⁷ Ha nu'á tó'o hinda 'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'á. ²⁸ Xi'bú 'nara ja'i da beni da hyoca 'nara danga ngu, zha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui? ²⁹ Pe nu'bú hinda beni 'met'o, ne 'bú hønse bi futua rá ua rá ngu, nepú ya hinda juati, y gatho nú'ú to'o da hyandi ma da nthede de gue'a, ³⁰ ne da 'ñena: “Nuna 'ñøhøni hønse bi mæta rá 'befi, ya himbi za bi juati.” ³¹ O xi'bú 'nara ndá beni da 'ñøt'atuhni co ma'na rá mindaui nú'á p'e'tsa 'nate 'mo ya soldado, zha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntæte co nú'ú 'ret'a 'mo yá soldado? ³² Y nu'bú da beni 'met'o gue hinda ntæte, da mæpa ra noya ma'na rá mindaui nú'á bra 'ñe yabatho, gue ya hinda ntunhui. ³³ Hangue nuguí dí xi'ahú, toraza de gue'ahú nu'bú hingui sogui gatho nú'á guí p'e'tshú, hinda za dua nxadi'ihú.

Rá ts'edi ra u

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Nura u xá hño, pe nu'bú ya bi 'bé rá hño, zhanja da za da yopa cæqui? ³⁵ Ya hingui ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahí, nixi pa da t'ú'tua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'øt'e ya hinxá hño, hangué dra føtbú. Nu'á tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí má.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi

(Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñantsa nguxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'i bi ma bá tsúdi ra Jesu pa da 'yøde nú'á mi mañ'á. ² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'a, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñøhø nzantho ñaui ya ts'oja'i ne ri ñuni con gue'ú.

³ Nepú ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'ú:

⁴ —Xi'bú 'na de gue'ahú 'bú gri p'e'tshú 'na nthebe ya deti pe 'bú gui 'behú 'na de gue'ú, zha gue hingue gui tsohúni nú'ú goho'rate ne 'ret'amagato pa gui maha ja ra mbonthi pa gua hoñhú nú'á xcá 'bedihú asta hingui tsuhú? ⁵ Y nu xqui tsúdi'á gui 'yents'a ja ri xi'nxi'ú co ra johya ne gui tuxhú. ⁶ Nepú gui zoñhú gatho ri amigohú ne ri 'nanguhú ne gui 'ñembabi'ú: “Ma ga johyahú, ngue'a ya stá tsúdi nú'á ma deti stí 'behmaha.”

⁷ Hangué dí xi'ahú, njabatho nehe 'bú 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'ú goho'rate ne 'ret'amagato ya ja'i beni gue 'bú xi xá hño ne hu yá má gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'medi

⁸ O ne 'nara 'behñā pe'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zudi. ⁹ Ha nu sta zudi'a, da zohna gatho yá mpadi ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyah, ngue'a ya stá tsadi nú'a ra boja stí 'behmah.” ¹⁰ Hangue nugui dí xi'ah, njabutho nehe 'bu 'nara 'yot'ats'oqui da ñobri, nu'bú yá enxε Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'u

¹¹ Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'u, ¹² nepu nú'a mbatsi bi 'ñembabi rá dada: “Papá, dí ne gui 'racagui nú'a ri 'ñepcagui de nú'a guí pe'tsi.” Nu'bú nura dada bi mudi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá t'u. ¹³ Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, nú'a ra t'u mbatsi bi munts'a gatho nú'a xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bøni de guehni, bi gu rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai yabu habu bá tegue gatho rá boja ja 'nara 'mai xi xmá nts'o. ¹⁴ Pe nu mi degue gatho nú'a mi ha, bi nja 'nara danga thuhu ja nú'a ra hai'a, ne nu'á bi mudi bi suffri co ra thuhu. ¹⁵ Nepu de guehni bi ma bá apa ra 'befi 'nara 'ñøhø de nú'a ra hai'a. Y nura 'ñøhø'a bi umbabi ra 'befi ne bi mehni da supa yá ts'udi. ¹⁶ Y ra ora mi ñunga ya ts'udi, nú'a mi nehma da zi nú'a mi tsi'u, ngue'a xi mi tsu ra thuhu, pe hinto mi huequi pa da t'umbi te da zi. ¹⁷ Nu'bú nu'á bi beni rá ngu ne bi 'ñena: “Hangu ya mefi pe'tsa ma dada ja rá ngu, ne bí ja ndunthi te da ts'i, asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu ra thuhu. ¹⁸ Ma ga yopa penga ja rá ngu ma dada, ne ga embabi: Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. ¹⁹ Ya hiní 'ñepcagui guí 'ñengagui ri t'ugui. 'Yøtc'agui ngu 'nadrá 'begotho de gue'i; ga embabi njabu.” ²⁰ Nepu nu'á bi gu rá 'ñu ne bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zøni, rá dada bi hyandi ne bi huequi, ne bi nest'ihí bá tsadi, y ngu bi nthëui, bi hyafi ne bi zu'tsi. ²¹ Nepu nura t'u bi 'ñembabi: “Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya hiní 'ñepcagui guí 'ñengagui ri t'ugui.” ²² Pe nura dada bi 'ñembabi yá 'bego: “Bá hahu 'raya he nú'u ma'na strá hño ne hyethu, ne hñu'tsua hu 'nara mfo'ye, ne ti'tuahu. ²³ Ne bá tsihu nú'a ra nocandamfri ga hohu ne ga tsihu. ¡Ma ga øthu 'nara ngo dega johya! ²⁴ Ngue'a nuna ma t'u ndí hu ma mai gue ya xqui duhma, pe hina, y nubyá dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'bedi, pe nubyá ya dá yopa handi.” Y nu'á bi mudi bi 'ñøt'ango.

²⁵ Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'u mada, mbi 'yo ja ra 'befi. Pe nu mi zøhø guetbu ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'be'mda ne ya hnei. ²⁶ Nepu nu'á bi ma'ta 'na de nuya 'bego pa bi 'yambabi te mi ja. ²⁷ Nepu nura 'bego bi 'ñembabi: “Ri cu xa zøhø y nuri dada bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja.” ²⁸ Pe nú'a ra cu mada xi bi bø rá cue ne himi ne da yut'i. Ha nurá dada bi bøni bi bantebi pa da yut'i. ²⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi rá dada: “Papá, guí pase hangu ya jeyá stá 'buhui ne dí pep'a'i, ha hinhya'mu stá nts'o'yøde de gue'i. Pe ni 'na'qui hinxcá 'raca maði 'nara zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo. ³⁰ Pe nubyá, nú'a ri t'u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co ya ts'o'behñā, nu'á ha, go asta gá hyopabi ra nocandamfri.” ³¹ Nepu nurá dada bi 'ñembabi: “Ma zi t'u'i, nu'í nzantho guí 'bui con guequi, y gatho nu'á dí pe'tsi, ri meti nehe. ³² Pe nubyá, mahyoni ga johyah ne ga øthu 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu ma mai gue ya xqui duhma, pe nubyá pa guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y stí 'behmahu, pe nubyá ya dá yopa hanthu.”

16

Ra 'bede de 'nara 'betri mi j_u ndunthi ra boja

1 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mí 'bui 'nara 'ñøhø xi mrá rico ne mi 'bui 'nará 'betri. Y ra hmu xqui sipabi gue nú'a ra 'betri mi jampa ndunthi rá boja. 2 Nu'bú nura hmu bi zohna nú'a ra 'betri ne bi 'ñembabi: “Xa sicagui 'raya noya de gue'i. Hangué dí ne gui dacagui ra uenda de ri 'b'efi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui p'epcagui.” 3 Nepu nú'a ra 'betri bi bense ja rá mfeni, ne mi ena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma hmu ma da hñaga ra 'b'efi, ha otho ma ts'edi pa ga p'e ya hai, y ri 'raca ra 'betsa 'bu ga mpeti. 4 A, nubyá ha, ya dá beni te ma ga øt'e. Ma ga hongra ra modo pa da m'acagui nú'u to'o tupabi ma hmu, pa da 'raca nsequi ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'b'efi de guecua.” 5 Nepu nú'a bi zohna 'rama'na nú'u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra mudi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: “¿Hangu guí tupabi ma hmu?” 6 Nu'bú nú'a bi d'atuabi bi 'ñena: “Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite.” Ha nura 'betri bi 'ñembabi: “Jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na habu dí ma gue hønse nde nthebe barritho gui tu.” 7 Nepu nú'a ma'na bi 'ñembabi: “Xi'a'i, ¿hangu guí tugue?” Nu'a bi 'ñena: “'Na nthebe huada ra trigo.” Nepu nú'a ra 'betri bi 'ñembabi: “Nehe jaua ra he'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu. Hyoca ma'na habu dí ma gue hønse goho'rate gui tu.” 8 Nepu nura hmu bi 'ñe'tsua rá nsu nú'a ra ts'o'betri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangué njabu nuya meximhai xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Ajuá hingui øt'e njabu.

9 Pe nugui, nu'a dí xi'ahu, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ihu, faxhu nú'u ja te øt'ua ra 'bedi, pa njabu gui ntsixhu'u, pa nu sta uadi ri tehu de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bú ma da t'a'ahu 'nara hoga 'ñehe nu xcri tsønhu mahets'i habu bí ja ya hoga 'múi pa nzantho.

10 Nu'a tó'o hingui çoni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda çoni 'bu da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o çoni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhma, nehe da çoni 'bu da t'umba ndunthi pa da su. 11 Hangué nugui dí xi'ahu, 'bu gui çønhu ya hño de nuua ja ra ximhai nú'u xa t'a'ahu pa gui suhmahu, ¿to'o da gamfri de gue'ahu pa da 'ra'ahu ya hño de mahets'i pa gui suhmahu? 12 Nu'bu hingui pahui gui suhu nú'a hingsi metihu, ¿hanja da za da t'a'ahu nú'a rí 'ñep'a'ihu pa gui suhu?

13 Ni 'nara 'bego hinda za da m'epabi yoho ya hmu, ngue'a njabu da za da utsa 'na, ne go da mahui nú'a ma'na, o nzantho go di p'epabi 'na, y nu ma'na hina. Njabu nehe hingui tsa gui p'epabihu Ajuá ne da 'yoda ri mfenihu ra boja.

14 Ha nuya fariseo xi mi ho da me'tsa ndunthi ra boja ne mi 'buhni mi huxa nt'øde'u nú'a bi m'anga ra Jesu ne xi mi enda yá thede'u. 15 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ihu, pe hønse pa gui p'onga ri hmihu ja yá thandi ri miqu'eihu, pe Ajuá pat'athohu ri mfenihu te rá 'be'a guí beñhu, hangué 'bu guí ne gui p'onga ri hmihu ja yá thandi ri miqu'eihu, hingui tsa gui p'onga ri hmihu ja rá thandi Ajuá.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'øde de rá hmanda Ajuá

16 Desde ante da zøhø ra Xuua Xi'tsate ya nguí pe'tsuahu rá ley ra Moise ne nú'a xqui m'anga ma'ra yá 'mehni Ajuá. Y desde bi zøhø ra Xuua asta nubya

xá 'yòh_u xa si'ah_u ya noya dega hoga nt'òde de hanja go ri manda Ajuá, y njab_u ndunthi xa 'yòt'a ra ts'edi da yut'i nu hab_u ri manda Ajuá.

¹⁷ Masque mahets'i ne ra ximhai hingui hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofò ja rá ley Ajuá hinda njab_utho, pe'tsi da njab_u ngu nú'a má.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'B_u 'nara 'ñòhò da nxungüi rá 'behñá pa go da nthatui ma'na ra 'behñá, nú'a ra 'ñòhò'a ya bi 'yòt'a 'nara ts'oqui. Y nu'a tó'o da nthati co 'nara 'behñá xa nxungüi rá dame, ne'a ya bi 'yòt'a 'nara ts'oqui.

Ra Jesu bi ma de 'nara 'ñòhò ra rico ne ra Lasaro

¹⁹ Mi 'b_ui 'nara 'ñòhò xi mrá rico, ne xi mri hñe xá hño co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi òt'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui. ²⁰ Ne mi 'b_ui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyoya, xqui hñuhni ja rá gosthingu nú'a ra rico. Ne mi ts_u 'nara hñeni mi 'ya maxògue rá ndo'yo, ²¹ ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi hab_u mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñòhò'a mi nehmá xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico. ²² 'Nara pa bi du ra zi hyoya, y ya enxé de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'b_uhui ra Abrá nuni mahets'i. Nep_u 'mefa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui. ²³ Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nep_u nu'a bi g_uxa yá da ne bi hyandi de yab_u ra Abrá ya mi 'b_uhuini ra Lasaro nehe. ²⁴ Nep_u nura rico bi ma'ti ne bi 'ñembabi: “Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá p_uhna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi tui ra dehe pa e da pobo qué ma jane, ngue'a xi dí sufri ndunthi nuua ja ra tsibi.” ²⁵ Ha nura Abrá bi 'ñembabi: “Amigo, beni gue nu'i nú'b_u ngu'i 'b_ui ja ra ximhai xi ngu'i 'b_ui xá hño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra hñoya. Pe nubyá nuni 'b_ui xá hño de guecua, ha nu'i go guí sufribya núb_u hab_u guí 'b_ui. ²⁶ Ha nixi da za da mab_u ra Lasaro, ngue'a ja 'nara hñe madetho xi xá hñe. Hangue nu'á 'b_ucua hinda za dí mab_u, ha nu'á bí 'b_up_u, hinda za dí 'ñecua nehe.” ²⁷ Nep_u nú'a ra rico bi 'ñena: “Ma dada'i Abrá, nu'b_u dí b_uante'i gui p_uhna ts'á ra Lasaro ja rá ngu ma dada ²⁸ hab_u bí 'b_ui má cut'a ma cu, pa da zofo pa hinda zòhò de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.” ²⁹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi'a: “Nu'á ya bí pe'tsa nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¡Go dá 'yòte'á!” ³⁰ Pe nura rico bi 'ñena: “Hahá majuani guí má, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'b_u gui p_uhna 'na de nú'á xa du, nu'á dí p_uadi da 'yòte ne da ñobri.” ³¹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi: “B_u hingo xa 'yòte nú'a bi m_unga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a dí yopa nte de ja ra du.”

17

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh_u pa hinga japh_u da 'yòt'a ya ts'oqui ma'ra

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nzantho da nja 'raya t'òt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe jhucate nú'a ra ja'i to'o da japi da 'yòt'a 'nara ts'oqui ma'na! ² Ma'na xá hño nú'a ra ja'i'a dra ts'utuahmá 'nara do strá hñu ja rá 'y_uga ne dra fòta ja ra ndehe, pa te hõnse da japi da 'yòt'a ra ts'oqui ma'na rá miq_u'eiui nú'a hinxa zeditho rá jamfri. ³ Hangue nugui dí xi'ah_u gui nsuh_u. Nu'b_u 'nari cuh_u da 'yòt'ah_u 'nara nts'o'm_ui, zofoh_u, hñacuah_u. Nu'b_u da ñobri, pumbabih_u. ⁴ Masque

da 'yøt'ahũ ra nts'o'mai yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'bũ da 'ñehe da 'ya'ahũ ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabiũ.

Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega mostasa

⁵ Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶ Nepũ ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bũ xi majuani gri pe'tshũ ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndangui, nu'bũ da za gui 'ñembabiũ nuna danga 'bai gá za: “C'uts'i de habũ gui 'bai ne rí ma gui nt'ut'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yøt'ahũ co nú'a ri jamfriũ.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mepa rá hmu, hingo dra 'bepi

⁷ Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'ũ:

—'Bũ 'nara ja'i di 'bũ 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huahi o ra 'ba'yo, ¿ha gue da t'embabi 'bestho: “Thogui hñudi gui ñuni?” ⁸ Hina. Nu'á da t'embabi: “'Met'o gui hoca ra nt'oxi, ne hñoquigue pa gui 'raqui te ga tsi. Nepũ 'mefa gui ñunigue nehe.” ⁹ ¿Ha gui beñũ da t'umba njamadi ra 'bego de nú'a 'bepabi da 'yøt'e? Hina. ¹⁰ Njabũ nehe nu xc'ri juahũ gui pephũ rá 'befi Ajuá xa 'bep'ahũ, rí 'ñepi gui 'ñeñũ: “Hini 'ñepcahe gui 'yacje ra jamadi ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hõnse stá pehe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pehe.”

Ra Jesu bi 'yøthe 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra

¹¹ De guehni bi thogui ra Jesu bi sigui rá 'ñũ pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'na rá thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

¹² Y ya de mi ma da zõnga ja 'nara zi hnini, bi bøni pa bá tsudi'a 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngø, ne nu'ú bi gohi zi yabatho de gue'a, ngue'a xúa nts'uni yá hñeni. ¹³ Nepũ bi ma'ti'ũ bi 'ñembi:

—Jesu, ma zi Xahnate'ihe, dá nja ri nthecate de guecje.

¹⁴ Nepũ nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Rí maha ua 'ñudihũ ja ya macja.

Nepũ nu'ú bi ma, ne de má 'ñũ bi ñani de yá hñeni'ũ. ¹⁵ Y 'na de gue'ũ de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xøcambeni Ajuá co ya hmafi. ¹⁶ Ne bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi megui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamadi ngue'a xqui 'yøthe'a. Y nú'a ra 'ñøhø'a mrá me Nsamaria. ¹⁷ Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Habũ bi ma nú'ũ má guto? ¹⁸ ¿Ha gue hõnse núni hingrá me Israel bá pengui ri xøcambeni Ajuá?

¹⁹ Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—'Bai rí ma, ya xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nepũ ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'mũ mi ma da zøhø rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nepũ nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'øt'e pa da hnequi. ²¹ Nixi da za da t'eñ'ahũ: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zøhø ne ya 'bui con gue'ahũ.

²² Nepũ nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zøhø ra pa gui nehmanũ gui hanythũ da zøhø 'bestho nú'a ra danga pa, pa gui hanythũ da yopa 'ñehe pa da nda Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a. ²³ Ne ma da t'eñ'ahũ: “Xi 'bucua”, o “Xi bí 'buhni”.

Pe oxqui pah_u ma gui c'a'tsh_u, ne oxqui tenih_u nú'ú to'o da xi'ah_u njab_u.
²⁴Ngue'a ngu gui hanth_u 'nara huei nú'a masεtho da yot'i maxøgue mahets'i,
 ma da njab_u nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁵Pe
 mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da ɔtsa gatho ya ja'i
 nú'ú 'bui de nuya pabya. ²⁶Ngu nú'a bi nja de nuya pa'ú de mi 'bui ra Noé,
 ma da njab_u nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁷Nu'ú mri ñuni, mi
 tsithe, ne mi øt'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'ú asta nura pa'a
 bi yut'a ra Noé ja ra arca, ne mi ðamfri'ú bi ñuxa ra dehe maxøgue ra ximhai,
 y gatho ya ja'i bi jat'i. ²⁸Bi njab_u nehe nuya pa'ú mi 'bu ra Lot. Ya ja'i mi øt'e
 ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi høngu.
²⁹Pe nu de mi bønga ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'uá ya tsibi ne ra asufre, y
 bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a. ³⁰Ma da njab_u nehe nú'a ra
 pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

³¹De nura pa'a, 'bu 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yut'a mbo rá
 ngu pa da hñats'i nú'a te di pe'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huáhi, ya hinda
 yopa menga ja rá ngu. ³²Benih_u de hanja bi ndo'u rá 'behñá ra Lot ngue'a
 bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zop_u. ³³Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bedi,
 pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'á ma da me'tsa ma'na ra hoga te
 pa nzantho.

³⁴Nehe dí xi'ah_u gue nú'a ra xuui'a 'bu yoho di 'bonga 'nadb_u ja yá áha, 'na
 da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁵'Bu yoho ya guni di cæni mahyεgui, 'na da
 ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁶'Bu yoho ya 'ñøhø di 'yo ja yá 'befi 'nadb_u ja
 ra huáhi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

³⁷Nu mi 'yøde njab_u ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hab_u ma dua nja nú'a gá má, ma zi Hmu'ihe?

Nep_u nu'á bi ðadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Nuni hab_u di 'beni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'ú.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

¹Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuá nzantho
 nsingue da zabi. ²Ne bi 'ñembi:

—Mi 'bui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuá ne ni 'nara ja'i himi tsu.

³Ne de nú'a ra hnini'a mi 'bui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a
 ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a. ⁴Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya
 himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mefa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya
 ne bi 'ñena: “Masque nugui hindí tsu Ajuá, nixi 'nara ja'i hindí tsu, ⁵pe hingo
 rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtcatho ma mui.”

⁶Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi mǎnga nú'a ra ts'o nzaya. ⁷Xihmá Ajuá, ¿ha gue hinda ñani
 nú'ú to'o xa huahni, nú'ú apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i
 'bestho'ú? ⁸Dí xi'ah_u gue há, 'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'o
 e bi Nja'i, ¿ha gue da zadi ndunthi to'o di camfri 'bu? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa ngxboja

⁹Ra Jesu bi mǎnga ma'na ra 'bede pa nú'ú to'o ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi
 ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰—Yoho ya 'ñøhø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuá, 'na mrá fariseo, ha
 nu ma'na mrá 'ñatsa ngxboja. ¹¹Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuá má 'bai

ne mi ena njaua: “Dí jamadi ma Zidada'i, ngue'a nuguí hindí nja ngu ya 'yot'ats'oqui, ya be, ya ts'o'mui ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni. ¹² Nuguí dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'ret'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha,” njabu bi 'ñena. ¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'u zi yabu de ra fariseo, ne nixi bi ne bi guxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrá nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuá con gatho rá mui ne mi ena: “¡Ma Zidada'i, dá nja ri nthe cate de guequi, ngue'a xi majuani nuguí 'nadrá danga 'yot'ats'oqui!”

¹⁴ Hangué bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ahu gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zudi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zudi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nú'a tó'o ri 'ñexase, nú'a go gue'a ma da 'be rá tsá. Ha nu'a tó'o hini 'ñexase, nú'a 'mefa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ne da japabi'u. Pe nu mi hyanda njabu yá nxadi bi zai nú'u to'o mri zi yá batsi. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hophu ya batsi da e da zucagui, ogui hacuah, ngue'a nu'u tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁷ Nehe dí xi'ahu gue nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

'Nara rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahmate, 'nagrá hoja'i, ¿te da za ga ot'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui gue drá hoja'i? Jo'o ma'na ra hoja'i, hõnse Ajuá. ²⁰ Nu'i guí padi xá hño ya hmanda de ra ley habu ena: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcrí mpe, ne oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiui, ne umba ra t'equ'ei ri dada ne ri naná ne su'u.”

²¹ Ha nú'a ra 'ñihõ bi 'ñena:

—Gatho núyá stá ot'e desde ndí batsi.

²² Ha nu mi 'yode ra Jesu njabu, bi 'ñembabi:

—Ri 'bedi gui 'yot'a ma'na. Rí ma gui pa gatho nú'a guí pe'tsi, ne gui hecuabi ya hyoya. Njabu ha, ma grí tsudi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe gui tengagui.

²³ Pe nu mi 'yode njabu nú'a ra nda xi bi du rá mui ngue'a xi mrá danga rico.

²⁴ Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá mui, bi 'ñena:

—¡Xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá! ²⁵ Ma'na hingui hei da thogui 'nara danga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Ha nú'u to'o bi 'yode nu mi mangu njabu, bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o'a da za da mpohõ?

²⁷ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jumpabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuá otho 'nara t'ot'e strá hñei.

²⁸ Nepu nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsoguihe gatho nú'a ndí pe'tshe pa go stuá ten'ahe.

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuṅni dí xi'ahṁ, nu'á tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nana, o yá cu, o rá 'behña, o yá batsi po rá ngue ra maça noya, ³⁰ nu'á ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mefa ma da hñanga ra te pa nzantho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Y nura Jesu bi 'ueque 'nambṁ nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubya grá maha pa Jerusale habṁ ma da nja ngu nú'a xa 'yoyo yá 'mehni Ajuṁ de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ³² Ma da t'ent'ua ja yá 'yε ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'á ma da 'yø'tua ra nt'eni, ne ma da ñama'ñu de gue'a, ne ma da zots'i. ³³ Nu'á ma da na'mbi nepṁ da hyo, pe nurá hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

³⁴ Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da baði'u de nú'a mi mañ'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ De ya mi ma da zønga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi peti. ³⁶ Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'be'a xqui nja. ³⁷ Nepṁ nu'á bi sipabi gue mi pani ra Jesu me Nasare. ³⁸ Nu'bú nu'á bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—iNu'i Jesu, rá T'u'i ra nda Davi, dá nja ri nthecate de guequi!

³⁹ Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsei ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—iRá T'u'i ra Davi, huegagui!

⁴⁰ Nepṁ ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mehni to'o bá tsi. Y nu mi zøhø habṁ mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

⁴¹ —¿Te guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi daði ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

⁴² Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—iNubya ha xa njabṁ ngu nú'a guí ne! Xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

⁴³ Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu, mi xøcambeni Ajuṁ. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabṁ, ne'u bi xøcambeni Ajuṁ nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

¹ Nepṁ nura Jesu bi yat'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini. ² Ne de guehni mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá nda de nuya 'ñatsa nguxboja. ³ Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da baði to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y mi 'ñoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a. ⁴ Nepṁ nu'á bi nest'ihi bi 'met'o bi bøxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a. ⁵ Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tøhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama çai, ngue'a nubya dí ne ga tsøñ'a'i ja ri ngu.

⁶ Nepṁ nura Saqueo mant'a bi dama çai ne co ndunthi ra johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu. ⁷ Ha nu mi hyanda njabṁ ya ja'i, bi maði bi nøñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá çat'a ja rá ngu 'nara ts'oja'i. ⁸ Nepṁ nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zòhø ra mpøhø nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁰ Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pøhø nú'x xa 'mædi.

Ra 'bede de nú'x 'ret'a ya 'bego co 'ret'a ya boja

¹¹ Nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, bi mædi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zønga Jerusale y nú'x ya ja'i mi hu yá mæi gue mi ma da hnequi 'bestho rá hmanda Ajuą nu stí zøni. ¹² Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá t'x 'nara nda. Nú'á bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega nda ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da nda. ¹³ Pe ante da ma'a, bi zohna nú'x 'ret'a yá 'bego pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahye'gui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'x. Nepu bi 'ñembabi: “Yøthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi gu rá 'ñu bi ma. ¹⁴ Pe nú'x ya ja'i de rá hai nú'x to'o mi utsa, bi mehna 'raya 'mehni pa da ma nehe habu mri ma'a pa xamą hinxa thuts'i dega nda de yá hai'x. ¹⁵ Pe nu'á bi t'umbabi ra ts'edi pa da nda, ne bi menga ja rá hai. Ha nu mi zøhø'a bi manda bi ts'ohna gatho nú'x to'o xqui umbabi ra boja, pa da bađi hangu xqui dađa cada 'na de gue'x. ¹⁶ Nu'a rá mædi bi zøhø bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'ret'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁷ Ha nura nda bi 'ñembabi: “Xá hño, xi grá hoga 'bego, xcá japi xa xu nú'a 'na tui dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda 'ret'a ya hnini,” bi 'ñembi. ¹⁸ Ha nu'a ma'na ra 'bego bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cut'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁹ Nu'bú ra nda bi 'ñembabi nehe: “Ne'i ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda cut'a ya hnini.” ²⁰ Nepu bi zøhø nú'x ma'na bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, jaua ri boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá pe'tsi xá hño pa hindá 'bedi. ²¹ Dá ntsu xa bø ri cue' ngue'a nu'i gui japi da mpefi 'na ndunthi, ne gui ju gui pe'tsi nú'a hingo xcá pefi, ne gui xofo nú'a hinxá pot'i.” ²² Nepu nura nda bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'bego, co nú'a ri noya gá mą gá nts'o'quise. Nu'bu gá pađi gue drí ja'ahu gui mpehu nts'edi ne dí ju dí pe'tsi nú'a hinstá pefi, ne dí xofo nú'a hinstá pot'i, ²³ nu'bú ¿hanja hinga tsogui ma boja ja ra banco pa xa xu rá thađa?” ²⁴ Nepu bi 'ñembabi nú'x ma'ra ya 'bego mi 'buhni: “Hñamfu nú'a ra boja ne umbabihu nú'a to'o bi xu 'ret'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja.” ²⁵ Pe nu'á bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, pe nu'á ya pe'tsa 'ret'a ya boja.” ²⁶ Ha nura nda bi dađi ne bi 'ñena: “Dí xi'ahu gue nu'a tó'o pađi da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingui pađi da xu nú'a t'umbi, da thambabi nú'a ts'x di pe'tsi. ²⁷ Ha nú'x ma ncontra himi ne gue go ga nda, bá tsincahuua gatho, ne hyohu ja ma thandi.”

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi mąnga njabu ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale. ²⁹ Y de ya mi ma da zønga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'øhø rá thuhu 'bo Olivo, bi mehna yoho yá nxadi, ³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñhuni ma gui tsuhu 'nara zi burru di that'i de guehni, nú'a hinto xa tøguetho. Gui xo'thu ne ua tsincahuua.

³¹ Nu'bu to'o da 'yan'ahu hanja gui xo'thu, 'ñembabihu: “Ma zi Hmuhe bí honi.”

³² Nepu nú'u yoho yá nxadi bi ma ne bi zudi ngu xqui xipa ra Jesu. ³³ Y ts'a mi xo'ti'u, nú'u to'o myá meti bi 'ñembi:

—¿Te gui japhu ra burru gui xo'thu?

³⁴ Nepu nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

³⁵ Nu'bú bi ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zoni'u bi xi'tsua yá pat'i'u pa bi togue'a. ³⁶ Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haca yá pat'i pa mi pogue ja ra 'ñu habu mi thogui'a. ³⁷ Ne nu mi donts'a ja ra t'ohø 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'u mri deni'a bi mudi bi mafi co ra johya ne mi xocambeni Ajuá ngue'a xqui hyant'u ya danga nt'udi nú'u xqui 'yøt'a ra Jesu. ³⁸ Ne mi ena'u:

—¡Njapi ra danga Ndá nuni xuá mēncahu Ajuá! ¡xi rá nsunda ra hoga'mui nuni mahets'i, ne ma da njabu de guecua ja ra ximhai nehe! ¡xi rá nsunda Ajuá!

³⁹ Nepu 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuyu ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

⁴⁰ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ahu gue nu'bu núyu da go'ta yá ne, nu'bú da za da mafi asta ya do.

⁴¹ Nu mi zohø ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni, ⁴² bi 'ñena:

—¡Nu'ahu me Jerusale, 'bu di tsohma ri mfenihu gue xa zohø ra pa pa gui mpohøhmahu! Pe nubyá hinda za gui pahu, ngue'a xra t'ac'a ri mfenihu. ⁴³ Ma da zø ya pa xá nts'o pa gue'ahu, ngue'a nuri ncontrahu ma da go't'athohu, ne da the'ts'athohu, ne hingui c'othu de ja yá 'ye'u. ⁴⁴ Ne da hyo'ahu ne gatho ri batsihu, ne ma da nhuata ri hninihu, ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña de rá midoui. Nú'á gue'a ma gui thoguihu ngue'a hinga padi gá hñañhu nuna ra mpohø Ajuá bá pehn'ahu.

*Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)*

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u to'o mi 'buhni mri mpa ne mri nta de guehni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maca T'ofu Ajuá ena njaua: “Numa ngu ra ngu pa da søcambenigui”; pe nu'ahú xcá 'yøt'athohu ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá de ra hnini, gatho'u mi honi hanja da za da hyo'a. ⁴⁸ Pe himi tsa da 'yøt'a njabu'u ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'øde de nú'a mi maña'a.

20

*Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsequi mi ha
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)*

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'bui ja ra ndanija mi zofu ya ja'i de ra hoga nt'øde. Nepu bi zohø ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá. ² Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá mēhn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya, ne con te ma nsequi gui øt'a njabu.

³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani: ⁴ ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

⁵ Nu'bú nu'ú bi mudi bri 'ñambabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñembi:

—¿Te ga mañhabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguihu: “Nu'bu ¿hanja hinga camfrihu?” ⁶ Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bu nu'ú da bø yá cue ne da hyojm dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mehna Ajuá.

⁷ Nu'bu nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe. ⁸ Hangué nura Jesu bi 'ñembabi'ha:

—Nixi guequi, hinga xi'ahm con te ma nsεqui dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omεfi
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nepm nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huahi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá ua'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa. ¹⁰ Nu mi zøhø ra pa pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mehna 'nará 'bego nú'a to'o mrá me ua'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi. ¹¹ Pe nura me ua'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'øtua ya nts'o'mui ne bi juui dega mfei ne hinte bi t'umbabi nehe. ¹² Nepm bi mehna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zeni ne bi guui'ha.

¹³ Nepm nura me ua'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma ga pehna ma hmāca t'ha, xamā nu stí hyandi'ha gue go di gue'a ma t'ha, xamā da 'yøte.” ¹⁴ Pe nú'u ya ts'o hyanthuahi mi hyandua rá t'ha ra me ua'obxi bi zøhø, bi 'ñembabi'ha: “Nuni go guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga juhū ga hohū pa go ga cohū gatho ya hai.” ¹⁵ Hangué nu'ú bi gu nú'a ra t'ha ne bi pøni de ja ra huahi ne bi hyo'ha.

Nu'bu ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi?

¹⁶ Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'ha, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuahi.

Nu mi 'yøde njabm gatho ya ja'i bi 'ñena:

—¡Xamā Ajuá hinda hopi da njabm!

¹⁷ Nepm ra Jesu bi hyandi'ha ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿te ne da mā nú'a huxa ja ra Māca T'ofø habm ena njaua?:

Nú'a ra do bi føtbm hmāhā 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

¹⁸ Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'a tó'o da ze'mi, da qu'e'ti.

Ra Jesu bi mā de ra boja nú'a adi ya ndā de ya hnini
(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley xi mi nehma xa gm ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'ha gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'á xqui mā pa gue'ha, pe nu'ú mi tsu ya ja'i da bø yá cue. ²⁰ Hangué bi mehna 'raya 'yacate nú'u mri 'ñet'a hoja'i, pa xamā xa 'yøde xa ñama'ñm ra Jesu, pa njabm xa za xa ñapabi co ra gobierhnu. ²¹ Hangué nu'ú bi 'yøtua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí pahe gue nu'i guí mā ne guí udi nú'a xá hño, ne hinguí huahna nú'a to'o guí øt'ua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuani. ²² Dí ne guí xicaguihe, ¿ha gue ri 'ñepi ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

²³ Pe ra Jesu mi paðuatho yá ts'omfeni'ha, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne gui hyacaguihu? ²⁴ 'Ñutcahu 'nara boja xa. ¿To'lo rá c'oi nuna t̄ocua, ne to'lo rá thuhuna?

Nu'bu' nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

²⁵ Nu'bu' nu'á bi 'ñembabi:

—Umfu ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

²⁶ Pe nu'ú himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya ja'i ngu nú'a mi ne'ú, asta go bi 'y'oh' de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho yá ne'ú.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ 'Mefa 'raya ja'i nú'u t'embi ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'ú ena gue hinda ma da yopa nte nú'u xa du. Ne nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

²⁸ —Ma Xahnate'íhe, ra Moise bi zogui nt'ofog ue 'bu' 'nara 'ñoh̄o da du ne da zogui rá 'beh̄ña ne himbi me'tsua ni 'nara b̄atsi, nu'bu' nurá cu nú'a ra 'ñoh̄o bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'beh̄ña bi gohise, pa 'bu' da me'tsa ya b̄atsi da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'lo dame. ²⁹ 'Na'qui mi 'bui yoto ya 'ñoh̄o mri ncu. Nu'a rá madi bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara b̄atsi himbi me'tsua rá 'beh̄ña. ³⁰ Y nura 'beh̄ña'á bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara b̄atsi himbi zocuabi. ³¹ Nepu nurá h̄nu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'beh̄ña. Y bi njabu 'rama'na asta bi du gatho nú'u yoto, ha nu gatho'ú ni 'nara b̄atsi himbi zocuabi nú'a ra 'beh̄ña. ³² Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'beh̄ña. ³³ Hangue xi de stí yopa nte de ra du'ú, ¿to'lo 'na de gue nú'u yoto bi nthatui dí 'muhui mahets'i?

³⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñoh̄o ne ya 'beh̄ña ri nthati. ³⁵ Pe nu sta yopa nte de ra du ne stí 'muhni mahets'i nú'u rí 'ñepi da 'muhni, ya hinda ma da nthati'ú, ³⁶ ngue'a ya hinda ma da du ma'na'qui. Ne ma da 'mu' ngu ya enxe, ne dyá t'ú Ajuá ngue'a ya da yopa nte'ú de ra du. ³⁷ Nusé ra Moise xicaguihu ja ra Maça T'ofog ue ma da yopa nte nú'u xa du, ne ja guehñitho ma de nú'a ra ndapo mi z̄o, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'u ya xqui du. ³⁸ Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'u xa du, go rá Ajuá de nú'u te. Hangue ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

³⁹ Nepu 'raya xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma, ma Xahnate'íhe.

⁴⁰ Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'ú.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ú ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja guí mañhu gue nú'a ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda gue rá t'ú ra Davi? ⁴² Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra Maça T'ofog de ya Salmo: Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma z̄i Hmu:

“Bá e gui h̄ñudiua ja ma 'ñei,

⁴³ asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ú de rí ga'ti ri ua.”

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bu' ra Cristo go drá t'uhma ra Davi, nu'bu' ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi zofu yá nxadi, y gathu ya ja'i bi 'yode. Ne bi 'ñembabi:

⁴⁶ —Nsuha, oxqui otha ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'l'u. Ne ri ho dra zenjua co ndunthi ra t'equ'e'i ja ya tai, ne ri ho da gu ya mudi hudi ja ya nija, ne go gue'u huahna ya mudi hudi habu ja ra hñuni. ⁴⁷ Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'u, øt'a yá sadi xi xá ma, pe nú'ú go gue'u ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanjija

(Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra ndanjija ne mi handa gathu nú'u xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi øt'a yá boja ja ra 'me'tsboja de ra nija. ² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre.

³ Nepu nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuañi dí xi'aha, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'u ma'ra, ⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'u yá mbongui, pe nuni, masque co rá zi nhyoya, bi unga gathu nú'a mi pe'tsi pa xa zihma.

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanjija

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepu bi 'yode ra Jesu gue 'ra de nú'u mi 'buhni mri mpede de ra ndanjija, mi mañ'u gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

⁶ —Xi majuañi dí xi'aha, gue ma da ø ra pa gathu nú'u guí hanthu ma da yøt'e gathu, ne hinda gohi 'nara do maña de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'ihe, ¿ha'mu ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta ø ra pa da njabu?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Nsuha, oxqui hophu to'o da hya'aha, ngue'a ma da 'ñepu ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa ø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih'u. ⁹ Y nehe nu xcri 'yøhu gue di ja ya tuhni haburaza ne ya ts'othogui haburaza ya hai, oxqui ntsuha, ngue'a mahyoni da njabu, pe beñhu gue tobia hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰ Ne bi sigui bi 'ñembabi'u:

—Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui. ¹¹ Ne ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni haburaza. Ha nu maña mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'u asta dri unga ra ntsu.

¹² Pe ante da nja nú'a dí xi'aha, ma dra t'utsa'ihu ne dra ju'aha, ma da ts'ix'a'ihu ja ya nija, ne ma da jo'a'ihu fadi, ne ma da ts'ix'aha ja ya danga nda ne ja ya gobierhu po rá nguecagui. ¹³ Ne ja guehni ja ma gui mañ'hani gue majuañi xcá camfriguíhu. ¹⁴ Oxqui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañhu, nixi nú'a ma gui thadihu pa gui ñanga ri tehu, ¹⁵ ngue'a nuguí go ma ga 'ra'aha ya noya gui mañhu, ne ra mfaði. Y njabu nuri ncontra hinda za da da'aha. ¹⁶ Ngue'a nuse ri dadahu, ne ri cuhu, ne nú'u ma'ra ja te ri njahu, ne ri amigohu, go gue'u ma da ñap'aha. 'Ra de gue'aha ma da tho'aha, ¹⁷ ne gathu

ya ja'i ma da ʔtsa'i hu po rá nguecagui, ¹⁸ pe hinda za te da 'yø't'ah u, nixi da c'ʔts'ah u ni 'nari sta hu 'b u hingo rá paha Aju a njab u. ¹⁹ Y nu' b u gui tsethu nú' a da t'ø't'ah u, nu' bú gui tshu ra te pa nza ntho.

²⁰ Nu xcrí hyanth u ra hnini Jerusale di 'b u hni ya soldado gatho ja rá nthets' i, nu' bú gui pa hu gue 'bestho ma dra nhuati. ²¹ Ha nu' u di 'b u i ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat' i ja ya t'ø hø, ha nu' u tó' o di 'b u i mbo ra hnini Jerusale, mahyoni 'bestho da bø ni. Ha nu' u tó' o di 'yo thi de ra hnini, osti ma da mengui da yu't' i. ²² Ngue' a nuya pa' u ma da hnequi rá cu e Aju a ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú' a ma nga ra Ma ca T' ofo. ²³ ¡Huecate nú' u ya 'behñ a di da' thi ne nú' u dya nzu nuya pa' u! Ngue' a ma da nja ndunthi ya danga ugui, go gue' a 'nará danga cu e Aju a pa nú' u ya me Jerusale. ²⁴ Ngue' a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma' ra ma dra ju ne da ts' ixa nts' ahni yab u ja ma' ra ya hai. Ne ya nzø hø ja' i ma da sigui da manda ra hnini Jerusale, asta hinda uadi nú' u ya pa da umba nsequi Aju a da nda' u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ De nú' u ya pa' u ma da hneca ya nt' udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra za na ne ja ya tsø. Y gatho ya ja' i de maxø gue ra ximhai ma da mpumfri co ra danga ntsu nu sta ñ u ni ra ndehe sta mpants' i. ²⁶ Ha nuya ja' i asta di tu yá ts' e di co ra danga ntsu de gatho nú' a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets' i asta da mbi nehe. ²⁷ Nep u ma da thandi Nú' a To' o e bi Nja' i dua yopa pengui ja ya guui co rá danga ts' e di Aju a xi strá nsunda. ²⁸ Nu xcrí hyanth u da mudi da nja nú' a dí xi' ah u, oxqui ntsu hu, ju xa ri thandih u pa mahets' i, ngue' a 'bestho ja dí ñ ehni ri Ñ anteh u.

²⁹ Ne bi xipabi 'nara 'bede' u ne bi 'ñ embabi:

—Hyanth u ra 'bai gá igo o ma' ra ya ndapo, ³⁰ ora ya da bø hø yá 'roho, gui pa hu gue ya ma da zø hø ra pahyadi. ³¹ Njab u nehe nu xcrí hyanth u nuya stá xi' ah u, pa hu gue ra Nd a de mahets' i ya 'b u i guetb u pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da nda.

³² Xi majuani dí xi' ah u, gatho nuya ya t'ø t'eya ma da mudi da nja ante da du nú' u 'b u i bya ja ra ximhai. ³³ Mahets' i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya' m u da uadi, pe' tsi da njab u ngu nú' a dá ma.

³⁴ Nsuh u, ne oxqui hoph u ri mfenih u da megui po rá ngue ra nts' o' yo ne ra ntixfani ne ma' ra ya ts' ot' ø' e, ne oxqui tu ri muih u de nú' a te da 'yø t' ah u ra 'bedi. Nsuh u pa hingue xcrí thamfrih u da zø hø nú' a ra pa' a. ³⁵ Ngue' a ma da njab u ndunthi nú' u 'b u i hab u raza rá ngu ni ra ximhai, sta damfri da zø hø ra pa, da nja ngu 'nara trampa da dama njot' i. ³⁶ Hangu e ndø' mh u ne 'yaph u ndunthi Aju a pa da za gui c' oth u de gatho nuya ya ts' ot' ø' t' e ma da nja, ne pa njab u da za gui 'b u h u xá hño ja rá thandi Nú' a To' o e bi Nja' i.

³⁷ Ra Jesu mi xahna ya ja' i dega pa ja ra ndanija, ha nu dega xuui mi pa ja ra t' ø hø 'bo Olivo. ³⁸ Y gatho ya ja' i mi tsø hø hyastho xi' nitho ja ra ndanija pa mi ø de nú' a mi mañ' a.

22

Ra nt' u' ti pa dra ju ra Jesu
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ya mi ma da zø hø ra pa de ra ngo dega pascua nú' b u mi ts' i ra thuhme nsi rá nzoi. ² Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley mri 'ñ u' ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da gu ngue' a mi tsu' u ya ja' i.

³ Nepu de gue'a ra Satá bi yut'a ja rá mfeni ra Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu. ⁴ Y nu'á bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macja ne ya ndá de ra nija pa bá ñaui'u hanja da za da 'yent'ua ra Jesu ja yá 'ye'u. ⁵ Ha nu'á xi bi johya ne bi hñ'a'tuabi ra boja'a. ⁶ Hangu nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jó'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du
(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zø ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'bu mi pe'tsi da tho 'nara t'udeti dega hñ'a'ti. ⁸ Nu'bu ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Rí maha 'bet'ohu pa grí hocju ra hñuni de ra pascua ga tsihu.

⁹ Nepu nu'á bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Habu guí ne ma grá hocje'a?

¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu xcrí cuthu ja ra hnini gui nthehani 'nara 'ñøhø di ha 'na 'bada ra dehe. Ne gui tnhu asta ja nú'a ra ngu habu da yut'i'a. ¹¹ Ne 'ñembabihu nú'a to'o ra me ngu: “Ra Xahnate bá pahn'a ra noya ga eñ'ahe njaua: ¿Habu ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadi?” ¹² Nepu nu'á ma da 'ñu't'ahu 'nara danga ngu maña ja ra tøngu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocjuni ra nt'oxi.

¹³ Nepu nu'á bi ma bá nthëui gatho ngu nú'a xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'u ra nt'oxi.

¹⁴ Y nu mi zø ra ora da ñuni'u, ra Jesu co yá apostol bi hñudi mahyegui ja ra mexa. ¹⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Xi stá ne ga tsihu mahyegui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'buihubya, ante da zø ra ora ga tu! ¹⁶ Ngue'a nugui dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zøhø nú'a ra pa grá tsihu nuni mahets'i habu brí manda Ajuá ma Dada.

¹⁷ Nepu nu'á bi gu ra vaso ne bi umba njamadi Ajuá ne bi 'ñembabi'u:

—Na, tsihu 'ra 'na tsiqui grí gathohu. ¹⁸ Nugui dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'a ra pa grá 'buhu nuni mahets'i habu brí manda Ajuá ma Dada.

¹⁹ Nepu nu'á bi gu ra thuhme ne bi umbabi njamadi Ajuá ne bi hecuabi'u bi umbi, ne bi 'ñembabi:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ahu. Ora gui tsihu, gue'a 'nara feni de ma du.

²⁰ Nepu de ya xqui uadi ra nt'oxi'u, nu'á bi gu ra vaso, ne bi 'ñembabi:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'ø't'e co ma ji nú'a ma ga fani po rá ngue'ahu.

²¹ Y nubya 'na de gue nú'ahu guí 'buhua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguihu. ²² Nú'a To'o e bi Nja'i, ya ri ne nuna ra 'ñu xa t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe ¡huecate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nepu nu'á bi mudí bi 'ñámbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mi ma da 'yøt'a njabu.

To'o ma'na ma da ndangui rá nsu

²⁴ Nepu nu'á bi mudí bi 'ñámbabi to'o de gue'u mi ma da ua'a da ma. ²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ya ndá ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá ndá gue xi ø't'e xá hño. ²⁶ Pe nu'ahú hingue rí 'ñepi gui njahabu. Nu'a rí 'ñepi

gui 'yøth_u, nu'á da nja rá nsu de gue'ah_u, mahyoni da notsi, ha nu'á tó'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'bego. ²⁷ ¿Tó'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'á to'o da hñudi ja ra mexa, o nú'á to'o pɛpabi? ¿Ha hingue nú'á hudi ja ra mexa? Masque njab_u, pe nugui drá 'bego de gue'ah_u.

²⁸ Nu'ah_u hinxá 'uegueh_u de guequi masque xcá hyanth_u ya ts'othogui nú'á stá thogui. ²⁹ Hangué nugui ma ga 'ra'ah_u ri nsuh_u dega ndá, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga ndá. ³⁰ Ha nu xcrá ndá, ma gui 'buhani nehe con guequi, ne ga hñuñh_u. Ne ja ma grá 'ra'ahani ri hudih_u nehe dega ndá pa gui mandah_u nú'á 'ret'amayoho ya 'mui de ya ja'i de Israel.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro:

—Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñac'a ri jamfrih_u, ne da 'yøt'ah_u ngu ra trigo ora 'biqui. ³² Pe nugui stá apabi Ajuá ma Dada por gue'i, gue hinda 'mɛdi ri jamfri. Ha nu xcrí yopa ju ri jamfri, gui japi da zedi yá jamfri nehe nuy_u ma'ra ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nugui dí 'bucua 'b_u da ts'ix'a'i ra fadi, ga ma nehe, ha nu'b_u da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue núbya dí nxuui ante da mafi ra menja ma gui mā hñu'qui gue hingui paçagui.

Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'øtua 'ñena 'nara 'yøt'ats'oqui

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñemi:

—Xi nú'b_u dá pɛhn'ah_u hingá hñaxa ri buxah_u nixi ri ncubojah_u nixi ri mponga zestih_u, ¿ha gue bi nja te bi 'yøt'ah_u ra 'bedi?

Nep_u nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nep_u nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubya há, dí xi'ah_u gue nu'á tó'o pɛ'tsa rá buxa ne rá ncuboja, dá hñats'i. Ha nu'á tó'o hingui pɛ'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai. ³⁷ Ngue'a nugui dí xi'ah_u gue mahyoni da njab_u ngu mąnga ra Mąca T'ofu de guequi hab_u ena: “Nu'á ja ra uenda 'nara 'yøt'ats'oqui.” Ngue'a gathu nú'á xa nt'ofu de guequi pɛ'tsi da njab_u.

³⁸ Nep_u nu'á bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ih_e, jaua yoho ya huai dí pɛ'tshe.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Con sehe'á yoho.

Ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Nep_u nura Jesu bi bøni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. Ne gathu yá nxadi bi dɛni'a. ⁴⁰ Ha nu mi zøni de guehni, bi 'ñembabi'á:

—'Yaph_u ndunthi Ajuá pa gui tseth_u ya ts'othogui nu sti 'ñep_u.

⁴¹ Nep_u ra Jesu bi 'uegue de gue'á ts'á zi yab_u pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'b_u gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yøt'e ngu nú'á ga nega, go da 'yøt'a ngu nú'á ri pahague.

⁴³ Nep_u nuni hab_u mi apabi Ajuá'a, bi zøhni 'nara enx_e xqui 'ñehe de mahets'i pa bi umbabi ra ts'edi pa da zeta ra ts'othogui. ⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá

maí ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'na mi apabi co ndunthi ra ts'edi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá danga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa habu xqui zogui yá nxadi, ne bi zadi gatho xqui 'ñahá ngue'a ya xqui uent'i'u co ra dumai. ⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá aháhu? Nanju, ne 'yapabihu Ajuá pa gui tsethu ya ts'othogui.

Ra Jesu bi ju 'ñena 'nara be

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a mi ñaui yá nxadi ra Jesu, bi zøhø xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'bet'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a habu mi 'ba ra Jesu pa bi zu'tsi'a. ⁴⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsu'tsi grí da Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'u mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha guí ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'u bi menpa 'nara ntsiqui 'nará 'bego ra danga ndá gá macja ne bi dacua rá gu ra 'ñei. ⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hyehabu, oguí øthu njabu.

Nepu nu'á bi hñuxa rá 'ye ja rá gu nú'a ra 'bego, ne bi ñani 'bestho. ⁵² Nepu bi zofo nuya ndá gá macja, ne ya ndá de ra ndanija, ne ya ndaxjua ndá, gatho nú'u xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? ⁵³ Pe nú'bu ndí 'bui hyastho con gue'ahu ja ra ndanija, hinte gá 'yøtcahu. Pe xibya, go xcuá ehú masque dega xuui pa gui jugaguihu. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahu pa gui ndáhu de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da ndá ra 'bexuui.

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Nepu de guehni bi gu nts'ahni'u ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra danga ndá gá macja, ha nura Pedro mi 'befa dega zi yabatho, mri deni. ⁵⁵ Ha nu mi zønga ra Pedro ja rá ngu ra danga ndá gá macja, xqui t'udi 'nara fashi ja ra patio, ne ja mi huhni 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni con gue'u. ⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bego ra danga ndá gá macja nu mi hyandi gue mi huhni ra Pedro ja ra tsibi xi bi nu'ti'a ne bi 'ñena:

—Pøde ne nuni ra dame go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gømbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—Hina, hindí paði to'o'a.

⁵⁸ Nepu hinga ya'a bi hyanda ma'na ne bi 'ñembabi:

—Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena:

—Hina, hinga majuani ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mefa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuani nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, ngue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepu nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí paði nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi mंगा njabu, bi mafi ra menja. ⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá mudi, xqui 'ñembabi: “Ante da mafi ra menja ma gui cøngagui hñu'qui.” ⁶² Hangue nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ha nuya ja'i nú'ua to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'ua.

⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpe'ti, ne mi embabi'ua:

—¡Xicaguihe xá to'o nú'á bi nap'a'i!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoyo.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndá gá xodyo

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habua mi munts'a nú'ua ya danga ndá gá xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xicje, ¿ha gue xi majuañi go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui ndá?

Nepua nu'á bi dádi ne bi 'ñembabi'ua:

—'Bua ga eñ'ahua gue go guequi, hingui camfriguihua. ⁶⁸ Ha nu'bua ga ø't'ahua 'raya nt'ani, hingui xicaguihua, ha nixi gui hyεgaguihua. ⁶⁹ Pe nuya pa xa 'ñepua, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'á to'o bi pe'tsa gatho ra ts'edi.

⁷⁰ Nepua nu'á bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'bá, ¿ha gue go gue'i rá T'ua'i Ajuá?

Ra Jesu bi dádi ne bi 'ñembabi'ua:

—Haha, go guecagui, ngu xcá mañhabya.

⁷¹ Nepua nu'á bi 'ñena:

—¡Pa te ma'ra ya testigo ga hoñhua gue nucsehua ya dá øhna nú'á bi ma!

23

Ra Jesu bi ts'ixa habua mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Y de guehni gatho nuya nda bi 'mai'ua bi zixa ra Jesu ja ra Pilato. ² Y nuni ja bi mudini bi ñapabi'ua ne bi 'ñena:

—Ya stá tsuhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi 'ta ya ja'i gue hinda gut'a yá njut'i ja ra ndá Cesa, nehe xa 'ñense gue go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa da ndá, 'na.

³ Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá ndá de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dádi ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

⁴ Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya ndá gá macja ne gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñøhø.

⁵ Pe nu'á ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yua'ta ya ja'i haburaza de ra hai Judea, bá fudi desde Galilea asta bi zøhø de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

⁶ Nu mi 'yøde njabu ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i ua mrá me Galilea ra Jesu.

⁷ Y nu'á bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangué nura Pilato bi mehni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a go gue'a mrá ndá de ja ra hai Galilea, pe nú'ua ya pa'ua xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale. ⁸ Nu mi hyanda ra Jesu ra ndá Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yø't'a 'nara milagro. ⁹ Y nu'á bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi dádi. ¹⁰ Ja

mi 'buhni nehe ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'u.
 11 Nepu nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nepu bi 'yot'ua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara nda co 'nara hoga he mahotho. Nepu nura Erode bi yopa mehna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato. 12 Ra Pilato ne ra Erode mri 'ñutsahma'u, pe nu'á ra pa'a bi mádi'u.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

13 Nepu nura Pilato bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i, 14 ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go uá tsinchahua nuna ra 'ñohø guí eñhu gue 'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandihu, y xcá 'yohu gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañhu xa 'yot'e. 15 Nixi ra nda Erode himbá tsutuabi ni 'nara ts'oqui, hangue bá yopa pehna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pahu gue nuni hinte ma ts'oqui xa 'yot'e pa gui ñaphu gue rí 'ñepi da tho. 16 Hangue nugui, hõnse ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

17 Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pascua, ngue'a gue'a myá nzai nuya gobierhnu de Judea. 18 Pe gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni bi mádi bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindi nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

19 Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui guxa ya ja'i pa da 'ñot'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote. 20 Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangue bi yopa zofo ya ja'i ma'na'qui. 21 Pe nu'á bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'a dí xi'ahé, gue gui pont'i, gui pont'i!

22 Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yot'ni? Nugui hindi tsutua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ahu gue ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

23 Pe nu'á bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co ya hmafi nú'u ya nda gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi za yá ts'edi ngu mi ne'u.

24 Hangue nura Pilato bi 'yot'ua nú'a myá hne'u. 25 Hangue go bi hyegui nú'a ra 'ñohø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yot'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua yá 'yε ya ja'i pa da hyo.

Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi nthēui 'nara 'ñohø mrá me Cirene mrá thuhu ra Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mefa de ja ra Jesu.

27 Ne mri deni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'behñā xi mi zoni ne mri mantho'u por gue'a. 28 Pe ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'ahu 'behñāhu me Jerusale, ogui zoñhu por guequi, nzonihu de gue'aschu ne por gatho ri bātsihu, 29 ngue'a ma da zø ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuā nú'u to'o hinxā me'tsa ni 'nara bātsi nixi xa nzu.” 30 Y nuya pa'u ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya danga t'ohø ne ya t'uca t'ohø: “Yot'e pa gui cobgahe pa hinda zucaguihe rá cue Ajuā.” 31 Xi majuañi ma da thogui'u ya ts'othogui, ngue'a nu'bu nugui dí sufri ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihma nú'u tu ya ts'oqui.

32 Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñohø nú'u xqui t'ε'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyegui co ra Jesu. 33 Ha nu mi zønga

ja 'nara zi t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'ua má yoho ya 'ñhø, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñei, ha nu'a ma'na ja rá ngaha. ³⁴ Y nu de mi zahni ra Jesu ja ra pont'i, nu'á bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuyua ya ja'i bi 'yøtca njaua, ngue'a nuyú hinguí padi nú'a øt'e.

Ha nú'ua ya soldado mi 'bahni bi ma ra taha'ua pa da nu to'o gue'a da ðaha 'na de nuyá he ra Jesu. ³⁵ Y ndunthi ya ja'i mi 'bahni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya ndá gá xodyo mi øtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra ha, bi pøhø, pe nu'bua xi majuani go guehni ra Cristo xúa mehna Ajuá pa da ndá, dí ne ga hanthabya da mpøhøse.

³⁶ Nehe nuya soldado mi øtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi, ³⁷ ne mi embabi'ua:

—'Bua xi majuani go gue'i grá Ndá de ya xodyo, mpøhøse núbya xa.

³⁸ Ne xqui thøtua ja rá ñá ra pont'i 'nara t'ofø xqui t'ofø dega griego, ne dega lati, ne dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Ndá de ya xodyo.”

³⁹ Nepua 'na de gue nú'ua ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyegui, bi ñama'ñu de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'Bua xi majuani go gue'i grá Cristo xúa mehn'a'i Ajuá pa gui ndá, mpøhøse ne pøhøguihe.

⁴⁰ Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi zai nú'a bi ñama'ñu, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí tsu Ajuá pa gá mangua njabu? ⁴¹ Guí nu gue dí sufrihuua mahyegui, pe nujú rí 'ñepi ga sufrihu pa ga jutha nú'a stá øthua, pe nuni ra 'ñhø hinxá 'yøt'a ni 'nara ts'oqui.

⁴² Nepua nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcri hudi ja ri hudi dega hmanda.

⁴³ Ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue núbya 'bestho ma gui 'bua con guecagui nuni mahets'i.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nzanga hñu nde, ⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura ðanga xuni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habua ma'na xmá nsunda, bi xøgue desde maña asta rí ga'ti. ⁴⁶ Nepua ra Jesu bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'ye.

Ne mi uadi bi mangua njabu, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabu ra ndá gá soldado bi xøcambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuna 'ñøhøni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'ua ya ja'i mi 'bahni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumai. ⁴⁹ Pe gatho nú'ua ya ja'i myá mpadi ra Jesu, ne 'raya 'behña xqui ðeni desde Galilea, bi gohi zi yabatho mi handa gatho nú'a bi nja.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Mi 'bua 'nara 'ñhø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hñni Arimatea de ra hai judea. Nu'á mrá ndá nehe de ra hmunts'a ndá gá xodyo. ⁵¹ Pe nu'á mi tø'mi da hyandua rá hmanda Ajuá, hangue nu'á himbi ne bi mfaxui yá mindauí ngu nú'a xqui ncohi'ua ja yá hmunts'i. ⁵² Hangue nu'á bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsequi da 'yacua rá ndo'yo ra

Jesu. ⁵³ Nepu bi ca'ma ja ra pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá pɛgui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui nt'aguini ni 'nara ja'i. ⁵⁴ Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi má da mudi ra pa dega tsaya.

⁵⁵ Ha nuya 'behña nú'u xqui dɛna ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa habu xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo. ⁵⁶ Ha nu mi menga ja yá ngu'u, bi hyoca 'raya hoga ñani ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'u nú'a nsabdo ngu mi manga ra ley.

24

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ra mudi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'u ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñani xqui hyoqui'u, ne bi meui ma'ra yá mi'behñau. ² Y nu mi zoni'u bi zadi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothma ra nt'agui. ³ Ne bi yat'i ja ra nt'agui'u pe himbi zatuani rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu. ⁴ Ne nu'ú xi bi du yá má ne himi pa te da 'yot'u, ne mi damfri'u bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñohø xqui hñe t'axi asta mri huexqui. ⁵ Pe nu'ú co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi guxa yá da. Ha nú'u ya 'ñohø bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja e guí hoñhaua ja ya nt'agui nú'a te? ⁶ Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñu nú'a bi xi'ahu nú'bu nguí 'bahu Galilea. ⁷ Bi 'ñeñ'ahu gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi pe'tsi da t'ent'ua ja yá 'yɛ ya ts'oja'i nú'u to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

⁸ Hangue nu'ú bi beni 'bestho de nú'u ya noya xqui xipa ra Jesu. ⁹ Ha nu mi menc'u de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'u 'ret'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'u to'o mri dɛnhma ra Jesu. ¹⁰ Nú'u to'o bi hña'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá nana ra Cobo, ne nú'u ma'ra ya 'behña. ¹¹ Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfri'u, ne bi 'ñembabi nú'u ya 'behña gue xqui 'be yá mfeni.

¹² Pe ra Pedro bi nest'ihi bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zoni'a bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hõnse nú'a ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bõnga 'na lado. Y nu'á bi menga habu mi 'bui, ne himi padi te da beni de nú'a xqui nja.

Yoho yá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú

(Mr. 16:12-13)

¹³ Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú, mi pe'tsa ngu 'ret'ama'ra kilometro rá ñabu de Jerusale. ¹⁴ De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'a xqui nja. ¹⁵ Ha de ts'a mri mpetue de nú'a xqui nja, ra Jesu bi zadi'u ne bi ncompau má 'ñu. ¹⁶ Ne masque mri 'ñoui'u pe himbi za bi badi'u ua go mi gue'a. ¹⁷ Ha ra Jesu bi 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be guí 'yo má 'ñu guí mañhu? ¿Hanja guí tu ri mañhu?

¹⁸ 'Na de gue'u mrá thuhu ra Cleofa bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i padi nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá padigue?

¹⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be'a xa nja?

Y nu'ú bi 'ñembabi:

—Ha hincá 'yõde de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'meñni Ajuá, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ña ne pa mi øt'a ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i ne

Ajuá. ²⁰ Ha nuya ndá gá macjá ne nú'á ma ndáhu de ma hninihu bi gá ne bi 'yent'ua ja yá 'yé ra Pilato pa bi manda da tho'á ja 'nara pont'i. ²¹ Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'á mi ma da ñañju nújy dyá me Israelhu, pe xi núbya ya pe'tsa hñu pa xa du. ²² Ha 'raya 'beñña de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nepu picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu. ²³ Ne ena gue xqui hyanda 'raya enxe nú'á bi xipi gue ya xqui yopa nte de ra du. ²⁴ Ne de gue'á bi ma 'rama compahe pa bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'á gue bi zudi ngu nú'á xqui mǎnga ya 'beñña, ne eñ'á nehe gue nixi gue'á himbi hyanda ra Jesu.

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'á:

—¿Hanja hinxcá beñhu nú'á xcá hñe'thu ja ra Mǎca T'ofu, ne hanja hinxcá camfrihu nú'á bi mǎnga yá 'mehni Ajuá? ²⁶ ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogu njabu ra Cristo nú'á xuá mehna Ajuá pa da ndá, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

²⁷ Nepu nu'á bi mudi bi xipabi'á nú'á mǎnga ra Mǎca T'ofu habu má de ra Cristo nú'á rá 'mehni Ajuá pa da ndá, desde ra mudi t'ofu de ra Moise ne gatho nú'á bi mǎnga ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²⁸ Ha nu mi zoni nú'á ra hnini habu mri ma'á, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thoguithu. ²⁹ Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'á ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, ngue'á ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yat'i ja yá ngu'á pa da gohi con gue'á. ³⁰ Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gá ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'á. ³¹ Nú'á ra ora'á bi badi'á gue go mi gue'á ra Jesu, pe nu'á 'bestho bi 'meditho de gue'á. ³² Ne mri 'ñembabi'á:

—iNe xi majuani ndí tshu 'nara johya ja ma corasohu nú'á mi xicaguihu má 'ñu de ra Mǎca T'ofu!

³³ Nepu nu'á 'bestho bi gá yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zudini nú'á 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi. ³⁴ Ne bi t'embabi nú'á yoho:

—Xi majuani xa yopa nte ma zi Hmuhu, ngue'á ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

³⁵ Nepu nu'á yoho bi metuabi nú'á xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'á ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ts'a mi ñatho de nú'á xqui hyandi'á ne nú'á xqui nja, mi damfri'á ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'á, ne bi 'ñembabi:

—'Buhu te rá 'ñenthu.

³⁷ Pe nu'á xi bi ntsu, ne mi hu yá mai gue mi handa 'nara thedi. ³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí tshu? ¿Pa te guí beñhu ja ri mfenihu njabu? ³⁹ Hyandga ma 'yehu ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihu ne hyandgahu xá hño, ngue'á 'nara ndáhi hingui pe'tsa ra ngø nixi ra ndo'yo ngu guí hanthu dí pe'tsi.

⁴⁰ Y nu mi uadi bi mǎnga njabu, bi 'ñutuabi'á yá 'yé ne yá ua. ⁴¹ Pe nu'á himi tsa da gamfri ngue'á ngu xqui mpumfri'á co ra johya, ne himi padi te da beni'á. Nu'bá nu'á bi 'ñembabi'á:

—¿Ha gue ja te ga tsihu?

⁴² Nepu nu'á bi umba 'na xeni ra huá xqui hñaxi, ne 'na xeni ra t'afi dega colmena. ⁴³ Y nu'á bi hñani ne bi zi de ja yá thandi'á. ⁴⁴ Nepu bi 'ñembabi'á:

—Ya stá thogui nú'a dá xi'ahú nú'bú ndí 'bú con gue'ahú, ngue'a mi mahyoni da njabú gathó nú'a xa nt'ofó ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi mǎnga ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nú'a mǎnga ja ya Salmó.

⁴⁵ Nephú nu'á bi xipabi'ú nú'a mǎnga ra Mǎca T'ofó pa bi za bi zo yá mfeni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Njaua xa nt'ofó gue ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da ndá, mi mahyoni da du, ne rá hñupa mi mahyoni da yopa nte de ra du. ⁴⁷ Y nehe ena gue co rá ts'edi de rá thuhu'a ma da hma de gue'a gathó rá nguni ra ximhai, da mudi de guecua Jerusale da ts'ofó ya já'i gue da ñobri pa dra pumba yá ts'oqui. ⁴⁸ Y nu'ahúbya, ma gui damajuáñhú de nuya ya t'òt'e xcá hyanthú. ⁴⁹ Y nugui ma ga pèhn'a'ihú ra Mǎca Ndáhi nú'a xa ñá't'ahú ma Dada. Pe ja da cohúua ja ra hnini Jerusale asta hingui hñáñhú nú'a ra ts'edi'a ma dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Nephú ra Jesu bi zixa gathó yá apostol bi bõni de ra hnini Jerusale pa rí ma'ú ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Betania, y nu'á ja bá júxni yá 'yé pa bi japabi'ú. ⁵¹ Y nu mi uadi bi japabi'ú, nu'á bi 'uegue de gue'ú, bi ts'its'i pa mahets'i. ⁵² Y nu'ú 'mefa de xqui xøcambeni ra zi Hmu Jesu, bi mengui'ú pa Jerusale co ndunthi ra johya. ⁵³ De guehni nzántho mi 'bú ja ra ndánija mri xøcambeni Ajuá. Njabú gue'a.

NSANJUA

RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSANJUA

Ra Noya nú'a mi 'buhui Ajuá bi e bi njá'i

¹ Ante da nja mahets'i ne ra ximhai, nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bui, y nu'á mi 'buhui Ajuá, ne nu'á go guese'a Ajuá. ² Rá madi mi othotho gatho nú'a te ja, pe nú'a to'o go ra Noya ya mi 'buhui Ajuá. ³ Y Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'ye'a pa go bi hyoca te gatho ja; y nu'bu nú'á hinte xa hyoqui, nu'bá hinte di jahma. ⁴ Ne go gue'a to'o ri unga ra te pa nzantho, ne go gue'a ra ñot'i nú'a ri yo'tua yá mfeni ya ja'i. ⁵ Ha nura ñot'i'a, ri yot'a ja ra 'bexuui, ne nura 'bexuui hinxa za xa ntate.

⁶ Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Xuua bá pehna Ajuá pa da zofo ya ja'i. ⁷ Ne nu'á bá 'behni pa da damajuani de nú'a ra ñot'i, pa da gamfrihma gatho ya ja'i ngue'a go mri damajuani'a. ⁸ Ra Xuua hingo mi gue'a ra ñot'i, hønse bá 'behni pa da damajuani de ra ñot'i. ⁹ Nú'a to'o go ra ñot'i xi majuani, bá ehe de guecua ja ra ximhai ne go gue'a ri yo'tua yá mfeni gatho ya ja'i.

¹⁰ Nú'a to'o bi hyoca ra ximhai, ja bi 'ñe bi 'mæcua ja ra ximhai, pe nuya ja'i himbi baði ua go mi gue'a to'o bi hyoca ra ximhai. ¹¹ Bá ehma de guecua ja rá ximhai'a, pe nuya mengu rá hai himbi numansu'a. ¹² Pe nu'u tó'o bi numansu ne bi gamfribi rá thuhu'a, nu'á bi umbabi ra ts'edi pa bi mbatsi de Ajuá. ¹³ Ha nú'u to'o gatho xa gamfri'a, ya xa yopa 'mai ma'ra'yo, hingue dega ji, nixi dega ngø, nixi de rá paha 'nara 'ñøhø, hønse Ajuá go gue'a xa 'yø'te pa xa yopa 'mai.

¹⁴ Nú'a to'o ra Noya bá e bi njá'i, ne bi 'mai con guecua, ne xi mrá hoja'i, ne nzantho mi mænga nú'a majuani. Ne dá handuahe rá nsunda'a, go gue'a rá nsunda Ajuá ra Dada nú'a pe'tsa rá 'ra T'u nehe. ¹⁵ Hangue nura Xuua bi damajuani de gue'a ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Go gue'a nú'a ndí xi'ahæ, gue 'mæfa de gueque mi ma da 'ñehe ma'na, nú'a ma'na ja rá nsu, ngue'a nú'a ya go mi 'bui rá madi de gueque.

¹⁶ Gathoguihu stá hãñhu de yá hño'a, ne hinhya'mu ri 'betcahu rá hñoja'i'a. ¹⁷ Ha nu Ajuá xqui hñuxa ra Moise pa go bi 'ñutcahu tengu rá ley'a, pe nubyá bá pehna ra Jesucristo pa bá hancahu rá hñoja'i, ne nú'a go gue'a bi 'ñudi gatho maxøgue nú'a majuani. ¹⁸ Hinhya'mu to xa hyanda Ajuá ra Dada, pe nurá hmæca 'ra T'u'a bi 'ñutcahu tengu rá 'mai'a.

Ra Xuua Xi'tsate bi ma de ra Jesucristo

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ha nuya ndá gá xodyo mi 'buhni Jerusale bi mehna 'raya macja ne 'rayá mfats'i'u nú'u mi t'embi ya levita, pa da c'a'tsa ra Xuua pa da 'yambabi ua go mi gue'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da ndá. ²⁰ Ha nura Xuua bi mænga nú'a majuani, himbi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui drá Cristo.

²¹ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bú ¿to'o'i? ¿Ha gue go gue'e grá baði Elía?

Nu'bú ra Xuua bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui.

Ha nu'ú bi yopa 'ñembabi ma'na'qui:

—¿Ha gue go gue'e rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe?

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

²² Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bú ¿to'o'i ne te ri 'be'figure? Xi da xicje pa ma ga xiphe nehe nú'u to'o bá pēncahe.

²³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nuga, hōnse 'nadrá 'mehni pa ga mąnga ja ra mbonthi nú'u ya noya bi mąnga ra badi Isaía ne bi 'ñena: “Juáñh rá 'ñu ra Zidada.” Hangué dí xi'ahú, ntsó'mhú, ngue'a ya xa 'ñepu pa da nda.

²⁴ Ha nuya ja'i xqui 'behni myá fariseo'u. ²⁵ Hangué nu'ú bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—'Bu hingo gue'e grá Cristo, nixi grá badi Elía, nixi rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe, nu'bú ¿hanja guí xi'tsate?

²⁶ Ha nura Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga bá 'bencagui pa ga xi'ts'a'ihú co ra dehe. Pe 'bui 'na con gue'ahú nú'a nixi guí pa'ua rá 'befi. ²⁷ Go gue'a bra 'befa de gueque, ne ma'na ra dangui rá nsu de gueque, nixi dí 'ñepqui ngugui ga xo'tua rá nthasthi de yá thiza'a.

²⁸ Njabu bi mąnga ra Xuua nuni ri'nandi de ja ra dąthe Jordá ja ra hai Betabara habu mi xi'tsate'a.

Ra T'uca Deti nú'a bá pēhna Ajuá

²⁹ Nurá hyax'a ra Xuua bi hyanda ra Jesu mbra e da zadi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ndi, hyanthu núni bá pēhna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñ'a'ti, y go guehni pu'tua yá ts'oqui ya ja'i. ³⁰ Ne go guehni ndí xi'ahú mi ma da 'ñehe 'mefa de gueque ne ma'na ra dangui rá nsu, ngue'a ya go mi 'baini rá mudi de gueque. ³¹ Nuga hindí pa'uahmą tengu rá 'befini, pe bá 'bencagui ga xi'ts'a'ihú co ra dehe pa njabu gatho'ihú gyá me Israelhú da za guí pahú gue go guehni ra Cristo xpá mehna Ajuá pa da nda.

³² Nehe ra Xuua bi ma de nú'a te xqui nja ne bi 'ñena:

—Nuga dá handa ra Mąca Ndahi bá cai de mahets'i ngu 'nara zi domitsu, e bi zadini. ³³ Nuga hindí pa'uahmą tengu rá 'befini, pe nú'a to'o bá pēncagui ga xi'ts'a'ihú co ra dehe go gue'a bi 'ñengagui: “Ma guí hyanda ra Mąca Ndahi dua cai de mahets'i, e da zadi 'nara zi 'ñohø pa da 'mahuí, y nu'á go gue'a ma da xi'ts'ahú dega Mąca Ndahi.” ³⁴ Nuga stá handi hangué drí damajuani gue go guehni rá T'u Ajuá.

Yá mudi nxadi ra Jesu

³⁵ Ha nurá hyax'a ra Xuua mi 'bahni ma'na'qui co yoho yá nxadi. ³⁶ Nepu bi hyanda ra Jesu mi 'yoni ne bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu núni bá pēhna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñ'a'ti.

³⁷ Ha nú'u yoho yá nxadi ra Xuua mi 'yøde njabu, 'bestho bi dēni'u ra Jesu.

³⁸ Nepu nura Jesu bi mpants'i ne bi hyandi mri dēni'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be grí 'ñehu?

Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñemi:

—Xahnate, ¿habu guí 'baigne?

³⁹ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Maha pa guí pahú habu dí 'bui.

Y bi mɛui'ɥ pa bi bɔdi habɥ mbi 'bɛi'ǎ. Bi zɔni ngu nzɔngɔ 'rɛt'a ne bi 'mɛhuini gatho ra pa.

⁴⁰ Ha nú'ɥ yoho ya nxadi xqui 'yɔde nú'ǎ bi mɔngɔ ra Xuua ne xqui dɛna ra Jesu, 'na de gue'ɥ mrá thuhu ra Andre ne mrá cu ra Simu Pedro. ⁴¹ Nú'ǎ ra Andre'ǎ bi ma bá dama c'ǎ'tsa ra Simu Pedro ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahe ra Cristo nú'ǎ xpá mɛhna Ajuǎ pa da ndá.

⁴² Nepɥ bi zits'i'ǎ pa habɥ mbi 'bɥ ra Jesu. Ha nura Jesu mi hyanda ra Simu bi 'ñembabi'ǎ:

—Nu'i grá Simu rá t'ɥ'i ra Joná. Nubyá go dí hup'a'i grá Pedro. —Nú'ǎ ra thuhu'ǎ rí bɔni da 'ñena 'nara do.

Ra Jesu bi zofo ra Lipe ne ra Natanael pa dyá nxadi

⁴³ Ha nurá hyax'ǎ ra Jesu mi beni da ma pa Galilea, pe 'mɛt'o bi ma bá c'ǎ'tsa ra Lipe ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tɛngagui pa ma nxadi'i.

⁴⁴ Ha nura Lipe mrá me Betsaida habɥ mrá mengu ra Andre ne ra Pedro.

⁴⁵ Nepɥ nura Lipe bi ma bá c'ǎ'tsa ra Natanael ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahebya ra Cristo nú'ǎ mi ma da mɛhna Ajuǎ pa da ndá ngu bi 'yofo ra Moise ja ra ley ne ngu bi 'yofo ma'ra yá 'mɛhni Ajuǎ maya'bɥ, ne go gue'ǎ ra Jesu rá t'ɥ ra Jose ra me Nasare.

⁴⁶ Ha nura Natanael bi 'ñembabi:

—Pɔde hinda za da bɔngɔ 'na xi di ja rá nsu nuni Nasare.

Nu'bú ra Lipe bi 'ñembabi:

—Maha pa gui hyandi 'bɥ hingui camfri.

⁴⁷ Ha nura Jesu mi hyanda ra Natanael bra e da zɛdi bi 'ñena:

—Ndi, hyanthɥ go guehni 'nara me Israel, nuni xi majuǎni camfri Ajuǎ, y hingrá hyate.

⁴⁸ Nu'bú nura Natanael bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí paçagui?

Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ǎ:

—Himi xi'atho ra Lipe pa e gui c'ǎscagui, dá hant'a'i nguí 'bai ja rá ua 'nara 'bai gá igo.

⁴⁹ Nu'bú ra Natanael bi dɔdi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i go gue'e xi majuǎni rá T'ɥ'i Ajuǎ, ne go gue'e grá Ndá de ya me Israel.

⁵⁰ Nepɥ nura Jesu bi dɔdi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí camfriguí hɔnse ngue'ǎ dá xi'a'i gue dá hant'a'i ja rá ua ra igo? Ma gui hyanda ma'ra ya t'ɔt'e ma'na dya dangui de nú'ǎ dá xi'a'i.

⁵¹ Ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Xi majuǎni dí xi'ahɥ gue ma gui hyanthɥ da xogui mahets'i, ne gui hyanduahɥ yá ɛnxɛ Ajuǎ di pɔts'e ne di çai nuua habɥ di 'bɛi Nú'ǎ To'o e bi Njá'i.

2

'Nara nthati nuni Ncaná de ra hai Galilea

¹ Rá dat'mɔni bi nja 'nara nthati nuni ja ra hnini Ncaná de ra hai Galilea, ne xqui zɔni de guehni rá naŋa ra Jesu. ² Nehe ra Jesu bi zɔni de guehni co yá nxadi ngue'ǎ bi ts'ohna ja ra nthati. ³ Ne de mi 'bɛhni'ǎ, bi thegue ra vinu, ha nurá naŋa ra Jesu bi 'ñembabi'ǎ:

—Ya bi thegue ra vinu.

⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi rá naŋa:

—¿Pa te go guí xicagui? Gue nuga ri 'beta ma ora pa da hneca ma ts'edi.

⁵ Nepu nura nana'a bi 'ñembabi nú'a to mi faste ja ra ngo:

—'Yøthu gatho nú'a da xi'ahani.

⁶ Ne mi tihni 'rato ya danga mpothe dega do xqui t'ehni pa mi ø'ta ra nt'axqui ya xodyo ngu myá nza'i. Ne cada 'na de nú'a ya mpothe mri 'ñenga yoho o hñu xøni ra dehe. ⁷ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'a to'o mi 'yoni mi faste:

—Ñu'tshu ra dehe nuya ya mpothe.

Ha nu'ú bi xit'a ra dehe asta habu bi ñuts'i. ⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nubyá, 'ya'tshu ts'u ne hña'tsuahu ra nda de nuna ra ngo.

Nu'bú nu'ú bi 'yø'ta ngu nú'a bi sipabi'u. ⁹ Ha nú'a ra nda de ra ngo bi zamacahi nú'a ra dehe xqui t'ø'te da mvinu, y nu'á himi padi habu xqui 'ñehe nú'a ra vinu, hønse nú'a ya maste xqui 'ya'tsa ra dehe, go gue'u mi padi. Hangué nura nda de ra ngo bi zohna nú'a ra nãvio mi ø'tango, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Nzantho nú'a to'o ø'tango, 'mæt'o ri unga nú'a ra vinu xá cahi, nepu de ya sta niña co ra vinu nú'a to'o xa ts'ohni, ja da t'umba nú'a hingui cahi. Pe nu'i, xcá pe'tsta ra hoga vinu ne hñxcá untho asta núya ja gá uni.

¹¹ Ra Jesu bi 'yø'ta nú'a rá mudi ra danga nt'udi nuni Ncaná de Galilea. Ne njabu bi 'yø'te pa bi hnequi rá nsunda, ne yá nxadi ma'na bi gamfri gue go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

¹² Nepu nura Jesu bi ma pa Ncapernau, ne bi meui rá nana ne yá cu ne yá nxadi, ne ja bá 'buhni'u 'raya pa.

Ra Jesu bi 'yenga nú'a mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Nepu de guehni ra Jesu bi ma pa Jerusale ngue'a mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo de ya xodyo. ¹⁴ Ne bi hyanda 'raya ma mi 'buhni ja ra patio de ra ndanija, 'ra mi pa ya ndamfri, 'ra mi pa ya deti, ha nu ma'ra mi pa ya domitsu; ne mi huhni 'ra to'o mi pata ya boja. ¹⁵ Hangué nura Jesu bi met'a 'nara nthahi pa bi 'yeni co ya mfei nuya mbo'oni de mbo ra ndanija mahyegui co ya ma, nehe bi xamba yá boja nú'a to'o mi pata ya boja, ne bi pãnts'ua yá mexa, ¹⁶ ne bi 'ñembabi nú'a to'o mi pa ya domitsu:

—jucju pa thi ri domitsu, oja guí huxhua ri 'mahu mbo rá ngu ma Dada!

¹⁷ Ha nuyá nxadi bi beni gue njabu xqui t'ofu ja ra Maça T'ofu habu ena: “Xi dí te ma vida pa ga sup'a'i ri ngu.” Ne nuyá nxadi bi zo yá mfeni gue nú'a ya noya mi ma de ra Jesu.

¹⁸ Ha nuya nda gá xodyo bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Te ma danga nt'udi da za gui 'ñutcahe pa ga pahe to rá nsequi'a pa guí ø'ta njabu?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—'Bu gui yø'thu nuna ra nija, nuga co hñupa ga yopa 'ba'ma ma'na'qui.

²⁰ Nu'bú nu'ú bi 'ñena:

—Ñotema'rato njeya pa bri 'ba'ma nuna nijana, ¿nepu nu'i guí ena gue co hñupa ma gui yopa 'ba'ma ma'na'qui?

²¹ Pe nú'a ra nija mi mangua ra Jesu, mi ma de rá ndo'yo sehe'a. ²² Ha nu de mi nanga ra Jesu de ra du, nu'bú yá nxadi bi beni'u nú'a ya noya xqui mañ'a. Hangué bi gamfri'u gue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maça T'ofu, ne ngu nú'a xqui mãns'e'a gue ma da yopa nte.

Ra Jesu patuatho yá mfeni gatho ya ja'i

²³ Ha nu de mi 'buhni ra Jesu nuni Jerusale ja ra ngo de ra pascua, ndunthi ya ja'i bi gamfri gue go mi gue'a bá pēhna Ajuā pa da nda, nguetho nu'ú bi hyanda ya dānga nt'udi mi øt'a. ²⁴ Pe nura Jesu himi ne da 'ñoui'u ngue'a mi patuatho yá mfeni'u. ²⁵ Ne himi honi'a to'o da xipabi tengu yá 'mui ya ja'i, ngue'a nu'á mi patuase yá mfeni'u.

3

Ra Jesu ne ra Nicodemo

¹ Ha mi 'bu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Nicodemo mrá nda de ra hmunts'a nda gá xodyo, ne mrá fariseo. ² Nu'á bi ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue Ajuā xpá mēñ'a'i pa gui xancaguihe, ne gui 'bui con gue'a, ngue'a 'bu hingrí 'buhma con gue'a hinda za gui 'yøthma nuya dānga nt'udi gui øt'e.

³ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuāni dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda yopa 'mui ma'ra'yo hinda za da 'mu ja rá hmāda Ajuā.

⁴ Nu'bú ra Nicodemo bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za 'nara ndaxjua ja'i da yopa 'mui ma'ra'yo? ¿Ha gue da za da yopa yut'a ja rá mui rá nānā ne da yopa 'mui?

⁵ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuāni dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda 'mui de ra dehe ne de ra Maça Ndāhi, hinda za da yut'a ja rá hmāda Ajuā. ⁶ Nuto gatho bi mbatsi dega ja'i, gue'a 'nara ja'i, ha nu'a tó'o bi yopa 'mui ma'ra'yo dega Maça Ndāhi, gue'a 'bui dega hoga ndāhi. ⁷ Oguí 'yø ngue'a dí xi'a'i gue mahyoni gui yopa 'buhma ma'ra'yo. ⁸ Nura ndāhi 'yo haburaza, ne gui øde bu, pe hinguí pađi habu brí 'ñehe nixi habu rí ma. Njabu nehe ra Maça Ndāhi nu'a ri mpefi ja yá mfeni nuto gatho xa 'mui ma'ra'yo de gue'a.

⁹ Nu'bú bi dādi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Pe hanja da za da njabu?

¹⁰ Ha nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—¡Conque grá xahnate de Israel ne hinguí pađi nuya ya t'øt'e! ¹¹ Xi majuāni dí xi'a'i, dí mañhe nú'a dí pahe, ne dí damajuānihe de nú'a stá hanthe, pe nu'ahú hinguí ne gui camfrihu nú'a dí damajuānihe. ¹² 'Bu hinguí camfrihu nú'a dí xi'ahu de nú'a jaua ja ra ximhai, nu'bú ¿hanja da za gui camfrihu 'bu ga xi'ahu ya t'øt'e de mahets'i?

¹³ Ni 'nara meximhai hinxa ma mahets'i pa bá ha ra noya de ya t'øt'e de guehni, hønse nú'a to'o bá cai de mahets'i, go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i, go gue'a ma de ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ja ra menguni. ¹⁴ Y Nú'a To'o e bi Nja'i ma da t'øtuabi ngu bi 'yøt'a ra Moise bi pø'tsa ra qu'eña dega bøja maña ja 'nara za nu de mi 'bui ja ra 'yo'mtha, njabu nehe mahyoni dra 'bø'tse maña ja 'nara za Nú'a To'o e bi Nja'i. ¹⁵ Pa njabu nuto gatho da gamfri'a hinda 'medi, ma da me'tsa ra te pa nzantho.

Ajuā mađi gatho ya ja'i de ra ximhai

¹⁶ Ajuā xi bi mađi nts'edi gatho ya ja'i de ra ximhai, hangue bá pēhna rá 'ra T'u, pa nuto gatho da gamfri'a hinda 'medi, nú'ú ma da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Ajuā bá pēhna rá T'u pa guecua ja ra ximhai pa da pøhø ya ja'i, hingue pa da mehni'u ja ra nidu.

¹⁸ Nu'a tó'o camfri'a hinda 'behna ja ra nidu, pe nu'a tó'o hingui camfri'a, gue'a ya xa t'ε'mbi pa dra 'behna ja ra nidu, ngue'a hinxá gamfri bi rá thuhu rá 'ra T'u Ajuá. ¹⁹ Nu'ú ma dra 'behna ja ra nidu ngue'a ra ñot'i bi zøhø ja ra ximhai, pe nu'ú ma'na ri ho da 'mæta ja ra 'bexuui ngue'a hingui ho nú'a øt'e'u. ²⁰ Nuto gatho øt'a ya t'øt'e hingui ho, ri ætsa ra ñot'i ne hingui cuat'a ja ra ñot'i ngue'a tsu da hnequi yá ts'o'bæfi. ²¹ Pe nu'a tó'o øt'a ngu nú'a mænga majuañi, gue'a cuat'a ja ra ñot'i pa da hnequi gue nú'a øt'e, øt'e co rá ts'edi Ajuá.

Ra Xuua Xi'tsate bi yopa ma de ra Jesu

²² Nepu 'mæfa ra Jesu bi ma pa ra hai Judea co yá nxadi, ne ja bá 'bæini'u 'raya pa, ne bá øt'a ra sistehe de guehni. ²³ Ne nura Xuua mi øt'a ra sistehe nuni Enón gueta Salim, ngue'a xi mi ja ndunthi ra dehe de guehni, ne mi pa ya ja'i pa mri nxistehe'u. ²⁴ Ne ra Xuua hinxqui jot'atho ja ra fadi.

²⁵ Ha nuyá nxadi ra Xuua mi ntsanoyau 'rayá mixodyou de ra sistehe pa ra nt'axqui. ²⁶ Nepu bi ma ya nxadi bá c'a'tsa ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i gá damajuani de nú'a ra 'ñøhø gá nuui ri'nandi ra ðathe Jordá, ha nubyá bí øt'a ra sistehe nehe, y gatho ya ja'i pa ja rí mani.

²⁷ Nu'bú ra Xuua bi ðadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hinda za te da mæse 'na 'bu Ajuá hingo da 'bæpa 'na. ²⁸ Nu'ahu ya xcá 'yøhu stá ma gue hingo guecagui drá Cristo nú'a xpá mæhna Ajuá pa da nda, hønse bá pæncagui pa go ga 'met'o de gue'a. ²⁹ Nja ngu 'nara 'ñøhø to'o ri nthatui 'nara 'bæhña, go gue'a rá 'bæhña'a. Ne nurá amigo nú'a ra 'ñøhø ra medinthati di 'bahui ne øts'e te ma, ne da johya'a nu stí 'yøtua rá noya ne sta hyandi da mæui rá 'bæhña. Njabu nehe xi drí johya ngue'a dí øde de nú'a bí øt'a ra Jesu, ne ngue'a dí øde gue ndunthi ri ðeni'a. ³⁰ Ngue'a nu'á mahyoni ma'na go da nja rá nsu'a, ha nuga da uadi ma nsu.

Rá T'u Ajuá nú'a bá ehe de mahets'i

³¹ Ngue'a nu'á xqui 'ñehe de mahets'i, hangue ma'na ja rá nsu de gatho, pe nu ngugui drá ja'itho de ra ximhai, hangue dí paði nsøcta nú'u ya t'øt'e jaua ja ra ximhai. ³² Y nú'á go gue'a ma de nú'a te xpá hyandi ne de nú'a te xpá 'yøde nuni mahets'i, pe masque njabu, hinto camfri bi nú'a mañ'a. ³³ Pe nu'a tó'o da gamfri bi nú'a mañ'a, nehe ma gue Ajuá mænga majuañi. ³⁴ Ngue'a nurá T'u Ajuá xpá mæhni mænga nú'u ya noya bá xipabi Ajuá, ngue'a nu'á xa umba maxøgue rá ts'edi ra Maça Ndahi. ³⁵ Ajuá ra Dada xi di maði rá T'u, hangue xa 'yent'ua gatho ja rá 'ye'a. ³⁶ Nu'a tó'o camfri ra T'u, go gue'a pæ'tsa ra te pa nzantho, pe nu'a tó'o hingui ne da gamfri ra T'u, hinhya'mæ da zu ra te pa nzantho, hønse rá cue Ajuá ma da zædi'a.

4

Ra Jesu bi zofu 'nara 'bæhña me Nsamaria

¹ Ha nura Jesu bi baði gue nuya fariseo xqui 'yøde'u gue ma'na mi ndunthi yá nxadi'a ne ma'na mi øt'a ra sistehe'a que ra Xuua. ² Masque ra Jesu hingo mi øt'a ra sistehe'a, pe nuyá nxadi ha. ³ Y nu mi 'yøde ra Jesu gue mi hmænga njabu, bi bœni de guehni Judea pa bi mengui Galílea.

⁴ Ne mi pæ'tsi da 'randa Nsamaria. ⁵ Ne bi zønga ja ra t'uca hnini Sicar de Nsamaria guetbu habu mi o rá hai ndu ra Cobo nú'a xqui zocua ndu ra Jose rá t'u. ⁶ Ne ja mi jani 'nara poso nú'a bi gohui rá thuhu ra Cobo. Nepu nura Jesu ja bi ntsayani ngue'a xqui zabi ja ra 'ñu. Y ya mi ngu nzænga 'rato nde.

7 Nepu de guehni bi zøhø 'nara 'behñā mrá me Nsamaria, e da 'yat'a ra dehe ja ra poso. Ha nura Jesu bi 'yadi ne bi 'ñembabi:

—'Raca ts'ü ra zi dehe ga tsi.

8 Ha nuyá nxadi'a xqui ma tai pa da dai te da zi'u. 9 Y nú'a ra 'behñā me Nsamaria bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí acagui ra dehe, gue nu'i grá xodyo ha nuga drá me Nsamaria?

(Bi 'ñembi njabu ngue'a ya xodyo himi tsa nixi da ñgui ya me Nsamaria.)

10 Nu'bú ra Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bü gri pahmā nú'a unga Ajuā, ne 'bü gri pahmā nú'a to'o a'a'i ra dehe, nu'bú go xcá 'yacagui, ne nuga stá 'ra'a'i ra dehe dega te pa nzantho.

11 Ha nura 'behñā bi 'ñembabi:

—Ndada, hingrí hñā con te gui 'yat'a ra dehe, ha nura poso xá hñe. Nu'bú, ¿habü ja nú'a ra dehe dega te guí engagui? 12 ¿Ha gue ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahü ra Cobo, nú'a to'o bi zogahe nuna poso? Y nu'á ja mi tsitheua co yá t'ü ne co yá mbo'oni.

13 Nu'bú nura Jesu bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Nuto gatho da zi nuni ra dehe da yopa zü ra nduthe. 14 Ha nu'a tó'o da zi nú'a ra dehe dí ungá, hinhya'mü da yopa zü ra nduthe, ngue'a nú'a ra dehe ga umbabi, da nja ngu 'nara pøthe ja rá coraso, di pøhø pa da umba ra te pa nzantho.

15 Nu'bú nura 'behñā bi 'ñembabi:

—Ndada, 'raca ts'ü de nú'a ra zi dehe pa hinhya'mü da yopa züca ra nduthe, ne pa hinhya'mü ga eheua ma'na'qui ga 'ñai.

16 Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue da rí ma ua tsi ri dame.

17 Nu'bú nú'a ra 'behñā bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Jo'o ma dame.

Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí mā gue jo'o ri dame. 18 Pe xcá pe'tsa cat'a ri dame ne nú'a ra 'ñøhø guí 'buhuihya, hingo ri dame'a. Hangué majuani nú'a guí mā gue jo'o ri dame.

19 Nu'bú nura 'behñā bi 'ñembabi:

—Ndada, pøde go gue'e 'nará 'mehni'i Ajuā. 20 Nu'bú te xi guí mangué de ndu ma dadahü bi xøcambeni Ajuā nuni ja ra t'øhøni, ha nu'ahü gyá xodyohü guí māñhü gue mahyoni dra søcambeni Ajuā nsøctho de guehni Jerusale.

21 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, camfri nú'a dí xi'a'i, gue ma da zø ra pa guí xøcambeniü Ajuā ra Dada pe ya hinga nuni ja ra t'øhø, nixi de guehni Jerusale. 22 Nu'ahü hingui päñhü nú'a guí xøcambeniü. Pe nuje hā, di pähe nú'a dí xøcambenihe, ngue'a ra pøhøte bá ehe de ja ya xodyo. 23 Mi ma da zø ra pa y ya bi zøhø gue nu'ü tó'o xi majuani da xøcambeni Ajuā ra Dada, ma da xøcambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe. Ne Ajuā ra Dada ri ho dra søcambeni'a njabü. 24 Ajuā go gue'a dega Ndāhi ne hingui hnequi, hangué nu'a tó'o da xøcambeni'a, mahyoni da xøcambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe.

25 Nu'bú nura 'behñā bi 'ñembabi:

—Nuga dí pädi gue ma da 'ñehe ra Mesía go ra Cristo nú'a ma da mehna Ajuā pa da ndā. Ne nu stí zø'a gatho go ma da xicjü'a.

26 Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecse dí ñguihya.

27 Y nura ora'a bi zøhø yá nxadi, ne nu'ú bi 'yø ngue'a ra Jesu mi ñaui 'nara 'behña. Pe nu'ú hinte bi 'yambabi ra Jesu te mi ambabi nixi hanja mi ñaui'a. 28 Nu'bú nura 'behña bi zopu rá xøni ne bi menga ja ra hnini ne bi 'ñembabi nú'u mi 'buhni:

29—Maha ma gui hyanthu nú'a to'o xa xictho te gatho stá øt'e. ¿Ha hingo di gue'a ra Cristo 'bu, nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

30 Nepu nuya ja'i'u bá ehe pa e da c'a'tsa ra Jesu. 31 Ha nu mi ma nú'a ra 'behña, nuyá nxadi ra Jesu bi bantebi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, bá e gui ñuni.

32 Pe nu'á bi 'ñembabi'u:

—Dí pe'tsa 'nara hñuni ma ga tsi, nú'a nixi guí pahu.

33 Ne nuyá nxadi bi 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—¿Ua to xpá hñampi te da zi 'bu?

34 Ha ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Numa hñuniga gue'a ga øtuabi rá paha nú'a to'o bá pencagui ne ga pepa rá 'befi asta hinga juati. 35 Guí mañhu gue di 'be goho nzana pa da nja ra sofo, ¿ha ngue ha? Pe nuga dí xi'ahu: Ndi, hyanthu ya 'bot'i ya xa ñats'i pa da sofo.

36 Nuya xofo hani yá thaha ne juts'i 'nara hoga sofo. Hangu nuya xofo ma da johyau ya mot'i. Njabutho nehe nú'u to'o da tanga ma noya, ma da hñanga ya thaha ne da munts'a ya ja'i pa da me'tsa ra te pa nzantho. 37 Nja ngu enga ya ja'i: “Na'ño to'o pot'i, 'na'ño to'o xofo.” 38 Hangu nuga stá peñ'a'ihu pa gui muntshu ya ja'i, ngu 'nara sofo nú'a hinxá pefihu. Ma'ra xa mpefi, ha nu'ahú guí xopabihu yá 'bot'i'u.

39 Ne ndunthi ya mengu nú'a ra hnini'a de Nsamaria bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mehna Ajuá pa da nda, ngue'a nura 'behña xqui damajuani ne xqui 'ñena gue nu'á xa xiptho gatho nú'a te xqui 'yøt'e. 40 Hangu nu mi zøhni ya me Nsamaria habu mi 'bu ra Jesu, bi bantebi gue da 'muhui'u, hangu nu'á bi 'muhui'u yo pa. 41 Ne xi ndunthi ma'ra bi gamfri ra Jesu ngue'a go mi zofose'a. 42 Ha nu'ú bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Nubyá dí camfrihe hingue hønse ngue'a go gá xicje, dí camfrihe ngue'a ya stá øsche te xa ma, ne dí pahe gue xi majuani go guehni ra Pøhøte de ya ja'i gatho rá ngani ra ximhai.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá t'u 'nará danga maste ra nda

43 Ha nu mi thogui nú'u yo pa, ra Jesu bi ma pa ja rá hai Galilea. 44 Ne nu'á xqui mansé ne xqui 'ñena: “Ni 'nará 'mehni Ajuá hingui hnumansu ja rá hai.”

45 Ha nu mi zønga Galilea'a nuya mengu de guehni bi umba ntsaya ngue'a xqui hyandi'u gatho ya danga nt'udi xqui 'yøt'e'a nuni ja ra ngo Jerusale, ngue'a nehe nuya mengu rá hai xqui ma ja nú'a ra ngo'a.

46 Nepu nura Jesu bi yopa zønga ma'na'qui nuni Ncaná de Galilea habu xqui 'yøt'e da mvinu ra dehe. Y nuni Ncapernau mi 'buhni 'nará danga maste ra nda ne mri hñenga rá t'u. 47 Y nu'á bi 'yøde gue ra Jesu xqui menga de Judea ne ya xqui zønga Galilea, hangu bi ma há mi 'bu'a pa bá bantebi da meui ja rá ngu pa da 'yøthebi rá t'u ngue'a ya mi nedu hmaha. 48 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu hingui hyanthu ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e, hingui camfrihu.

49 Ha nura danga maste bi 'ñembabi:

—Ndada, maha, pa hinda du ma zi t'u.

50 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, ya 'bui xá hño ri t'ü.

Ha nu'á bi gamfri nú'a bi xipa ra Jesu, ne bi gu rá 'ñu bi ma. ⁵¹ Y de mri ne ra 'ñu bi 'ñe yá 'bego bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ya 'bui xá hño ri t'ü.

⁵² Hangue nu'á bi 'yambabi'ü ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ora bi mudi bi tsayabi ra hñeni?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Mande ngu nzanga yoto bi tsayabi ra nzø.

⁵³ Nu'bú nura dada bi beni gue mi gue'a ra ora xqui xipabi ra Jesu gue ya mi 'bui xá hño rá t'ü. Hangue nu'á ne gatho nú'ü mi 'bui ja rá ngu bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mehna Ajuá pa da ndá. ⁵⁴ Go gue'a rá ñoho ra danga nt'udi bi 'yøt'a ra Jesu nuni Galilea ne go bi 'yøt'e'a de bá penga Judea.

5

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate nuni Betesda

¹ Nepü 'mefa bi nja 'nará ngo ya xodyo nuni Jerusale, ne ra Jesu bi mani. ² Y de guehni Jerusale mi ja 'nara mothe xqui thu'mbabi rá thuhu Betesda de ra hñáqui ebreo, habü mi ja cüt'a ya porta, ne mi gueta ra gosthi hnini habü mi thu'mbabi ra 'Ñu gá Ma'yo. ³ Ha mi 'boni ndunthi ya da'thi, ya goda, ya doua, ne ma'ra ya ts'onate mi 'ø'mi rá nhuat'i ra dehe. ⁴ Ngue'a ja ra ora mi çani 'nará enxε Ajuá ja ra mothe pa mi uant'a ra dehe. Ne nu'a tó'o rá mudi mi cüt'a mbo ra dehe ora dra huant'i, nú'á go gue'a mi ñani de nu'araza ra hñeni mi pe'tsi. ⁵ Ha mi 'bahni 'nara 'ñøhø ya mi pe'tsa 'natema'ret'a ma hñato njeya de mri hñeni. ⁶ Ha nura Jesu bi hyandi mi 'beni ne bi badi gue ya 'bü xqui njabü, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gui ne gui ñani?

⁷ Ha nura da'thi bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ndada, jo'o to'o da cütçagui mbo ra mothe nura ora sta huat'a ra dehe, ha nura ora ga nehma ga cüt'i nu ma'na da dama 'met'o de gueque.

⁸ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nangui, jaxa ri mfidi ne 'yo.

⁹ Nu'bú nura 'ñøhø'a 'bestho bi ñani, ha bi gaxa rá mfidi ne bi 'ño. Ha nura pa'a mrá pa dega tsaya. ¹⁰ Hangue ya ndá gá xodyo bi 'ñembabi'a:

—Núbya rapaña go ra pa dega tsaya, ne ma leyhü hingui unga nsεqui gui hñaxa ri mfidibya.

¹¹ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani bi dadi ne bi 'ñembabi'ü:

—Nú'a to'o bi 'yøthegui go gue'a bi xicagui gue ga jaxa ma mfidi ne ga 'yo.

¹² Nepü nu'á bi 'yambabi:

—¿To'o bi xi'a'i gui jaxa ri mfidi ne gui 'yo?

¹³ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani himbi badi to'o xqui 'yøthe'a, ngue'a mi 'bahni ndunthi ya ja'i y nura Jesu ya xqui ma.

¹⁴ 'Mefa ra Jesu bi hyonga nú'a ra da'thi mbo ra ndanija ne bi nthεui ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Nu'i ya xcá ñani. Ya oxqui ma gui yopa 'yøt'a ya ts'oqui ma'na'qui, pa hingui thogui ma'ra ya ts'othogui ma'na strá nts'o.

¹⁵ Nepü nura 'ñøhø'a bi ma bá xipa ya ndá gá xodyo gue go mi gue'a ra Jesu xqui 'yøthe'a. ¹⁶ Hangue por gue'a ya ndá gá xodyo xi mi utsa ra Jesu, ne xi mi ne da hyohma, ngue'a nu'á mi øt'a ya danga nt'udi de nuya pa dega tsaya.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Ajuḗ ma Dada hingui tsaya di mpɛfi, njabuthogui nehe hindí tsaya.

¹⁸ Hangue nuya ndá gá xodyo ma'na xi mi 'ramanu da hyohma, ngue'a nú'á himi óta ra ley nú'a mi mā de ra pa dega tsaya, ne ngue'a mi mā gue Ajuḗ mrá Dada'a, y njabu mri nhyɛcuaui Ajuḗ.

Ra Jesu mā de rá ts'edi xa umba Ajuḗ rá Dada ngue'a go gue'a rá T'u'a

¹⁹ Hangue ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, hinda za te da 'yot'ase rá T'u Ajuḗ. Ngue'a nú'a handi te gatho ot'a Ajuḗ rá Dada, y nú'a handi gue'a ot'e nehe, ngue'a te gatho ot'a rá Dada, gue'a ot'a ra T'u nehe. ²⁰ Ajuḗ ra Dada xi mādi rá T'u, ne utuabi te gatho ot'e'a. Ne ma da 'ñutuabi yá 'bɛfi ma'na dya dangui que nú'u xcá hyanthu, pa xi gui 'yøhu. ²¹ Ajuḗ ra Dada juxa gatho nú'u xa du ne umbabi'u ra te. Njabu nehe rá T'u'a umbabi ra te to'oraza nú'a go da ne'a. ²² Ajuḗ ra Dada hingui ha'mba nguenda ni 'nara ja'i, nguetho gatho xa 'yent'ua ja rá 'ye rá T'u pa go da hñ'a'mba nguenda'a, ²³ pa njabu gatho ya ja'i da numansu ra T'u ngu di numansu'u Ajuḗ rá Dada. 'Bu to'o hingui numansu ra T'u, nehe hingui numansubi rá Dada nú'a to'o bá pɛhni.

²⁴ Xi majuani dí xi'ahu: Nu'a tó'o huxa nt'ode nú'a dí mā ne camfri Ajuḗ nú'a bá pencagui, pe'tsa ra te pa nzantho, ne hinda 'bɛhna ja ra nidu, ngue'a nú'a ja ra uenda ya xa du ne xa yopa nte pa da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ Xi majuani dí xi'ahu, ma da zø ra pa ne majuani nubya ya ja, gue nú'u xa du da 'yøde nú'a manganá rá T'u Ajuḗ, ha nu'u tó'o da hñuxa nt'ode ma da nja yá te pa nzantho. ²⁶ Ngue'a Ajuḗ ra Dada hase ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho. Njabu nehe rá T'u bi umba ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho nehe. ²⁷ Ne xa 'yent'ua ja rá 'ye rá T'u pa go da hñ'a'mba nguenda gatho ya ja'i de ja ra ximhai, ngue'a go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁸ Oguí 'yøhu ngue'a dí xi'a'ihu njabu. Ngue'a ma da zø ra pa nuto gatho xa du ma da 'yøde sta ñá rá T'u Ajuḗ. ²⁹ Y nú'u to'o gatho xa 'yot'a nú'a xá hño ma da nangui pa da nja yá te pa nzantho, ha nu'u tó'o xa 'yot'a nú'a hingui ho ma da nangui pa da 'bɛhna ja ra nidu.

'Bui to'o damajuani de ra Jesu

³⁰ Nuga hingui tsa te ga ot'ase. Nú'a xicagui ma Dada, gue'a dí ot'e, ne dí ot'a ra ts'utbi ngu di 'bɛpqui, ne nura ts'utbi'a go gue'a xá hño ngue'a dí ot'ua rá paha ma Dada nú'a to'o bá pencagui, hingo dí ot'a nú'a go ma pahasega. ³¹ 'Bu nuga gra manse to'ogui, hinte da muui nú'a ga mā. ³² Pe 'bui 'na to'o damajuani to'ogui, ne dí padi gue nú'a mañ'a xi di muui. ³³ Nu'ahu xcá pɛnhu ya 'mɛhni pa da 'yambabi ra Xuua de gueque, y nú'a bi damajuani to'ogui ne bi xi'ahu nú'a majuani. ³⁴ Pe pa gueque ni 'nara ja'i hindí honi to'o da dadi por gueque. Nuga hønse dí ben'ahu nú'a bi manganá ra Xuua, qué pa gui mpøhøhu. ³⁵ Ra Xuua gue'a mi nja ngu 'nara ñot'i, mi yo't'a ri mfenihu de nú'a mi xi'ahu. Ha nu'ahú, gá 'yødehu co ra johya nú'a te mi mā, pe hønse 'raya zi patho. ³⁶ Nuga dí pɛ ya 'bɛfi ngu xa 'racagui Ajuḗ ma Dada ga juadi ga pɛfi, y nuya 'bɛfi dí pɛfi go gue'u damajuani gue go Ajuḗ xpá mɛncagui. Y nuya 'bɛfi'u ma'na ya dangui pa da fadi to'ogui que nú'a bi manganá ra Xuua de gueque. ³⁷ Ma Dada to'o bá pencagui go gue'a damajuani to'ogui, masque hinhya'mu xcá 'yøhu xa ñá'a nixi xcá hyanthu tengu'a. ³⁸ Ne nurá noya'a hinxa zoda ri mfenihu, nguetho nu'ahu hinxá camfriguihu gue nuga go rá 'mɛhnigui'a. 'Bu xcá camfriguihu, nu'bú gri pahmahu te ri bonga ra Mça T'ofu. ³⁹ Nu'ahu hinhya'mu guí hehu ra Mça T'ofu, xi guí he'thu pa xahma

ja gui tshmahuni ra te pa nzantho, pe hingui tso ri mfenih de nú'a gui he'thu, ngue'a ja nura T'ofola ja mani de gueque. ⁴⁰ Ha nu'ahú hingui ne gui camfriguih pa da za gui tshmahú nú'a ra te pa nzantho.

⁴¹ Nuga hindí mangan njab pa da 'ñesca ma nsu ya ja'i. ⁴² Dí mangan njabú ngue'a dí padi gue nu'ahú hingri madih Ajuá. ⁴³ Masque stá ehma de rá thuhu Ajuá ma Dada, pe nu'ahú hinxá numansuguih. Pe nu'bu 'nara ja'i da 'ñehe de rá thuhuse, nu'bú ha, go gui numansuh'a. ⁴⁴ Hingui ne gui camfriguih ngue'a go 'met'o gui 'ñe'tsua nsusehu 'na ngu ma'na, hingo gui hoñhu da 'ñe'ts'a ri nsuh Ajuá nú'a 'natho. ⁴⁵ Ogui beñhu gue go nuga ma ga ñap'a'ihú ja rá thandi Ajuá ma Dada. Nurá ley ra Moise go gue'a ma da ñap'a'ihú, nú'a ts'a gui camfrih da ñañ'a'ihú. ⁴⁶ 'Bu gri camfrih mahú nú'a bi 'yofa ra Moise, nu'bú gri camfriguih hmaha nehe, ngue'a nu'á bi 'yofa de gueque. ⁴⁷ Ha nu'bu hingui camfrih nú'a bi 'yofola, nu'bú zhanja da za gui camfrih nú'a dí mangá?

6

*Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)*

¹ Nepu de gue'a ra Jesu bi 'ranga ri'nandi ra ndehe Galilea, nú'a rá thuhu nehe Tiberia. ² Ha mri dena ndunthi ya ja'i ngue'a mi handa ya danga nt'udi nú'u mi ø'tua ya da'thi mi ñani. ³ Nu'bú ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá huhuini yá nxadi. ⁴ Ne ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyanda nú'u ya ja'i mi ndunthi xqui deni'a, nepu nú'a bi 'ñemba ra Lipe:

—¿Habú ga tañhu ra thuhme 'bu, pa ga 'uiñhu gathu nuya ja'iyu?

⁶ Ra Jesu xa bi ne bi mangan njab pa bi nu te xa dadi hmaha ra Lipe, ngue'a nu'á ya mi padise te mi ma da 'yøt'e. ⁷ Ha nura Lipe bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pøde nixi co yo nthebe denario ra thuhme ga tañhu, hinda uadi, ua 'ra 'na zi xeni da ziyu.

⁸ Nepu 'nará nxadi ra Jesu mrá thuhu ra Andre, go gue'a mrá cu ra Simu Pedro, bi 'ñembabi ra Jesu:

⁹ —'Bucua 'nara ts'ant'u ha cat'a ya thuhme dega cebada ne yoho ya zi hua, zpe te ri maña?

¹⁰ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xiphu gathu ya ja'i da hñudi.

Y mi jani 'nara 'bot'ei, ne ja bi hñuhni'u, ne ngu mi cat'a 'mo she ya 'ñøhø. Ya 'beñha ne ya batshi himi pa 'mede. ¹¹ Nepu nura Jesu bi gu nú'u ya thuhme, ne bi umba njamadi Ajuá de nú'a ra thuhme ma da zi'u, ne ja ngá umba yá nxadi nepu ya nxadi bi umba nuya ja'i mi huhni. Ne guet'atho bi 'yøt'e co nuya zi hua, ne bi zi'u asta xi bi niña. ¹² Ha nu mi uadi'u, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Bá muntshu gathu ya zi xeni nú'u bi bongui, pa hinte da 'medi.

¹³ Ha nu'ú bi muntsa gathu ya zi xeca thuhme xqui 'bonguabi'u de nú'u cat'a ya thuhme dega cebada. Ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e co nuya xeca thuhme bi bongui. ¹⁴ Ha nu mi hyanda ya ja'i nú'a ra danga nt'udi xqui 'yøt'a ra Jesu, nu'ú bi 'ñena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hma da 'ñecua ja ra ximhai.

15 Pe ra Jesu mi patho gue mi ne'ᵐ da zixhᵐaᵐa pa da ndāᵐa'ā de gue'ᵐ, hangue nu'ā bi 'yōt'e, bi ma de guehni bi yopa bōxa ma'na'qui ja nū'ā ra t'ōhō'ā ri sehe.

Ra Jesu bi 'ño mañā ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Y de mi nde, yá nxadi'ā bi ma pa ja ra ndehe. 17 Nepᵐ de guehni bi yut'a ja 'nara motsa pa bi ma'ᵐ Ncapernau de ri'nandi ra ndehe. Ha ya xᵐá 'mexuui, ha ra Jesu hinxqui mengtho de ja ra t'ōhō. 18 Ne bi mudi bi 'ño 'nara bᵐnᵐthi xi mri ānga ra dehe. 19 Y ya xqui 'ño ngu cut'a o 'rato kilometro de ja ra dehe, nepᵐ bi hyant'ᵐ ra Jesu mbra 'yotho mañā de ra dehe pa da e da zᵐdi'ᵐ, ne nu'ú xi bi ntsu. 20 Pe nu'á bi 'ñembabi'ᵐ:

—¡Nuga go guecagui, ogui tshu!

21 Nepᵐ nu'ú co ra johya bi pōt'sa ja ra motsa ne bi zits'i, ne 'bestho bi zōñ'ᵐ co ra motsa ja ra hai habᵐ mri ma'ᵐ.

Ya ja'i bi hyonga ra Jesu

22 Ha nurá hyax'ā nū'ᵐ ya ja'i xqui gohni ri'nandi ra ndehe ne xqui hyandi gue 'nada ra motsa mi 'bahni, ne xqui badi gue nuyá nxadi ra Jesu bi mase'ᵐ ja nū'ā ra motsa, ne ra Jesu himbi mēui'ᵐ. 23 Ne guetbᵐ habᵐ xqui zi ra thuhme'ᵐ nu mi umba njamadi Ajuā nura Jesu, ja bi zōhni ma'ra ya motsa xqui 'ñehe Tiberia. 24 Hangue nu mi hyandi'ᵐ gue ya mi jo'oni ra Jesu nixi yá nxadi, nu'bá nu'ú 'bestho bi yut'a ja nū'ᵐ ya motsa ne bi ma pa Ncapernau pa da hyonga ra Jesu.

Ra Jesu go ra thuhme dega te

25 Y ja bá tsᵐhni'ᵐ ra Jesu ri'nandi ra ndehe ne bi 'ñembabi'ᵐ:

—Xahnate, ¿ha'mᵐ gá tsōhō de guecua, desde manxuui o ja nubya?

26 Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahᵐ, guí hongaguihᵐ ngue'ā dá 'uiñ'a'ihᵐ ne gá niñāhᵐ, hingue ngue'ā gá hyanthᵐ ya dānga nt'udi. 27 Guí othᵐ ra ts'edi pa gui tsᵐhᵐ nū'ā te gui tsihᵐ, pe nu'á 'bestho da thegue. Ma'na xá hñō 'yōthᵐ ra ts'edi gui tsᵐhᵐ nū'ā ra nzaqui unga ra te pa nzantho, y nu'á hinhya'mᵐ da thegue. Go gue'ā ra nzaqui da 'ra'ahᵐ Nū'ā To'o e bi Nja'i. Ne Ajuā ra Dada xa 'ñu't'a'ihᵐ gue xa umba ra ts'edi'ā pa da 'ra'ahᵐ nū'ā ra nzaqui'ā.

28 Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bá ¿te mahyoni ga øthe pa njabᵐ da za ga øthe ngu nū'ā xa 'bepcahe Ajuā, pa njabᵐ da za ga tsᵐhe nū'ā ra nzaqui guí engaguihe?

29 Nepᵐ nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ᵐ:

—Nu'ā mahyoni guí 'yōthᵐ pa da za gui 'yōthᵐ ngu nū'ā xa 'bep'ahᵐ Ajuā, camfrihᵐ nū'ā to'o xpá mehni'ā.

30 Ha nuya ja'i bi 'ñembabi'ā:

—Nu'bá ¿te ma dānga nt'udi da za gui 'yōt'e pa ga hanthe ne ga camfri'ihē? ¿Nda'ā ra dānga t'ōt'e ma gui 'yōt'egue? 31 Maya'bᵐ ndu ma dadahᵐ ra Moise mri zi nū'ᵐ ma'ra ndu ma dadahᵐ ja ra 'yo'mtha, y ja bi zini'ᵐ ra thuhme rá thuhu ra maná, ngu xa t'ofō ja ra Māca T'ofō habᵐ ena: “Nu'á bá pempabi ra thuhme de mahets'i pa bi zi'ᵐ.”

32 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ᵐ:

—Xi majuani dí xi'ahᵐ: Hingo ra Moise bi umbabi'ᵐ nū'ā ra thuhme bá ehe de mahets'i nū'ā bi zi'ᵐ. Numa Dada go gue'ā bi mēmpabi'ᵐ. Y go guet'ā bá pēn'ahabya ra thuhme de mahets'i nū'ā unga ra te pa nzantho. 33 Nū'ā ra

thuhme bá pɛn'ahɯ Ajuá, go gue'á rá T'ɯ bá ɕá de mahets'i, ne go gue'á umba ra mexímhai ra te pa nzántho.

³⁴ Nu' bú nuya já' i bi 'ñembabi:

—Ndada, oxqui ma gui 'betcahe nú'á ra thuhme'á.

³⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ɯ:

—Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzántho. Nu'á tó'o da 'ñe da zɛcagui hinhya'mɯ da zɛ ra thuhu, ha nu'á tó'o da gamfrigui hinhya'mɯ da zɛ ra nduthe. ³⁶ Pe nuga ya stá xi'ahɯ gue masque ya xɕá hyandgaguihɯ pe hingui camfriguihɯ. ³⁷ Gatho nú'ɯ to'o xa 'racagui Ajuá ma Dada da 'ñehe da zɛcagui, ha nu'á tó'o da 'ñehe da zɛcagui hinga co'tsi. ³⁸ Ngue'á nuga stá ɕá de mahets'i pa ga ø'tua rá paha nú'á to'o bá pɛncagui, hingue nú'á go ma pahase. ³⁹ Nurá paha ma Dada nú'á to'o bá pɛncagui gue nú'ɯ to gatho xa 'racagui ni 'na de gue'ɯ hinga 'bɛdi, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga jɛts'i'ɯ pa rí nja yá te pa nzántho. ⁴⁰ Ne nurá paha nú'á to'o bá pɛncagui gue da nja yá te pa nzántho nuto da badi to'ogui ne da gamfrigui, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga jɛts'i'ɯ pa rí nja yá te pa nzántho.

⁴¹ Nu' bú nuya xodyo bi nɔnga ra Jesu ngue'á mi ena: “Nuga go guecagui drá thuhme stá ɕá de mahets'i.” ⁴² Ne mi eñ'ɯ:

—Go guehni ra Jesu rá t'ɯ ra Jose, ¿ha ngue ha? Nujɛ dí paɖihu to'o rá dada ne rá ñañani. Nu' bú ¿hanja ena gue bá ɕá de mahets'i?

⁴³ Ha ra Jesu bi daɖi ne bi 'ñembabi'ɯ:

—Ogui nɔntehɯ de nú'á stá xi'ahɯ. ⁴⁴ Ngue'á ni 'na hinto tsa da 'ñe da zɛcagui 'bɯ hingo Ajuá ma Dada nú'á to'o bá pɛncagui da zopa rá mfeni pa e da zɛcagui, ne go gue'ɯ ma ga jɛts'i nura pa de ra ngaxhmai pa rí nja yá te pa nzántho. ⁴⁵ Njaua xa t'ofó ja yá t'ofó yá 'mehni Ajuá habɯ ena: “Ajuá ma da 'ñuta gatho ya já' i,” ena njabɯ. Hangué gatho nú'ɯ to'o da hñuxa nt'ode te mąga ma Dada ne da zo ja yá mfeni, nú'ú go gue'ɯ da 'ñe da zɛcagui.

⁴⁶ Hingo dí xi'ahɯ gue to'o xa hyanda Ajuá ra Dada, ngue'á hɔnsegui stá handi'á, ngue'á stá ehe de gue'á. ⁴⁷ Xi majuani dí xi'ahɯ, nu'á tó'o camfrigui pe'tsa ra te pa nzántho. ⁴⁸ Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzántho. ⁴⁹ Maya'bɯ nú'ɯ ndu ri dadahɯ bi zi ra maná nu mi 'bɯi ja ra 'yo'mtha, pe nu'ú bi du'ɯ. ⁵⁰ Pe nú'á ra thuhme dí mągá, hingue ngu nú'á ra thuhme bi zi nú'ɯ bi du. Nú'á ra thuhme dí mągá bá ehe de mahets'i pa nuto'o da zi hinhya'mɯ da du. ⁵¹ Nuga go guecagui drá thuhme dí te, dá ehe de mahets'i. Nu'á tó'o da zi nú'á ra thuhme dí mągá, da nja rá te pa nzántho. Ha nú'á ra thuhme dí mągá, go guehna ma ndo'yo nú'á ma ga da pa da nja yá te pa nzántho ya mexímhai.

⁵² Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'ɯ 'na ngu ma'na:

—¿Hanja da za da 'racɛ rá ndo'yosɛni pa ga tsihɯ?

⁵³ Ra Jesu bi 'ñembabi'ɯ:

—Xi majuani dí xi'ahɯ, 'bɯ hingui tsipabihɯ rá ngø ne rá ji Nú'á To'o e bi Nja' i, hinda nja ri tehɯ pa nzántho. ⁵⁴ Nu'á tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, gue'á da nja rá te pa nzántho, ne nura pa de ra ngaxhmai nuga ga jɛts'i'á pa rí nja rá te pa nzántho. ⁵⁵ Ngue'á ma ngø nja ngu ra nzaqui, ne ma ji nja ngu ra dehe nú'á ts'i pa da nte 'na. Pe numa ngø ne ma ji hingue ngu nuya nzaqui'ɯ, ngue'á numa ngø ne ma ji unga ra te pa nzántho. ⁵⁶ Nu'á tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, go gue'á da 'mɯi con gueque, ha nuga ga 'bɯi con gue'á. ⁵⁷ Ajuá ma Dada nú'á to'o bá pɛncagui, nu'á te, hangue nuga dí te nehe ngue'á nu'á te'á. Njabɯ nehe nu'á tó'o da zigágui, nu'á ma da nja rá te ngue'á

dí tega. ⁵⁸ Nuga go guecagui drá thuhme stá ehe de mahets'i. Pe hingo dí nja ngu nú'a ra maná nú'a bi zi ndu ri dadaha ne bi du. Ngue'a nu'a tó'o da zigágui núga drá thuhme, da nja rá te pa nzantho.

⁵⁹ Njabu bi mąnga ra Jesu nu mi xahnate ja ra nija nuni Ncapernau.

Ya noya nú'u unga ra te pa nzantho

⁶⁰ Ha ndunthi de nú'u to'o mi 'ñoui'a ne myá nxadihma, mi 'yøde'u bi mąnga ra Jesu njabu, bi 'ñena'u:

—Xi hindri hohu nú'a mani. ¿To ja gue'a da gamfribini?

⁶¹ Ha nura Jesu bi batho gue nu'u mi nonte de nú'a xqui mañ'a, hangue nu'a bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue hingri hohu nú'a stá ma? ⁶² ¿Xi te gui beñhu nú'bu xcri hyanthu da yo menga pa mahets'i Nú'a To'o e bi Nja'i? ⁶³ Nú'a ra nzaqui dí ma, go gue'a ra nzaqui pa ri ndahihu, hingo pa ri ndo'yohu. Ngue'a nú'a ra nzaqui guí tsihu pa ri ndo'yohu hinte di muui pa gui tsuhu ra te pa nzantho. Y nuya noya stá xi'ahu go gue'u ra nzaqui pa ri ndahihu, ne go gue'u di 'ra'ahu ra te pa nzantho. ⁶⁴ Pe 'ra de gue'ahu hingui camfrihu.

Ra Jesu bi mąnga njabu ngue'a desde rá mudi ya mi patho nú'u to'o himi camfri'a, ne ya mi patho to'o mi ma da da'a. ⁶⁵ Nehe bi 'ñena:

—Xa njabu ngu nú'a ya stá xi'ahu gue hinda za to da 'ñese da ząqui 'bu hingo Ajuą ma Dada da zopa rá mfeni pa da e da zącagui.

⁶⁶ Nepu ndunthi de nú'u to'o mri 'ñoui ne myá nxadihma bi 'uegue'u, ya himbi deni'a. ⁶⁷ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni:

—Xi'ahu, ¿ha gue ma gui 'ueguehu nehe?

⁶⁸ Ha nura Simu Pedro bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o ja ga teñhe? gue hõnse'i guí mąnga ya noya de ra te pa nzantho. ⁶⁹ Ha nuje stá camfrihe ne stá pahe gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuą nú'a te, xpá men'a'i pa gui nda.

⁷⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu guí 'ret'amayohohu stá huan'ahu, ¿ha ngue ha? Pe 'yobu 'na de gue'ahu ri 'ñoui ra ts'ondahi.

⁷¹ Nu'a bi ma de ra Juda Iscariote rá t'u ra Simu, ngue'a go mi gue'a mi ma da da'a, masque go mi gue'a 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi.

7

Yá hõcu ra Jesu himbi gamfri'u gue mi gue'a rá 'meñni Ajuą

¹ Mefa ra Jesu bi 'ñonitho ja ra hai Galilea, himbi ne ma bá 'buhni Judea ngue'a nuya nda gá xodyo de guehni mi honi hanja da za da hyo'a. ² Ha ya mi ma da dat'a 'nará ngo ya xodyo go mra ngo dega ntho'ja'tsi. ³ Hangue yá hõcu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma pa Judea, pa nuya ja'i mri deñ'a'i de guehni da za da hyandi'u nehe nú'u ya dąnga nt'udi guí øt'e. ⁴ Ngue'a 'bu 'nara ja'i ne to'o da hyandua rá 'befi, nu'a hinda 'yøt'a rá 'befi mant'agui. Ya gue guí øt'a nuya dąnga t'øt'e, 'yøt'e'u ja yá thandi gatho ya ja'i pa da hyanda nú'a guí øt'e.

⁵ Nuyá hõcu'a bi xipabi njabu ngue'a nixi gue'u himi camfri ua go mi gue'a rá 'meñni Ajuą. ⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pa gueque hinxa zøta ma ora pa ga mani, pe nu'ahú, otho ri orahu. ⁷ Ya ja'i hingui tsa da ątsa'ihu, pe nuga ha, di ątsagui, ngue'a dí xipabi de yá

ts'o'beñi'u. ⁸ Nu'ahú, go da rí maha ra ngo. Nuga hinga ma, asta hinda zø ma ora pa ga ma.

⁹ Ha nu mi xipabi njabu, bi ma'u, ha nura Jesu bi gotritho Galilea.

Ra Jesu bi ma ra ngo dega nthøja'tsi

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe ja ra ngo, pe asta 'mefa. Bi ma pe mant'aguitho pa hinto da hyandi. ¹¹ Ha nuya nda gá xodyo nú'u mi ne da hyohma'a xi mi honi'u de guehni ja ra ngo ne mi eñ'u:

—¿Habu di 'youa'a 'bu?

¹² Ha ndunthi de nuya ja'i mi 'yoni ja ra ngo xi mi ña de gue'a. 'Ra mi ena: "Nú'a ra 'ñøhø'a xi ra hoja'i"; ha nu ma'ra mi ena: "Hinga majuani, hønse hat'atho ya ja'i."

¹³ Pe nu'u mi ña zi njante pa hinto da 'yøde, ngue'a mi tsu yá mixodyouí nú'u myá nda de gue'u.

¹⁴ Ts'a mi 'yo made ra ngo ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija pa bi nxahmate. ¹⁵ Ha nuya nda gá xodyo xi bi 'yø ne bi 'ñémse'u:

—¿Hanja nuni ra Jesu nts'edi ja rá mfadi ha hinxa nxadi?

¹⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a dí udi, hingo dí mansëga. Nu'á bí ehe de Ajuá nú'a to'o bá pencagui.

¹⁷ Nu'á tó'o da ne da 'yø'tuabi rá paha Ajuá, ma da baði de nú'a ma nt'utuate ua bí ehe de Ajuá o ua go dí bensega nú'a dí ma. ¹⁸ Nu'á tó'o bense nú'a ma, nú'a go gue'a ne da t'e'tsua rá nsu. Pe nu'á tó'o ne da 'ñe'tsuabi rá nsu nuto bá peñi'a, nu'á mंगा majuani ne hingui hate.

¹⁹ Ra Moise xa 'ra'a'ihu ra ley, pe ni 'na de gue'ahu hincá 'yøtehu nura ley'a. Nu'bu gri øthmahu nú'a ma, nu'bu ¿hanja gui beñhu gui hyogaguihu?

²⁰ Ha nura hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i pø gui 'ñoui ra ts'ondahi. ¿To'o xa beni da hyo'ague?

²¹ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hønse ngue'a dá pe 'nara 'befi nú'a ra pa dega tsaya dá japi bi ñani 'nara da'thi, hangue por gue'a gri 'yøhu. ²² Pe xi nu'ahu nehe, nú'a ra pa dega tsaya gui hu'tsuahu ra seña ja yá ndo'yo ri bañsihu ngu bi 'yø't'a ndu ri dadahu, desde rá mudi bi hñuxa nura seña ja yá ndo'yo, ne 'mefa ra Moise mi manda da t'øt'a njabu nehe, masque hingo bi mæti. Hangue ringue'a nu'ahabya, ngu da dat'a rá hñato ma pa de xa 'mai ri t'ubañsihu gui hu'tsuahu ra seña, masque ra pa dega tsaya. ²³ 'Bu nu'ahu gui hu'tsuahu ra seña ri bañsihu ra pa dega tsaya hønse pa hingui ts'ocuehu rá ley ra Moise, nu'bu xi ¿hanja gui pø ri cuehu con gueque ngue'a stá øthebi maxøgue rá ndo'yo 'nara 'ñøhø nura pa dega tsaya? ²⁴ Gui beñhu gue hincá hño nú'a dá øt'e, ngue'a dá øt'e ra pa dega tsaya. Ogui dama beñhu ua hingui ho 'nara t'øt'e asta hingo 'met'o gui pahu ua majuani hingui ho o hina, pa njabu da za gui beñhu ngu rí 'ñepi nú'a ra t'øt'e.

Ra Jesu bi ma de habu xqui 'ñehe

²⁵ Ha nu 'raya me Jerusale bi 'ñena:

—¿Ha hingo guehni thoni pa da tho? ²⁶ Xini 'bahni ña ja yá thandi ya ja'i ne hinte sipabi. ¿Ha gue camfri ma ndahu gue xi majuani go guehni ra Cristo rá 'meñi Ajuá pa e da nda? ²⁷ Pøde hina, ngue'a nuju dí pahu habu ra menguni. Ngue'a nu stí zø ra Cristo hinto ma da baði habu dra mengu'a.

²⁸ Ra Jesu bi 'yøde te mi mंगा ya ja'i, hangue nu mi nxahmate'a ja ra ndanija bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¡Guí p̄acaguih̄a ne guí p̄ah̄a hab̄a drá mengu! Nuga hinstá esche. Nú'a to'o bá p̄encagui go gues̄e'a Ajuá nú'a xi majuani, ne nu'ahú hinguí p̄ah̄a'a.
 29 Nuga dí p̄aca'a ngue'a stá ehe de gue'a, ne go gue'a bá p̄encagui.

30 Hangué nu mi 'yøde ya ndá gá xodyo bi m̄anga ra Jesu njab̄a, ma'na mi ne'ua da ḡu'a pa da zixhm̄a'a nts'ahni, pe hinto bi ḡu ngue'a himi tsøta rá ora.

31 Pe ndunthi ya ja'i de guehni bi gamfri'a ne mi eñ'ua:

—Xi nu sta zøhø nura Cristo pa da ndá, ¿ha gue ma da 'yøt'a ma'ra ya d̄anga nt'udi que nú'a øt'ni?

Ya fariseo bi mehna ya ḡunts'ahni pa da ḡahm̄a ra Jesu

32 Y nuya fariseo mi 'yøde bi m̄anga njab̄a ya ja'i, nu'bú nu'ú ne ya ndá gá macja bi mehna 'raya ḡunts'ahni pa da ḡahm̄a ra Jesu. 33 Hangué ra Jesu bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa ma ga 'bui con gue'ah̄a, nep̄a ma ga yo pengui hab̄a bí 'bui nú'a to'o bá p̄encagui. 34 Ma gui hyongaguih̄a pe hinguí ma gui ts̄ucaguih̄a, ne hinda za gui mahani hab̄a ma ga 'b̄uca.

35 Nu'bú ya ndá gá xodyo mi 'b̄uhni bi 'ñémbabi 'na ngu 'na:

—¿Hab̄a ma dí mani 'b̄u pa ena gue ya hinda za ga ts̄uh̄u? ¿Ha gue ma da ma pa ja yá hai ya me Grecia hab̄a bí 'bui ma mixodyoh̄a nú'ua xa nxani, ne ma dí xahna nehe ya me Grecia? 36 ¿Te rí b̄onga nuya noya xa m̄ani 'b̄u, ena: “Ma gui hyongaguih̄a pe hinguí ma gui ts̄ucaguih̄a, ne hinda za gui mahani hab̄a ma ga 'b̄uca”?

Ra dehe dega te pa nz̄antho da nja ngu 'nara d̄athe

37 Nurá ngats'i ra pa de ra ngo go gue'a ma'na ra d̄ango nú'a ra pa'a, ra Jesu bi 'mai bi ñ̄a nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o ts̄u ra nduthe dá 'ñehe da z̄ucagui pa da ntsithe. 38 Ngu m̄anga ja ra Maça T'ofu, nu'a tó'o da gamfrigu ma da b̄øhø ra dehe dega te ja rá coraso ne da nja ngu 'nara d̄athe.

39 Ra Jesu bi m̄a de ra Maça Nd̄ahi nú'a mi ma da t'umba nuto mi ma da gamfri'a. Pe nura Maça Nd̄ahi hinxqui 'b̄ehnitho, ngue'a ra Jesu hinxqui menguitho ja rá nsunda nuni mahets'i.

Ya ja'i 'rama'na'ño mi m̄añ'ua

40 Ha ya ja'i mi 'yøde nuya ya noya, 'ra mi ena:

—Xi majuani go guehni rá d̄anga 'mehni Ajuá nú'a mi hm̄a da 'ñehe.

41 Ha nu ma'ra mi ena:

—Go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá bá e pa da ndá.

Ha nu ma'ra mi ena:

—¿Pe hanja? ¿Ha dra menguni Galilea ra Cristo? 42 Hina. Ngue'a ja ra Maça T'ofu m̄a gue nura Cristo ma da 'ñehe de yá ja'i ndu ra Davi, ne ma dra me Belé nuni ja ra t'uh̄nini hab̄a mrá mengu ndu ra Davi.

43 Ne njab̄a ya ja'i 'rama'na'ño mi m̄añ'ua de gue'a. 44 Ha nu 'ra mi ne da zixhm̄a nts'ahni, pe hinto bi ḡu'a.

Ya d̄anga ndá gá xodyo himbi gamfri'ua ra Jesu

45 Ha nuya ḡunts'ahni xqui 'b̄ehni da ḡahm̄a ra Jesu bi mengui hab̄a mi 'b̄u ya ndá gá macja ne ya fariseo, ne bi t'embabi:

—¿Hanja hinguá ts̄ih̄u?

46 Ha nuya ḡunts'ahni bi d̄adi ne bi 'ñena:

—¡Hindá tsihe ngue'a dá ødehe ya hoga noya bi m̄a nú'a hinhya'm̄u stá øhe to'o xa m̄a njab̄a!

47 Nu'bu nuya fariseo bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue ne'ahu ya xa hya'ahu'a? 48 Guí pahú gue ni 'na de guecje núje dyá ndáhe de ma nijahu ne dyá fariseohe hinstá camfrihe nú'a xa mañ'a. 49 Nú'u xa gamfri'a go gue'u nú'u hingui pa ra ley, y go gue'u ya xa t'eqe pa ra 'ñu.

50 Ha nura Nicodemo mi 'buhni nehe xqui munts'ui yá mifariseoui, ne go gue'a xqui ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu. Nu'bu nu'a bi 'ñembabi gatho nú'u mi 'buhni:

51 —Pe numa leyhu má gue hinto tsa ga tsamhu nts'ahni 'bu hinda nja ra nthantha 'mēt'o pa ga pahú te 'be'a xa 'yøt'e. ¿Ha gue njabu má, o hina?

52 Nepu nu'ú bi datuabi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ne'i go grá me Galilea pa guí ne gui camfri'a? Hñe'ta ra Mäca T'ofa pa gui padi gue jo'o ni 'nará 'mehni Ajuá nú'a dra me Galilea.

'Nara 'behña ra zinga medinthati

53 Nepu gatho ya ja'i bi ma yá ngu'u.

8

1 Ha ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo. 2 Nepu rá hyax'a bi mengui'a ma'na'qui pa ja ra ndañija, ne ja bi munts'uini gatho ya ja'i, ne bi hñuhni'a pa mi xahni'u. 3 Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo bá tsimpabi 'nara 'behña xqui ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati, ne bri 'ba'ma madetho habu mi 'bu ra Jesu co ya ja'i. 4 Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Xahnate, nuna 'behña bi ts'adi mri hñuxui 'nara medinthati. 5 Nura Moise 'bercahu ja rá ley gue ga hohu co ya nc'ahni nuya 'behña ga tsahu di øt'a njabu. Xi'i, ¿te go xi guí mangue?

6 Nú'ú bi manga njabu hønse pa xa 'yøde'u te xa dadi hmaha ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapahma. Ha nura Jesu bi ndoqui ne bi 'yofo 'raya noya ja ra hai co rá dedo. 7 Pe nu'ú mi sigui mi ambabi'a, nu'bu nu'a bi 'mai ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o hinxá 'yøt'a ni 'nara ts'oqui, dá føtua 'nara madi nc'ahni nuna ra 'behña.

8 Ne bi yopa ndoqui'a ne bi sigui bi 'ñofo ja ra hai co rá dedo. 9 Ha nu mi 'yøde'u nú'a bi mañ'a, bi zose yá mfeni de yá ts'oqui'u, ne bi madi bi ma'u 'rama'na, rá madi bi ma nú'u ma'na mi tsøxa yá jeya, nepu gatho ma'ra, ne ra Jesu bi goseuini nú'a ra 'behña mi 'bahni madetho. 10 Nepu nura Jesu bi 'mai ne bi hyandi ya mi jo'oni ni 'na, hønse nú'a ra 'behña mi 'buhni, ne bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿habu 'ba nú'u to'o mi ñap'a'i? ¿Ha gue ya hinto ne da hyo'i dega nc'ahni?

11 Ha nu'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya jo'o, Ndada.

Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nixi gueque hinte ma ga øt'a'i. Grí ma, ne ya oxqui yopa øt'a ma'ra ya ts'oqui.

Ra Jesu go ra ñot'i nú'a yo'tua yá mfeni ya ja'i

12 Nepu ra Jesu bi yopa zofa ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i. Nu'a tó'o da dengagui hinda 'ño ja ra 'bexuui, nu'a da mc'tsa ra ñot'i dega te pa nzantho.

13 Nepu nuya fariseo bi 'ñembabi'a:

—Nu'i guí manse gue to'o'igue, hangue hinga majuani nú'a guí ma.

14 Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Masque dí mǎnse to'ogui, pe gue'a majuani nú'a dí mā, ngue'a nuga dí pađi habu stí 'ñehe ne habu grá ma, pe nu'ahu hinguí pahu habu stí 'ñehe ni habu grá ma. ¹⁵ Nu'ahu gyá meximhaihohu, ne gui há nguendahu ngu nú'a guí bensehu. Pe nuga hinstá ehe pa to ga há'mba nguenda. ¹⁶ Pe nu'bu to'o dí há'mba nguenda, nu'bú nú'a dí mā gue'a majuani, ngue'a hingo dí hanse nguenda, go dí há'be nguenda ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nehe xa t'ofó ja ri leyhu, nu'bu yoho ya ja'i da damajuani ne 'nada nú'a da mañ'u, go gue'a majuani. ¹⁸ Nuga dí mǎnse to'ogui, ne ma Dada nú'a to'o bá pencagui, ne'a damajuani to'ogui.

¹⁹ Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—¿Habú bí 'bu ri Dada?

Ha nura Jesu bi dađi ne bi 'ñena:

—Nu'ahu hinguí pacju, hangue nixi ma Dada hinguí pahu. 'Bu gri pahmahu to'oguiga, nehe gri pahmahu ma Dada.

²⁰ Ra Jesu bi mǎnga njabu nu de mi xahna ya ja'i mbo ra 'me'tsboja ja ra ndanija, pe hinto bi gu nts'ahni ngue'a mri 'beta rá ora'a.

“Hinda za gui mahani habu grá maga”

²¹ Ha nura Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Nuga ma ga maga, ha nu'ahu ma gui hyongaguihu pe ya gra jo'o, ne ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu, hangue njabu hinda za gui mahani habu grá maga.

²² Ha nuya nda gá xodyo bi 'ñémse'u:

—¿Ha gue ma da hñose 'bu? Hanja ena, “Hinda za gui mahani habu grá maga.”

²³ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gyá meximhaihu, ha nuga drá mengu mahets'i. Nu'ahu yá met'i'ihu nuna ra ximhai, ha nuga hingo rá metigui nuna ra ximhai. ²⁴ Hangue dí xi'ahu gue ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu. Ngue'a 'bu hinguí camfriguihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu.

²⁵ Nepu nu'ú bi 'ñembabi'a:

—Xicje, ¿to'o'igue?

Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ya stá xi'ahu desde rá mudi to'ogui. ²⁶ Nuga masque jahma ma'ra te ga xi'ahu de ri 'máihu ne de nú'a xcá øthu, pe hñonse dí xi'ahu ngu nú'a bi xicagui nú'a to'o bá pencagui, y nu'á mǎnga majuani.

²⁷ Pe nú'u mi øde, himbi bađi gue ra Jesu mi ña de Ajuá ra Dada. ²⁸ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu xcri pø'tshu Nú'a To'o e bi Nja'i pa gui hyohu, gue'bu ma gui pahu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ne ma gui pahu gue hingo de ma ts'edi sche nú'a dí ø't'e, ngue'a ngu nú'a xa xica ma Dada gue'a dí mā. ²⁹ Ha numa Dada nú'a to'o bá pencagui 'bui con gueque, hinxa hyegase, ngue'a nzantho dí ø't'a nú'a dí ho'a.

³⁰ Nu mi mǎnga njabu ra Jesu, bi gamfribi'a ndunthi ya ja'i.

Nú'u to'o yá batsi Ajuá ne nú'u to'o o ja rá 'ye ra ts'oqui

³¹ Ha nura Jesu bi xipabi nuya xodyo xqui gamfri'a, ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu gui sigui gui camfrihu ma noya, nu'bu xi majuani go ma nxadi'ihu.

³² Ne ma gui pahu nú'a majuani, ha nu'bu gui pahu nú'a majuani, ya hinguí ma gui 'mego'u.

³³ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Nuje go guecje yá ja'iguihe ndu ra Abrá, ha hinhya'mu stá 'megohe. ¿Hanja guí ena gue ya hinga ma ga 'megohe?

³⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui go gue'a rá 'bego ra ts'oqui.

³⁵ 'Nara t'u cohi pa nzantho ja rá ngu, pe 'nara 'bego da nja ra pa da bøni da ma. ³⁶ Njabutho nehe Nú'a To'o e bi Nja'i, 'bu da pøñ'a'ihu de ja rá 'ye ra ts'oqui, nu'bú dyá batsi'ihu Ajuá ne ya hindyá 'bego'ihu ra ts'oqui. ³⁷ Nuga dí padi gue nu'ahu yá ja'i'ihu ndu ra Abrá. Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu ngue'a hingrí hohu nú'a dí ma. ³⁸ Nuga dí mangua nú'a xa xicagui ma Dada, ha nu'ahu guí øthu ngu nú'a xa mangua ri dadahu.

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pe nuje ma dadahe ndu ra Abrá.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bu xi majuani go dri dadahmahu ndu ra Abrá, nu'bú gri øthmahu ngu mi øt'a. ⁴⁰ Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu masque nuga go stá xi'ahu nú'a ra noya xa xicagui Ajuá. ¿Pe ndu ra Abrá himi øt'e ngu guí øthabya! ⁴¹ Nu'ahu guí øthu ngu nú'a øt'a ri dadahu.

Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nuje hingue to'oraza ma dadahe, 'nada nú'a ma dadahe, go gue'a Ajuá.

⁴² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bu Ajuá go dri dadahmahu'a, nu'bú gri macjhmahu, ngue'a stá ehe de habu ndí 'bu'be'a. Ngue'a hinstá ese, nu'á go bá pencagui'a. ⁴³ ¿Hanja hingui tso ri mfenihu nú'a dí xi'ahu? Nu'ahu hingui tso ri mfenihu ngue'a hingui ne gui 'yøhu nú'a dí ma. ⁴⁴ Ra ts'ondahi go gue'a ri dadahu, ha nu'ahu go yá batsi'ihu'a, ne nu'ahu go guí nesehu gui 'yø'tuabihu nú'a dí ho'a. Ne nu'á go gue'a ra hyote desde ra mudí. Nu'á hønse hat'a ya ja'i ne hinhya'mu xa mangua nú'a majuani. Nuya nc'uamba mañ'a go xa zanse, ngue'a nu'á xi ra c'uamba ne go gue'a ra dada de ya nc'uamba. ⁴⁵ Nu'ahu hingui camfriguihu ngue'a dí mangua nú'a majuani. ⁴⁶ ¿To'o 'na de gue'ahu da zutca 'nara ts'oqui? Jo'o. Nuga dí xi'ahu nú'a majuani. Nu'bú ¿hanja hingui ne gui camfriguihu? ⁴⁷ Nu'a tó'o rá meti Ajuá dí ho da 'yøde nú'a mangua Ajuá. Nu'ahu hingo yá meti'ihu Ajuá, hangue hingrí hohu gui 'yøhu nú'a ma.

Ra Jesu ya mi 'bui ante de ra Abrá

⁴⁸ Nepu ya xodyo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, majuani nú'a dí mañhe gue grá me Nsamaria, ne grí 'ñoui ra ts'ondahi.

⁴⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hindrí 'ño'be ra ts'ondahi. Nuga dí numansu ma Dada, pe nu'ahu hingui numansuguihu. ⁵⁰ Pe nuga hindí mangua njabu pa gui esca ma nsuhu, ngue'a 'bui 'na to'o esca ma nsu, ne go ha nguenda'a. ⁵¹ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o øtcagui nú'a dí ma, hinhya'mu da du'a.

⁵² Nu'bú ya xodyo bi 'ñembabi:

—Nubyá ha, dá pahe gue xi majuani grí 'ñoui ra ts'ondahi, ngue'a nu'i guí ena gue nu'a tó'o da 'yø't'a'i nú'a guí ma, hinhya'mu da du. Conque ra Abrá ne yá 'mehni Ajuá bi du. ⁵³ ¿Ha gue go ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahe ra Abrá ne ndu yá 'mehni Ajuá? Xi'a'igie ¿to'o go grí nhyecuauí?

⁵⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu gra exase ma nsu, nu'bu hinte dri muui. Numa Dada go gue'a esca ma nsu, nu'a guí emfu gue go gue'a ri Ajuahu. ⁵⁵ Pe nu'ahu nixi xcá pahua. Nuga ha, dí paça'a. 'Bu gra ena gue hindí paça'a, nu'bu gra c'uambahma ngu nu'ahu. Nuga dí paça'a, ne dí øte nú'a ma. ⁵⁶ Ndu ri dadahu ra Abrá mi ne co 'nara johya da hyandagui ma 'mai nuya pa de ga 'youa ja ra ximhai, ne xi bi johya mi hyandga'a.

⁵⁷ Ha nuya xodyo bi 'ñembabi'a:

—Nixi made nthebe njeya hinguí pe'tstho, ¿ne guí ena gue gá hyanda ndu ra Abrá?

⁵⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, desde ante da 'mai ra Abrá, nuga ya ndí 'bui.

⁵⁹ Hangué nu'ú bi guxa ya do pa da c'anhma'a ngue'a mi nhyecuaui Ajuá. Pe nura Jesu bi 'bampi'u bi 'ranga madetho de gue'u ne bi bõni de ra ndanija bi ma'a.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø mrá goda ya de mi 'mai

¹ Ra Jesu mi 'yo ja 'nara 'ñu, ne de guehni bi hyanda 'nara 'ñøhø ya mrá goda desde rá 'bui. ² Ha nuyá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñena:

—Xahnate, ¿to'o bi 'yøt'a 'nara ts'oqui pa bi 'mai njani, nuni o rá dada o rá nana?

³ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo xa 'yøt'a ra ts'oquini, ni rá dada nixi rá nana pa bi 'mai njani mrá goda. Xa njabu hõnse pa da hnequi rá ts'edi Ajuá de nú'a ma da t'øtuabini.

⁴ Núbya ma patho mahyoni ga pepa rá 'befi nú'a to'o bá pencagui, ngue'a ma da zø ra xuui, ne nu'bu ya hinda za to da mpefi. ⁵ De núbya dí 'bucua ja ra ximhai go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i.

⁶ Nu mi uadi bi manga njabu'a, bi zo rá jihni ja ra hai ne bi mant'a ts'u ra zi hai pa bi go'tsuabi ja yá da ra goda. ⁷ Ne bi 'ñembabi:

—Grí ma bá nxuca ja ra mothe Siloé. —Nura thuhu'a pøni da 'ñena, xa 'bèhni.

Nepu nu'á bi ma bá nxuqui, ha nu mi mengui ya mi handi. ⁸ Nepu yá 'nangu ne nu'ú to'o xqui hyanda ma'met'o gue mrá goda'a bi 'ñembabi'u:

—Go guehni mi hudi mi peti, ¿ha ngue ha?

⁹ Ha 'ra mi ena:

—Go guehni.

Ha nu ma'ra mi ena:

—Hina. Pøde rí hñats'i ha, pe hingo guehni.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani go guecaguihma.

¹⁰ Nu'bu nuya ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja tsa guí handbya?

¹¹ Nu'bu nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu go gue'a bi gosca ra bøhai ja ma da ne bi 'ñengagui: “Grí ma bá nxuca Siloé.” Nepu nuga dá ma dá nxuqui, hangué 'bestho ra ora'a dá handi.

¹² Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habú bí 'bu'a?

Ne nu'á bi 'ñena:

—Hindí padi.

Ya fariseo bi 'yø'tua ya nt'ani nú'a mrá goda

13 Nepu nuya ja'i'u bi zi'tsua ya fariseo nú'a ra 'ñøhø mrá goda. 14 Ha nú'a ra pa'a ra Jesu bi mant'a ts'u ra hai co rá jihni pa bi go'tsua yá da nú'a ra goda pa bi umba rá thandi, go mrá pa dega tsaya. 15 Nehe ya fariseo bi 'yambabi ra goda hanja xqui nja pa ya mi handi. Ne nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra 'ñøhø rá thuhu ra Jesu bi gosca ra bøhai ja ma da, ne dá nxuqui, y hangue dí handbya.

16 Ha nu 'raya fariseo bi 'ñena:

—Nú'a ra 'ñøhø'a hinxqui 'ñehe de Ajuá ngue'a hingui jamasu ra pa dega tsaya.

Pe nu ma'ra mi ena:

—Nu'bu 'nadra 'yø'tats'oquihma, hinda za da 'yø't'a nuya ya danga nt'udi nguna.

Ne 'rama'na'ño mi mañ'u. 17 Hangue nu'ú bi yopa 'yø'tua ya nt'ani ra goda ne bi 'ñembabi:

—Xi'a'i, ¿te go guí mangue de nú'a to'o bi xoc'a ri da?

Nu'á bi 'ñena:

—Nuga dí ena gue go gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

18 Pe nuya ndá gá xodyo'u himi camfri gue go mi gue'a mrá goda ne ya xqui xo yá da, hangue nu'ú bi zompa rá dada ne rá nana. 19 Nepu bi 'yambabi'u ne bi 'ñena:

—¿Ha go gue'a ri t'ahu guí mañhu gue ya mrá goda desde mi 'mui? ¿Hanja handbya 'bu?

20 Ha nurá dada ne rá nana'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí pahe xá hño gue go gue'a ma t'uhe, ne desde mi 'mui ya mrá goda.

21 Pe hindí pahe hanja xa za xa hyandibya, nixi dí pahe to'o bi xocua yá da. Ya tsøxa yá jeya'a, go da 'yamfu'a, nu'á da za da xi'asehu.

22 Gue'a bi dadi rá dada ne rá nana nguetho mi tsu yá nda'u, ngue'a nuyá nda'u ya xqui go 'nara cohi gue nu'a tó'o da ma gue ra Jesu go gue'a majuani ra Cristo rá 'mehni Ajuá pa e da nda, nú'a da t'eni de ja ra nija. 23 Hangue nurá dada ne rá nana xqui 'ñena: “Ya tsøxa yá jeya'a, ne da za guí 'yambasehu.”

24 Ha nuya ndá gá xodyo bi yopa zohna nú'a mrá goda ne bi 'ñembabi:

—Xøcambeni Ajuá ne xicje nú'a majuani. Ngue'a nuje dí pahe gue nú'a ra 'ñøhø'a to'o xa xoc'a ri da, go gue'a 'nara 'yø'tats'oqui.

25 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hindí padi ua ra 'yø'tats'oqui o hina. HøNSE nú'a dí padi, gue ndrá goda, ha nubyá ya dí handi.

26 Ha nu'ú bi yopa 'yambabi'a ne bi 'ñembi:

—¿Te bi 'yø't'a'i nú'a ra 'ñøhø mri xoc'a ri da?

27 Nu'bu nú'a bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Ya stá xi'ahu ne hingui ne gui camfrihu. ¿Hanja guí ne ga yopa xi'ahu ma'na'qui? ¿Ha guí nehue ne'a'ihu dyá nxadi'ihu'a?

28 Ha nu'ú bi zani'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i go rá nxadi'i'a, ha nuje yá nxadiguihe ra Moise. 29 Nuje dí pahe gue Ajuá mi ñani ra Moise, pe nura 'ñøhø'a guí ena, hindí pahe habu xqui 'ñehe'a.

30 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Tengu gue nu'ahu hingui pahue habu xqui 'ñehe, ha nu'á bi xoga ma da!

31 Ngue'a dí pahue gue Ajuá øtuabi yá t'adi nú'a to'o tsu'a ne øtuabi rá paha'a, pe nuyá t'adi ya 'yø'tats'oqui hingui øtuabi. 32 Ngue'a hinhya'mu stá øhu to xa

xocua yá da 'nara ja'i nú'a ya mrá goda desde mi 'mui. ³³ 'Bu nú'a ra 'ñòhò'a hinxqui 'ñehma de Ajuá, hinda za da 'yòthma njabu'a.

³⁴ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i desde ngá 'bai ya ngrá 'yòt'ats'oqui, y njabu çxi nguí ne gui xancaguihe?

Nepu nu'ú bi 'yenga de ja ra nija.

Ra ngoda de rá mfeni 'na

³⁵ Ha nura Jesu bi 'yøde gue xqui t'enga de ja ra nija nú'a mrá goda, bi hyoni, y nu mi yopa zadi bi 'ñembabi:

—Nu'i, çha guí camfri bi rá T'u Ajuá?

³⁶ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ndada, çto'o'a pa da za ga camfri?

³⁷ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya xcá hyandi, ne nú'a to'o guí ñauihya go gues'e'a.

³⁸ Nu'bú nú'a mrá goda bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, dí camfri'i.

Ne 'bestho bi ndandiñahmu pa bi nsunda'a. ³⁹ Ne ra Jesu bi 'ñena:

—Nuga stá eheua ja nuna ra ximhai pa ga øt'a ra ts'utbi, pa nu'u tó'o xa ngoda ja yá mfeni, ga xocua yá mfeni pa da badi, ha nu'u tó'o beni gue ja yá mfadi, nja ngu nú'u to'o xa xo yá da, ga japi da ngoda'u.

⁴⁰ Ha 'raya fariseo nú'u mi 'bahuini'a bi 'yøde nú'a te mi mañ'a, ne bi 'ñembabi:

—çHa gue necje dyá godahe?

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bu gri godahmahahu, nu'bú hingri tuhma ri ts'oquih. Pe nu'ahú guí eñhu gue guí hanthu, hangue grí tuh ri ts'oquih.

10

Ra Jesu bi manga 'nara 'bede de 'nara ngu'ño

¹ Xi majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o hingui cat'a ja ra gosthi ngu'ño, ne tonts'a ma'na lado pa da yat'i, go gue'a 'nara be ne 'nara dacate. ² Nú'a to'o taca ya deti, go gue'a ra ma'yo, ne go gue'a cat'a po ja ra gosthi. ³ Nura nsugosthi xoca ra gosthi pa da yat'a ra ma'yo, ha nuya deti patuatho rá noya, ha nu'á da zopa yá thuhu nú'u yá meti'a pa da pøni'u. ⁴ Ha nu stí pønga gatho nuyá meti'a, nu'á di 'bet'o ne ma'ti'u, ne nuyá deti di deni'a ngue'a patuatho rá noya. ⁵ Ngue'a nuya deti hingui tena ma'na'ño ra ma'yo, nu'ú da ne'tsua ra 'rihi da ma, ngue'a hingui patua rá noya'a.

⁶ Ra Jesu bi xipabi'u nuna ra 'bede, pe nu'ú himbi zo yá mfeni te mri bønga nú'a bi xipabi'u.

Ra Jesu go ra hoga ma'yo

⁷ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu, nuga go guecagui drá gosthi habu thogui ya deti.

⁸ Gatho nú'u to'o bá 'bet'o de gueque go gue'u myá be ne myá dacate ngue'a mi ne da hyat'a ma deti pa da deni'u. Pe numa deti himbi 'yøtuabi nú'a mi mañ'u, ngue'a hingo myá meti'u. ⁹ Nuga go guecagui drá gosthi. Nu'a tó'o da yat'a ja nuna ra gosthiná da mpøhø, ne nu'á da nja ngu 'nara zi deti di cat'i di pøni pa da ñuni.

¹⁰ 'Nara be bí ehe hønse pa da mpe, ne pa da hñote, ne pa da huata ra taxo. Pe nuga stá ehe pa ga umba yá te ya ja'i, ne nura te'a go 'nara hoga te pa

nzantho. ¹¹ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo, ngue'a 'nara hoga ma'yo da unga rá te po rá ngue yá deti. ¹² Pe 'nara ma'yo 'mego nú'a su ya deti hõnse pa da hñanga rá thãhã, nu'á 'bũ da hyanda 'nara mi'ño bra 'ñehe pa e da za ya deti, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma ne da zopũ ya deti ngue'a hingo yá meti y hingo xi majuañi yá ma'yo'u. Ha nura mi'ño da pent'i 'raya deti, ha nu ma'ra habũra da nãani'u. ¹³ Njabũ nú'a ra ma'yo 'mego da nest'ihi da ma ngue'a hinguí tu rá mũi de ya deti ngue'a nu'á 'nara 'begotho.

¹⁴⁻¹⁵ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo. Ngu pacagui ma Dada ne dí paça'a, njabũ nehe dí paði ma deti ne nu'ú pacagui nehe, ngue'a ma metiga'u, ne ma ga unga ma te po rá ngue'u. ¹⁶ Nehe 'bũi ma'ra ma deti nú'u hingyá mengu de nuna ra ngu'ño, ne nu'ú mahyoni ga tsi nehe. Ne nu'ú da 'yõscagui nu xcrá zofõ, ne da 'ñehe'u, ne njabũ da 'nadra taxo ne da 'nadra ma'yo, y nura ma'yo'a go guecẽgũ.

¹⁷ Ajuã ma Dada xi ri maçagui ngue'a ma ga unga ma te pa ga tu, ha nu xcrá tu, ma ga yopa nte ma'na'qui. ¹⁸ Pe hinto ma da hñaga ma te, ma ga tuse. Dí hã ra ts'edi pa ga tuse, ne dí hã ra ts'edi pa ga yopa nte ma'na'qui. Njabũ bá 'bẽpcagui ma Dada.

¹⁹ Ha nuya xodyo 'rama'na'ño mi mãnga ma'na'qui'u ngue'a bi 'yõde te mi mãnga ra Jesu. ²⁰ Ndunthi de gue'u bi 'ñena:

—Nuní 'ñoui ra ts'ondãhi ne xa 'bẽ rá mfeni. ¿Hanja guí øxhũ nú'a te mã?

²¹ Ha nu ma'ra mi ena:

—Nuya noya mãni hingyá noya dega ts'ondãhi. ¿Ha gue ra ts'ondãhi da za da xocuahmã yá da 'nara goda?

Ya ndã gá xodyo himbi ne bi gamfri ra Jesu

²² Ne nuni Jerusale ja bi t'õt'ni 'nara ngo, ne nú'a ra ngo'a gue'a 'nara feni de nú'a ra pa bi yopa 'na'yo ma'na'qui ra ndanijã nú'a xqui yopa thãni. Ha nuya pa'u myá pa dega tse. ²³ Ha ra Jesu mi 'yoni ja ra porta nú'a mrá thuhu Salomó, go 'namrá porta nú'a ra ndanijã'a. ²⁴ Ha nuya ndã gá xodyo bi 'yent'a madetho'a ne bi 'yambabi:

—¿Ha'mũ ma guí hñubga ma mũihe? 'Bũ xi majuañi go gue'e grá Cristo rá 'mẽhni'i Ajuã pa guí ndã, xi da xicje majuañi pa ga pahe.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi ãtuabi'u ne bi 'ñembi:

—Ya stá xi'a'ihũ ne nu'ahú hinxcã camfrihũ. Nuya 'bẽfi dí pẽfi de rá thuhu ma Dada, go gue'u udi to'ogui. ²⁶ Pe nu'ahũ hinguí camfrihũ nguetho hingo ma deti'ihũ, ngu ya stá xi'ahũ. ²⁷ Numa detiga øde nú'a dí mã, ne nuga dí paça'u, ne nu'ú tengagui. ²⁸ Nuga dí umbabi'u ra te pa nzantho, ne hinhya'mũ da 'mẽdi, nixi hinto da zingagui de ma 'yẽ. ²⁹ Numa Dada nú'a to'o xa 'racagui'u, ma'na ja rá ts'edi de gatho, ne hinda za to da zinbabi'u de rá 'yẽ'a. ³⁰ Nuga ne ma Dada dí 'natho'be.

³¹ Nu mi ñã njabũ nura Jesu, nuya ndã gá xodyo bi yopa gũxa ya do pa xa hyohmã dega nc'ahni'a. ³² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ndunthi ya hoga 'bẽfi stá øt'e ja ri thandihũ nú'u xpá 'ñehe de ma Dada. ¿Nda'a de gue nú'u ya 'bẽfi stá øt'e hinxã hño pa guí ne guí c'ancahũ?

³³ Nu'bú nu'ú bi ãði ne bi 'ñena:

—Hinga po rá ngue 'nara hoga 'bẽfi dí ne ga c'an'ahe, hõnse ngue'a guí hãcuabi rá nsu Ajuã, ngue'a nu'i 'nagrã 'ñõhø nguje ne gri nhyecuaui Ajuã.

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi ãði ne bi 'ñena:

—Xa t'ofõ ja ri leyhũ gue Ajuã bi zofõ ya nzaya nú'u xqui hñuts'i'a, ne bi 'ñembi'u: “Nu'ahũ gyá ajuãhũ.” ³⁵ Y nú'a xa t'ofõ ja ra Mãca T'ofõ hinguí tsa

to da mā gue hinga majuaṅi. Ya gue Ajuā bi 'ñembabi gue go ya ajuā nú'ḁ to'o bi hñani rá noya'a, ³⁶ xihmā nú'a to'o bi hñuxa Ajuā ne bá pehniua ja ra ximhai, ¿hanja guí mañhḁ gue haꝓua rá nsu Ajuā ngue'a bi 'ñena gue rá T'ḁ'a? ³⁷ Nuga dí øt'a ya t'øt'e ngu øt'a ma Dada. Pe nu'bḁ hindí øt'a ngu øt'a ma Dada, oguí camfriguihḁ. ³⁸ Pe nuga dí øt'a ya t'øt'e nú'ḁ bi ehe ja ma Dada, hangue masque hingo guí camfriguihḁ gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahḁ, go da camfrihḁ gue nú'ḁ ya t'øt'e dí øt'e bí ehe de Ajuā, pa njabḁ nehe xi da hñu ri mḁihḁ guí pahḁ gue Ajuā ma Dada 'bḁi con gueque ne nuga dí 'bḁi con gue'a. ³⁹ Nu'bḁ ya ndā gá xodyo ma'na'qui bi 'ramanu pa xa gḁhma'a, pe nu'á bi ma'a, himbi za te bi 'yø'tua'ḁ.

⁴⁰ Nepḁ nura Jesu bi mengui pa ri'nandi ra daṯhe Jordá habḁ mi øt'a ra sistehe ra Xuua ma'met'o, ne ja bá 'bḁhni'a. ⁴¹ Ne ndunthi ya mengu de guehni bi ma bá c'a'tsi ne mi eñi:

—Nura Xuua hinte ma dānga nt'udi bi 'yøt'e, pe gatho nú'a bi xicjḁ de ra Jesu, majuaṅi xa njabḁ.

⁴² Y ja guehni ndunthi ya ja'i bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xpá mehna Ajuā pa da nda.

11

Rá du ra Lasaro

¹ Y de mi 'bḁhni ra Jesu ri'nandi ra daṯhe Jordá, gue'bḁ mri hñenga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Lasaro mrá me Betania nuni habḁ mrá mengu nehe ra Maria ne ra Marta nú'ḁ myá nju'a. ² Nú'a ra Maria mrá nju nura Lasaro go gue'a bi go'tsuabi ra hoga ñani ja yá ua ra Jesu, nepḁ bi o'tuabi co yá stā'a. ³ Nú'ḁ ya 'behñā mri ncu bi mēmpa ra noya ra Jesu gue da t'embi:

—Ma zi Hmu'i, nú'a ri hmaḁi di hñeni.

⁴ Ha nu mi sipabi ra Jesu njabḁ, bi 'ñena'a:

—Nú'a ra hñeni'a hingue xi pa da du'a. Xa njabḁ pa da hnequi rá nsunda Ajuā, ne da hnequi rá nsunda rá T'ḁ Ajuā po rá ngue'a.

⁵ Ha nura Jesu xi mri maḁi gatho nú'ḁ hñu mri ncu. ⁶ Masque myá hmaḁi'ḁ ne bi 'yøde gue ra Lasaro mri hñeni, pe ra Jesu hinga 'bestho bi mā, bá 'bḁhniho má yo pa habḁ mi 'bḁi'a. ⁷ Nepḁ ja 'mēfa nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

—Maha pa Judea ma'na'qui.

⁸ Ha nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Xahnate, guí nu ya ndā gá xodyo de guehni ja maha'mḁ mi ne xa hyo'a'i dega ne'cahni. ¿Ha nu'i guí ne guí yopa mani ma'na'qui?

⁹ Nepḁ nura Jesu bi ḁādi ne bi 'ñembabi'ḁ:

—¿Ha hingui pahḁ pe'tsa 'ret'amayoho ora cada ra pa? Y nu'a tó'o da 'ño dega pa hinda hñāxa 'nara mfe'tse, ngue'a zø ra ñot'i ja ra ximhai, go gue'a nú'a to'o øt'ua rá paha Ajuā ne hinxa juatatho ra 'bēfi nú'a bi umbi. ¹⁰ Pe nu'a tó'o da 'ño dega xuui da hñāxa ra mfe'tse ngue'a otho ra ñot'i, go gue'a nú'a to'o hingui øt'ua bi rá paha Ajuā.

¹¹ Mi uadi bi mānga njabḁ ra Jesu ne bi 'ñembabi'ḁ:

—Ma amigohḁ ra Lasaro bí aḁa, pe nuga ma ga mani pa ga a de rá t'aḁa.

¹² Ha nuya nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, 'bḁ aḁa, nu'á ma da ñani.

¹³ Pe nura Jesu mi mā gue xqui du ra Lasaro, ha nu'á mi hu yá mai gue mi mā de ra t'aḁatho. ¹⁴ Nu'bḁ ra Jesu bi xipabi'ḁ de nú'a xqui nja ne bi 'ñena:

—Ra Lasaro xa du. ¹⁵ Ne nuga xi drí johya ngue'a dá njo'oni ora mi hñeni, ngue'a go 'nara hño pa gue'ah_u, ngue'a po rá ngue'a ma'na ma gui camfriguih_u. Maha, ma ga c'a'tshu'a.

¹⁶ Nep_u nura Toma nú'a mi t'embi ra Go, bi 'ñemba yá minxadiui:

—Maha nehe pa grá tuh_u mahyεgui con guehni.

Ra Jesu da g_uxa nú'u xa du ne da umba ra te

¹⁷ Ha nu mi zonga ra Jesu ja ra hnini Betania, bi sipabi gue ya mi pe'tsa goho ma pa xqui t'agui ra Lasaro. ¹⁸ Ha nura zi hnini Betania mi guetb_u Jerusale mi pe'tsa ngu hñu kilometro rá ñabu. ¹⁹ Ha xi ndunthi yá mixodyoui xqui ma da c'a'tsa ra Marta ne ra Maria pa da hñu'mba yá mui ngue'a xqui du yá cu'u. ²⁰ Ha nu mi 'yode ra Marta gue ya mi ma da zonga ra Jesu ja yá ngu'u, bi ma bá thadi, pe nura Maria bi gotritho ja rá ngu. ²¹ Nep_u ra Marta bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, nu'b_u gri 'b_uhm_uau hinxa duhm_u ma cu. ²² Pe masqué, nuga dí padi gue gatho nú'a te gui apabi Ajuá, nu'á da 'ra'a'i.

²³ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ri cu ma da nangui de rá du.

²⁴ Nep_u nura Marta bi 'ñembabi:

—Dí padi gue ma da nangui de rá du nú'a ra pa de ra ngaxhmai stí nanga gatho nú'u ma'ra xa du.

²⁵ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga ga j_uxa nú'u xa du ne ga umbabi'u ra te. Nu'a tó'o da gamfrigui, masque xa du, nu'á ma da nja rá te. ²⁶ Ne nu'a tó'o 'b_ui ne camfrigui, hinhya'm_u da du. Xi'i, ¿ha gue gui camfri njabu?

²⁷ Nep_u nura Marta bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nuga dí camfri gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuá, go gue'e ndí t_op'a'ih_e pa gui 'ñehe nuua ja ra ximhai.

Ra Jesu bi nzoni hab_u mi t'agui ra Lasaro

²⁸ Ha ngu mi m_unga njabu ra Marta, 'bestho bi mengui pa bá umba nt'ode ra Maria rá cu, ne bi xipi zi njante pa hinto da 'yode ma'ra, ne bi 'ñembabi:

—Xa z_o ra Xahnate bi t_op'a'i 'n_u.

²⁹ Ha nu mi 'yode'a bi dama 'mai ne bi ma bá c'a'tsi'a. ³⁰ Ne nura Jesu hinxqui yat'atho mbo ra hnini, ja bi gotritho hab_u xqui ma da dadi hmaha ra Marta. ³¹ Ha nuya xodyo nú'u mi 'b_uhni ja rá ngu ra Maria mi hu'mba rá mui, ngu xi bi hyandi'u gue ra Maria bi dama 'mai ne bi b_oni de rá ngu, nu'ú bi deni ne mri 'ñembabi'u 'na ngu 'na:

—Nuni rí ma da nzoni hab_u bi t'agui rá cu.

³² Nep_u ra Maria bi z_oni hab_u mi 'b_u ra Jesu, y ngu bi hyandi bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'b_u gri 'b_uhm_uau hinxa duhm_u ma cu.

³³ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ra Maria xi mi zoni ne nú'u ya xodyo mbra 'ñoui mi zoni'u nehe, nu'b_u nu'á bi nts_o'mi ne bi du rá mui. ³⁴ Nep_u bi 'ñena'a:

—¿Hab_u xcá aguih_u'a?

Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ih_e, maha ma ga u't'ahe.

³⁵ Nep_u ra Jesu bi nzoni. ³⁶ Ha nuya xodyo bi 'ñémse'u:

—A, xi mri mađih_u.

³⁷ Pe 'ra de gue'u bi 'ñena:

—Nuni go guehni bi xocua yá da nú'a ra goda. ¿Ha hinxa zahmá xa 'yøt'e nehe pa hinxa duhmá ra Lasaro?

Ra Jesu bi guxa ra Lasaro de rá du

³⁸ Ha nura Jesu bi yopa du rá mui, nepu bi zøni habu xqui t'agui ra Lasaro. Xqui thi'tsi ja 'nara cats'i, ne mi jot'i co 'nara xingdo. ³⁹ Ha ra Jesu bi 'ñena: —Hñacju ra do.

Ha nura Marta nú'a mrá cu nú'a xqui du bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ya strá nxá ngue'a ya pe'tsa goho ma pa de xa du.

⁴⁰ Ha ra Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—¿Ha gue hinstá xi'a'i gue nu'bu gui camfri ma gui hyandua rá nsunda Ajuá?

⁴¹ Nepu nuya ja'i bi hñaca nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui. Nepu nura Jesu bi nøts'e pa mahets'i ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, dí 'ra'a'i ra jamadi ngue'a xcá 'yøde nú'a stá a'a'i. ⁴² Nuga dí paði nzeqtho guí øde nú'a dí a'a'i. Pe dá manga njabu po rá ngue ya ja'i 'buca con gue'ne, pa njabu da za da gamfriyü gue go gue'e xcá pencagui.

⁴³ Ha mi uadi bi 'yapa Ajuá njabu, nepu bi ñá nts'edi bi 'ñena:

—¿Lasaro, bá pøni!

⁴⁴ Ha ra Lasaro 'bestho bá pøni mi 'bant'a yá 'ye ne yá ua co 'raya xuni dutu, ne mi 'bant'a rá ñaxu co ma'na ra dutu. Ha ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Xo'tuahü ya xuni dutu.

Ya ndá gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gü ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Nu'bu nú'u ya xodyo mri 'ñoui ra Maria mi hyanda nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ndunthi de gue'u bi gamfri'a. ⁴⁶ Pe 'ra bi ma bá xipabi ya fariseo nú'a te xqui 'yøt'e'a. ⁴⁷ Nu'bu nuya ndá gá macjá ne ya fariseo bi 'yøt'a 'nara hmunts'i ne bi 'ñena:

—¿Te ga øthu? Ngue'a nura 'ñøhø'a xi øt'a ndunthi ya danga nt'udi. ⁴⁸ Nu'bu ga hoptahu njabu, gatho ya ja'i da gamfri'a, ne 'mefa da 'ñehe ya me Nroma da hñanga ma nijahu ne da zinga ma ja'ihu.

⁴⁹ Pe 'na de gue'u mrá thuhu ra Caifá mrá danga ndá gá macjá nú'a ra jeya'a, nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu hinte ri fadihu. ⁵⁰ ¿Ha hinguí pahü gue ma'na xá hño da du 'nada ra 'ñøhø pa hinda du gatho ya ja'i, pa njabu hinda 'medi ya ja'i mengu ma haihu?

⁵¹ Pe nú'a ra Caifá himbi bense nú'a bi ma. Pe ngue'a mrá danga ndá gá macjá nú'a ra jeya'a, Ajuá bi umbabi nuya ya noya, hangue bi ma gue ra Jesu mi ma da du po rá ngue ya me Judea. ⁵² Y hingue hønse po rá ngue ya menguni, pe nehe pa gatho yá bātsi Ajuá nú'u xa nxani haburaza de ra ximhai, pa da 'natho'u. ⁵³ Hangue de gue'bu bi 'ñu'ti'u pa hanja da hyohmá'u ra Jesu.

⁵⁴ Hangue ra Jesu ya himbi sigui bi 'ño haburaza pa bi ñá ja yá thandi ya xodyo, ne bi ma de guehni Judea pa ja 'nara t'uca hnini rá thuhu Efraí, guetbu habu ja 'nara 'yo'mtha, ne ja bá 'buhuini yá nxadi.

⁵⁵ Ha ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo, y ndunthi ya ja'i de haburaza ya zi t'uhnini bi ma Jerusale ante ra ngo pa da nt'axqui ngu myá nzai'u. ⁵⁶ Ne go gue'u mi 'yo mi hongra ra Jesu, y de mi 'buhni ja ra ndanija, mri 'ñéms'e'u:

—¿Te guí beñhu? ¿Ha gue hinda 'ñecua ja ra ngo'a 'bu?

⁵⁷ Ha ya nda gá macja ne ya fariseo xqui manda gue nu'bu to'o da bađi habu di 'yo'a da xipabi'u, pa da gu nts'ahni'a.

12

'Nara 'bēhñā bi go'tsua 'nara njots'i ja yá ua ra Jesu nuni Betania
(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Y mri 'be 'rato ma pa pa da dat'a ra ngo de ra pascua, nura Jesu bi ma pa Betania habu mi 'bu ra Lasaro nú'a xqui gats'i de rá du. ² Y ja bi t'ø'tuani 'nara nt'oxi ra Jesu. Ra Marta go mrá møxmexa, ne nura Lasaro mi huhuini ra Jesu ja ra mexa co ma'ra ya ja'i. ³ Nepu ra Maria mri hñā nde litro ra hoga ñuni mi 'ra'ta ra nardo ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsuabi ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta, ne bi mfont'a nú'a ra ñuni gatho mbo ra ngu. ⁴ Nu'bú ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu ne 'namrá nxadi ra Jesu, ne go gue'a mi ma da da'a, bi 'ñena:

⁵ —¿Hanja himbi 'ba nú'a ra hoga ñuni'a xi xá mađi? Xa za xa 'bahma po hñu nthebe denario, ne nura boja'a xa thecuahma ya zi hyoya.

⁶ Nura Juda bi ma njabu ngue'a mrá be, ne ngue'a go mi pe'tsa ra ncuboja ne mi ju nú'a go mi ne de ja ra buxa, ne hingue xi majuani mri hueca ya hyoya'a.

⁷ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Juda:

—Ote gui xipabi. Nuni bi goscagui nuna ñuni ja ma ua pa nura pa'a de ma nt'agui. ⁸ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mai con gue'ahu, pe nuga hinga nzantho ma ga 'buia con gue'ahu.

Ra nt'u'ti pa dra thohma ra Lasaro

⁹ Nepu xi ndunthi ya xodyo bi sipabi gue ra Jesu mi 'buhni Betania, ne bi ma'u pa bá c'a'tsi'a, y hingue hønse pa da c'a'tsa ra Jesu, nehe pa bá handa ra Lasaro nú'a xqui gaxa ra Jesu de rá du. ¹⁰ Nu'bú nuya nda gá macja bi 'ñu'ti pa da hyohma ra Lasaro nehe. ¹¹ Ngue'a po rá ngue ra Lasaro ndunthi ya xodyo xqui 'uegue de gue'u ne bi gamfri'u ra Jesu.

Ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Jerusale
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Ha nurá hyax'a gatho ya ja'i nú'u xqui ma ra ngo de ra pascua nuni Jerusale bi 'yøde gue ra Jesu mi ma da zøni de guehni. ¹³ Ne nu'ú bi doca ya denth ne bi ma bá thadi ra Jesu ne mi manta'u mi ena:

—¡Xá nsunda Ajuá! ¡Ajuá da japi nuni to'o bá ehe de rá thuhu'a! ¡Ajuá da japi nuni ma Ndañu núju dyá me Israelhu!

¹⁴ Ha nura Jesu bi zadi 'nara zi t'ubru ne bi tøgue'a pa bi nja ngu nú'a xqui t'ofoj ja ra Maça T'ofoj habu ena:

¹⁵ Oxqui ntsuh, nú'ahu gyá menguh Sión;
ndi, hyanthu, xa 'ñepu ri Ndañu,
bra tøgue 'nara zi t'ubru.

¹⁶ Ha nuyá nxadi hinga 'bestho ra ora'a bi zo yá mfeni hanja xqui njabu. Pe nú'bu mi yopa nte ra Jesu ne bi yopa menga mahets'i, nu'bú ha, bi beni yá nxadi gue xqui t'ofoj njabu de gue'a, ne xqui njabu ngu nú'a xqui t'ofoj.

¹⁷ Nú'u ya ja'i mi 'buhni nura ora'a ra Jesu bi xipa ra Lasaro da bøni de ra nt'agui ne bi gats'i de ra du, nu'ú xqui 'yonga ra 'bede de nú'a xqui hyant'u.

¹⁸ Hangu ndunthi ya ja'i xqui bøni de ra hnini pa bá thadi ra Jesu ngue'a xqui 'yøde de nú'a ra danga nt'udi xqui nja. ¹⁹ Nepu ya fariseo mri 'ñems'e'u:

—¡Ha ngue dí xi'ahu gue hinda za te gui 'yøthu! Ndi, gatho ya ja'i di denini, hinda za to da zamiyu.

'Raya me Grecia mi hongra ra Jesu

²⁰ Nehe 'raya me Grecia xqui ma Jerusale ja nú'a ra ngo pa da xɔcambeni'u Ajuá. ²¹ Y nú'u ya me Grecia bi ma bá tsádi ra Lipe nú'a mrá me Betsaida de ra hai Galilea, ne bi 'ñembabi:

—Ndada, dí nehmahe ga ñáhe co ra Jesu.

²² Nepu bi ma nura Lipe bá xipabi ra Andre, ne ri yoho'u bi ma bá xipa ra Jesu. ²³ Ha ra Jesu bi dádi ne bi 'ñena:

—Ya bi zø ra ora pa da du Nú'a To'o e bi Nja'i ne da yopa menga pa mahets'i.

²⁴ Xi majuani dí xi'ahu, 'bu 'nara nda dega trigo 'be'tsitho ne hinda 'bot'a ja ra hai, hinda nxandi. Pe nu'bu xa 'bot'i, ma da unga ndunthi ra sofo. ²⁵ Nu'a tó'o da madi rá te, ma da 'bedi, pe nu'a tó'o hingui madi rá te nuua ja ra ximhai, nú'a go gue'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁶ Nu'a tó'o da mepcagui, mahyoni da dengagui, y nu habu ga 'buiga da 'muhni nehe. Ha nu'a tó'o da mepcagui, ma Dada ma da 'ñe'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi ma de rá du

²⁷ Nubyá xi dí tu ma mui. ¿Te ma ga apa Ajuá ma Dada? ¿Ha ga xipa njaua: “Ma Dada'i, ñangagui de nú'a ma ga thogui nuna ra orabya”? Pe hinda za ga embi njabu, ngue'a pa guehna stá ehe. ²⁸ Ma Dada'i, 'yø't'e nú'a go ri paha pa dra nsunda'i ri thuhu.

'Bestho ra ora'a bi nt'øde 'nara noya de mahets'i nú'a bi 'ñena:

—Ya stá øt'e ne ma ga yopa øt'a ma'na'qui.

²⁹ Ha nura hmuntsja'i mi 'bahni ra ora'a bi 'yøde nú'a ra noya de mahets'i, ne 'ra bi 'ñena gue mi 'nara ngani, ha nu ma'ra mi ena gue 'nara enxɛ bi zofó'a.

³⁰ Nepu nura Jesu bi dádi ne bi 'ñena:

—Hingo po rá ngueque xa nt'øde nú'a ra noya, hønse po rá ngue'ahu.

³¹ Nubyá nú'u ya meximhai hinda ne da gamfrigui ma dra t'e'mbabi pa dra castiga'u, ne ma dra thacuabi rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a ri nda ja nuna ra ximhai. ³² Nuga ma dra ts'utcagui maña ja 'nara ponza pa da thogagui, y nu sta t'øtque njabu, ma da gamfrigui ndunthi ya ja'i po rá ngue ma du.

³³ Nu'a bi mangu njabu pa da fadi te ma du mi ma da du'a. ³⁴ Nepu nuya ja'i bi dádi ne bi 'ñena:

—Nu'i guí ena gue go gue'e Nú'a To'o e bi Nja'i, ne nuje ndí hu ma muihe gue go guet'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. Pe nu'i guí ena gue mahyoni ma dra ts'uta maña ja ra ponza Nú'a To'o e bi Nja'i. Pe nura ley ma gue ra Cristo ma da 'mui pa nzantho. Nu'bu ¿te rá 'befi Nú'a To'o e bi Nja'i? ¿Ha go gue'a nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

³⁵ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga dra ñot'i dí yo't'a ri mfenihu. Pe ya ts'utho ya pa dí 'bui con gue'ahu. Hange mientra dí 'bui con gue'ahu, tengaguihu, pa hingui njahu ngu nú'a to'o bi zu ra 'bexuui, ngue'a nu'a tó'o 'yo ja ra 'bexuui hingui padi habu rí ma.

³⁶ De dí 'buiua pa ga yo't'a'ihu, camfriguihu, pa njabu dyá meti'ihu ra ñot'i.

Ha nu mi uadi bi mangu njabu ra Jesu, bi 'uegue de gue'u bi ma bá 'bui habu hinda baði'u.

Hanja ya xodyo himbi gamfri ra Jesu

³⁷ Masque ra Jesu xqui 'yø't'a ndunthi ya danga nt'udi ja yá thandi nuya xodyo, pe nu'a himbi gamfri. ³⁸ Bi njabu ngu nú'a xqui 'yofó ra baði Isaía habu ena:

Ma zi Hmu'i, ¿to ja gue'a xa gamfri ma noyahu?

¿To ja gue'a xa gamfri'i ngue'a xcá 'yø't'a ya danga nt'udi?

39 Nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a bi njab_u ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaiá ja ma'na ra xeni hab_u ena:

40 Ajuá bi go'tua yá da'ú ne bi japi bi megui yá mfeni,
pa himbi hyandi co yá da,
nixi bi badi co yá mfeni,
pa himbi ñobri'ú ne pa njab_u nuga himbi za dá pøhø'ú.

41 Ra Isaiá bi mǎnga njab_u de ra Jesu ngue'a xqui hyandua rá nsunda'a,
hangue mi ma de gue'a.

42 Masque njab_u, pe asta 'raya ndǎ gá xodyo nehe bi gamfri gue ra Jesu go gue'a xpá mǎhna Ajuá pa da ndǎ, pe nu'ú hinto bi xipabi ngue'a mi tsu ya fariseo da 'yeni'ú de ra nija. 43 Ngue'a nu'ú ma'na mi ne da pønga yá hmi ja yá thandi ya ja'i que ja rá thandi Ajuá.

Ya ja'i tuda yá ts'oqui ngue'a himbi gamfri nú'a bi mǎnga ra Jesu

44 Ra Jesu bi ñǎ nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o camfrigu, hingue hønse camfriguiga, nehe camfri nú'a to'o bá pǎncagui. 45 Ne nu'a tó'o handga ma 'mǎi, ja ra uenda handua rá 'mǎi nú'a to'o bá pǎncagui. 46 Nuga go guecagui drǎ ñot'i stá eheua ja ra ximhai pa nuto gatho da gamfrigu ga pøni de ja ra 'bexuui. 47 Nu'a tó'o øde nú'a dí ma, ne hinda ne da 'yøt'e, nuga hingo ma ga ε'mbi pa da ma ja ra nidu, ngue'a nuga stá ehe pa ga pøhø ya ja'i, hingue pa ga ε'mbi da ma ja ra nidu. 48 Nu'a tó'o hingui numansugui ne hingui ne da gamfri nú'a dí ma, go gue'a ma da t'ε'mbi pa ja ra nidu, ne numa noya go gue'a ma da 'ye'mbi nú'a ra pa de ra ngaxhmai. 49 Ngue'a nuga hinstá bense nú'a dí ma. Ma Dada nú'a to'o bá pǎncagui go gue'a xa 'bǎpcagui pa ga xi'ah_u nú'a bi xiqui. 50 Ne dí pǎdi gue nú'ú ya noya xa 'bǎpqui ga ma go gue'ú unga ra te pa nzǎntho. Hangue dí xi'ah_u ngu nú'a xa xicagui ma Dada.

13

Ra Jesu bi xǎcua yá ua yá nxadi

1 Nura pa ante ra ngo de ra pascua, ra Jesu mi pǎdi gue ya xqui zø ra ora pa da ma de guecua ja ra ximhai pa da yopa mengui hab_u bí 'b_u Ajuá rá Dada. Nu'a nzǎntho bi maði nú'ú to'o yá meti'a, ne xi ra dǎngui rá hmǎte bi me'tsuabi'ú.

2 Ha ra Jesu bi nt'oxiui yá nxadi. Ha ra ts'ondǎhi ya xqui yut'a ja rá mfeni ra Juda Iscariote nú'a mrǎ t'ú ra Simu, pa da da ra Jesu. 3 Ha ra Jesu mi pǎdi gue bá ehe de hab_u mi 'bǎhui Ajuá rá Dada pa da 'mǎcua ja ra ximhai, ne mi pǎdi nehe gue ya mi ma da yopa mengui pa da 'mǎhui'a. Nehe mi pǎdi gue Ajuá rá Dada ya gatho xqui 'yent'ua ja rá 'ye'a. 4 Hangue nu'á bi 'mai de ja ra mexa hab_u mri nt'oxi'ú ne bi hǎca rá pat'i ne bi ngut'a 'nara nt'ot'ye. 5 Ne bi xit'a ra dehe ja 'nara nsu'ye, ne bi mǎdi bi xǎcua yá ua yá nxadi. Ner_u mi ø'tuabi co nú'a ra nt'ot'ye mri ngut'i'a.

6 Ha nu mi ma da xǎcuabi yá ua ra Pedro, ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go ma gui xǎga ma uaga?

7 Ha nura Jesu bi dǎdi ne bi 'ñembabi:

—Nubyá hingui tsa da zo ri mfeni nú'a dí øt'e, pe 'mǎfa ha, ma gui pǎdi.

8 Nura Pedro bi 'ñembabi:

—Nu'i hinhya'm_u ma gui xǎga ma uaga.

Ha nura Jesu bi dǎdi ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u hinga xǎc'a ri ua, hinte guí pe'tsi de gueque.

⁹ Nu'bu' ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu', hingue hønse ma ua gui xugagui, xuga ma 'ye ne ma ñaxu nehe.

¹⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o ya xa nxaha, ya hinga mahyoni da yopa nt'axca ma'na'qui, hønse da súcua yá ua, ngue'a ya xá nt'axi gatho rá ndo'yo. Ha nu'ahu ya xá nt'axi'ihu, masque hinga gatho'ihu.

¹¹ Nu'á mi paði to'o mi ma da da'a, hangue bi 'ñena gue hinxma nt'axi gatho'ua.

¹² Ha nu mi uadi bi xucua yá ua'ua, bi yopa hñuxa rá pat'i ne bi hñudi ma'na'qui ja ra mexa ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha tso ri mfeni'ua nú'a stá ø't'a'ihu? ¹³ Nu'ahu gui enju go gueque ri Xahnategui'ua ne ri Hmugui'ua. Nú'a gui enju gue'a majuañi, ngue'a ha, go guecagui. ¹⁴ Hangue ngue'a núga ri Hmugui'ua ne ri Xahnategui'ua ne stá xuc'a ri uahu, hangue nu'ahu nehe ri 'ñep'ahu gui nxucua uahu 'na ngu ma'na. ¹⁵ Dí u't'a'ihu njabu pa ne'ahu da za gui 'yøth'u ngu nú'a stá ø't'a'ihu. ¹⁶ Xi majuañi dí xi'ahu, 'nara 'bego hingo ma'na ri manda'a que rá hmu, nixi 'nara 'mehni hingo ri manda'a que nú'a to'o xa mehni. ¹⁷ Nu'bu' gui pah'u nú'a dí xi'ahu, ne 'bu' gui 'yøth'u, nu'bu' gui njapihu.

¹⁸ Pe hindí ma de gatho'ihu, ngue'a dí pa'a'ihu nú'ahu stá huan'a'ihu pa dua nxadi'ihu, ne stá huan'ahu pa da njabu ngu nú'a mangan ra Maca T'ofu habu ena: “Xa gugui dega ncontra nú'ase to'o stá ñu'me.” ¹⁹ 'Bedi da njabu ngu nú'a stá xi'ahu, pe nubya dí xi'ahu nú'a te ma da nja, pa nu stí njabu, da za gui camfrihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu. ²⁰ Xi majuañi dí xi'ahu, nu'a tó'o da numansu ma 'mehni, go gueque numansugui; ne nu'a tó'o da numansugui, go numansu nú'a to'o bá pëncagui.

Ra Jesu bi ma gue ra Juda ma da da'a

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ha nu mi mangan njabu ra Jesu, bi du rá mui, ne bi xipabi yá nxadi te mri bonga nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—Xi majuañi dí xi'ahu, 'na de gue'ahu ma da dagagui.

²² Ha nuya nxadi bi nu'tua da'ua ngue'a himi paði to'o 'na de gue'ua nú'a mi mañ'a. ²³ Ha 'nara nxadi nú'a xi mrá hmaði ra Jesu, ja mi huhni ja rá hyo'a.

²⁴ Y nura Pedro bi 'ñutua ra seña nú'a ra hmaça nxadi pa da 'yambabi ra Jesu to'o'a. ²⁵ Nepu nu'a xqui ncahma guetbu ja rá tiña ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿To'o 'na de guec'e, ma zi Hmu'ih'e?

²⁶ Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—Nú'a to'o ga umba ra c'athuhme go gue'a.

Nu'bu' nu'a bi po'mba ra thuhme ne bi umbabi ra Juda Iscariote nú'a mrá t'ua ra Simu. ²⁷ Ha nura Juda mi hñanga nú'a ra c'athuhme gue'a ra ora bi yat'a ra Satá ja rá mfeni'a pa da 'yø'tua rá 'bëfi. Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a gui beni gui 'yø't'e, 'yø't'e 'bestho.

²⁸ Pe ni 'na de gue nú'ua mi huhni ja ra mexa himbi zo yá mfeni hanja bi xipabi njabu'a. ²⁹ Ngue'a nura Juda go mi pe'tsa ra ncuboja, hangue 'ra de gue'ua mi hu yá mui gue ra Jesu xqui xipabi gue da ma da danga te mahyoni pa ja ra ngo, o pa da umbi te da umba ya hyoya. ³⁰ Ne ngu xi bi hñanga nura c'athuhme, 'bestho bi bøni. Ne ya xma 'mexuui ra ora'a.

Ra 'ra'yo hmanda

³¹ Ha nu mi bonga ra Juda, bi 'ñenga ra Jesu:

—Nubyá ma da hnequi rá nsunda Nú'a To'o e bi Nja'i po nú'a ma da thogui. Ne po rá ngue'a ma dra nsunda Ajuá. ³² Nepu Ajuá ma da umba rá nsu pa di mahyεguiui yá nsu, ne ma da 'yɔt'e 'bestho. ³³ Ma zi t'u'ih_u, ya hinga ma ga 'bu_i ndunthi con gue'ah_u. Ma gui hyongaguih_u, ne ngu stá xipa ya nda gá xodyo, njab_u nehe dí xi'ah_ubya: Hinda za gui mahani hab_u grá maga. ³⁴ Nubyá 'nara 'ra'yo hmanda dí tsoc'ah_u: Mádi_h'na ngu ma'na, nja ngu stá ma'a'ih_u, njab_u nehe gui mádi_h'na ngu ma'na. ³⁵ 'B_u gui mádi_h'na ngu ma'na, nu'bú njab_u da badi gatho ya ja'i gue majuani ma nxadi'ih_u.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro ma da goni'a
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hab_u ma gui ma?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinda za ga meuibya hab_u grá maga. 'Mefa ha, ma gui mani.

³⁷ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hinda za ga meuibya? Nuga masque ga tu por gue'e.

³⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ma gui tugue po rá nguecagui? Xi majuani dí xi'a'i, ma gui cɔngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.

14

Ra Jesu tsixcah_u pa hab_u bí 'b_u Ajuá ra Dada

¹ Ne ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Oguí tu ri ma_{ih}. Nu'ah_u guí camfrih_u Ajuá ma Dada, hangue camfrigu_{ih} nehe. ² Nuni hab_u bí 'b_u Ajuá ma Dada xi bí ja ndunthi ya ngu. Nu'b_u di othohma, ya stá xi'ahma_h. Nuga ma ga ma pa ga hoc'a'ih_u hab_u ma gui 'b_uh_u. ³ Ne xcrá ma pa ga hoc'a'ih_u hab_u gui 'b_uh_u, ma ga yopa pengui pa ga tsix'a'ih_u pa gui 'b_uh_u hab_u ma ga 'b_uca. ⁴ Ne guí p_{ah} hab_u ma ga maga, ne guí p_{ah} ra 'ñu.

⁵ Nu'bú nura Toma bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, hinda p_{ah} hab_u ma gui ma, ¿ne guí enje gue dí p_{ah} ra 'ñu?

⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecagui drá 'ñu, ne drá majuani, ne drá te. Hinda za to da zoni hab_u bí 'b_u ma Dada 'b_u hingo ga tsixca. ⁷ 'B_u xcá p_{acj}ma_h, xcá p_{ah}ma_h ma Dada nehe. Ne desde nubya guí p_{ah}'a, ne xcá hyanth_u'a.

⁸ Ha nura Lipe bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ih_e, 'ñutcahe Ajuá ra Dada, ne ya con guet'a.

⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha hinxá p_{ac}aguitho, nuge Lipe? Y ya ɔt'a ndunthi ya pa stá 'ñoh_u. Nu'a tó'o xa hyandgagui xa hyanda Ajuá ma Dada nehe. Nu'bú ¿hanja guí engaguih_u gue ga u't'a'ih_u Ajuá ra Dada? ¹⁰ ¿Ha hinguí camfri gue dí 'natho'be Ajuá ma Dada? Nuga hinstá bense nú'a dí xi'ah_u, nixi nú'ya ya 'befi dí p_{efi} hingo dí p_{efi} de guecse. Numa Dada to'o dí 'natho'be go gue'a ɔt'e gatho, ne go rá 'befise'a. ¹¹ Camfrih_u gue nuga dí 'natho'be Ajuá ma Dada. Pe nu'b_u hinguí camfrih_u nú'a dí ma gue dí 'natho'be'a, camfrih_u po nú'ya ya 'befi stá p_{efi}. ¹² Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o da gamfrigui, ne'a ma da me ya 'befi ngu nú'ya dí p_{efi}, ne ma'na dya dangui ma da mefi'a nguetho nuga ma ga yopa pengui pa ga 'b_u'be ma Dada. ¹³ Ne gatho nú'a te ma gui 'yapabi_h ma Dada de ma

thuhuga, ma ga ø't'a ri nt'adih_u, pa dra nsunda ma Dada po rá ngueque rá T'uhui. ¹⁴ Hangue nu'araza te gui 'yadih_u ja ma thuhu, nuga ga 'ra'ah_u.

Ra Jesu bi ñagui ma dua pehna ra Maça Ndahi

¹⁵ 'B_u gri maçaguih_u, 'yøth_u nuya hmanda dí 'bep'a'ih_u. ¹⁶ Ne nuga ma ga apabi Aju_a ma Dada da men'ah_u ma'na nú'a to'o da hñup'a ri muih_u, ne nu'á da men'ah_u pa da 'm_ui nzantho con gue'ah_u, y nu'á go gue'a ra Maça Ndahi nú'a to'o m_anga majuani. ¹⁷ Ne ya ja'i nú'u hingyá gamfri hingui tsa da hñani'a, ngue'a nu'ú hingui padi to'o'a, ne hingui tso yá mfeni'u tengu'a. Pe nu'ahú guí pah'a ngue'a nu'á 'b_ui con gue'ah_u, ne ma da 'm_ui ja ri corasoh_u. ¹⁸ Hangue njab_u nuga hinga ma ga tsoc'aseh_u, ma ga yopa pengui ma'na'qui pa ga 'b_ui con gue'ah_u. ¹⁹ Ne 'bestho ma da zø ra ora ya ja'i nú'u hingyá gamfri ya hinda ma da hyandgaua ngue'a pa gue'u ma ga njo'o, pe nu'ahú h_a, ma gui hyandgaguih_u ngue'a ma ga 'b_ui con gue'ah_u. Y nuga ma ga yopa nte, hangue ne'ah_u ma gui pe'tshu ra te pa nzantho ngue'a dí tega. ²⁰ Ha nu xcrá njab_u, ma gui pah_u gue dí 'b_u'be ma Dada, ne nu'ah_u guí 'b_uh_u con gueque, ne nuga dí 'b_ui con gue'ah_u ja ri corasoh_u. ²¹ Nu'a tó'o ø't'a ya hmanda nú'u dí m_a, nú'á go gue'a ri maçagui. Ha nu'a tó'o ri maçagui, ma Dada ri maði'a, nequi ga maði'a ne ga utuabi tengu ma 'm_ui.

²² Nu'b_u ra Juda, pe hingue nura Juda Iscariote, bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, zhanja hønseguihe ma gui utcaguihe tengu ri 'm_ui, ha nu ma'ra ya ja'i hina?

²³ Nu'b_u ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o ri maçagui ma da 'yøtca nú'a dí m_a, ne ma Dada da maði'a, ne nuga co ma Dada ga e'be ne ga 'b_uhe 'nadb_u con gue'a. ²⁴ Nu'a tó'o hingui maçagui, hingui øtca nú'a dí m_a. Y nú'a guí øh_u dí m_a, hindí m_ans_ega, numa Dada nú'a to'o bá pencagui go gue'a mañ'a.

²⁵ Dí xi'ah_u njab_u nú'ya de dí 'b_uitho con gue'ah_u. ²⁶ Pe ra Maça Ndahi nú'a ma dua pehna ma Dada de ja ma thuhu pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri muih_u, nu'á ma da 'ñu't'a'ih_u gatho, ne ma da ben'a'ih_u gatho ngu nú'a stá xi'ah_u.

²⁷ Dí ne gui 'b_uh_u te rá entho nsinque ra dum_ui, hangue dí 'ra'ah_u ra hum_ui, gue'a ngu 'nara tsogui dí tsoc'ah_u. Y nú'a ra hum_ui dí 'ra'ah_u, hingue ngu nú'a dí unga ya meximhai. Hangue oxqui tu ri muih_u, nixi gui ntsuh_u. ²⁸ Nu'ah_u ya stá xi'ah_u gue ma ga ma, ne ma ga yopa pengui pa ga 'b_ui con gue'ah_u. 'B_u gri maçajmah_u, nu'b_u xcá johyahmah_u nu ndá xi'ah_u gue ma ga ma hab_u bí 'b_u ma Dada, ngue'a nu'á go ma'na h_a ra ts'edi de gueque. ²⁹ Nubyá dí xi'ah_u nú'a dí 'b_etho da nja, pa nu stí nja, ma gui beñh_u, pa njab_u ma'na gui camfriguih_u.

³⁰ Ya hinga ma ga 'b_ui ndunthi con gue'ah_u pa ga ñah_u, ngue'a xa 'ñep_u ra ts'ondáhi nú'a ri ndá de nuna ximhai, pe nu'á hingui h_a ra ts'edi pa te da 'yøtcaui. ³¹ Nuga ma ga hoptho da 'yøtque nú'a te xa 'ye'mgagui, pa njab_u da baði gatho ya ja'i gue dí maði ma Dada, ne dí ø't'e ngu nú'a xa 'bepcagui'a. 'Baih_u, maha.

15

Ra 'bai gá obxi ne yá mai

¹ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi: Nuga dí nja ngu 'nara hoga 'bai gá obxi, ha numa Dada nja ngu nú'a to'o pe ra u_a'obxi. ² Nu'u tó'o 'b_ui con gueque go gue'u nja ngu ya mai de nura hoga 'bai gá obxi'a. Ne gatho ya mai nú'u hingui

unga yá fruta, nú'a to'o pe ra ua'obxi da zequi'u. Pe nu'u di unga yá fruta, nu'a da moqui'u pa ma'na da unga yá fruta. ³Nu'ahu ya xá nt'axi'ihu po nura noya stá xi'ahu. ⁴'Buhu con gueque, ne nuga ga 'bui con gue'ahu. Ngu 'nara mai hingui tsa da unse yá fruta 'bu hingui t'ogue ja rá 'bai, gui njahabu nehe, hinda za gui uñhu ri fruta'bu 'bu hingui 'buhu con gueque.

⁵Nuga go guecagui drá 'bai gá obxi, ha nu'ahu go gyá maihu. Nu'a tó'o 'bui con gueque, ne nuga con gue'a, go gue'a da unga ndunthi ya fruta, ngue'a nsinque de gueque hinda za te gui 'yothu. ⁶Nu'u tó'o ya hingui 'bui con gueque, nja ngu ya mai xa ts'equi, da 'yot'i, nepu da hmunts'i gatho pa dra thot'a ja ra tsibi, da nzø.

⁷'Bu xi gui 'buhu con gueque, ne 'bu ma noya da 'yoda ja ri mfenihu, nu'bú 'yaphu Ajuá gatho nú'a go gui nehú ne nu'a da 'ra'ahu. ⁸'Bu gui uñhu ndunthi ra fruta, nu'bú da hnequi rá nsunda ma Dada, ne njabu ma go dua nxadi'ihu. ⁹Ngu ma Dada maçagui, njabu nehe dí ma'a'ihu. Oxqui 'ueguehu de ma hmáte. ¹⁰Nu'bu gui 'yothu nuya hmanda dí 'bep'ahu, nu'bú gui 'buhu ja ma hmáte, ngu nuga stá ø'tua yá hmanda ma Dada ne dí 'bu ja rá hmáte'a.

¹¹Dí xi'ahu njabu pa da nja ma johya ja ri corasohu, ne pa hinhya'mu da 'me ri johyahu. ¹²Nu'a ma hmanda dí 'bep'ahu: Mádihu 'na ngu ma'na ngu stá ma'a'ihu. ¹³Nu'a tó'o da du po rá ngue yá amigo, go gue'a ma'na ja rá hmáte ra dangui de gatho. ¹⁴Ha nu'bu gui 'yothu nú'a dí 'bep'ahu, nu'bú go ma amigo'ihu. ¹⁵Hangue ya hindí hant'ahu ngu 'nara 'beço, ngue'a 'nara 'beço hingui padi te pe rá hmu. Y nubyá dí hant'ahu ngu ma amigo'ihu, ngue'a stá xi'ahu gatho nú'a xa xicagui ma Dada. ¹⁶Nu'ahu hingo xcá huancahu, nuga go stá huan'a'ihu, ne stá hux'a'ihu pa gui maha habu ga pen'a'ihu, ne pa gui uñhu ra fruta nú'a hinhya'mu da thegue. Ne nú'a te gatho gui 'yapabihu ma Dada de ja ma thuhu, nu'a da 'ra'a'ihu. ¹⁷Hangue nu'a dí 'bep'a'ihu, mádihu 'na ngu ma'na.

Nú'u hingyá gamfri utsa ra Jesu, nehe utsa nú'u to'o camfri'a

¹⁸'Bu da utsa'ihu ya ja'i, beñhu gue go 'met'o bi utsaguiga'u. ¹⁹Nu'bu dyá meti'ihu hmaha ra ximhai, nu'bú ya meximhai di ma'a'ihu ngu mađi yá mimeximhaiui. Pe nu'ahu hingyá meti'ihu ra ximhai ngue'a nuga stá huan'a'ihu ne stá 'uec'a'ihu de ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai. Hangue por gue'a ya ja'i di utsa'ihu. ²⁰Oxqui ma gui pumfrihu nú'a stá xi'ahu, gue 'nara 'beço hingo ma'na ja rá nsu que rá hmu. Nu'u tó'o xa utsagui da utsa'ihu nehe, ha nu'u tó'o xa 'yotca nú'a stá ma, nehe da 'yot'a'ihu nú'a gui mañhu. ²¹Pe nú'u to'o ma da utsa'ihu ngue'a guí camfriguihu, nu'ú ma da 'yot'a'ihu njabu ngue'a hingui padi'u nú'a to'o bá pencagui.

²²'Bu hinstá ehehma ne hinstá zofohma ya ja'i, nu'bú nu'ú hinte ma ts'oqui di tuhma'u. Pe nuga dá ehe, ne dá zofu'u. Hangue nubyá nu'ú tu ya ts'oqui ne hinda za te ma da dađi'u. ²³Nu'a tó'o utsagui, utsa ma Dada nehe. ²⁴Nuga dá ø'ta ya danga nt'udi ja yá thandi'u, nú'u hinhya'mu to'o ma'na xa 'yot'e. Pe masque njabu nu'ú himbi ne bi gamfrigui, hangue nubyá tu yá ts'oqui. Ne masque bi hyanda nuya danga nt'udi'u, bi utsagui ne bi utsa ma Dada nehe. ²⁵Bi njabu pa da nja ngu nú'a xqui t'ofu ja yá ndaxjua ley'u: "Masque hinte ma ts'oqui stá ø't'e, pe nu'ú bi utsagui."

²⁶Pe ma ga pen'a'ihu ra Maça Ndañi pa da 'mui con gue'ahu ne da hñup'a ri muihu. Nu'a ma da 'ñeche de Ajuá ra Dada, ne maña majuani, ne ma da xi'ahu

de gueque. ²⁷ Ne'ah_u ma gui xiph_u ma'ra ya ja'i de gueque ngue'a desde rá mudi xá 'b_uh_u con gueque.

16

¹ Dí xi'ah_u njab_u pa hingui 'uegueh_u de gueque nu xcrí thoh_u ya nt'utsate. ² Ma da t'efi'a'ih_u de ja ya nija. Nehe ma da nja ra pa gue 'b_u to'o da hyo'ah_u da beni gue supa rá 'b'efi Ajuá. ³ Nu'ú ma da 'yøt't'ah_u njab_u ngue'a hinxa bacagui'ú nixi xa b_a ma Dada. ⁴ Dí xi'ah_u njab_u pa nu stí zø ra pa da njab_u, da za gui beñh_u gue ya stá xi'ah_u.

Rá 'b'efi ra Māca Ndāhi

Nurá mudi hindá xi'ah_u nú'a te ma da nja ngue'a mi 'b'etho pa ga ma. ⁵ Pe nubyá ma ga yopa pengui ga 'b_u'be nú'a to'o bá pencagui, ne ni 'na de gue'ah_u hingui angah_u hab_u drá ma. ⁶ Pe go guí tu ri muih_u ngue'a dí xi'ah_u njab_u. ⁷ Pe dí xi'ah_u majuani gue pa gue'ah_u ma'na xá hño ga ma, ngue'a 'b_u hinga ma, hinda 'ñe ra Māca Ndāhi pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri muih_u, pe nu xcrá ma, ma ga pen'ah_uua'a. ⁸ Ha nu stí zø'a ma da zopa yá mfeni ya ja'i pa da badi'ú gue xi tu ya ts'oqui, ne hanja da za da 'm_u xá hño, nehe da badi'ú gue Ajuá ma da 'yøt'a ra ts'utbi. ⁹ Nú'a ra Māca Ndāhi'a ma da 'ñutuabi'ú gue xi tu ya ts'oqui ngue'a hingui camfrigui'ú. ¹⁰ Nehe nu'á ma da 'ñutuabi'ú hanja da 'm_ui'ú xá hño, ngue'a nuga ya ma ga ma pa ga 'b_u'be ma Dada ne nu'ah_u ya hingui ma gui hyandgah_u. ¹¹ Y nu'á ma da 'ñutuabi'ú gue Ajuá ma da 'yøt'a ra ts'utbi, ngue'a nu'á ya xa hñacua rá ts'edi ra ts'ondāhi nú'a di ndā ja nuna ra ximhai.

¹² Ja ma'ra te ga xi'ah_umah_u, pe nubyá hinga ma ga xi'ah_u ngue'a hinda za gui padih_u gatho. ¹³ Pe nu stí zø ra Māca Ndāhi, ma da 'ñu't'ah_u pa gui pah_u gatho nú'a majuani, nguetho nu'á mǎnga majuani, ne hinda ma da mǎnse nú'a da mā, nu'á ma da xi'ah_u gatho nú'a ma da xipabi Ajuá ma Dada, ne ma da xi'ah_u nú'a te ma da nja. ¹⁴ Ne ma da 'yøt'e pa da hneca ma nsunda, ngue'a ma da xi'ah_u ngu nú'a te ga xipabi. ¹⁵ Nuga, nu'a dí mā, dí mā ngu nú'a xica ma Dada, hangue dí eñ'ah_u gue ra Māca Ndāhi ma da xi'ah_u ngu nú'a ga xipi.

Nura dumai da mpǎnga johya

¹⁶ Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'ú ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab_u bí 'b_u ma Dada.

¹⁷ Nep_u 'rayá nxadi bí 'ñémse'ú 'na ngu 'na:

—¿Te rí bǎnga nú'a bí xicjani nu mi mā: “Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'ú ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab_u bí 'b_u ma Dada?”

¹⁸ Ne nu'ú mi 'ñémse'ú:

—¿Te rí bǎnga nuya ya noya xicjani: “Ya ma da zø ra ora”, ne “hints'ú ya'a?” Hingui tso ma mfenih_u nú'a bí māni.

¹⁹ Ha nura Jesu bí bǎtho gue mi ne'ú da 'yambabi hmǎha, hangue nu'á bí 'ñembabi'ú:

—¿Ha gue grí 'ñánbah_u te rí bǎnga nú'a stá eñ'ah_u gue ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'ú ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui? ²⁰ Xi majuani dí xi'ah_u, nu'ah_u ma gui nzoñh_u ne ma gui tu ri muih_u, pe ya ja'i nú'ú hinaryá gamfri da johya'ú. Ma da du ri muih_u, pe nuri dumuih_u ma da mpǎnga johya nu xcrí yopa hyandgah_u ma'na'qui. ²¹ Ma gui njah_u ngu 'nara 'behñá ma da 'm_u rá bǎtsi pe'tsa xica ugui ngue'a ya xa dat'a rá pa, pe nu stí uadi da 'm_u rá bǎtsi, nu'á ya da pumfri yá ugui ne da johya'a

ngue'a ya bi dá nximhai 'nara batsi. ²² Guí njahab_u nehe, guí tu ri muih_u, pe nuga ma ga yopa pengui ga 'b_ui con gue'ah_u, ne njab_u ma xi gui johyah_u, ne hinto da hñac'ah_u nura johya'a.

²³ Ha nuya pa'ch_u ya hinte ma nt'ani ma gui 'yangah_u. Xi majuani dí xi'ah_u, nú'a te gatho gui 'yapabih_u ma Dada de ja ma thuhu, nu'á ma da 'ra'ah_u.

²⁴ Hinte xcá 'yapthoh_u Ajuá ma Dada de ja ma thuhu. 'Yaph_u y nu'á da 'ra'ah_u, pa njab_u nzantho xi da nja ri johyah_u.

Ra Jesu bi ntqte de ra ximhai

²⁵ Nú'a stá xi'ah_u, stá xi'ah_u ngu 'nara 'bede. Pe ma da zø ra pa gue ya hinga ma ga xi'ah_u njab_u, pe ma ga xi'ah_u de ma Dada co ya noya nú'ch_u 'bestho da za gui padih_u. ²⁶ Ha nuya pa'ch_u ma gui 'yaph_u ma Dada de ja ma thuhu, y hinga mathoni go ga api pa da 'ra'ah_u nú'a te gui 'yaph_u. ²⁷ Ngue'a ma Dada xi ma'a'ih_u, ngue'a guí macaguih_u ne xcá camfriguih_u gue stá ehe de hab_u ndí 'b_u'be'a. ²⁸ Ndí 'b_u'be ma Dada ne stá ehe pa guecua ja ra ximhai, ne nubyá ma ga ma de guecua ja ra ximhai pa ga yopa pengui ma'na'qui nuni hab_u bí 'b_u ma Dada.

²⁹ Nu'bú nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Nubyá hã, ya tso ma mfenihe xá hñõ nú'a guí ma, ngue'a ya hinte grí hyecuabi nú'ch_u ya noya guí ma. ³⁰ Nubyá hã, dí pahe gue guí patho gatho, hangue hinga mahyoni to da 'yan'a'i 'nara nt'ani. Hangue dí camfrihe gue Ajuá bá pεñ'a'i.

³¹ Ha nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya guí camfrihe? ³² Pah_u gue ma da zø ra pa ne majuani nubyá ya xa zøhø, ma gui nxanih_u ne ma gui penj_u ja ri nguh_u 'na ngu 'na, ne ma gui hyegash_u, pe nuga hinga ma ga 'b_usega, ngue'a dí 'b_u'be ma Dada.

³³ Dí xi'ah_u njab_u pa da za gui 'b_uh_u te rá 'ñentho nsi ra dumai ngue'a guí camfriguih_u. Nuua ja ra ximhai ma gui thoh_u ya thogui, pe oxqui tu ri muih_u, dá nja ri ts'edih_u pa gui tsctih_u, ngue'a nuga ya stá ntqte de nuna ra ximhai.

17

Ra Jesu apa Ajuá rá Dada po yá nxadi

¹ Mí uadi bi mangan njab_u ra Jesu, nep_u bi nõts'e pa mahets'i ne bi 'yapa Ajuá rá Dada, bi 'ñena:

—Ma Dada'i, ya bi zø ra ora. 'Yøt'e pa da hnequi ma nsunda núga ri T'uhgui, ne pa njab_u necá ga øt'e pa da hnequi ri nsunda nehe. ² Ngue'a nú'i xcá 'yentc'a ja ma 'yε gatho ya ja'i de ra ximhai, pa ga umbabi ra te nzantho nuto gatho xcá 'raqui. ³ Nú'ch_u to'o pε'tsa ra te nzantho go gue'ch_u padi gue go guesε'i grá 'nat'a Ajuá majuani, ne pacagui núga drá Jesucristo xcá pencagui.

⁴ Nuga stá øt'e pa bi hnequi ri nsunda nuua ja ra ximhai, ngue'a ya stá jua't'a ri 'befi nú'a gá 'bεpcagui ga pεfi. ⁵ Nubyá, ma Dada'i, 'yøt'e pa nu xcrá yopa mab_u, da yopa hnequi ma nsunda ngu nú'a ndí pε'tsi nú'b_u ndá 'b_uhuih_u nú'b_u mi othotho ra ximhai.

⁶ Nú'ch_u to'o xcá huahni de ra ximhai ne xcá 'racagui, ya stá utuabiy_u to'o'igie ne tengu ri 'mai. Nuy_u go ri metiy_u ne xcá 'racaguiy_u, ne nuyá xa 'yøt'e ngu mangan ri noya. ⁷ Nuyá ya padi gue gatho nú'a dí pεfi ne nú'a dí ma go xcá 'bεpcagui. ⁸ Ngue'a stá xipabiy_u nú'a xcá xicagui, ne nuyá xa gamfri, ne xa badi gue xi majuani stá ehe de hab_u ndí 'b_uhui, ne xa gamfri gue go gue'e xcá pencagui.

⁹ Nuga dí a'a'i gui suyu, hingo dí a'a'i pa gui su nú'u ya ja'i hinyá gamfri, hõnse dí a'a'i gui su núyu xá 'racagui, ngue'a go ri metiyu. ¹⁰ Ne gatho nú'a xá 'racagui go ma metiga, ne gatho nú'a ma metiga go ri meti nehe, ne gatho nú'a ri metigue go ma metiga nehe. Mahyegui ma metihu. Ne ma nsunda di hnequi ja guehyu.

¹¹ Ngu guí padi gue nuga ya hinga ma ga 'bucua ja ra ximhai, ngue'a ma ga mabu pa habu gui 'bui. Pe nuyú ha, ma da gohi. Ma maça Dada'i, jamasu co ri ts'edi núyu to'o xá 'racagui, pa njabu da 'nathoyu ngu dí 'nathoui. ¹² De stá 'bucua ja ra ximhai stá jamasugayu co ri ts'edi pa hinxa 'uegueyu. Stá su núyu xá 'racagui, ne hinto ma'na de guehyu xa 'medi, nsõctho nú'a to'o dí 'ñepi da 'medi pa da njabu ngu mangu ra Maça T'ofu.

¹³ Nubyá ma ga mabu habu gui 'bui. Pe de dí 'bucua ja ra ximhai, dí a'i go gui subyayu, pa njabu nuyú da me'tsa ra johya ja yá coraso ngu nú'a dí pe'tsca. ¹⁴ Nuga stá xipabiyu ri noya, pe nuya ja'i nú'u hinyá gamfri di utsayu ngue'a nuyú ya hinyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai. ¹⁵ Hindí a'a'i pa gui tsits'i de guecua ja ra ximhai, nu'a dí a'a'i, ñaniyu de ra ts'ondahi. ¹⁶ Nuyú ya hinyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai. ¹⁷ Hangué dí a'a'i gui utuabiyu ri noya, pa njabu da 'uegueyu de gatho nú'a xá nts'o ja ra ximhai, ngue'a nuri noya gue'a majuani. ¹⁸ Ngu xá pëncaguiua ja ra ximhai, njabu nehe dí pehniyu pa da ma gatho ja rá ngani ra ximhai pa da mangu ri noya. ¹⁹ Nuga dí huts'i ga unga ma te po rá guehyu ngue'a dí ø't'a'i nú'a go ri paha, pa njabu neheyu da 'yø't'a'i ri paha ngue'a nuyú padi nú'a majuani.

²⁰ Hindí a'a'i pa seheyu, dí a'a'i nehe pa nuto gatho ma da 'yøde nú'a da manyu, ne da gamfrigu, ²¹ pa da 'natho'u ngu dí 'nathoui, ngue'a nu'i ma Dada'i gui 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'e. Ne dí a'a'i pa nú'u ne nuju ga 'nathohu, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da gamfri gue go gue'e xá pëncagui. ²² Ngu xá 'yø't'e pa bi hneca ri nsunda ja ma 'mai nuua ja ra ximhai, njabu nehe stá ø't'e pa da hneca ri nsunda ja yá 'mai'u, pa njabu da 'natho'u nehe ngu dí 'nathoui. ²³ Nuga dí 'bui con gue'u ne nu'i gui 'bui con gueque, y njabu da 'natho'u, pa njabu gatho ya ja'i ja ra ximhai da za da badi gue go gue'e xá pëncagui ne grí madi'u nehe ngu grí macagui.

²⁴ Ma Dada'i, ya ngu macagui desde nú'bu mi otho ra ximhai, ne 'nada ra nsunda habu ndí 'buhui. Nubyá nú'u to'o xá 'racagui dí ne da mabu núbu habu grá ma, y núbú ma dí hyanda ma nsunda nú'a ya ma ga yopa hani ma'na'qui. ²⁵ Ma hoga Dada'i, nuya ja'i hinyá gamfri hinguí padi to'o'i, pe nuga ha, dí padi to'o'i, ne núyu xá 'racagui padi gue go gue'e xá pëncagui. ²⁶ Stá utuabiyu to'o'igue ne tengu ri 'mai, ne ga sigui ga utuabi, pa njabu ngu grí macagui, neheyu da me'tsa nú'a ra hmate'a ja yá coraso, ne nuga ga 'bui con guehyu.

18

Bri ju nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Ha nu mi uadi bi mangu ra Jesu njabu, bi ma de guehni co yá nxadi ne bi 'rani ja 'nara hñe rá thuhu Cedró, pa bi zõni'u ja 'nara uaza, nepu ja bi yat'ini'u. ² Ha nura Juda nú'a bi da ra Jesu, ya mi padi nú'a ra uaza, ngue'a ndunthi ya 'mi'qui xqui mani'a co ra Jesu ne ma'ra yá nxadi, mi munts'ini'u. ³ Nu'bú ra Juda bi zixa 'na hmunts'i ya soldado ne 'raya gants'ahni nú'u xqui mehna ya

nda gá macja ne ya fariseo, ne ja bi mani'u ja ra uaza mri hña ya ñoti'ne con te da hñotehma. ⁴ Pe nura Jesu gatho mi patho nú'a te mi ma da t'ø'tuabi'a, hangue bá pøni de ja ra uaza pa bi nthëui'u, ne bi 'yambabi'u:

—¿To'o guí hoñhu?

⁵ Ha nu'ú bi ðadi ne bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Go guecagui.

Ne ra Juda nú'a to'o bi da'a mi 'bahuini ya soldado ne ya gants'ahni. ⁶ Ha ngu bi uadi bi mąnga ra Jesu gue go mi gue'a, nu'bú nu'ú bi mengui dega xetha ne bi dagui ja ra hai. ⁷ Nepu nura Jesu bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿To'o guí hoñhu?

Ha nu'ú bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

⁸ Ha ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñena:

—Ya stá xi'ahm gue go guecagui. 'Bm go gueque guí hongaguihu, oxqui juhni ni 'na de núyu dri 'ño'be.

⁹ Ra Jesu bi mąnga njabu pa da nja ngu nura noya xqui mañ'a: "Ni 'na hindá 'bedi de núyu xcá 'racagui." ¹⁰ Nu'bú nura Simu Pedro mri hña 'nara mahuai, ha bi c'o'tsi ne bi dacua rá gu de ra 'ñei rá 'bego ra dąnga nda gá macja. Y nú'a ra 'bego'a mrá thuhu ra Malco. ¹¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Oguí øt'a njabu, pe'tsa ri huai. Majuani ma ga tho ra thogui, ngue'a gue'a rá paha Ajuą ma Dada.

Ra Jesu bi ts'ixa ja rá thandi ra dąnga nda gá macja

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Nepu nuya soldado co ya nda ne co ya gants'ahni nú'u xqui mēhna ya nda gá xodyo bi mihi'u ra Jesu ne bi du'ti. ¹³ Rá mudi bi ts'its'i'a habu mi 'bu ra Anás, ngue'a nú'a go mrá ndøhña ra Caifá nú'a to'o mrá dąnga nda gá macja de nú'a ra jeya'a. ¹⁴ Nura Caifá go gue'a xqui ma ne xqui xipa ya nda gá xodyo gue mri 'ñepi hōnda 'na da du po rá ngue ya ja'i.

Ra Pedro bi ncøni gue himi padi ra Jesu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ha nura Simu Pedro ne ma'na ra nxadi mri 'befa zi yabatho mi dąnga ra Jesu. Nú'a rá ñoho ra nxadi mrá mpadi nú'a to'o mrá dąnga nda gá macja, hangue nu'á bi yut'a ja ra patio de rá ngu'a habu xqui ju'ta ra Jesu. ¹⁶ Pe nura Pedro bi gohi møte de ra gosthi. Nepu nú'a ra nxadi mrá mpadi nú'a to'o mrá dąnga nda gá macja bi bøni ne bi ñaui ra 'behña nú'a mrá nsugosthi pa bi thoca ra Pedro mbo. ¹⁷ Nepu nú'a ra 'behña mrá nsugosthi bi 'yambabi ra Pedro ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nura ðame'a?

Nepu nura Pedro bi ðadi bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

¹⁸ Ha nuya 'bego ne ya gants'ahni xqui 'ñu ra tsibi ngue'a xmá tse, ne mi 'bahni mri mpa'ti, ha nehe ra Pedro mi 'bahuini'u mri mpa'ti'a.

Ra dąnga nda gá macja bi 'yø'tua ya nt'ani ra Jesu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Ha nú'a ra dąnga nda gá macja bi 'yambabi ra Jesu de yá nxadi ne de rá nt'utuute. ²⁰ Ne nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñena:

—Nuga stá ña ja yá thandi gatho ya ja'i, nzantho stá udi ma nt'utuate ja ya nija ne ja ra ndanija habu di munts'a gatho ya xodyo, ne hinstá ña mant'agui.
 21 ¿Hanja go guí angagui? 'Yambabi to'o gatho xa 'yode te stá ma. Nú'ú ha, pađi xá hño te stá ma.

22 Ha nu mi mangan njabu ra Jesu, 'nara gants'ahni mi 'bahni bi umba 'nara mpe'ti'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabu guí thatuabi ra danga nda gá macja?

23 Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bú stá ñama'ñahma, da za guí xiqui te rá 'be'a stá ma xá nts'o. Xi'a gue dá ña xá hño, ¿hanja guí nabgagui?

24 Nepu de gue'a ra Anás bi mehni mi that'itho pa habu mi 'bu ra Caifá nú'a mrá danga nda gá macja.

Ra Pedro bi yopa ncøni gue himi pađi ra Jesu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

25 Ha nura Pedro mi 'bahni mri mpa'ti bi t'ambabi ma'na'qui:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nú'a ra 'ñøhø'a?

Ha nu'á bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

26 Ha mi 'bahni 'nará 'bego ra danga nda gá macja, ne nu'á mi ja te mrá njau nú'a xqui thacua rá gu, ne nura Pedro go xqui 'yø't'a njabu. Nura 'bego'a bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hindá hant'a'ini ja ra uza con gue'a?

27 Ha nura Pedro bi ncøni ma'na'qui, ne 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

Ra Jesu bri 'ba'ma ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

28 Hamxuditho bi ts'ixa ra Jesu de ja rá ngu ra Caifá pa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato nú'a mrá gobierhnu, ha nuya xodyo himbi yut'a mbo ra ts'utbi pa njabu hinda nts'oqui'u, ne pa njabu da za da zi ra hñuni de ra ngo dega pascua.

29 Nu'bú ra Pilato bi bonga møte habu mi 'bai'u pa bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Te 'be guí ne guí mambabihani?

30 Nu'ú bi dađi ne bi 'ñembabi:

—'Bu hinte ma ts'oqui xa 'yøthma, nixi stá tsin'ahmahe.

31 Ha nura Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixhu ne go da 'yø'tuahra ra ts'utbi ngu nú'a mangan ri leyhu.

Ha nuya xodyo bi 'ñena:

—Núje dyá xodyohe hindí pe'tshe ra nsequi pa ga hohe 'nara ja'i.

32 Bi mangan njabu'u pa ra Jesu da 'yo ja yá 'ye ya me Nroma, ngue'a nu'ú ha, mi pe'tsa ra nsequi pa da nhyote'u ja 'nara ponza. Hangue bi njabu ngu xqui mangan ra Jesu te ma du mi ma da du'a. 33 Nepu nura Pilato bi yopa yut'i ma'na'qui habu mi ja rá ts'utbi, ne bi zohna ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

34 Ha ra Jesu bi dađi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue to xa xi'a'i, o go guí manse?

35 Ha ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha gue drá xodyoga? Nuya mengu ri hai ne ya nda gá macja go gue'u bá tsi'a'i de guecua. ¿Te xcá 'yø't'e?

36 Nu'bú ra Jesu bi dađi ne bi 'ñena:

—Ma nsu dega nda hingo xa 'raca ya meximhai. Nu'bu go xa 'racjhma'u, nu'bu nú'u to'o gra manda xa ñanjhmaḡa de ja yá 'ye ya nda gá xodyo. Pe numa hmandaga hingo mahyegui ngu nú'u jaua ja ra ximhai.

³⁷ Hangue nura Pilato bi 'ñembabi:

—Nu'bu nu'i 'nagra ndague'bu.

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, dra nda ngu ja juadi gá ma. Pa gue'a dá e dá 'buiua ja ra ximhai pa ga xipa ya ja'i nú'a majuañi. Nuto gatho camfri nú'a majuañi, go gue'u ode nú'a dí ma.

³⁸ Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿To ja gue'a pañi nú'a majuañi?

Ra Jesu bi s:cuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ha nu mi manga njabu bi bonga mōte pa bá yopa ñaui ya xodyo ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabi nuna ra 'ñohø. ³⁹ Numa nzaihu dí pe'tshu dí hec'ahu 'nara 'yofadi núya de ra ngo dega pascua. Nu'bu, ¿ha guí nehḡa ga hec'ahu nuni ri Ndaḡu nú'ahu gyá xodyohu?

⁴⁰ Ha nu'ú bi mudi bi mafi gatho ne bi 'ñena:

—¡Nuni hina, nura Barraba ha!

Ha nú'a ra Barraba mra dacate'a.

19

¹ Hangue ra Pilato bi manda bri fet'a ra Jesu. ² Nepu nuya soldado mi 'bahni bi met'a 'nara corona dega 'bini, ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu ne bi hyete 'nara thenga dutu. ³ Nepu bi 'ñembabi'a:

—¡Bui pa nzantho nu'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

Nepu nu'ú mi umba ya mpe'ti'a.

⁴ Ha nura Pilato bi bonga mōte ma'na'qui ne bi 'ñembabi ya xodyo:

—Ndi, dra zin'a'ihua pa gui pahḡa gue hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁵ Ha ra Jesu bi bonga mōte mi hu'tsa nú'a ra corona dega 'bini ne mi he nú'a ra thenga dutu. Nepu ra Pilato bi 'ñemba ya xodyo:

—¡Xi 'bacua nuna 'ñohø!

⁶ Ha nuya nda gá macja ne ya gants'ahni mi mantho'u nu mi hyanda ra Jesu, ne mi eñ'u:

—Nuni dra pont'i, dra pont'i pa da du.

Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixhu, go da bá ponthu, ngue'a nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁷ Nepu nuya xodyo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuje dí pe'tshe 'nara ley, ne nura ley'a ma gue nuni dí 'ñepi da du, ngue'a xa 'ñet'a T'u de Ajuá.

⁸ Ha nu mi 'yode ra Pilato nú'a mi mañ'u, ma'na bi ntsu'a. ⁹ Hangue bi zixa ra Jesu ma'na'qui mbo ja ra ts'utbi ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—¿To'o rá 'mehni'i?

Pe nura Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Hangue ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue hinte guí thadi? ¿Ha gue hinguí pañi gue dí ha ra ts'edi pa ga pont'a'i o pa ga hec'a'i?

¹¹ Nu'bu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ni 'nara ts'edi hinguí hā pa da za te gui 'yōtcagui 'bū hingo Ajuā da 'ra'a ra ts'edi. Hangué nú'á to'o xa dagagui ja ri 'yε, nú'á go gue'a ma'na tu ra ts'oqui gue nu'i.

¹² Hangué desde ra ora'a, ra Pilato mi ne da hyεguihma'a, pe nuya xodyo himi tsaya ra hmafi ne mi ena'ε:

—iNu'bū nu'i gui hyεgui nú'a ra 'ñhø'a, nu'bú hingrí amigo ra dānga ndā Cesa, ngue'a gatho nú'a to'o da 'ñet'a ndā gue'a rá ncontra ra Cesa!

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Pilato nú'a mi mañ'u, nu'bú nú'á bi manda da ts'ixa ra Jesu pa mōte, nepu nehe'a bi bōni pa bá hudi ja rá hudi dega ts'εtbi ja ra luga mrá thuhu Gabata dega ebreo, rí bōni da 'ñena rá thuhu ra T'ut'ado. ¹⁴ Y nú'a ra pa'a mrá pa dega nthoqui de ra ngo dega pascua, ne ngu mi nzunga 'rato xudi. Nepu ra Pilato bi 'ñembabi ya xodyo:

—iNdi, 'bacua ri Ndaḥu!

¹⁵ Pe nu'á bi yopa mafi'ε ma'na'qui ne bi 'ñena:

—iTsits'i, bá pont'i, ne ja dí duni!

Nepu ra Pilato bi 'ñembabi'ε:

—¿Ha gue guí nehu ga pont'a nuna ri Ndaḥu?

Nepu nuya ndā gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Cesa hōnse go gue'a ma ndahe, y jo'o ma'na.

¹⁶ Hangué ra Pilato bi 'yent'ua ja yá 'yε ya xodyo pa dra pont'i'a. Hangué nu'á bi zinga ra Jesu ne bi zits'i pa da pont'i ngu mi ne'ε.

Ra Jesu bri pont'a ja ra ponza

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ne ra Jesu bi bōni mi ndude rá ponza. Ne bi ts'its'i pa ja ra t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, dega ebreo rá thuhu Golgota. ¹⁸ Ne ja brá pont'ini'a co má yoho ya 'ñhø, 'na cada rá hyo, ha ra Jesu bi 'yoda madetho de gue'ε. ¹⁹ Y ja ra ponza habu bri pont'a ra Jesu xqui thøta 'nara xithe ne mi huxni 'raya noya nú'á bi manda ra Pilato da t'ofo. Mi ena njabu: “Ra Jesu ra me Nasare, rá Ndā ya xodyo.” ²⁰ Ne ndunthi ya xodyo bi hñe'ta nú'ε ya noya, ngue'a habu bri pont'a ra Jesu mi guetbu ra hnini Jerusale, y nú'ε ya noya'ε xqui t'ofo dega ebreo, ne dega griego, ne dega lati. ²¹ Ne nuyá ndā gá macja ya xodyo bi ma bá embabi ra Pilato:

—¿Hanja gá ofo njabu gue go gue'a rá Ndā ya xodyo? 'Yofu gue nu'á mi manse gue rá Ndā ya xodyo.

²² Ha nura Pilato bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'a stá ofo, ya stá ofo.

²³ Ha nu mi uadi bi pont'a ra Jesu nuya soldado, bi gumpa yá dutu ra Jesu nú'ε xqui 'bøcuabi. Mí goho ya soldado, ne bi hñegue 'ra 'na xeni nuya dutu'ε. Ne bi gumpa rá mahe nú'a himi pe'tsa ni 'nará nt'edi, mi xøgue ra xeni. ²⁴ Nepu nu'á bi 'ñembabi'ε 'na ngu 'na:

—Hinga ma ga tñihε, ma ga rifahu pa ga nuhu to'o drá εeti.

Hangué bi njabu ngu mānga ra Māca T'ofu habu ena: “Bi nhyegue 'ra 'na xeni ma dutu, ne bi rifagui nú'a ma'na ma he.” Ne gue'a bi 'yøt'a ya soldado.

²⁵ Y guetbu ja ra ponza mi 'bahni rá nana ra Jesu, ne 'nara 'bchña nú'a mrá cu rá nana ra Jesu, ne ra Maria rá 'bchña ra Cleofa, ne ra Maria Magdalena.

²⁶ Ha nu mi hyanda ra Jesu rá nana mi 'bahuini nú'a rá hmaça nxadi'a, nu'bú nu'á bi 'ñembabi rá nana:

—Nubyá 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri t'εbya'a.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nehe nú'a rá hmaça nxadi:

—Ne'i, 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri nana'bya'a.

Y desde gue'bu, nura hmaça nxadi bi zits'i'a ja rá ngu pa bi japamasu.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Y ra Jesu mi paði gue ya bi uadi gatho, nepu pa bi nja ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu, nu'á bi 'fiena:

—Tsuca ra nduthe.

²⁹ Ha mi jani 'nara mohi mi po ra ju'tsa vinu. Nepu bri 'bo'mba 'nara sponja co nura ju'tsa vinu ne bri thota ja 'nara ts'ut'o dega isopo, nepu bi 'bø'tse asta ja rá ne ra Jesu. ³⁰ Ha nu mi zi nura ju'tsa vinu ra Jesu bi 'fiena:

—Ja xa uadiua gatho nú'a xra 'bepcagui.

Ne 'bestho ra ora'a bi ñe'mi ne bi du.

'Nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiña ra Jesu co 'nara lansa

³¹ Ha mrá pa ra nthoqui de ra ngo dega pascua, hangue nuya nda gá xodyo bi ma bá bantebi ra Pilato pa da manda dra thempa yá ua nú'u xqui 'bont'i ne da ja'mba yá ndo'yo de guehni, pa njabu ni 'nara anima hinda gohi ja ra ponza nura pa dega tsaya, ngue'a nú'a ra pa dega tsaya gue'a ra dango.

³² Hangue nuya soldado bi uat'i habu mi zadi 'na de nú'u ya be xqui 'bont'i mahyegui co ra Jesu pa bi thempabi yá ua, nepu bri jabu nehe nú'a ma'na ra be. ³³ Pe nu mi uat'i habu xqui 'bont'a ra Jesu, nu'á ya himbi thempa yá ua ngue'a bi hyandi'u gue ya xqui du'a.

³⁴ Pe 'nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiña co 'nara lansa, nepu 'bestho bi bonga ra ji ne ra dehe. ³⁵ Ha nú'a to'o pedena, go 'na to'o bi hyandi, y nuna ma go guehna majuan, pa gui camfrihu nehe. ³⁶ Bi njabu pa bi nja ngu mąnga ra Maça T'ofu habu ena: “Hindra thempabi ni 'nará ndo'yo'a.”

³⁷ Y nehe bi njabu ngu mąnga ra Maça T'ofu habu ena: “Ya ja'i bi hyandi nú'a bi sunse'u.”

Ra Jesu bri t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Nepu ra Jose mrá me Arimatea bi ma bá bantebi ra Pilato pa da 'yapa nsequi da ca'mba rá zi ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne da duts'i'a. Ra Jose xqui gamfri ra Jesu, masque mant'aguitho ngue'a mi tsu yá mixodyoui. Ne ra Pilato bi umba nsequi, hangue bi ma bá ca'mba rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne bi duts'i. ³⁹ Nehe ra Nicodemo nú'a xqui ma da c'a'tsa ra Jesu dega xuui, nehe bi mani habu xqui 'bont'i'a. Nu'á mi hña ra mirra mi nthants'i co ra aloe, mi pe'tsa 'natema'ret'a kilo rá hñu. ⁴⁰ Nepu nu'á bi du'tsua rá zi ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co ya xani dutu nú'u xqui t'axa nú'a ra mirra ne ra aloe, ngue'a mi njabu yá nzai yá nt'agui ya xodyo. ⁴¹ Y nu habu bri pont'i'a, mi jampa guetbu 'nara uaza habu mi ja 'nara cuts'i pa ra nt'agui, ne hinto xqui nt'aguitho ja nura cuts'i'a. ⁴² Hangue ja bá aguini'u ra Jesu ngue'a guehni bi gampa guetbu'u de habu xqui 'bont'i'a, ne ngue'a yaya mi ma da mudi ra pa dega tsaya de ya xodyo.

20

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Nitho nú'a ndomingo, tobya himi hats'itho, ra Maria Magdalena bi ma habu xqui t'agui ra Jesu, ne bi hyandi gue xqui t'ent'a ra do nú'a xqui jot'a ra nt'agui. ² Hangue nu'á bi ma hnest'ihí pa habu mi 'bui ra Simu Pedro ne nú'a ma'na ra nxadi nú'a xi mrá hmaði ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Xa thaj ra zi Hmu de habu mi t'agui ne xa thuts'i, y nubya nixi hindí pahe habu xá ts'ogui'a.

³ Nepu nura Pedro bi ma 'bestho pa da c'a'tsa ra nt'agui co nú'a ma'na ra nxadi. ⁴ Bi ma hnest'ihí ri yoho, pe nú'a ma'na ra nxadi ma'na bi 'met'o de ra Pedro, hangue 'met'o bi zonga ja ra nt'agui'a. ⁵ Ngu bi zoni bi ndoqui ne bi nc'ats'i, nepu bi hyanda ya xani dutu mi 'bõni, pe nu'á himbi yat'i. ⁶ Nepu hinga ya'a 'bestho bi zonga ra Simu Pedro nú'a mri 'befa, ne nu'á ha, bi yat'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda ya xani dutu mi 'bõni. ⁷ Ne bi hyanda nú'a ra dutu xqui thu'tuahma rá ñaxu ra Jesu xqui 'bants'i ne 'nambu xqui thuts'i. ⁸ Nehe nú'a xqui zonga ra madu, bi yat'i mbo habu bi t'agui ra Jesu pa bi hyandi, ne bi gamfri gue ra Jesu xqui yopa nte ngu xqui xipi'u. ⁹ Nu'á hinxqui zo yá mfeni de nú'a mi mangua ra Maca T'ofu habu ena gue mi pe'tsi da nangui de ja ra du, ne asta nura ora'a ja bi zo yá mfeni'u. ¹⁰ Nepu ri yoho bi mengui pa ja yá ngu'u.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du
(Mr. 16:9-11)

¹¹ Pe nura Maria mi 'bahni møte guetbu ra nt'agui mi zoni, ne ra ora mi zoñ'a bi ndoqui pa bi nc'axa mbo ra nt'agui. ¹² Ne bi hyanda yoho ya enxé mri hñe t'axi, 'na mi hudi habu xqui nja rá ñaxu, ha nu'á ma'na habu xqui nja yá ua nuni habu xqui 'bégui hmaha rá zi ndo'yo ra Jesu. ¹³ Ha nu'á bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿hanja guí zoni?

Nu'á bi 'ñena:

—Ngue'a xa thaj ma zi Hmu ne xa thuts'i, ne hindí padi habu xá ts'ogui'a.

¹⁴ Ne nu mi mangua njabu'a, bi ñegui nepu bi hyanda ra Jesu mi 'bahni, pe nu'á himbi badi ua go mi gue'a ra Jesu. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, ¿hanja guí zoni? ¿To'o guí honi?

Ha nura Maria mi hu rá mui gue go mi gue'a ra nsu uaza, hangue bi 'ñembabi:

—Ndada, 'bu xcá tuts'igie, xicagui habu xcá tsogui pa ga ma ga tuts'i.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¡Maria!

Ra ora'a ra Maria bi mpunts'i ne bi 'ñembabi dega ebreo:

—¡Raboni! —Nú'a ra noya'a rí bõni da 'ñena Xahnate.

¹⁷ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí thangagui ngue'a hinstá matho habu bí 'bu ma Dada, pe rí ma bá xipabi nú'u ma'ra ma cu ne guí 'ñembabi'u gue ma ga ma habu bí 'bu ma Dada ne ri Dadahu, ma Ajuá ne ri Ajuahu.

¹⁸ Nu'bá ra Maria Magdalena bi ma bá xipabi ya nxadi gue xqui hyanda ra zi Hmu, ne bi xipabi'u ngu nú'a xqui xipabi'a.

Ra Jesu bi 'mai madetho de yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ne nura domingo'a de mi nxuui ya nxadi xqui munts'i ne xqui got'a ya gosthi ngue'a mi tsu ya nda gá xodyo. Nepu bi zonga ra Jesu ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁰ Ne nu mi xipabi njabu'u, bi 'ñutuabi yá 'ye ne rá hyo rá tiña. Hangue ya nxadi xi bi johya ngue'a bi yopa hyanda ra zi Hmu. ²¹ Nu'bá ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—'Buh_u te rá 'ñen_{tho}. Ngu bá p_{encagui} Aju_a ma Dada, njab_u nehe dí p_{en'}ah_u.

²² Ne nu mi m_{anga} njab_u bi hui'ti'_u ne bi 'ñembabi:

—Hñ_{añ}h_u ra M_{aca} Nd_{ah}i. ²³ Nuto gatho gui pumbah_u yá ts'oqui, gue'_u dra pumbabi, ne nuto gatho hingui pumbah_u, gue'_u di tuda yá ts'oqui.

Ra Toma bi hyanda ra zi Hmu gue xqui yopa nte de ra du

²⁴ Pe nura ora mi z_{onga} ra Jesu mi jo'oni ra Toma 'na de nú'_u ya 'r_{et'}amayoho ya nxadi, nú'_a mi t'embi ra Go. ²⁵ Hangu_e nu ma'ra ya nxadi bi 'ñembabi ra Toma:

—Stá hanthe ra zi Hmu.

Nep_u nu'á bi 'ñembabi'_u:

—'B_u hinga handua yá 'y_e hab_u bi mfoxa ya clavo, ne 'b_u hinga thint'a ma dedo hab_u bi mfoxa ya clavo, ne 'b_u hinga thint'a ma 'y_e ja rá hyo rá tiñ_a, hinga camfri.

²⁶ Rá hñ_{ato} ma pa'a bi yopa munts'a ya nxadi ma'na'qui, ne nu'bú' h_a, mi 'bahni nehe ra Toma. Nep_u bi z_{onga} ra Jesu mi jot'a ya gosthi ne bi 'mai madetho de gue'_u ne bi z_{engua} bi 'ñembabi'_u:

—'Buh_u te rá 'ñen_{tho}.

²⁷ Nep_u nu'á bi 'ñembabi ra Toma:

—H_{au} ri dedo ne thint'a ja ma 'y_e, ne h_{au} ri 'y_e ne thint'a ja rá hyo ma tiñ_a. Ográ 'ñ_{ag}amfri, camfrigui.

²⁸ Nu'bú' ra Toma bi d_{adi} ne bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Hmu'i, ne ma Aju_a!'i!

²⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya xcá camfri ngue'a xcá hyandgagui, nague Toma? Dá njapi nuto gatho camfrigui masque hinxa hyandgagui.

Nuna ra t'ofu bi t'ofu pa gui camfrih_u

³⁰ Ndunthi ma'ra ya d_{anga} nt'udi bi 'y_{ot'}a ra Jesu ja yá thandi yá nxadi, pe nu'ú hinxa t'ofu ja nuna ra t'ofu. ³¹ Pe nuyá bi t'ofu pa da za gui camfrih_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go gue'a ra Cristo rá T'_u Aju_a, ne pa 'b_u gui camfrih_u, da nja ri teh_u pa nz_{antho} po rá ngue'a.

21

Ra Jesu bi c'a'tsa yoto yá nxadi ja ra ñ_{an}the

¹ M_{efa} ra Jesu bi yopa hnequi hab_u mi 'b_ui yá nxadi ja ra ndehe rá thuhu Tiberia. Ne bi yopa hnequi nj_{aua}: ² Ra Simu Pedro mi 'b_uhui 'nadb_u ra Toma nú'_a mi t'embi ra Go, ne ra Natanael nú'_a ra me Ncaná de Galilea, ne yá t'_u ra Sebedeo, ne má yoho yá nxadi ra Jesu, gatho'_u 'nadb_u mi 'b_ui. ³ Ha ra Simu Pedro bi 'ñembabi'_u:

—Ma ga ma ra 'b_ehu_a.

Ha nú'_u ma'ra nehe bi 'ñ_ena:

—Ga maha nehe.

Nep_u bi ma'_u ne bi y_{ut'}a ja 'nara motsa, pe nura xuui'a hinte bi gu'_u. ⁴ Ha nu mi hyats'i mi 'bahni ra Jesu ja rá hyo ra ndehe, pe nuya nxadi himi p_{adi} ua go mi gue'a ra Jesu. ⁵ Nep_u nu'á bi 'ñembabi'_u:

—Ts'_{unt'}u_hu, ¿ha hinte xcá ju_hu?

Nu'ú bi d_{adi} ne bi 'ñ_ena:

—Otho.

⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi'_u:

—Cathu ra xit'a po ja ra 'ñei de ja ra motsa ne njabu da za gui jahu.

Hangué nu'ú bi gat'a ra xit'a, ne nu mi gats'i xi mi ñuxa ya hua asta himi tse di da pøtse'u co yá hñu ya hua mi cu. ⁷ Nu'bá nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¡Go guehni ma zi Hmuhu!

Ha ngu mi 'yøde ra Pedro gue go mi gue'a ra zi Hmu, nu'bá bi dama hñuxa rá he nú'a xqui hñáqui, ne bi hñøt'a ja ra ndehe pa bi zønga ja ra ñanthe habu mi 'ba ra Jesu. ⁸ Ne nu ma'ra ya nxadi bi 'yet'a ra motsa pa ja ra ñani, mri gat'atho'u ra xit'a nú'a mi ñuxa ya hua, ngue'a himi yabu pa ja ra ñani, ngu mi 'na nthebe metro rá yabu. ⁹ Ha nu mi bøni'u de ra motsa, bi hyanda 'raya despi mi zøni, ne ja mi oxni 'nara hua mi nthaxi, nehe mi jani 'raya thuhme.

¹⁰ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá hahu 'raya hua nú'u ja juadi gá jahu.

¹¹ Nu'bá ra Simu Pedro bi yat'a ja ra motsa ne bi pønga ra xit'a ja ra ñanthe nú'a mi ñuxa ya danga hua, mi 'na nthebe made ne hñu yá ndunthi'u. Y masque mi ndunthi ya hua pe ra xit'a himbi ntani. ¹² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá e gui ntacohu.

Ha nuya nxadi mri ntsapabi da 'yambi to'o'a, ngue'a mi padi'u gue go mi gue'a ra zi Hmu. ¹³ Nepu nura Jesu bi joni ja ra tsibi bi hñaca ya thuhme ne bi umbabi'u; njabu nehe bi 'yøt'e co ra hua.

¹⁴ Ya rá hñu'qui'a xqui 'ñudi ra Jesu ja yá nxadi nu de ya xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi ñqui ra Simu Pedro

¹⁵ Nu mi ua ntaco'u ra Jesu bi 'yambabi ra Simu Pedro ne bi 'ñembi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha gue ma'na go grí maçagui de guehyu ma'ra?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca ma zi t'uca deti.

¹⁶ Nepu rá ño'qui ra Jesu bi 'yambabi ma'na'qui, bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti.

¹⁷ Nepu rá hñu'qui bi 'yambabi ma'na'qui, ne bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'u'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra ora'a bi du rá mai ra Pedro ngue'a ya rá hñu'qui bi 'yambabi ua mi ma di'a, ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'i gatho go guí padi, ne guí padi gue xi drí ma'i.

Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi deti. ¹⁸ Xi majuani dí xi'a'i, nú'bu nguí nts'ant'u nguí hese ri he ne nguí 'yo habu go nguí ne. Pe nu xcri ndaxjua ma gui tanga ri 'ye, ne ma'na to ma da hye't'a'i ri he, ne da zix'a'i habu hingo gui negue.

¹⁹ Bi mangu njabu'a pa bi xipi te ma du mi ma da du ra Pedro pa da hnequi rá nsunda Ajuu. Ne nu mi mangu njabu bi 'ñembabi:

—¡Tengagui!

Ra hmaça nxadi

²⁰ Nepu nura Pedro bi ñegui ne bi hyandi gue mi dena nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu, nú'a xqui hñudi ja rá hyo ra Jesu nú'bu mi nt'oxi'u ne xqui 'yambabi to'o mi ma da da'a. ²¹ Ne nu'bu ra Pedro nu mi hyant'a bi 'yambabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi nuni, ¿te go ma da jani?

²² Nu'bu ra Jesu bi dadi:

—Nu'bu go ga negá nuni da 'mai asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue? Nu'i go da tengagui.

²³ Hangue nuna ra 'bedena bi 'ño ja gatho ya gamfri, ne bi beni'u gue nura nxadi'a himi ma da du. Pe ra Jesu himbi 'ñena gue himi ma da du, hõnse bi 'ñena: “Nu'bu go ga negá nuni da 'mai asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue?”

²⁴ Nú'a ra hmaça nxadi'a go gue'a di damajuani de nuya ya t'õt'e bi nja, ne bi 'yofo ja nuna ra t'ofu. Ne dí pahe gue nú'a bi 'yofo gue'a majuani.

²⁵ Nehe ja ndunthi ma'ra ya t'õt'e nú'u bi 'yõt'a ra Jesu. 'Bu to da 'yofo gatho'u dí beni gue nuya t'ofu'hinda 'ñeni gatho maxøgue rá nguni ra ximhai. Njabu gue'a.

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

Ra Zidada Jesu bi ñatcah̄ da m̄encah̄ ra Maça Ndah̄i

¹ Núga drá Luca, nura mudi t'ofó dá ofo ne dá p̄ehn'ab̄h̄, zi cu Teofilo, ja māni gatho nú'á te bi 'yòt'a ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, ne nú'á bi 'ñudi desde ra pa'á bi futa rá 'b̄efi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'á xqui huahni, ne po ra Maça Ndah̄i bi xipabi te mi ma da 'yòt'e'ú. ³ 'Mefa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'á bi 'm̄ucua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'ú gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'ú de hanja ri manda Ajuá.

⁴ Y de mi ñaui yá apostol ante da ma'á pa mahets'i, bi 'ñembi'ú:

—Oxqui ma gui p̄õñh̄ de guecua Jerusale, ja da 'b̄uh̄ua asta hingui hañh̄ nú'á xa ñá't'ah̄ Ajuá ra Dada, nú'á ya stá xi'ah̄ gue ma gui hañh̄. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahá ya 'bestho ma da z̄o ra pa gui nxisteheh̄ co ra Maça Ndah̄i.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñaui yá apostol bi 'ñani'ú bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israe pa da ndá?

⁷ Nu'ubá ra Zidada Jesu bi datuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah̄ gui pah̄ ha'm̄u ma da 'yòt'a Ajuá ra Dada nú'á xa bense'á da 'yòt'e. ⁸ Nu'ah̄, nu'á ma da nja, ma gui hañh̄ rá ts'edi ra Maça Ndah̄i sta z̄oh̄, ne ma gui dah̄ majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá nḡani Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho max̄ogue rá nḡani ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi m̄anga njab̄u ra Zidada Jesu bi njets'i pa mañá ja yá thandi yá apostol. Nep̄u bi hyandi'ú gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'ú ma'na'qui. ¹⁰ Nep̄u de mi n̄ots'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi damfri'ú mi 'bahni yoho ya enxe con gue'ú, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'á ya enxe'ú bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah̄ gyá me Galileah̄, ¿te 'b̄e guí n̄ò'tsh̄u nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth̄bya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth̄u bi ma, njab̄u ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mp̄ote ra Juda

¹² Nep̄u yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'òh̄o 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab̄u de ra t'òh̄o pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro. ¹³ Y nu de mi z̄oni'ú mbo ja ra hnini, bi b̄oxa ja ra t̄ongu hab̄u xqui mihi'ú, ne ja mi 'b̄uh̄ni ri gatho'ú, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'ú ra Alfeo, ne ra Simu nú'á mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'ú nz̄antho mi munts'i mi apabi Ajuá co 'nada ra mfeni, mahȳgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá n̄an̄á'á, ne ma'ra ya 'beh̄ña.

¹⁵ Ha nuya pa'ú bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'ú ne bi 'ñembi'ú:

¹⁶ —Ma zi cu'ih̄u, pe'tsi te xi da njab̄u ngu nú'á xqui m̄anga ra Davi ne bi 'yofó ngu nú'á xqui xipabi ra Maça Ndah̄i. Ra Davi bi ma de ra Juda nú'á to'o

bi zixa ya ja'i pa bá ju ma zi Hmuh_u ra Jesu. ¹⁷Y nuj_u dí pah_u gue nu'á go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyεgui ndí pεph_u'a. ¹⁸Nu'á bi pa ma zi Hmuh_u ra Jesu, y co nú'a ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nep_u nu'á bi dagui ma'memfo, ne 'bestho bi f0 rá mwi ne bi b0nga yá xefo, y bi du. ¹⁹Y gatho ya me Jerusale bi badi nú'a xqui nja, hangue nu'ú bi hñu'mbabi nura hai'a de yá hñáqui'ua Aceldama, ri b0ni da 'ñena ra Hai dega Ji. ²⁰Pe'tsi te da njabu ngu nú'a xa t'of0 ja ra Māca T'of0 ja ya Salmo ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,
oto sti ma da 'māini.

Nehe ena:

Nu'a mrá 'befihma'a, dá mε ma'na ra ja'i.

²¹Hangue mahyoni ga huañhabya 'na de nú'u to'o ndí 'ñoh_u gatho nú'u ya pa ndá 'buh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesu, ²²desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a tó'o ma ga huahni_u go gue'a ma da maxcah_u ga dahu majuāni gue ma zi Hmuh_u ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³Nep_u bi huahni'ua 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'ua ma'na ra cu rá thuhu ra Matía.

²⁴Nep_u bi 'yapabi'ua Ajuā ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí patca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'bucua to'o de guehy_u xcá huahni. ²⁵Nu'i go guí pađi nda'ña de guehy_u xcá huahni pa da mεp'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mp0te ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma hab_u mri 'ñepi da ma.

²⁶Y nu'ú bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'u 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nz0t'a nú'u 'ret'amayoho.

2

Xa z0h0 ra Māca Ndahi

¹Nu mi z0h0 ra pa de ra Pentecoste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadb_u co 'nada ra mfeni. ²Nep_u mi damfri'ua bi nt'0de 'nara ñani xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'0de gatho mbo ra ngu hab_u xqui munts'i'ua ngu 'ñena 'nara dānga b0nthi xi nts'edi. ³Ne 'mεfa bi hnequi 'ra ngu ya t'uca faspi maña de ja yá ñāxu cada 'na de nuto gatho mi 'buhni. ⁴Y gatho'ua bi hñānga ra Māca Ndahi, ne bi mudi bi ñā 'rama'na'ño ya hñāqui cada 'na de gue'ua ngu mi japabi ra Māca Ndahi da ñā'ua.

⁵Nuya pa'ua mi 'buhni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de haburaza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajuā ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶Y nu de mi nt'0de nú'a ra dānga ñani, ndunthi ya ja'i xi bi dāma munts'i hab_u mi 'bui ya cu, ne bi 'y0 ngue'a mi 0de yá hñāqui cada 'na de gue'ua. ⁷Ne himi pa te da beni, bi 'y0 ne mri 'ñēmbabi'ua:

—¿Ha gue hingo guehy_u ya me Galilea núyu dí 0hu ñā? ⁸Nu'bú zhanja cada 'na de guecj_u dí 0 ma hñāquih_u nú'a dá pah_u desde dá 'buh_u? ⁹Ngue'a 'ra de guecj_u dyá menguh_u Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Nroma, 'ra majuāni ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo h0nse ngue'a ri dēnga ma leyh_u. ¹¹Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguih_u dí 0hu xicj_u de ma hñāquih_u gra ñā cada 'na de guehy_u, ne xicj_u de nuya dānga t'0t'e xa 'y0t'a Ajuā.

¹²Nep_u nú'u ya ja'i'ua bi nts'0mi ne mi tu yá mwi mri 'ñēmba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí bømbyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyá xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'ba' ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'u má 'ret'ama'ra ya apostol, nepu bi ña nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá me Judeahu ne gatho nú'ahu guí 'buhuaa Jerusale, 'yøhu núna ma ga ma pa guí pahu. ¹⁵ Núyu guí øhu ña, hindi ti ngu guí beñhu, ngue'a ja nzunga guto xudi. ¹⁶ Núna guí hanthu, go guehna xqui mangua ra badi Joel gue mi pe'tsi da njabu, y nubyá ya gá hyanthu bi nja ngu nú'a bi mañ'a. Nu'a bi 'yofu njaua:

¹⁷ Ajuá bi 'ñena: Nuya pa da 'ñepu,

ma ga pempa ra Maça Ndahi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uhu ne ri t'ixuhu ma da ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya nt'udi,

nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa'hu gatho nú'u pøpqui, dra 'ñøhø que dra 'beñña, ma ga pempabi'hu ra Maça Ndahi

pa da umba ra ts'edi da ña.

¹⁹ Ne ma ga u't'ahu 'raya danga nt'udi nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai,

dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

²⁰ Ma guí hyanthu ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mexuui.

Nura zana ngu ma da nji.

Nepu de gue'a ja da zøhø nú'a ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá danga ts'edi'a strá nsunda.

²¹ Ne gatho nú'u to'o da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

²² Nú'ahu gyá me Israelhu, 'yødehu nuya ya noya ma ga xi'ahu: Nu'ahu guí pahu gue ra Jesu nú'a mrá me Nasare bi 'yøt'a gatho nú'u ya t'øt'e ne gatho nú'u ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'ahu po rá ts'edi Ajuá, ngu guí pøsehu, y njabu bi hnequi gue Ajuá xqui mehni'a. ²³ Pe nu'a bri da ja ri 'yøhu, nepu nu'ahu gá daphu ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi nja, bi njabu ngue'a Ajuá go bi bense da njabu y nú'a gue'a mrá paha'a. ²⁴ Nu'ahu gá hyøhu ra Jesu, pe nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'naru'qui de ra du, ngue'a nura du otho rá ts'edi pa da zami'a. ²⁵ Ra nda Davi xqui ma de gue'a ne xqui 'ñena:

Nuga dí paði gue Ajuá nzantho 'bui con gueque

pa da maxcagui ne da ñangagui.

²⁶ Hangué nuga xi drí johya ne dí ña co nura johya dí pe'tsi.

Ne dí tømí gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

²⁷ Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma guí hopi ja da gohni ma te ja ra du,

nixi guí hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmaca 'bøgogui.

²⁸ Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te,

ne ma guí 'raca 'nara danga johya nu xcrá 'bøpu mahets'i con gue'e.

Guehna bi mangua ra Davi ja ra Maça T'ofu.

²⁹ Nú'ahu ma cu'ihu xcá munts'ihuaa, xi majuani dí xi'ahu, xa du ma xitahu ra nda Davi ne bi nt'aguui'a, ne jaua rá nt'aguí asta mapaya. ³⁰ Ra Davi mrá 'mehni Ajuá hangué nu'a bi ma nú'a mri 'bèdi da nja. Ne mi paði gue mi ma da 'mu 'nará t'hu pa drá mpøt'e'a, ngue'a njabu xqui ña'tuabi Ajuá. Y nú'a ra t'hu'a go di gue'a ra Cristo nú'a xqui ña'tuabi da mehni pa da nda. ³¹ Hangué

nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'mefa, ne bi 'yofe gue mi pe'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui hñuts'i Ajuá pa da nda, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. ³² Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuañi gue Ajuá bi 'yot'e pa bi yopa nte de ra du. ³³ Hangué nubya po rá ts'edi Ajuá ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bi huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pehna ra Maça Ndáhi ngu nú'a xqui ñagui Ajuá ra Dada. Hangué gatho nú'a guí hanthú ne guí øhabya, go ra Maça Ndáhi øt'a njabu. ³⁴ Pe ra ndá Davi hingo bi njuts'i pa mahets'i, pe nu'á bi mañ'á bi 'ñena: Ajuá ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei,

³⁵ asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u ja nga'ti ri ua.”

³⁶ Nubyá, mahyoni da baði gatho ya me Israel gue Ajuá ra Dada xa hñuxa ra Jesu pa go di gue'a dra Hmu ne da ndá ngue'a go gue'a ra Cristo xpá pehni'a. Y go gue'a gá ponthu ja ra pont'i ne asta hinga' hyohe.

³⁷ Ha nu mi 'yode nú'a bi mangua ra apostol Pedro, nú'u ya ja'i mi 'bahni xi bi du yá maí, ne bi 'yambabi ra apostol Pedro ne nú'u ma'ra ya apostol, bi 'ñembi:

—Zi cuhu, nu'bú xi te rá 'be mahyoni ga øthebya?

³⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ñobrihu ne gui nxistehehu gatho'ihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabu dra pun'a ri ts'oquihu. Ne njabu ha, Ajuá da pen'a'ihu ra Maça Ndáhi pa da 'má ja ri corasohu. ³⁹ Ngue'a nuna hñá'tina pa gue'ahu ne pa ri básihu ne pa gatho ma'ra ya ja'i 'bu ja rá nguani ra ximhai nú'u da zohna Ajuá ma Hmuhu.

⁴⁰ Ra apostol Pedro bi sigui bi zofe ya ja'i co ndunthi ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpeøhø pa hinda ze'ahu rá cuε Ajuá nú'a ma da zædi nú'u hingui ne da mpeøhø.

⁴¹ Nepu gatho nú'u to'o bi hñani nú'a ra ts'ofe'a bi nxistehe 'bestho. Hangué nura pa'a bi hñuxa ngu má hñu 'mo ya gamfri. ⁴² Y nu'á bi 'yot'a gatho nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bu'u co 'nadra mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyegui pa da zi ra Maça Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'maí ya maði gamfri

⁴³ Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'ot'e co rá ts'edi Ajuá. ⁴⁴ Ne gatho nú'u ya gamfri mi 'bui 'nadbú ne mri mfax'u 'na ngu ma'na pa hinte da 'bepi'u. ⁴⁵ Ne mi pa gatho nú'a te mi pe'tsi'u ne mi hecuabi gatho nú'u ma'ra ya zi hyoya cu nú'u mi othobi. ⁴⁶ Ne hyastho 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra Maça Nt'oxi ja yá ngu'u, ne mri ñuni'u mahyegui co ndunthi ra johya ne co 'nara hoga mfeni. ⁴⁷ Ne mri nsunda Ajuá mahyegui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi øt'e'u, nu'bú nuya ja'i'u mi numahño'u. Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'u mi zofe Ajuá, ne mri munts'a 'nadbú co nú'u ya maði gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

¹ 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mri ma pa ja ra ndanija ngu nzanga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra søcambeni ja ra nija. ² Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñhø mrá doua

desde xqui 'mai. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'u to'o mi thohni mi cat'a mbo ra ndanija. ³ Nu'bá nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yat'a ja ra ndanija, bi 'yapabi ra boja. ⁴ Nepu nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi meti, ne ra Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi nu'ta nú'u yoho ya apostol, mi hu rá mai gue mi ma te da umbahma'u. ⁶ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i. Nú'a dí pe'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

⁷ Nepu bi mipa rá 'ye ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'egui. ⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yenga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi meui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi xocambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xocambeni Ajuá. ¹⁰ Nepu nu'ú 'bestho bi badi gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gothi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'u de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ Mefa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'u ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'u ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, çhanja xi grí 'yøhu, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edisehe go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi xocambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'u ma'ra ndu ma xitahu, nú'a go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'u'a, pa njabu da hneca rá ts'edi nura T'u'a. Nú'a go gue'a gá daphu ya nda, ne gá mañhu ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴ Pe nu'ahú hingá nehú, masque go gue'a rá hmaça T'u Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yø't'e. Pe nu'ahú gá eñhu gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nepu nu'ahu gá hyohu nú'a to'o ri 'racja ra te, pe Ajuá bi 'yø't'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanthu ne guí pahu gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njabu ngu guí hanthabya.

¹⁷ Nubyá, nú'ahu ma cu'ihe, dí pahé xá hño gue gá dahu ra Jesu ngue'a hinte nguí pahu, ngu nú'u ma ndahu nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yø't'e, hangue gá mfaxhu gá hyohu ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yø't'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'bu ne xqui 'yofø'u gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da nda mi pe'tsi da thogui ndunthi ya uguí asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubyá mahyoni guí ñobrihu ne guí yopa jonihu co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquihu, y nu'bé hã, nu'á da 'ra'a'ihu 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'mai. ²⁰ Ne da yopa pen'a'ihu ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da nda. ²¹ Ne nu'á xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'buhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'bu yá maça 'mehni da ma.

²² Ngu bi manga ra Moise bi xipa ndu ma xitahu bi 'ñembi: “Nú'a Ajuá ma

zi Hmuh_u ma da hñux'ah_u 'na de gue'ah_u pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'á ma gui 'yøteh_u nú'á da xi'ah_u. ²³ Ne gatho nú'ú to'o hinda ne da gamfri bi rá noya nú'á ra 'mehni'a, nu'ú dra huati ne da 'medi de ja yá hmini."

²⁴ Gatho nú'ú ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui mā nehe de nuya pabya dí 'buh_u. ²⁵ Y nú'ú ya hñá'ti bi mānga nuya 'mehni'ú, gue'ú pa gue'ah_u. Y nú'ú ya japi de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitah_u, nehe gue'ú pa ri hñoh_u. Hangué Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: "Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gatho ya ja'i de rá ngani ra ximhai." ²⁶ Y nu'ah_u go yá mudi'ih_u bá pen'ah_u rá T'ú Ajuá pa bi zo'ah_u gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u pa njab_u da jap'a'ih_u.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñqui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buhniho ja ra ndanija mi zofu ya ja'i. Nep_u bi zoni 'raya macja ne ra nda de ya nsunija, ne ya saduceo nú'ú himi camfri gue da yopa nte nú'ú ya xa du. ² Nep_u nu'ú bi bø yá cue'ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangué mi utuabi'ú gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'ú nuya ja'i'ú 'bestho bi g_u nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyantha, ngue'a nú'á ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'ú to'o xqui 'yøde ne xqui gamfri nú'á ma mānga ra Pedro. Ya ngu mi cat'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behñá nixi ya batsi.

⁵ Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahate de ra ley ne gatho ma'ra ya nda gá xodyo. ⁶ Gatho'ú bi munts'a mahyegui co ra Anás nú'á to'o mrá danga nda gá macja, nehe mi 'buhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gatho ma'ra ya 'ñøhø nú'ú mi ja te yá njau i ya danga nda gá macja. ⁷ Nep_u nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'ú pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ih_u, ne to'o rá ts'edi guí hampah_u pa guí øth_u njab_u?

⁸ Nu'ú ra Pedro mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndañi pa bi dañi ne bi 'ñena:

—Nú'ah_u gyá ndah_u de ma hninih_u Israel, ⁹ ya gue guí angahe de nú'á ra hño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñøhø mrá doua, ¹⁰ ma ga xi'ahe hanja bi za bi ñani, pa gui pah_u ne gatho nú'ú ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñøhø guí hanth_u 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'á mrá me Nasare nú'á gá ponth_u ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yøt'e Ajuá pa bi yopa nte de ra du. ¹¹ Nú'á go gue'a gá utsah_u, nja ngu nú'ú ya hyøngu mi 'bui maya'bu bi føthmabu ra mudi do nú'á mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra mudi do bi megui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹² Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguih_u, hønse ma zi Hmuh_u ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguih_u, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguih_u.

¹³ Nu'ú nuya nda mi 'buhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi pañi gue himyá 'ñøhø dega danga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi bañi'ú gue mi gue'ú 'raya 'ñøhø xqui 'ñoui ra Jesu. ¹⁴ Pe nu'ú himbi za te bi ðatuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'ú nú'á ra zi doua xqui ñani. ¹⁵ Nu'ú nú'ú ya nda bi 'bepabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'á ra 'ñøhø mrá doua da bøhmá de hab_u xqui munts'i'ú, ne bi 'ñu'ti'ú 'na ngu 'na, ¹⁶ ne bi 'ñémbi:

—Xibya, ¿te ga øth_u co nuy_u ya 'ñøhøy_u? Ngue'a nú'á xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya pañi gatho ya ja'i nuua ja ma hninih_u Jerusale, y hingui tsa ga

cønih_u. ¹⁷ Ha nujá ya hindí neh_u da fadi de guehna hab_uraza, hangue ma ga hø'tuah_u ra hñá gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

¹⁸ Nep_u bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua, ne bi t'embabi'ú:

—Ya ote ma xqui mañh_u, ne ya oxqui ma gui zofoh_u ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

¹⁹ Nu'bá nura Pedro ne ra Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñh_u xá hño njabu ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahah_u que rá paha Ajuá? ²⁰ Ngue'a nuje hinda za to'o da hñagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

²¹ Nu'bá nú'u ya ndá hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, høns_e bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nep_u bi hye'guitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñøhø xqui ñani. ²² Ngue'a nú'a ra 'ñøhø xqui ñani ya mi pe'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyegui

²³ Nu mi thegui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'u ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya ndá gá macja ne yá ndaxjua ndá ya xodyo. ²⁴ Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'ú:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. ²⁵ Ne nu'i po ra Mäca Ndähi gá xipa ri 'bego ra Davi da mangu njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñu'ti'ú da 'yø't'a ya nts'o'mui, pe nú'a ra nts'o'mui bi beñ'ú da 'yø't'e, hinda za da 'yø't'e.

²⁶ Bi munts'a ya ndá de gatho ya hnini de ra ximhai pa bi 'ñu'ti'ú da utsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da ndá.

²⁷ Ngue'a xi majuañi ja nuna hninina bi munts'a ra ndá Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'u hinyá me Israel, pa bi utsa nuri mäca T'ú ra Jesu nú'a xcuá pehni pa da ndá. ²⁸ Ne bi 'yø't'e'ú ngu nú'a gá beni ne gá mangu maya'b_u gue mahyoni da nja. ²⁹ Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda núna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri mäca noya, ngue'a go dí pep'ahe. ³⁰ Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'y_e ja ya da'thi pa da ñani'ú ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yø't'a ndunthi ya nt'udi ne ya danga t'ø't'e de rá thuhu ri mäca T'ú ra Jesu.

³¹ Ngu xi bi uadi'ú bi xøcambeni Ajuá, bi hmangu ra ngu hab_u xqui munts'i'ú, ne gatho nú'u mi 'buhni bi hñangu rá ts'edi ra Mäca Ndähi, ne bi ñá nts'edi'ú de rá noya Ajuá, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pe'tsa ya gamfri myá meti 'na ngu ma'na

³² Y gatho nú'u ya xqui gamfri Ajuá mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmäte'ú. Ne mi mfax'ú 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'a mi pe'tsi'ú mrá meti mahyegui, ne ni 'nara cu himi pe'tsa ni 'nara t'ø't'e nú'a mrá metise. ³³ Ne co ndunthi ra ts'edi mi pe'tsa ya apostol bi damajuani gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmu'ú ra Jesu, ne Ajuá xi bi mats'i'ú. ³⁴ Ha ni 'na de gue'ú hinte mi ø'tua ra 'bedi, ngue'a gatho nú'u to'o mi pe'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá hã gatho nú'a ra boja mi hani de yá hai ne de yá ngu, ³⁵ ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'ú mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bedi gue'a mi t'umbabi nehe. ³⁶ Ne mi 'buhni

'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, ri bœni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá mui ya Jā'i. ³⁷ Nu'á bi pa 'nará hai'a ne bá ha gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

¹ Pe mi 'bũ ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'behña mrá thuhu ra Safira. Nú'á bi pa 'nara hai myá meti'ũ. ² Nepũ bi beñ'ũ gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi zama 'na tui ra boja ra cu Ananía. Ne mi pase co rá 'behña gue xqui zama ra boja. Nu'bũ ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi ha, pe hina. ³ Nepũ ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Māca Ndahi? Ngue'a hinga unga gatho nú'a ra boja gá hani de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma gue mi xøgue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yø't'e njaba? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuā, hingue hønse con guecje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'ũ to'o mi 'bũhni ne gatho nú'ũ ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'ũ xi bi ntsu. ⁶ Nepũ nuya bats'ñøhø mi 'bũhni bi 'mai bá jats'i ne bi mant'i bi duts'i'ũ pa bi ma bá agui.

⁷ Nepũ xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'behña ra cu Ananía nehe habũ mi 'bui ya gamfri, pe nu'á nixi mi pađi te xqui nja. ⁸ Nepũ ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahũ?

Nu'bũ nú'a ra nju bi dađi ne bi 'ñena:

—Haħa, gue'a bi muui.

⁹ Nepũ ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dame pa gui hyathmahũ rá Māca Ndahi Ajuā? Ndi, 'bapũ møte ja ra gosthi nú'ũ to'o ja bá juadi bá ac'a ri dame, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yat'a nú'ũ ya bats'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'ũ pa bi ma bá agui nehe habũ xqui 'yacuabi'ũ rá dame. ¹¹ Nepũ gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara danga tsu, nehe gatho nú'ũ ma'ra to'o bi 'yøde de nú'ũ ya t'ø't'e'ũ, xi bi ntsu'ũ.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'ø't'e

¹² Nuya apostol bi 'yø't'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'ø't'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyegui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomó. ¹³ Gatho nú'ũ himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ũ mi e'tsua yá nsu'ũ. ¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹⁵ Ne 'yo mi fađi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'begui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse co rá xudi'a da go'ma nú'ũ ya da'thi, nú'ú 'bestho da ñani. ¹⁶ Gatho nú'ũ ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'ũ to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol bri ju nts'ahni

17 Nepu bi njaxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'u myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cue'u ngue'a mi ne da nshe'e'u ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol. 18 Nepu bi gu nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. 19 Nepu nú'a ra xuui'a 'nará enxé Ajuá bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

20—Rí maha ja ra ndanija ua zofohuni ya ja'i, ne xipabihu ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

21 Nepu rá hyax'a xi 'nitho, nu'ú bi ma pa ja ra ndanija ngu nú'a xqui xipabi rá enxé Ajuá. Y ngu mi zøni bi yut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofo ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts'i con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nú'u ya apostol mi jot'a fadi. 22 Ha nu mi zønga nú'u ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bá nu'ú bá dama pengui pa bi ma gue ya mi jo'oni'u, 23 ne bi 'ñena'u:

—Dá tsuhe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndá xocje ra gosthi hinto dá tsaheni mbo.

24 Nu mi 'yøde njabu nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá mai, ne himi paði te da beni, y mri 'ñembabi'u: —Xibya ¿te ri bømbya'a?

25 Nepu bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'u:

—Nú'u ya 'ñhø gá cothmahu fadi, ya bí 'bahni ja ra ndanija bí zofo ya ja'i ma'na'qui.

26 Nu'bá ra nda de ya nsunija bi meui ya gants'ahni pa bá yopa ju ya apostol. Bá ju pe hinte bi 'yø'tuabi'u ngue'a mi tsu xa bø yá cue ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. 27 Nepu bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'u. Nepu nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

28—¿Ha gue hindá xi'ahé gue ya hinxá zofohmahu ya ja'i ne ya hinxá ñahmahu de rá thuhu ra Jesu? Nu'bá ¿hanja hinxá 'yøhu? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohu de ri noyahu. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñhø'a.

29 Nu'bá ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi daði ne bi 'ñeñ'u:

—Nuje ma'na ri 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmada ya meximhai. 30 Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitahu go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ahu gá ponthu ja 'nara za asta himbi hñu ri meihu gá hyohu. 31 Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da nda. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte zo'ahu gatho nú'ahu gyá me Israelhu pa gui ñobrihu de ri ts'oquihu ne da pun'ahu. 32 Nuje dí dahe majuani de gue'a, ne ra Maça Ndahi ri damajuani de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Maça Ndahi nú'u to'o øt'e'a.

33 Ha nu mi 'yøde njabu ya nda xi bi bø yá cue ne asta mi ne xa hyohma ya apostol. 34 Pe mi 'bahni 'nara 'ñhø mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'a mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'á bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. 35 Nepu nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ahu compahu de Israel, beñhu 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuahu nuya 'ñhø'u. 36 Beñhu gue pe'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá mai gue mi pe'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndangui de ma'ra, hangue bi dena ngu goho nthebe ya 'ñhø. Pe nura Teuda bi tho, ne gatho nú'u to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gatho'u. 37 Nepu 'mefa de gue'a bi 'mu ma'na ra 'ñhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'u ya pa dega

nthuxa thuhu, nu'á bi 'y^h'ta ndunthi ya ja'i pa go bri th^eni'a. Ne 'mefa nu'á bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nú'ú mri 'ñoui. ³⁸ Hangué nuga dí xi'ah^h, ma'na xá hño hy^eh^h dí 'yob^h nuya 'ñ^hh^h. Nu'b^h nú'a ^ot'e'ú go xa bense^h, pe'tsi ga hanth^h da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'b^h go rá meti Ajuá nú'a ^ot'e'ú, nu'b^h hinda za gui hñacuah^h. Ngue'a 'b^h gui 'y^oth^h njab^h, ja ra uenda go grí ntúh^h co Ajuá.

⁴⁰ Y nú'ú mi 'b^hhni ja ra hmunts'i bi 'y^ode nú'a ra ts'of^o'a. Hangué bi yopa c^h'ta mbo ya apostol pa h^onse bi na'mbabi ne bi yopa hy^o'tua ra hñ^h gue ya hinda siguí da ñ^h de rá thuhu ra Jesu, nep^h bi hy^egui bi ma'ú. ⁴¹ Y de mi b^onga ya apostol de guehni, xi mri johya'ú ngue'a Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'ú da zof^o ya ja'i de ja ra nd^hnija, ne mi pa ja ya ngu mi m^hnga ra hoga nt'ode de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'ú mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'b^hhni 'raya cu mi ñ^h griego. Nep^h nu'ú bi 'ñembabi nú'ú ya cu mi ñ^h de yá hñ^hqui ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'ú yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'ú ma'ra ya viuda, ngue'a nú'ú hyastho mi t'umbi te da zi. ² Nep^h nú'ú 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gatho ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'ú:

—Ma zi cu'íhe, nuje dí 'b^hhe pa ga mañhe rá noya Ajuá, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahé nú'a te da zi nú'ú hingui ts^hpabi.

³ Hangué mahyoni gui huañ^h yoto ya cu de guecj^h nú'ú xcá hanth^h 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra M^hca Nd^hhi ne xi di ja yá mfadi. Nú'ú go gue'ú dyá uenda da me nuna 'b^efiná. ⁴ Ha nuje ma ga siguí ga aphe Ajuá ne ga mamfe rá noya'a.

⁵ Ha nu mi 'y^ode bi sipa njab^h ya cu, gatho xi bi ho'ú. Rá m^hdi, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pe'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra M^hca Nd^hhi. Nep^h bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra me Antioquía xqui nxodyo ngue'a xqui d^emba yá ley'ú. ⁶ Ne bi ts'ixa pa hab^h mbi 'b^hú ya apostol pa bi 'yapabi Ajuá por gue'ú. Nep^h ya apostol bi hñuxa yá 'ye ja nú'ú ya cu xqui thahni.

⁷ Y njab^h ma'na mri nt^hnga rá noya Ajuá, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale, ne ndunthi ya macj^h bi gamfri rá noya Ajuá nehe.

Ra Teba bri j^h nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajuá ne mi ja rá mfadi pa mi pepa rá 'b^efi Ajuá, mi ^ot'a ya d^hnga t'^ot'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'B^ego xa Th^ogue, ja mi 'b^hhni 'raya 'ñ^hh^h nú'ú mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandria, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'ú bi m^hdi bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ú himi tsa te da datuabi'a ngue'a nu'á mi h^h ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra M^hca Nd^hhi pa mi ñ^h. ¹¹ Nep^h nú'ú ya ja'i'ú bi 'y^h'ta 'raya 'ñ^hh^h ne bi gu'tuabi pa da m^hnga ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: "Nuje stá ^ohe gue nura 'ñ^hh^h'a xa ñ^hma'ñ^h de ra Moise ne de Ajuá." ¹² Hangué bi b^o yá cu^e yá ndaxjua nd^h ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nep^h bri j^h ra cu Teba bi ts'ixa

ja ra hmunts'a ndá gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maça nija ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa mañi xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nija ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

¹⁵ Nepu gatho nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará enxε Ajuá.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajuá

¹ Nepu de gue'a ra danga ndá gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi: —¿Ha gue xi majuañi xcá ñama'ñu de Ajuá ne de ra Moise?

² Nu'bu ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'naddu, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajuá nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'bu hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhniho Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njau, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui 'buhni.” ⁴ Nu'bu bi bøni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajuá bá tsi pa guecua habu dí 'buhabya, ja bi 'mucua nehe'a. ⁵ Pe nu Ajuá himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhabya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'mai 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui me'tstho ni 'nara batsi. ⁶ Y Ajuá bi 'ñembabi'a: “Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'mu ja 'nara hai habu hindyá meti'u ngue'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'mahni'u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'megotho'u, ne ma da t'ø'tua ndunthi ra nts'o'mui.” ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajuá: “Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini habu ma da 'mego'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da mepcagui de guecua.” ⁸ Nepu Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da me'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangué nu mi 'mai rá t'u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'mai bi 'yø'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuá da 'yø't'e. Ne guet'a bi 'yø't'a ra Isaac co rá t'u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yø't'a ra Cobo co nú'u 'ret'amayoho yá t'u, y go gue'u yá dada nú'u 'ret'amayoho ya 'mai de Israel.

⁹ Nepu nú'u yá t'u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangué nu'ú bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuá himbi hyese'a. ¹⁰ Hangué xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'mai. Ra Faraó go gue'a mrá ndá de Egipto. Nepu ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ 'Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dumai, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi tsadi habu da dai ngue'a mi otho te da dañ'u. ¹² Nepu ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangué bi mehna yá t'u pa guehni. Gue'a ra mudi 'mi'qui bi ma pa Egipto. ¹³ Nepu nurá ño'qui bi ma'u, ra Jose bi xipabi'u to'o mi gue'a pa bi badi'u gue go mi gue'a myá cu. Hangué nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nepu nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'mu Egipto

con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 'ret'amacut'a. ¹⁵ Nepu 'bestho bi ma'u pa Egipto. Y nepu ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'u, y nú'ú go gue'u ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'u, bá thampa yá ndo'yo'u de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaan. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'u ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'u yá 'beto ne yá mbong'beta ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñ'a'ti xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nepu de nú'u ya pa'u bi 'mu ma'na ra nda nú'a himi padi to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mafi'a, ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yēi gatho yá zi 'uene nú'u myá ts'ant'u, pa njabu da du gatho'u. ²⁰ Y gue'u ya pa bi 'mu ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'mu. Nu'á bi tede rá dada ne rá nana hñu nzana ja yá ngu'u. ²¹ Nepu bi thogui nú'u hñu nzana, nu'ú bi ma bá ei ngue'a njabu xqui manda ra Faraó da t'ø'te. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá juxa ra Moise de habu xqui t'ei, nú'a mrá zi 'uēnetho, pa bi tede, ja ra uenda go mrá batsi'a. ²² Hangué ra Moise bi te ne bi batua yá mfadi ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi ha ra ts'edi pa da ña ne pa te da 'yø'te.

²³ Nepu de ya mi pe'tsa ñote njeya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'mu'u. ²⁴ Nepu ngu mi zøni habu mi 'bu yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'u. Hangué pa bi za bi ñanga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'a xa unga nguenda gue Ajuá xqui mehni'a pa da ñani'u, pe nu'ú himbi zo yá mfeni ua mrá 'mehni Ajuá ra Moise. ²⁶ Nepu rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunsehe. Ne mi ma da hyeque'u ne bi 'ñembabi: "Nu'ahú gyá me Israelhu, ne grí ncuhe. ¿Hanja grí ntunsehu 'na ngu ma'na?" ²⁷ Nepu nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: "¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?" ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?" ²⁹ Nu mi 'yøde njabu ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'buhni dega nzøhø, y ja bá nthatini ne bi me'tsa yoho yá t'u.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñote njeya de xqui bønga ra Moise de Egipto pa bá 'bu ja ra hai Madián, nepu 'nara pa xqui bønga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'øhø rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zø 'nara faspí madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enxε Ajuá madetho de ra faspí. ³¹ Nepu nura Moise himbi badi há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspí pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yøde bi ña Ajuá y bi 'ñembabi: ³² "Nuga go gueque rá Ajuagui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'u ma'ra ndu ri xitahu." Nu'bu rá Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangué ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspí mi handi. ³³ Ha nu Ajuá bi 'ñembabi: "C'o'ta ri zesthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuani stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oni'u, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i guí yopa penga Egipto." Njabu bi xipabi Ajuá ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui utsa'a ne xqui 'ñembi: "¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?", pe xi majuani go Ajuá xqui mehna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'u yá ja'i mbi o ja yá 'yε ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá enxε Ajuá nú'a bi hnequi madetho de

'nara faspí nuni ja rá ua ra t'òhò Sinaí. ³⁶ Nepu ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'u mbi 'buhni. Ne bi 'yot'a ndunthi ya danga t'òt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá òt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'u ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i nú'u myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuá ma da hñux'ahu 'na de gue'ahu pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yòtehú nú'a da xi'a'ihu.” Njabu bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'u ja ra t'òhò Sinaí. Ne ja bi ñauini ra Moise rá enxé Ajuá. Nepu ra Moise bi xipa ndu ma xitahu ngu nú'a xqui xipa ra enxé. Njabu ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racju nehe.

³⁹ Pe nú'u ndu ma xitahu himbi ne bi 'yòta ra Moise, ne himi ne go da ndá de gue'u, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto. ⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñauí ra enxé, nu'bu nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: “Stá beñhe gue xá hño 'bu ga hocju 'rama ajuáhu pa go gue'u dri 'bet'o de guecju, ngue'a nura Moise hñonse bá jügaguihu de Egipto pa e bi hyegahuu ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifa'a te xua ja'a.” ⁴¹ Hangue nu'ú bi hyoca 'nara t'antfani dega bøjá, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'u, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'u. ⁴² Hangue nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'u, ne bi hyepu da nsunda ya tsø ne ra zaná ne ra hyadi. Njabu bi 'yofu maya'bu 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ahu gyá me Israelhu, ¿ha'mu rá 'nandi gá hyohu 'raya mbo'oni pa gá ñatcahu
de nú'u ñote njeya gá 'yohu ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mu gá òtcahu njabu. Nu'a nguí øthu, ngrí ndudehu nú'u ri c'oihu gá hocju pa gui nsundahu,

'na nguí hu'mbabihu ra Moloc,

ha nu'a ma'na gá hocju ngu 'nara tsø, nguí hu'mbabihu ra Renfán.

Hangue nubyá ma ga pøñ'a'ihu de ri haihu pa ga pøñ'ahu asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me Israel.

⁴⁴ Nú'a ra mbonthi habu bi 'ranga ndu ma xitahu, ja guehni xqui hocni'u 'nara ngu dega dutu habu mi 'be'tsa nú'a ra xingdo habu mi nt'ofu nú'u 'ret'a ya hmanda. Nú'a ra ngu'a bi thoqui ngu xqui xipa Ajuá ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'a xqui 'ñutuabi. ⁴⁵ Nepu 'mefa nú'a ra ngu'a bi gohui ndu ma xitahu nú'u mri zi ra Josue. Nepu bá ha'ju pa nuua habu bi ntuncui ya ja'i nú'u himyá me Israel nú'u bi guui Ajuá de guecua nú'bu mi zøcua nú'u ndu ma xitahu. Y ja nura ngu'a ja bi nsundani'u Ajuá asta mi 'mái ra Davi nú'a bi nda. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi hopa rá 'múi'a. Y ra Davi mi nehmu xa hyoca 'nara ngu pa habu dra nsunda hmaha Ajuá nú'a rá Ajuá ndu ma xitahu ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'u ha, nú'a mrá thuhu Salomó, nu'á ha, go gue'a bi hyocua rá ngu Ajuá nú'a mi behmu da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuá bi 'bui maña mahets'i, hingui 'bu ja 'nara ngu nú'a xa thoqui co yá 'ye ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra badi Isaía gue Ajuá mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga habu dí 'bui dega ndá,

ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tøta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'a ra ngu ma da thogaga 'bu?

O ¿habu ma ga 'bua 'bu?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'òt'e ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahú nzantho xi xcá njahúbu, xi xá me ri mfenihú, hinguí ne gui 'yøhú. Guí njahú ngu nú'ú ya ja'i hinguí pa Ajuá, ngue'á nu'ahú hinguí ne gui 'yøthú nú'á xi'ahú ra Māca Ndāhi ngu mi nja ndu ma xitahú nehe. ⁵² ¿Hangu hmá yá 'mehni Ajuá bi t'ø'tua ra nts'o'mái? Y nú'ú ndu ma xitahú go gue'ú bi 'yøt'a njabú. Nú'ú go gue'ú bi hyo nú'ú to'o ni ma mā desde rá mudi gue mi ma da 'ñehe nú'á ra hoja'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi zøhø'á, go gue'ahú gá dahú ne gá hyohú. ⁵³ Nu'ahú gá hñāñhú ya hmanda nú'á e bi zogahú yá εnxε Ajuá, pe hinxá ne xcá 'yøthú ngu nú'á bi hmanda'ihú.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nepú mi 'yøde njabú nuya ja'i nuya noya'ú, xi bi bø yá cuε nts'edi co ra cu Teba. ⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra Māca Ndāhi, ne bi nøxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmuhú ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nepú ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—jNdi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'á To'o e bi Nja'i bí 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'á gatho nú'ú ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ihí ri gatho bi mfats'i bi mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nepú de guehni nuya ja'i'ú bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nepú bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'á nehe go gue'á bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'á mi supa yá he ya hyote nú'ú xqui hñāqui pa bi za bi hñote'ú. ⁵⁹ Y nú'á ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nú'á bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñāni ma te ja ri māca 'yεbya.

⁶⁰ Nu'bú nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui hā'mba nguenda nuyú ya ja'i de nú'á øtcagui.

Y ngu bi uadi bi mānga njabú, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mái nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui dá rá hñā gue da tho ra cu Teba.

Nepú 'bestho nú'á ra pa'á bi mudi bi nja 'nara dānga nt'atsate contra nú'ú xqui gamfri Ajuá nuni Jerusale. Ne bi nxanga gatho ya gamfri habaraza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønsε ya apostol himbi bønga de Jerusale.

² Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Ajuá, go gue'ú bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'á xi mri mādi'ú. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mái ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cut'i pa mi juca ya 'ñhø ne ya 'behñā pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'ú ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'ú mi 'yo mi māmba rá noya Ajuá habaraza. ⁵ Ha 'na de gue'ú mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'á mi mānga ra cu Lipe, ne mi handi'ú nú'ú ya nt'udi mi øt'e'á. ⁷ Ngue'á nú'á mi εmba ya ts'ondāhi nú'ú to'o mi pe'tsi, ne nuya ts'ondāhi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'á. ⁸ Hanguε njabú bi me'tsa 'nara dānga johya nú'á ra hnini'á.

⁹ Ne mi 'bøhni 'nara 'ñhø mrá thuhu ra Simu nú'á mrá 'ñete de nú'á ra hnini'á. Nura 'ñete'á xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i

co nú'a rá mfadi mi pađi. ¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndangui xi mi huxa nt'ode de nú'a mi mąnga nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'u:

—Nura 'ñøhø'a hąmpa rá dąnga ts'edi Ajuą.

¹¹ Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'ode ngue'a ya ya'mu xqui hyat'i'u co rá nt'ete. ¹² Pe nu mi ząnga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi mąnga ra hoga nt'ode de rá hmanda Ajuą ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nepu gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹³ Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfri rá noya Ajuą ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'u ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e mi øt'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

¹⁴ Nepu mi bađi nú'u ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hńąnga rá noya Ajuą, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵ Y ngu mi zøñ'u bi 'yapabi Ajuą po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hńąnga ra Maća Nđahi, ¹⁶ ngue'a ni 'na de gue'u hinxqui hńąni thoho ra Maća Nđahi, hønse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuhą ra Jesucristo. ¹⁷ Hangue ra Pedro ne ra Xuua bi hńuxa yá 'ye ja ya gamfri, nepu nu'ú 'bestho ra ora'a bi hńąnga ra Maća Nđahi.

¹⁸ Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñetehma gue xqui hńąnga ra Maća Nđahi nú'u to'o xqui hńu'tsua yá 'ye ra Pedro ne ra Xuua, hangue nu'á asta bi ña'tuahma ra boja nú'u ya apostol, ¹⁹ ne bi 'ñembabi:

—'Racaguihu nehe nú'a ra ts'edi guí hađu, pa njabu necagui da za ga huxa ma 'ye ja ya ja'i ne nu'ú da hńąnga ra Maća Nđahi.

²⁰ Nepu ra Pedro bi dađi ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Ajuą da za da thai co ra boja? ²¹ Hinguí pe'tsa ra nsequi nixi rí 'ñep'a'i gui pefi nuna 'befina, ngue'a hingui ho núna xcá beni de ja rá thandi Ajuą. ²² Hangue nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuą pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³ Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagra ts'omfeni ne 'nagra 'yøt'ats'oqui.

²⁴ Nepu nú'a ra Simu bi dađi ne bi 'ñena:

—'Yaphu ts'u Ajuą por gueque, pa hinda njabu ngu nú'a xcá ma.

²⁵ Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuhą ra Jesu ne bi mąmba rá noya Ajuą, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'upa hnini de Nsamaria mi mąnga ra hoga nt'ode de ra mpøhø. Nepu nu'ú bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

²⁶ 'Mefa de gue'a 'nará enxé Ajuą bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, ju nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí ząnga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷ Nepu ra cu Lipe 'bestho bi gu ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nthēui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'á mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá dąnga mfats'i nú'a ra 'behña mrá ndą nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá me'sboja de ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá ndą. Y nu'á xqui mengui xqui xøcambeni Ajuą nuni Jerusale. ²⁸ Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri gat'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maća T'ofu nú'a bi 'yofo ra bađi Isaía. ²⁹ Nepu ra Maća Nđahi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua tsu nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰ Nepu nura cu Lipe bi nest'ihí bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yode nú'a ra 'ñohø mi he'tua rá t'ofó ra badi Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí paði te rí bonga nú'u ya noya guí he'ti'?

³¹ Nepu nu'á bi daði ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga paði te rí bõni 'bu hinto da 'ñutcagui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³² Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofó mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'á bi ts'its'i nja ngu 'nara zi deti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne

nja ngu 'nara zi deti bi 'begui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'u yá ja'i xi bi nts'o'mui,

ne bi thacua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njabu mangua ra Maça T'ofó.

³⁴ Nepu nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i guí xicagui de nú'a rá 'mehni Ajuá, ¿ha gue mi ma de guese'a, o mi ma de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nepu nura cu Lipe bi mudi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'ode de ma zi Hmuh ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofó nú'a xqui 'yofó ra badi Isaía. ³⁶ Nepu de mi 'yo'u ja ra 'ñu bi zonga habu mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'a ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxisteheni?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'Bu xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haña, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

³⁸ Nu'bu nú'á bi 'bepa rá 'bego bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'u, ne bi yat'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xi'tsa nú'a ra cu me Etiopía. ³⁹ Y nu mi bøxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'metho ngue'a rá Maça Ndañi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri sehe'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. ⁴⁰ Nepu nura cu Lipe bi zonga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi mudi bi mangua ra hoga nt'ode asta bi zonga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'u ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra danga ndá gá macjá. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da ga nú'u ri demba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'behña gue dra 'ñohø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zonga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'a ra hyats'i mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yode 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?

⁵ Nu'bu ra Saulo bi daði ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi daði ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mai ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mai nú'u to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí 'ñanɛ, guí nja ngu nú'a ø't'a ra ndamfri ora tica ra nsumboi.

6 Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'be guí ne ga ø't'ebya?

Nu'bá ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí 'ñep'a'i gui 'yø't'e.

7 Y nú'u ya 'ñøhø mri 'ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'ú xqui 'yøde nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. 8 Nepu nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangue bri juhni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. 9 Y nuni ja bá 'buhni hñu pa ne himi handi. Y nú'u hñu pa ni ts'ú hinte bi zi.

10 Nuni Ndamasco mi 'buhni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofu ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'á bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

11 Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Rí ma, ju nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Jua'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja gui 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni gui tsadi dí ø't'a rá xøcambeni. 12 Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'ye pa da yopa hyandi.

13 Nu mi 'yøde njabu ra cu Ananía bi dadi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñøhø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mai ya cu nuni Jerusale. 14 Ha xa umba nsequi ya nda gá macja pa da za da gu gatho nú'u di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

15 Nepu ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yø't'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mepcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hinguá me Israel ne nuyá nda'u, pa da badi'u to'ogui. 16 Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pe'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

17 Nu'bá ra cu Ananía bi ma ne bi yø't'a ja ra ngu habu mi 'bu ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mepcagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maca Ndahi.

18 Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nxistehe. 19 Ne bi ñuni, nepu bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'mahni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Ndamasco

20 Nepu 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá. 21 Y gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'mai nú'u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da gu nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya nda gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi ja rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuá ne xqui hñuts'i'a pa da e da ndá. Y nuya xodyo himbi badi te da beni gatho nú'u mi 'buhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá 'yε ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi madi bi mambi ya xodyo pa da hyohma ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'u, bi t'umba nt'ode ra cu Saulo gue nu'u ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohma'a. ²⁵ Pe nu mi badi ya cu njabu, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'bots'e pa bri tonts'a dega xuui pa mote de ra jado nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'a ra pa bi zonga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi zonga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'u mi tsu ngue'a himi camfri'u gue nu'a ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa habu mbi 'bu ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñau. Ne bi metuabi'u gue nu'a ya xqui ña de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njabu bi za bi 'mui co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nu'a himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'u mi ñaca griego, ha nu'u mi ecuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi badi njabu ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nepu bi mehni'u pa Tarso.

³¹ 'Mefa gatho ya gamfri bi me'tsa 'nara hoga'mui nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'u co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maça Ndahi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zonga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'u mi 'buhni Lida. ³³ Ne ja bi zuhni 'nara 'ñohø rá thuhu ra Enea, ne ya mi ot'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfid ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui juxa ri mfid.

Nepu nu'a 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'u.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'behña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'a nzantho mi ot'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya. ³⁷ Ha nuya pa'u bi zu 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'u ne bá 'begui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yode gue ja mbi 'buhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'behna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembi:

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi meu'u. Ne nu mi zoni bi ts'its'i pa ja ra tøngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'bu mi te'a.

⁴⁰ Nu'bu ra cu Pedro bi 'bepi da bonga pa thi gatho nú'u mi 'buhni, ne nu'a bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nepu bi zofu nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'a 'bestho bi zot'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'yε ne bi 'ba'mi. Nepu bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de

guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'b_u 'nara 'ñøhø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá ndá de nú'u ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'á xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'u ya mengu rá ngu. Ne mi ø't'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxa ya xodyo nú'u xi myá hyoya. Ne nzantho mi xøcambeni Ajuá. ³ Nep_u 'nara pa ngu mi nzunga hñu nde bi hyanda 'nará enxε Ajuá ngu dega t'i, bi yat'a hab_u mi 'b_ual'a ne bi 'ñembabi:

—jNeyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi n_u'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura enxε bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'u ri mfats'i xá 'yøt'e xa hyandi'a.

⁵ Hangué nubya p_ehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'á bi 'b_ui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'b_ui guetb_u ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te ri 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra enxε nú'a mi ñ_uai ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bεgo ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xøcambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'u bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nura hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'u y ya mi ma da zønga ja ra hnini Jope, nu'b_u nura ora'a ra cu Pedro bi bøxa ja 'nara tøngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra c_uni gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eñá ne ya ts'int'su. ¹³ Nep_u bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, j_u nuy_u ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'b_u nura cu Pedro bi d_udi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'm_u stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa x_uca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njab_u hñu'qui, nep_u bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'b_uhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da b_udi te mri bønga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani hab_u mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'b_uhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maça Ndahi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ 'Bai çai rí m_eui'u. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'u.

²¹ Nep_u ra cu Pedro bi g_ui hab_u mi 'ba nú'u yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque guí honj_u. ¿Te xqui 'beñ'ah_u?

²² Nu'á bi d_udi ne bi 'ñena:

—Xpá mēncahe ma ndá gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne gatho ya xodyo ñámahño de gue'a. Y 'nará enxε Ajuá bi xipi gue mahyoni da mēhni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'u habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'u con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'u ne bi me ma'ra ya cu nú'u mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'u nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tøm, ne xqui zohna gatho nú'u ja te myá njau, ne nú'u xi myá hmadi'a. ²⁵ De mi zønga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'á bi bøni pa da ðadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'u bi yat'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gui pahu gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahu hingyá xodyohu, y nixi tsa ga cøthe ja ri nguhu, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihu. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangué ngu mi xicagui ya 'mēhni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga paði pa te uá tsigaguihu.

³⁰ Nu'bú ra Neyo bi ðatuabi ne bi 'ñembi:

—Ø't'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bøcua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá thømfri dá handa 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu asta mi huexqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yøt'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yøt'ua ya hyoya xcá fats'i. ³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bi 'bu ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bi 'bu guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñau pa da zo'a'i,” njabu bi 'ñengagui. ³³ Hangué 'bestho dá pømpu to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'bøheua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangué nura cu Pedro bi madi bi ña ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, stá paði gue xi majuani Ajuá hingui huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngue'a nu'á ri maði gatho nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque habaraza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhu drí gathohu. ³⁷ Ngu gui paschu nú'a bi nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhu ra Jesu bi futa rá 'bøfi nuni Galilea ne bi 'ño gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne gui paschu gue Ajuá bi umba ra Maça Ndahi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ño bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njabu ngue'a Ajuá mi 'bui con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gatho nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra ðanga hnini Jerusale. Y 'mefa nu'á bi ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, hønsegiuhe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá madi pa ga ðahe majuani de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nepu nu'á bi 'bøpcahe

ga zozohe ya ja'i ne ga dahe majuañi gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñ'a'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gatho yá 'mehni Ajuá mi 'bui desde rá mudi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Maça Ndahi nú'u hingyá xodyo

⁴⁴ Ha de mi mąnga ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra Maça Ndahi ne bi yut'a ja yá coraso gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mąnga ra cu Pedro. ⁴⁵ Ha nú'u ya xodyo myá gamfri nú'u bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra Maça Ndahi nehe nú'u himyá xodyo. ⁴⁶ Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñaquí nú'u himi padi, ne mri xøcambeni'u Ajuá. ⁴⁷ Nepu nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe núyu to'o xa hñanga ra Maça Ndahi ngu stá hañhu?

⁴⁸ Nu'bu ra cu Pedro bi 'bepabi'u da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepu nu'á bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'u ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹ Bi 'yøde nú'u ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bu Judea gue ne nú'u himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ² Ne mi męnga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'u yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'á bi zai ra cu Pedro, ³ ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cat'a ja yá ngu nú'u ya 'ñøhø hingyá xodyo ne xcá ñuni con gue'u?

⁴ Nu'bu ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra mudi ne bi 'ñembabi'u:

⁵ —Nuga ndí 'bahni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara dąnga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø habu ndí 'bui. ⁶ Ne dá handa xá hño te mi cani, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ⁷ Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸ Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.” ⁹ Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰ Bi njabu hñu'qui, nepu bi njuts'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹ Ha nú'a ra ora'a bi zøhø ja ra ngu habu ndí 'bui hñu ya 'ñøhø xqui 'behni de Cesarea pa da zixcagui. ¹² Y nura Maça Ndahi bi 'ñengagui ga me'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá me'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá cøthe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³ Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enxε Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴ Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya mengu ri ngu.” ¹⁵ Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'u ra Maça Ndahi mahyεgui ngu dá hañhe ra mudi nehe. ¹⁶ Ra ora'a dá beni de nú'a xqui mąnga ma zi Hmuhú nú'bu bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxistehehu co ra Maça Ndahi.” ¹⁷ 'Bu Ajuá njabu rá paha xa umbabi'u ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihu núju dí camfrihu ma zi Hmuhú ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga hacua rá 'befi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yøde njab_u nú_u ya cu mi 'b_uhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—¡Njab_u rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú_u hingyá xodyo pa da me'tsa ra te pa nzantho ngu nú_a dí pe'tsh_u nehe!

Ya gamfri me Antioquía

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi m_udi bi t'utsa nú_u ma'ra ya gamfri. Hangué nu 'ra de gue'_u bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquía. Y nu hab_u gá ma'ú bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofu. ²⁰ Pe mi 'b_u 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú_u bi zonga ja ra hnini Antioquía, y bi zofu nehe nú_u ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'edi_u ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hye_u yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi b_udi ya gamfri nú_u mi 'b_uhni Jerusale de nú_a mbi ja de guehni Antioquía, hangué nu'ú bi mehna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'b_efi Ajuá, nu'b_u nú_a bi b_udi gue Ajuá xqui japi'_u, ne nu'á xi bi johya. Ne bi zofu gatho nú_u xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú_a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Ne_u ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi z_udi bi zits'i bi meui pa Antioquía. ²⁶ Ne ja bi 'm_uhni'ú maxøgue 'na njeja, ne mri munts'i'ú co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquía ja guehni bi m_udi bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmu_u ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'ú bi bonga 'rayá 'mehni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquía. ²⁸ Ne 'na de gue'_u mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de hab_u xqui munts'a ya cu ne bi ma gue xqui xipa ra Maça Ndahi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxøgue rá ng_uni ra ximhai. Y ha bi njab_u nú_u ya pa mrá nda ra Claudio. ²⁹ Ne_u nuya gamfri de Antioquía bi beni gue da mempa 'nara mfats'i nú_u ma'ra ya gamfri mi 'b_u nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'_u ngu nú_a mi ts_upa yá ts'edi. ³⁰ Y nú_a ra mfats'i bi uñ'ú bi 'b_em_upa nuya nda de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, ne_u ra apostol Pedro bri j_u nts'ahni

¹ Nuya pa'ú ra nda Erode bi m_udi bi 'yø'tua ra nts'o'm_uai ya gamfri. ² Nú_a bi manda da thecua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njab_u, nu'b_u bi mandá dra j_u ra apostol Pedro nehe. Ne bri j_u ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzo. ⁴ Ha nu mri j_u'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'y_e goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa pønga de ra fadi pa xa thohm_u ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocub_u ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú_a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi ahá de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha,

gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro pa hinda bõni. ⁷ Y masectho bi zõhõ 'nará enxε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura enxε bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxõni dāma nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Du'ta ri ngut'i ne ti'ta ri thiza.

Y nu'á 'bestho bi 'yõt'a njabu. Nepu ra enxε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bu ra cu Pedro bi bõni bi dena ra enxε, nixi mi padi gue xi majuan xqui 'yõt'a njabu ra enxε ngue'a mi hu rá mui'a gue mi 'ui'thā. ¹⁰ Ne bi thogui'u habu mi 'ba ya mudi soldado, nepu bi thogui habu mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zõnga ja ra danga gosthi dega bõja nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisε. Nepu bi bõni'u pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tui'u, nepu 'bestho ra ora'a ra enxε bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bu ra cu Pedro ya bi gu rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá há dí padi gue xi majuan Ajuá xpá mēhni rá enxε pa bi ñangagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'u mi ne xa 'yõtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabu ra cu Pedro bi gu ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá nana ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'buhni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepu nu'á bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi batua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pe'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihí bá xipabi nú'u ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi:

—jXcá 'bε ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zεdi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangue nu'á bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá enxε Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'u bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepu nu'á xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuá xqui põnga ja ra fadi. Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xiphu ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá põnga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mui ya soldado y himi pa te da beni, ngue'a himi padi te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepu ra ndā Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'udi. Hangue nura ndā Erode bi xucua ra uenda nú'u ya nsufadi, nepu bi manda da tho'u. Nepu nu'á bi bõnga de guehni Judea, bi ma bá 'bu ja ra hnini Cesarea.

Ra ndā Erode bi du

²⁰ Ra ndā Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'met'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'á da zofu ra Erode pa da za da ñai'u, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'u. Bi 'yõt'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsequi ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'u ja yá hai. ²¹ Hangue 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega ndā, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi mudi bi zofu'u. ²² Nepu nú'u ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—iNúni dí øhñā, go 'nara zidada, hingrá ja'í!

²³ Nura ora'a 'nará εxε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ñā njabñ, ngue'a nu'á xqui guse ra ts'edi. Hangué ra Erode bi zñ 'nara ts'ohñeni nú'a bi yñ 'raya zu'ue mbo rá mñi, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'ñ bi 'ño bi ntanga rá noya Ajuá habñraza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bñni pa bi menga Antioquia, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi mñdi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'ññ ja ra nija nuni Antioquia 'rayá 'mehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyεgui ra ndā Erode. ² 'Nara pa xqui munts'i mi xocambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nepñ ra Maça Ndāhi bi 'ñembabi'ñ:

—'Uegaguiññ ra Berhna ne ra Saulo pa da mε nú'a ra 'befi stá umbi.

³ Nu'bñ ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi hñu'tsua yá 'yε'ñ, nepñ bi 'ñehui'ñ.

Ya apostol bi mamba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'bñ ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui mehna ra Maça Ndāhi da mε rá 'befi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe. ⁵ Nu mi zonga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi mñdi bi mamba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'ñ ra cu Xuua mi faste nehe. ⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho maxøgue ra hai de Chipre bi zñ ma'na ra zi t'ñca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nthεui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a badi de Ajuá. ⁷ Nú'á nzantho mri 'ñoui ra ndā Sergio Paulo nú'a xi mrá nifeni. Nepñ nú'a ra ndā bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁸ Ne nú'a ra 'ñete'a mi t'embi nehe ra Elima rí bñni da 'ñena 'ñete, nú'a bi nø'tua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahmā ra ndā pa hinda gamfri bi nú'a mi udi'ñ. ⁹ Nu'bñ ra cu Saulo nú'a xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndāhi ne xi bi ñu'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'yñ'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'ñ'i ra ts'ondahi grí ùtsa gatho nú'a xá hñol' zHanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'ñ ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'bexuui, himbi za bi hyandi. Nepñ mi honi to'o da gñhni ngue'a ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bñ nú'a ra ndā nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquia de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'ñ ma'ra mi 'ñoui bi gñ ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'ñ, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nepñ de guehni Perge bi gñ yá 'ññ bi ma'ñ pa ja ra hnini Antioquia nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'mñhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yñ'ta ja yá nija yá mixodyoui ne

bi hñudini'u. ¹⁵ Nepu de mi uadi bi the'ta ra Maça T'ofu nú'a xa 'yofu ra Moise ne nú'u xa 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá, nu'bá ya ndá de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuhu, 'bu guí ne te gui xiphu ya ja'i pa gui zofohu, da za gui xiphu bya.

¹⁶ Nu'bá ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'ye pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, ne gatho'ihu guí tshu Ajuá, 'yohu núna ma ga xi'ahu. ¹⁷ Nu Ajuá nú'a ri xocambeni ma ja'ihu ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadahu pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzoh'u. Nepu Ajuá co rá danga ts'edi bá pöni'u de nú'a ra hai'a. ¹⁸ Ne bi zetua yá nts'o'mui de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya. ¹⁹ Nepu Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadahu pa ja bi 'ma'hni'u. ²⁰ De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jeya, asta bi 'mui ra badi Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. ²¹ Nepu nu'ú bi 'yadi 'nayá ndá pa da ndá de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi ndá ñote njeya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñohó desde yá t'u ra Benjami. ²² Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega ndá, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne bi ma de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isaí, guehni stá hopa rá 'mui, ne ma da 'yotca gatho nú'a ma pahaga.” ²³ Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pöhó ya ja'i de Israel ngue'a njabu xqui ñagui. ²⁴ Ne ante da mata rá 'befi ra Jesu, nura Xuua mi zofu gatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. ²⁵ Ne de ya mi ma da ua rá 'befi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñhu gue go gueque nú'a xi guí t'ömhü. Pe 'mefa de gueque xa 'ñepu ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

²⁶ Zi cuhu, nú'ahu yá ja'i'ihu ra Abrá, ne nú'ahu guí tshu Ajuá, pa gue'ahu xpá 'behni nuna ra noya pa gui mpöhóhu. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá ndá'u himi padi'u to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'u te 'be'a mi ne da ma nú'u ya noya bi 'yofu maya'bu yá 'mehni Ajuá, masque mi he'ti'u nú'a ra pa dega tsaya. Hangué nu'ú bi 'ye'mbi pa da hyo pa bi njabu ngu nú'a xqui mangua maya'bu yá 'mehni Ajuá. ²⁸ Ne masque hinhya'mu bi zatua 'nara ts'oqui xqui 'yot'e'a pa xa za xa hyohma, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yot'ua bi' gatho ngu nú'a xqui 'yofu yá 'mehni Ajuá ja ra Maça T'ofu, nepu bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui. ³⁰ Pe nu Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'u to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'u bi hyandi ndunthi ya pa 'mefa de xqui yopa nte. Ne nubya go gue'u ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangué nuje dí xi'ahé ra hoga noya gue Ajuá ya bi 'yot'e nú'a xqui ña'tua ndu ma dadahu. ³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'u go bi 'racju núju dyá batsihu de ndu ma dadahu, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofu ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'u'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.” ³⁴ Ajuá xqui ma gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangué bi mangua njaua ja ra Maça T'ofu: “Ga 'ra'ahu gatho nú'u ya japi stí ña'tua ra Davi.” ³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá padi gue nu'i hingui ma guí hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmáca 'begogui.” ³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yot'ua rá paha Ajuá de nú'u ya pa bi nte'a ne mi pepabi nuyá ja'i'a. Nepu bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'u ma'ra ndu ma dadahu. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo

ja ra hai, ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³⁸ Hangue zi cuhú, dá zo ri mfenihú núna dí xi'a'ihú, gue por gue'a da za gui tshú ra pumbate de ri ts'oquihú. ³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubyá gatho nú'u to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hangue nubyá jamasuhú pa hinda zú'ahú nú'a xa mąnga yá 'mɛhni Ajuá ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ahú guí øtbuhlathohú, 'yøhú. Ma gui 'yøhú nú'a ma ga øt'e co ma ts'edi, pe ma gui 'mɛdihú.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga øt'a 'nara dąnga t'øt'e de nú'u ya pa gri 'buhú, pe nu sta si'ahú, hingui ma gui camfrihú.

⁴² Y nu mi uadi bi mąnga njabú ra cu Pablo, bi bønga de ja yá nija ya xodyo mahyɛgui co nú'u mri 'ñouí. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bantebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofó'u ma'na'qui. ⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'u xqui demba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi meui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zedi yá jamfri ne da sigui da 'mú ja rá hñojá'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bi yá cuɛ ngue'a mi ne da nseh'e'u, ne bi mudi bi ma gue nú'a mi mąnga ra cu Pablo hinga majuani, ne bi ñama'ñú'u de gue'a. ⁴⁶ Hangue nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahú gyá xodyohú ngue'a mahyoni njabú. Pe hingat ne gá camfrihú, ne guí mansɛhú gue hindí 'ñep'ahú ra te pa nzantho. Hangue nubyá ma ga zofohé nú'u hingyá xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njabú bi 'bepcahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihú ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuahú yá mfeni gatho ya ja'i, ne pa gui mañhú ra noya dega pøhøte habúraza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabú nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a. ⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñú'tiui ya nda de ra hnini co ya 'behñá nú'u xi ya 'yonija, pa da 't'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a. ⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nú'ú himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Mąca Ndahi.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zønga ja ra hnini Iconio, nepu bi yat'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofó ya ja'i de rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'u himyá xodyo. ² Pe nú'u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'yú'ta nú'u himyá xodyo pa da bengá ya ts'omfeni de nú'u ya cu. ³ Hangue ra cu Pablo co ra Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Ajuá ngue'a mi camfri gue Ajuá mi fats'i'u. Ne nu Ajuá mi umbabi'u ra ts'edi pa da 'yøt'a ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'u gue nú'a mi mañ'u go gue'a majuani. ⁴ Pe nuya

mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dēna ya xodyo ha nu ma'ra mri dēna ya apostol. ⁵ Nepu 'raya xodyo ne 'ra de nú'u himyá xodyo bi 'ñu'ti'u co ya ndá de ra hnini pa da 'yø'tua ra nts'o'mui ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yøde de nú'a mi ma da t'ø'tua'u, hangue bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Lистра ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'a ra hai'a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Ajuá.

Ya me Lистра bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Lистра mi 'bu 'nara 'ñøhø himi tsa da 'ño ngue'a desde mi 'mui ya mi njabu, ne hinhya'mu xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñøhø'a bi 'yøde nú'a mi mangu ra cu Pablo. Nepu ra cu Pablo bi nu'ti ne bi badi gue mi ja rá jamfri pa da ñani. ¹⁰ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manjuantho.

Y nura 'ñøhø'a 'bestho ra ora'a bi 'yenga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nepu ndunthi ya ja'i de guehni bi hyanda nú'a xqui 'yø'ta ra cu Pablo, ne bi mangu nts'edi de yá hñáqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuáhu xa mpunga ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiyu 'bahni!

¹² Hangue ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'a go gue'a mi ña'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nepu nura macja bá tsi ya ndamfri ne bá ha ya thødri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya ndamfri dega hñá'ti. ¹⁴ Pe nu mi badi njabu ya apostol bi danga yá dutu co ra dumai ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ø'tuabi'u njabu. Ne bi yat'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí øthu njabu? Nuje dyá ja'ihe ngu'ahu. Nuje stá ehehe pa ga xi'áhe gue nuya c'oi grí nsundahu hinte ri muui, hangue mahyoni gui 'ueguehu de gue'u pa gui pøphu Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'bu nu'á mi hopta ya ja'i da 'yø'ta gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'mui'a ngue'a xa 'yø'tuabi ya hño, ngue'a go gue'a pøhna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsihu, ne hubga ma muihu pa ga johyahu.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njabu pa hinda hyopa ya ndamfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñá'ti, pe xmá hñei pa da hñacuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zøhø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquia ne Iconio. Nú'u bi 'yu'ta ya ja'i pa bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nepu bi gat'i'u bi pønga de ja ra hnini pa bá føte ngue'a mi hu yá mui'u gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri habu mi 'benga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa yat'a ja ra hnini. Nepu rá hyax'a bi meui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá mambani'u rá noya Ajuá nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nepu bi mengui pa bi ma Lистра, ne bi 'ranga Iconio, nepu bi ma Antioquia. ²² De nú'u ya hnini'u bi japi da zedi yá jamfri nú'u ya gamfri mi 'buhni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta ya nt'utsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Ajuá. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da ndá cada 'nara nija de nuya ya hnini habu xqui 'rani. Nepu bi 'yapabi Ajuá ne bi ayuna, ne nú'u to'o xqui thahni pa da ndá bi 'yent'ua ja yá 'yε Ajuá nú'a to'o xqui gamfri'u.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nepu bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi zõñ'u ja ra hai Pamflia. ²⁵ Nepu nu'ú bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Perge, nepu de guehni bi ma'u ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi gu'u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni habu xqui t'ent'ua yá 'ye Ajuá pa bi me nú'a ra 'b'efi xqui t'umbi'u ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi zõni bi munts'a mahyegui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'u gatho nú'a xqui 'yõt'e co rá ts'edi Ajuá. Ne bi xipi gue Ajuá bi mats'i pa bi zofone nehe nú'u himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'u pa bi za bi gamfri'u ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nepu ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'mæhni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya nda de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'u ya pa'u 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi mædi bi xipa gatho ya cu gue pa da mpøhø'u mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mænga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'u dya 'ñøhø. ² Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyau'i'u ndunthi. Hangu bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya nda de ra nija de guehni, pa da ñaui'u de nú'a ra seña'a.

³ Nepu ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'u ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'u himyá xodyo ya xqui hyepu yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfribi rá noya Ajuá nehe. Nu'bú gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zõnga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya nda de ra nija co ma'ra ya cu mi 'bæhni bi umba'u 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nu'u to'o mi 'ñou bi xipabi'u gatho nú'a xqui 'yõt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'bæhni nú'u ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'bepabi da 'yõt'a gatho nú'a mænga rá ley ra Moise.

⁶ Nepu ya apostol ne ya nda de ra nija bi munts'i'u pa da ña'u de rá ley ra Moise ne de nú'a ra seña, ua mahyoni da t'õt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepu de ya xqui ña'u ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuhu, ngu guí pasehu ya ø't'a ndunthi ya pa Ajuá bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'u hingyá xodyo pa bi gamfri'u nehe.

⁸ Ne Ajuá nú'a to'o patca gatho ma mfenihu bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'u, ngue'a bi umba ra Maça Ndæhi'u njabu ngu bi 'racju nehe. ⁹ Njabu stá pahu gue Ajuá handgaguihu gue dí mahyeguihu con gue'u, ngue'a nu'á bi xucua yá mfeni ngue'a bi gamfribi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bú çhanja hingui ne gui camfrihu nú'a xa 'yõt'a Ajuá? çHanja gui japhu ya cu da 'yõt'a núna himbi za dá øthu, ne nixi ndu ma dadahu himbi za bi 'yõt'e? ¹¹ Hingui tsa ga øthu njabu. Nujú dí camfrihu gue stá mpøhøhu po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabu xa mpøhø'u nehe.

¹² Nepu mi uadi bi mænga ra cu Pedro njabu, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'ú bi ma de gatho ya nt'udi ne ya dænga t'õt'e xqui 'yõt'ua bi Ajuá nú'u himyá xodyo por gue'u. ¹³ Y de mi uadi bi ña'u bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuhu, 'yøhu nú'a ma ga mængá. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicju hanja Ajuá xqui mædi xqui japa nú'u hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'u pa

nehe^u drá hnini^a. ¹⁵ Hangue bi njab^u ngu nú^a xqui 'yofo 'nará 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra ndá Davi masque ya xa du,

ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá m^udi.

¹⁷ Pa njab^u gatho ma'ra ya hnini da hyongagui, ne gatho^u da xocambenigui ma thuhu.

¹⁸ Njab^u bi 'ñena Ajuá nú^a to'o xa 'yøt'a nuya ya t'øt'e nú^u bi 'ñudi maya'b^u.

¹⁹ Hangue ringue^a nuga dí beni gue hindi 'ñepi ga xaxh^u nú^u hingyá xodyo nú^u xa hye^u yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Ajuá. ²⁰ Høns^e mahyoni ga opabih^u pa ga haçuah^u hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú^u xa hñ^atua ya c'oi. Nehe ga oph^u gue hinda hñuxui 'nara 'behñá nú^a hingue xi rá 'behñá, ne hinda zipa yá ngø nú^u ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiph^u gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni. ²¹ Nuga dí beni ga xiph^u njab^u ngue^a desde ya'b^u 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

²² Hangue nuya apostol ne nú^u ya ndá de ra nija ne gatho ya gamfri bi beñ^u gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mehna Antioquía co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya danga cu, ra cu Juda nú^a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. ²³ Ne bi umbabi^u 'nara he'mi pa da hñ^a'tsua ya cu nuni Antioquía hab^u mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá ndáhe de ra nija, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pen'aheb^u ra nzengua nú'ah^u ma cu'he hingyá xodyoh^u gui 'buh^u Antioquía, ne nú'ah^u gui 'buh^u ja ra hai Siria ne Cilicia. ²⁴ Stá pahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mab^u nsinque ma nse^uquihe, ne xpá xax'ah^u, y co nú^u yá noya xa xi'ah^u xa ts'oc'a ri mfenih^u. Xa xi'ah^u gue mahyoni gui 'yøth^u nú^a ra seña xqui mंगा ra Moise, ne mahyoni gui 'yøth^u gatho nú^a bi mañ^a ja ra ley. ²⁵ Hangue nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñheb^u da ma da c'a'ts'ah^u pa da meui mahyegui ma zi cuh^u ra Berhna ne ra Pablo. ²⁶ Nuy^u ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuh^u ra Jesucristo. ²⁷ Hangue stá pen'aheb^u ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú^u go ma da xi'asch^u nehe núna dí xi'ae. ²⁸ Ra Maça Ndahi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'berp'ahe ndunthi ya hmanda, høns^e ga 'berp'ahe gui 'yøth^u nú^a xi mahyoni. ²⁹ Hangue oxqui ma gui tsiph^u yá ngø ya mbo'oni nú^u xa hñ^atua ya c'oi, ne oxqui ma gui tsiph^u yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma gui tsiph^u yá ngø ya mbo'oni nú^u hinxra 'bømba yá ji, nixi gui hñuxh^u 'nara 'behñá nú^a hingue xi ri 'behñah^u. 'Bu gui jamasuh^u hingui øth^u nuya t'øt'e dí xi'ah^u, nu'bú gui 'buh^u xá hño. Nsøct^a ndí ne ga xi'ae. Nubyá Ajuá da max'ah^u.”

³⁰ Nep^u nú^u to'o xqui 'behni bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ^u bi munts'a gatho ya gamfri ne nu^u bri dapabi ra he'mi. ³¹ Y nu mi uadi bi hñe'ti^u, xi bi johya co nú^a ra danga humai xqui 'bempabi. ³² Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'mehni Ajuá nehe, ne mi ñ^a co rá ts'edi^a, hangue bi zofu ya cu ne bi nupa yá mfeni^u pa da ze yá jamfri. ³³ Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue^u. Nep^u 'mefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hmate pa da menjhma pa Jerusale hab^u xqui 'behni. ³⁴ Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni^a nuni Antioquía. ³⁵ Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe^u, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax^u.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba rá noya Ajuá

³⁶ Nepu xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tshu ya cu gatho nú'u ya hnini habu dá mamfu rá noya Ajuá pa ga nuhu te gra ma'u.

³⁷ Ra cu Berhna mi nehma xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'ueguesε de guehni Panfilia, ne ya himbi ne bi meui'u da mamba rá noya Ajuá. ³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'u, nepu bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'nambu. Hangué nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi meui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da meui. Ne nuya cu de guehni Antioquia bi 'yεnt'uabi'u ya yá 'yε Ajuá. ⁴¹ Nepu bi gu yá 'ñu bi ma'u pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'bui de guehni pa da zedi yá jamfri.

16

Ra Timoteo bi meui ra Pablo ne ra Sila

¹ De mi zonga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi ntheuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá nana mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'bu Listra ne Iconio mi ñá xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mi ne da zits'i pa da meui'a. Pe 'met'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña manga rá ley ra Moise, pa hinda bø yá cuε nú'u ya xodyo mi 'buhni, ngue'a gatho'u mi padi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepu nu'ú bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'u ya noya xqui mehna ya apostol ne ya ndá de ra nija nuni Jerusale pa da 'yøt'e'u. ⁵ Ne njabu ma'na bi te yá jamfri gatho nú'u ya gamfri de nú'u ya hnini habu xqui 'rañ'u. Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuá, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'u pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maça Nđahi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuá de guehni. ⁷ Ne bi thogui'u pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'u pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maça Nđahi ra Jesu himbi hopi da ma'u. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñøhø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: “Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni.” ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabu ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'u ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuá mi pencahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'øde de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipino

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá juhe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'uca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'buheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra ðathe habu xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni habu xqui munts'a 'raya 'behña, ne dá fuhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'u mrá

thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xocambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi mąnga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nepu bi banteguihe bi 'ñenje:

—Bu nu'ahu gui hanthu gue xi majuani drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'buhani.

Ne bi jacje dá 'buheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndrą mahe habu nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nthehé 'nara nxutsi mrá 'bego ne mi pe'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi pe'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi taha ndunthi ra boja po nú'a ra 'befi mi pefi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nepu nu'á bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuyá ya dameyu go guehyu yá 'bego Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dengage ne nzantho mi mąnga njabu. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da mąnga njabu. Hangue bi mpunts'i ne bi zofo nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'bep'a'i gui pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bønga ra ts'ondahi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da dahá ra boja co rá 'befi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cue ne bi gu ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya nda ja ra tai. ²⁰ Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuyá ya 'ñøhø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehé pa da japi da nxaxni ma hninihu. ²¹ Ne udi yá nzai nú'u hini 'ñepi ga øthu ngue'a dyá me Nromahu y dí øhu ja yá 'ye ma ndahu ne Nroma.

²² Nu'bú nú'u ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cue con gue'u, nepu ya nda bi manda da 'bøcua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'ut'o. ²³ Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. ²⁴ Y mi 'yøde njabu ra nsufadi, bi cu'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara dąnga za habu hingu tsa da xocse'u.

²⁵ Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya 'yofadi mi øde'u, ²⁶ mi damfri bi nja 'nara dąnga mbimhai, asta mi 'ñąnga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'u mi that'a ya 'yofadi. ²⁷ Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi guca rá mahuai pa xa hñøshma'a, ngue'a mi hu rá mai gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. ²⁸ Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui hñøse. Nuje dí 'buehua gatho.

²⁹ Nepu nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yut'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. ³⁰ Nepu 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—'Ñøhøhu, ¿te rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bú nu'á bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njabu gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nepu ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu. ³³ Y mi nxuuihuo ra nsufadi bi xacuabi'u habu xqui t'umba ya mfei. Nepu nu'á bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu.

³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'ú. Y nú'a ra nsufadi ne nú'ú ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'ú Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya ndá bi mēhna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hye'gui ra cu Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangué ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya ndá ga hεc'ahú. Hangué da za gui pōñhú ne gui maha te rá enthó.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofó nú'ú to bá hā ra noya pa da thēgui'ú, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'yε ma dānga ndáhú me Nroma, ne bri fεtc'ahε ja yá thandi ya ja'i nsinque bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyεgaguihe nsinque to da badi. Hinda za. Duá esε'ú pa da pōngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bú ya polecia bi ma bá xipa njabú ya ndá. Nu'bú nu'ú bi ntsu nu mi badi gue myá me Nroma ne mi ó ja yá 'yε ra dānga ndá Nroma. ³⁹ Hangué nu'ú bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pōni de ra fadi ne bi bantebi da bōni'ú de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bōnga fadi'ú bi ma ja rá ngu ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepú bi ma'ú.

17

Ya me Tesalonica bi ñants'i'ú

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zōnga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yut'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyau ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maça T'ofó ne mi xipabi'ú hanja mi pε'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mēni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahú go guehna ra Cristo bá pēhna Ajuá pa da ndá.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'ú mri xōcambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behñá nú'ú xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangué xi bi bō yá cuε ya xodyo nú'ú himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega dahñei ja ra hnini pa bi 'ya'ti ne bi japi da ñants'i maxōgue ra hnini. Nepú bi ma'ú ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gεcjhmahá ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yεnt'ua ja yá 'yε ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangué go bri júca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya ndá de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'ú ya 'ñōhō to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zōcjuua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyú hingui óta ma ndáhú Nroma ngue'a nuyú mā gue 'bú ma'na ra ndá, ne nú'a ra ndá'a rá thuhu ra Jesu, 'nā.

⁸ Y nu mi 'yō njabú ya ja'i ne ya ndá de ra hnini, xi bi bō yá cuε gatho ne mri ñāhnitho'ú. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ú to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ú 'nara fiansa pa bi thēgui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mēhna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zōni de guehni bi yut'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ú, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ú rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maça T'ofó pa da badi ua gue xi majuani nú'a mi māñ'ú. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'ú bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ú to'o xi myá fadi ngu ya 'behñá ngu ya 'ñōhō, gatho bi gamfri'ú. ¹³ Pe nu

mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi m̄anga rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'u pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'u Berea. ¹⁵ Ha nú'u to'o bi zixa ra cu Pablo bi meui asta ja ra hnini Atena. Nepu nu'ú bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí ntheuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buihni Atena ra cu Pablo mi tø'ma ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá m̄ai ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'u mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangue bi zofo ya xodyo ja yá nija, ne nú'u ma'ra mi xøcambeni Ajuá de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau 'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'u mi t'embi ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'u mi ena:

—¿Te xicju 'bu nuna 'ñøhø xi ña ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'ú bi m̄anga njabu ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'u de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopa nte de ra du. ¹⁹ Nepu de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'u 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuante guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangue dí ne ga pahe te rí bonga nuya noya guí ma.

²¹ Bi m̄anga njabu'u ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bui de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da ma de nú'u ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'u nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá me Atenahu, dí handi gue nu'ahú xi grí xøcambenihu gatho nú'u ri zidadahu. ²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahu habu guí xøcambeni ri zidadahu, dá handa 'nara ata habu nt'ofu ne ena: “Nuna ata ja guecua di xøcambeni nú'a ra ajuá hinhya'mu xa fadi”, njabu ena. Y nú'a Ajuá hinhya'mu xcá pahu, go gue'a dí xi'ahabya.

²⁴ Nú'a Ajuá to'o bi hyoca ra ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hingui 'bu ja ya nija nú'u xa hyoca ya ja'i.

²⁵ Ne nixi hingui ø'tua ra 'bedi nú'a ø't'a ya ja'i pa gue'a, ngue'a go guese'a ri 'racju ra te ne ra ndahi pa ga junshu, ne gatho ya t'ø't'e nú'u dí hoñhu.

²⁶ Ne 'nadra ji bi hyoca gatho ya ja'i nú'u 'bui haburaza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi ma hangu ya jeya da nte'u ne habu da 'mu'u. ²⁷ Ajuá njabu bi hyogaguihu pa ga hoñhu'a pa xahma ga tsudihu, masque nu'á hingui 'bui yabu de guecju. ²⁸ Ngue'a por gue'a dí 'buhu ne dí 'ñanihu, nja ngu 'rari 'yofohu bi 'yofonjaua bi 'ñena: “Xi majuani nujú go yá batsiguihu Ajuá”, njabu bi 'ñena. ²⁹ Hangue nu'bu yá batsiguihu Ajuá, hinda za ga eñhu gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'u. ³⁰ Ajuá mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yø't'a ya ja'i maya'bu ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i. ³¹ Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñam'ba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñanga nguenda

go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

³² Y nu mi 'yøde'ḥ gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñant'ḥtho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

³³ Nepḥ ra cu Pablo bi 'uegue de gue'ḥ. ³⁴ Pe 'ra de gue'ḥ bi gamfri ne bi deni'a. Ne 'na de gue'ḥ mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya ndá mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behñá mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofu ya me Corinto

¹ Nepḥ de gue'a ra cu Pablo bi bõni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto. ² Ne ja bi nthuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behñá mrá thuhu ra Priscila. Nú'á xqui bõni de ra hnini Nroma ngue'a ra ndá Claudio bi manda da juui de guehni gathu ya xodyo. ³ Ra cu Pablo bi ma bá 'bḥhui ra cu Aquila co rá 'behñá ngue'a mi 'nada yá 'befi'ḥ, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'ḥ, nehe mi ñaui nú'ḥ himyá xodyo, y mi zofu'ḥ de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'ḥ de ra hai Macedonia, bi zḥni'ḥ ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'befi ngue'a hyastho mi zofu ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'á xqui mehna Ajuá pa da ndá. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bá ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'ḥ ne hinda ma da dadi de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahḥ go ma gui thadisḥu de ri duhḥ, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ahḥ. Desde nubya ma ga zofu nú'ḥ hinyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'ḥ ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi 'bḥ gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá.

⁸ Nepḥ 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá ndá de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gathu ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi mąga ra cu Pablo, bi gamfri'ḥ ne bi nxistehe. ⁹ Nepḥ 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofu ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, siguí gui mąga ra mąca noya, oguí tsaya gui ñá. ¹⁰ Ngue'a nuga dí 'bui con gue'e, y hinda za to da 'yø't'a ra nts'o'mui. Ngue'a ja nuna hninina 'bui ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'á ma da gamfrigui.

¹¹ Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofu ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹² Pe de nú'ḥ ya pa mrá ndá ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñu'ti pa da gu ra cu Pablo, ne bi zix'ḥ ja ra ts'utbi. ¹³ Ne bi 'ñembabi ra ndá:

—Nuna 'ñøhøná u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu mąga rá ley ra Moise.

¹⁴ Ra cu Pablo mi ma da dahmaha, pe ra ndá Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'Bḥ di jahmá te xa 'yø't'ahḥ nuna ra 'ñøhø, o xa 'yø't'a 'nara ts'ocate nuaa ja ra hnini, nu'bú ha, da za ga ø't'a nú'a guí mañḥ. ¹⁵ Pe nú'a guí mañḥ hønse dega noya ne de ri leyḥ, go da nuhḥ te gui 'yøthḥ. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

16 Nepu bi japi da bõñ'u de guehni ja ra ts'utbi. 17 Nu'bu' gatho nú'u himyá xodyo mi 'buhni bi mihi ra Soste nú'a mrá ndá de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra ndá Galio, pe nu'á nixi bi 'yot'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquia, ne ya rá hñu'qui bi mudi bi ño bi mamba rá noya Ajuá

18 Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nepu de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi m'ei ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da gu ra motsa'u pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá stá pa bi 'yot'a ra hña'ti ngu nú'a xqui ma. 19 Y nu mi zonga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñaui'u. 20 Y nu'á bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne. 21 Hange bi 'ñehui'u ne bi 'ñembabi:

—Dí pe'tsi te grá 'bu' Jerusale pa ga ot'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'a'ts'a'ih'u 'bu' Ajuá go rá paha.

Ne bi bõni de guehni Efeso, ne bi gu ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. 22 Nu mi zõni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquia. 23 Nepu de ya xqui 'mahni 'raya pa, bi bõni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da na te gra ma rá 'befi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gatho ya gamfri nú'u mbi 'buhni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

24 Nú'u ya pa'u bi zonga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandria. Xi mi padi da ñá xá hño, ne mi padi xá hño gatho nú'a mangan ra Ndaxjua T'ofu. 25 Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi padi de ra Zidada Jesu, masque hõnse mi padi de rá sistehe ra Xuua. 26 Ne bi mudi bi zofu ya xodyo ja yá nija'u, ne himi tsu. Nepu mi 'yode ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'nambu pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. 27 Nepu nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'á bi 'yopa 'nara he'mi pa bi mempa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi zonga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'u xqui gamfri bi rá noya Ajuá. 28 Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a mangan ja ra Ndaxjua T'ofu gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'lo bá pehna Ajuá pa da ndá, ne go gue'a nú'a mi tõ'mi'u.

19

Ra apostol Pablo bi zofu ya me Efeso

1 Nura cu Apolo mi 'buhni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'ohõ xi myá mboza, ne de gue'a bi zonga Efeso habu mi 'bui 'raya gamfri. 2 Nepu nu'á bi 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñáñhu ra Maca Ndahí núbya gá camfrihu rá noya Ajuá? Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá õhe ua 'bu ra Maca Ndahí.

3 Hange nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñáñhu 'bu? Ne nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

⁴Ra cu Pablo bi 'ñembabi'u:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'u ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'u nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zohø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

⁵Ha nu mi 'yøde njabu bi nxistehe'u de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶Nepu ra cu Pablo bi hñuxa yá 'ye ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Maça Ndahi. Y nura ora'a bi ña'u 'rama'na'ño ya hñagui ne bi mañ'u ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da ma. ⁷Ngu mi 'ret'amayoho por gatho nú'u xqui hñanga ra Maça Ndahi.

⁸Ngu hñu nzana ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo habu mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Nu'á mi ntsanoyauí ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'edi pa da gamfri'u nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹Pe 'ra de gue'u xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangue nura cu Pablo bi 'uegue de gue'u, ne bi zixa nú'u xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'buhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰Njabu bi 'yøt'a yo njeja pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'u mi 'bu ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'u himyá xodyo. ¹¹Y Ajuá bi umba ra ts'edi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya danga nt'udi, ¹²asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi y nu'ú mi ñani, y nu'u tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'u.

¹³Pe nu 'raya xodyo myá 'ñete mi 'yo'u mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepu nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ihe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a mangua ra Pablo.

¹⁴Guehna bi 'yøt'a nú'u yoto yá t'u ra Seva nú'a 'namrá ndá gá macja gá xodyo. ¹⁵Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi 'ñemba nú'u ya 'ñohø:

—Nuga dí paça to'o ra Jesu, ne dí paça to'o ra Pablo, xi nu'ahu, çto'o'ihu?

¹⁶Ha nú'a ra 'ñohø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ju nú'u ya 'ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'ihí bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thamba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷Y gatho ya xodyo mi 'buhni Efeso ne nú'u himyá xodyo bi 'yøde'u nú'a xqui nja, nu'bu nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸Ne ndunthi de nú'u xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofu pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'u nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰Njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi.

²¹Nepu de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepu rí 'ñehe Jerusale, nepu de guehni mahyoni rí ma Nroma. ²²Hangue bi mehna yoho yá mfats'i da 'met'o pa rí ma Macedonia, bi mehna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohnitho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñunts'i'u

²³Nú'u ya pa'u bi ñunts'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zøniini rá noya Ajuá.

²⁴Mi 'buhni 'nara 'ñohø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'befi mi padi'a mi pøe ya boja dega t'axi. Ne mi 'bu yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá

thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi tahā ndunthi ra boja. ²⁵ Nepu 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'u yá mfats'i ne ma'ra nú'u to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú guí padihue gue co nuna 'bēfina stá tahū ndunthi ra boja, ne hinte stá 'behū. ²⁶ Pe ngu xcá 'yohū ne xcá hyanthū gue nura Pablo ri 'yo ne mā gue nú'u ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njabū xa hñācua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hōnseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihū Asia. ²⁷ Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'bēfihū dí hanthmahūna. Nubyá da ne ma ga 'bedihū zai, asta ne ra nija de ma zināñhū Diana nú'a xi rá nsunda, ma da 'mēdi nú'a ra nsu pe'tsi. Ha ne gue numa zināñhū Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma haihū Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

²⁸ Nu mi 'yøde njabū gatho nuyá mfats'i ne gatho nú'u ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cue'u, ne mi mafi mi ena:

—Xi rá nsunda ma zināñhū Diana!

²⁹ Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me Macedonia nú'u xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jut'i ne bri ts'its'i asta habū mi ø't'a yá hmunts'i. ³⁰ Ha nura cu Pablo mi ne xa yut'ini pa xa zofa ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yut'i. ³¹ Nehe 'raya ndā de Asia nú'u mi ntsixui ra cu Pablo, bi mēmpa ra noya gue hinda yut'a de guehni. ³² Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'u, 'rama'na'ño mi mañ'u, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue'u nixi mi padi hanja xqui munts'i. ³³ Pe nu 'ra de gue'u bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ñā ja yá thandi ya ja'i. Nepu nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yē pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñānga yá mixodyoui nú'u xc'ri ju. ³⁴ Pe nu mi bađi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—Xi rá nsunda ma zināñhū Diana!

³⁵ Nepu 'nara ndā de ra hnini bi go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñembi:

—Nú'ahū gyá menguhua Efeso, haburaza xa fadi gue nuua ja ma hniñhū xi dri suphū rá nija ma zināñhū Diana nú'a xá nsunda, y dri suphū rá c'oi nú'a bá çai de mahets'i bá pehna ma zidadahū ra Jupite. ³⁶ Guí pahū gue xa fadi haburaza, ogui tu ri muñhū, ne ote guí øthū 'bu hincá beñhū xá hño 'met'o nú'a guí ne guí øthū. ³⁷ Nuyū ya 'ñøhø xcuá tsihū hinte xa 'yøt'ahū, ha nixi xa ñāma'ñhū de ma zināñhū dri nsundahū. ³⁸ Y nura Demetrio ne nú'u ma'ra to hoca ya c'oi, 'bu ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja ra nzaya. ³⁹ Nu'bhū ja ma'na te guí mañhū, da za guí maha ja ra ts'utbi guí mañhū ja ma hmunts'ihū ngu mānga ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecju xá nts'uni. Da za da hñapcahū da t'ena gue xi dyá necatuhnihū por nuna ra ñunts'i stá øthūbya, ne hindí pahū te ga thāđihū nu sta t'angahū.

⁴¹ Nepu mi mānga njaua ra ndā, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedonia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra dānga ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofa. Nepu bi 'ñehui gatho co 'nara nthufi ne bi bōni de guehni bi gu ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi yopa zōni habū gatho mi 'bu ya cu pa bi nupa yá mfeni, nepu bi ma pa Grecia. ³ Y nuni ja bi 'muhni hñu nzañā. Ne 'mēfa ya mi ma da gu ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe

pa dí ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'yø'tua ra nts'o'mui, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá hño da yopa 'ranga Macedonia. ⁴ Ne bi m'ui ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'ú myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi zonga Macedonia habu ndí 'buiga núga drá Luca. ⁵ Nú'ú ya cu'ú bi 'met'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá tøbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá pøñhe de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cat'a ma pa pa dá tsøñhe Ntroa, ne ja dá ntheheni nú'ú ya cu xqui 'met'o, nepu dá 'buheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofo ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'á ndomíngo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofo'ú de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'á mi ma da bøni'á rá hyax'á 'bestho. ⁸ Y nu habu xqui munts'i'ú mrá tøngu y ja mi zøni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepu 'nara zi ts'unt'ú mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'ahá ngue'á ra cu Pablo xi bi ñá ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñahá bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri jats'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'úbá ra cu Pablo bi gaj ne bi 'yots'i ne bi hyafi nú'á ra zi ts'unt'ú. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Oguí tshu, hinxa du, tetho.

¹¹ Nepu nura cu Pablo bi yopa bøxa ma'na'qui habu xqui munts'i'ú. Ne bi hyeca rá thuhme pa bi zi'ú ra Maça Nt'oxi, né bi sigui bi ñáui ya cu asta mi hyats'i, nepu bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'á ra zi ts'unt'ú ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mui ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zonga Mileto

¹³ Nepu dá cohe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'ohe grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'á stí mañhe, ngue'á nu'á bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepu de guehni Asón dá nthehi, nepu nu'á bi gu ra motsa habu ndí ohe pa dá mahe mahyegui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'á dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'á ja ja rá hyo ra ndehe. Nepu ma dá coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'á himbi ne bi 'mu ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'buhni'á 'bu da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya nda de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'buhni Mileto ra cu Pablo bi mempa ra noya ya nda de ra nija de guehni Efeso gue mi tømí asta stá nzoni co nú'ú ya nts'o'mui xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'ú. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya dá xi'ahu nú'á ra hño mri 'ñep'ahu. Ne xi dá u't'a'ihu ja ri hmunts'ihu ne ja ri nguhu. ²¹ Ne dá zo'a'ihu nú'ahu gyá xodyohu ne nú'ahu hingyá xodyohu pa gui ñobrihu de ri ts'oquihu ja rá thandi Ajuá, ne gui camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Maça Ndahi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí padí te ma grá thogui de guehni. ²³ Høñse dí padí gue ja gatho nuya hnini habu drá

ma, xicagui ra Maça Ndahi gue bí tɔbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma mui, nixi ma te hindí tsu ga 'bedi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'befi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'befi'a gue'a ga mąnga ra hoga noya de rá dąnga hmąte Ajuą.

²⁵ Ha nubyá dí pađi xá hño gue nú'ahų stá xi'ahų hanja ri manda Ajuą, ya hingui ma gui yopa hyandgahų ma'na'qui. ²⁶ Nubyá dí ne ga xi'ahų gue nuga ya hinte dí thadı de gue'ahų. ²⁷ Ngue'a nuga ya stá xi'ahų gatho nú'a xa 'ñutcgagui Ajuą de nú'a beni'a, ne hinte stá cɔñ'ahų. ²⁸ Hangu nu'a dí xi'ahųbya, nsusehų, ne suhų gatho nú'ų ya gamfri xa 'yent'a'ihų ja ri 'yehų ra Maça Ndahi nú'a xa hñux'ahų pa gui suphų rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. ²⁹ Nuga dí pađi xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñepų 'raya ts'oja'i nú'ų to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. ³⁰ Ne ma da 'mąpų 'ra de gue'asehų ma da xi'ahų ya nt'udi nú'ų hingo majuąni pa da 'ueca ya gamfri da zits'i. ³¹ Hangu xi da nsuhų, ne beñhų gue nuga stá zo'ahų hñu njeya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ihų cada 'na de gue'ahų.

³² Nubyá zi cuhų, ra Zidada da max'ahų, ne da te't'a ri jamfrihų co rá maça noya'a, ne da 'ra'ahų gatho nú'a xa ñą'tuabi da umbi gatho nú'ų to'o yá meti'a. ³³ Nuga hinto stá apa ra boja pa guecshe, nixi hinto stá api te ga he. ³⁴ Ngue'a nuga ngu xcá pašehų stá mpefi co ma 'ye pa stá tsadı nú'a dí honi pa da gueque ne pa nú'ų ndrí 'ño'be. ³⁵ Nzantho stá u't'ahų gui 'yothų ngu stá ɔt'e, gui mpehų pa gui faxhų nú'ų to'o othobi, ne gui bembabihų nú'a bi mąnga ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: "Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hanı."

³⁶ Nepų mi uadi bi mąnga njabų ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuą mahyeui. ³⁷ Nepų gatho ya cu bi nzoni ne bi hyufi ra cu Pablo ne bi zą'tsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá mui co nú'ų ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nepų bi ma bá eni'ų ja ra motsa pa bí nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xeca hai rá thuhu Cos bí o madetho ra ndehe. Nepų rá hyax'a dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nepų de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngahų, ne dá siguihe asta dá tsõñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'ų. Ha nu'ų bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maça Ndahi xqui xipi'ų te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'ų yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behñą ne ya bątsi, dá põñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuą. ⁶ Nepų dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne dá pɔxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ų bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'buheni 'na pa con gue'ų. ⁸ Nepų rá hyax'a dá thohe pa dí mahe ja ra hnini Cesarea. Y ja mi 'buhni ra cu Lipe nú'a mi mąmba rá noya Ajuą ne mi 'na de

gue nú'u yoto ya ndá de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pe'tsa goho yá t'ixu, y nu'ú hinxqui nthati, y mi ña co rá ts'edi ra Maça Ndáhi. ¹⁰ Ne dá 'búheni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'mehni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'açahe, ne bi hñamba rá ngut'i ra cu Pablo, nepu con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'ye, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Maça Ndáhi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá meti nuna ngut'ina, ne da 'yent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabu nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá bantebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nepu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hønsø guí jacju da du ma mai nehe. Nuga ya dí 'bui pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsø pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá haçuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsø dá embabihe:

—Nu'bú dá t'øt'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuu.

¹⁵ Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dengahe 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'u mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi pe'tsa ndunthi ya jeyá xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'búheni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

¹⁷ Y nu ndá tsøñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. ¹⁸ Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tsra ra cu Cobo, ne ja mi 'búhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. ¹⁹ Nura cu Pablo bi zengua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. ²⁰ Y nu mi 'yøde njabu'u, bi xøcambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí padi gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'øt'e ngu nú'a mangu rá ley ra Moise. ²¹ Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bi 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yøt'a ngu nú'a mangu rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá bati, ne hinda 'yøt'a ngu nú'u ma nzaihu. ²² Xibya, ¿te ga øthu? Ngu'e'a nu sta badi ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'u. ²³ Hangue ma'na xá hño 'yøt'a nuna ma ga xi'ahe: De guecjua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yøt'a 'nara hñati bi ña'tuabi Ajuá. ²⁴ Tsits'i rí me ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da badi gatho ma mixodyohu gue hinga majuani nú'a xa sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da badi'u gue ne'i guí øt'e ngu nú'a mangu rá ley ra Moise. ²⁵ Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yøt'e ngu ma nzaihu, hønsø gue nu'a mahyoni da 'yøt'e, hinda zi ra ngø nú'a xa hñatua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxa 'bomba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña.

Bri ju nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndanija

²⁶ Nu'bú rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxuca mahyegui con gue'a ngu yá nzai ya xodyo. Ne 'mefa bi yat'a ja ra ndanija

pa bi unga nt'ode ha'mu da ua yá pa de ra nsequi, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñá'ti nú'u ya cu'u.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsequi, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndanija. Nepu nu'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi japi bi ñants'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—¡Nú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñohø 'yo habwraza u'ta ya ja'i da ñama'ñu de ma hinihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hõnse ri ts'onga ma maça nijahu.

²⁹ Mi mangua njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mui gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangue gatho ra hnini bi njats'i, ne gatho mri nest'ihí'u habwraza mbri 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gut'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija. ³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yode ra danga ndá gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njats'i. ³² Hangue nú'á bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya ndá gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra danga ndá gá soldado bi zøni mi zi yá soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangue nura danga ndá gá soldado bi gu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nepu 'mefa bi 'ñani to'lo mi gue'a ne te xqui 'yø'te. ³⁴ Nu'bú nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'u, hangue njabu himbi za bi baði ra danga ndá gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'u. Hangue ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'befa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñohø'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ju'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra danga ndá gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ñá ts'u?

Ha nura danga ndá gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi gui paði gui ñá dega griego. ³⁸ Nu'bú hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'lo bi 'yø'ta 'nara tuhni ya pe'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'u goho 'mo ya 'yø'tatuhni.

³⁹ Nepu nura cu Pablo bi daði ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra danga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya gui 'raca nsequi ga zofu nuyu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nepu nú'a ra danga ndá gá soldado bi umba nsequi da ñá. Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ñá. Ha nura cu Pablo bi ñá dega ebreo ne bi 'ñembabi'u:

22

1—Nú'ahu ma cu'ihu gui 'bahubu, ne nú'ahu gyá ndahu de ma nijahu, 'yøhu núna ma ga xi'ahu pa gui pahu te rá 'be nú'a stá ø'te.

² Ha nu mi 'yøde'u gue ra cu Pablo bi ñáca ebreo ngu'u, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³—Nuga drá xodyo nehe ngu'ahú, ne duá 'búe ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a bi 'ñutcagui xá hño te ri bonga rá ley ndu ma dadahú. Nzantho xi stá pepabi Ajuá con gatho ma múi, ngu nú'a guí øthú nehe mapaya. ⁴Nuga rá mudi ndrí utsa nú'u to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñøhø ne ya 'behña. ⁵Nura danga ndá gá macjá ne numa ndahú de ma nijahú da za da manga núbya gue nú'ú bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá hã'tsuahmá nú'u ma mixodyohú de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'ú. Nuga ndrã mahmã pa guehni pa ma ga hongá nú'u xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

*Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsønga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thãmfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nepú nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, çhanja guí hongui pa guí 'yøtca ra nts'o'mú?” ⁸ Nepú nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nepú bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa guí 'yøtcagui ra nts'o'mú ngue'a guí honi pa guí 'yø'tua ra nts'o'mú nú'u to'o xa gamfrigui”, bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'u ndrí 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ú himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zi Hmu'i, çte mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'á bi 'ñengagui: “'Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni guí 'yø'te.” ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'a bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepú nú'u ndrí 'ño'be go gue'ú bi guncagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'bahni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a manga ra ley, ne gatho nú'u ma mixodyohú mbi 'bahni Ndamasco mi ñã xá hño de gue'a. ¹³ Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepú nu'á bi 'ñengagui: “Ajuá nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahú go gue'a xqui huahn'a'i desde ra mudi pa guí patua rá paha'a, ne pa guí hyandua rá T'u'a nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa guí 'yø'tua rá noya'a nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'a go nu'i ma guí damajuani ja gatho ya ja'i haburaza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, çte rá 'be guí tø'mi? Nxøni maha guí nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi mã hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepú dá penga pa Jerusale ne dá cut'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajuá, ne ja dá handini 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'i nú'a ma guí damajuani de gueque.” ¹⁹ Hangue nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'ú padi xá hño gue nuga ndí cut'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'u to'o mi camfri'i ne ndí tsahni, ne ndí na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndí 'bahni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndí supabi yá dutu nú'u ya hyote.” ²¹ Pe nura Zidada bi 'ñengagui: “Grí ma, ngue'a ma ga pen'a asta habú bi 'bú nú'u hingyá xodyo pa guí zofo'ú.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'yε ra danga ndá gá soldado

²² Hønsē gue'ᵛ ya noya bi za bi m̄anga ra cu Pablo, ngue'ᵛ ra ora'ᵛ bi m̄adi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

—iNuni dí ñepi da tho ngue'ᵛ ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi fōta ya hai co yá cue. ²⁴ Nepᵛ nura d̄anga nd̄a gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarta, ne bi manda dra fet'i pa da mah̄ma te ma ts'oqui xqui 'yōt'e, pa njabᵛ da b̄adi hanja mi p̄ō yá cue ya ja'i con gue'ᵛ. ²⁵ Pe nu mri th̄at'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bu' bi 'ñembabi 'nara nd̄a gá soldado mi 'bahni:

—¿Ha gue xá hño gui fethᵛ 'nara 'ñōhō me Nroma nixi hinxcá pahᵛ 'met'o ua xi xa 'yōt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yōde njabᵛ ra nd̄a gá soldado, bi ma bá xipa ra d̄anga nd̄a gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'ᵛ ma gui 'yōt'ua nú'ᵛ ra 'ñōhō, ngue'ᵛ nu'ᵛ ra me Nroma.

²⁷ Nepᵛ ra d̄anga nd̄a gá soldado bi ma bá ts̄adi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bu' nura d̄anga nd̄a gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yōde njabᵛ nú'ᵛ to'o mi ma xa meth̄ma ra cu Pablo, nú'ᵛ 'bestho bi 'uegue de gue'ᵛ. Ne ra d̄anga nd̄a gá soldado mi b̄adi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'ᵛ xqui manda dra th̄at'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nd̄a gá xodyo

³⁰ Nepᵛ rá hyax'ᵛ ra d̄anga nd̄a gá soldado bi 'yōt'e pa da nja ra nthanthyā pa da b̄adi hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu Pablo. Hangue bi manda da th̄acua ya cadena nú'ᵛ mi th̄at'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya nd̄a gá macja ne gatho ya nd̄a gá xodyo pa da munts'i. Nepᵛ bri p̄ōnga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'ᵛ.

23

¹ Nu'bu' ra cu Pablo bi hyanda gatho ya nd̄a gá xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihᵛ, nuga nz̄antho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuᵛ co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bu' ra Ananía nú'ᵛ mrá d̄anga nd̄a gá macja bi 'b̄epabi nú'ᵛ mi 'bahni guetbᵛ ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bu' nura cu Pablo bi 'ñemba ra d̄anga nd̄a gá macja:

—iAjuᵛ ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'ᵛ guí hupᵛ gui 'yangagui te stá øt'e ngu m̄anga ra ley. Nu'bu', ¿hanja hingui øt'e ngu m̄anga ra ley, gue hōnsē go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabᵛ gui th̄atuabi rá d̄anga macja Ajuᵛ?

⁵ Nu'bu' nura cu Pablo bi 'ñembabi'ᵛ:

—Ma cu'ihᵛ, nuga hinduí pah̄mah̄a ua go guehni ra d̄anga nd̄a gá macja. Stá pah̄ma hinstá mā njabᵛ, ngue'ᵛ m̄anga ja ra Maca T'ofō njaua: “Oxqui ñama'ñu de ni 'nari nd̄a de ja ri hnini.”

⁶ Nepu ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangué bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihu, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangué nubyá xuá ts'igagui pa guecua hõnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi mangu njabu ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi madi bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambu. ⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hingui 'bu ya enxé, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo ha, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bu ya enxé ne camfri gue 'bu ya ndahi. ⁹ Nepu xi bi mu ra mahni'u. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñohõ hinte ma ts'oqui dí ts'utuah. Xi'bu xa zofo 'nara ndahi o 'nara enxé, hingui tsa ga nõt'uah rá ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cue xi mri mantho, hangué ra dangá ndá gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangué bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'ye ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofo ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njabu ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yõt'a 'nara cohi'u pa da hyohma'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohma ra cu Pablo. Bi hñts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yõt'e nú'a xqui 'ye'mbabi'u.

¹³ Mi thogui ñote ya 'ñohõ nú'u to'o xqui me'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ Met'o bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macja ne yá ndaxjua ndá ya xodyo, ne bi 'ñembabi'u:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya ndá de ma hmunts'a ndahu 'yaphu ra dangá ndá gá soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandih. Gui 'ñemfu gue gui ne gui pahú xá hño de nú'a xa 'yõt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zohõ de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bédatsi ra cu Pablo bi badi gue mi t'ecua rá tio, hangué 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bú nura cu Pablo bi zohna 'na de ya ndá gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra dangá ndá gá soldado nuna ts'ant'una, ngue'a ha 'raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangué nura ndá bi zi'tsua ra dangá ndá nú'a ra ts'ant'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'ant'u ngue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'na.

¹⁹ Nu'bú nura dangá ndá gá soldado bi mipa rá 'ye ra ts'ant'u ne bi zixa 'nambu pa bá ambase ne bi 'ñembi:

—¿Te 'me gui ne gui xicagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'ant'u bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yõt'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a ndá'u, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da badi xá hño nú'a te xa 'yõt'e. ²¹ Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'u, ngue'a ngu ñote ya 'ñohõ acate, ne xa mā gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hõnse tømtho nú'a go gui mangué.

²² Nepu nura dangá ndá bi 'ñehui nú'a ra ts'ant'u ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'b'ehni pa ja ra nda Feli

²³ Hangue nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'b'epabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'u ja ra hnini Cesarea nzanga guto nxuui. ²⁴ Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mra nda ja ra hai Cilicia. ²⁵ Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da nda pa nda Feli, habu mi enga njaua:

²⁶ “Nuga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. ²⁷ Nuna ra 'ñohø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá paði gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. ²⁸ Nuga ndí ne ga paði hanja mi ñapabi'u, hangue dá tsixhe ja yá thandi yá hmunts'a nda'u. ²⁹ Ne nú'a dá paði gue mi ñapabi de yá leys'e'u, hingo te xqui 'yøt'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. ³⁰ Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'u, hangue 'bestho dá p'en'ab'u'a. Ne dá xipabi nú'u to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

³¹ Nu'bá ya soldado bi 'yøt'a ngu nú'a bri 'b'epabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri. ³² Ha nurá hyax'a ya soldado nú'u mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'u mi pa ntøgue bi thoguui ra cu Pablo. ³³ Ha nu mi zonga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. ³⁴ Ha mi uadi bi hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mra mengu. Ha nu mi xipabi gue mra me Cilicia, ³⁵ nu'bá bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'u to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

¹ De ya mi pe'tsa cut'a ma pa mi 'b'uhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zonga ra danga nda gá macja nú'a mra thuhu ra Ananía co 'rayá ndaxjua nda ya xodyo, ne mi 'ñoui'u 'nara pønja mra thuhu ra Tértulo, bi zøñ'u pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nda Feli. ² Nepu bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthantha ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi mudi bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nda'ihe, ngue'a stá pe'tshe 'nara hoga'mai ne hinto stá ntuñhe. Po ri danga mfats'igue xa 'm'ai xá hño ma hninihe. ³ Gathu nuya ya hño xcá 'yøt'e de guecua ne habaraza, guehna 'nara danga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nda'i Feli. ⁴ Pe pa hinga hac'ahe ri 'b'efi, dí bante'ihe gui øtca ra favo gui hñuxa nt'øde 'na zi ora de nuna ma ga xi'ahe. ⁵ Nuje stá hanthe gue nuna 'ñohøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ño habaraza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nda de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. ⁶ Nuní mi ne xa ts'onga ma nijahé ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangue nuje dá juhe ne ndi ne stá nhyanthahe con gue'a ngu nú'a mangan ma leyhe. ⁷ Pe nura danga nda gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yut'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingahe nuna ra 'ñohø. ⁸ Nepu nu'a bi ma gue nú'u to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñohø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui paði hanja dí ñaphe.

⁹ Gatho nú'ú ya xodyo mi 'buhni mi eñ'ú gue xi majuañi nú'a mi mąnga ra Tértulo. ¹⁰ Nepu nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi mudi bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga ma ja ri thandi nú'a te stá ót'e, ngue'a dí pađi gue ya ót'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hninina. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui pađi gue nuga ja ót'a 'ret'amayoho ma pa dá tsonga de guehni Jerusale pa ga xocambeni Ajuá. ¹² Ne hinto xa zucagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa ząqui dí u'ta ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyú ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuañi. Nuga dí pepabi nu Ajuá nú'a mi pepa ndu ma dada, ne drí dena 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyú gue hinga majuañi. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofa ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofa ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriyú gue Ajuá da 'yót'e pa da yopa nte nú'ú xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mui. ¹⁶ Hangue nzantho stá ót'a ra ts'edi ga 'bui xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuá ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Ót'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí ót'a ja ra ndanija ha bi zó 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zucni ya stí nxuqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zucni co 'nara hmuntsja'i ndí u'ti pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bú nú'ú ya xodyo me Asia xa zucagui gra ót'a 'nara ts'ocate, nu'bú go guehma'ú dí ñapcagui, hingo nuyú. ²⁰ Dá mąnga núyú ua bi zutca 'nara ts'ocate nú'bú dá 'ba ja yá thandiyú ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ Hõnse nu'a dá ma ja yá thandiyú dá ena njaua: “Nubya xcá ñapcaguihú hõnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'ú xa du.”

²² Ra Feli ya mi pađi xá hño de yá jamfri nú'ú to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'a'á bi zoguiho njabú de nú'a mi mañ'ú, ne bi 'ñena:

—Nu sta zohó ra dąnga nda gá soldado ra Lisia gue'bú ma ga yopa óthu ra nthanthya pa ga pađi xá hño de nú'a guí mañ'ú.

²³ Nepu ra Feli bi 'bepabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'ú yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepu ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zohó ra nda Feli mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yode'ú bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi mudi bi mąnga ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga óthu ne ga nsuhú pa hinga óthu ya ts'oqui, ne mąnga Ajuá gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'befi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahú xá hño.

²⁶ Mi hu rá mui ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyegui, hangue ja guetbú mi zohni pa mi ñaui. ²⁷ Rá yo njeya bi bõnga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mú bi hyegui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Festo

¹ Ha nu mi zõnga ra Festo nuni Cesarea pa da 'mú dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. ² Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yót'a ra cu Pablo. ³ Y nu'ú bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'ú bi bengá

ma'na'qui xa daga ja ra 'ñu pa xa hyo. ⁴ Pe nura Festo bi dātuabi'ua ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cabu nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. ⁵ Ne bi 'ñembabi'ua:

—Dí xi'ahu 'bu 'ra de gue'ahu guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjani 'bu te xa 'yot'a nú'á ra 'ñohó'a.

⁶ Ra Festo bi 'mu Jerusale hõnse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi gñ rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo.

⁷ Nepu de mi yat'a ra cu Pablo de habu mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yot'a 'nara nthets'i habu mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a. ⁸ Ha nura cu Pablo bi mudi bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuyu ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijahe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndahu Nroma.

⁹ Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá xuc'ani ra uenda de nú'a xcá 'yot'e?

¹⁰ Nu'bu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'bucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndahu Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyanthya'be nuyu to'o ñapqui. Y ngu guí padí gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be. ¹¹ Nu'bu stá ot'a 'nara danga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'bu hinga majuaní de nú'a ñapcaguiyu, ni 'na hingui pe'tsa ra nsequi da 'yentc'a ja yá 'yε ya xodyo. Nuga dí adi gue numa danga ndahu ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá ot'a 'nara ts'ocate ua hina.

¹² Nu'bu nura Festo bi ñaui rayá mfats'i, nepu bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yot'e, hangue nubyá ma guí ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

¹³ Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'bchña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. ¹⁴ Ne bá 'bu de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñohø bi zogui ra Feli. ¹⁵ De duá 'buhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bí ñate'u ne bi xicagui te xqui 'yot'a, ne mi adi'ua gue stá manda xa tho. ¹⁶ Pe nuga dá embabi'ua gue ra ts'utbi de Nroma hingrá nzai da hyo 'nara ja'i 'bu hinxa nhyanthyathoui nú'a to'o xa ñapabi. ¹⁷ Hangue ngu dá tsøheua nú'u ya 'ñohø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñohø.

¹⁸ Pe nú'u to'o mi ñapabi hinte bi ma de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyhu de Nroma. ¹⁹ Pe hina, hõnse nu'a mi ñate'u, por nuyá jamfri pe'tsase'u, ne bi ma de 'nara 'ñohø rá thuhu ra Jesu mañ'ua gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. ²⁰ Ha nuga hinduí padihma te ga ot'e con gue'u, hangue dá ambabi ra Pablo 'bu mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xua thá'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. ²¹ Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñá'mba nguenda ma ndahu ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pehna ja ma ndahu Nroma.

²² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñohø'a.

Nu'bu ra Festo bi 'ñembabi:

—Nu'bu 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'be da ma.

²³ Hangue nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yut'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepu ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepu bi 'ñena:

—Ma nda'ithe Agripa, ne gatho'ihu gui 'buhuaa con guecje, xi 'bucua nuna ra 'ñohø xi xa ñama'ñu ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'u gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsutuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisε gue da ma pa nuni ja ma ndahu Augusto Cesa pa go da hña'mbase ra uenda, hangue stá beni ma'na xá hño ga pempabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí pa di te ma noga ga ofo pa ga pempa ma ndahu Nroma, hangue stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ithe Agripa, ne ja ri thandihu gatho nú'ahu gui 'buhuaa, pa gui 'yamfu ts'u te xa 'yø'te pa gui xicagui'u te ma noya da za ga pempabi ma ndahu. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pehna 'nara ts'ahni ja ma ndahu Cesa 'bu hindí pehna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i.

Hangue nura cu Pablo bi 'ñena:

² —Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'u 'ra de ma mixodyohu. ³ Ne drí johya ngue'a nu'i gui pa di xá hño gatho ma nzaihu núju dyá xodyohu, nehe gui pa di de gatho nú'a te dí mañhu. Hangue nuga drí bante'i gui 'yøde gatho núna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'mái ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'mái desde nú'bu ndrá notsi, nú'bu ndí 'bu'be ma ja'i ja ma hai ne ja nda ehe Jerusale. ⁵ Ne'u nehe pa di xá hño ne tsa da ma 'bu go da ne'u gue desde ndí ts'unt'u stá 'yo xá hño ja ma jamfrihu ngue'a ndrá fariseo, ne gui pa di gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyohu. ⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du ngu nú'a xqui ña'tua Ajuá nú'u ndu ma dadahu. ⁷ Hangue gatho ma mixodyohu tømí da hñanga nú'a ra hña'ti'a, ne nzanθο ri xocambeni Ajuá ne pepabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tømí nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangue por gue'a xa ñapcagui'u. ⁸ ¿Hanja hingui camfrihu gue Ajuá ma da japi da yopa nte nú'u xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'muisε co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá mudi ndí benga ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'mái nú'u to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njabu dá ø'te nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macja pa ndí ju ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá thadi gue ha da tho 'ra de gue'u. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nija ma mixodyohu pa ndrí japi da ncøni de yá jamfri xqui mε'tsi. Ne xi ndí ncuε con gue'u ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yabu pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'mái.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangue gue'a ndrą mahma Ndamasco ngue'a ya stı pōnga ra nsequi ja ya ndą gá macja ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga ju ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma ndą'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahyegui co nú'u to'o ndrı 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nepu ra ora'a dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: "Saulo, Saulo, ¿hanja guı hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui? Nu'i grı 'ñansehe, guı nja ngu ra ndamfri ora tica ra nsamboi." ¹⁵ Nepu nuga dá embabi: "¿To'o'i, zi Hmu?" Nu'ba nu'á bi 'ñengagui: "Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guı hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui ngue'a guı honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubyá nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui pēpcagui, ne pa guı damajuani ja ya ja'i de nú'a xcá hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mefa. ¹⁷ Nuga go ma ga ñañ'a'i de ja yá 'ye ya xodyo ne de nú'u hingyá xodyo nuni habu dí pēñ'a'i guı ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma guı zofo ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bexuui. Ne guı xip'u da 'uegue de ja yá ts'o'befi ra Satá, ne da mēpabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá metigui ngu gatho nú'u ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui." Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'oyøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njabu, ma ndą'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangue dá fædi dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nepu dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe habu bi 'bu nú'u hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'u de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xcá hño pa da hnequi gue majuani xa pata yá 'mui. ²¹ Y hangue por guehna ma mixodyohu bi gugagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí siguitho dí zofo nú'u ja yá nsu ne nú'u otho yá nsu. Y nuga nzantho dí ma ngu nú'a bi mąnga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá de nú'a mi pē'tsi da nja. ²³ Nu'á mi ma gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da ndą, mi pē'tsi te da thogui ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a rá mudi mi pē'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'ni mi ma da xipa ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'u.

Ra apostol Pablo bi zofo ra ndą Agripa

²⁴ Y nu mi mąnga njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:
—¡Asta xcá 'be ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya he'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'be ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'be ma mfeni, ma hoga ndą'i Festo, ngue'a nuga dí mąnga nú'a majuani. ²⁶ Nuni ra ndą Agripa, nehni padi xcá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindı tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xcá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho nuna dí ma, ngue'a hinxa t'øt'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga ndą'i Agripa, ¿ha guı camfri nú'a bi mąnga yá 'mehni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guı camfri nú'a bi mañ'u.

²⁸ Nepu nura ndą Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa guı jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfasti'Ajua da njabu, ne hinga hõnse'i, nehe gatho núya xa 'yõde nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriyá ngu stá camfriga nehe, hõnse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nepu de ya bi uadi bi ña ra cu Pablo, bi 'mai ra nda Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'u mi huhuini. ³¹ Ne bi njáqui'u pa bá ñase'u 'na ngu 'na, ne bi ñémbi:

—Hinte xa 'yõt'a nuna ra 'ñõhø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehma nuna ra 'ñõhø 'bu hinxqui 'yadi da ma ja ma ndahu ra Augusto Cesa pa ja dí tha'mbani nguenda 'bu te xa 'yõt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui benga ra nda Festo pa da mencahe ja ra hai Italia, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'ye 'nara nda gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nda Augusto Cesa. Y nuga drá Luca dá me'be'u. ² Y bi zixcahe 'nara danga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá põñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñõhe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsõñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'u mi 'bu de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nepu dá põñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njabu pa dá 'banpahe ra bũnthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsõñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zahni 'nara motsa mrá me Alejandria de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bú dá juhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habu ndrã mahe. ⁷ Nduñthi ya pa ndrí 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsõñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bũnthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bũnthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsõñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zõhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bũnthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahu, dí handi gue ma ga thõhu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da ya ra motsa con gatho nú'a te di ca, ha nujá ga tuhã nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yõt'ua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yõta nú'a mi mangua ra 'yet'amotsa ne nú'a to'o mrá meti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'u ya pa'u de ya tse, hangue ndunthi nú'u to'o mi pani bi beñ'u gue ma'na xá hño da bõni de guehni pa xahma xa zahma xa zõnga Fenice nú'a ja ra lado yũhyadi de ra xeca hai Creta, pa ja xa 'mãhmani'u nú'u ya pa de ya tse.

Ra data bũnthi ja ra ndehe

¹³ Nepu bi mudi bi 'ño 'na tui ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'u gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'u. Hangue dá pøñhe de guehni habu stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. ¹⁴ Nepu hinga ya'a bi zæcje 'nara bænthi xi nts'edi mbrí 'ñehe ngue mahuifi habu ndrâ mahe. ¹⁵ Nura bænthi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tsedi, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. ¹⁶ Dá thothe gueta 'nara zi xeca hai rá thuhu Clauda o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'u mi tse ra bænthi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'uca motsa pa ja ra danga motsa nú'a mri gut'i, pe xi dá henbahe. ¹⁷ Nepu de ya dá pø'tshe ra t'uca motsa, dá thathe co ya nthahi nura danga motsa ne xi dá du'the pa hinda nhuati. Nepu nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'u xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'u da duxa ra ndahi. ¹⁸ Ha nurá hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bænthi xi mi tsedi, hangue nu'ú bi føta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. ¹⁹ Nepu nurá hñupa dá føthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'øt'e nú'u mi pæpabi ra motsa. ²⁰ Bi thogui ndunthi ya pa hindá hanthe ra hyadi nixi ya tø ngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bænthi, hangue ndí hu ma mæihe gue ya ma stá tuhmahe.

²¹ Ya mi pæ'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcá 'yøhmahu nú'a dá xi'ahu gue stá cohmahuni Creta, nu'bú hinstá thohmahu núna dí thohu, ne hinxá 'mædihma gatho nú'a stá 'behu. ²² Pe nubyá, oguí tu ri mæihu, ngue'a ni 'na de guecju hinga ma ga tuhu, masque ra motsa dá nxeni ne da yui nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara enxé bá penca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pæpabi. ²⁴ Y nú'a ra enxé'a bi 'ñengagui: “Pablo, oguí tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habu bí 'bu ra ndá Cesa, ne guí 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núyu guí pæuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangue compahu, nubya dí xi'ahu, oguí tu ri mæihu, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da suju, ngue'a dí camfri gue ma dá njabu ngu nú'a bi xicagui rá enxé'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yetc'ahu ra ndahi ne ma dí zogahu ja 'nara zi xeca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pæ'tsa 'net'ocat'a ndí 'yohe njabu co nú'a ra bænthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yetc'ahé ra ndahi pa haburaza. Ne ngu made ra xuui nú'u to'o mi et'a ra motsa bi mudi bi unga nguenda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi mudi bi 'yeni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pæ'tsa ntsøca 'natema'ræt'a ne 'rato metro rá hñe. Nepu dá thohe má ts'u de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yeni ma'na'qui, y ya mi pæ'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøjá de møte ra motsa asta habu bi zadi ra hai pa ya hints'u bi ntíhi nts'edi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'u to'o mi et'a ra motsa bi mámbi gue xahma xa za xa 'bathma'u, hangue nu'ú bi yopa ca'ma ra t'uca motsa ja ra ndehe mi mantho'u gue pa xa 'yent'a ma'ra ya bøjá ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangue nura cu Pablo 'bestho bi xipabi ra ndá gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núyu da gaj de guecua ja ra motsa, nu'bú hinda za ga pøñhu de guecua.

³² Nu'bú ya soldado bi dâma hyeca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ah_u, ya øt'a 'nɛt'ocut'a hinte xca ah_u ne hinte xca tsih_u. ³⁴ DÍ bante'ih_u gui tsih_u te gui tsih_u, ngue'a guehna mahyoni pa njab_u da nja ri ts'edih_u, ngue'a dí pađi gue ni 'na de gue'ah_u hingui ma gui tuh_u.

³⁵ De mi mąnga njab_u ra cu Pablo bi g_u 'nara thuhme ne bi umba njamąđi Ajua ja yá thandi'č. Nep_u bi heque, ne bi mąđi bi zi'a. ³⁶ Nep_u gathoguihe xi bi hñ_u ma mañhe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñ_u'rate ne 'ret'lama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñ_uhe, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñ_u nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nep_u de ya bi hyats'i, nú'č to'lo mri 'yɛt'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi pađi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xeca hai hab_u mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetb_u rá hyo ra ndehe. Ne nu'č bi beni xahmą da za da zønga ra motsa asta hab_u mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyɛca ya nth_uhi nú'č mi th_ut'a ya bøj_u nú'č mri g_ut'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nth_uhi nú'č ya za dega nt'ɛt'a motsa. Nep_u bi pø'tsa ya dutu pa da daca ra nd_uhi ja rá ñaxu ra motsa. Nep_u ra motsa bi 'yent'a ra nd_uhi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga hab_u mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nep_u bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi y_u ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi ño. Ha nu de rí møte bi mąđi bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'č dega nc_unthe. ⁴³ Pe nura nd_u gá soldado bi hñ_uacuabi'č pa hinda hyo, ngue'a nu'č mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nep_u nu'č bi 'bɛpabi gue da mføte rá mąđi pa ja ra dehe nú'č to'lo mi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zønga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'č ma'ra nú'č to'lo himi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bɛpabi da g_u 'ra 'na xeni ra za nú'č xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njab_u h_u, bi za bi zønga gatho'č ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nep_u ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai hab_u dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nep_u nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i. Ne bi 'ñutcahe 'nara dąnga fasp_u pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'u_ui. ³ Nep_u ra cu Pablo bi x_u 'raya za pa mi 't'sa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bønga 'nara zatequ'eñ_u hab_u xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'yɛ ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njab_u nú'č ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eñ_u mi ząđi ja rá 'yɛ ra cu Pablo, mri 'ñémbi'č 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othmą rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa ząđi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi hu_ut'a rá 'yɛ ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eñ_u, y hinte bi ja ra cu Pablo. ⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tø'mi gue xa hyandi xa nenga rá 'yɛ, o xa datho xa du. Mi tø'mtho'č te xa thogui hmąh_u'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bú nu'č bi pata yá mfeni. Nep_u nu'a bi beñ'č, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetb_u de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá nd_u de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'č xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i ne bi 'racje ntsaya hñ_u pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfidi mri hñeni

mri umba ra nzø ne ra našt'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'ye. Nepu 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fadi njabu, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'u myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi pađi'u gue da 'yøtcahe ra 'bædi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zønga Nroma

¹¹ Dá 'baheni hñu nzañá con gue'u. Nepu ja dá juhene 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'u ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a mra me Alejandria 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'u t'embi ya ajuá, 'na de gue'u rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu ra Polu. ¹² Nepu dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'baheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuifi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nepu rá hyax'a bi 'ño ra ndaħi mri 'ñehe mac'angui, nepu rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá ntheheni 'raya cu nú'u bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'baheni con gue'u hñato ma pa. Nepu de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi pađi gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bøni e da daçje ja ra da'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'uca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'u ya cu, nu'á bi umba njamađi Ajuá ne bi hñu rá mui ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nepu de dá tsøñhe Nroma, ra ndá gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'ye ra ndá gá nsufadi nú'u ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'nambu bá 'bui, ne bá 'bahuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zønga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya ndá gá xodyo nú'u mi 'bahni. Nepu de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyohu, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'mai co nú'u yá nzañi ndu ma dadahu, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri jøgagui nts'aħni nuni Jerusale ne bi t'entc'a ja yá 'ye ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utçagui ni 'nara ts'oqui te stí ø't'e pa xa hyocjhma'u, hangue nu'ú mi ne da hyegagui. ¹⁹ Pe numa mixodyohu de guehni himbi ne'u gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñamga nguenda ma ndaħu ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyohu. ²⁰ Hangue stá zon'ahu pa ga ñahu. Nuga dí 'bacua ja ri thandihu dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hñati xa ñatçaguihu Ajuá núju dyá me Israelhu.

²¹ Nu'bú nuya ndá gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'u ma mixodyohu xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue habaraza ñama'ñu ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nepu bi mambi'u te ra pa mi ma da yopa ña'u ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'u, ndunthi de gue'u bi zønga habu mi 'bu ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofu ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'a mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofu ma'ra yá 'meħni Ajuá, pa nu'ú da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá peħna Ajuá pa da ndá. ²⁴ Nepu 'ra de gue'u bi gamfri nú'a mi mangua

ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'ᵤ bi ntsanoyasε ne bi mᵤdi bi ma'ᵤ. Pe ante da ma'ᵤ ra cu Pablo bi 'ñembabi'ᵤ:

—Go gue'a majuaᵤ bi mᵤnga ra baᵤdi Isaía po rá Maça Ndaᵤhi Ajuᵤa bi xipa ndu ma dadahᵤ, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødeᵤ, pe hinda zo ri mfenihᵤ,

ma gui hyanthᵤ, pe hingui ma gui paᵤᵤ te rí bøni nú'a gui hyanthᵤ.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenihᵤ,

ne hinguí ne gui hñuxᵤ nt'øde nú'a guí ødeᵤ,

ne hinguí ne gui paᵤᵤ nú'a guí hanthᵤ.

Nu'ahᵤ hinguí ne gui hanthᵤ,

nixi gui 'yødeᵤ,

nixi gui paᵤᵤ,

ngue'a hinguí ne gui ntsø'mᵤ pa ga pun'a ri ts'oquihᵤ.

Guehna mᵤnga ra Maça T'ofø. ²⁸ Hangué paᵤᵤ xá hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega mpøhø nú'ᵤ hinyá xodyo. Nuga dí camfri gue nu'ú ha, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi mᵤnga njabᵤ ra cu Pablo, ya xodyo bi ma ne mri ntsanoya sεhe'ᵤ.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'mᵤhni maxøgue yo njeya ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gathø nú'ᵤ mi tsøni pa da ñaui. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja go ri manda Ajuᵤa, ne mi xipabi'ᵤ de ra Zidada Jesucristo. Himi tsu da ña, ne hinto mi haçuabi'a.

RA ROMANU RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME NROMA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Nroma

¹ Núgui drá Pablo, rá 'bɛgogui ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo. Ajuá ra Dada bi zoncagui pa ga 'ñapostol, ne xa hñuxcagui pa ga mamba rá maça hoga noya'a.

² Nuna maça hoga noyana, guehna bi ñagui maya'bɛ Ajuá ja ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo yá 'mɛhni'a. ³ Y nuna maça hoga noyana xicjɛ de ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo nú'a to'lo rá T'ɛ Ajuá, ne utcaguihɛ gue nú'a ra T'ɛ'a, de rá ndo'yo, bá ehe de rá ji ra ndá Davi, ⁴ pe de rá ndáhi xá nt'axi bi fadi gue go gue'a rá T'ɛ Ajuá, ngue'a co rá danga ts'edi bi yopa nte de ja ya du. ⁵ Po rá ngue'a, Ajuá xa 'racagui ra 'bɛfi dega apostol pa ga mǎnga ra maça hoga noya gatho ja ya hnini, pa da gamfrihɛ ne da 'yote Ajuá. Guehna ra 'bɛfi dí pɛfi pa nuya ja'i da nsundabi rá maça thuhu ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo. ⁶ Hangue nehe nu'ahɛ, Ajuá xa zohn'a'ihɛ pa gui tenhɛ ra Zidada Jesucristo.

⁷ Hangue dí op'ahɛ gatho'ihɛ zi cuhɛ guí 'bɛhɛbɛ Nroma, nú'ahɛ xi ri mǎ'ahɛ Ajuá ne xa zohn'a'ihɛ pa gui nt'axquihɛ. Ajuá ma Dadahɛ ne ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo da jap'a'ihɛ ne da max'ahɛ pa gui 'bɛhɛ te rá 'ñentho.

Ra apostol Pablo ne da zonga ya cu me Nroma

⁸ Nuya ya mudi noya dí op'ahɛ ja ma carta, dí xi'ahɛ gue dí umba njamádi Ajuá ma Dadahɛ por gatho'ihɛ de rá thuhu ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo, ngue'a habɛraza ja ra ximhai hmǎ gue xi xcá camfrihɛ xá hño. ⁹ Ajuá dí pɛpabi con gatho ma coraso pa da ntanga nú'a ra maça hoga noya nú'a habɛ xicjɛ de rá maça T'ɛ'a, y nú'a go gue'a pa di gue nzantho dí apabi'a por gue'ahɛ. ¹⁰ Masque stá tɔ'ma ndunthi ya pa pa ga mabɛ ga tsɔñ'ahɛ, pe hinstá tsaya ga apa Ajuá pa da xoga ra gosthi pa da za ga mabɛ 'nitho. Hɔnse go dí tɔ'ma nú'a ra pa da mañ'a Ajuá pa ga mabɛ. ¹¹ Ngue'a xi dí ne ga mabɛ ga 'bɛi con gue'ahɛ pa da za ga u't'a'ihɛ ra mfadi nú'a xa 'ñutcagui ra Maça Ndáhi, pa ma'na da nja ri jamfrihɛ. ¹² Y dí mǎ gue numa jamfrihɛ da 'racjɛ ra ts'edi 'na ngu ma'na. Nuri jamfrihɛ da jaqui ma'na da zɛ ma jamfri, ha numa jamfriga da ja'ahɛ ma'na da zɛ ri jamfrihɛ nehe, ngue'a 'nat'a ma jamfrihɛ.

¹³ Ne dí ne gui padihɛ, ma zi cu'ihɛ, gue ndunthi ya i'qui stá huts'i ga mabɛ ga tsɔñ'a'ihɛ, pe tobya hinxa za. Dí ne ga mabɛ pa ga fax'ahɛ ngu stá faxa ma'ra ya cu ja ma'ra ya hnini. ¹⁴ Ngue'a xuá 'bɛncagui ga xipa gatho ya ja'i nuna maça hoga t'ode de ra mpɔhɔ, hangue mahyoni gatho ga zofu, ngu nú'ɛ ñǎ griego ne ngu nú'ɛ ñǎ ma'ra ya hñǎqui, ngu nú'ɛ ya bǎmhyǎ ne ngu nú'ɛ hinte yá fadi. ¹⁵ Hangue nú'a ra pa go da ne Ajuá, nugu xi dí ne ga mabɛ pa ga mǎnga ra maça hoga t'ode nehe nubɛ Nroma.

Rá ts'edi ra maça hoga t'ode

¹⁶ Hindí ntsa pa ga mǎnga ra maça hoga t'ode, ngue'a go gue'a 'nara noya dega ts'edi nú'a xuá pɛhna Ajuá pa da pɔhɔ gatho nú'a to'lo da gamfri, ra mudi ya xodyo, nepɛ gatho nu ma'ra ya ja'i. ¹⁷ Nuna maça hoga t'odenǎ udi gue Ajuá mǎ gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'ɛ to'lo camfri, y nu'ú 'bɛi xá hño co Ajuá hɔnse po yá jamfri. Mǎ njabɛ nehe ra Ndǎxjua T'ofu habɛ ena: "Nu'a tó'o xa gamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, nú'a pɛ'tsa 'nara 'ra'yo te."

Yá thai tu ya meximhai

¹⁸ Ajuá utuabi ya meximhai tengu rá ndangui rá cue'a, ne brí nhyoqui'a pa dua pehna ra castigo de mahets'i pa da zadi nú'u ya ts'o'yode hingui ne da 'yot'e xá hño. Ajuá ri ncue ngue'a nuya ja'i masque padi gue 'bui Ajuá ne padi te ri 'ñepi da 'yot'e'u, pe hingui ot'e, nu'ú ri sigui co yá 'ñaqu'equ'e'i ne yá ts'oqui. ¹⁹ Gatho nú'a te da za da fadi de Ajuá, nu'ú xa t'utuabi xá hño, y nu Ajuá go guese xa 'ñutuabi'u. ²⁰ Desde nú'bui Ajuá bi hyoca ra ximhai, desde gue'bui, Ajuá bi 'ñutuabi'u tengu rá 'múi'a. Gatho nú'u ya t'ot'e ri hnequi, gue'u utuabi ya ja'i tengu rá 'múi Ajuá nú'a hini hnequi, y njabu ri hnequi gue Ajuá 'bui ne ja rá ts'edi pa nzantho. Hangué ya ja'i hingui tsa te da dadi de nú'a te xa 'yot'e'u. ²¹ Nu'ú, masque bi badi Ajuá, pe himbi ne bi nsunda'u ngu rí 'ñepi, nixi bi umba njamádi de gatho ya hño xa hñani'u. Nu'a bi 'yot'e, bi ts'oca yá mfeni ne bi megui yá coraso pa himbi za bi badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²² Masque mi eñ'u gue xi myá bamhya, pe hinte myá fadi. ²³ Hangué bi zogui nú'a ra socabeni mi 'ñepi da umbabi Ajuá nú'a xá nsunda ne pe'tsa ra te nzantho, pa go bi xocabeni ya c'oi nú'u xa thoqui ngu yá 'bai ya ja'i nú'u pe'tsa da du, nehe ya c'oi nú'u xa thoqui ngu rá 'bai 'nara ts'int's'u, ne nú'u ngu rá 'bai 'nara mbo'ni, ne nú'u ya c'oi dega qu'eña.

²⁴ Hangué Ajuá bi hyetho ya meximhai pa bi 'yot'a gatho nuya ts'onc'at'i mi beni ja yá mfeni, y njabu bi 'betua sehe yá tsa yá ndo'yo'u. ²⁵ Ngue'a nuya meximhai'u bi zogui nú'a Ajuá majuani pa go bi dena nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá; y nuya ja'i'u go bi nsunda nuya t'ot'e nú'u xa hyoca Ajuá, hingo bi nsunda Ajuá to'o bi hyoca gatho, ne xá nsunda rá thuhu'a pa nzantho.

²⁶ Hangué Ajuá bi hyetho'u pa bi 'ño ja yá hne dega 'betsa, asta ya 'behña bi hñuxui yá mi'behñaui hingo hõnse co ya 'ñõhõ ngu nú'a xqui manda Ajuá. ²⁷ Nehe ya 'ñõhõ bi me'tsa 'nara ts'onc'at'i pa da hñuxui yá mi'ñõhõui hingo hõnse co ya 'behña, y njabu 'ñõhõ co 'ñõhõ bi 'yot'a ra t'ot'e xi xá nts'o. Hangué ja guese'u bi hñani nú'a mi 'ñepi da hñani'u por yá ts'ot'ot'e.

²⁸ Nehe nguetho himbi ho da beni'u de Ajuá, hangué nu Ajuá bi hyetho'u pa bi beni ya mfeni xá nts'o ne pa bi 'yot'e nú'a himri 'ñepi'u, ²⁹ ne bi 'yot'e'u ya t'ot'e hingui ho, ne bi me'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'omfeni. Myá nduste, myá hyote, myá 'yot'atuhni, myá hyate, myá ts'o'mui, myá nõnte, ³⁰ mi ja'tsua ya nc'uamba ma'ra, mi tsa Ajuá, myá 'ñaqu'equ'e'i, mri 'ñexa sehe, mi beni hanja da za da 'yot'a ya t'ot'e xá nts'o, myá ts'o'yode co yá dada yá naná. ³¹ Bi ts'oca yá mfeni hangué himi padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu, ne himbi cumpli yá noya. Ne himbi me'tsa ra hmate co yá ja'i, ne himbi me'tsa ra huecate. ³² Nehe nubya njabu, masque padi ya ja'i nú'a te xa ma Ajuá, gue nu'u tó'o ot'a nuya t'ot'e'u rí 'ñepi da du, pe masque padi njabu, pe nu'ú ot'e nuya ya ts'ot'ot'e, y hingue hõnse ot'e, nehe ri johyauí nú'u ma'ra to'o handi'u ot'a njabu nehe.

2

Ajuá ma da hñá'mba nguenda yá ts'oqui ya ja'i co ra hoga ts'utbi

¹ Hangué dá ngu'a dá ngu, otho te grí ncõni nú'i guí 'yõ de nú'a te ot'a ma'ra, gue'a nú'a ra ora guí 'yõ de nú'a te ot'a ma'ra, nu'í guí ncondena sehe, ngue'a guí ot'a nehe ngu ot'a nú'u ma'ra. ² Dí padihue gue Ajuá ma da hñá'mba nguenda co ra hoga ts'utbi nú'u to'o ot'a ya ts'oqui. ³ Hangué 'bu nú'í guí 'yõ de ma'ra ne guí ot'a nehe ngu ot'e'u, oguí beni gue ma guí mpont'ui rá cue Ajuá nú'a ra pa da hñap'a nguenda. ⁴ Oxqui beni gue ngue'a Ajuá xi ra hoja'i

con gue'i ne xa ze't'a ri nts'o'm'ai ne astabya hinxa castiga'i, gue nu'i da za gui sigui gui 'yøt'a ya ts'oqui. Padi gue Ajuā ra hoja'i con gue'i pa gui ñobri. ⁵ Pe nu'i hingui ne, ngue'a xi rá me ri coraso ne hingui øde ne hingui ñobri, hangue ma'na ma da castiga'i nú'a ra pa da hnequi rá cue Ajuā pa da 'yøt'a rá hoga ts'utbi'a. ⁶ Y nu'á ma da umbabi nú'a rí 'ñepabi cada 'na ngu nú'a xa mefi. ⁷ Nu'á ma da umba ra te pa nzantho nú'u to'o xa hyomba rá nsunda ne xa hyoni pa Ajuā da 'ñe'tsua yá nsu ne xa hyonga ra te pa nzantho, ne hinxa zabi xa 'yøt'a ya hoga 'befi. ⁸ Pe pa ya ts'o'yøde nú'u 'met'o go øt'a nú'a hingui ho, ne hingo ne da 'yøt'a nú'a xá hño, Ajuā ma da umbabi'u 'nara castigo con gatho rá cue. ⁹ Ma da nja ya danga ugui ne ya dumai pa gatho nú'u ya ja'i øt'a ya ts'oqui, rá maði pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i. ¹⁰ Pe Ajuā ma da cu'ta ja rá nsunda gatho nú'u to'o xa mefi ya hoga 'befi. Nehe ma da 'ñe'tsua yá nsu ne da umba ra hoga'm'ai, rá maði pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹ Ngue'a Ajuā hinda ma da huahnitho ya ja'i nura ora da hñ'a'mba nguenda'u. ¹² Ajuā ma da hñ'a'mba nguenda gatho ya ja'i mahyεgui, ngue'a gatho nú'u to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui masque hinxa batua rá ley ra Moise, nu'ú ma dra tha'mba nguenda ne dra castiga nsinque da the'ta ra ley; ha gatho nú'u bi baði ra ley ne himbi 'yøt'a nú'a ma, nu'ú ma da tha'mba nguenda ngu nú'a manga nú'a ra ley'a. ¹³ Ngue'a hingue nú'u xa 'yødetho rá ley ra Moise gue go gue'u 'bui xá hño co Ajuā, hina, pe nú'u to'o øte ra ley ha, go gue'u ma da hmā gue hinte ma ts'oqui tu. ¹⁴ Ne nú'a ra ora nuya ja'i hingyá xodyo øt'a sehe'u nú'a xá hño ngu nú'a manga rá ley ra Moise, njabu ri hnequi gue pe'tsa sehe 'nayá ley, masque hinxa baði rá ley ra Moise. ¹⁵ Ja gue'u ri hnequini 'nara ley ngu xa nt'ofa ja yá coraso. Nehe nu'ú pe'tsa 'nayá ts'edisε pa da baði ua xá hño nú'a øt'e'u ua hina; nehe yá mfeni xipabi gue hingui ho nú'a øt'e, o ja ra ora xipabi gue xa 'yøt'a xá hño. ¹⁶ Nehe ma da njabu nú'a ra pa'a sta 'yøt'a ra nsuca uenda Ajuā ngu nú'a gra 'mai yá mfeni ya ja'i, masque nú'a xqui beni mant'agui'u. Ne nú'a to'o ma da hñ'a nguenda go ma Zidadahu ra Jesucristo. Njabu udi ra maça hoga noya nú'a xa 'bencagui ga ma.

Ya xodyo ne ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise

¹⁷ Nu'i xodyo, guí beni gue ja ri nsu ngue'a grá xodyo, ne guí camfri gue guí 'bui xá hño ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ne grí 'ñets'i ngue'a guí nsunda nú'a ra Ajuā majuañi, ¹⁸ ne guí pa'tua rá paha'a, ne guí padi gui huahna nú'a xá hño ngue'a njabu u't'a'i ra ley. ¹⁹ Ne nu'i guí camfri gue da za guí cahna ma'ra ya ja'i ja ra uenda ya goda, y guí ngu 'nara ñot'i pa nú'u 'bui ja ra 'bexuui. ²⁰ Y guí camfri gue da za guí utui ma'ra ya ja'i nú'u 'ñena ya t'ubatsitho hinte yá fadi, ngue'a nú'a ra ley guí pe'tsi ja xcá tsahni ra hoga mfadi ne nú'a majuañi. ²¹ Nú'i guí utui ma'ra, ¿hanja hingo guí øt'e nehe nú'a guí udi? Y nú'i guí ma gue hinda mpe 'na, ¿ha gue nu'i hingui mpe? ²² Nú'i guí ma gue hingui tsa da ts'inga 'nara medinthati, ¿ha gue nu'i hingui øt'a njabu? Nú'i guí utsa ya c'oi, pe ¿ha gue hingui mpe ja yá nija'u? ²³ Nú'i grí 'ñets'i ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ¿ha gue hingui 'betua rá tsa Ajuā ngue'a hingui øt'a nú'a manga nú'a ra ley'a? ²⁴ Hangue ja ra Maça T'ofu 'nará 'mehni Ajuā bi xipa ya xodyo ne bi 'ñembi: “Ya ja'i nú'u hingyá xodyo ñama'ñu de Ajuā po rá ngue'ahu.”

²⁵ Nubyá nura circuncisio go gue'a ngu 'nara seña nú'a xa thuts'i ja ri ndo'yohu ne go gue'a ra nt'udi de ra cohi nú'a bi gohi Ajuā co ndu ri dadahu

ra Abrá. Nú'a ra seña'a da max'ah_u ndunthi 'b_u gui 'yøth_u nú'a m_anga ra ley. Pe nu'b_u hingui øth_u ngu m_anga ra ley, nu'b_u rá nt'udi de ra cohi ja ra uenda hinga ra nt'udi. ²⁶ Nehe nu'b_u nú'u ya ja'i hingyá xodyo nú'u to'o hingui pe'tsa nuna seña, nu'b_u nú'u pefi ya hoga 'b_efi ngu nú'u m_anga ra ley, nu'b_u nehe'u Ajuá ma da hyandi gue ja ra uenda pe'tsa nú'a ra seña de ra cohi. ²⁷ Ne njabu nú'a to'o hingrá xodyo, ma da 'ñudi gue nu'í grá 'yøt'ats'oqui, ngue'a nu'á desde bi 'm_ui xa gohi rá ndo'yo ngu bi hyoca Ajuá nsi ra seña pe xa 'yøt'a ya hoga 'b_efi ngu nú'u m_anga ra ley, ha nu'i guí pe'tsa ra seña de ra cohi ne guí pe'tsa rá ley Ajuá nt'ofó, pe hingui øte nura ley'a. ²⁸ Hangue ra xodyo xi majuañi hingo nú'a de rá 'baitho, ne ra seña xi majuañi hingo nú'a hnequi de thi ja rá ndo'yo. ²⁹ Pe nu'á xi majuañi ra xodyo, gue'a nú'a to'o øta Ajuá ja rá coraso, ha nu'á ra seña xi majuañi, gue'a nú'a ja mbo ja rá coraso 'na, nú'a ra seña xa 'yøt'a Ajuá ja rá te 'na, hingue nú'a t'øt'e ja rá ndo'yo ngu xa nt'ofó ja ra ley. Y nú'u to'o xi majuañi ya xodyo ngue'a øta Ajuá ja yá coraso, go gue'u ma da 'ñe'tsua yá nsu Ajuá, hingo ya ja'i.

3

¹ Nu'b_u, ¿te ma'na ra mfats'i pe'tsa ra xodyo? O ¿te ma mfats'i hañi de ja ra seña de ra cohi? ² Ndunthi ya mfats'i pe'tsa ya xodyo nú'a hingui pe'tsa nú'u ma'ra ya ja'i. 'Na de nuya mfats'i'u gue'a gue Ajuá bi umba rá noya'a pa go bi su'u. ³ 'Ra de gue'u himbi gamfri nú'a bi ña'tuabi'u Ajuá, pe nu'á hingui ne da 'ñena gue Ajuá hinda ma da cumpli nú'a xa ñagui. ⁴ Hanja hina, nu'á ma da cumpli nú'a xa ñagui. Ajuá hinga ma ga ec'uambah_u, ma'na xá hño ga beñ_u gue gatho ya ja'i go ya c'uamba y hingo Ajuá. Ngu m_anga ja ra M_aca T'ofó hab_u sipa Ajuá njaua ne ena:

Ma da faði gue go gue'i guí m_anga majuañi, y ma guí ntáte nú'a ra pa da 'ñec'uamba'i ya ja'i.

⁵ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: “Nu'b_u ma ts'oquih_u japi da hnequi tengu rá hoga'm_ui Ajuá, nu'b_u ¿ha gue ra hoga ts'utbi da castigaguih_u?” Njab_u m_anga nú'u ma'ra ya ja'i, hingo dí m_angá. ⁶ Hina, nu'á hinda za ga beñ_u ngu beñ'u. Ngue'a nu'b_u di njabu ngu nú'a mañ'u, nu'b_u ¿hanja da za da 'yøt'a ra ts'utbi'a co ra ximhai?

⁷ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: “Nu'b_u por 'nara nc'uamba ga m_a ga japi da hnequi rá nsunda Ajuá ngue'a ja ri hnečni gue Ajuá cumpli rá noya, nu'b_u ¿ha gue rí 'ñepabi da castigagui?” ⁸ Ne asta da za da 'ñena 'nara ja'i gue 'na da za da 'yøt'a nú'a xá nts'o pa da nja ra hño. 'Ra xa guscagui ra nc'uamba y 'bai mañ'u gue guehna di údi. Nuya ja'i rí 'ñepabi da se'cuabi 'nara castigo.

Gathoguih_u dí tuh_u ya thai

⁹ Hangue ¿te ga beñ_uh_u? ¿Ha gue ga beñ_u gue núju dyá xodyoh_u ma'na dí 'b_uh_u xá hño que ma'ra ya ja'i? Hina, hingui tsa; ngue'a ya stá m_a gue gathoguih_u, ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo, gathoguih_u dí oh_u ja rá 'ye ra ts'oqui. ¹⁰ Hangue ra M_aca T'ofó enga njaua: Jo'o ni 'na nú'a hindi tu ya ts'oqui. Haha, jo'o ni 'na.

¹¹ Jo'o ni 'nara ja'i nú'a strá nt'axi rá mfeni, ne jo'o ni 'na to'o di honi Ajuá.

¹² Gatho'u ya ts'o'yøde, gatho'u xa nts'oqui. Ni 'na hingui øt'a xá hño, hah_u ni 'na.

¹³ Yá ne'u xá nts'o, nja ngu 'nara nt'agui xots'i; ne nzantho hate'u.

Nehe xá nts'uni yá ne, nja ngu rá ne ra qu'eñá nú'a hote.

¹⁴ Pøni ya ts'one de yá ne, ne ya noya dega cue.

¹⁵ Co 'na tai nu'ú da ma hnest'ihi pa da hyo yá miqu'eiui.

¹⁶ Habaraza 'yo'u øt'a ya nhuati ne tsogui ya uguí,

¹⁷ y hinxa badi'u hanja da 'mui'u te rá 'ñentho.

¹⁸ Y nu'ú ni ts'u hingui tsupabi rá cue Ajuá.

¹⁹ Nubyá dí padihu gue nú'a mąnga ja rá ley ra Moise, ma pa nú'u to'o 'bu ja nú'a ra ley'a pa da me'tsa yá tsa y da go'ta yá ne, pa njabu nu'ú ne gatho ma'ra ya ja'i de ra ximhai da dø'ma nú'a ra castigo ma da hñani de Ajuá. ²⁰ Ngue'a ni 'nara ja'i hinxa 'yøt'e gatho nú'a manda ja ra ley. Hanguenga ja ra Maça T'ofogue Ajuá hinda ma da ma gue ni 'nara ja'i hingui tu ra ts'oqui, masque da 'mui'ra da 'ñena gue xa 'yøt'a ngu nú'a mąnga ra ley. Ngue'a nu'araza ra ley xo'tsuabi yá ts'oqui ya ja'i.

Ra mpøhø bí ehe po ra jamfri

²¹ Pe nubyá Ajuá xa 'ñudi 'nara hño pa ra meximhai, y nura hño'a, nú'a hanja grá 'buhú xá hño ja rá thandi'a. Pe nura hño'a hingui pe'tsi te da nu ni co ni 'nara ley, masque ja dí mahma ja rá ley ra Moise ne ja nú'a bi 'yofoma'ra yá 'meñni Ajuá. ²² Nuna dąnga hñoa ma gue nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ya 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nuna hñoa ja pa gatho nuto da gamfri'a, ngue'a gatho ya ja'i mahyegui, gue dra xodyo gue hindra xodyo. ²³ Y gathoguihú dyá 'yøt'ats'oquihú, ne ni 'na de guecju hingui tsa ga 'yohú xá hño ngu ri ho Ajuá. ²⁴ Pe nu'á xi ra hoja'i, hanguema de rá pahase gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhú ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesucristo. Ajuá tsa da ma njabu ngue'a ra Zidada Jesucristo ya bi gutca ma thaihú. ²⁵ Ajuá bá pehna ra Zidada Jesucristo pa bi du ja ra pont'i ngu 'nara hña'ti, pa bi hña ga ma ts'oquihú po rá maça ji bi mani, pa njabu nu'a tó'o da gamfri'a ya hinda ma da zátua rá cue Ajuá. Njabu bi 'yøt'a Ajuá pa bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, masque himi hnequihma ngue'a po rá maça pasencia hinxqui castiga ya ja'i nuya pa xqui thogui. ²⁶ Ha nubyá, po rá du rá T'u, Ajuá bi 'ñudi rá hoga ts'utbi, ne nu'á ma gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'u to'o camfri ra Zidada Jesu.

²⁷ Hanguema nubyá hingui tsa to da 'ñets'i. 'Bu xa za 'na xa me ya hoga 'befi ngu nú'u mąnga rá ley ra Moise pa xa mpøhøhma, nu'bú xa zahma xa 'ñets'i. Pe nuto ya hinte ma ts'oqui tu ngue'a xa gamfri ra Zidada Jesucristo, nu'á hingui tsa da 'ñets'i. ²⁸ Ngue'a dí pahú xá hño gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'a to'o camfri ra Zidada Jesu nsingue te da nu co ya 'befi de ra ley.

²⁹ ¿Xi ha gue Ajuá go ra Ajuá nsøctho pa ya xodyo? ¿Ha hingat Ajuá nehe pa nuya ja'i hingat xodyo? Haha, go gue'a ra Ajuá nehe pa gue'u. ³⁰ Ngue'a 'nat'a Ajuá 'bui, y nú'á ma gue ya hinte ma ts'oqui tu ya xodyo nú'u pe'tsa ra seña de ra cohi ja yá ndo'yo nú'bu camfri ra Zidada Jesucristo. Nehe go guet'a Ajuá ma gue nehe nú'u hingui pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo ya hinte tu nú'bu camfri'u ra Zidada Jesucristo. ³¹ ¿Ha gue dí puthú rá ley ra Moise ngue'a dí udihú ra jamfri de ra Zidada Jesucristo? Hina, hinda za da feni njabu, ngue'a nu'á ma'na dí umfa rá ts'edi nura ley'a.

4

Ra Abrá himbi mpøhø po nuya hoga 'befi bi 'yøt'e

¹ Xi ra Abrá nú'a ma m̄adi dadah̄u núju dyá xodyoh̄u, ¿te rá 'be da za ga beñh̄u 'b̄u de gue'a? ² Nu'b̄u Ajuá xa mah̄ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu por yá hoga 'befi mi øt'e, nu'bú nu'á xa zah̄ma xa 'ñets'i. Pe hina, himbi za bi 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. ³ Ngue'a ra Maça T'ofu engu njaua: "Ra Abrá bi gamfri gue mi ma da hñani nú'a bi ña'tuabi Ajuá, hangue Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu." ⁴ Nu'b̄u 'nara ja'i øt'a 'nara 'befi, nurá thaḥa da t'umbi hingui t'umtho co ra hñoja'i; t'umbabi ngue'a xa mp̄efi ne thupi. ⁵ Pe nura ja'i to'o camfri Ajuá ne camfri gue hingue po yá hoga 'befi da za da ma Ajuá gue ya hinte ma ts'oqui tu, nura ja'i'a, Ajuá da ma gue ya hinte tu ngue'a bi gamfri'a. ⁶ Nehe ra Davi xic̄ju gue Ajuá manga nuna noyana dega japi. Nu'á ena gue Ajuá ma gue 'nara ja'i ya hinte ma ts'oqui tu nsinque da 'yu'tua nguenda de yá 'befi. ⁷ Ra Davi bi 'yofu njaua: Njapi ndunthi nú'a to'o xra pumba yá ts'oqui.

⁸ Haha, njapi ndunthi nú'a hingui ma Ajuá te xa 'yøt'e.

⁹ Xi nuna ra noya dega japi manga Ajuá, ¿ha gue ma pa gatho ya ja'i, o h̄onse pa nú'u pe'tsa ra seña de ra cohi bi gohi Ajuá co ya xodyo? Hina, nu'á ma pa gatho. Dí paḍih̄u gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a bi gamfri'a. ¹⁰ ¿Ha gue ra Abrá mi pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo nura ora'a o hina? Hina, himi pe'tsta nú'a ra seña'a, mi 'b̄utho njab̄u. ¹¹ Nura seña de ra cohi bi thu'tsua ja rá ndo'yo pe asta 'm̄efa; y nura seña'a gue'a ngu 'nara seyo bi hñu'tsuabi Ajuá pa da faḍi gue ri muui nú'a xqui mañ'a gue ra Abrá hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a bi gamfri. Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte mi tu ante da thu'tsuabi nura seña, y njab̄u ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri masque nu'á hinxa me'tsa nú'a ra seña, pa njab̄u nehe'u Ajuá bi ma gue ya hinte tu'u. ¹² Nehe ra Abrá bi ndada de ya ja'i to'o pe'tsa ra seña de ra cohi ne camfri, nú'u to'o hingue h̄onse pe'tsa ra seña pe nehe tenba rá jamfri ma dadah̄u ra Abrá nú'a to'o bi gamfri ante da thu'tsua ra seña.

Nuj̄u ga hañh̄u ra hñ'a'ti nú'b̄u ga camfrih̄u

¹³ Ajuá bi ña'tua ra Abrá da umbabi ra ximhai ngu 'nara tsogui pa gue'a ne pa yá ja'i 'm̄efa de gue'a. Bi ña'tuabi pe hingue ngue'a xqui 'yøta ra ndaxjua ley; nu'á bi ña'tuabi njab̄u ngue'a mi camfri ne ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁴ 'B̄u nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley da gohui nú'a ra tsogui, nu'bú ra jamfri da b̄oni gue hinte ri muui, ne nú'a ra hñ'a'ti'a ma da njab̄utho. ¹⁵ Pe ra ley ri japi da hnequi rá cūe Ajuá ngue'a dyá ts'o'yødeh̄u, pe 'b̄u di otho 'nara ley, nu'bú ¿hanja gra ts'o'yødeh̄u?

¹⁶ Hangue nura hñ'a'ti de ra tsogui ja pa nú'u to'o camfri, pa njab̄u Ajuá da za da unga ra tsogui po rá hñoja'i. Ma dra t'umbi pa gatho ya ja'i ra Abrá, hingue h̄onse pa nú'u to'o bi nte ja ra ley nep̄u bi gamfri, pe nehe pa nú'u to'o hinxa te ja ra ley ne bi gamfri ngu bi gamfri ra Abrá nú'a to'o go ra dada de gathoguih̄u núju dyá gamfrih̄u. ¹⁷ Ngu manga ja ra Maça T'ofu gue Ajuá bi xipa ra Abrá ne bi 'ñembi: "Stá hux'a'i pa gui ndada de ndunthi ya hnini." Hangue ja rá thandi Ajuá ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri. Y nu'á mi camfri gue Ajuá tsa da japi da yopa nte nú'u xa du, y ri manda nú'a hingui 'b̄uitho, pa gue'a ja ra uenda ya 'b̄ui.

¹⁸ Ne masque ngu xm̄a hñei, pe ra Abrá mi camfri gue da zøhø nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi sigui bi dø'mi. Hangue njab̄u nu'á bi ndada de ndunthi ya hnini ngu nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi 'ñembabi: "Ma da ndunthi ri baṣi da 'm̄ai." ¹⁹ Ra Abrá xi mi ja rá jamfri gue da me'tsa 'nará t'u. Nu'á himi jamasu

ua ya mrá daqu'ei, masque mi ma da got'a 'na nthebe njeya. Nixi himi jamasugue ra Sara nurá 'bēhñá'a ya mrá daqu'ei nehe ne hinxqui me'tsa ni 'nara batsi. ²⁰ Pe de nú'a xqui hñá'tuabi ni ts'uh himbi 'bē rá jamfri, nu'á ma'na bi nja rá jamfri, ne bi nsunda Ajuá. ²¹ Ngue'a mi padi xá hño gue Ajuá mi ja rá ts'edi pa da 'yøt'e ngu nú'a xqui ñá'tui. ²² Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, ngue'a ra Abrá bi gamfri'a.

²³ Pe nuya noya nú'uh ena gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, himbi t'ofu hønse pa ra Abrá; ²⁴ bi t'ofu pa guēcaguih nehe, ngue'a Ajuá ma mahyēgui de guēcuh nújuh dí camfrih'á. Dí camfrih gue nu'á pē'tsa ra ts'edi pa bi 'yøt'e bi yopa nte ma zi Hmuh ra Jesucristo. ²⁵ Nu'á bri da pa bi du po rá ngue ma ts'oquih, ne bi t'øt'e pa bi yopa nte pa bi t'udi gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh.

5

Ya hño nú'uh pē'tsa ra gamfri ngue'a Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui tu

¹ Nubyá Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh ngue'a stá camfrih'á, hangue ya dí 'buh te rá entho con gue'a por ma Zidadah ra Jesucristo. ² Nehe ngue'a dá camfrih ma zi Hmuh ra Jesucristo, hangue ya stá jonih co Ajuá ra Dada ne stá tsutuah rá hñoja'i'a. Y nubyá ya dí 'buh ja nú'a ra hñoja'i'a, ne dí tømh co ndunthi ra johya nú'a ra pa ga 'buh ja rá nsunda Ajuá. ³ Y hingue hønse dí johyah por gue'a, nehe ri 'ñepi ga johyah ora dí thoh ya ts'othogui, ngue'a dí padih gue ya ts'othogui ri jacju ga zedih. ⁴ Y nu'uh ga zedih, ga pøñh 'radyá hoga gamfrih, y por guehna ma'na da ndangui ma nthø'mateh. ⁵ Y nuna nthø'matenā hinda ma da njabøth nepu ga 'bē ma tsah, ngue'a ra Maca Ndāhi nú'a xa t'acaguih xa 'ñutcah xá hño gue Ajuá macaguih.

⁶ Dí pah gue Ajuá macaguih, ngue'a ja nú'a ra pa xqui beni'a, bá pēhna ma zi Hmuh ra Jesucristo pa bi du po rá nguecju nújuh ndyá dādits'oquih, ngue'a nujuh otho ma ts'edih pa ga mpøhøsch. ⁷ Xi xá hñei to da ne da du po rá ngue 'nará miqu'eiui nú'a dí øthmá xá hño, pe ja ra ora da za 'na da rezga da du po rá ngue 'nara hoja'i. ⁸ Pe Ajuá xa 'ñutcahuih tengu rá ndangui rá hmāte nú'a pēscah, ngue'a masque 'nandyá dādits'oquih, pe bá pēhna ma zi Hmuh ra Jesucristo pa bi du po rá nguecju. ⁹ Y nubyá ya gue nu'á bi du pa bi ñangaguih co rá maça ji, ne ya hinte ma ts'oqui dí tuh, nu'bá nubyá go dí tømh gue nu'á da ñangaguih de rá cue Ajuá sta 'ñepu. ¹⁰ Nujh ndí ncontrah co Ajuá, pe nubyá dí mádiuh con gue'a po rá du rá máça T'uh. Y nubyá stá mádiuh con gue'a, dí padih gue ma ga mpøhøhu po rá te'a. ¹¹ Pe hingue hønse'a, nehe nujuh dí johyah ndunthi ngue'a dí 'buh xá hño co Ajuá por nú'a bi 'yøt'e ma zi Hmuh ra Jesucristo, ngue'a por nú'a bi 'yøt'e'a ya stá mádiuh co Ajuá.

Nú'a bi 'yøtcah ra Adá y nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo pa guēcju

¹² Hangue nu mi yat'a ra ts'oqui gatho ja ra meximhai, bi yat'i po nú'a bi 'yøt'a 'nara 'ñøø, y go gue'a numa madi dadah. Nehe po rá nts'o'yøde'a ra du bi yat'i ja gatho ya ja'i, ngue'a xa t'øt'a ra uenda gue gatho bi 'yøt'a ra ts'oqui. ¹³ Hangue ante da thuxa ra ley ya mi ja ra ts'oqui ja ra ximhai, pe nú'uh ya ts'oqui bi t'øt'e himbi thanga nguenda ngue'a hinxqui thusta ra ley, ngue'a hingui tsa da thanga nguenda ya ts'oqui nu habu otho ni 'nara ley. ¹⁴ Pe madi njabu, ra du bi ntate ja ya ja'i desde ra Adá asta ra Moise, masque

nú'a ya ja'i'hi himbi 'yot'a ngu nú'a ra nts'o'yode bi 'yot'a ra Adá. Nura Adá po nú'a bi 'yot'ase hangue bi nja ra du pa gathoguihu; njabu nehe bi 'ñehe ra Zidada Jesucristo bi 'yot'ase pa bi nja ra te pa nzantho.

¹⁵ Pe nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a ra Adá hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha bi unga Ajuá dega hñoja'i. Po rá ngue rá ts'oqui 'nadra 'ñohø bi nja ra du pa gatho, pe Ajuá po rá hñoja'i bá pèhna 'nadra 'ñohø nehe pa da unga ra te pa nzantho ngu 'nara 'baha pa gatho ya ja'i po rá hñoja'i nú'a 'nadra 'ñohø. Y nura 'ñohø'a go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁶ Ra ts'oqui dí tuhu por nú'a bi 'yot'a 'nada ra ja'i hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha xa t'acju. Ajuá bi hña'mba nguenda de nú'a 'nadra ts'oqui, ne bi 'ye'mba ra du pa gatho ya ja'i; pe 'mefa Ajuá po rá hñoja'i bi unga nura 'baha'a masque ya ja'i xi xqui 'yothma ndunthi ya ts'oqui, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁷ Ya gue bi ntate ra du po nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a 'nada ra 'ñohø, pe nubyá nú'u to'o xa hñani nú'a ra 'baha xa unda Ajuá po rá hñoja'i y xa hñani nura noya gue nu'ú ya hinte ma ts'oqui tu, nu'ú ma go da nda'u ja nú'a ra te xa 'ñepu po rá ngue nú'a bi 'yot'a 'nada ra 'ñohø, y nura 'ñohø'a go gue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo.

¹⁸ Hangue por nú'a ra ts'oqui bi 'yot'a 'nada ra 'ñohø, Ajuá bi 'ye'mba ra du pa gatho ya ja'i, y nehe por nú'a ra hoga 'befi bi 'yot'a 'nada ra 'ñohø, Ajuá ena pa gatho ya ja'i gue ya hinte ma ts'oqui tu'hi ne umbabi'hi ra te. ¹⁹ Po 'nara ts'o'yode gá 'ñohø, bi japi bi nts'oqui gatho ya meximhai, njabu nehe po 'nara hoga'yode, ndunthi da t'embi gue ya hinte ma ts'oqui tu.

²⁰ Pe 'mefa bi nja ra ley pa ma'na bi ndunthi ya nts'o'yode. Y masque xa ndunthi ya nts'o'yode, ma'na xa ndangui rá hñoja'i Ajuá. ²¹ Masque ra ts'oqui xi bi ntatehma ngue'a bi nja ra du, pe ma'na bi ntate rá hñoja'i Ajuá, ngue'a po rá hñoja'i'a nu'á ma gue nuju ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ne xa 'racaguihu ra te pa nzantho po ma Zidadahu ra Jesucristo.

6

Núju stá 'ueguehu de ra ts'oqui rí 'ñepi ga 'buhu 'nara 'ra'yo te co ra zi Hmu Jesucristo

¹ Xibya, ¿te ga mañhu? ¿Ha gue ga sigui ga øthu ya ts'oqui pa ma'na da ndangui rá hñoja'i Ajuá pa guecju? ² ¡Hina! ¡Hinda za ga beñhu njabu! Nuju ma'met'o ndí ohu ja rá 'ye ra ts'oqui, pe nubyá ya stá pøñhu, ya hindí ohu ja rá 'ye, ja ra uenda ya stá tuhu. Nu'bá ¿hanja da za ga sigui ga øthu ya ts'oqui? ³ ¿Ha gue hingui padihu gue núju stá nxistehehu stá 'nathohu co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne nura ora dá nxistehehu ja ra uenda dá tuhu con gue'a? ⁴ Nehe nú'a ra ora dá nxistehehu, ja ra uenda dá nt'aguihu ngu bi nt'agui'a ngu 'ñena stí tuhu nehe, pa ngu bi yopa nte'a de ja ra du po rá maça ts'edi Ajuá rá Dada, njabu necaguihu stá yopa ntehu ma'ra'yo pa ga 'buhu 'nara 'ra'yo 'mái.

⁵ Ngue'a nu'bu stá 'nathohu con gue'a ngue'a ja ra uenda stá tuhu ngu bi du'a, nu'bá ma ga 'buhu 'nara 'ra'yo 'mái ngu gra 'mú'a, ngue'a ja ra uenda dá yopa ntehu ngu bi yopa nte'a de ja ra du. ⁶ Dí padihu gue ma ndaxjua 'máihu bi mpont'i mahyegui con gue'a, pa gue numa ndaxjua 'máihu nú'a mi pepa ra ts'oqui, ngu ya xra huati pa ya hinga 'megohu de ra ts'oqui. ⁷ Ngue'a nu'a tó'o ya xa du, ya hingui o pa rá 'ye ra ts'oqui. ⁸ Bu stá tuhu mahyegui co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, dí camfrihu gue ga 'buhu con gue'a. ⁹ Ngue'a dí pahu gue ma zi Hmuhu to'o bi yopa nte de ja ya du, ya hingui pe'tsi te da yopa du'a, ne ra du hinda ma da yopa ntate de gue'a. ¹⁰ Ngue'a nu mi du'a, bi du 'na'quitho

pa bi gutca gatho ma ts'oquih_u, y ya hingui pe'tsi te da nu co ra ts'oqui. Y nubyá nu'á bi yopa nte y 'bui pa rá nsunda Ajuá. ¹¹ Njabu necju ga øth_u ra uenda gue ya stá tuh_u ne ya hindí pe'tsh_u te ga nuh_u co ra ts'oqui, ne ya dí 'buh_u pa rá nsunda Ajuá ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

¹² Hangué ya oxqui hoph_u ra ts'oqui da sigui da manda ja ri ndo'yoh_u nú'á ma da du. Oxqui hoph_u da ja'ah_u gui 'yøth_u nú'á go da ne ri ndo'yoh_u. ¹³ Oxqui sigui gui peph_u ra ts'oqui nú'á ja'ah_u gui 'yøth_u nú'á hingui ho. Nu'á gui 'yøth_u, daph_u ri teh_u ja rá 'ye Ajuá pa gui 'yø'tuah_u rá paha'a, ngue'a nu'ah_u ja ra uenda ya xcá tuh_u de ra ts'oqui ne xcá yopa ntehu ma'ra'yo. Hangué daph_u ri ndo'yoh_u ne ri ts'edihi_u Ajuá pa gui peph_u rá 'befi'a. ¹⁴ Ngue'a nura ts'oqui ya hinda ma da ndá de guecj_u, ngue'a ya hindí 'buh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley, nubyá dí 'buh_u ja rá hñoja'i Ajuá.

Núju ndí ohu ja rá 'ye ra ts'oqui, ¿pa te ga yopa penjani?

¹⁵ Nde'bu, ¿ha gue ga øth_u ya ts'oqui ngue'a dí 'buh_u ja rá hñoja'i Ajuá ne ya hindí 'buh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley? ¡Hina! ¡Hinda za ga beñh_u njabu! ¹⁶ Dí padih_u gue dyá 'begoh_u de nú'á to'o dí øteh_u. Nu'bu gui øteh_u ra ts'oqui go rá 'bego'ih_u'a ne go gue'a da ja'ah_u gui 'mēdihi_u. Ha nu'bu gui øth_u Ajuá go rá 'bego'ih_u'a y nu'á da 'yø't'e pa gui 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. ¹⁷ Pe jamādi Ajuá gue masque gá 'megoh_u de ra ts'oqui, pe nubyá ya xcá ndah_u pa gui 'yøteh_u con gatho ri muih_u ra nt'utuante xa t'u't'ah_u. ¹⁸ Ajuá bi zin'ah_u de rá 'ye ra ts'oqui nú'á nguí peph_u, pa go gui peph_u'a ne gui 'yøth_u xá hño ngu ri ho'a. ¹⁹ Nuna dí xi'ah_u, dí hec'ah_u ngu ya 'bego pa da zo ri mfenih_u. Njabu ngu xcá ndah_u pa gá 'megoh_u ja ra ts'oqui ne nguí nts'o'yødeh_u, njabatho nehe ndah_u ja rá 'ye Ajuá pa gui 'yøth_u nú'á xá hño, ne gui 'buh_u xá nt'axi.

²⁰ Nguetho nú'bu nguí 'megoh_u ja ra ts'oqui, himi tsa gui 'yøth_u nú'á xá hño. ²¹ ¿Te ma thaha gá hañh_u de nú'á ya t'ø't'e xmá nts'o nguí øth_u? Ha nubyá grí ntsah_u de gue'u. Ngue'a nú'á ra thaha ri uni nú'á ya t'ø't'e xá nts'o, go gue'a ra du. ²² Pe nubyá ya hingyá 'begoh_u de ra ts'oqui, ya gyá 'begoh_u de Ajuá, hangué ya xcá hañh_u 'nara danga thaha, y nura thaha'a go gue'a gui 'buh_u xá nt'axi y rá ngats'i 'nara te pa nzantho. ²³ Nguetho nurá njut'i ra ts'oqui go gue'a ra du, pe nura' 'baha Ajuá go gue'a 'nara te pa nzantho nú'á da 'racju ngue'a drí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo.

7

Dí 'buh_u co ra Zidada, hingue dí 'buh_u ja ra ndaxjua ley

¹ Zi cuh_u, nu'ah_u gui padih_u ya ley, gue mientras ra ja'i te, pe'tsi da 'yø't'e ngu mangua ra ley, pe 'bu da du, ya hina. ² Nja ngu 'nara 'behñ_u ra medinthati, mientras te rá dame pe'tsi da 'yø't'e nú'á mangua ra ley dega nthati, pe nu'bu ya xa du rá dame, nura 'behñ_u'a ya hingui 'bui ja nura ley'a. ³ Pe nu'bu te rá dame, ne da meui ma'na ra ññhø, nura 'behñ_u'a da thu'mbabi ra zinga medinthati; pe nu'bu xa du rá dame, nura 'behñ_u'a ya hingui 'bui ja nura ley'a, ne hinda ma da thu'mbabi ra zinga medinthati masque da nthatui ma'na ra ññhø.

⁴ Njabu necaguih_u ndí 'buh_uhma ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe nubyá ja ra uenda stá tuh_u mahyegui co ra Zidada Jesucristo nu mi du'a, ne ya hindí 'buh_u ja nura ley'a. Dá njah_u ngu nú'á ra 'behñ_u bi du rá dame ne bi nthatui ma'na, ngue'a nuju ya hindí 'buh_u ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya dá 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo nú'á to'o bi yopa nte de ra du. Y stá njah_u pa da

za ga øth_u ya hoga 'befi pa rá nsunda Ajuá. ⁵ Ngue'a nú'b_u ndí 'b_uh_u ja ma ndaxjua 'mai_hu xá nts'o, nura ley ma'na bi nupca ma mfenih_u pa dá øth_u nú'ya ya ts'onc'at'i ndí pe'tsh_u, y nu'ú mri mpefi ja gatho ma ndo'yoh_u pa dá øth_u ya ts'oqui ne pa xa zixcah_u ja ra du. ⁶ Pe nubyá ja ra uenda stá tuhu de ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya hindí 'b_uh_u ja rá hmanda nú'a ra ley'a. Ya hindí oh_u ja rá 'ye ra ley, hangue nubyá da za ga peph_u Ajuá co 'nara 'ra'yo mfeni nú'a bi 'rac_u ra Maça Ndahi, ne hingue ngu ma'met'o nú'b_u ndí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley ne ndí peph_u ngu nú'a xqui t'ofó.

Ra ts'oqui nú'a dí hah_u

⁷ ¿Te ga beñh_ubya? ¿Ha gue ra ndaxjua ley tu ra thai de ra ts'oqui? ¡Hina! ¡Hinda za! Ngue'a go gue'a bi 'ñutcagui te rá 'be'a ya ts'oqui. Ngue'a hinduí paði hmah_u ua ra ts'oqui pa dra hyøcua nú'a te pe'tsi ma'na. Dá paði asta nu mi 'ñengagui ra ley: "Oxqui hyøca nú'a hinga ri meti." ⁸ Pe nu ndá øde nura hmanda'a, nuya ts'onc'at'i bi mpefi ja ma ndo'yo pa dá hyøque ndunthi ya t'øt'e, y njab_u dá tu ra ts'oqui ngue'a hindá øt'e ngu nú'a manga ra ley, ngue'a nsi ra ley hingui tsa to da du ra ts'oqui. ⁹ Ma'met'o hinduí pah_u ra ley, y ndí beni gue nduí 'b_ui xá hño ja rá thandi Ajuá. Pe nu ndá paði ra ley, gue'b_u dá paði tengu rá ndangui ra thai ndí tu, ha nura ts'oqui ma'na bi nja rá ts'edi pa bi cacagui ga pēpi. ¹⁰ Njab_u ra ley nú'a ña'tui ra te pa nzantho pa to'o da cumplibi, bi 'ñutcagui gue ya dí nehí ra 'ñu pa ja ra du. ¹¹ Ngue'a ra ts'oqui mi cacagui ga øt'a nú'a mi hağah_u ra ley pa hinga øt'e, hangue ra ley bi condenagui ga tu po rá ngue ra ts'oqui.

¹² Hangue ra maça ley xá nt'axi y nú'a ri manda'a go gue'a xá nt'axi ne xá hño y øt'a ra hoga ts'utbi. ¹³ Nu'b_u, ¿ha gue nú'a ra hoga ley go gue'a bi 'yøtca 'nara 'ñu pa xa zixca ja ra du? ¡Hina! ¡Hinga beñh_u njab_u! Ngue'a nuya ts'oqui stá øt'e go gue'a bi 'yøtca nura 'ñu pa xa zixcah_u ja ra du. Y njab_u xa faði que nura ts'oqui xi ra cate, ngue'a por nú'a ra hoga ley, ra ts'oqui bi jaqui dá 'mēdih_u. Hangue po ra ley bi hnequi gue ra ts'oqui nts'edi xá nts'o.

¹⁴ Dí paðih_u gue ra ley bá ehe de mahets'i. Pe nugui drá ja'i dega ximhai, ne dí o ja rá 'ye ra ts'oqui, hangue otho ma ts'edi pa ga øt'a ngu nú'a ri manda ra ley. ¹⁵ Nugui hindí paði nú'a dí pēfi, ngue'a hingo xi ma paha nú'a dí pēfi, pe nú'ya ya 'befi dí øtsa xcá thām_ufri ya dá øt'e. ¹⁶ Y nu'b_u dí øt'e nú'a hingui ho ne hingo ma pahaga, nu'b_u numa pahaga ri nth_e ngu manga ra ley, ngue'a ra ley mā gue hinxá hño nú'a dá øt'e, hangue dí handi gue ra ley xá hño. ¹⁷ Hangue njab_u hingo de guec_e dí pēfi nuya t'øt'e. Nuya ts'onc'at'i dí pe'tsi ja ma ndo'yo, go gue'a ri jaqui dí øt'a njab_u. ¹⁸ Y nugui dí paði gue hinte ma t'øt'e xá hño dí øt'e ja ma ndaxjua 'm_ui, ngue'a ga neh_uma ga øt'e nú'a xá hño pe hingui tsa ga øt'e. ¹⁹ Nguetho nura hño dí ne ga øt'e, hindí øt'e, pe nú'a xá nts'o ne nú'a hingo ma paha pa ga øt'e, nu'a go gue'a dí øt'e. ²⁰ Pe nu'b_u nugui ga øt'e nú'a hingo dí ne, nu'b_u h_u, hingo dí pēfi nura 'befi'a, nuya ts'onc'at'i dí pe'tsa ja ma ndo'yo go gue'a ri jaqui dí øt'a njab_u.

²¹ Hangue dí paði gue nzantho ri ndá 'nara ts'edi ja ma ndo'yo, y ri mpefi njaua: 'b_u dí ne ga øt'a nú'a xá hño, hingui tsa ngue'a nzantho go dí øt'a nú'a hingui ho. ²² Ngue'a nugui de ja ma mfeni dí ho rá ley Ajuá, ²³ pe ja 'nara ts'edi ma'na'ño nú'a ri ndá ja ma ndo'yo. Nura ts'edi'a ri ntuncui ma paha, ne nzantho jaqui ga øt'a ya ts'oqui pa ma'na rí ðatc'agui'a.

²⁴ ¡Huecagui! Xibya, ¿to da ñangagui de nuna ts'edi ri ndá ja ma ndo'yo nú'a tsixcagui pa ja ra du? ²⁵ Jamádi Ajuá gue ya bi ñangagui'a po ra Zidada

Jesucristo. Guehna nú'a dí mā: nugui de ma paha dí ne ga pɛpabi rá ley Ajuá, pe rá ts'edi ra ts'oqui ri ndá ja ma ndo'yo.

8

Ra te nú'a ja po rá ts'edi ra Măca Ndăhi

¹ Nubyá, Ajuá ya hinda ma da condenaguih_u ni 'na de guec_u nú_u dri 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo ne dí 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Măca Ndăhi, y ya hindí ø'tuah_u rá paha ma ndo'yoh_u. ² Ngue'a Ajuá xa ñangaguih_u de rá ts'edi ra ts'oqui nú'a mi tsixcah_u ja ra du, y nubyá ra Măca Ndăhi go gue'a ri mandaguih_u ne tsixcah_u ja ra 'ra'yo te ngue'a dri 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo. ³ Ra ndaxjua ley mi xic_u ndunthi ya 'bɛfi pa stá øth_u hma_u, pe himbi za bi maxcah_u pa stá øth_u ngue'a ndí ø'tuah_u rá paha ma ndo'yoh_u. Pe Ajuá hă, xa maxcah_u ngue'a bá pehna rá T'_u, bi 'ñe bi nja'i ngu nú_u dyá 'yøt'ats'oquih_u pa bi za bi unga rá măca ndo'yo po ma ts'oquih_u, y njab_u Ajuá bi hñacua rá ts'edi ra ts'oqui pa hinda sigui da ndá ja ma ndo'yoh_u. ⁴ Ajuá bi 'yøt'a njab_u pa da za ga øth_u ya hoga 'bɛfi ngu ri manda ra ndaxjua ley, ngue'a nubyá go dí øth_u ngu nú'a rá paha ra Măca Ndăhi, y ya hindí øth_u nú'a go rá paha ma ndo'yoh_u.

⁵ Ne dí pađih_u nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hønse oda rá mfeni nú'a go da ne rá ndo'yo, pe nu'a tó'o ø'tua rá paha ra Măca Ndăhi, nu'á hă, oda rá mfeni hanja da 'yøt'ua nú'a ri ho ra Măca Ndăhi. ⁶ Nguetho nu'a tó'o hønse oda rá mfeni ra ndaxjua 'măi go gue'a ma da 'mɛdi. Pe nuto oda rá mfeni da 'yøt'e ngu nú'a ri ho ra Măca Ndăhi, nu'á pe'tsa ra te nzantho ne 'bui te rá 'ñentho. ⁷ Nguetho nu'a tó'o oda rá mfeni ra ndaxjua 'măi, go gue'a ri ncontraui Ajuá, nguetho hingui øte rá ley Ajuá ha nixi hinda za da 'yøt'e. ⁸ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hingui tsa da 'yøt'e ngu nú'a ri ho Ajuá.

⁹ Pe nu'ah_u ya xcá tsoh_u nuri ndaxjua 'măih_u, ne ya hingui ø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u. Nubyá gui ø'tuah_u rá paha ra Măca Ndăhi ngue'a nu'á 'bui ja ri corasoh_u. Y nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Măca Ndăhi nú'a bá pehna ra Zidada Jesucristo, nura ja'i'a hingo rá mɛti ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Pe 'bui ra Zidada Jesucristo 'bui ja ri corasoh_u, masqe ri ndo'yoh_u xa t'ɛ'mbi da du po rá ngue ra ts'oqui, pe nuri ndăhih_u ma da 'măi pa nzantho ngue'a ya hinte ma ts'oqui gui tuh_u. ¹¹ Ajuá to'o bi japi bi yopa nte ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da japi da yopa nte ri ndo'yoh_u nehe ngue'a ra Măca Ndăhi 'bui ja ri corasoh_u. Nú'a ri ndo'yoh_u xa du, Ajuá ma da japi da yopa nte po ra Măca Ndăhi nú'a 'bui ja ri corasoh_u.

¹² Hangue ringue'a zi cuh_u, hinga mahyoni ga ø'tuabih_u rá paha ma ndo'yoh_u ngue'a ya hindí 'buih_u ja rá hmanda'a. ¹³ 'Bui go gui ø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u, nu'bú ma gui tuh_u. Pe nu'bui co rá ts'edi ra Măca Ndăhi gui hñac_u ya ts'ot'øt'e de ri ndo'yoh_u, nu'bú hingui ma gui tuh_u.

¹⁴ Nguetho gatho nú'a to'o øt'e ngu nú'a utuabi ra Măca Ndăhi, go gue'a yá bətsi Ajuá. ¹⁵ Nura Măca Ndăhi bi t'ac_u pa ya hinga 'mɛgoh_u ja ra ts'oqui, hangue njab_u ya hinga yopa ntsuh_u. Nura Măca Ndăhi bi t'ac_u go gue'a bi 'yøt'e pa dyá bətsiguih_u Ajuá. Hangue po rá ts'edi ra Măca Ndăhi dí emf_u Ajuá: "iMa hmaça Dada'ihe!" ¹⁶ Nguetho ra Măca Ndăhi gue'a damajuani ja ma ndăhih_u gue yá bətsiguih_u Ajuá. ¹⁷ Y dí pah_u gue nuya bətsi gatho nú'a te pe'tsa yá dada go yá mɛti nehe. Hangue nec_u nehe ma mɛti_u nú'a te pe'tsa Ajuá, y mahyɛgui co ra Zidada Jesucristo ma ga hañh_u nú'a ma da 'rac_u Ajuá

ngu 'nara tsogui, pe mahyoni ga tseth_u ya thogui ngu bi zeta ra Zidada Jesu, pa nehe da za ga 'buh_u ja rá nsunda con gue'a.

18 Dí p̄adi gue nuya ts'othogui dí thoh_u nuya pabya ni ts'u ri nhyεcuauí rá ndangui de nú'a ra nsunda ma ga hanth_u 'mefa. 19 Gatho nú'a xa hyoca Ajuá, ja ra uenda ngu tɔbgah_u co ndunthi ra johya nu xcrá hnequih_u ja rá nsunda Ajuá núju yá batsiguih_u'a. 20 Gatho nú'a te xa hyoca Ajuá xmá hñohmá pe 'mefa bi ts'oqui. Pe hingo de yá pahaseh'e_u, go rá paha Ajuá pa bi njab_u, pe nu'á bi 'yε'mbi gue da yopa hogui 'mefa. 21 Y nura pa'a ma da uadi yá nzabi de gatho nú'a te xa hyoca Ajuá, ngue'a ma da yopa hogui ma'ra'yo. Hangué gatho nuya t'ò't'e ja, ya hinda ma da 'yo ja rá 'yε ra ts'oqui nu sta zixcaguih_u Ajuá de nuna ra ts'oximhai pa grá 'buh_u ja rá nsunda núju yá batsiguih_u'a. 22 Dí pah_u gue gatho nú'a bi hyoca Ajuá, astabya ri sufri ngu ri sufri 'nara 'behñá ma da 'mε rá zi batsi, pe nu sta thogui yá ugui'a, ma da haxamahai. 23 Y hingue hõnse nú'u ya t'ò't'e bi hyoca Ajuá, necj_u nehe drí tsah_u ya ugui, ne dí ga'tsih_u, pe Ajuá xa 'racj_u ra M̄aca Ndáhi ngu 'nara seña de ra johya ma ga pε'tsh_u, hangué dí t'ò'mh_u gue nu xcrá 'buh_u ja rá nsunda Ajuá ma da 'ñudiguih_u gue yá batsiguih_u'a co ma ndo'yoh_u strá nsunda nsi ra nzabi ni ra ugui. 24 Nu ndá mpòhòh_u bi t'acj_u ra nthò'mate gue ma ga 'buh_u hab_u xá nsunda. Pe nu'b_u ya dí hanth_u nú'a xa sicj_u ga t'ò'mh_u, nu'bú ya hinga mahyoni ga ndò'mh_u ngue'a ya dí hanth_u. 25 Pe nu'b_u dí t'ò'mh_u nú'a hindí handathoh_u, nu'bú pε'tsi te ga t'ò'mh_u asta hinga hanth_u.

26 Nehe ra M̄aca Ndáhi 'bui pa da maxcah_u, ngue'a de guecεguih_u otho ma ts'ediñ_u pa ga tseth_u. Ngue'a nujú hindí pah_u te ga aph_u Ajuá nixi hanja ga ñah_u con gue'a. Pe ra M̄aca Ndáhi ri jacj_u ga nga'tsih_u masque hinda za ga mañh_u te ga mañh_u, nu'bú ra M̄aca Ndáhi ri bantebi Ajuá por guec_u. 27 Y Ajuá nú'a p̄atca ma mfenih_u, p̄adi nú'a adi ra M̄aca Ndáhi ngue'a adi ngu nú'a rá m̄aca paha Ajuá y ri bantebi Ajuá pa yá gamfri'a.

Ma ga ntateh_u co rá mfats'i Ajuá

28 Núju xa zoncaguih_u Ajuá ngu nú'a xqui beni maya'b_u, ne dí mađih_u'a, dí p̄adiñ_u gue nu'a ri supca ma teh_u pa gatho nú'a da 'ñepcaguih_u go pa ma hñoh_u. 29 Ngue'a Ajuá ya mi p̄acaguih_u desde ra mađi, hangué nu'a bi huancah_u ne bi hñuxcah_u pa ga 'buh_u ngu gra 'm̄u rá T'u, pa njab_u nura T'u'a dra cu mada de gathoguih_u dyá cuh_u. 30 Nu jú bi hñuxcah_u Ajuá pa ga 'buh_u ngu gra 'm̄u rá T'u, y hingue hõnse'a, nehe bi zocj_u pa dá camfrih_u'a. Y hingue hõnse'a, nehe bi xicj_u gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u. Y hingue hõnse'a, nehe ma da zixcaguih_u ja rá nsunda.

31 Nubyá, ya dí pah_u gue Ajuá 'bui con guec_u, nu'bú çhanja da za to da d̄acaguih_u? Hinda za. 32 Ajuá bi unga rá 'ra T'u pa bi du po rá nguec_u. Nu'bú çha gue hinda 'racj_u nehe mahyεgui con gue'a gatho ma'ra te dí hoñh_u? 33 ¿To'o da za da m̄ambgah_u núju yá hm̄adiguih_u Ajuá? Jo'o, ngue'a Ajuá go gues'e'a xa m̄a gue ya hinte dí tuh_u. 34 ¿To'o tsa da condenaguih_u? Jo'o, ngue'a ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du por guec_u, y 'mefa bi yopa nte, y nubya bí 'bui ja rá nsu ja rá 'ñei Ajuá, y ja guehni brí bantebi Ajuá por guec_u. 35 ¿Nda'a gue'a tsa da 'uegaguih_u de rá hm̄ate ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue ya ts'othogui, o ya dumai, o ya njute, o ra thuhu, o ra 'ñáhe, o ra ntsu, o ra du? Hina, ni 'na. 36 Ngu m̄anga ra M̄aca T'ofò hab_u ena njaua: Nuje stá camfri'ihe, hangué nzantho t'εbgaguihe da thoje ngu 'nara zi deti ho ra hyomgò.

³⁷ Pe de gatho nú'a dí thoh_u, xi dí tateh_u po nú'a to'o ri maçaguih_u. ³⁸ Hangué dí pah_u gue jo'o ni 'na to'o da za da 'uegaguih_u de rá hmäte Ajuá, nixi nú'bu ga tuh_u, nixi nú'bya dí teh_u, nixi ya enxε, nixi ya ndá gá enxε, nixi nú'a jabya mapaya, nixi nú'a ma da nja 'mefa, ³⁹ nixi nú'a ja maña de mahets'i, nixi nú'a ja ri ga'ti de ra ximhai; ni 'na de nú'u xa hyoca Ajuá, hinda za da 'uegaguih_u de rá hmäte'a nú'a pεscah_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

9

Ajuá xa huahna ya me Israel

¹ Nugui, nú'a dí ma, dí manga majuani ngu rí 'ñεpcagui ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangué nú'a ma ga mā hingrá nc'uamba. Nu ja ma mfeni dí pađi xá hño gue dí manga majuani ngue'a go ra Maça Ndáhi xicagui gue nú'a dí mā gue'a majuani. ² Xi 'raca 'nara ntsø'mi y nzantho zonga ma mfeni. ³ Nugui, ga nehma gue masque go ga 'mediga de rá thandi ra Zidada Jesucristo, qué pa da mpøhø ma'ra ma mixodyo'be nú'u hinxa gamfritho ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nú'ú go gue'u ya me Israel. Ajuá bi hñuts'i'u pa dyá bātsi'a, ne mi utuabi'u rá maça nsunda'a ja rá ndanija'u, ne bi gohui'u 'raya cohi. Nehe bi umbabi'u ra maça ley, ne bi 'ñutui hanja da xøcambeni'a ja rá nija'u. Nehe Ajuá bi ñá'tuabi'u ya hñá'ti. ⁵ Nuyá xita'u go gue'u ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne yá t'u, y ja nuya ja'i'u ja bi 'ñe bi njá'ini ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá, y nu'á go guesε'a Ajuá, y go gue'a rá meti gatho nú'a te ja ne 'bui. Drá nsunda'a pa nzantho. Njabu gue'a.

⁶ Pe hiní 'ñεpi ga beñh_u gue Ajuá hinxa cumpli rá noya co ra hnini Israel, ngue'a Ajuá xqui ñá'tuabi da japi nura hnini'a, pe hingue gatho ya me Israel go gue'u rá hnini Ajuá. ⁷ Masque bi 'múi ndunthi yá 'beto yá mbong'βeto ra Abrá, pe hingue gatho'u t'ø't'a ra uenda gue yá bātsi majuani, hønse nú'u yá bātsi ra Isaac. Ngue'a ja ra Maça T'ofø ena gue Ajuá bi xipabi ra Abrá njaua: "Go dri 'βeto yá bātsi ra Isaac." ⁸ Nubyá ne da 'ñena gue hingo gatho nuya bātsi de rá ji ra Abrá go gue'u yá bātsi Ajuá, pe hønse nú'u bi 'múi dega hñá'ti ngu bi 'múi ra Isaac. ⁹ Guehna ra hñá'ti bi ñá'tuabi ra Abrá, bi 'ñembabi Ajuá: "Rije ya ngubya, ma ga yopa ehe ga c'a'ts'a'i, ha nura Sara ma da me'tsa 'nará t'u."

¹⁰ Y hingue hønse ra Isaac bi huahna Ajuá, nehe ra Rebeca bi 'm_u yoho yá t'u de 'nadra dada, go gue'a ndu ma xitah_u ra Isaac, y de nú'u yoho ya t'u'u, 'natho bi huahna Ajuá nehe. ¹¹ Y nú'bu hinxqui 'máitho nú'u ya t'u ne hinte xqui 'yø't'atho nú'a xá hño o nú'a hinxá hño, Ajuá ya xqui huahna 'na de gue'u, pa njab_u da hnequi xá hño gue nu'á huahna ya ja'i hingue po yá 'bεfi'u pe po nú'a xa beni'a, ngue'a nu'á zohni nú'a to'o go da ne'a. ¹² Hangué ante da 'múi nú'u yoho ya t'u'u, Ajuá ya xqui 'ñembabi yá ñana njaua: "Nura cu madá ma da mepi nú'a mbātsi." ¹³ Y ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofø mā mahyεgui hab_u Ajuá ena njaua: "Dá mađi ra Cobo ha nura Esaú dá utsa."

¹⁴ Nu'bu'ú ¿xi te ga mañh_ubya? ¿Ha gue ga eñh_u gue Ajuá hingui ø't'a ra ts'atbi xá hño? Hina, hinga beñh_u njab_u. ¹⁵ Ngue'a go guesε'a pε'tsa ra nsequi, hangué bi 'ñemba ra Moise njaua: "Nugui dí huequi nú'a go ga ne ga huequi."

¹⁶ Hangué dí pah_u gue 'nara ja'i hingui tsatua rá hmäte Ajuá ngue'a go da nese ra ja'i, nixi ngue'a da 'yø't'ase ra ts'edi. Hina, go Ajuá beni sehe to'o gue'a ma da huequi'a. ¹⁷ Nehe ja ra Maça T'ofø xa t'ofø gue Ajuá bi xipabi ra Faró nú'a mrá ndá Egipto, y bi 'ñena njaua: "Stá hux'a'i pa gui ndá, ngue'a dí ne da hneca ma ts'edi ja gue'i pa da fađi to'ogui ne tengu ma ts'edi ja gatho ra

ximhai.” ¹⁸ Hangue ringue'a dí pah_u gue Aju_a ri huequi nú'a go da ne'a y ri japi da necio nú'a go da ne'a.

¹⁹ Nu'bú, da ne 'nara ja'i da 'ñengui: “Nu'bú ¿hanja Aju_a ri condena ya ja'i? ¿To'o gue'a xa c'a'tsuabi nú'a rá paha'a?” ²⁰ Pe nugui ga th_{at}uabi'a ne ga embi: “¿To'o'igie pa guí n_o'tua Aju_a? 'Nandi gue ra ts'e dega dohmi ma da n_o'tuabi nú'a to'o bi hyoqui ne da 'ñemi: ‘¿Pa te xcá hogagui njaua?’ ²¹ Nura h_ocatraste tsa da hyoca nú'a go da ne. Nu'á h_a ra ts'edi pa da hyoca de 'nadra b_ohai 'nara ts'e dega nsu y nu ma'na pa ra 'b_efi hingue dega nsu.”

²² Njab_u nehe Aju_a masque mi ne xa 'ñudi gue ja rá ts'edi'a ne nu'á ri castiga ya ts'o'm_ui gá ja'i, pe nu'á desde maya'b_u xa me'tsuabi ndunthi ra pasencia ya ts'o'm_ui gá ja'i, pe 'mefa ma da castiga'ng_u xa beni y ngu nú'a ri 'ñepabi'.

²³ Nu'á bi 'y_ot'a njab_u pa bi 'ñudi tengu rá ndangui rá nsunda ja guec_u, ngue'a xi xa me_scaguih_u ra ntheate núju to'o xa beni desde maya'b_u ma ga 'b_uh_u 'nadb_u ja rá nsunda'a. ²⁴ Nu'á xa zoncah_u pa ga 'b_uh_u con gue'a, masque dyá xodyoh_u o hindyá xodyoh_u. ²⁵ Ra b_adi Osea bi 'yofo de guehna ja ra M_aca T'of_o gue Aju_a bi 'ñena njaua:

Ma ga hu'mbabi gue ma hnini nú'u hingue ma hninih_u,
y nú'u hinduí ma_dih_u, go gue'u ma ga ma_di.

²⁶ Nu hab_u bi t'embabi ya ja'i njaua: “Nu'ah_u hingo ma hninih_u”,
nuni ja guehni ma da thu'mbabi gue go gue'u yá t'u Aju_a nú'a te.

²⁷ Nehe ra b_adi Isaía bi ma de ra hnini Israel, y bi 'ñena: “Masque ya me Israel da ndunthi ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ra ñanga ndehe, pe h_ustho to'o ma da mp_oh_o de gue'u. ²⁸ Ngue'a Aju_a mas_ectho da huata ndunthi de gue'u ngu nú'a xqui 'ye'mbi asta hinda gohi 'na zi t_uitho.” ²⁹ Nehe go guet'a ra Isaía bi 'yofo 'met'o ja ma'na ra xeni de rá t'of_o'a, ne bi 'ñena:

'B_u Aju_a nú'a ri nd_a de ya mundo enxe mahets'i hinxa huegaguih_u ne hinxa z_ogaguih_u hm_ah_a 'raya ja'i,

nu'bú stá njah_u ngu bi nja ra hnini Sodoma ne Gomorra nú'u bi nhuati gatho.

Ya me Israel ne ra ma_aca hoga t'ode

³⁰ Nu'bú dí pah_ubya gue ya ja'i h_ungyá me Israel nú'u himbi 'y_ot'a ra ts'edi pa da 'm_ui xá hño co Aju_a, go gue'u ya 'b_ui xá hño con gue'a, ngue'a ya xa gamfri bi rá noya'a. ³¹ Pe nuya me Israel mi _o'a ra ts'edi pa da 'y_ot'a nú'a m_anga ra ndaxjua ley pa xa 'm_uhm_a xá hño co Aju_a, pe nu'á himbi za bi 'm_ui xá hño con gue'a. ³² ¿Hanja himbi za bi 'm_ui xá hño? Himbi za ngue'a mi honi da 'm_ui xá hño co Aju_a h_onda po ya 'b_efi nú'a m_anga ra ley pe hingue po ra jamfri de ra Zidada Jesucristo. Hangue nu'á bi hñaxa 'nara mfe'tse ja nú'a xa t'embabi “ra Mfe'tsado.” ³³ Ngu ena Aju_a ja ra M_aca T'of_o:

Dí p_egui nuni Si_on 'nara do pa da mfe'tsa ya ja'i, 'nara d_anga do nú'a japi da dagui,

pe nu'á t_o'o da gamfri'a hinda ma da 'b_e rá tsa, ngue'a nú'a xa gamfri gue'a majuani.

10

¹ Zi cuh_u, xi dí ne con gatho ma coraso gue da mp_oh_o ra hnini Israel, y gue'a dí apabi Aju_a. ² Dí damajuani de gue'u gue xi _o'a ra ts'edi pa da deni Aju_a, pe hingui _o'e'u co ra mfa_di. ³ Ngue'a nu'á hingui tso yá mfeni nú'a xa m_anga Aju_a de hanja da za da 'm_ui xá hño ja rá thandi'a, ne nu'á ri 'ramanu de gues'e'u pa da 'm_ui xá hño hm_ah_a ja rá thandi'a, hangue nu'á fe'tsuabi nú'a

mā Ajuā. ⁴ Ngue'a pa nú'u to'o camfri ra Zidada Jesucristo ya hinte ri muui ra ndaxjua ley pa da za da 'mai xá hño ja rá thandi Ajuā.

⁵ Ra Moise bi mā de nú'u to'o da demba ra ndaxjua ley pa da 'mai xá hño ja rá thandi Ajuā, ne bi 'ñena gue nu'a tó'o da 'yøt'e gatho ngu nú'a mąnga ra ley, go gue'a da zadı ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda. ⁶ Pe nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo pa da 'mai xá hño ja rá thandi Ajuā, ja ra Maça T'ofu mąnga njaua: “Oxqui bensehe njaua ja ri coraso ne gui 'ñena: ¿To'o da za da bōxa ja mahets'i? —nuna guehna pa da tsinchu ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nixi oxqui bensehe njaua ja ri coraso gui 'ñena: ¿To'o da za da gai asta habu bí 'bu nú'u xa du?” —nuna guehna pa da yopa tsi ra Zidada Jesucristo de ja ya du. ⁸ Nu'a xá hño gui beni, ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu ne ena: “Ya xcá 'yøde nú'a xa mąnga Ajuā, y nú'a xa mañ'a xa zo ja ri mfeni, y nu'a go gue'a ya xcá ma.” Njabu mąnga ra Maça T'ofu. Y nú'a xa mąnga Ajuā go guehna ra noya dega jamfri dí mañhu, ne ena njaua: ⁹ Nu'bu gui mā gue ra zi Hmu Jesu go gue'a ri Hmu, ne 'bu gui camfri ja ri coraso gue Ajuā ra Dada bi 'yøt'e pa bi yopa nte'a de ra du, nu'bu ma gui mpøhø. ¹⁰ Ngue'a nu'bu ga camfrihu ja ma corasohu, nu'bu Ajuā ma da mā gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhü, y nu'bu ga mañhu gue dí camfrihu ra zi Hmu Jesucristo, nu'bu ga mpøhøhu.

¹¹ Ngue'a engu ja ra Maça T'ofu njaua: “Nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'be rá tsa, ngue'a nú'a camfri gue'a majuani.” ¹² Ra Maça T'ofu bi 'ñena gue nu'a tó'o da ne da gamfri, dá gamfri, ngue'a otho ni 'nara nthahni dega xodyo ni nú'u hingyá xodyo, ngue'a ra Zidada go gue'a ra Zidada pa gatho, nehe ra memati'a pa gatho nuto da hyomba rá mfats'i'a. ¹³ Ngue'a ra Maça T'ofu ena gue gatho nuto da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a. ¹⁴ Pe ¿hanja da za da 'yapabi 'na gue da pøhø 'bu hingui camfri gue 'bu? Y ¿hanja da za da gamfri 'bu hinxa 'yøde de gue'a? Y ¿hanja da 'yøde 'bu jo'o to'o da xipabi? ¹⁵ Y ¿hanja da za to'o da ma da manba rá noya Ajuā 'bu hinto xa mehni? Y ya xa 'behni nú'u to'o manba rá noya Ajuā, ngue'a engu ja ra Maça T'ofu: “iHangu ra johya dí pe'tshu ngue'a xa zøhø nú'u to'o bra hña 'nara hoga t'øde gue gatho ma da 'mai te rá 'ñentho!”

¹⁶ Pe hingue gatho ya ja'i xa ne xa 'yøde ra maça hoga t'øde. Ngu xqui mąnga ra bađi Isaía maya'bu, ne bi 'ñena: “Zi Hmu, hinxa ne to xa gamfri numa noyahü.” ¹⁷ Hangu pa da za da gamfri 'na, mahyoni da 'yøde 'na, y mahyoni dra hmā de ra Zidada Jesucristo pa njabu da nt'øde de gue'a.

¹⁸ Pe dí ena: ¿Ha gue hinxa 'yøde'u? ¿Haha, xi majuani ya xa 'yøde'u! Ngue'a engu ja ra Maça T'ofu:

Gatho ja ra ximhai xa nt'øde yá noya'u.

Haha gatho maxøgue ra ximhai xa njabu.

¹⁹ Ma'na'qui dí mā: ¿Ha gue himbi unga nguenda ya me Israel? Haha, bi unga nguenda, ngue'a ra Moise bi mā rá mađi gue Ajuā bi 'ñena:

Ngui ma ga japi nú'u ya ja'i hingo ma hnini hmā, y nu'ahu ma da zøt'a ri maihu por gue'a.

Por nuya japi ma ga umba ya 'ñamfadi gá ja'i, nu'ahu ma da bø ri cuhu.

²⁰ Nepu ra bađi Isaía himbi ntsu bi mā gue Ajuā bi 'ñena njaua:

Nu'u himi hongagui go gue'u bi zucagui,

ha nu'u himri 'ñanigui dá ma dá tsudiga'u.

²¹ Nehe bi 'ñena de ya me Israel gue Ajuā bi 'ñena njaua: “Ngui hindá tsaya dá zofu nuya ja'i pa xa ñobrihma, pe nu'ú himbi ne bi 'yøde ngue'a xi ya ts'o'yøde ne ya nøt'e.”

11

Ajuá bi huahna 'raya me Israel hangue nu'á bi mpøhø

¹ Nu'buá, ¿ha gue ga beñhu gue Ajuá xa hyεpu rá hnini? ¡Hina, hinhya'mu! Ngue'a nequi drá me Israel stí 'ñehe de yá ja'i ra Benjami de rá ji ra Abrá.

² Ajuá hinxá zogui rá hnini nú'a bi 'ñembi gue go rá hnini'a de rá mudi. ¿Ha gue hinguí pahu te mangua ra Maça T'ofu habu ma de ra Elía, gue nu'á mi manbabi ra hnini de Israel co Ajuá? Ne bi 'ñena njaua: ³ “Ma zi Hmu'i, nuna hninina xa hyop'a'i gathu ri 'mehni, ne xa huata gathu ri ata. Y de gathu nú'u to'o mi camfri'i hønsegui dí pongui, y nu'á xi honi hanja da hyogaguihma.” ⁴ Nu'buá Ajuá bi datuabi njaua: “Dí pe'tsitho yoto 'mo ya 'ñøhø pa da nsundagui, nú'u hinxá ndandiñahmu ja rá thandi ra c'oi Baal.” ⁵ Nehe njabu nuya pabya xa gohi hønse 'na zi tui ya me Israel nú'u xa huahna Ajuá co rá hñoja'i. ⁶ Y 'bu bi huahni co rá hñoja'i, nu'buá hingue po yá 'befi øt'e'u. 'Bu di gue'a dega 'befi hma, nu'buá Ajuá hindi øt'e co rá hñoja'i.

⁷ Xibya ¿te ga beñhu de nú'a thogui ya me Israel? Nu'u ya me Israel mi ndunthi, himbi zudi hanja da da 'múi xá hño co Ajuá, pe nu'u 'na tui xqui thahni, nu'á ha, bi za bi 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá. Y nu'u ya me Israel mi ndunthi, bi meguibi yá mfeni, y himbi ne bi gamfri nú'a bi mangua Ajuá.

⁸ Ngu xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu: “Ajuá bi japi'u bi mpumfri, bi japi bi ngoda pa hinda hyandi, nehe bi japi bi ngogu pa hinda 'yøde asta mapaya.” ⁹ Y ra Davi bi ma de ya japi xqui t'umba ya me Israel, bi t'ents'ua ra 'ñu ne bi 'ñena njaua:

Nuyá mexa da 'bøtsuabi gue'a da ngu 'nara xit'a ne 'nara trampa habu da
zo'u,

y ja da japini da gut'i nú'a tu'u.

¹⁰ Dá njot'a yá da'u pa hinda hyandi,
y dá ndoqui nzantho co yá 'bats'i ri du.

Ajuá hinxá 'medi pa nzantho nurá hmate co ya xodyo, hangue nú'u hingyá xodyo ri 'ñepi da su yá jamfri

¹¹ Nu'buá, xi nú'á, ¿ha gue xa 'betuabi rá hmate Ajuá pa nzantho po yá 'ñajamfri? ¡Hina, hinhya'mu! Pe po yá nts'o'yøde'u bi za ra mpøhø gathu ma'ra ya hnini, pa njabu da nuhu yá mfeni ya me Israel pa da yopa hñani'u ra japi ngu nú'a xa hñanga ma'ra ya hnini hingyá xodyo. ¹² Ya gue po rá nts'o'yøde rá hnini Israel bi nja ra hño pa gathu ya meximhai, ne bi nja 'nara danga japi pa nu ma'ra ya hnini hingyá xodyo, nu'buá ¡tengu hma ra japi da hñanga nú'u hingyá xodyo nú'a ra pa ya xodyo da gamfri Ajuá!

¹³ Nú'ahu hingyá xodyohu, ja'a dí ne ga xi'ahu. Ajuá bi hñuxcagui dega apostol pa gue'ahu nú'ahu hingyá xodyohu, hangue dí e'tsua rá nsu ma 'befi

¹⁴ pa xahma da za ga nupa yá mfeni 'ra de nú'u ma mixodyo'be da ne da hñanga nehe nú'a ra japi xcá hañhu, ne da mpøhø'u. ¹⁵ Ya gue Ajuá bi hyεpu ya xodyo ne go bi japi gathu ya meximhai ngue'a bi 'yøt'e pa bi za bi 'múi xá hño con gue'a, nu'buá ¡tengu ra japi ma da umbabi'u nu sta yopa munts'a ya xodyo ma'na'qui! Ne nura japi'a go gue'a 'nara 'ra'yo te. ¹⁶ Nu'bu Ajuá bi huahna ya mudi xita de ra hnini Israel pa dyá meti'a, nu'buá gathu ra hnini Israel go rá metitho Ajuá, nja ngu 'nara 'bai gá za, 'bu Ajuá ri japa yá 'yu, nehe yá 'yeza njapi, y nehe nja ngu ya hme, 'bu ra mudi hme njapi, nu'buá gathu ra bola jani njapi.

¹⁷ Ngu 'nara 'bai gá hoga olivo da ts'ecua 'nará 'yeza ne da cueta 'nará 'yeza ra mbuga olivo pa nu'á da zipa rá ngui rá 'yu nú'a ra hoga olivo, njabu nehe

'raya xodyo bri t'equé de Ajuá ne nú'ahú hingyá xodyohú go xra hmunts'a'ihú pa dyá hnini'ihú Ajuá nehe, ne xca hñanihú yá japi Ajuá. ¹⁸ Masque'a oxqui ndanguihú de ya xodyo, ngue'a guí padihú gue hingo ya 'yeza ri umba ra te yá 'yú ra za, nuya 'yú go gue'ú ri umba ra te ya 'yeza.

¹⁹ Nu'ahú ma gui 'ñenahú: “Ya 'yeza bri ts'equi pa bi za bri juetcahú.” ²⁰ Majuani, bri t'equé'ú, pe bri t'equé ngue'a himbi ne bi gamfri'ú. Ha nu'ahú ya rá hnini'ihú Ajuá ngue'a guí camfrihú. Hangue oxqui ndanguihú. Nu'a guí 'yøthú, tsuhú Ajuá. ²¹ Nu'bhú Ajuá xa castiga ya xodyo nú'ú to'o ngu ya 'yeza hinga njuete, nehe nú'ahú hingyá xodyohú y guí njahú ngu ya 'yeza xa njuete, da za da castiga'ihú nehe. ²² Hangue dá zo ri mfenihú nú'a bi 'yøt'e Ajuá, njabú ngu ra hoja'i, njabú ra zute nehe. Bi nhyoja'i con gue'ahú, ha nu'ú ya xodyo bi nts'o'yøde, bi 'ueque'ú. Hangue nu'a mahyoni guí 'yøthú, sigui guí 'buhú ja rá hñoja'i, ngue'a nu'bhú hina, da 'uec'a'ihú nehe. ²³ Y nehe nuya xodyo nu'bhú hinda sigui yá 'ñajamfri, nu'bhú dra yopa cuete ja ra 'bai gá olivo habú mi tøgue'ú, ngue'a Ajuá ja rá ts'edi pa da yopa cuete'ú. ²⁴ Ngue'a 'bhú nú'ahú hingyá xodyohú ngu gyá 'yezahú de 'nara mbanga olivo, xa ts'ec'ahú de ri 'baihú, y bi za bri juet'ahú ja ra hoga olivo masque nu'ahú grá mbanga olivohú, xihma ya xodyo gue go gue'ú ya 'yeza yá meti ra hoga 'bai gá olivo, ma'na da za da ncuete ma'na'qui ja rá 'bai!

Rá ngats'i ma da mpøhø ra hnini de Israel

²⁵ Zi cuhú, dí ne guí padihú nuna mfaði xqui nt'agui hmaḡa. Dí ne guí padihú pa hingui beñhú gue hønse'ihú xa huahn'ahú Ajuá. Pañhú gue masque Ajuá xa japi xa megui yá mfeni ndunthi ya me Israel, pe 'ra de gue'ú xa me'tsitho ja rá hnini'a. Pe hingue pa nzantho ma da megui yá mfeni, hønse asta hinda zøxa ra 'bede de nuya ja'i hingyá xodyo nú'ú ma da mpøhø. ²⁶ Nepú de gue'a gatho ya me Israel ma da mpøhø. Ma da nja ngu xa t'ofø ja ra Maça T'ofø ne ena:

Nuni Sión nú'a rá hnini Ajuá ja ma drí 'ñehni ra Ñante nú'a ma da xucuabi yá ts'ot'øt'e ya me Israel nú'ú yá ja'i ra Cobo.

²⁷ Y nu xcrá xacuabi yá ts'oqu'i'ú, ya stá cumpli ma cohi nú'a stá cohi con gue'ú.

²⁸ Pa da za da ntunga ra maça hoga t'øde ja ma'ra ya hnini ngu xa beni Ajuá, nu'a xa hyanda ya xodyo ngu yá ncontra'a, pa go da jap'a'ihú nú'ahú hingyá xodyohú. Pe Ajuá maðitho ya xodyo po rá ngue yá xita'ú nú'ú bi huahni'a. ²⁹ Ajuá hingui pata rá mfeni. Nú'a da uni, hinda ma da hñagui, ne hinda ma da hyepú nú'ú to'o xa huahni'a. ³⁰ Nú'ahú hingyá xodyohú hingüí camfrihmañhú Ajuá, pe nubyá co rá nthe cate Ajuá bi jap'a'ihú ngue'a ya xodyo himbi ne bi gamfri ra zi Hmu Jesucristo. ³¹ Nubyá nuya xodyo bi 'ñajamfri, pe bi njabú pa 'mefa, co rá nthe cate Ajuá da japi'ú ngu bi jap'a'ihú. ³² Njabú Ajuá bi zotho gatho co yá 'ñajamfri, gue dya xodyo gue hindya xodyo, pa 'mefa da huequi'ú mahyegui.

³³ Xi ra dangui rá mfaði Ajuá, ngue'a paði gatho nú'a t'øt'e, y paði hanja da 'yøt'e gatho nú'a go da ne! Hinda za to da baði gatho nú'a te beni Ajuá, ne hinda za to da baði hanja øt'e nú'ú ya danga 'bæfi øt'e'a. ³⁴ “¿To'o gue'a paṭuabi rá mfeni Ajuá? y ¿to'o gue'a xa 'yo'mbabi rá 'ñu'a? ³⁵ Y ¿to'o 'met'o xa nja te xa umbabi Ajuá, pa njabú Ajuá da co'tsuabi'a?” ³⁶ Nguetho go gues'e'a bi hoqui gatho nú'a te ja, y gatho o ja rá 'ye'a, y gatho'ú pa rá nsunda'a. Y nu'a drá nsunda pa nzantho. Njabú gue'a.

12

Ga umfu Ajuá gatho ma tehú pa ga pɛphú ngu ne'a

¹ Nubyá, ma zi cu'ihú, xcá hyanthú rá ndangui rá nthecaté Ajuá xa 'yøtcahú. Hangue dí bante'ihú gue gui daphú Ajuá gatho ri tehú. Gue'a 'nara hñá'ti strá nt'axi ngu nú'a ri ho'a, ngue'a nu'bu gui øthú njabú, gui xøcambenihú Ajuá co ri corasohú. ² Oxqui tɛnbahú yá 'múi nú'ú ya ja'i 'yo ja ra ts'oqui. Nu'a gui 'yøthú, tɛnda ri 'ra'yo mfenihú pa njabú xi gui 'buhú 'nara 'ra'yo 'múi, y 'bu gui njahúbu ma gui patuahú nda'a rá paha Ajuá gui 'yøthú, y nú'a rá paha'a gue'a nú'a gui 'yøthú nú'a xá hño ne nú'a ri ho'a, ne gui 'buhú xá hño ja rá thandi'a.

³ Ajuá xa 'racagui nuna ra nsu dega apostol po rá hñoja'i, hangue ma ga xi'ahú nda'a rí 'ñepi gui 'yøthú. Oxqui ma gui beñhú gue gyá danguihú y masque hina. Benihú xá hño ne hyandasehú hangú rá ndunthi ri jamfrihú nú'a xa 'ra'ahú Ajuá cada 'na de gue'ahú. ⁴ Ngue'a nja ngu ma ndo'yohú dí pɛ'tshú ndunthi ya xeni pe gatho ya xeni hingue 'nada yá 'befi pɛfi. ⁵ Njabú nehe masque dí ndunthihú, pe dí 'nada ra ndo'yohú co ra Zidada Jesucristo, y gatho núju ngu dyá xeni de 'nada ra ndo'yo.

⁶ Ne 'rama'na'ño ya mɛadi ne ra ts'edi xa 'racaguihú Ajuá po rá hñoja'i'a pa ga pɛfihú nú'a ra 'befi xa 'racaguihú. 'Bú 'nara cu xa t'umbabi 'nara ts'edi pa da manba rá noya Ajuá, dá mañ'a ngu rá ndunthi ra jamfri pɛ'tsi'a. ⁷ Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mfaste, dá mfaste. Ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nxahate, dá nxahate. ⁸ Nu'a tó'o xa t'umba ra mɛadi pa da unga ra ts'ofó, dá nzote'a, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da unga 'nara mɛats'i, dá uni con gatho rá múi. Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da ndá, dá ndá con gatho rá mfeni, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mats'i nú'ú to'o othobi, dá mats'i con gatho rá múi.

Nú'a rí 'ñepi da mɛfi ra gamfri

⁹ Dá nja ri hmátehú pa gatho ya ja'i, pe hingue de maxøts'etho. Øtsahú nú'a xá nts'o, y tɛnhú nú'a xá hño. ¹⁰ Mádihú 'na ngu 'na co ra hmáte nú'a xa 'ra'ahú Ajuá ngue'a gyá cuhú, ne 'ñumbahú ra t'equ'e'i 'na ngu ma'na.

¹¹ 'Yøthú ri 'befihú con gatho ri ts'edihú. Ostí ma da zu'adahú ra ndáhñei. Pɛpabihú ma Zidadahú ra Jesucristo con gatho ri muihú.

¹² Johyahú ngue'a gui tømhu ma gui 'buhú ja rá nsunda Ajuá. Tsethú gatho ya ts'othogui, ne ogúi tsayahú gui 'yaphú Ajuá.

¹³ Faxhú ya cu nú'ú hingui tsapi, ne umfu ntsaya nú'ú to'o tsøñ'a'ihú.

¹⁴ 'Yaphú Ajuá da mats'i nú'ú to'o ø't'ahú ra nts'o'múi, oxqui tsañhú.

¹⁵ Johyahú co nú'ú to'o ri johya, ne nzonihú co nú'ú to'o zoni.

¹⁶ 'Buhú mahyɛgui co 'nadra hmáte, oxqui 'ñets'ihú nixi gui 'ueguehú de ya zi hyoya cu. 'Yohú mahyɛgui con gue'ú. Oxqui beñhú de ri mfenisehú gue gyá bamhyahú.

¹⁷ Oxqui ø'tuahú ra nts'o'múi nú'a to'o da 'yø't'ahú ra nts'o'múi. Nu'a gui 'yøthú, gui jamasuhú gui 'yohú xá hño ja yá thandi gatho ya ja'i. ¹⁸ 'Yøthú 'nara ts'edi asta habú da za pa gui 'buhú 'nara hoga'múi con gatho ya ja'i. ¹⁹ Ma zi hmádi cu'ihú, oxqui co'tsuhú nú'a da 'yø't'ahú ya ts'o'múi, tsocuathohú Ajuá, ngue'a Ajuá má ja ra Mäca T'ofó ne ena: "Nugui hønsegui tsa ga co'tsuabi nú'ú to'o ø't'a ra nts'o'múi, nugui go ga unga ra njut'i." ²⁰ Nehe ena njaua: "Nu'bu ri ncontra tsú ra thuhu, umbabi te da zi, ha nu'bu tsú ra nduthe, umba ra dehe da zi. Nu'bu gui 'yø't'e njabú, nu'bú nú'a da nts'omi ndunthi." ²¹ Oxqui hoñhú

hanja gui 'yøth_u 'nara 'ñu. Gatho nú'a to'o da 'yø't'ah_u 'nara 'ñu, co'tsuabi co 'nara hño, y njab_u ma gui nt_uteh_u de ra 'ñu.

13

¹ Gatho ya ja'i rí 'ñepi da 'yøte nú'u to'o h_a ra ts'utbi, ngue'a go Aju_a xa hñuxa gatho ya ts'utbi ja ra ximhai. Nehe go gue'a xa hñuts'i nú'u to'o h_a ra ts'utbi. ² Hangué nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go gue'u nø'tua nú'a xa manda Aju_a nehe. Y nu'u tó'o nø'tua ra ts'utbi, go honse ra castigo. ³ Ya nd_a hinxa thuts'i pa da zu nú'u to'o øt'e xá hño, nu'ú xa thuts'i pa da zu nú'u to'o hingui øt'e xá hño. Hangué nu'b_u hingui neh_u te da xi'ah_u nú'u to'o h_a ra ts'utbi, nu'b_u 'yøth_u gatho nú'a xá hño, y njab_u nu'ú da ñamañho de gue'ah_u. ⁴ Nu'ú go gue'u yá 'bego Aju_a pa ri hñoh_u. Pe 'b_u gui 'yøth_u nú'a hingui ho, rí 'ñepi gui tsuh_u, ngue'a nu'ú h_a ra ts'edi pa da castiga'ih_u, ngue'a Aju_a go gue'a xa hñuts'i'p_a da da castiga gatho nú'u to'o hingui øt'e xá hño. ⁵ Hangué mathoni gui 'yøteh_u, ne hingue hønse pa hinda castiga'ih_u, nehe pa gui 'yøteh_u nú'a xi'ah_u ri mfenih_u. ⁶ Hangué nehe dí juth_u ya njut'i ja ra gobierh_u, ngue'a nu to'o h_a ra ts'utbi go yá m_efi Aju_a, ne nu'ú xi ri 'ramanu da m_efi nuna 'b_efiñ_a.

⁷ Ju'tuabih_u gatho nú'u to'o gui tuph_u. Jut'a ri cotah_u, jut'a ri rentah_u. Nu'u tó'o rí 'ñepi gui umf_u ra t'equ'e'i, umf_u, ha nu'u tó'o rí 'ñepi gui numansuh_u, numansuh_u. ⁸ Oto gui tuph_u ni 'nara thai, hønse gui beñh_u gue rí 'ñepi gui mádi_u 'na ngu ma'na, ngue'a nu'a tó'o mádi rá miqu'eiui ya bi cumpli ra ley. ⁹ Nu'ah_u gui pah_u ya hmanda nú'u m_anga ra ley ne ena: "Oxqui ntsinga medinth_ati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ja'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiui, oxqui hyøcua nú'a pe'tsa ri miqu'eiui." Pe nuya ya hmandaya ne nu'ú ma'ra ya hmanda, gue'a mahy_egui nú'a ra hmanda ena: "Mádi ri miqu'eiui ne su ngu grí nsu seh_e." ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hm_ate, hingui øt'ua ra nts'o'm_ai rá miqu'eiui, hangué nu'a tó'o pe'tsa ra hm_ate go gue'a ri cumpli ra ley.

¹¹ De dí øth_u gatho nú'a ngu dí xi'ah_u, ga beñh_u de nuya ya pa dí 'b_uh_u ne ga japh_u da nu ma mfenih_u, ngue'a ma Zidadah_u ya ma'na 'b_ui guetb_u de nú'a nd_a camfrih_u pa e da ñangaguih_u de nuya ts'othogui dí thoh_ua ja ra ximhai. ¹² Ya 'yo rí thogui ra 'b_exuui, 'yo rí m_oca ra xudi. Hangué mathoni ga tsoguih_u ya ts'o'b_efi dega 'b_etsa ngu nú'u øt'a ya ja'i dega xuui. Ya ga hñocj_u pa ga øth_u ya hoga 'b_efi dega pa, ngu ri hñoca 'nara soldado pa da ma ja ra tuh_u. ¹³ Ga 'yoh_u ngu rí 'ñehe ngu nú'u 'yo dega pa, hingua maha hab_u ja ya ngo dega tixfani, nixi ga ntixfanih_u. Hinga hñuxh_u co nú'u to'o hingue xi ma 'behñah_u, nixi ga 'yoh_u ja ma'ra ya ts'ot'øt'e. Hinga 'ñøt'atuh_unih_u, y nixi ga ne ga nseh_u. ¹⁴ Nu'a ga øth_u ha, ma ga honbah_u rá mfats'i ra Zidada Jesucristo pa ga 'yoh_u ngu bi 'ño'a, y hinga hoñh_u hanja ga øth_u yá hne ma ndaxjua 'm_aih_u.

14

Hinda za to da nøni yá cu

¹ Umf_u nsequi da 'm_ai ja ri nijah_u nú'a to'o otho ndunthi rá jamfri, pe hingue pa gui ntsanoyah_u con gue'a de nú'u ya mfeni xa g_u. ² Ngue'a 'ra camfri hingue tsa da zi gatho nú'a ja te da ts'i; ha nu'u ma'ra tó'o otho ndunthi yá jamfri hingui ne da zi nu'araza, hønse ya zi c'ani. ³ Nu'a tó'o tsi gatho nú'a te ts'i, odi _utsa nú'a to'o hingui tsi. Ha nu'a tó'o hingui tsi gatho nú'a te ts'i, odi 'yø de nú'a to'o tsi, ngue'a nu Aju_a bi 'yøt'a rá b_atsi nu mi camfri'a. ⁴ ¿To'o'ih_u

pa guí 'yøbihu rá 'bego ma'na ra ja'i? ¿Ha hinguí pahú gue nurá hmu nú'a ra 'bego'a go gue'a da mā ua 'yo xá hño ua hina? Y njabutho nehe nuya cu'u, go guesε Ajuá ma da mā ua xá hño o hingui ho nú'a øt'e'u, hangue nu'ú ma da 'mæi xá hño ja rá thandi Ajuá ngue'a go guesε'a ja rá ts'edi pa da mats'i'u.

⁵ 'Ra camfri gue mathoni da thahna 'raya pa pa dra søcambeni Ajuá, ha nu ma'ra camfri gue gatho ya pa ri 'ñepi da thandi mahyεgui. Cada 'na ri 'ñepi da baði xá hño de nú'a te beni. ⁶ Nu'u tó'o ri jamasu de ra pa, øt'e njabu pa da ho ra Zidada, ha nu'u tó'o hini jamasu de ra pa, nehe øt'e njabu pa da ho ra Zidada. Y nu'u tó'o tsi gatho nú'a te ts'i, nu'ú tsi pa rá nsunda Ajuá, ngue'a ri umba njamādi Ajuá. Ha nu'u hingui tsi gatho nú'a te ts'i, nu'ú øt'e'u pa rá nsunda Ajuá, y umba njamādi Ajuá nehe.

⁷ Ngue'a ni 'na de guecju hindí tehu pa ga øthu nú'a go ga nesεhu, y nu xcrá tuhu, hingo nú'a ra ora go ga huansεhu. ⁸ Ngue'a nu'bu dí tehu dí ohu ja rá 'yε ra Zidada ne dí 'bahu pa rá nsunda'a, y nu'bu ga tuhu guet'atho dí ohu ja rá 'yε ne dí 'bahu pa rá nsunda'a. Hangue nuju, nzantho dí ohu ja rá 'yε gue gra tehu gue hina. ⁹ Ngue'a pa guehna bi du ra Zidada Jesucristo y bi yopa nte pa bi Hmu de nú'u te y de nú'u xa du.

¹⁰ Hangue nu'ahu ¿pa te guí 'yø ri cuhu? O ¿pa te guí utsahu ri cuhu? Ngue'a nu xcrá tuhu gathoguihu ma ga 'baihu ja rá thandi ra Zidada pa go da hñabgahu nguenda'a. ¹¹ Ngue'a ma da njabu ngu xa t'ofa ja ra Māca T'ofa ne ena:

Nugui drá Ajuá dí te, hangue ma da njabu nú'a ma ga mā nubya, gue gatho ya ja'i ma da ndandiñahmu ja ma thandi,
ne da xøcambenigui.

¹² Hangue cada 'na de guecsεhu ma ga daphu nguenda Ajuá.

Ga nsusehu pa hinga japhu ma cuhu da 'yøt'a 'nara ts'oqui

¹³ Hangue hinga 'ñøhu 'na ngu ma'na. Nu'a ga øthu ha, ma ga nsusehu pa hinga japhu ma cuhu da 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁴ Nugui dí paði xá hño gue gatho nú'a ja da ts'i hinxá nts'o, ngue'a njabu xa 'ñutcgui ra Zidada Jesucristo. Pe nu'a tó'o beni gue xá nts'o 'nara t'øt'e nú'a ts'i, pa nú'a to'o beni njabu ha, xá nts'o. ¹⁵ Hangue nu'bu guí tsi 'nara t'øt'e nú'a beni'a ri cu gue hingui ho da ts'i, y njabu da du rá mæi, nu'bu nu'i ya hinguí 'yo co ra hmaεte. Oxqui tsi 'nara t'øt'e nú'a da japi da 'mædi ma'na, ngue'a nehe po rá ngue'a bi du ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Hangue oguí honi pa hanja da hñama'ñu'i, masque nu'i guí beni gue xá hño nú'a guí øt'e. ¹⁷ Núju dí 'bahu ja rá hmanda Ajuá, hingui oda ma mfenihu ya hñuni nixi ya ts'ithe. Nu'a oda ma mfenihu, nú'a ga 'yohu xá hño, ne ga 'bahu te rá etho, ne ga johyahu co nú'a ra johya ri 'racaguihu ra Māca Ndahi. ¹⁸ Y nu'a tó'o pepa ra Zidada Jesucristo co nuya hoga 'befiya, Ajuá ri ho'a. Nehe ya ja'i ma da hyandi gue 'yo xá hño'a.

¹⁹ Hangue ga øthu nú'a faxcaguihu pa ga 'bahu 'nara hoga'mæi 'na ngu ma'na, ne pa ga ntetua jamfrihu 'na ngu ma'na. ²⁰ Oxqui ts'ocua rá 'befi Ajuá por nú'a te guí tsi. Xi majuañi gatho nú'a te ts'i xá nt'axi, pe hingui ho guí tsi nú'a guí japi da nts'oca ri cu. ²¹ Xá hño hingui tsi ra ngø, nixi guí tsi ra vinu, nixi guí 'yøt'a ni 'nara t'øt'e nú'a guí japi da ts'ocua rá mfeni ri cu pa da zo ja ra ts'oqui o pa da ts'ocua rá jamfri. ²² Nu'bu guí camfri da za guí tsi gatho nú'a te ts'i, nu'bu zε ri jamfri guí pe'tsi ne pasεui Ajuá. Nu'a tó'o beni gue xá hño nú'a øt'e, ne 'mefa hinda ma da duhu de nú'a xa 'yøt'e, go gue'a njapi ngue'a paði gue xa 'yøt'e xá hño. ²³ Pe nu'a tó'o ri duhu de nú'a te tsi,

nú'á tu ra thai, ngue'a hingui tsi co rá jamfri, y gatho nú'a dí øthú ne 'bú dí camfrihú gue hinxá hño, gue'a 'nara ts'oqui.

15

'Yøthú nú'a da ho ri miqú'eihú

¹ Nú'ú dí zedihú ja ma jamfrihú, rí 'ñepi ga pahú hanja ga tsetuahú ya mfeni xa gú nú'ú ts'utho yá jamfri, y hinga øthú nú'a go dí neséhu. ² Cada 'na de guecú ga øthú nú'a da ho ma miqú'eihú pa yá hño'u ne pa da te yá jamfri. ³ Ngue'a nehe séhé ra Zidada Jesucristo himbi 'yøt'e nú'a go rá paha séhé. Nu'á bi zetuatho yá 'múí nú'u to'o mi útsa'a, ngu engá ja ra Măca T'ofó habú bi sipa Ajuá ne ena: "Stá tsetuatho yá nt'útsate nú'u to'o ri útsa'i." ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi t'ofó maya'bú ja ra Măca T'ofó, bi t'ofó pa ma nt'utuathéhu, pa njabú ngu nú'u bi zeta maya'bú y ngu bi thu'mba yá múi'u, njabú ma da thubga ma múihú nehe pa ma'na da ndángui ma nthø'matehu. ⁵ Nubyá nu Ajuá to'o faxcahu pa ga ntsetuahú ne 'racjú ra humú, dá 'yøt'e pa guí 'búhu co 'nada ra mfeni ngu bi 'ñutcahu ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ⁶ pa njabú co 'nada mfeni ne 'nada jahña guí nsundahu Ajuá ra Dada nurá Dada ma Zi Hmuhú ra Jesucristo.

Bi sipabi ra măca hoga t'øde nú'u hingyá xodyo

⁷ Hangué numahñoú 'na ngu ma'na, ngu bi núgaguihú ra Zidada Jesucristo pa rá nsunda Ajuá. ⁸ Dí mă gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi mēpabi ya xodyo pa bi cumpli yá hña'ti Ajuá nú'u xqui ña'tuabi ndu yá xita'u, y njabú ra Zidada Jesu bi 'ñudi gue Ajuá øt'a gatho ngu nú'a mă. ⁹ Nehe bi 'ñehe pa ya ja'i hingyá xodyo da nsunda Ajuá po rá nthecate, ngu xa t'ofó ja ra Măca T'ofó ne ena: Ja ya ja'i hingyá xodyo nugui ma ga mąnga tengú rá ndángui ri thuhu, y ja ga tu't'a'ini ya jahña.

¹⁰ Nehe engá ja ra Măca T'ofó:

Nú'ahú hingyá xodyohú, johyahú mahyēgui co rá hnini Ajuá.

¹¹ Nehe ena:

Nsundahu Ajuá gatho nú'ahú hingyá xodyohú guí 'búhu ja gatho rá ngúni ra ximhai.

ne xøcambenihú'a po yá dąnga t'øt'e.

¹² Nehe ra bądi Isaía bi 'yofo ja ra Măca T'ofó ne ena njaua:

Ma da 'mú 'nara t'u de yá ja'i ra Isaí rá dada ra Davi,

y nura t'u'a ma da ndá ja ya ja'i nú'u hingyá xodyo,

y nu'ú ma da gamfri'a.

¹³ Ajuá nú'a to'o 'racjú ra hoga nthø'mate, dá 'ra'ahú ndunthi ra johya ne ra hmetho ja ri corasohú po ri jamfrihú, pa njabú ma'na da ndángui ri nthø'matehu po rá ts'edi ra Măca Ndąhi.

¹⁴ Ma zi cu'ihú, dí camfri gue xi ja ndunthi ri hñoja'ihú ne ja ndunthi ri mřadihú y tsa guí nzofohú 'na ngu ma'na. ¹⁵ Masque njabú, pe nugui dí resga dí op'a'ihú pa ga yopa ben'ahú 'raya t'øt'e ngu nú'a ya xcá řadihú. Dí øt'a njabú pa ga cumpli nú'a ra 'bēfi xa 'racagui Ajuá po rá hmate'a. ¹⁶ Ngue'a nú'a bi hñuxcagui pa ga pepabi ra Zidada Jesucristo pa ga zo ya ja'i hingyá xodyo, pa ga xipabi'u rá hoga noya Ajuá, pa njabú nugui da za ga udi'u ja rá thandi Ajuá ngu 'nara hña'ti xá nt'axi ngu ri ho'a' nú'a xa xuca ra Măca Ndąhi.

¹⁷ Hangué po ra Zidada Jesucristo da za ga 'ñets'i de nú'a ra 'bēfi xa 'racagui Ajuá. ¹⁸ Hiní 'ñepcagui ga 'ñets'i de nú'a xa 'yøt'a ma'ra pa bi gamfri ya ja'i

hingyá xodyo. Pe dí p̄adi gue ra Zidada Jesucristo xa mp̄efi ja ma noya ne ja ma 'b̄efi pa bi gamfri ndunthi de gue'ᵘ. ¹⁹ Ra Zidada Jesucristo xa 'raca ra ts'edi pa stá øt'a ndunthi ya milagro, ne stá h̄anpa rá ts'edi ra Maça Ndaḥi, hangue xa za stá m̄anga ra maça hoga t'ode de ra Zidada Jesucristo max̄oḡue ja gatho ya hai desde Jerusale asta ra hai Ilirico. ²⁰ Hangue njab̄u nugui stá øt'a ra ts'edi pa ga ma m̄anga ra maça hoga t'ode hab̄u h̄inxa t'ødetho de ra Zidada Jesucristo pa hinga mp̄efi hab̄u ya xa mp̄e ma'ra. ²¹ Guet'a nehe m̄anga ra Maça T'of̄o ne ena:
 Nú'ᵘ h̄inxqui siphtho de Ajuḗ,
 y nú'ᵘ h̄inhya'm̄u xqui 'yode, go gue'ᵘ ma da 'yode ne da baḍi.

Ra apostol Pablo beni da ma Nroma

²² Hangue njab̄u astabya h̄inxa za stá mab̄u. ²³ Pe núbya nguetho ya dá juadi ma 'b̄efi ja nuya h̄nini de guecua, y ngue'a p̄etsa ndunthi ya j̄eya stá ne ga mab̄u ga tsõñ'ah̄u, ²⁴ hangue dí t̄õmi gue 'nitho ga thogui ga tsõñ'ah̄ub̄u má 'ñu nu grá ma Spaña, y ga johya ndunthi ga 'b̄ui con gue'ah̄u. Neᵘ de gue'a dí t̄õmi gue gui nexcaguih̄u de gueᵘ pa ga thogui grá ma Spaña. ²⁵ Pe nubyá ma ga ma pa Jerusale pa ga h̄a'tsuabi 'nara mfats'i nuya zi cu de guehni. ²⁶ Ngue'a nuya zi cu de guehni Macedonia ne de guecua Acaya co 'nara paha bi unga 'nará mfats'i'ᵘ pa ga h̄a'tsuabi nuya zi hyoya cu bí 'b̄uhni Jerusale. ²⁷ Nuya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi beni gue mri 'ñepi'ᵘ da 'yø'tuabi njab̄u'ᵘ, ngue'a nú'ᵘ hingyá xodyo ne xqui h̄ñani ra mp̄oh̄o p̄o yá noya ya xodyo, hangue ri 'ñepi'ᵘ da maxa ya xodyo nehe co ya h̄ño de ra ximhai. ²⁸ Hangue nu xcrá juadi ga p̄e nuna 'b̄efina pa ga tsocuabi nuna mfats'i ya cu me Jerusale, ja grá thop̄u ga tsõñ'ah̄u má 'ñu nu xcrá ma Spaña. ²⁹ Y dí p̄adi gue nú'b̄u xcrá tsõñ'a'ih̄ub̄u, ra Zidada Jesucristo ma da j̄ap'a'ih̄u ndunthi ngue'a ga zo'ah̄u de rá noya'a.

³⁰ Nubyá, zi cuh̄u, dí b̄ante'ih̄u de rá thuhu ma Zidadah̄u ra Jesucristo y po rá hm̄ate ra Maça Ndaḥi ri 'racj̄u 'na ngu ma'na, gue gatho'ih̄u gui faxcaguih̄u gui 'yaph̄u Ajuḗ por guequi. ³¹ 'Yaph̄u Ajuḗ pa nu'á da ñangagui de ya me Judea nú'ᵘ h̄inxyá gamfri, gue ya zi cu nuni Jerusale da h̄ñani co 'nara johya nura mfats'i ma ga tsocuabi, ³² pa njab̄u 'b̄u gue'a rá paha Ajuḗ ga tsõñ'a'ih̄u co 'nara johya, ne ga tsaya ts'ᵘ con gue'ah̄u. ³³ Ajuḗ nú'á faxcah̄u pa ga 'b̄uh̄u te rá entho, dá 'm̄ui con gatho'ih̄u. Njab̄u gue'a.

16

Ya nz̄enjua

¹ Ra Febe go gue'a 'nara hoga nju, ne ja rá nsu, ngue'a gue'a 'nara maste de ya gamfri me Cencrea. ² Hangue umf̄u ntsaya co ra t'equ'ei ja ri hmunts'ih̄u, ngu ri 'ñep'a'ih̄u nú'ah̄u gyá gamfrih̄u, y faxh̄u'a de nú'á te da 'yø'tua ra 'b̄edi, ngue'a nú'á xa maxa ndunthi ya j̄a'i y necagui xa maxcagui nehe.

³ Fat'ajuah̄ub̄u ra zi nju Prisila ne ra zi cu Aquila. Nu'ᵘ xi bi maxcagui ndunthi ja rá 'b̄efi ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu'ᵘ mi resga da unga yá te por guequi, hangue hingo seh̄gui dí jam̄adibi'ᵘ, ne gatho nú'ᵘ ya cu hingyá xodyo nehe'ᵘ ri jam̄adibi'ᵘ. ⁵ Fat'ajuah̄ub̄u nehe nuya zi cu ri munts'a ja rá ngu nú'á ra nju Prisila y ra cu Aquila. Fat'ajuah̄ub̄u nehe ma hm̄aça cuh̄u ra Epeneto, nú'á go gue'a ra m̄udi bi gamfri ra Zidada Jesucristo nuua Acaya. ⁶ Fat'ajuah̄ub̄u ra nju Mala, nú'á xi xa max'a'ih̄u ndunthi. ⁷ Fat'ajuah̄ub̄u ra cu Andronico y ra cu Junio, nú'ᵘ go gue'ᵘ mengu ma hai, nehe go gue'ᵘ ndí

o'be fadi mahye'gui'u. Nu'ú ja yá nsu ja ya apostol, nehe gue'u 'met'o bi gamfri ra Zidada Jesucristo que guequi.

8 Nehe fat'ajuahubu ra Amplia numa hmaça cu ja ra jamfri. 9 Nehe fat'ajuahubu ra cu Banu nú'a ma mfats'i ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo, nehe ma hmaça de ra Estaqui. 10 Fat'ajuahubu ra cu Apele, nú'a xa bõni 'nara hoga gamfri de ra Zidada Jesucristo. Ne fat'ajuahubu nú'u ya cu ya mengu rá ngu ra cu Aristobulo. 11 Fat'ajuahubu nehe ra cu Erodio, nú'a mengu ma hai. Nehe fat'ajuahubu nú'u 'bu ja rá ngu ra cu Ciso nú'u xa gamfri ra Zidada. 12 Nehe fat'ajuahubu ma zi njuhu ra Trifena y ra Trifosa, nú'a ri mpefi ja rá 'befi ra Zidada, nehe ma zi njuhu ra Persida, nú'a xa mpefi ndunthi ja rá 'befi ra Zidada. 13 Nehe fat'ajuahubu ra Rufo nú'a xi ra hoga cu ja ra jamfri; nehe fat'ajuahubu rá nana'a, nú'a dí øt'a ra uenda gue ma nana nehe. 14 Nehe fat'ajuahubu ra cu Asíncrito y ra cu Flegonto, y ra cu Erma, y ra cu Patroba, y ra cu Erme, y nehe nuya zi cu 'bui con gue'u. 15 Nehe fat'ajuahubu ra cu Filologo y ra nju Julia, y ra cu Nereo ne rá nju'a, y ra cu Olimpa, y nehe gatho ya zi cu nú'u 'bui con gue'u.

16 Nehe fat'ajuahubu gatho nú'u ma'ra ya cu co 'nara nthu fi dega hmate. Ri fat'ajuahubu gatho ya nija ra Zidada Jesucristo.

17 Nehe dí bante'ihu zi cuhu, gue gui thamfrihu ndunthi de nú'u ne da heca ya cu y japi'u da 'yøt'a ya ts'oqui. Nu'ú hingui udi ngu nú'a ya xa t'u't'ahu, hangue 'ueguehu de gue'u. 18 Nuya ja'i'u ri mpefi hõnse pa yá hñose'u; hingue pëpabi ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Nu'ú manga 'raya noya xi ri nt'ode gue xi xá hño, pe hina, hingo gue'a majuañi. Nu'ú hat'a nuya zi ja'i hinte yá fadi. 19 Gatho ya ja'i padi gue xi gyá hoga 'yødehu, hangue njabu nugui xi dri johya de gue'ahu. Pe nehe, nú'a dí ne, dí ne gue da nja ri mfadihu pa gui 'yøthu ra hño, hingue pa gui 'yøthu ra 'ñu. 20 Y Ajuá nú'a to'o faxcahu pa ga 'buhu te rá entho, go gue'a da 'yøt'e 'bestho pa gui ntatehu de ra ts'ondahi. Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu co rá hmate'a.

21 Nehe fat'ajuahubu ma mfats'i ra cu Timu, nehe fat'ajuahubu ra cu Lucio, ra cu Jaso y ra cu Sosipate nú'u ya mengu ma hai.

22 Nugui drá Tercio, dí ofo nuna cartana, dí fat'ajuahubu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo.

23 Nehe ra cu Gayo pehna'ihu ra nzenjua, nú'a to'o xa 'raca nsequi ja rá ngu. Nehe xa umba nsequi gatho ya cu pa ja ri munts'iu. Nehe fat'ajuahubu ra cu Erasto, nú'a go gue'a ra me'tsboja de ra hnini. Nehe fat'ajuahubu ra cu Cuarto.

24 Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu gatho'ihu co rá hmate'a. Njabu gue'a.

'Nara søcambeni bi 'yøt'a ra apostol Pablo nu mi uadi rá carta

25 Drá nsunda Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa da ja'ahu gui ze ri jamfrihu ngu nú'a ri udi ra maça hoga noya dí ma. Y nuna ra maça hoga noyana go gue'a ra maça noya nú'a hmambya de ra Zidada Jesucristo. Y por nuna noyana Ajuá bi 'ñutcahu nú'a xqui beni'a desde rá mudi ne xqui me'tsa nt'agui, gue da unga ra mpøhø pa ya ja'i ja gatho ya hai. 26 Y nubyá po ra maça hoga noya dí ma, ya xa 'ñutcahu Ajuá nú'a xqui beni. Nehe njabu bi 'yofø maya'bu ja yá t'ofø yá 'mehni Ajuá nú'u bi 'yofø gue da mpøhø ya ja'i hingyá xodyo. Ngue'a Ajuá nú'a 'bui pa nzantho xa manda da ts'ofø ya ja'i ja gatho ya hai pa da gamfri'hu ne da 'yøt'e'a.

27 ¡Ajuá go guese'a ja rá mfadi, ga nsundahu pa nzantho po ra Zidada Jesucristo! Njabu gue'a.

RÁ MŪDI RA CORINTIO

RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YÁ GAMFRI ME CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Nugui drá Pablo, Ajuá go rá paha'a pa bi zoncagui pa drá apostolgui ma zi Hmuhá ra Jesucristo. Nugui ne ra cu Soste dí op'a'íhe nuna ra carta, ² nú'ahá gyá gamfrihá guí 'buhábu Corinto. Nu'ahá bi zohn'ahá Ajuá pa gá camfrihá ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ne bi 'uec'ahá de ja ya ts'oqui pa go gui pɛpabihá'a, ne bi t'axca ri mfenihá mahyɛgui con gatho nú'á 'bú haburaza ri xɔcambeni'a. Nú'á ma zi Hmuhá drí xɔcambenihá go guet'a ri xɔcambeni nehe'u. ³ Ajuá ma Dadahá ne ma zi Hmuhá ra Jesucristo da jap'a'íhú ne da max'ahá pa gui 'buhá te rá 'ñentho.

Ya japi xa tháni po ra Zidada Jesucristo

⁴ Nzántho dí umba njamádi Ajuá por gue'ahá, ngue'a nú'á co rá hñoja'i xa pòhò'íhú po ra Zidada Jesucristo. ⁵ Ajuá xa jap'a'íhú ndunthi ngue'a xcá camfrihá ra Zidada Jesucristo, hangue xa 'ra'ahá ra ts'edi pa guí ñáhá de rá noya'a, ne xa 'ra'ahá ndunthi rá hoga mfadi'a nehe. ⁶ Nubya ri hnequi gue xcá camfrihá xá hño gatho nú'á dá xi'ahe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Hangue nubya hinte grí 'bɛhá de gatho ya hoga japi nú'á ri 'racjá Ajuá, ne guí tòmhu nú'á ra pa stua yopa pengui ma Zidadahá ra Jesucristo. ⁸ Nú'á go gue'a ma da su'a'íhú asta ra pa'a rá gats'i ri tehá de guecua ja ra ximhai, pa hinda za to da má gue nu'ahá guí tuhá ra ts'oqui nu stua yopa penga ma Zidadahá ra Jesucristo. ⁹ Ajuá nzántho øt'a gatho nú'á xa má, y nú'á go gue'a xa huahn'ahá pa guí 'buhá co ma zi Hmuhá ra Jesucristo rá T'á'a.

Ya gamfri 'rama'na'ño beni

¹⁰ Zi cuhá dí bante'íhú de rá thuhu ma Zidadahá ra Jesucristo gue da 'nat'a guí mañhá, pa da 'ñotho ya hegue de gue'ahá. Nu'a guí 'yøthá, 'buhá mahyɛgui co 'nada ra mfeni ne 'nada ra jamfri. ¹¹ Dí xi'ahá njabá ma zi cu'íhú ngue'a xa xicagui nú'á ja te yá njauí ra nju Cloé gue ja ra ora grí ntunsehá. ¹² Dí xi'ahá njabá ngue'a 'ra de gue'ahá guí mañhá njaua: “Nugui drí dɛna ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra cu Polo”, y nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra cu Pedro”, ha nu ma'ra guí eñhá: “Nugui drí dɛna ra Zidada Jesucristo.” ¹³ ¿Ha gue hingue gatho'íhú guí dɛnhá ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue bi du ja ra pont'i ra Pablo po rá ngue'a'íhú? ¿Ha gue xcá nxistehéhá de ja rá thuhu ra Pablo? Hina. ¹⁴ Dí umba njamádi Ajuá gue nugui hõnsɛ ra cu Crispo ne ra cu Gayo stá xi'tsi de gue'ahá, y hinto ma'na stá xi'tsi. ¹⁵ Hangue hinda za guí mañhá gue xcá nxistehéhá de ma thuhuga. ¹⁶ Nehe dá xi'tsa nú'á ya mengu de ja rá ngu ra cu Teba. Pe de guehni hinstá xi'tsa ma'ra. ¹⁷ Ra Zidada Jesucristo himbá pɛncagui pa ga øt'a ra sistehe, nu'á bá pɛncagui pa ga mąnga ra mąca noya. Pe hindí má co 'raya noya xi mahotho nú'á de ma mfadise, pa hinda t'ena gue xi ja ma mfadi ne da gamfri ya ja'i hõnsɛ co ma hoga noya. Nugui dí ne da gamfri'á hõnsɛ po nú'á ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i.

Ra ts'edi ne ra mfadi de Ajuá go ma zi Hmuhá ra Jesucristo bi 'ñutcahá

18 Nujá dí mañhũ gue bi du ra Zidada Jesu ja ra pont'i pa ga mpøhøhũ, ha nu'u tó'o hingui camfri'a ma da 'mɛdi'u ngue'a mañhũ gue hinte ri muui nú'a dí mañhũ de rá du ra Zidada Jesucristo. Pe pa nújũ stá mpøhøhũ ri muui, ngue'a go gue'a hanpa rá ts'edi Ajuá. 19 M̄anga njaua ja ra M̄aca T'ofó: Ma ga huatuabi yá mfadi ya bamhya, ne ga hacuabi yá mfeni ya nimfeni.

20 ¿To'o nú'a ra bahmyabya? O ¿to'o nú'a xi ja rá mfadi? Ne ¿to'o nú'a padi gatho te ja mapaya? Jo'o, ngue'a ja rá thandi Ajuá hinte ri muui yá mfadi ya ja'i. 21 Ngue'a ya ja'i masque xi ja yá mfadi, hinxa za hanja da badi'u Ajuá. Pe Ajuá rá paha'a da pøhø nú'u to'o da gamfri nú'a ra noya dí mañhũ, masque nú'u ya bamhya ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhũ. Pe Ajuá xi ja rá mfadi hangue bi 'yøt'a njabu.

22 Ya xodyo nzantho adi da t'utua 'nara nt'udi, y nuya griego hønse ra mfadi honi, 23 pe nujũ dí mañhũ de ra Zidada Jesucristo nú'a bi tho ja ra pont'i. Y guehna 'nara mfe'tse pa ya xodyo, ne nú'u hingyá xodyo ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhũ de rá du ra Zidada Jesucristo. 24 Pe nújũ xa huancahũ Ajuá, gue dyá xodyohũ gue hindyá xodyohũ, gathoguihũ dí pahũ gue ma zi Hmuhũ ra Jesucristo bi hñanpa rá ts'edi ne rá mfadi Ajuá pa bi pøhøguihũ. 25 Ajuá ma'na ja rá mfadi ne ma'na ja rá ts'edi de gatho ya ja'i, masque eñ'ũ gue hinte ri muui nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i. 26 Zi cuhũ, pahũ gue nu'ahũ xa huahn'ahũ Ajuá, masque hinga ndunthi de gue'ahũ guí pe'tshũ ra mfadi de ra ximhai, ne hinga ndunthi de gue'ahũ guí hahũ ra ts'utbi, y ne hinga ndunthi de gue'ahũ guí pe'tshũ 'nara danga nsu. 27 Ajuá bi huahna nú'u hinte yá fadi de guecua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa ya bamhya. Ajuá bi huahna nú'u hingui hã ra ts'ediua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa nú'u hã ra ts'edibya. 28 Ajuá bi huahna nú'u hinte ri muui ja ra ximhai ne nú'u xi ya t'utsa, ne nú'u to'o ni ts'u yá nsu otho, pa da 'betua yá tsa nú'u to'o pe'tsa yá nsu, 29 pa njabũ hinto da 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. 30 Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'nathohũ co ra Zidada Jesucristo, ngue'a nuse Ajuá go gue'a bá pehni'a pa bi 'ñutcahũ rá mfadi Ajuá, ne bi hñasca ma ts'oquihũ, ne bi t'axca ma mfenihũ pa bi za dá 'buhũ xá hño ja rá thandi Ajuá. 31 Ajuá bi 'yøt'e njabũ pa da nja ngu nú'a xa nt'ofó ja ra M̄aca T'ofó habũ ena: "Nu'a tó'o ne da 'ñets'i, dá 'ñets'i, pe de nú'a xa 'yøt'a Ajuá, hingue de nú'a xa 'yøt'asc."

2

Ra apostol Pablo bi m̄q de ra Zidada Jesucristo ne de rá du

1 Zi cuhũ, nugui nu ndá mabũ pa dá zo'ahũ de rá noya Ajuá, hindá zo'ahũ co 'raya danga noya xá hñei, nixi co ndunthi ra mfadi de guecsehẽ. 2 Pe nu de ndúa 'bupũ, dá ja dá zo'ahũ hønse de ma Zidadahũ ra Jesucristo nú'a bri pont'a ja ra pont'i ne bi tho, ne hindá zo'ahũ de ma'na ra noya. 3 Nu ndá zo'ahũ mi otho ma ts'edisẽ, ne mi 'racagui ndunthi ra ntsu pa ga ñã, asta ndrĩ huat'i. 4 Hindá ne dá zo'ahũ co ra mfadi de ra ximhai pa gá camfrihũ, nugui dá zo'ahũ co rá ts'edi ra M̄aca Ndahi. 5 Dá zo'ahũ njabũ pa bi za gá camfrihũ co rá ts'edi ra M̄aca Ndahi, hingue ngue'a gá 'yødehũ yá mfadi ya ja'i.

Ajuá utcaguihũ tengu rá 'm̄u'i'q co rá ts'edi ra M̄aca Ndahi

6 Nú'u to'o xa zẽ yá jamfri dí zofohẽ co ra mfadi pe nura mfadi'a go bra 'ñehe de Ajuá, hingue de ra ximhai, nixi de yá mfadi ya ndã nú'u ma da uadi da thogui. 7 Dí mañhe de nú'a bi 'yøt'a Ajuá pa bi za dá mpøhøhũ ne ga tsøñhũ

ja rá nsunda'a. Y nú'a dí mañhe go gue'a ra hoga mfadi xqui beni Ajuá desde ante da nja ra ximhai, ne himi fadihma, pe nubyá ya xa 'ñutcahu. ⁸ Ni 'na de nuya ndá de ja ra ximhai himbi badi nuna ra mfadi xa 'racju Ajuá, ngue'a nu'bu xa badi'u, hinxá hyohma ja ra pont'i numa Zidadahu xá nsunda. ⁹ Bi nja ngu nú'a xqui t'ofó ja ra Maça T'ofó habu ena:

Ni 'nara ja'i himbi za bi hyandi, nixi bi 'yode, nixi bi zo rá mfeni tengu rá 'mui de ja rá ñani Ajuá,

ne hinto xa badi gathó nú'u ya japi xa beni da umbabi nú'u to'lo ri ma'di'a.

¹⁰ Y nujá, Ajuá bi 'ñutcahuihu gathó nuya t'ot'eya po rá ts'edi ra Maça Nda'hi, ngue'a nura Maça Nda'hi go gue'a pa'di xá hño gathó, ne asta pa'di gathó nú'a te bengá Ajuá.

¹¹ Ni 'nara ja'i hingui tsa da batua rá mfeni ma'na rá miq'u'eiu, ngue'a cada 'na go pa'dise tengu rá mfeni. Njabutho nehe ni 'na hinto patua rá mfeni Ajuá. Nura Maça Nda'hi ha, go gue'a patuabi rá mfeni Ajuá. ¹² Y nura Maça Nda'hi'a xuá mencahu pa da 'ñutcahu gathó nuya hño ri 'racju'a, y hingo dí hamfu rá mfadi ra ximhai pa ga pahu nuya hño'u. ¹³ Nuje dí udihe ngu nú'a utcahe ra Maça Nda'hi, hindí udihe co ma mfadisehe. Nú'u to'lo pe'tsa ra Maça Nda'hi ja yá coraso, dí utuabihe co ya noya nú'u 'racaguihe ra Maça Nda'hi.

¹⁴ Pe nú'a ra ja'i hinxá gamfri Ajuá hingui hani nú'a udi rá Maça Nda'hi Ajuá, ngue'a beni'a gue hinte ri muui. Ne hingui tsa da badise'a, ngue'a mahyoni go da 'ñutuabi ra Maça Nda'hi pa da za da badi'a. ¹⁵ Pe nu'a tó'lo xa gamfri Ajuá ne pe'tsa ra Maça Nda'hi ja rá coraso, nú'a ha, pa'di xá hño gathó nú'u ya nt'udi'u, ne pa'di nda'a ra hño y nda'a ra 'ñu. Pe nu'a tó'lo hingui pe'tsa ra Maça Nda'hi, hingui tsa da xipabi te gra 'mui'a. ¹⁶ Enga ja ra Maça T'ofó: ¿To ja gue'a xa batuabi rá mfeni ra Zidada? O ¿to ja gue'a xa za xa 'ñutuabi te da 'yot'e'a? Jo'o. Pe nujabya ha, dí patuahá rá mfeni ma Zidadahu ra Jesucristo.

3

Ra apostol Pablo ne ra Apolo mahyegui yá mēfi Ajuá

¹ Zi cuhu, dá zo'ahu ngu ts'ofó nú'u hints'u xa ze yá jamfri, ngu ya t'ubatsi hinte yá fadiho, ngue'a himbi za dá zo'ahu ngu 'raya cu nú'u pa'di xá hño nú'u ya nt'udi udi ra Maça Nda'hi. ² Dá zo'ahu 'ramats'u ngu 'raya zi batsi nú'u tsutho, ngue'a himbi za dá xi'ahu ya noya xá hñei, ngue'a mi otho ndunthi ri mfadihu, y asta nubyá hinxá za stá xi'ahu gathó. ³ Ngue'a nu'ahu guí øt'athohu ngu nú'a øt'a nú'u hingingá gamfri, ngue'a gyá ndustehu, ne gyá necatsuihu, ne gyá necatuhnihu. Hangue por gue'a hinxá 'ueguethohu de ja ya ts'oqui, ngue'a guí 'yohu ngu nú'u hinxá gamfri Ajuá. ⁴ Ra de gue'ahu guí eñhu: "Nugui drí dena ra cu Pablo", ha nu ma'ra guí eñhu: "Nugui drí dena ra cu Polo". Xi de guí mañhu njabu, ¿ha gue hingui øthu ngu nú'u ya ja'i hingingá gamfri?

⁵ Xi ¿te ma 'befi dí pefi? Y ¿te ma 'befi pefi ra cu Polo? Nugui ne ra cu Polo dyá 'be'gothohe de Ajuá, ne go guecaguihe dá zo'ahu pa gá camfrihu'a. Nugui ne ra cu Polo, cada 'na de guecje dí pefihe ra 'befi xa 'racaguihe Ajuá. ⁶ Nugui go rá mudi dá zo'ahu de rá noya Ajuá, ha nura cu Polo go xa su'a'ihu asta nubyá, pe nu'a tó'lo xa 'ra'ahu ra jamfri, go gueshe Ajuá. ⁷ Hangue ni guequi ni ra cu Polo hinda za te ga pehe de guecsehe. Nu Ajuá go gue'a ja rá ts'edi pa xa japi xa te ri jamfrihu. ⁸ Hangue guí njahu ngu 'nara huahi habu stá mpehe, nugui go stá pot'i, ra cu Polo go xa 'ñunthe. Hangue ngu ra mot'i ne ra 'ñunthe, Ajuá

ma da gutcahe ngu nú'a stá pefihe. ⁹ Nuje dyá mēfihe de Ajuá, ha nu'ahū guí njahū ngu 'nara huāhi habū ri mpefi'a.

Ne guí njahū ngu 'nará hoga ngu Ajuá ri ju'tsuabi. ¹⁰ Nugui go dí nja ngu 'nara hoga hyocangu dá ju'tsua rá ua ra ngu, gue'a ra 'befi bi 'racagui Ajuá, ha nu ma'na go júxa ra jado. Pe cada 'na mahyoni da jamasu nú'a pefi. ¹¹ Ngue'a otho ma'na ra cimientu da za dra jats'i, hōnse nú'a ya ja, y nura cimientu'a go guesē ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ¹² 'Bū to'o da gats'i de mañā nú'a ra cimientu ya ja, pē'tsi da beni xá hño ua da gats'i dega oro o dega t'axi o dega hoga do, o ua da gats'i dega za o dega xot'o o dega xithi. ¹³ Cada 'na de ya gamfri ma da hnequi rá 'befi'a, ngue'a nú'a ra pa de ra nsuca uenda gue'bū ma da fadi tengu rá 'befi cada 'na. Nú'a ra pa'a ma da nzø ra tsibi, y nuni ja ra tsibi ja ma dra tsapabini rá 'befi cada 'na nú'a xa mēfi. ¹⁴ 'Bū 'na to'o bi hoca rá 'befi mañā de ra cimientu ne hinda zat'a nurá 'befi'a, nu'bú nú'a to'o bi hoca nura 'befi'a ma da hñāga ra thāhā. ¹⁵ Pe nu'bū 'na xa mpefi ne nurá 'befi'a ma da zat'i, nu'bú hinda ma da t'umbabi rá thāhā. Hinte ma da hñāni, ngue'a bi zat'a nú'a xqui mēfi, pe nu'á ma da mpøhø, nja ngu nú'a to'o bi tho ra nzat'i ne bi 'bedi gatho nú'a xqui mēfi. ¹⁶ ¿Ha gue hingui pahū gue nu'ahū go gue'ahū rá nija'ihū Ajuá, y nurá Maça Ndahi'a 'bui ja ri corasohū? ¹⁷ 'Bū 'na to'o da huatua rá nija Ajuá, nu'bú Ajuá da huati'a nehe, ngue'a rá nija Ajuá xi xá nsunda. Ne go gue'a'ihū nurá nija'a.

¹⁸ Osti ma da hya'ahū ri mfenihū gue gyá bahmyahū. 'Bū 'na de gue'ahū guí beñhū gue xi guí pē'tshū ra mfadi, y nu'bū nura mfadi'a go de nuna ximhai, 'yøthū ra uenda gue 'besthó hinte guí pahū, pa njabū hā, da za guí pē'tshū nú'a xi ra hoga mfadi brí 'ñehe de Ajuá. ¹⁹ Ngue'a pa ja rá thandi Ajuá 'besthó hinte ri muui nú'a ra mfadi de ra ximhai. Hanguē engā ja ra Maça T'ofō: "Ajuá xi patuatho yá mfeni ya bahmyā de ra ximhai gue nu'ú hatetho, hanguē co yá mbahmyā ri 'mēdisē'u." ²⁰ Nehe xa t'ofō njaua: "Ajuá padi gue hinte ri muui nurá mfeni ya bahmyā." ²¹ Hanguē ogrí 'ñets'ihū guí 'ñēñhū gue grí dēnhū 'na o ma'na, ngue'a gatho nú'a to'o xa mpefi con gue'ahū go pa ri hñohū. ²² 'Bū rá 'befi ra cu Pablo, 'bū rá 'befi ra cu Polo, 'bū rá 'befi ra cu Pedro, gatho pa ri hñohū. Nu'ahū gatho go o ja ri 'yēhū pa ri hñohū, ra ximhai, ra te, ra du, gatho nú'a ja mapaya ne nú'a bra 'befa. ²³ Y nu'ahū guí ohū ja rá 'yē ma zi Hmuhū ra Jesucristo, y ma zi Hmuhū ra Jesucristo go o ja rá 'yē Ajuá.

4

Nú'a bi thogui ya apostol ja yá 'befi

¹ Dí nehe guí pahū gue nuje yá mēfiguihe ra Zidada Jesucristo, ne dí udihe nú'a xa 'ñutcahe Ajuá nú'a xqui beni maya'bū ne himi fadihma. ² Hanguē mahyoni ga mañhe gatho nú'a xa 'ñutcahe Ajuá, ngue'a go yá mēfiguihe'a. ³ Nugui hingui tu ma maí de gatho nú'a guí mañhū de guequi, nixi nú'a manganā ra ts'utbi de guequi. Nixi nugaguisē hindí ena gue dí 'yo xá hño. ⁴ Masque nugui dí beni gue xá nt'axi ma mfeni, pe hingue por gue'a ma da hmā gue hinte dí tu. Nura Zidada go gue'a ma da hñābga nguenda'a. ⁵ Hanguē ogo guí hamfū nguenda te ø'a ri miq'ueihū, ngue'a ma dua yopa penga ma Zidadahū ra Jesucristo, y nu'bú nú'a hā, ma da hñābgahū nguenda. Ne nu'á go gue'a ma da japi da hnequi gatho nú'a xa t'ø'e mant'agui. Ne ma da mā gatho nú'a te xa beni ja yá mfeni ya ja'i. Y nura pa'a Ajuá ma da 'ñē'tsua rá nsu ngu rí 'ñepabi cada 'na.

⁶ Zi cuh_u, núna stá xi'ah_u stá mā de guequi ne de ra cu Polo, pa njab_u gui pah_u nda'a rí 'ñepi gui 'yøth_u. Nuje hindrí ueñhe rá 'befi Ajuā. Hangué gui njahub_u nehe hingui nueñh_u 'nara cu. Stá xi'ah_u njab_u pa gui 'yoh_u ngu mąnga ra Maça T'ofó, pa njab_u hingui 'ñe'tsuah_u yá nsu 'ra, ha nu ma'ra go gui utsah_u. ⁷ ¿Hanja grí 'ñets'ihu? Xi gathó nú'a te gui pe'tsh_u, ¿ha gue hingo xa 'ra'ah_u Ajuā? Nu'b_u go xa 'ra'ah_u'a, nu'b_u ¿hanja grí 'ñets'ihu? Njab_u ja ra uenda hingo xa 'ra'ah_u'a.

⁸ Nu'ah_u 'ñena hinte grí 'beh_u, 'ñena ya gui pe'tsh_u gathó nú'a guí hoñh_u, ya ngu grí 'ñet'a ndah_u, ha nuje go xcá hyegaguiheua, 'ñena hinte drí muuihe. Xi dí nehmahe gue ya xcá ndahmah_u, pa njab_u ga ndahmah_u mahyegui. ⁹ Nuje dyá apostolhe, dí beni gue Ajuā xa hñuxcahe ngu 'raya ja'i nú'u hinte ri muui, ne xa secuabi pa da tho ja yá thandi gathó ya ja'i ne ja yá thandi yá enxé Ajuā. ¹⁰ Nuje t'engaguihe gue dyá 'bemfenihe ngue'a dí pəpabihe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ha nu'ah_u xcá benseh_u gue xi gyá bamhyah_u de rá noya'a. Nuje xa t'enje gue othoguihe ra ts'edi, ha nu'ah_u guí beñh_u gue xi ja ri ts'edih_u. Ne guí beñh_u gue xi t'e'ts'a ri nsuh_u, ha nuje xi dyá t'utsahe.

¹¹ Asta nubya xi dí sufrihe nts'edi, dí thohe ra thuhu ra nduthe ne ra 'ñāhe. Nabgaguihe ya ja'i, ne hindí pe'ts'he 'nara ngu nú'a dua mētihe. ¹² Xi dí thohe ra nzabi pa dí hoñhe nú'a dí tsihe nehe. Nura ora dí øhe tsanje ya ja'i, nuje dí aphe Ajuā por gue'u. Y ra ora øtcahe ra nts'omai'u, gathó dí tsetathohe. ¹³ Nura ora ñama'ñ_u ya ja'i de guecje, nuje dí zofóhe co ndunthi ra t'equ'ei. Pe nuje pa ja yá thandi'u dí njāhe ngu ra paxi xa føtb_u hinte ri muui, ngue'a pa gue'u xá nts'oje.

¹⁴ Hindí op'ah_u nuya ya noya pa ga 'be't'a ri tsah_u. Dí op'ah_u pa ga zo'ah_u ngue'a pa guequi ja ra uenda ma hmāca bāts'i'ihu, ngue'a go dá xi'ah_u rá noya Ajuā. ¹⁵ Masque gri pe'tsh_u 'ret'a 'mo nú'u to'ó di u't'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pe sehégui go rá mudi dá hā'ts'ahub_u rá noya Ajuā pa gá camfrihu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hangué ngui ja ra uenda go drá dada de gue'ah_u. ¹⁶ Hangué dí bante'ihu gui tēngaguih_u ma 'mai.

¹⁷ Hangué dá pēhn'ahub_u ra cu Timu nú'a ma hmāca t'u de ja ra jamfri, ne nu'á 'yo xá hño ja rá thandi ra Zidada. Y nu'á go gue'a ma da yopa ben'ah_u tengu ma 'mai ja ra Zidada Jesucristo. Gue't'atho dí udi nehe habaraza de ja ya nija. ¹⁸ Pe nu 'ra de gue'ah_u xi xa ñuxa ri mfenih_u dega nt'ets'i, guí hu ri maih_u gue hinga ma ga yopa penguib_u ga c'a'ts'a'ihu. ¹⁹ Pe ngui dí beni ga mab_u 'bestho pa ga c'a'ts'ah_u ma'na'qui 'b_u njab_u rá paha ma Zidada. Nu'b_u hā, ga pādi ua xi hā ra ts'edi nú'u 'yob_u ri 'ñets'i, o hønse 'yob_u mantho. ²⁰ Ngue'a nu'á tó'ó da mēpa Ajuā, mahyoni di hanpa rá ts'edi pa da za te da mēfi, hingue da mantho. ²¹ ¿Nda'a guí neh_u, ga mab_u ga zo'ah_u dega cue, o ga zo'ah_u dega hmāte?

5

Ra nthanga nguenda de 'nara gamfri nú'a bi 'yø't'a ra ts'oqui

¹ Xa fādi xá hño gue 'nara cu de gue'ah_u xa guxa rá hømē ne 'buhui ngu rá 'behñā. Pøde nixi nú'u hingyá gamfri hingui øt'a njab_u. ² ¡Pe nu'ah_u xcá pah_u ne grí 'ñets'ihu guí eñh_u gue guí 'buh_u xá hño! ¡ri 'ñep'a'ihu xa du ri maih_u hmāhā ne ya xcá hñācjhmah_u nú'a to'ó øt'a nú'a ra ts'oqui'a! ³ Ngui masque hindí 'bui con gue'ah_u, pe numa mfeni 'bui con gue'ah_u, y ja ra uenda dí 'bui con gue'ah_u. Hangué ngui ya stá beni te ma ga øt'e co nú'a to'ó øt'a

nú'a ra ts'oqui'a. ⁴ Hangué 'yøthú nú'a ma ga xi'ahú. Gue da muntshú de rá thuhu ma Zidadahú ra Jesucristo, y numa mfeni ma da 'mai con gue'ahú, ne rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesu ma da 'mai con gue'ahú. ⁵ Ne 'yent'uahú ja yá 'yé ra ts'ondahi nú'a ra cu'a øt'a nú'a ra ts'oqui'a, pa da thogui ya ts'othogui ja rá ndo'yo, pe nura te'a da mpøhø nura pa'a stua yopa penga ma Zidadahú.

⁶ Hanja grí 'ñets'ihú gue eñhú gue guí 'buhú xá hño, ha 'na de gue'ahú øt'a nú'a ra ts'oqui'a. Ngue'a nú'a nja ngu ra levadura masque 'na zi tui pe ri ntsini gatho ja ra arina ora dra thants'i. ⁷ Hangué hñacjú nú'a ra ts'oqui'a ne gatho nú'a nguí øthú ja ri ndaxjua 'múihú, pa njabú da za guí 'buhú co 'nara 'ra'yo 'mú. Ngue'a nu'ahú ya guí pe'tshú ra 'ra'yo 'mú por ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a bi tho ngu 'nara zi deti nú'u tho de ra ngo de ra pascua, pa njabú bi gutca ma ts'oquihú'a. ⁸ Hangué mahyoni ga 'ueguehú de ma ndaxjua 'múihú pa ga 'buhú strá nt'axiguihú. Nja ngu ya xodyo mi øt'ango mi tsi ra thuhme nsi ra levadura, necjú nehe ngu ga ntsamgohú de ra pascua ne ga tsihú ra thuhme nsi ra levadura, nú'a gue'a ga 'ueguehú de ya ts'oqui de ja ma mfenihú ne de ja ma 'múihú.

⁹ Ja nú'a ma'na ma carta dá pahn'ahubú ja dá xi'ahúni gue hingui ntsixhú co nú'u to'o ya 'ñe'behñá, o nú'u ya 'behñá ya 'ñedame. ¹⁰ Hingue dá xi'ahú guí 'uehú 'na'quitho de nú'u hingyá gamfri ne ya 'ñe'behñá, o ya nduste, o ya be, o nú'u to'o camfri ya c'oi. Nu'bú stá xi'ahú njabú, nu'bú mahyoni guí mahú de guecua ja ra ximhai. ¹¹ Pe nugui nu'a dá xi'ahú, hingui ntsixhú ni 'nara cu nú'a dra 'ñe'behñá, o dra nduste, o nú'a di camfri ya c'oi, o dra zante, o dra tixfaní, o dra be. Nu'u tó'o øt'a njabú dí xi'ahú gue hingui ho nixi guí ñuñhú con gue'u. ¹²⁻¹³ Nujá hingo rí 'ñepi ga hã'mbahú nguenda nú'u hingui o ja ma 'yehú, nu Ajuá go gue'a dá hñã'mba nguenda'u. Pe nu'ahú mahyoni guí hñã'mbahú nguenda nú'u o ja ri 'yehú, hangué dí xi'ahú gue guí hñacjú nú'a to'o øt'e nú'a ra ts'oqui'a.

6

Ya gamfri ri nhyanthya ja ya nzaya hingyá gamfri

¹ 'Bú 'na de gue'ahú guí pe'tshú 'nara tsui co ma'na ra cu, ¿hanja guí paha 'bestho ja ra ts'utbi pa guí ñatehú co nú'u hingyá gamfri? ¿Ha gue hingue 'nara 'betsa'a? ¿Hanja hingo guí paha guí ñatehú ja ya cu? ² ¿Ha hingui pahú gue núju dyá gamfrihú ma go ga hã'mbahú nguenda nú'u hingyá gamfri? Nu'bú núju ma ga hã'mbahú nguenda yá danga t'øt'e'u, nu'bú ¿ha gue hingo da za ga hãñhú nguenda de nuya t'øt'e xi ya t'quí? ³ ¿Ha hingui pahú nehe gue ma ga hã'mbahú nguenda asta ya enxé? ¿Xihmá de nuya t'øt'e de ra ximhai? ⁴ Nu'bú nu'ahú guí pe'tshú ya tsui co nuya t'øt'e de nuua ja ra ximhai, 'bestho guí paha guí ñatehú co nú'u hingyá gamfri ne hinte dri 'ñent'i con gue'ahú. Hingui ho njabú ngue'a nu'u hingui padi da hñã'mba nguenda ya cu. ⁵ Dí xi'ahú njabú pa guí 'bú ri tsahú ne pa ya hingui sigui guí 'yøthú. Xí de grí gathohú ¿ha gue jo'o ni 'na de gue'ahú nú'a di ja rá mfaði pa da za da hñãp'ahú nguenda de nú'a guí øthú? ⁶ Ha nu'ahú ora guí pe'tshú ya tsui co 'nara cu, 'bestho guí paha guí ñatehú co nú'u hingyá gamfri.

⁷ Hiní 'ñep'a'ihú guí ñapabihú 'na ngu ma'na co nú'u hingyá gamfri. ¿Hanja hingui tsetathohú nura ora t'øt'ahú 'nara nts'o'mú, ne ora te fep'a'ihú? ⁸ Pe nu'ahú go gue'asehú guí øt'uahú ra nts'o'mú ri cuhú, y asta guí pep'hú.

⁹ ¿Ha gue hingui pahú gue ya ts'oja'i hinda ma da yat'a nuni mahets'i habú bí manda Ajuá? Odi ha'ahú ri mfenihú. Ngue'a gatho nú'u ri hñuxui ya

'behñá nú'ú hingue xi yá 'behñá, ne gatho nú'ú camfri ya c'oi, ne nú'ú ya zinga medinthati, ne nú'ú ya 'ñòhò ri hñuxui yá mi'ñòhòui, o ya 'behñá ri hñuxui yá mi'behñáui, gatho núyá hinda ma da yut'a nuni mahets'i habú bí manda Ajuá. ¹⁰ Nixi ya be, nixi ya nduste, nixi ya tixfani, nixi ya zante, nixi nú'ú ri mpe co ra nthate, ni 'na de gue'ú hinda ma da yut'a nuni mahets'i habú bí manda Ajuá. ¹¹ Ante gui camfrihu Ajuá ngui njahúbu nehe 'ra de gue'ahú. Pe nubyá ya xa t'axca ri mfenihú, ne ya xa t'ec'a'ihú de gatho nuya ya ts'oqui, ha nubyá ya hinte ma ts'oqui guí tuhú ja rá thandi Ajuá po rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo ne po rá ts'edi rá Măca Nđahi Ajuá.

Ga nsuhú xá hño pa strá nt'axi ma ndo'yohú

¹² Da za ga beñhú gue dí pe'tshmahú ra nsequi ga øthú nú'a go ga nehú. Pøde há da za, pe hingue gatho rí 'ñepi ga øthú. Masque ja ra nsequi ga øthú nú'a go ga nehú, pe hinga hophú ni 'nara t'øt'e da dăcju pa ga øthú. ¹³ Ra hñuni thoqui pa da ma mbo ra mui, ha nura mui ja pa ra hñuni. Pe gatho nú'ú yoho, Ajuá ma da hñacua yá 'befi'ú. Numa ndo'yohú hinxa thoqui pa ga hñuxhú co ya 'behñá nú'ú hingue xi ma 'behñáhu, nixi ra 'behñá hinda hñuxui ma'na ra 'ñòhò nú'a hingue xi rá dame. Numa ndo'yohú xa hoca Ajuá pa ga pəpabihú'a, y nu'á go gue'a supca ma ndo'yohú. ¹⁴ Nu Ajuá bi japi bi yopa nte rá ndo'yo ma Zidadahú ra Jesucristo, njabú nehe ma da japi da yopa nte ma ndo'yohú po rá ts'edi'a.

¹⁵ ¿Ha hinguí pahú gue numa ndo'yohú xa 'natho co ma zi Hmuhú ra Jesucristo ngue'a stá camfrihu'a? Nujú ya dí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, nu'bú ¿hanja da za ga hñuxhú co 'nara ts'o'behñá ne ga 'nathohú con gue'a nehe? Ni ts'ú hinda za. ¹⁶ O ¿ha gue hinguí pahú gue nu'a tó'o da hñuxui 'nara ts'o'behñá ya bi 'natho rá ndo'yo con gue'a? Ngue'a enga ja ra Măca T'ofonjaua: "Ra 'ñòhò co rá 'behñá, gue'ú ya ri 'natho." ¹⁷ Pe nu'a tó'o ya ri 'natho co ma Zidadahú ra Jesu, ya ri 'natho con gue'a pe dega Măca Nđahi.

¹⁸ Hangué oguí hñuxhú co ya 'behñá nú'ú hingue xi ri 'behñáhu. Gatho ya ts'oqui hinguí ho, pe hinga gatho ya ts'oqui ri ts'ocua rá ndo'yo 'na. Pe nu'a ra ja'i da hñuxui 'nara 'behñá hingue xi rá 'behñá, nu'á há, ri ts'ocse rá ndo'yo. ¹⁹ ¿Ha gue hinguí pahú gue numa ndo'yohú gue'a rá nija ra Măca Nđahi nú'a 'bui ja ma corasohú? Ajuá go gue'a xa 'racaguihu'a. Hangué ya hingo drí mandasəhú. ²⁰ Ngue'a Ajuá bi gutc'aguihu xá madi co rá ji rá hmăca T'ú. Hangué 'yøthú ra ts'edi gue da hneca rá nsunda Ajuá ja ri ndo'yohú ne ja ri corasohú, ngue'a numa ndo'yohú ne ma corasohú go rá meti Ajuá.

7

Ya hoga ts'ofo pa nú'ú 'bú yá 'behñá ne pa nú'ú jo'o

¹ Nubyá ma ga xi'ahú de nuya nt'aní grí 'ñanihu nu ngá 'yopcahu: Xá hñohmă 'bú ra 'ñòhò hinda me'tsa rá 'behñá, ² pe ndunthi ya 'ñòhò hinda za da 'múse nsinque rá 'behñá. Hangué por gue'a, pa hinda hñuxui ya 'behñá nú'ú hingue xi yá 'behñá, ma'na xá hño 'nara 'ñòhò dá nthatui 'nara 'behñá pa gue'a drá meti. Ha 'nara 'behñá ma'na xá hño dá nthatui 'nara 'ñòhò pa gue'a xi drá dame. ³ Ra 'ñòhò mahyoni da 'yøt'e co rá 'behñá nú'a rí 'ñepi, nehe njabú da 'yøt'a ra 'behñá co rá dame nú'a rí 'ñepi. ⁴ Y nura 'behñá ya hingo da mandasə rá ndo'yo, ngue'a nurá dame go ri mandabi rá ndo'yo'a. Njabú nehe ra 'ñòhò ya hingo ri mandasə rá ndo'yo, ngue'a nurá 'behñá go ri mandabi rá ndo'yo'a. ⁵ Hangué 'yøthú ngu nú'a rí 'ñep'a'ihú de gue'asəhú, odi

'ra'ah_u ra mfada 'na ngu ma'na. Pe 'b_u xá cohih_u 'nara cohi pa gui 'yaph_u Aju_a, nu'b_u h_a, da za gui 'uegueh_u 'raya pa. Nep_u de gue'a da za gui 'b_uh_u 'nadb_u mahy_egui ma'na'qui pa njab_u hinda za da hya'ah_u ra Satá gui hñuxh_u co ma'na ra ja'i.

⁶ Stá xi'ah_u gue xá hño gui hong_a ri 'behñ_ah_u, pe hingo drí ja'ah_u, go da huanh_u nú'a gui 'yøth_u. ⁷ Pa guequi ga nehma gue gatho da nja ngu dí nja hinstá nth_ati jo'o ma 'behñ_a, pe cada 'na 'rama'na'ño yá mfeni xa umbabi Aju_a.

⁸ Nú'ah_u viudah_u, ne gatho nú'ah_u hinxcá nth_atih_u, jo'o ri 'behñ_ah_u nixi ri dameh_u, dí xi'ah_u ga nehma gui njah_u ngu dí nja hinstá nth_ati jo'o ma 'behñ_a. ⁹ Pe nu'b_u gui hanth_u gue Aju_a hinxa 'ra'ah_u ra ts'edi pa gui 'b_useh_u, ma'na xá hño gui nth_atih_u, ngue'a hingui ho gui 'b_uh_u hønse co ra nc'at'i.

¹⁰ Y nú'ah_u 'b_u ri 'behñ_ah_u, ha nú'ah_u 'behñ_ah_u 'b_u ri dameh_u, dí 'b_ep'ah_u ngu nú'a bi m_anga ra Zidada, gue ni 'na de gue'ah_u hinda za gui nhy_eguih_u. Hingo de guecsehe dí 'b_ep'ah_u gui 'yøth_u njab_u, nura Zidada go gue'a ri 'b_ep'a'ih_u. ¹¹ Nu'b_u ra 'behñ_a da hye_pu rá dame, odi j_u ma'na ra 'ñøhø pa drá dame, y nu'b_u ra 'ñøhø da hye_pu rá 'behñ_a, odi j_u ma'na ra 'behñ_a pa da 'yøt'e drá 'behñ_a. Nu'a da 'yøt'e, ma'na xá hño dá mpumbabi ri yoho ne da yopa 'm_ui 'nadb_u ma'na'qui.

¹² Nubya nuguí go ma ga xi'ah_u nú'a dí beni gui 'yøth_u, hingo ra Zidada ri 'b_ep'ah_ubya. Nu'b_u 'nara cu pe'tsa rá 'behñ_a hingrá gamfri, ne nu'b_u nú'a ra 'behñ_a hini utsa rá dame ngue'a ra gamfri, osti he_pu. ¹³ Y nu'b_u 'nara nju di pe'tsa rá dame hindra gamfri pe nu'b_u nú'a ra 'ñøhø hini utsa rá 'behñ_a ngue'a ra gamfri, osti he_pu rá dame'a. ¹⁴ Ngue'a nu'b_u 'nara 'behñ_a ra gamfri ne rá dame hingrá gamfri, nú'a ra 'ñøhø'a h_ani rá j_api Aju_a po rá 'behñ_a, ngue'a rá 'behñ_a rá b_atsi Aju_a. Y nu'b_u 'nara 'ñøhø ra gamfri ne rá 'behñ_a hingrá gamfri, nú'a ra 'behñ_a'a h_ani rá j_api Aju_a po rá dame, ngue'a nurá dame rá b_atsi Aju_a. Nu'b_u hindi njab_u co ra 'ñøhø o ra 'behñ_a hingrá gamfri, nu'b_u nixi yá b_atsi hingá nj_api. Pe nu'b_u njab_u h_a, nj_api yá b_atsi. ¹⁵ Pe nu'b_u 'nara 'ñøhø hingrá gamfri ne da hye_pu rá 'behñ_a ngue'a ra gamfri, o nu'b_u 'nara 'behñ_a hingrá gamfri ne da hye_pu rá dame ngue'a ra gamfri, dá 'uegue, ngue'a nú'a ra cu o nú'a ra nju pe'tsa ra nsequi da 'uegue de nú'a hingrá gamfri, ngue'a Aju_a bi zoncah_u pa ga 'b_uh_u 'nara hoga'm_ui. ¹⁶ Xi nu'i zi nju, çha gri pađi ua da mpøhø ri dame po rá ngue'i? Nehe nu'i zi cu çha gri pađi ua da mpøhø ri 'behñ_a po rá ngue'i?

¹⁷ Cada 'na de gue'ah_u 'b_uh_u ngu nú'a xa 'yep'ah_u ra Zidada ante da zohn'ah_u'a pa gá camfrih_u. Nuna guehna drí 'b_epabi da 'yøt'a gatho ya cu de habaraza ya nij_a. ¹⁸ Nu'b_u 'nara cu ya xa gamfri Aju_a ne xqui thu'tsa ra seña ja rá ndo'yo, hinte ja. O 'b_u 'b_ui 'nara cu xa gamfri Aju_a ne hingui pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo, ya odi huxa nú'a ra seña'a. ¹⁹ Hinte ri muui 'b_u to'o pe'tsa ra seña o hingui pe'tsi. Nu'a ma'na ri muui, nú'a ga øth_u nú'a ri manda Aju_a. ²⁰ Cada 'na dá sigui dá mpefi hab_u mri mpefi de ante da gamfri Aju_a. ²¹ Nu'b_u xi ngrá nzai'be_go de ngá camfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hini j_api. Pe nu'b_u da za gui pøni dega 'be_go, pøni 'bestho. ²² Nú'a mi 'b_ui dega 'be_go ante da gamfri ra Zidada, ya nub_ya hingrá 'be_go de 'nara ja'i ja rá thandi Aju_a ngue'a ya rá 'be_go ra Zidada. Nehe nu'a ra ja'i bi gamfri ra Zidada ne himi 'b_ui dega 'be_go, nu'a go gue'a 'nara 'be_gobya de ra Zidada Jesucristo. ²³ Aju_a bi gutc'aguih_u xá mađi, hangue nub_ya ma ga peph_u'a, hingo ma ga

pepabih_u ya ja'i. ²⁴ Zi cuh_u, sigui gui mpēh_u há ngrí mpēh_u de gá camfrih_u ra Zidada Jesucristo, y Ajuá ja da 'mahni con gue'ah_u.

²⁵ Y gatho nú'ah_u jo'o ri 'behñāh_u, ha nú'ah_u 'behñāh_u jo'o ri dameh_u, hinte xa 'bepcagui ra Zidada ga xi'ah_u, hōnse dí 'ra'ah_u 'nara ts'ofō de ma mfenise. Y nura ts'ofō'a gue'a majuani ngue'a Ajuá po rá nthecate xa hñuxcagui pa ga manbabi rá noya'a, hange dí 'ra'ah_u 'nara hoga ts'ofō. ²⁶ Nugui dí beni gue xá hño gui 'buth_u nsi ri 'behñāh_u nsi ri dameh_u ngu guí 'buh_u, ngue'a xi ja ya ts'othogui nuya pabya dí 'buh_u. ²⁷ Nu'bu 'bu ri 'behñā, oxqui hepu. Ha nu'bu jo'o, oxqui honi. ²⁸ Ha nu'bu gui hongā ri 'behñā, hingrá ts'oqui. Ha nu'bu 'nara nxutsi da hyonga rá dame, hingrá ts'oqui nehe. Pe nu'a tó'o da hyonga rá 'behñā, o nura 'behñā da hyonga rá dame, ma da thogui ndunthi ya dumai, hange nugui ga nehma gue hingui thoh_u ya dumai.

²⁹ Zi cuh_u, dí ne ga xi'ah_u gue ya hinga ndunthi ya pa dí 'buhua. Hange nu'a tó'o pe'tsa rá 'behñā, dá 'yot'a ra uenda gue hingui pe'tsi, pa da za da mepabi Ajuá. ³⁰ Nu'a tó'o zoni, odi oda rá mfeni nsōcta ra ts'oni, ne nu'a tó'o ri johya, odi oda rá mfeni nsōcta ra johya. Nu'a tó'o ri ntai, dá 'yot'a ra uenda gue hinte pe'tsi. ³¹ Ha nu'a tó'o ri johya co nuna ra ximhai, dá 'yot'a ra uenda gue hini johya, ngue'a nuna ximhai 'yo rí uadi rí thogui.

³² Nugui ga nehma hingui jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ngue'a nu'a tó'o jo'o rá 'behñā xi ri jamasubi rá 'befi ra Zidada, ne 'bui pa da 'yot'a nú'a ri ho ra Zidada. ³³ Pe nu'a tó'o 'bu rá 'behñā mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'yot'a nú'a ri ho rá 'behñā. ³⁴ Ha nuya 'behñā, hinga mahyēgui nú'a 'bu rá dame co nú'a jo'o rá dame. Nu'a jo'o rá dame, ma'na ri jamasubi rá 'befi ra Zidada, ne 'bui pa da mepabi Ajuá con gatho rá ts'edi ne con gatho rá mfeni. Pe nu'a tó'o 'bu rá dame, mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'yot'a ngu nú'a ri ho rá dame.

³⁵ Nuna dí xi'ah_u guehna pa go ri hñoh_u. Dí zo'ah_u pa gui 'yoth_u ra hño ngu rí 'ñepi gui 'yoth_u pa da za gui pepabih_u Ajuá con gatho ri muih_u ne hinte da hyu'ts'ah_u. Nugui hindí eñ'ah_u gue 'bu gui hongā ri 'behñāh_u hingui 'yot'uahe rá paha Ajuá.

³⁶ Nu'bu 'nara cu dí 'bu rá t'ixu, y handi gue ya da za da nthati'a, dá 'yot'a ngu nú'a xa bengā rá dada ante sta tho rá mbatsja'i. Hingo 'nara ts'oqui nú'a xa beni da nthata rá t'ixu. ³⁷ Pe nu'bu 'nara cu 'bu rá t'ixu, ne nura dada'a xa beni gue hinda thata rá t'ixu, ne 'bu 'nadra mfeni xa beni gue hinhya'mu da umba nsequi da nthata rá t'ixu, nú'a ra cu'a ot'e xá hño nehe. ³⁸ Hange nu'a tó'o ri unga rá t'ixu pa da nthati, xá hño ot'e. Nehe nu'a tó'o hingui ne da thata rá t'ixu, ma'na xá hño nú'a ot'e.

³⁹ Nu'a ra 'behñā xa nthati, hingui tsa da 'uegue de rá dame núbya te rá dame, ngue'a njab_u manga ra ley. Pe nu'bu ya da du rá dame, nú'a ra 'behñā'a 'bu da beni da nthati, da za da nthati co nú'a da ne'a, hōnse gue drá gamfri hā, ne 'bu go rá paha Ajuá. ⁴⁰ Pe nu'a go dí mangá, ma'na xá hño hinda yopa nthatihma. Guehna dí bengá, y dí camfri gue dí hanpabi rá Maça Ndahi Ajuá.

8

Ya hñuni nú'u thoqui pa da hñā'tua ya c'oi

¹ Nubyá ma ga xi'ah_u de nuya hñuni thoqui pa da hñā'tua ya c'oi. Dí pah_u gue gathoguih_u ja ma mfādih_u. Pe nura mfādi nsinque ra hmāte ri jacju ga 'ñets'ih_u, pe nura hmāte xa 'racju Ajuá go gue'a ri jacju ga tetuah_u yá jamfri

ma miq'u'eihu. ² Nu'a tó'o beni gue xi ja rá mfadi, go gue'a hingui padi gatho nú'a rí 'ñepi da badi. ³ Pe nu'a tó'o ri madi Ajua, Ajua ma gue xá hño rá 'mui.

⁴ Nuya hñuni hña'tua ya c'oi 'bucua ja ra ximhai, hinte ri muui, ngue'a dí pahú gue nuya c'oi'u hinte ri muui. Ngue'a nuju dí pahú gue 'nat'a Ajua 'bui, hingui 'bui ma'ra. ⁵ Masque t'ena gue nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai 'bui ndunthi nú'u t'embabi gue go gue'u Ajua, pe masque t'embí njabu, nu'á hini mandaguihu. ⁶ Ngue'a pa guecaguihu dí pahú gue 'nat'a Ajua 'bui, y go gue'a ma Dadahu. Nú'á go gue'a bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne dí 'buhua pa ga nsundahu'a. Nehe 'nat'a ma zi Hmuhu 'bui, y go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi t'ent'ua ja rá 'ye pa go bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne go gue'a bi 'racju 'nara 'ra'yo te.

⁷ Pe hinga gatho ya cu xa badi xá hño gue 'nat'a Ajua 'bui. 'Ra astabya hinxa pumfritho yá nzai mi pe'tsi nu de mi camfri ya c'oi, ne ora da zi nú'a ra hñuni xa hña'tuabi ya c'oi, beni gue go gue'a 'nara ts'oqui, ngue'a benthó gue nehe ya c'oi ja yá ts'edi, pe hina. ⁸ Pe hingue po ra hñuni da za ma'na ga 'buhú xá hño ja rá thandi Ajua. 'Bu ga ñunihu, hinte ja, y nu'bu hinga ñunihu, nehe hinte ja. ⁹ Pe masque dí pe'tshu ra nsequi pa ga øthu 'na de guehya, mahyoni ga jamasuhú pa hinga japhu da 'yøt'a ya ts'oqui nú'u otho ndunthi yá jamfri. ¹⁰ 'Bu 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ne da hyant'a'i gri hudi gri ñuni ja 'nará ngo 'nara c'oi, nu'bu nú'a ra cu'a 'na tui rá jamfri, gri cadi pa da thogui da ñuni nehe'a. ¹¹ Y njabu masque pa ja ri mfeni hingrá ts'oqui ngue'a guí padi nú'a guí øt'e, pe njabu guí japa nuri cu da menga ja ra ts'oqui. Y guí padi gue nehe po nura cu'a bi du ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹² Hangue nu'bu njabu nú'i guí ts'ocua rá mfeni 'nara cu nú'a otho ndunthi rá jamfri, padi gue numa zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a guí øt'ua nú'a ra ts'ocate'a. ¹³ Hangue 'bu po 'nara hñuni ga tsi, ga japi da nts'oca 'nama cu, nu'bu ma'na xá hño hinhya'mu ga tsi nura hñuni'a.

9

Ra nsequi nú'a mi pe'tsa ya apostol

¹ Pahú xá hño gue nugui drá apostol de ra Zidada Jesucristo dí pe'tsa ra nsequi ga øt'a ngu nú'a rí 'ñepcagui ngue'a drá apostol. Nugui stá handa ma Zidadahu ra Jesu, ne go dá zo'ahu de gue'a pa gá camfrihu. ² Nu'bu ma'ra ya cu beni gue hinga majuani drá apostol, pe nu'ahu há, guí pahú gue drá apostol ngue'a xcá camfrihu Ajua po ma noyaga.

³ Ne nú'u to'o ñama'ñu de guecagui, njaua dí xipabi: ⁴ ¿Ha gue hini 'ñepcagui da t'aqui nú'a te ga tsi? ⁵ ¿Ha gue hindí pe'tsa ra nsequi 'bu ga ne ga hongá ma 'behña ne ga tsits'i habu dí 'yo ngu øt'a ra cu Pedro ne ma'ra ya apostol ne nú'u yá cu ra Zidada Jesu? ⁶ Nugui ne ra cu Berhna ¿ha gue hønseguihe hini 'ñepcamahe da t'acje te ga tsihamahe nsingue ga mpehe? ⁷ ¿To'o gue'a 'bui dega soldado ne hingui t'umbi te da zi? ¿To'o nú'a pe'tsa 'nara uá'obxi ne hinda zipabi rá fruta? ¿To'o nú'a pe'tsa ya mbo'ni, ne hinga ja ri ñuni ja yá mbo'ni? ⁸ Nuna dí ma, ogui beñhu gue go dí manse, ngue'a njabu manga rá ley ra Moise, ⁹ ne ena njaua: "Oxqui tu'tuahú rá ne ra ndamfri ora net'a ra trigo ja ra era." ¿Ha gue Ajua bi ma xi majuani de ra ndamfri? ¹⁰ Hina, nú'á bi ma pa guecaguihu, ne bi t'ofó pa go ma hño hu, ngue'a nu'a tó'o fuxa ra hai ne nu'a tó'o juxa ra sofo, rí 'ñepi da zi de nú'a pot'i'u. ¹¹ Hangue nu'ahu guí njahu ngu 'nara 'bot'i y nuje ngu go dyá mot'ihe ngue'a dá xi'ahé rá noya Ajua. Nu'bu ¿ha gue hini 'ñepi guí faxcahe ne guí 'racje te ga tsihe? ¹² Nu'bu

nú'ᵃ ma'ra ya cu ri mpɛfi con gue'ahᵃ go guí faxhᵃ ne guí umfᵃ te da zi, xi nuje ḡha gue hingo ma'na rí 'ñɛpcaguihe gui faxcahe?

Nuje, asta nubyá hinte stá a'a'ihɛ, masque rí 'ñɛpcaguihehᵃ. Nu'a dí øthe, dí tsethe ra thuhu ra nduthe pa hinto da ñama'ñᵃ de rá noya ma zi Hmuhᵃ ra Jesucristo. ¹³ ḡHa gue hingui pahᵃ gue nu'a tó'o ri mpɛfi ja yá ndanija ya xodyo ja da t'umbabini te da zi? Y nu'a tó'o ri mpɛfi ja ra ata tsi nú'ᵃ ya mbo'ni tho dega hñá'ti pa Ajuá. ¹⁴ Njabᵃ bi manda ra Zidada nehe gue nu'a tó'o mǎnga ra maça hoga noya rí 'ñɛpabi da t'umbabi te da zi. ¹⁵ Pe nugui masque rí 'ñɛpcagui, pe hinte stá a'ahᵃ nixi hindí op'a'ihᵃ pa ga a'ahᵃ nú'a te dí honi. ¡Ngue'a nugui masque drí 'ñuni ga tu pe hindí ne to'o da 'ñena gue dí mǎnga ra maça hoga noya pa hõnse dí tahá nú'a dí tsi!

¹⁶ Hingui tsa ga 'ñets'i ngue'a dí mǎnbabi rá noya Ajuá, ngue'a nu'bᵃ hinga ma, ḡte ma ga thádi ja rá thandi Ajuá? Nu'bᵃ hinga mǎnba rá noya Ajuá, guehna 'nara dumai pa guecagui. ¹⁷ Nu'bᵃ núgui dí mǎnba rá noya Ajuá con gatho ma paha, nu'bᵃ dí tø'mi gue go ma da gutcagui Ajuá. Pe nu'bᵃ núgui hinga nehᵃ ga mǎnbabi rá noya Ajuá, pe guehna ma 'befi xa t'acagui, hangue mahyoni ga ø't'e. ¹⁸ Nu'bᵃ, ḡxi nda'a ma thahá? Nu'a ma thaháhᵃ, ga johya ga mǎnba rá noya Ajuá nsinque te da t'aqui de guecua, masque rí 'ñɛpcahᵃ.

¹⁹ Nugui hindrá 'bɛgo de 'nadra ja'i, nugui drá 'bɛgo pa gatho ya ja'i, ngue'a dí zofó'ᵃ pa njabᵃ ndunthi de gue'ᵃ da gamfri ma zi Hmuhᵃ ra Jesucristo. ²⁰ Nugui dí ø't'a ngu yá nzai ya xodyo pa da za ga zofó'ᵃ, nehe dí ø't'a ngu yá nzai nú'ᵃ 'bᵃ ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa da za ga zofó'ᵃ, masque nugui ya hindí 'bᵃi de ja ra ndaxjua ley. ²¹ Nehe dí ø't'a ngu yá nzai nú'ᵃ hingui 'bᵃi ja rá hmanda ra ndaxjua ley pa njabᵃ da za ga zofó'ᵃ nehe. Pe nugui hinstá 'uegue de ja rá ley Ajuá, ngue'a nugui dí 'bᵃi de ja rá hmanda ma Zidadahᵃ ra Jesucristo. ²² Nehe dí ø't'a ngu yá nzai nú'ᵃ ya cu ts'utho yá jamfri, pa da za ma'na ga zofó'ᵃ. Nugui stá nzai ga tɛmbabi yá nzai gatho ya ja'i pa da mpohø'ra de gue'ᵃ, ngue'a cada 'na de gue'ᵃ, 'rama'na'ño hanja gra zofog'ᵃ. ²³ Dí ø't'a njabᵃ ngue'a dí ne gue ma'na da ntunga ra maça hoga noya, ne pa njabᵃ da za ga hani ndunthi ya japi bra hñá nura maça noya'a.

²⁴ Ha gue hingui pahᵃ gue gatho nú'ᵃ ri ntsa'rihi, da ma mahyɛgui, pe 'mɛfa 'natho nú'a to'o ma da dahá. Nujᵃ nehe ma ga øthᵃ njabᵃ, ga 'yohᵃ xá hñó ja rá thandi Ajuá pa njabᵃ ga hǎnga ma thaháhᵃ nehe nú'a ma da 'racju'a. ²⁵ Dí pahᵃ gue gatho nú'ᵃ to'o ri ntsa'rihi xi ri su rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi. Nu'ú ø't'a njabᵃ hõnse pa da dahá 'nara thahá nú'a ma da thegue. Pe nujᵃ dí pahᵃ gue ma ga hñhᵃ 'nara thahá nú'a hinhya'mᵃ ma da thegue. ²⁶ Hanguue nugui drí hñá ra 'rihi nehe, pe drá ma manjuantho pa nuni habᵃ ma ga tsøni, ne co rá ts'edi Ajuá drí ntuhni pa ga ntáte, hingue hõnse dí 'ñenitho. ²⁷ Nugui xi drí su ma ndo'yo nehe pa hinte da 'yøt'e, y drí japi da 'yøt'e nú'a go dí ne, ngue'a hindí ne ga 'bɛ ma tsa ja rá thandi Ajuá, masque stá zofohᵃ ndunthi ya ja'i.

10

Ra ts'ofó pa hinda søcambeni ya c'oi

¹ Zi cuhᵃ, dí ne ga ben'ahᵃ nehe gue nú'ᵃ ndu ma xitahᵃ nu de bá põnga de Egipto bra zi ra Moise, ne mri 'bet'o 'nara guui, ne bi 'rax'ᵃ ja ra Thenga Ndehe. ² Nu'ú bi dɛna ra guui ne bi 'ranga ja ra Thenga Ndehe, hangue nu'ú bi 'natho co ra Moise, go gue'a 'nara nt'udi de ra sistehe. ³ Ne dí pahᵃ gue gatho'ᵃ mahyɛgui bi zi nú'a ra nzaqui bá ehe de mahets'i. ⁴ Ne gatho mahyɛgui bi zi

nú'a ra dehe bá pēhna Ajuā ne bi bōhø de ja 'nara do. Y nú'a ra do'a gue'a 'nara nt'udi de ma zi Hmuhā ra Jesucristo mi 'yo con gue'u habūraza mi 'yo'u. ⁵ Pe ndunthi de gue'u, Ajuā bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi øt'e'u, hangue ndunthi de gue'u bi du ja ra mbonthi.

⁶ Gatho nú'a bi thogui'u go gue'a ngu 'nara ts'ofō pa guecju, pa hinga hyøcju nú'u ya t'øt'e xá nts'lo, ngu nú'a bi 'yøt'e'u. ⁷ Hinga beñhu ga nsundahu ya c'oi ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, ngu enga ja ra Maca T'ofō: "Ya ja'i bi hñudi bi ñuni ne bi ntsithe, nepu de gue'a bi 'mai bi 'yø'tua yá ngo ya c'oi co ya hnei." ⁸ Ne hinga hñuxhu co ya 'behñā nú'u hingue xi ma 'behñāhu ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, hangue nu'ú 'nada ra pa bi du 'natemáhñu 'mo ya ja'i. ⁹ Nixi hinga beñhu ga tsø'tuahū rá mui Ajuā ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'u, hangue 'nara pa ndunthi de gue'u bi mahna ya qu'eñā, ne bi du'u. ¹⁰ Ne hinga ñāma'ñūhu de nú'a øt'e Ajuā con guecju ngu bi ñāma'ñū 'ra de gue'u, hangue 'nara pa Ajuā bá pēhna 'nara enxe pa bi hyo'u.

¹¹ Gue'a gatho bi thogui ndu ma xitahu, ne bi t'ofō pa njabu ga beñhu gue guehna 'nara ts'ofō pa guecju núju dí 'buhūua ja ra ximhai de nuya ngaxa pabya. ¹² Hangue nu'u tó'o beni gue xi 'bui xá hño, dá nsu pa hinda dapi da 'yøt'a ya ts'loqui. ¹³ Gatho nú'u ya ts'othogui dí thoguihu, njabu thogui nehe gatho ma'ra ya ja'i. Pe Ajuā nzāntho sugaguihu, y nu'á hinda hocju ga thohu ya ts'othogui nú'u da hyandi'a gue hinda za ga tsethu. Ha nura ora dí thohu 'nara thogu, nu'á ri 'racju ra ts'edi pa ga tsethu.

¹⁴ Hangue dí xi'ahu zi cuhu, ogrí nsundahu ya c'oi. 'Ueguehu de nú'a ra nza'i'a. ¹⁵ Dí xi'ahu njabu ngue'a dí pađi gue nú'a dí xi'ahu 'bestho tso ri mfenihu, y nu'asēhu da za gui pahū ua majuani nú'a dí mā ua hina. ¹⁶ Ora dí tsihu ra Maca Nt'oxi, gue'a 'nara nt'udi gue dí 'nathohu co ma Zidadahu ra Jesucristo ne núju 'na ngu ma'na. Nu de dí aphū Ajuā dí tsihu ra vinu, y nura vinu'a go gue'a 'nara nt'udi de rá maca ji ma zi Hmuhā ra Jesucristo nú'a bi mani ja rá pont'i'a po rá nguecju. Y nú'a ra thuhme dí hñeguehu, go gue'a 'nara nt'udi de rá zi ndo'yo'a nú'a bi uni pa bi tho po rá nguecju. ¹⁷ Masque nuju drí ndunthihu, pe 'nada nú'a ra thuhme dí tsihu, hangue por gue'a drí 'nathohu.

¹⁸ Ngu dí pahū gue nuya me Israel nú'u to'o mi tsi nuya mbo'ni mi ts'at'i dega hñā'ti, mi 'natho yá jamfri mi xøcambeni Ajuā, hangue nu'ú mi 'natho nehe'u po nú'a mi tsi'u. ¹⁹ Nugui hingo dí xi'ahu gue ya c'oi ja yá ts'edi, ne hñui xi'ahu gue ri muui nú'u ya hñuni xa hñā'tuabi'u, ngue'a nu'ú hinte ri muui y nixi otho yá ts'edi'u. ²⁰ Nu'á dí xi'ahu gue nuya hñuni hoca nú'u hingyá gamfri pa da umbabi ya c'oi, nuya hñuni'u go gue'u pa ya ts'ondāhi, hingue pa Ajuā. Y nugui hindi ne gui 'nathohu co ya ts'ondāhi. ²¹ Hinda za gui tsihu ra Maca Nt'oxi ne gui tsihu nú'a thocuabi ya ts'ondāhi. Ne hinda za gui hñūhu ja rá mexa ra Zidada nepu ma grí huhu ja ya mexa habu t'ø'tua yá ngo ya c'oi, ngue'a nu'ú go gue'u de ra ts'ondāhi. ²² ¿Ha gue guí nehū ga tsø'tuahū rá mui ra Zidada? O ¿ha gue guí beñhu gue go ma'na ja ma ts'edihu de gue'a? Hina.

Ra gamfri pe'tsa ra nsequi da 'yøt'a nú'a go da ne pe co ra hmāte

²³ Zi cuhu, da za gui beñhu gue hā dí pe'tshmahū ra nsequi ga øthu gatho nú'a ga nehū. Pøde hā da za, pe hinga gatho rí 'ñepi ga øthu, ne hingue por gatho ya t'øt'e da za ma'na da te ma jamfrihu. ²⁴ Ogui suhu hønse ri tehū, supabihu rá te nehe ri miq'u'eihu.

²⁵ Tsih_u gatho nú'a te 'ba ja ra tai, ogrí 'ñanih_u 'met'o ua xa hñá'tuabi ya c'oi o hina, pa hinda ts'oca ri mfenih_u. ²⁶ Ngue'a_u ra Zidada go rá meti gatho ra ximhai ne gatho nú'a ja ra ximhai.

²⁷ Nu'b_u 'nara ja'i hingrá gamfri da zix'ah_u ja rá ngu pa gui ñuñh_u con gue'a, ha nu'b_u gui ne gui maha con gue'a, rí maha ne tsih_u gatho nú'a da 'ra'ah_u nsinque gui 'yambabi_u hab_u xuá hñá, pa hinda ts'oca ri mfenih_u. ²⁸ Pe nu'b_u da 'm_u 'na to'o da xi'ah_u gue nú'a te ma gui tsih_u xa hñá'tuabi ya c'oi, nu'b_u ogú tsih_u pa hingui ts'ocuah_u rá mfeni nú'a to'o bi xi'ah_u. ²⁹ Nugui hindí xi'ah_u gue go ma da ts'oca ri mfenih_u, dí xi'ah_u pa nú'a to'o da xi'ah_u gue hingui ho nú'a ma gui tsih_u, pa hingui ts'ocuah_u rá mfeni'a.

Pe da za da bengá 'na ne da 'ñena: “¿Hanja go da za da thagagui hinga øt'a 'nara t'øt'e ngue'a ma'na ra cu beni gue ra ts'oqui? ³⁰ Nu'b_u dí tsi te dí tsi ne dí umbabi njamádi Ajuá, ¿hanja ma go da nøngagui ma'na ra cu por nú'a te dí tsi?” ³¹ Pe nugui dí xi'ah_u, gatho nú'a gui øth_u, 'b_u gri ñuñh_u, 'b_u gri tsitheh_u, 'b_u gri øth_u ma'na te gri øth_u, 'yøth_u gatho pa rá nsunda Ajuá. ³² Jamasuh_u nú'a gui øth_u pa hingui ts'ocuah_u yá mfeni ya xodyo, nixi nú'u hingyá xodyo, nixi nú'u ya cu 'b_u ja rá nija Ajuá. ³³ Nugui dí øt'a ra ts'edi pa ga øt'a nú'a xá hño pa ga hu'mbabi yá m_ui gatho ne hinga ts'ocua yá mfeni. Nugui hindí honse ra hño pa guequi, dí øt'a nú'a xá hño qué pa da mpøhø ma'ra.

11

¹ 'Yøth_u ngu núna dí øt'e, ngue'a_u nugui dí øt'a ngu nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

Ra ts'ofa pa ya 'behñá nú'u pa ja ya hmunts'i

² Zi cuh_u, nugui drí johya ne dí ex'ah_u ngue'a_u hinxcá pumfrih_u gatho nú'a stá xi'ah_u, ne gui øth_u gatho ngu nú'a stá u't'ah_u gui 'yøth_u. ³ Pe nugui dí ne gui p_uadih_u gue numa zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a_u ra ñaxu de gatho ya 'ñøhø, y nura 'ñøhø gue'a_u ra ñaxu de rá 'behñá, y nu Ajuá ra Dada go gue'a_u ra ñaxu de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁴ Nu'b_u 'nara 'ñøhø xa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá de ja ya hmunts'i, o de ora ñá de rá noya Ajuá, njab_u ri 'betua rá tsa rá ñaxusc. ⁵ Pe nu'b_u 'nara 'behñá hinxa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá ne ora manbabi rá noya'a, ri 'betua rá tsa rá ñaxusc, tsatho xa 'ñaxi. ⁶ Nu'b_u ya 'behñá hingui co'ma yá ñaxu, ma'na xá hño dá 'ñaxi, pe nu'b_u gue'a_u 'nara 'betsa da 'ñaxi, ma'na xá hño dá go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá. ⁷ Nura 'ñøhø hini 'ñepi da go'ma rá ñaxu ngue'a_u nura 'ñøhø bi hyoca Ajuá ngu tengu rá 'bai'a ne ja ri hnequini nurá nsunda Ajuá. Pe nu ja ra 'behñá, ja ri hnequini rá nsu ra 'ñøhø. ⁸ Ngue'a_u nura 'ñøhø hingue bi thoqui de ra 'behñá, nura 'behñá bi thoqui de ra 'ñøhø. ⁹ Y nura 'ñøhø himbi thoqui po rá ngue ra 'behñá, nura 'behñá ha, bi thoqui po rá ngue ra 'ñøhø. ¹⁰ Hangué nura 'behñá rí 'ñepi da go'ma rá ñaxu po rá ngue ya enxe handgah_u, ngue'a_u gue'a_u 'nara seña gue 'b_ui to'o ma'na ri manda que ya 'behñá. ¹¹ Pe de ja rá thandi Ajuá gatho'ri muui mahy_ugui, gue dra 'behñá gue dra 'ñøhø, ngue'a_u nsinque rá 'ñøhø hinxa 'm_u ra 'behñá, ha nsinque ra 'behñá hindi 'b_u ya 'ñøhø. ¹² Ngue'a_u desde ra m_udi nura 'behñá gá 'ñehe de ja ra 'ñøhø, y nubuyá, nura 'ñøhø rí 'ñehe de ja ra 'behñá, pe gatho go øt'e Ajuá.

¹³ Xi da beñh_u xá hño, ¿ha gue ri hnequi xá hño 'nara 'behñá ora apabi Ajuá ne hinxa go'ma rá ñaxu? ¹⁴ ¿Ha gue hingrá 'betsa 'b_u 'nara 'ñøhø da hopi da te rá stá? ¹⁵ Pe nu'b_u ra 'behñá da hopi da te rá stá, nú'a ha, rá ntsøhui, ngue'a_u gue'a_u xa t'umbabi pa da go'ma rá ñaxu ngu 'ñena 'nara cøni. ¹⁶ Pe nu'b_u da

'm̄u 'ra to'o da ne da ntsanoya de núna dá mā de yá st̄a ya 'behñ̄a, pah̄u xá hño gue nuje gue'a ma nz̄aihe, ne yá nz̄ai ma'ra ya cu nú'u 'b̄ui ja ma'ra yá nija Ajuā.

Ya cu bi zi ra Maça Nt'oxi ngu himi 'ñepabi'u

¹⁷ De núna dí op'ah̄abya hingui tsa ga ex'a'ih̄u ngue'a st̄a øde de nú'a guí øth̄u ora grí muntsh̄u, hingui øth̄u nú'a xá hño, h̄onse guí øth̄u nú'a hingui ho ja rá thandi Ajuā. ¹⁸ Dí øde gue ora grí muntsh̄u, guí øth̄u ya hegue, ngue'a hinga mahyεgui nú'a guí mañ̄h̄u, y dí camfri gue ngu'b̄u gue'a guí øth̄u. ¹⁹ Pe pøde mahyoni da njab̄u, pa ja da hnequini nú'u to'o hanpa rá mf̄adi Ajuā, y nú'u to'o hina. ²⁰ Ora grí muntsh̄u pa guí nt'oxih̄u nep̄u gui tsih̄u ra Maça Nt'oxi, nú'a guí øth̄u hingui øth̄u pa ra Zidada, ²¹ ngue'a nú'a guí h̄axh̄u pa gui tsih̄u, grí 'bet'oh̄u gui d̄ama tsis̄eh̄u, ne hinte guí x̄epabih̄u nú'u ma'ra ya cu. Hangue 'ra de gue'ah̄u guí tuh̄u ra thuhu, ha nu ma'ra xi grí tithoh̄u. ²² ¿Hanja guí øth̄u njab̄u? ¿Ha gue otho ri nguh̄u hab̄u guí ñuñ̄h̄u ne guí ntsitheh̄u? ¿Ha gue grí utsabih̄u rá maça nija Ajuā? ¿Ha gue hingui 'betuah̄u yá tsa nú'u ma'ra othobi te da zi? Xibya, ¿te guí ne ga xi'ah̄u? ¿Ha gue ga e'tsa ri nsuh̄u? Hina, ngue'a núna guí øth̄u hinxá hño.

Ra Maça Nt'oxi

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Nugui ya st̄a u't'a'ih̄u hanja grí tsih̄u ra Maça Nt'oxi ngu nú'a bi 'ñutcagui ra Zidada. Nú'a ra xuui bri da'a, bi ḡu ra thuhme, ²⁴ nep̄u bi umba njam̄adi Ajuā. Ne de gue'a bi hyeca nura thuhme'a, nep̄u bi 'ñena: "Tsih̄u nuna ra thuhme, ja ra uenda go guehna ma ndo'yo núna ma da hna'mbabi po rá ngue ri ts'oquih̄u. Ne ora guí tsih̄u nuna ra thuhme, 'yøth̄u ngu 'nara feni de guecagui." ²⁵ Nep̄u ngu bi uadi bi nt'oxi'u, ra Jesu bi ḡu 'nara vaso hab̄u mi po ra vinu, ne bi 'ñembabi'u: "Nuna vinuna, go guehna 'nara nt'udi de nú'a ra 'ra'yo cohi ma ga ø'te co ma ji nú'a ma ga fani. Ora guí tsih̄u nuna vinuna, 'yøth̄u ngu 'nara feni de guecagui." ²⁶ Hangue nú'a ra ora guí tsih̄u ra thuhme ne ra vinu gue'a ra ora guí udih̄u de rá du ma Zidadah̄u asta nú'a ra pa'a stua yopa pengui.

Hanja da za da ts'i ra Maça Nt'oxi ngu ri ho ra Zidada

²⁷ Hangue nugui dí xi'ah̄u gue nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme'a ne nú'a ra vinu'a ne hinda zi ngu rí 'ñehe, nú'a ra cu'a ma go da d̄adi de rá zi ndo'yo ne de rá zi ji ra Zidada. ²⁸ Hangue cada 'na de gue'ah̄u, beñ̄h̄u xá hño 'met'o ua guí 'b̄uh̄u xá hño co Ajuā pa gui tsih̄u ra thuhme ne ra vinu. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o hinda zi nú'a ra thuhme ne nú'a ra vinu ngu rí 'ñehe, ne hinda beni xá hño te ri muui rá du ra Zidada, nú'a ra cu'a tuxas̄e ra ts'oqui. ³⁰ Hangue por gue'a ndunthi de gue'ah̄u grí hñ̄enih̄u ne otho ri nzaquih̄u, ha nehe xa du 'ra de gue'ah̄u. ³¹ Pe nu'b̄u ga benseh̄u de nú'a te st̄a øth̄u ne ga ntsø'mh̄u, nu'b̄u Ajuā ya hindua p̄encaguih̄u nuya ya mfei. ³² Nu'á bí p̄encah̄u ya mfei pa da zoc̄u pa hinda condenaguih̄u mahyεgui co nú'u hingyá gamfri.

³³ Hangue ma zi cu'ih̄u, ora grí muntsh̄u pa guí ñuñ̄h̄u, ntø'mh̄u 'na ngu ma'na pa guí ñuñ̄h̄u mahyεgui. ³⁴ Nu'b̄u 'na de gue'ah̄u dí tsu'ah̄u ra thuhu, ma'na xá hño ñuñ̄h̄u 'met'o ja ri nguh̄u pa nu xcrí muntsh̄u guí 'yøth̄u ngu nú'a ri ho Ajuā, pa hinda z'u'ah̄u rá mfei'a. Y de nú'u ma'ra ya t'ø'te xa nja, nu'ú asta hinga mab̄u pa ga ñ̄gh̄u de gue'u.

12

Ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecju

1 Zi cuhu dí ne gui pahú de nuya mfadi ne ra ts'edi ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecaguihu. 2 Guí pahú xá hño gue nú'bu hingúí camfrithohú rá noya Ajuá ngri hothohú da zix'ahú to'oraza pa nguí xocambenihu nú'u ya c'oi otho yá ts'edi ne hingui ñá. 3 Pe nubyá dí ne gui pahú gue nu'a to'ó tsanga ra Zidada Jesu, hingui hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. Ha nu'bu to'ó da 'ñena, dí camfri ra Jesu gue go gue'a ra Zidada, nú'á há, hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi.

4 'Rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa 'racju ra Maça Ndahi pa ga pɛpabihu Ajuá, pe ra Maça Ndahi go gue'a 'natho. 5 Y nehe 'rama'na'ño ya 'bɛfi xa 'racju ra Zidada ga pɛfihu, pe ra Zidada go gue'a 'natho. 6 Nehe 'rama'na'ño hanja drí mpɛfihu, pe nu Ajuá go gue'a ri 'racju ra ts'edi gathoguihu, pa ga pɛhu ngu nú'a xa 'racju'a, y nu Ajuá go gue'a 'natho. 7 Cada 'na de guecju dí hanpahú rá ts'edi ra Maça Ndahi pa ga faxhu gatho nú'u ma'ra. 8 'Ra de guecju xa 'racju ra ts'edi ra Maça Ndahi pa ga ñáhu co ndunthi ra mfadi, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra mfadi pa ga udihu te rí bonga rá noya Ajuá. 9 Nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ndunthi ra jamfri, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra ts'edi pa ga othehu ya da'thi. 10 Ma'ra de guecaguihu xa t'acju ra ts'edi pa ga othu ya danga nt'udi. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihu ra ts'edi pa ga manbahú rá noya Ajuá. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihu ra ts'edi pa ga pahú xá hño ua de ra Maça Ndahi ñá 'nara ja'i, o hina. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa da za ga ñáhu de ma'ra ya hñáqui. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa ga pahú te rá 'bɛ mangu nú'a to'ó gra ñá de ma'na ra hñáqui. 11 Pe go guet'a ra Maça Ndahi ri 'racju ya mfadi ne ra ts'edi cada 'na de guecaguihu ngu nú'a go da ne'a.

Gathoguihu dí 'nada ra ndo'yohú co ra Zidada Jesucristo

12 Cada 'na de guecaguihu numa ndo'yohú xi pɛ'tsa ndunthi ya xeni, pe masque njabu 'nada ma 'baihu dí pɛ'tshu. Dí njahubu nehe co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ngue'a nujá ngu go dyá xenihi de rá ndo'yo'a, pe rá ndo'yo'a 'natho. 13 Ngue'a gathoguihu 'bu dyá xodyohu o hindyá xodyohu, 'bu dyá 'begohu o hindyá 'begohu, gathoguihu stá nxistehehu pa dá 'nada ra ndo'yohú co rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne gathoguihu 'nat'a ra Maça Ndahi stá hñáhu.

14 Numa ndo'yohú xi pɛ'tsa ndunthi ya xeni, hingue 'natho ra xeni pɛ'tsi. 15 'Bu 'nama uahu da 'ñena: “Nuguí hindí 'bui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá 'ye”, pe hingue ngue'a mangu njabu ya hingui 'bui ja ma ndo'yohú. 16 O nu'bu 'nama guhu da 'ñena: “Nuguí hindí 'bui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá da”, pe hingue ngue'a mangu njabu ya hingui 'bui ja ma ndo'yohú. 17 'Bu gatho ma ndo'yohú dra da, ne di otho ma guhu, nu'bu çhanja da za ga odehu? 'Bu gatho ma ndo'yohú dra gu, ne 'bu di otho ma xiñuhu, nu'bu çhanja da za da nja ma faháhu? 18 Pe Ajuá bi hñuscaguihu gatho ya xeni de ma ndo'yohú pa hinte da 'yotcahu ra 'bedi. Y bi hñutsa'ngu nú'a go bi ne'a. 19 Nu'bu di 'nada ra xeni ma ndo'yohú, ne di 'nada rá 'bɛfi, nu'bu hindri xogue ma 'baihu. 20 Pe numa ndo'yohú masque pɛ'tsa ndunthi ya xeni, pe 'nada ra 'bai pɛ'tsi.

21 Numa dahú hingui tsa da 'ñemba ma 'yehu: “Nuguí hindí hoñ'aua.” Nixi ma ñáxuhu hingui tsa da 'ñemba ma uahu: “Nuguí hindí hoñ'aua.” 22 Hina, hinda za da 'ñutsa'hu, ngue'a nú'u ya xeni de ma ndo'yohú ri hnequi ngu hinte ri muui, go gue'hu ma'na o'ta ra 'bedi. 23 Ha nuya xeni de ma ndo'yohú nú'u

dí beñh_u gue otho yá nsu, nú'ú go gue'u ma'na xi dí japamasuh_u. Y nú'ú ya xeni ngu ra 'betsa 'b_u da hnequitho, nú'ú go gue'u dí heth_u pa da hnequi xá hño. ²⁴Pe nuya xeni de ma ndo'yoh_u ri hnequi mahotho, nú'ú hinga mahyoni ga heth_u pa da hnequi xá hño. Njab_u Ajuá bi hyoga ma ndo'yoh_u gue nú'ú ya xeni mi otho yá nsu go gue'u ma'na da nja yá nsu, ²⁵pa njab_u da mpefi mahyegui gatho ya xeni de ma ndo'yoh_u, ne gatho'á da mfats'i 'na ngu 'na. ²⁶Hangue 'b_u ga tsama'ñ_uh_u 'nara xeni de ma ndo'yoh_u, gatho ma ndo'yoh_u tsama'ñ_u nú'a ra ugui'a. Y nu'bu' 'nara xeni de ma ndo'yoh_u hanga 'nara hoga hño, nu'bu' gatho ma ndo'yoh_u ri johya.

²⁷Nuj_u go guecj_u rá ndo'yoguih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, y cada 'na de guecaguih_u dí 'nara xeni_u de rá ndo'yo'a. ²⁸Ajuá bi hñuxa ja rá nijá 'rama'na'ño ya mefi: Nu'a xi rá mudi bi hñuxa ya apostol. Nurá ñoho bi hñuxa nú'ú to'o da manbabi rá noya'a. Nurá hñu bi hñuxa ya xahnete. Nep_u de gue'a bi hñuxa nú'ú to'o ot'a ya danga nt'udi, nep_u nú'ú to'o othe ya da'thi. Nep_u bi hñuxa nú'ú to'o faste ja rá 'befi'a, nep_u bi hñuxa nú'ú to'o ri su gatho nú'ú ya 'befi'á, nep_u bi hñuxa nú'ú to'o da za da ñá de ya hñáqui nú'ú hingui fadi. ²⁹Nde nu'bu', ¿ha gue gatho ya cu go ya apostol? O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra 'befi pa da manbabi rá noya Ajuá? O ¿ha gue gatho pe'tsa ra 'befi dega xahnete? O ¿ha gue gatho da za da 'yot'a ya danga nt'udi? ³⁰O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra ts'edi pa da 'yot'he ya da'thi? O ¿ha gue gatho da za da ñá de ya hñáqui hingui fadi? O ¿ha gue gatho da za da badi da mā te manganá nú'a to'o ñá de ya hñáqui hingui fadi? Hina, hinga gatho da za. ³¹'Yoth_u 'nara ts'edi pa da za gui pe'tsh_u ya mfadi ne ra ts'edi nú'ú ma'na ya dangui pa gui peph_u Ajuá. Pe nubyá ma ga u't'ah_u hanja grí 'buh_u co 'nara hoga'mui nú'a ma'na xá hño de gatho.

13

Ra hmate

¹'B_u nugui gra ñá co 'raya noya xi mahotho, o gra ñá ngu 'nara enx_e, pe 'b_u hindí pe'tsa ra hmate, nu'bu' gra nja ngu 'nara 'bixfani nsøtho ri 'nohni o ngu 'nara t'egui nsøtho zñi. ²O 'b_u gra pe'tsa gatho ra ts'edi pa ga manba rá noya Ajuá, ne gra pa'di gatho nú'ú ya t'ot'e xi xá hñei de rá noya'a, ne gra pe'tsa gatho ra mfadi, ne xi gra pe'tsa ndunthi ra jamfri asta da za ga japi da mponga 'nara t'øhø, pe 'b_u hindí pe'tsa ra hmate, nu'bu' hinte rá 'mecagui. ³Nehe 'b_u ga umbabi ya hyoya gatho nú'a dí pe'tsi, ne asta ga unga ma ndo'yo da ts'at'i, pe nu'bu' hindí pe'tsa ra hmate, nu'bu' hinte ri muui nú'a dí ot'e.

⁴Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate, tseta gatho nú'a da 'ñepabi; xi ra hoja'i co yá miqu'eiuí, ne hini hyøca nu'a te pe'tsi'á; hingrá 'ñets'i, ha nixi hini ndangui de ma'ra. ⁵Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hinto xaxi, hini nsu sehe, hingrá cue ne hingui ete. ⁶Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hini johya 'b_u ri nts'oca 'nará miqu'eiuí, ngue'a nú'a nzantho ri johya hønse de ra hño. ⁷Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate tseta gatho nú'a t'ø'tuabi, camfri gatho nú'a xá hño, nzantho tø'mi de ra hño, ne tseta gatho ya ts'othogui.

⁸Nura hmate hinhya'm_u ma da uadi, pe nura mfadi dí pe'tsh_u pa dí mamf_u rá noya Ajuá, nu'á h_a, ma da zø ra pa da 'ñotho. Nehe ma da uadi ra mfadi dí pe'tsh_u pa xa za stá ñah_u de ma'ra ya hñáqui hingui fadi. Ne ma da zø ra pa ya hinda 'yotcah_u ra 'bedi gatho nú'a ra mfadi dí pe'tsh_u. ⁹Ngue'a 'na tui nú'a stá pa'dih_u hangue hinxa za stá mañh_u gatho nú'a xa mā Ajuá. ¹⁰Pe nu

xcrá 'buhú co nú'a to'o rá meti ra mfadi, nu'bú há, ja ma ga pahúni gatho nú'a hinxá za stá pahúua.

¹¹ Nú'bu ndrú notsi ndí ñá ngu ñá ya batsi, ha ndí pe'tsa ya mfeni ngu rá mfeni ya batsi, pe ya de ndá ndanga ja'i, ya dá tsopú nú'a ra 'múi ndí pe'tsi dega batsi. ¹² Hangué njabútho nehe numa mfadi dí pe'tshú de guecua ja ra ximhai hini xogúe, nja ngu nú'a to'o ri yot'a rá hmi dega xuui ja ra hñe, pe hini hnequi xá hño. Pe nu xcrá 'buhú mahyegui co Ajuá, gue'bu ma xi ga pahú xá hño gatho, njabú ngu xa bacaguihú xá hño Ajuá. ¹³ Nura jamfri ne ra hoga nthó'mate ne ra hmáte, guehya ri hñu ma da nja pa nzantho. Pe nu'a ma'na xi ra dangui de gatho, ra hmáte.

14

Ya hñagui hingui fadi

¹ Hangué xi da 'yothú 'nara ts'edi pa gui pe'tshú ra hmáte, nehe hyoñhú nú'ú ya mfadi ne ra ts'edi ri unga ra Măca Ndahi. Y de gatho nuya mfadi'ú, ma'na go gui hyoñhú ra mfadi pa gui manbahú rá noya Ajuá. ² Ora ñá 'nara cu de 'nara hñagui nú'a hingui fadi, padihú gue nú'a ra cu'a ñá co Ajuá, hingui ñá co yá mija'úi ngue'a nu'ú hingui padi nú'a mañ'a. Nu'á ñá co rá ts'edi ra Măca Ndahi, ne mā de nú'a hingui padi ya ja'i. ³ Pe nura ora manba rá noya Ajuá 'nara cu de rá hñagui'a, ñá njabú pa da zofó ya cu, pa da te yá jamfri, ne pa da nupabi yá mfeni, ne pa da hñu'mba yá mui. ⁴ Nura ora ñá 'nara cu co 'nara hñagui nú'a hingui fadi, nuse'a ma'na rí te rá jamfri. Pe nu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá de rá hñagui'a, nú'a ri japi ma'na da te yá jamfri gatho ya cu.

⁵ Nugui ga nehma ga oðe gui ñahú de ma'na ra hñagui nú'a hingui fadi. Pe ma'na dí ne ga oðe gui ñahú de rá noya Ajuá. Ngue'a nu'a tó'o manba rá noya Ajuá, ma'na ri muui nú'a mā que nú'a to'o ñá co 'nara hñagui hingui fadi. Xá hño to'o da ñá co 'nara hñagui hingui fadi, pe nú'bu di 'bui to'o da 'ra'tsa nú'ú ya noya de nú'a ra hñagui'a, pa njabú ma'na da te yá jamfri ya cu. ⁶ Zi cuhú, nu'bu nugui ga mabú pa ga zo'ahú co 'nara hñagui nú'a hingui pahú, ¿te 'be da za gui pahú njabú? Nu'a ma'na xá hño pa gue'ahú, ga u't'ahú ngu nú'a xa 'ñutcagui Ajuá, ne ma'ra ya t'ot'e mahyoni gui pahú, ne ga zo'ahú de rá noya Ajuá, ne ma'ra ya hoga nt'udi.

⁷ Nuya 'bida ngu ra thúza o ra arpa, 'bu hingui zuni xá hño, nu'bú ¿hanja da za da fadi te ma thuhu'a pei? ⁸ O nu'bu ra corneta hinda ñá xá hño pa da t'umbabi ra seña ya soldado 'yo ja ra tuhni, ¿ha di badi'ú te ra ora da mudi da ntuhni? ⁹ Dí njahúbu nehe, 'bu nuju hindí ñahú ngu yá hñagui nú'ú to'o dí zofohú, hinda za da badi'ú nú'a te dí mañhú, ne hinte ri muui nú'a dí mañhú. ¹⁰ De guecua ja ra ximhai xi ja ndunthi ya hñagui, y cada 'na to'o padi nú'ú ya hñagui'ú, padi xá hño te mā. ¹¹ Nu'bu nugui ga oðe 'nara ja'i da ñá de ma'na ra hñagui nú'a hindí padi, nu'bú pa guequi ga beni gue nú'a ra ja'i'a hingrá mengú, ngue'a hindí padi nú'a ra hñagui gra ñá'a. Ne pa gue'a da beni gue hindrá mengú nehe, ngue'a nixi gue'a hingui padi nú'a te dí mā. ¹² Dí padi gue xi gui hoñhú ya mfadi ne ra ts'edi nú'ú ri unga ra Măca Ndahi, hangué 'yothú ra ts'edi gui hoñhú nú'ú ya mfadi ne ra ts'edi nú'ú da za da japi da te yá jamfri ya cu.

¹³ Hangué nu'a tó'o ñá de ma'na ra hñagui nú'a hingui fadi, dá 'yapabi Ajuá da umbabi ra mfadi pa da za da 'ra'tsi nú'a mā pa da fadi te mā. ¹⁴ Nu'bu nugui dí apabi Ajuá co 'nara hñagui nú'a hindí padi, njabú dí xocambeni Ajuá, pe hingui tsa ma'na dí te ma mfadi ngue'a nixi dí padi nú'a dí mā. ¹⁵ Nu'bú,

¿te da za ga othũ? Da za ga aphũ Ajuã co 'nara hñãqui nú'a hindí pahũ, pe nehe da za ga apabihũ Ajuã co ma hñãquisẽhehũ pa da zo ma mfenihũ xá hñõ nú'a dí mañhũ. Ga tutuabihũ Ajuã co 'nara hñãqui nú'a hindí pahũ, pe nehe ga tutuabihũ Ajuã co ma hñãquisẽhehũ pa da zo ma mfenihũ xá hñõ nú'a dí mañhũ. ¹⁶ Ngue'a 'bũ ga xocambenihũ Ajuã co nuya hñãqui hindí pahũ, nu'bũ nú'a tó'o hingui øde nuya hñãqui'ũ hingui tsa da xocambeni Ajuã mahyẽgui con guecjũ, ngue'a hingui paði te rí bõni nú'a te dí mañhũ. ¹⁷ Nu'bũ dí xocambenihũ Ajuã njabũ, nujú dí mañhũ ra hñõ, pe nu'ũ tó'o øcaguihũ hindí tetuahũ yá jamfri ngue'a hingui paði te rí bõni nú'a dí mañhũ. ¹⁸ Nugui dí umba njamaði Ajuã ngue'a ma'na dí ñã ndunthi que gue'ahũ co ya hñãqui nú'ũ hingui faði. ¹⁹ Pe de ja ya hmunts'i, ma'na xá hñõ ga m̃nga cat'a ya noya de ma hñãqui pa da faði te dí ma, pa njabũ da za ga utuabi ya cu de rá noya Ajuã, que ga m̃nga 'ret'a 'mo ya noya de ma'na ra hñãqui hingui faði ne hinda za da zo yá mfeni ni 'nara noya nú'ũ ya cu.

²⁰ Zi cuhũ, nuri mfenihũ odi nja ngu yá mfeni ya bat̃si. Njahũ hã ngu ya zi bat̃si hingui øt'a ya ts'oqui. Pe dá nja ndunthi ri mfenihũ ngu rí 'ñep'ahũ, ngue'a ya gyá d̃nga ja'ihũ. ²¹ Ajuã bi zofo ya ja'i de Israel co nuya ya noya xa t'ofõ ja ra M̃ca T'ofõ ne ena njaua: "Ma ga p̃hn'ahubũ 'raya ja'i hindya mengu pa da zo'ahũ de ma'na'ño ra hñãqui ngue'a hindri ñã ngu grí ñahũ, pe masque njabũ hingui ma gui 'yøtcaguihũ ma ts'ofõ." ²² Hangue nura ora dí ñahũ co ya hñãqui hingui faði, gue'a ngu 'nara nt'udi pa nú'ũ hingyá gamfri. Pe nura ora dí m̃nbahũ rá noya Ajuã, dí umfũ ra ts'ofõ de rá hm̃te Ajuã nú'ũ to'o camfri, pe nu'ũ tó'o hingui ne da gamfri, hingui ne nehe da hñãnga nú'a ra ts'ofõ'a. ²³ Nu'bũ ja ri hmunts'ihũ gatho'ihũ gui ñahũ co ya hñãqui nú'ũ hingui faði, nepũ da zøhø 'ra nú'ũ hints'a di patua rá noya Ajuã, o da zøhø 'ra nú'ũ hindya gamfri, ¿ha gue hinda 'ñena'ũ gue xcã 'bẽ ri mfenihũ? ²⁴ Pe nu'bũ nújú dí muntshũ ne dí m̃nbahũ rá noya Ajuã ne da zøhø 'na hindra gamfri, o 'na hints'a di patua rá noya Ajuã, nu'bũ co nú'a da 'yøde di hm̃, da unse nguenda de yá ts'oqui. ²⁵ Nu'bũ nú'ũ ya ja'ihũ da baði te gra 'mai yá coraso, ne nu'ũ 'bestho da ndandiñahmu ne da xocambeni Ajuã. Nepũ nu'ũ da 'ñeñ'a'ihũ, xi majuãni Ajuã 'bui con gue'ahũ.

Beñhũ gui 'yøthũ gathõ xá hñõ ngu rí 'ñehe

²⁶ Nu'bũ zi cuhũ, ¿te da za gui 'yøthũ ora grí muntshũ? 'Ra de gue'ahũ gui tuthũ ya jahñã, nu ma'ra de gue'ahũ gui nxahnatehũ, nu ma'ra de gue'ahũ gui mañhũ nú'a xa 'ñũ't'ahũ Ajuã. Nu ma'ra de gue'ahũ gui ñahũ de ya hñãqui nú'ũ hingui faði, ha nu ma'ra de gue'ahũ gui mañhũ te rí bõnga nú'ũ ya noya'ũ. 'Yøthũ gathõ pa ma'na da te ri jamfrihũ. ²⁷ Nu'bũ gui ñahũ de ya hñãqui hingui faði, da za gui ñahũ hõnse yoho o hñũ de gue'ahũ, pe 'rama'na gui ñahũ, ne da 'm̃hni 'na nú'a to'o da 'ra'tsi pa da faði te rí bõnga nú'ũ ya noya'ũ. ²⁸ Y nu'bũ dí jo'onõ to'o da 'ra'tsa nú'ũ ya noya'ũ, nu'bũ nú'ũ to'o ne da ñã de 'nara hñãqui hingui faði, odi ñã ja ra hmunts'i, ma'na xá hñõ dá ñãseui Ajuã. ²⁹ Y nú'ũ to'o m̃nbabi rá noya Ajuã, dá ñã hõnse yoho o hñũ, y nú'ũ to'o øde nú'a te mañ'ũ, dá hñuxa nt'øde xá hñõ pa da baði ua gue'a ma o hina. ³⁰ O nu'bũ 'nara cu m̃nbabi rá noya Ajuã, ne 'bũ Ajuã da umbabi ra mfãdi ma'na ra cu di 'bũhni, nu'bũ, nú'a to'o mi ñã ra m̃di, ya odi sigui da ñã, pa njabũ da za da ñã nehe nú'a ma'na ra cu. ³¹ Nu'ũ tó'o xa t'umba ra mfãdi pa da m̃nbabi rá noya Ajuã, da za da m̃nbabi, hõnse gue 'rama'na da ñã hã, pa njabũ gathõ nú'ũ ya cu di øde da za da batua xá hñõ rá noya Ajuã, ne ma'na da za da te yá jamfri. ³² Nu'a tó'o m̃nba rá noya Ajuã, go paðise ua rí 'ñepi da ñã o hina.

³³ Ngue'a Ajuá ri ho ga øthú ma hmunts'ihú ngu rí 'ñehe, ne di o rá 'ñu nú'a ga øthú.

Mahyoni ga øthú ngu xa nzai øt'a ja yá hmunts'i gatho nú'ú ma'ra ya cu.

³⁴ Ogui hopabihú ya 'behñá da 'mai ne da manba rá noya Ajuá ja ya hmunts'i, ngue'a pa gue'ú otho ra nsequi da 'yøt'a njabú. Dá hñoga'ñøde há, ngu manga rá ley Ajuá. ³⁵ Nu'bú ya 'behñá ne da 'yøt'a 'nara nt'ani, dá 'yamba yá dame ja yá nguse, ngue'a hini hnequi xá hño 'bú 'nara 'behñá da 'mai ne da ñá madetho de ja ra hmunts'i.

³⁶ Bensehú gue nurá noya Ajuá hingo pa gue'asehú, ne hingo ja xa nexpu pa go gui 'yøt'asehú nú'a guí nehú. ³⁷ Nu'bú nu'ahú xi majuaní guí hanpahú rá ts'edi ne rá mfadi ra Mácá Ndahi pa gui manbahú rá noya Ajuá, nu'bú ma gui padihú xá hño gue nuya noya dí op'ahú go guehya 'raya hmanda xa 'bepcagui ma Zidadahú ga xi'ahú. ³⁸ Pe nu'a tó'o hinda ne da gamfri núna dí má, nixi gue'a hinda ma da jamfribí nú'a da má nehe.

³⁹ Hangue ma zi cu'ihú, 'yøthú 'nara ts'edi pa gui manbahú rá noya Ajuá, ne oguí haçuahú nú'ú ya cu ñá de ya hñáqui nú'ú hingui fadi. ⁴⁰ Ne 'yøthú gatho xá hño ngu rí 'ñehe.

15

Ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ra du

¹ Ha nubyá zi cuhú, dí ne ga yopa ben'ahú de nú'a ra máca hoga noya ya stá xi'ahú. Y nu'ahú xcá hñánihú ne xcá camfrihú xá hño. ² Y po nuna ra hoga noya stá xi'ahú, ya xcá mpøhøhú. Hangue sigui guí camfrihú, ngue'a hinda 'meditho nú'a ri jamfri xcá pe'tshú, ngue'a nú'a dá xi'ahú gue'a majuaní.

³ Nugui dá u't'ahú ngu nú'a bi t'utcgui nehe. Nú'a ra nt'udi xi ra dangui dá u't'ahú, dá xi'ahú gue ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du pa bi hñasca ma ts'oquihú, ngu xqui nt'ofø ja ra Ndaxjua T'ofø gue njabú mi ma da thogui'a.

⁴ Nehe dá xi'ahú gue nu'a bi t'agui, pe rá hñupa'a bi yopa nte de ja ra du, ngu xqui nt'ofø nehe. ⁵ Ne 'mefa de ya xqui yopa nte'a de ja ra du, bi nthéui ra cu Pedro pa bi hyandi. Nepú 'mefa bi hyanda gatho nú'ú ma'ra yá nxadi. ⁶ Y de gue'a, 'na'qui xqui munts'a thogui cat'a nthébe ya cu, y gatho'ú bi hyandi nehe'a. Y ndunthi de gue'ú tetho asta núbya dí op'ahú, ha nu ma'ra ya xa du. ⁷ Nepú 'mefa bi hyandi nehe ra zi cu Cobo. Nepú gatho nú'ú ma'ra ya apostol bi hyandi'a.

⁸ Y 'mefa de gatho'ú dá handi nehega, bi hnequi ja ma 'ñu'a, masque nugui ndrí nja ngu 'nara zi ñaxca batzi. ⁹ Nú'ú ma'ra ya apostol xi ma'na ya dangui yá nsu de guecagui, ngue'a nugui, ni ts'ú hini 'ñepcagui da t'engagui gue drá apostol, ngue'a xi stá øt'ua ra nts'o'mú ya gamfri. ¹⁰ Pe nugui dí padi gue Ajuá xi ra dangui rá hmáte pa guecagui, ngue'a nú'a ra 'mú ndí pe'tsa ma'met'o ya hinga gue'a dí pe'tsbya. Ngue'a Ajuá bi patca ma 'mú ne bi 'racagui 'nara 'ra'yo 'mú. Y nú'a bi 'yøt'e con guecagui hinxá 'meditho, ngue'a nugui ma'na stá mpefi de gue nú'ú ma'ra ya apostol. Pe hingo de ma ts'edisé stá øt'a nú'a ra 'befi'a, nu Ajuá xi ra dangui rá hmáte con guequi, go gue'a xa 'yøt'a gatho nú'a ra 'befi'a. ¹¹ Nu'bú nugui dí zo'ahú o nú'ú ma'ra ya apostol, guet'a ra noya dí mañhe mahyegui, ne go guet'a xcá camfrihú.

Ma da yopa nte nú'ú xa du

¹² Nuje stá xi'ahé gue ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du. Nu'bú, çhanja 'ra de gue'ahú guí eñhú gue ya hinda za da yopa nte nú'ú tu? ¹³ Nu'bú

hinda za da yopa nte ma'na'qui nú'ú tu ngu guí mañhú, nu'bú nixi ra Zidada Jesucristo hinxá yopa ntehma 'bú. ¹⁴ Y nu'bú hinxá yopa nte ma zi Hmuhú ra Jesucristo, nu'bú hinte dri muuihma nú'á dí u't'ahe, nixi hinte dri muui nú'á xá camfrihú 'bú. ¹⁵ Nu'bú hinda za da yopa nte nú'ú tu, nu'bú hingue majuañi nú'á gra mahmahe de nú'á xa 'yot'a Ajuá. Nuje dí mañhe nú'á majuañi gue Ajuá bi 'yot'e pa bi yopa nte ma Zidadahú ra Jesucristo de ja ra du, pe 'bú hinga majuañi gue Ajuá ri japi da yopa nte nú'ú xa du, nu'bú njabú hinxá japi xa yopa ntehma ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Nu'bú nú'ú xa du hinda ma da yopa nte, nu'bú nixi nusé ra Zidada Jesucristo hinxá yopa ntehma 'bú. ¹⁷ Nu'bú Ajuá hinxá japi xa yopa nte ma zi Hmuhú ra Jesucristo de ja ra du, nu'bú nuri jampfrihú hinte dri muuihma, ne gri dudu ri ts'oquihú nehe. ¹⁸ Nu'bú dí njahmañhú, nu'bú gatho nú'ú xa du masque xa gamfri ma zi Hmuhú ra Jesucristo, nu'ú xa 'médihma. ¹⁹ Nu'bú nsøctho nú'ú bi dí tehúua ja ra ximhai dí tømhu ya hño da 'racú ra Zidada Jesucristo, ne nurá ñoho ra te ya hinte dí tømhu ga hañhú de gue'á, nu'bú nuju xi dyá huecatehú de gatho ya ja'i ngue'á hinte dí tømhu.

²⁰ Pe nu'á xi majuañi, nura Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du, ne go gue'á xi rá mudi bi nuhu de gatho nú'ú xa du. ²¹ Po rá ts'oqui 'natho ra 'ñhø, hangue gatho ya ja'i pè'tsi te da du. Pe 'natho ra 'ñhø nehe nú'á to'o bi 'yot'e pa da yopa nte ma'na'qui nú'ú tu. ²² Ngue'á nujú yá batsiguihú ra Adá, hangue dí tuhú nehe ngu bi du'á, ngue'á por nú'á ra ts'oqui bi 'yot'e'á hangue bi nja ra du. Pe nubya ya drí 'nathohú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, hangue ma ga yopa nte nehe ngu bi nja'á. ²³ Ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'á xi rá mudi bi yopa nte de gatho, ngu xqui 'yé'mba Ajuá. Nepú nú'ú stá camfrihú'á, nu stua yopa pengui'á ma ga yopa nte nehe 'mefa con gatho nú'ú ma'ra xa gamfri. Go gue'á xa 'yé'mba Ajuá nehe. ²⁴ Y de gue'á ma da nja ra ngaxhmai, nu sta uadi ma zi Hmuhú ra Jesucristo da huatua yá hmanda gatho nú'ú ri ndá ne gatho yá nsu'ú ne yá ts'edi'ú. Numa zi Hmuhú ra Jesucristo ma da ndá, nepú da yopa 'yent'ua ja rá 'yé Ajuá rá Dada ma'na'qui nú'á ra hmanda xqui t'ent'ua ja rá 'yé. ²⁵ Ngue'á numa Zidadahú ra Jesucristo pè'tsi ma da ndá asta hinda hyandi gue ya xi bi ntate de gatho yá ncontra. ²⁶ Y nu'á rá ngats'i ra ncontra ma dra huati, go gue'á ra du. ²⁷ Ja ra Mäca T'ofó ma gue Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'yé ma zi Hmuhú ra Jesucristo gatho nú'á te ja ne nú'ú 'bú nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. Pe nu habú ena gue gatho bi t'ent'ua ja rá 'yé, dí pahú gue Ajuá ra Dada hingui 'bú de ja rá hmanda ma zi Hmuhú ra Jesu, ngue'á nura Dada go xa umbabi ra ts'edi'á. ²⁸ Y nu sta uadi da ntate ra Zidada Jesu de gatho ya hmanda, nu'bú nu'á ma da 'mai nehe ja rá hmanda rá Dada nú'á to'o xa 'yent'ua ja rá 'yé gatho nú'á te ja ne nú'ú 'bú, pa njabú Ajuá ra Dada go gue'á ma da manda gatho.

²⁹ Nu'bú hinda yopa nte nú'ú xa du ngu guí mañhú, nu'bú çpa te ri nxistehe 'ra por nú'ú xa du? 'Bú xi majuañi hingui tsa da yopa nte nú'ú tu, nu'bú çhanja 'ra ri nxistehe por gue'ú?

³⁰ Nuje nu'araza ra ora da za ga thamfrihe ga thöhe 'nara ts'othogui. Pe nu'bú hinda yopa nte nú'ú tu, nu'bú hinte ri muui gra 'yohe njabú. ³¹ Nugui xi majuañi hyastho thongagui pa da thogui. Dí xi'ahú njabú zi cuhú ngue'á dí pañi gue xi guí camfrihú xá hño ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ³² Xi stá ntun'be nuya ts'oja'i de guecua Efeso. Ha nu'bú stá ø't'a njabú pa ma hño de guecua ja ra ximhai, xi'bú xa hyogaguihma, nu'bú çte dí tahaga 'bú hinda yopa nte

nú'ú tu? Nu'ubá, ma'na xá hño ga ena ngu engá 'ra: “Ma ga ñuñhu ne ma ga ntsithehu, cabu rixudi ndamani ma ga tuhu.”

³³ Oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a nu'a tó'o da ntsixui ya ts'oja'i, da japi da nts'oqui nehe. ³⁴ Xi da pe'tshu 'nara hoga mfeni xá hño ngu rí 'ñehe. 'Yohu xá hño, ogui øthu ya ts'oqui. Dí ma njabu ngue'a 'ra de gue'ahu nixi xcá camfrihu Ajuá. Dí xi'ahu njaua pa xamá da nja ri tshu de nú'a guí øthu.

Hanja ma da yopa nte nú'ú xa du

³⁵ Tsa 'ra de gue'ahu guí 'ñeñhu: Nú'ú xa du, ¿hanja da za da yopa nte? ¿Tengu nú'a ra ndo'yo da me'tsi'ú 'bu? ³⁶ Pøde nu'ahu otho ri mfenihu. ¿Ha gue hingui pahu gue nú'a ra nda guí pothu, mahyoni 'met'o da 'ya, nepu ja da c'onts'a nú'a ra 'ra'yo 'bai gá ndapo? ³⁷ Ora guí pothu ra trigo o ma'na ra nda, nú'a guí pothu gue'a 'nara ndatho, pe nu sta c'onts'i ya dra ndapo. ³⁸ Pe nu Ajuá go gue'a ri japi da nte nú'a guí pothu ne ri umbabi rá 'bai cada 'nara nda ngu nú'a xa 'ye'mbi. ³⁹ Njabu nehe numa ngøhu hinga mahyegui ngu yá ngø ya mbo'ni, y 'na'ño yá ngø ya ts'intsu nehe. Y ya huá 'na'ño nehe yá ngø'ú. ⁴⁰ Njabu nehe nú'ú bí 'bu mahets'i 'na'ño yá 'bai, ha núju dí 'buhuu ja ra ximhai 'na'ño ma 'baihu con gue'ú, y 'rama'na'ño yá hotho'ú con guécju. ⁴¹ Nehe nura hyadi 'na'ño rá ñot'i, ha nura zaná 'na'ño rá ñot'i nehe. Nehe 'na'ño yá ñot'i ya tsø, ne cada 'na de gue'ú 'rama'na'ño gra yot'i'ú. ⁴² Nehe ma ga njahubu nu xcrá yopa ntehu de ja ra du. Numa ndo'yo dí hahubyá ma da nt'agui ja ra hai ne da 'ya, pe de gue'a nura ndo'yo'a ma da yopa nte ma'ra'yo y ya hinhya'mu ma da du. ⁴³ Nubyá hini hnequi xá nsunda nuna ma ndo'yohu ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo ha, ma da hnequi xi strá nsunda. Nuna ma ndo'yohu hingui ja rá ts'edi ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo, ya di ja rá ts'edi. ⁴⁴ Ma da du nuna ma ndo'yo dí hahubyá, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na'ño ma ndo'yohu. Nubyá dí hahu nuna ndo'yo ngue'a dí 'buhuu ja ra ximhai, pe nu xcrá yopa ntehu ma ga pe'tshu ma'na ra ndo'yo ngue'a ma ga 'buhuni mahets'i.

⁴⁵ Xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena njaua: Nú'a ra madu 'ñhø go gue'a ra Adá, nú'a Ajuá bi umbabi rá te, y 'mefa bi zøhø ma'na ra 'ñhø mi ngu ra Adá, pe nuse'a umba ra 'ra'yo te ya ja'i, y go gue'a ma Zidadahu ra Jesucristo. ⁴⁶ 'Met'o bi t'acju 'nara ndo'yo de guecua ja ra ximhai, nepu 'mefa ma dí t'acju 'nama 'ra'yo ndo'yohu nuni mahets'i. ⁴⁷ Nu'a xi ra madu 'ñhø bi 'múi, Ajuá bi hyoqui de guecua ja ra ximhai dega hai, ha nu'a rá ñoho ra 'ñhø bi nja'iuá ngu ra Adá, nu'a bá ehe de mahets'i. ⁴⁸ Ngu bi nja ra Adá bi thoqui dega hai nuua ja ra ximhai, necju nehe drí nhyaxhu'a. Ha nura Zidada ra mengu mahets'i, hangue necju ma grá menguhuni ne ma grá hñá'tsuahu rá 'bai'a. ⁴⁹ Njabu ngu drí hñats'ihu bya ngu rá 'bai ra Adá xa thoqui dega hai, njabu nehe ma grá hñats'ihu ngu rá 'bai ma Zidadahu nú'a bí 'bui mahets'i.

⁵⁰ Dí xi'ahu zi cuhu gue hinda za ga cøhu nuni mahets'i habu bí manda Ajuá co nuna ma jihhu ne nuna ma ndo'yohu dí hahubyá. Ngue'a nuna ndo'yo dí hahubyá ma da nhyai ne hingui tsa da nte pa nzantho. ⁵¹ Nubyá ma ga xi'ahu nú'a bi xica Ajuá ne hincá pathu, gue hinga gatho ya ja'i de ra ximhai ma da du, pe gatho mahyegui ma dra patca ma 'baihu. ⁵² Masætho ma da njabu, ngu 'na ts'ant'i ma dahu, nú'a ra ora sta 'be ra trompeta de Ajuá de rá ngats'i ra ximhai. Nu stí nt'øde nú'a ra trompeta'a gatho nú'ú ya cu xa du ante da yopa 'ñehe ma Zidadahu ra Jesu, ma da yopa nte'ú co 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a hinhya'mu ma da nts'oqui. Y núju gra 'buhuu ja ra ximhai, 'bestho ra ora'a da mpadi ma 'baihu nehe. ⁵³ Ngue'a mahyoni da mpadi nuna ma

ndo'yo dí hāhā ma da nhyai, pa ga pē'tshū 'nara ndo'yo nú'a hinhya'mū da nts'oqui. Ha nuna ma ndo'yo dí hāhā núna ma da du, mahyoni da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'mū da du. ⁵⁴ Ha nu stí njabū ma ndo'yohū da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'mū da nts'oqui ne hinhya'mū da du, nu'bé ma da nja ngu nú'a huxa ja ra Māca T'ofō habū ena njaua: “Nura du bi 'bedi ne bi nhuati pa nzantho.” ⁵⁵ Ne ena: “¿Habū jabya rá ts'edi ra du? ¿Habū jabya gatho nú'a mi øt'e?” ⁵⁶ Ra ts'oqui go gue'a ri jacjū ga tuhū, ne ra ndaxjua ley go gue'a ri umba ra ts'edi ra ts'oqui. ⁵⁷ Pe nubyá, ga umfū njamādi Ajuā ngue'a numa Zidadahū ra Jesucristo go gue'a bi 'yøt'e pa dá tapabiñū ra du.

⁵⁸ Hangue nubyá, ma zi hmāca cu'ihū, xi da camfriñū xá hño con gatho ri muiñū. Xi da mpeñihū nzantho ja rá 'befi ma Zidadahū, ngue'a nu'ahū ya guí pahū gue hinda ma da 'meditho gatho nú'a ra 'befi xa 'racjū'a pa ga pefihū.

16

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya gamfri

¹ Nubyā ma ga xi'ahū de nú'a ra mfats'i guí muntshū pa guí pempahū ya cu me Jerusale. 'Yøthū nehe ngu nú'a stá 'bēpa ya cu me Galacia da 'yøt'e. ² Tat'a domingo cada 'na de gue'ahū 'uecjū 'na tui nú'a xcá tahañū, ngu nú'a rá ndunthi bi 'ra'ahū Ajuā. Ne guí haxhū ja ra nija pa ja da hmunts'ini, pa njabū nu xcrá mabū hingue ja ra ora'a guí munts'a ri mfats'ihū. ³ Ne de ante ga mabū, dí ne guí huanhū 'raya cu pa nu xcrá tsombū ga umbabi'ū 'nara hē'mi pa da hñā'tsua nú'ū ya cu me Jerusale nú'ū to'o ma dua ts'ocua nú'a ra mfats'i'a. ⁴ Ha nu'bū ga handi gue xá hño ga ma nehe, ga mē'be'ū.

Ra apostol Pablo ri hñoqui pa da ma dua c'a'tsa ya gamfri

⁵ Stá beni nehe ga ma ga c'a'tsa ya cu nuni Macedonia, hangue 'mēt'o ma ga 'rani de guehni. ⁶ Stá beni ga 'bui con gue'ahū ndunthi ya pa, y 'bū da zahmā, ga 'bui con gue'ahū asta hinda thogui ya pa de ya tsē, nepū de gue'a da za guí faxcañū ne guí nexcaguiñū nu habū grá ma. ⁷ Núbyā xcrá mabū, hindí ne hønse ga hant'a'ihū ne 'bestho ga thogui. Nu'a dí ne, ga 'bui con gue'ahū 'raya pa 'bū njabū rá paha ra Zidada. ⁸ Pe ma ga cohi de guecua Efeso asta da zø ra pa de ra Pentecosté. ⁹ Ngue'a nu de guecua xi xa xogui ya gosthi pa ga manbabi rá noya Ajuā, ne ndunthi ya xa gamfri. Pe nehe 'bui ndunthi ya ncontra.

¹⁰ Ne nu'a dí xi'ahū, nu sta zombū ra cu Timu, suhū xá hño pa da 'mūi te rá 'ñenith ne hinda du rá mui, ngue'a ne'a pēpabi Ajuā ngu dí pēpabi nehe.

¹¹ Hangue por gue'a oxqui ma grí 'ñenithohū de gue'a. Y nu stua pengui'a, bá nets'ihū co ra johya pa da 'ñe da c'ascagui ma'na'qui, ngue'a nugui dí tø'mi da zøhø'a co nú'ū ma'ra ya cu ma dua 'ñoui.

¹² Ha nura zi cu Polo xi stá bantebi da mabū ne da mēui núyū ma'ra ya cu dua tsøñ'ahū. Pe hinxā ne xa mabū. Bi xiqui gue ma da mabū da c'a'ts'ahū nú'a ra pa'a da nja rá luga.

Ra nzenjua pēhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

¹³ Xi da nsuhū de yá ts'o'befi ra ts'ondāhi, ne xi da pē'tshū 'nara jamfri. Oxqui tsuhū nú'ū to'o ri utsa'ihū, 'yøthū ra ts'edi pa guí 'yøthū nú'a xá hño.

¹⁴ Gatho nú'a guí 'yøthū, 'yøthū co ra hmāte.

¹⁵ Zi cuhū, ya guí pahū gue nura zi cu Teba ne con gatho yá ja'i de rá ngu, go gue'ū xi ya mudi gamfri de guepū Acaya. Ne guí pahū gue nú'ū de yá pahase xa 'mūi pa da maxa ya cu. ¹⁶ Dí bante'ihū guí 'yøtehū nú'ū ya zi cu'ū, ne nú'ū

ma'ra to'o pɛpabi Ajuá ngu'ɛ. 'Yɔtɛhɛ nehe nú'ɛ ma'ra to'o fax'ahɛ ja rá 'bɛfi Ajuá ne gatho nú'ɛ to'o pɛpabi'á. ¹⁷ Xi drí johya ngue'á bi zɔhɔ de guecua ra cu Teba ne ra cu Nato ne ra cu Acaico, ngue'á xa 'yɔtcagui nú'á hinxa za xcá ɔthɛ. ¹⁸ Nuyɛ ya cuyɛ xi bi hñubga ma mai ngu xa hñup'a ri maihɛ nehe. Numansuhɛ nuya cuyɛ ngue'á go guehyɛ 'rayá hoga mɛfi Ajuá.

¹⁹ Nuya cu de guecua Asia ri fat'ajua'ihɛ. Nehe ra zi cu Aquila ne ra zi nju Prisila xi pɛhn'ahɛ ndunthi ra nzenjua, nú'ahɛ gui 'bɛhɛ co ra Zidada ngu nja nehe'ɛ. Nehe pɛhn'ahɛ ndunthi ra nzenjua nú'ɛ ya cu ri munts'i ja yá ngu'ɛ. ²⁰ Ne ri fat'ajua'ihɛ gatho ya cu de guecua. Ne nzenjuahɛ 'na ngu ma'na co 'nara nthɛfi dega hmɛte.

²¹ Nugui drá Pablo, de ma 'yɛɛ dí op'a'ihɛ nuna nzenjua.

²² Nehe dí xi'ahɛ, nu'ɛ tó'o hini madi ma Zidadahɛ ra Jesucristo, dá t'eqe pa da zatua rá cuɛ Ajuá. Ra Zidada ya ma da zɔhɔ.

²³ Y nubyá, ma Zidadahɛ ra Jesucristo da max'a'ihɛ. ²⁴ Dí pɛhn'ahɛbɛ ma hmɛte de ja rá thuhu ma Zidadahɛ ra Jesucristo. Njabɛ gue'á.

RÁ ÑOHO RA CORINTIO

RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YÁ GAMFRI ME CORINTO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Corinto

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui co ra cu Timoteo dí op'a'ih_e nuna carta, nú'ah_u gyá gamfrih_u gui 'buh_ub_u Corinto, ne pa gatho nú'uh_u ma'ra ya gamfri 'bui ja ma'ra ya hnini de guer_u ja ra hai Acaya. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá entho.

Ra apostol Pablo bi thogui ya nt'atsate

³ Ga xocambenih_u Ajuá nurá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a go gue'a ma Dadah_u nú'a p_escah_u ra nthe cate ne go gue'a nz_antho hubga ma muih_u. ⁴ Nú'á hubga ma muih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, pa njab_u nujú da za ga hu'mbah_u yá mui nú'uh_u ma'ra to'o thogui ya ts'othogui nehe, ngu bi hñubga ma muih_u nehe Ajuá. ⁵ Njab_u ngu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi thogui ndunthi ya ts'othogui, njab_u nehe dí sufrih_u por gue'a, pe por gue'a dí hññh_u ndunthi ra hum_u nehe. ⁶ Hangue nuje xi dí thohe ya ts'othogui pa njab_u nu'ah_u da za gui hññh_u ra hum_u ngu nú'a dí hññh_u ne pa da za gui mp_oh_oh_u. Nuje Ajuá hubga ma muih_u pa njab_u nu'ah_u nehe da za gui hññh_u nuna ra hum_uñ_u ora gui thoh_u ya ts'othogui nehe, pa njab_u da za gui ts_eth_u. ⁷ Nuje xi dí camfrihe gue nu'ah_u ma gui ts_eth_u nuya ts'othogui ngu stá ts_ethe, ngue'a dí p_ahe gue nura ora gui thoh_u ya ts'othogui, ra ora'a gui hññh_u ra hum_u ngu nú'a dí hññh_u nehe.

⁸ Zi cuh_u, dí nehe gui pah_u de nuya ts'othogui dá thoguihe de guehni Asia. Gue'uh_u 'raya ts'othogui xi ya dangui, ya mi otho ma ts'edihe pa ga ts_ethe, ya nixi ndi t_omhe gue stá yopa nthe ma'na'qui. ⁹ Nuje ya ndi njahe ngu 'raya ja'i nú'uh_u xa t'ε'mbi pa da tho. Dá thohe njab_u pa ma'na dá p_adihe gue Ajuá go gue'a ñangaguihe de ya ts'othogui, ngue'a de guecs_ehe hinte tsa ga øthe, y nu'á ja rá ts'edi pa da japi da yopa nte nú'uh_u ya xa du. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi ñangaguihe de nú'uh_u ya danga ts'othogui hab_u ma xa thogaguihe, y asta nubya ri sigui ri ñangaguihe, ne dí t_omhe gue ma da sigui da ñangaguihe. ¹¹ Nu'á ma da sigui da ñangaguihe 'b_u gui faxcahe gui 'yaph_u'a por guecje. Y nu'b_u ndunthi ya cu apabi Ajuá por guecje, nu'b_u 'm_efa ndunthi ma da umba njam_adi'a por nú'a xa 'y_ot'e'a con guecje por yá nt'adi'uh_u.

Hanja himbi ma 'bestho ra apostol Pablo pa Corinto

¹² Co 'nara johya ne co 'nara mfeni xá nt'axi dí xi'ahe gue nuje stá 'yohe xá hño ja yá thandi ya ja'i de gatho ya hnini hab_u stá 'yohe, ne ma'na ndunthi gá handgahe nu ndá 'b_uheh_u. Co rá mfats'i Ajuá nz_antho stá 'yohe xá nt'axi ja rá thandi'a, ngue'a nu'á xa 'racje ra ts'edi pa dá øthe njab_u, hingo de ma mfenis_ehe dá øthe. ¹³ Gatho nuya noya dí op'ahe de ja ma cartae go guehna da za gui hñ_e'tih_u ne gui p_adih_u, ne dí t_omhe gue gui p_adih_u xá hño. ¹⁴ Ya gui pah_u teraza de nú'a stá xi'ahe gue nu sti yopa menga ma Zidadah_u ra Jesu nuua ja ra ximhai, ma gui esca ma nsuhe ngu nuje ma ga e'ts'ahe ri nsuh_u nehe, ne dí t_omhe gui pah_u ma'na xá hño de guehna.

15 Nugui ndí humamái gue nguí numahñoguihú, hangue por gue'a ndí beni stá c'a'ts'ahú de ndá ecua Macedonia, ngue'a ndí beni gue xcá johyahmahú 'bú stá thopú pa xa za stá c'a'ts'ahú yo'qui. 16 Nu nduá ehe pa nuua Macedonia, dá behma gue de má 'ñu stá gathmahú Corinto pa stá tsòñ'ahmahú, y ndí beni nehe gue nura pa stá ma de guecua, stá yopa gathmahú ma'na'qui, y de guepú xcá nexcahmahú pa stá thogui asta ja ra hai Judea. 17 Xi nu de ndá xi'ahú gue ga mabú, ¿ha gue gá beñhú gue ndí ma ga ha'ahú? O ¿ha gue guí beñhú gue dí øt'a ngu nú'a øt'a nú'u hingyá gamfri? Ngue'a nú'ú go gue'u øt'a njabú, ts'u da 'ñena há, ts'u da 'ñena hina. Pe nugui hindí njabú. 18 Ajuá padi gue nuje hinda za ts'u ga eñhe há, ts'u ga eñhe hina. 19 Nugui co ra cu Silvano ne ra cu Timoteo nzantho stá xi'ahe rá noya ra Zidada Jesucristo rá T'u Ajuá, y nurá noya'a, hingue ts'u da 'ñena há, ts'u da 'ñena hina. Nu'á nzantho øt'a nú'a má. 20 Ngue'a gatho nú'a xqui ñatcahú Ajuá, bá pehna rá T'u pa go bi 'yøt'e'a, pa bi nja gatho ngu nú'a xqui ñagui. Hangue po ra Zidada Jesucristo dí xøcambenihú Ajuá, ne dí eñhú, "Njabú gue'a". 21 Nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'buhú co ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne go xa 'racjú ra ts'edi pa ga pøphú'a. 22 Ne xa 'racjú ra Maca Ndahí pa da 'múi ja ma corasohú, go gue'a 'nara seña gue yá metiguihú'a. Y nú'á go gue'a 'nara mudi japi dí hañhú de guecua ja ra ximhai de dí 'acjú ma'ra ya japi nuni mahets'i.

23 Pe nugui hindá catbú Corinto ngu ndí behma, ngue'a ndí tsu stá zo'ahú nts'edi y njabú xcá úhú. Ajuá padi xá hño gue dá beni njabú, ne dí unga ma te 'bú hindí mangu majuani. 24 Hindí ne ga mabú pa go ga xi'ahú nda'na'gui camfrihú pa go da ua'a ga má, ngue'a nu'ahú ya xcá camfrihú xá hño rá noya Ajuá. Høñse nu'a dí ne, ga nup'a ri mfenihú pa ma'na gui johyahú.

2

1 Hangue nugui hindá ne dá gat'ibú ga tsòñ'ahú, ndí tsu xi'bú stá ja'ahú xa du ri múihú. 2 Ngue'a nu'bú nugui ga ja'ahú da du ri múihú, nu'bú ¿to'o ja da hñubga ma múiga? Ngue'a 'bú go stá ja'ahú xa du ri múihú, ya hinxa za xcá hñubga ma múihú. 3 Ne guet'atho ngu nú'a ya stá op'ahú, dá xi'ahú nú'a mahyoni gui 'yøthú, pa njabú 'bú stá mahmahú hincá jacjú da du ma múi, ngue'a nu'ahú rí 'ñep'ahú gui jacjú ga johya. Y nugui ndí camfri gue gatho nu'ahú de xcá hyandgahú stá johya, ne'ahú xcá johyahú nehe. 4 Y nu ndá op'ahú ra mudi, dá op'ahú co ndunthi ra dumúi asta ndí zoni, pe hingue pa ndí ne da du ri múihú nehe, høñse dá op'ahú pa gui pahú hangú rá ndangui nura hmáte dí pe'ts'ahú.

Ra pumbate pa nú'a ra cu xqui 'yøt'a 'nara ts'oqui

5 Nubyá, nú'a ra cu bi jacui bi du ma múi, hingue høñsegui, ne'ahú nehe, masque hinga gathó'ihú bi du ri múihú de gue'a. 6 Y ya da zatho nú'a gá øt'uahú nura cu'a. 7 Nubyá, nú'a gui 'yøthú, pumbahú'a ne hñu'mbahú rá múi, nu'bú hina, xi'bú da 'uegue de rá jamfri co ra dumúi. 8 Y dí xi'ahú nehe, gui 'ñu'tuahú gue grí madihú'a. 9 Rá mudi dá op'ahú pa gui tsúihú nura cu'a pa njabú ga padi ua gui 'yøthú gatho nú'a dá 'bep'ahú gui 'yøthú. 10 Hangue nubyá, nú'a tó'o gui pumbahú, necagui ga pumbabi'a. Y po rá ngue'ahú ya stá pumbabi nura cu'a ja rá thandi ma Zidadahú ra Jesucristo, ngue'a ja ra uenda go xa 'yøtqui te xa 'yøtqui nehe. 11 Ma ga øthú njabú pa hinda dəcjú ra Satá, ngue'a ya dí patuahú tengú yá ts'o'bøfi'a.

Bi du rá múi ra apostol Pablo nuni Ntroa

¹² De ndá tsønga ja ra hnini Ntroa pa dá manba rá noya ra Zidada Jesucristo, xi bi xo ya gosthi pa dá zofu ndunthi ya ja'i, y ndunthi de gue'u bi gamfri ra Zidada. ¹³ Pe nuni xi bi du ma mui ngue'a mi jo'oni nuni ra cu Tito. Hangué dá 'ñedi 'bestho nú'u ya cu ya mengu de guehni pa duá ehe pa guecua Macedonia pa ja dá nthé'beuani.

Co rá mfats'i ma Zidadahú ra Jesucristo ga ntqtehu

¹⁴ Nujá ga umfú njamádi Ajuá ngue'a nú'a nzantho faxcahu pa dí tatehu ngue'a dí 'búhu co ma Zidadahú ra Jesucristo. Nehe Ajuá faxcaguihu pa dí mañhu ra maça noya de ra Zidada Jesucristo pa haburaza da fadi de gue'a. Y nura maça noya dí mañhu nja ngu 'nara hoga ñuni xi tse rá ñuni. ¹⁵ Y nuju nehe dí njahu ngu 'nara hoga ñuni ngue'a dí mañhu de ma Zidadahú ra Jesucristo, y nú'a dí mañhu gue'a ri ho Ajuá. Ne dí zofohú nú'u ma da mpøhø ne nú'u hinda mpøhø. ¹⁶ Y nú'u hinda ma da mpøhø, hini ho nú'a dí mañhu, ngue'a pa gue'u, gue'a ngu 'nara ñuni dega du. Pe pa nú'u to'o da mpøhø, go gue'a 'nara hoga ñuni dega te pa nzantho. Nu'bú 'to'o ja da za da manba rá noya Ajuá de guesé 'na? ¹⁷ Pe nuje co rá mfats'i Ajuá dí manbahe rá noya'a ngue'a yá 'mehnguihe'a ne dí mañhe congatho ma muihe ja rá thandi'a, ne dí hanpahe rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo. Hindí njahé ngu ma'ra manba rá noya Ajuá co ra nthate, hønse pa da dá ra boja.

3

Ra apostol Pablo ma de ra 'ra'yo cohi

¹ Xibya zha gue guí beñhu gue go dí mansche de ma hoga'muihe pa gui yopa camfriguihe ngue'a dí mañhe njabu? ¿Ha gue mahyoni ga u't'ahe 'nara he'mi habu dí ma tengu ma 'befihe? O zha gue mahyoni gui 'racje 'nara he'mi 'met'o habu dí ma tengu ma 'befihe pa njabu da gamfriguihe ma'ra ya cu? Ma'ra ha, ø't'a njabu. ² Pe nuje hina, hinga mahyoni ga øthe njabu, ngue'a nu'asehu guí njahu ngu 'nara he'mi xa t'ofu habu he'ta ya ja'i tengu ma 'befihe, ne ja ri hnečni gue xi majuani yá 'mehnguihe Ajuá. Y nura t'ofu'a ya xa t'ofu ja ma mfenihe. ³ Nu'ahu guí njahu ngu 'nara he'mi bi 'yofu ma Zidadahú ra Jesucristo, ngue'a nu'a bi mpæfi ja ri corasohu nu ndá zo'ahu de gue'a. Guehna 'nara he'mi xa t'ofu co rá Maça Ndáhi Ajuá nú'a te, hingue xa t'ofu dega tinta, ne xa t'ofu ja ri mfenihu, hingue xa t'ofu ja 'raya xingdo.

⁴ Dí camfri gue núna dí mañhe guehna majuani ngue'a nura ts'edi dí hahe rí 'nehe de Ajuá ne go xa 'racje ra Zidada Jesucristo. ⁵ Nuje hingui tsa ga eñhe gue go dí pe'tsashe ra ts'edi, ngue'a gatho nú'a rá hoga 'befi Ajuá dí øthe, Ajuá go ri 'racje ra ts'edi. ⁶ Nehe go gue'a bi hñuxcaguihe pa ga udihe nú'a ra 'ra'yo cohi bi 'yø't'e, ne bi 'racje ra mfadi pa dí udihe ngu rí 'nehe. Nuna 'ra'yo cohina, ma de ra 'ra'yo te ri 'racju po ra Maça Ndahi, y hingui nja ngu nú'u ya hmada xqui t'ofu ja rá ley ra Moise, ngue'a nú'a xqui t'ofu ja nura ley'a ma gue nu'a tó'o hinda 'yø't'e nú'a ma, ma da ncondena pa da du, pe nuna ra 'ra'yo cohi ma gue co rá ts'edi ra Maça Ndáhi da za ga pe'tshu ra te pa nzantho.

⁷ Nurá ley ra Moise nú'a bi t'ofu ja ya xingdo, mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yø't'a nú'a ma, y nu de mi t'umba ra Moise xi bi huexca rá hmi co rá hyats'i Ajuá, y nuya me Israel himi tsa da hyandua rá hmi co nura hyats'i'a. Pe nura hyats'i mi huexca ja rá hmi, 'ramats'u bi 'mædi. ⁸ Hangué 'bu xmá nsunda nú'a ra hyats'i mi huexca ja rá hmi ra Moise, jxi hmaḡá rá nsunda

ra hyats'i xa 'racj_u ra Māca Ndāhi po ra 'ra'yo cohi bi 'yøt'a ma Zidadah_u ra Jesucristo! ⁹ Nu'b_u ra ley xi xmá nsunda masque mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yøt'a nú'a mā, jxi hmāhā rá nsunda ra 'ra'yo cohi, ngue'a go gue'a xicaguih_u gue Ajuā xa punga ma ts'oquih_u pa ga 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a! ¹⁰ Ngue'a rá mēdi, ra ley xi xmá nsunda, pe nubyá nuna ra 'ra'yo cohi ma'na xi xá nsundabya. ¹¹ 'B_u nura ley mi ja rá nsunda ne bi uadi bi thogui, jxi hmāhā rá nsunda nuna ra cohi hinhya'm_u ma da uadi!

¹² Nuje dí pāhe xá hño gue nura 'ra'yo cohi ma da nja pa nzantho, hangue hab_uraza dí māñhe de gue'a co ndunthi ra ts'edi. ¹³ Hindí njahe ngu ra Moise, ngue'a nú'a mi co'ma rá hmi co 'nara velo pa njab_u ya me Israel himi tsa da hyandi da 'mēdi nú'a ra hyats'i xá nsunda mi ja ja rá hmi'a. ¹⁴ Pe nu'ú xi bi megui yá mfeni, y asta núbya mapaya ora he'ta ra ndāxjua t'ofu hingui pādi te rí bōni nú'a mā, ja ra uenda xra jutua yá mfeni co 'nara velo. Ha nura velo'a, pa da za da thācuabi de ja yá mfeni'ū, mahyoni da gamfri ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁵ Pe asta mapaya ya me Israel hinxa bāditho te rí bōni rá ley ra Moise ora he'ti'ū, ngue'a hāda nú'a ra velo pa jutua yá mfeni pa hinda bādi te rí bōni ra ley. ¹⁶ Pe nu'b_u nú'ū da gamfri ra Zidada, nu'bú da thācua nú'a ra velo xa jutua yá mfeni. ¹⁷ Y nú'a ra Zidada'a go gue'a ra Māca Ndāhi, y nu'a tó'o pē'tsa ra Māca Ndāhi ja rá coraso ya hingui 'b_ui ja rá hmāda ra ndāxjua ley. ¹⁸ Pe núj_u stá camfrih_u, ya hindí pē'tsh_u nú'a ra velo mi jutca ma mfenih_u. Nuj_u rí hnequi rá nsunda ma Zidadah_u ja ma 'm_ui_u, nja ngu 'nara hñe ri yot'i. Ne 'na pa ngu 'na pa dí handuah_u rá nsunda'a, y 'ramats'ū rí mpadi ma 'm_ui_u asta hinga 'b_uh_u 'nara 'm_ui ngu rá 'm_ui ma Zidadah_u, y nurá Māca Ndāhi ma Zidadah_u go gue'a patca ma 'm_ui_u.

4

¹ Nuje hinxa zabiguihe ga ø'tuahe rá 'bēfi Ajuā ngue'a nu Ajuā go gue'a xa 'racje nuna 'bēfina po rá nthecate. ² Y gatho nú'a dí pēfihe hindí pēfihe mant'agui nixi dí mpēfihe co 'nara 'betsa. Hindí udihe co 'raya nthate, nixi dí patuahe rá noya Ajuā. Nu'a dí øthe, dí māñhe nú'a majuani de ja yá thandi ya ja'i. Y njab_u da za da hyandgahe gatho ya ja'i gue dí pēfihe 'nara 'bēfi xá hño ja rá thandi Ajuā. ³ Nu'ū tó'o hinxa mpøhø ne hingui ne da gamfri rá noya Ajuā dí māñhe, go gue'ū hingui tso ja yá mfeni te rí bōni rá noya'a, ngue'a hāda ra velo pa jutua yá mfeni. ⁴ Nu'ú xa go'tua yá mfeni ra ts'ondāhi nú'a dí ndā de guecua ja ra ximhai, pa hinda yot'a ja yá mfeni rá noya Ajuā nú'a utcah_u rá nsunda ma Zidadah_u ra Jesucristo, nú'a xi xá nsunda rá 'm_ui'a ngu rá 'm_ui Ajuā rá Dada. ⁵ Nú'a dí xi'ahe, hindí xi'ahe pa go gui camfriguihe, dí xi'ahe pa go gui camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Y nuje hōnse dyá 'bēgohe de gue'ah_u po rá ngue ra Zidada Jesu. ⁶ Nu mi hyoca ra ximhai Ajuā bi 'ñena: “Dá nja ra ñot'i ja ra 'bexuui.” Y nu Ajuā go guet'a xa yotca ma mfenih_u nehe, pa njab_u bi za dá handuah_u rá nsunda'a nú'a bi 'ñe bi 'ñitcah_u ma Zidadah_u ra Jesucristo co rá 'm_ui.

Ga 'b_uh_u po ra jamfri

⁷ Nuj_u dí njah_u ngu 'nara ts'øe dega dohmi xa t'øt'e dega 'mē'tsboja, dí pē'tsuah_u rá noya Ajuā pa dí māñh_u. Y dí njah_u pa da hnequi gue nura ts'edi dí pē'tsh_u go xa 'racj_u Ajuā, hingo de ma ts'edisēh_u. ⁸ Nuje masque hab_uraza t'utsaguihe, pe Ajuā go gue'a ñāngaguihe. Ha masque ya hindí pāhe te ga øthe, pe Ajuā nzantho faxcahe pa hinda du ma m_uihe. ⁹ Masque

ri dengahe ya ja'i pa te da 'yõtcahe, pe Ajuá hinguí hēgasehe. Masque ya ja pa da hyoje ya ja'i, pe Ajuá ri suje pa hinte ga thohe. ¹⁰ Nzantho t'õtcahe ngu bi t'õt'ua ra Zidada Jesu y asta himbi tho, pe nu'á bi yopa nte de ra du, y nubyá go gue'a ri ñangaguihe de ya ts'othogui, y njabũ ri hneca rá ts'edi ja ma 'mũihe. ¹¹ Nuje mientras dí tehe, 'na pa ngu 'na pa dí thoguie njabũ y asta da za da thogaguihe po rá ngue ma Zidadahũ ra Jesucristo. Dí thoe njabũ pa da hnequi ja ma 'mũihe gue ra Zidada Jesu bi yopa nte ne ri ñangaguihe de ja ya ts'othogui. ¹² Nuje dí thoe ya ts'othogui ne asta da za da thogaguihe, pa njabũ nu'ahũ da za guí pe'tshũ ra te pa nzantho.

¹³ Nuje dí pe'tshe ra jamfri ngu mi pe'tsa nú'a to'o bi 'yofo njaua ne bi 'ñena: "Nugui dá camfri Ajuá da maxqui, hangue por gue'a dá ma gue nu'á xi majuañi ja rá ts'edi." Necje dí camfrihe Ajuá, hangue hindí tsuhe ga manbahe rá noya'a. ¹⁴ Ngue'a nuje dí pahe gue nu Ajuá to'o bi japi bi yopa nte de ra du ma Zidadahũ ra Jesu, go guet'a ma da jacjũ ga yopa nte hũ nehe de ra du ngue'a dí 'bũhũ co ma Zidadahũ ra Jesu, ne da zixcahũ, nguje ngu'ahũ, pa grá 'bũhũni ja rá thandi'a. ¹⁵ Gatho nuya ts'othogui stá thohe, stá thohe njabũ po rá ngue'ahũ, ne pa da gamfri ma'ra ya ja'i nehe, pa njabũ gathoguihũ ga umfũ njamađi Ajuá, y njabũ ma'na da hnequi rá nsunda'a.

¹⁶ Hangue hinga 'be ma ts'edihũ pa ga pēphũ'a, masque 'yo rí the ma nzaquihũ, pe nuna 'ra'yo tehũ 'na pa ngu 'na pa 'yo rí nja rá ts'edi. ¹⁷ Nuya ts'othogui dí thohũbya, 'bestho ma da thoguitho y hingyá dangui ngu rá ndangui nú'a ra johya ma dí t'acjũ, ngue'a po nú'a dí thohũbya ma dí t'acjũ 'nara danga johya nu xcrá tsõñhũ nuni habũ xá nsunda, y nura johya'a xi dra dangui ne hinhya'mũ ma da uadi. ¹⁸ Hangue hinda 'yoda ma mfenihũ ya t'õt'e nú'ũ dí hanthũ de gueca ja ra ximhai, ngue'a gatho'ũ ma da uadi da thogui. Go dá 'yoda ma mfenihũ nú'ũ ya hño bí ja mahets'i nú'ũ hini hnequi, ne hinda ma da uadi da thogui.

5

¹ Nuna ndo'yo dí hahũbya nja ngu 'nara ngu ma da nhuati. Y nu stí zõ ra pa da nhuati, dí pahũ gue Ajuá ya xuá hyogahũ 'nara 'ra'yo 'mũi nuni mahets'i, nú'a hinxa hyoca ra ja'i, ne hinhya'mũ ma da nhuati. Y nú'a ra 'ra'yo 'mũi'a go gue'a 'nama 'ra'yo ndo'yohũ ma dí t'acjũ. ² Xi majuañi, de núbya dí hahũ nuna ndo'yo, xi dí thohũ ndunthi ya dumũ, hangue ga nehmahũ ya gra 'bũmahũ nuni mahets'i co ma'na ma 'ra'yo ndo'yohũ. ³ Nuni ma grá pe'tshũ ma'na ra 'ra'yo ndo'yo, hingue ma dí 'mũse ma tehũ nsi ra ndo'yo. ⁴ Nújũ dí 'bũthũua ja ra ximhai xi tu ma mũihũ ngue'a dí hãthũ nuna ndo'yo. Ga nehmahũ ga tsohũua nuna ra ndo'yo dí hãhũ, pe hingue pa ya hinga pe'tshũ nuna ma ndo'yohũ, hõnse pa ma grá hãñhũ 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a ma dí t'acjũ, pa njabũ ya hinhya'mũ ga tuhũ. ⁵ Nusẽ Ajuá go gue'a bi hñuxcahũ pa da 'racjũ 'nara 'ra'yo ndo'yo, ne bi 'racjũ ra Mãca Ndahi pa da za ga padihũ gue xi majuañi ma da 'racjũ nú'a xa ñãtcahũ.

⁶ Hangue nujú dí tømhũ ne dí camfrihũ gue ma da njabũ. Ne dí pahũ gue mientras dí 'bũhũua ja ra ximhai co nuna ndo'yona, hinguí tsa grá 'bũhũ 'nadbũ co ma Zidadahũ nuni mahets'i. ⁷ Dí tømhũ gue ma da njabũ ngu núna dí camfrihũ, hingue po nú'a dí hanthũ, pe po ra jamfri nú'a dí pe'tshũ. ⁸ Hangue po nuna ra jamfrina, ya ga nehmahũ ga tuhũ pa ga tsohũua nuna ra ndo'yo dí hãhũ pa grá 'bũhũ 'nadbũ co ma Zidadahũ nuni mahets'i. ⁹ Hangue nujú dí õthũ ra ts'edi ga 'bũhũ xá hño ja rá thandi'a nuua ja ra ximhai ne nuni

mahets'i nu xcrá 'buhũ con gue'a, pa nu'á da hopca ma 'mũihũ. ¹⁰ Ngue'a pe'tsi ma grá 'bahũni ja rá thandi ma Zidadahũ ra Jesucristo pa da hñabgahũ nguenda 'na ngu 'na ua stá øthũ ra hño nuua ja ra ximhai, ua hina. Ne cada 'na de guecjũ ma da 'raca ma thãhãhũ ngu nú'a rí 'ñepchũ.

Ra apostol Pablo ma gue da za ga 'buhũ xá hño co Ajuã

¹¹ Dí tsuphe rá cue ra Zidada, hangue dí øthe ra ts'edi dí zoföhe ya ja'i pa da gamfri'ũ. Ajuã patca xá hño ma 'mũihe, ne dí tømhe gue ne'ahũ ya guí patcahe tengũ ma 'mũihe. ¹² Pe nuje, hindí mansẽhe tengũ ma 'mũihe pa njabũ gui camfriguihe. Dí mañhe njabũ pa nu'ahũ go da za gui mañhũ tengũ ma 'mũihe. Nu'bu'ã hã, da za te gui thãtuahũ nú'ũ ya ja'i rí 'ñexasẽ gue 'bũi xá hño pe yá 'baitho, ngue'a hingui 'bũi xá hño de yá coraso. ¹³ Nu'bu'ã núje stá 'bẽ ma mfenihe ngu guí mañhũ 'ra de gue'ahũ, dí njahebũ ngue'a dí pẽphe Ajuã con gatho ma ts'edihe. Pe hina, ngue'a nuje ri xø ma mfenihe, ne dí njahebũ pa ga u't'ahe hanja grí 'yohũ xá hño. ¹⁴ Numa Zidadahũ ra Jesucristo xi rí maçju'a, hangue ringue'a dí pẽphũ'a. Nujú dí pahũ gue nu'á bi du pa ya hingõ ga tuhũ, ha nu mi du'a, ja ra uenda dá tuhũ mahyẽgui con gue'a. ¹⁵ Nu'á bi du po rá nguecjũ pa njabũ nújũ dí tehũbya ya hinga ma ga 'buhũ de ma pahasẽhũ, ma ga 'buhũ pa ga øtuahũ rá paha nú'a to'o bi du po ma ts'oquihũ y nehe bi yopa nte pa guecjũ. ¹⁶ Hangue nubya ya hindí jamasuhe te gatho pe'tsa ra ja'i pa ga pahe te gra 'mũi, ngu ndí øthe ma'met'o, asta nehe ma Zidadahũ ra Jesucristo dá hyecuahe ya meximhai, pe nubyá ya hindí øthe njabũ. ¹⁷ Nu'á tó'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo go gue'a ya xa yopa 'mũi ma'ra'yo, nurá ndaxjua 'mũi ma'met'o ya bi uadi bi thogui, y nubya ya pe'tsa 'nara 'ra'yo 'mũi.

¹⁸ Gatho gue'a bi 'yø't'a Ajuã. Go gue'a bi punga ma ts'oquihũ po rá du ra Zidada Jesucristo pa bi za dá 'buhũ xá hño con gue'a. Ne núje yá 'mẽhniguihe'a bi 'racje ra 'bẽfi pa ga xiphe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a. ¹⁹ Ajuã bá pẽhna ra Zidada Jesucristo pa bi umbabi ra pumbate ya ja'i, pa da za da 'mũi'ũ xá hño con gue'a, y nu'á ya hinda ma da benbabi yá thai de yá ts'oqui'ũ. Ha nuje, bi 'racje ra 'bẽfi pa ga xipabihe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a pa nu'á da za da 'mũi xá hño con gue'a. ²⁰ Hangue núje yá 'mẽhniguihe ra Zidada Jesucristo dí zo'ahe, ja ra uenda go zo'asẽhũ Ajuã, hangue dí bante'ihe de rá thuhu ma Zidadahũ ra Jesucristo gui 'yaphũ ra pumbate Ajuã pa njabũ da za gui 'buhũ xá hño con gue'a. ²¹ Numa Zidadahũ ra Jesucristo himi tu ni 'nara ts'oqui'a, pe po rá nguecjũ Ajuã bi 'yø't'e pa go gue'a bi hñasca gatho ma ts'oquihũ ja rá zi ndo'yo'a. Ajuã bi 'yø't'a njabũ pa bi za bi ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhũ ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesucristo.

6

¹ Hangue núje yá 'mẽhniguihe Ajuã dí bante'ihe gue hinda 'mẽditho nuna ra mpøhø xa 'ra'ahũ Ajuã po rá hñoja'i. ² Ngue'a Ajuã bi mãnga ja ra Mãca T'ofõ ne bi 'ñena:

Nú'a ra pa dá pẽhn'a ra mpøhø, gá hongagui ne dá ø't'a'i ri t'adi.

Y nú'a ra pa dá ne dá ñãñ'a'i, gá hongã ma mfats'i, y dá fax'a'i.

Ha nubya nugui dí xi'ahũ gue nubya guẽpya ya pa da za gui hyoñhũ Ajuã pa gui mpøhøhũ.

³ Nuje hinto dí øtuahẽ ni 'nara nts'o'mũi, pa njabũ hinto da ñãma'ñũ de rá 'bẽfi Ajuã nú'a xa 'racje. ⁴ Nu'á dí øthe, dí udihe 'nara hoga'mũi pa da hnequi gue yá hoga mẽfiguihe Ajuã. Hangue dí tsetathohe gatho nú'a dí thohe, ya

ts'othogui, ra nhyoya, ne ya dumui. ⁵ Stá tsethe ya mfei, xa jocje fadi, xa nabgahe ya mundo ja'i. Stá thohe ra nzabi, stá ñathage, stá thohe ra thuhu. Ne gatho dá tsetathohe. ⁶ Dí 'yohe co ma mfenihe xá nt'axi. Dí paúahahe xá hño rá noya Ajuá. Dí tsetathohe nú'a øtcahe ya ja'i ne dí pe'tsuahe ra t'equ'eí. Ne dí 'yohe ngu utcahe ra Maça Ndáhi, ne xi dí pe'tsuahe ra hmáte ya ja'i, hingue dí manthe. ⁷ Dí manbahe rá noya Ajuá, ne gatho nú'a dí øthe, dí øthe co rá ts'edi'a. Co rá ts'edi'a dí 'yohe xá hño pa da za ga ntatehe ne ga ñanbahe rá noya'a. ⁸ 'Raya i'qui xi ri numahñoguihe ya ja'i, ha nu ma'ra ya i'qui ri numa'ñaguihe. 'Raya i'qui esca ma nsuhe, ha nu ma'ra ya i'qui ñama'ñu de gueje. 'Ra pecaguihe gue dyá c'uambahe, pe masque ri jaje njabu ya ja'i pe nuje hindí tsaya dí mañhe nú'a majuañi. ⁹ 'Ra ø'te gue ngu hingui paçe, pe Ajuá go gue'a paçe xá hño. 'Raya i'qui ya 'ñena da thogaguihe, pe hina, 'yø'ta Ajuá dí tethohe. Stá thohe ndunthi ya ts'othogui pe asta nubya hinstá tuhe. ¹⁰ 'Raya i'qui xi xa du ma maíhe, pe ja rí hñuse ma maíhe co nú'a ra johya ri 'racje ra Zidada. Masque dí thohe ra nhyoya, pe ndunthi to'o stá zohe pa xa hñanga ya hño de Ajuá. Masque 'ñena hinte dí pe'tshe, pe Ajuá ha pe'tsa gatho nú'a dí hoñhe, hangue njabu hinte ri 'betcahe.

¹¹ Ma zi cu'ihñu gyá menguhñ Corinto xi drí ma'ahe, hangue stá xi'ahe gatho nú'a stá beñhe, ne hinte dí cøn'ahe. ¹² Xi drí ma'ahe con gatho ma maíhe, pe nu'ahñu hingrí maçe con gatho ri maíhñu. ¹³ Nùgui dí zo'ahñu dí nja ngu 'nara dada zofó yá bñtsi, hangue dí tø'mi gui coscahñu ra hmáte.

Nujñu rá nijaguihñ Ajuá nú'a te

¹⁴ Nubyá dí xi'ahñu, oguí ntsixhñu co nú'u hingyá gamfri. Ngue'a çhanja da za da 'mñi 'nadbñu ra hñoja'i co ra nts'o'mñi? Ne çhanja da za da 'mñu mahyegui ra ñot'i ne ra 'bexuui? ¹⁵ Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra mfeni ra Zidada Jesucristo co ra Satá? Ne çhanja da za da me'tsa 'nadra mfeni ra gamfri ne nú'a hingrá gamfri? ¹⁶ Ne çhanja da za da nja ya c'oi ja rá nija Ajuá? Hina, hinda za. Nugui dí xi'ahñu njabu ngue'a nujñu go rá nijaguihñ Ajuá nú'a te, ngu bi 'ñena'a ja ra Maça T'ofó: Nugui ma ga 'bai con gue'ahñu, ne ma ga 'yo habñu gri 'yohñu; nugui go dri Ajuaguihñ, ha nu'ahñu go dua hnini'ihñu.

¹⁷ Hangue Ajuá bi 'ñena nehe ja ra Maça T'ofó:

'Ueguehñ de nú'a ø'ta ya ts'oja'i pa hingui tenbahñu nuyá ts'ot'ø'te ø't'e'u, ena njabu ma Zidadahñu;

ne oxqui øthñu nú'a xá nts'o, pa njabu da za gui 'bñhñu con guequi, ha nugui con gue'ahñu.

¹⁸ Ne go dri dadaguihñ,

y nu'ahñu dua t'h'iñhñu ne dua t'ixu'ihñu, njaua xicñu Ajuá ma Hmuhñu nú'a to'o pe'tsa gatho ra ts'edi.

7

¹ Ma zi cu'ihñu, guehya ya danga hñá'ti xa ñatcahñu Ajuá, hangue mahyoni ga 'ueguehñ de gatho ya ts'oqui de ma mfenihñu ne de ma ndo'yohñu. 'Na pa ngu 'na pa ga t'axca ma mfenihñu ne ga 'yohñu co rá ntsu Ajuá.

Ra apostol Pablo bi johya de hanja bi ñobri ya cu me Corinto

² ¡Ogrí utsaguihe! Xi da maçe, ngue'a ni 'na de gue'ahñu hinstá ø't'ahe ni 'nara nts'o'mñi, nixi hinstá u't'ahe, ne nixi hinstá ha'ahe pa ga han'ahe te ga han'ahe. ³ Hingo 'nara nts'ui núna dí xi'ahñu, ngue'a ja juadi dá xi'ahñu gue

xi drí ma'ahũ con gatho ma m̄i, nubya y asta ma du. ⁴ Dí camfri gue guí øthũ nú'a dá xi'ahũ, hangue dí e'ts'a ri nsuhũ, y masque dí thogui ndunthi ya ts'othogui, pe nu'ahũ guí hubga ma m̄ihũ ne xi drí johya ndunthi por gue'ahũ.

⁵ Desde ndá tsøhe de guecua Macedonia, himbi za dá 'buhe xá hño, ngue'a xi ndí thohe ndunthi ya ts'othogui, habaraza mi 'bũ nú'ũ to'o mi øtsaguihe po rá noya Ajuã, ne xi mi tu ma m̄ihe por gue'ahũ. ⁶ Pe Ajuã nú'a hu'mba yá m̄i nú'ũ to'o tu yá m̄i, bi hñubga ma m̄ihe ngue'a bá pencahe ra cu Tito pa da zønje. ⁷ Xi dá johyahe nu mi 'ñe bi zønje, ne bi xicje gue xi mri johya de gue'ahũ, hangue ma'na bi hñubga ma m̄ihe. Ne bi xicje gue guí nehmañũ guí hyandgahe. Ne bi xicje gue xi xa du ri m̄ihũ por nú'a xcá øtcahũ. Ne bi xicje gue xi guí øthũ ra ts'edi pa guí 'yøthũ nú'a dá xi'ahũ. Hangue ma'na xi dá johyahe.

⁸ Dí paði gue numa carta dá p̄ehn'ahũbũ bi ja'ahũ bi du ri m̄ihũ, nequi bi duhma ma m̄i nehe. Pe nugui hindí yohna ma mfeni, ngue'a dí handí gue nú'a ra carta'a bi ja'ahũ bi du ri m̄ihũ masque 'raya zi patho. ⁹ Hangue nubya drí johya co nú'a ma carta dá p̄ehn'ahũbũ ngue'a bi ja'ahũ gá tu ri m̄ihũ pa njabũ gá øthũ nú'a dá xi'ahũ, hingue dá johya ngue'a gá thohũ ya dum̄i. Xa du ri m̄ihũ, pe gá ñobrihũ, y njabũ gá øthũ ngu nú'a ri ho Ajuã. Hangue odi tu ri m̄ihũ de nú'a dá op'ahũ ngue'a hinte gá jahũ. ¹⁰ Nu'ũ tó'o tu yá m̄i de yá ts'oqui ne da 'uegue de gue'ũ pa go da 'yø'tua rá paha Ajuã, nu'ũ go gue'ũ ma da mpøhø ne hinhya'm̄ũ da beni gue go 'nara 'ñũ nú'a ra dum̄i bi thogui. Pe nu'ũ tó'o da du yá m̄i de yá ts'oqui ne hinda 'uegue de gue'ũ, go gue'ũ ma da 'm̄edi ja ra du pa nzantho. ¹¹ Nu'ahũ hã, gá tu ri m̄ihũ ne gá ø'tuahũ rá paha Ajuã, ne gá ntsø'mhũ ngue'a hinxqui tsũithohũ nú'a ra cu bi 'yø't'a ra ts'oqui. Hangue xi gá 'yøthũ ra ts'edi pa gá 'yøthũ nú'a dá xi'ahũ. Gá mañhũ gue hinhya'm̄ũ gá t̄ehẽhũ nú'a ra cu'a. Gá ncuehũ de nú'a bi 'yø't'e, ne gá ntsuhũ ngue'a hinte xqui xiphũ, ne 'm̄efa gá zofohũ'a pa bi ñobri. Nubyá guí ne guí hyandgahũ, ngue'a ya xcá 'yø'tuahũ'a ngu nú'a mri 'ñepi. Nubyá hã, dí paði gue hinte guí tuhũ de nú'a ra t'ø't'e bi nja. ¹² Hindá op'ahũ hønse po rá ngue nú'a xqui 'yø't'a nú'a ra cu, nixi por nú'a to'o bi t'ø'tua ra ts'oqui. Nugui dá op'ahũ pa guí dama' yøthũ nú'a dá xi'ahũ, pa njabũ da zo ri mfenihũ gue xi guí ne guí 'yøtcaguihũ ja rá thandi Ajuã nú'a dí xi'ahũ. ¹³ Hangue nubya xcá hubga ma m̄ihũ.

Ne ma'na xi stá johyahe ndunthi ngue'a nuni ra cu Tito gá hu'mbahũ rá m̄i nehe, hangue xi bi johyani. ¹⁴ Nugui xi stá e'ts'a ri nsuhũ ja rá thandini, ne hinstá 'b̄e ma tsa de nú'a stá xipabini de gue'ahũ, ngue'a gatho bi njabũ ngu nú'a dá m̄ã. Gatho nú'a stá xi'ahũ go gue'a majuani, ne nú'a stá xipabini. ¹⁵ Ha nuni xi ri ma'ahũ, ngue'a benthø gue nú'a ra pa'a bi mabũ bi zøñ'ahũ gá umfũ ntsaya co ndunthi ra t'equ'e'i ne ra hm̄ate, ne gá 'yøthũ nú'a bi xi'ahũ. ¹⁶ Hangue nubya ma'na xi drí johya ngue'a dí paði gue guí øthũ gatho nú'a stá xi'ahũ.

8

Unga ri mfats'ihũ con gatho ri pahahũ

¹ Nubyá zi cuhũ dí ne ga xi'ahẽ gue Ajuã po rá hñoja'i xa umba ra ts'edi pa xa 'yø't'a 'nara d̄anga 'b̄efi gatho nú'ũ ya cu ri munts'i habaraza de guecua Macedonia. ² Nú'ũ masque xa thogui ndunthi ya ts'othogui ne xi nts'edi tho ra nhyoya, pe xi ja yá johya'ũ. Hangue masque hyoya'ũ, pe con gatho yá paha

xa unga 'nara danga mfats'i dega boja pa da mats'i ma'ra ya cu. ³ Nugui dí pađi xá hño nú'a dí xi'ah_u, gue nu'ú bi unga yá mfats'i con gatho yá mai asta hab_u bi zapa yá ts'edi, ne bi uni'u masque mi ø'tuah_u ra 'bedi'u. ⁴ Y asta mi acje ra favo ga umfe nsequi'u pa da munts'a nú'a ra mfats'i'a ne da 'racje pa ga ha'tsuahe nú'u ya cu xi tho ra nhyoya nuni Jerusale. ⁵ Y hingue hõnse bi unga yá mfats'i dega boja'u, nehe bi 'yøt'a ma'na ndunthi de nú'a hinduí tømhe, ngue'a ma'na xi bi du'tsua yá mai da mepabi Ajuá, ne da 'yøt'a ngu nú'a dá xiphe, ngu nú'a bi xicje Ajuá. ⁶ Hangue nuni ra cu Tito ya dá xiphe da mab_u Corinto pa da ben'ah_u gui sigui gui munts'a ri mfats'i'h_u nú'a ya xcá fuh_u xcá muntsh_u ngu nú'a bi xi'ah_uni nura mudi. ⁷ Nu'ah_u xi xcá pønga ri hmih_u ngue'a xi ja ndunthi ri jamfrih_u, ne xi guí pah_u gui 'ñidih_u xá hño rá noya Ajuá, xi ja ri mfadih_u, xi guí øth_u xá hño nú'a manga rá noya Ajuá, ne xi grí macje nehe. Nubyá, pa ma'na gui pønga ri hmih_u nehe, xi da siguí gui muntsh_u nú'a ra mfats'i.

⁸ Pe nugui hindí ja'ah_u gui 'yøth_u. Hõnse dí xi'ah_u nú'a øt'a ya cu de guecua Macedonia, pa 'b_u gui 'yøth_u njab_u nehe, nu'bú ha, da hnequi gue xi majuani ja ri hmateh_u. ⁹ Nu'ah_u ya xcá paťuah_u tengu rá hñoja'i ma Zidadah_u ra Jesucristo. Nú'a masque go rá mefi gatho ya hño de mahets'i, pe bi 'ñe bi nhyoyaua ja ra ximhai po rá nguec_u, pa njab_u bi za bi 'rac_u gatho ya hño de mahets'i pa dua metih_u.

¹⁰ Nugui njab_u dí beni ga xi'ah_u, gue xá hño pa gue'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i gá fuh_u gá muntsh_u majeya. Nu ngá fuh_u gá uñh_u'a, gá uñh_u con gatho ri muih_u. ¹¹ Hangue nubyá con gatho ri muih_u juah_u gui uñh_u nú'a ra mfats'i xcá fuh_u xcá muntsh_u. Uñh_u asta hab_u da za ri ts'edi_u. ¹² Ngue'a nu'b_u gui unga ri mfats'i'h_u con gatho ri muih_u ne asta hab_u da za ri ts'edi_u, nu'bú ha, gue'a ri ho Ajuá. Ajuá hingui a'ah_u nú'a hingui ts_u ri ts'edi_u.

¹³ Hindí xi'ah_u gui umf_u ra mfats'i ma'ra pa go gui nhyoyah_u. ¹⁴ Nu'a dí xi'ah_u, núbya ja te gui pe'tsh_u, da za gui faxh_u ma'ra to'o hingui pe'tsi, pa njab_u pa pa'a hingo gri pe'tsh_u, ne 'b_u go dí pe'tsi'u, nu'ú da za go da max'ah_u nehe. Njab_u gui mfaxh_u 'na ngu ma'na pa hinte gui 'beh_u. ¹⁵ Gui njah_u ngu bi nja ya me Israel nu mi menpabi Ajuá te da zi'u, ngu ena ja ra Maca T'ofó: "Nu'a tó'o bi go ndunthi, hinte bi bonguabi; ha nu'a tó'o ts'atho bi go, himbi 'bepabi nehe."

Ra Tito ne nú'u ma'ra ri 'ñoui

¹⁶ Dí umba njamádi Ajuá ngue'a nú'a bi xocua rá mfeni nuni ra cu Tito pa ri dagui ri du por gue'ah_u ngugui. ¹⁷ Nuni bi 'yøde ma nt'adihe gue da mab_u dua c'a'ts'ah_u, ne ma da da ma de rá paha sehe ngue'a xi ri dagui ri du por gue'ah_u.

¹⁸ Nehe dí penheb_u ma'na ra cu pa da meui_u. Nuni ra cu xi xa t'e'tsua rá nsu ja gatho ya nija, y gatho ya cu ma gue nuni xi manba xá hño rá noya Ajuá. ¹⁹ Y hingue hõnse ñamahño'u de guehni, nehe bi hñuts'ini pa ga mahe Jerusale ga tsohe nú'a ra mfats'i dí muntsh_u. Y núna dí øth_u guehna pa rá nsunda Ajuá, ne pa da bađi nú'u ya cu ma ga ha'tsuahe ra mfats'i, gue nu'ah_u xi guí faxh_u'u con gatho ri muih_u. ²⁰ Y nuje xi drí jamasuhe nuna boja ma ga ha'xhe pa hinto da ñama'ñ_u de guecje. ²¹ Nuje nzantho dí øthe ra ts'edi pa ga suhe gatho ya t'øt'e xá hño ngu ri 'ñehe. Y hingue hõnse ja rá thandi Ajuá dí øthe njab_u, nehe ja yá thandi ya ja'i.

²² Nehe dí penheb_u ma'na ra cu pa da meui nuni ra cu Tito co nuni ma'na ra cu, ngue'a stá hanthe ndunthi ya i'qui gue xi xa supabi yá 'befi Ajuá con

gatho rá mui. Y nubyá xi ne da mab_u dua c'a'ts'ah_u ngue'a camfrini gue nu sta zombu ma gui 'yoth_u xá hño ngu rí ñehe. ²³ Ha nu'bu to'o da 'yan'ah_u de nuni ra cu Tito, xipabih_u gue drí mpe'be mahyεgui ja rá 'befi Ajuá ne go guehni stá pen_u pa da max'ah_u. Ha nuy_u má yoho ya cu, go xa mehna ya nija de guecua. Y nuya cuy_u ri hnequi ja yá 'mui rá nsunda ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Hangué 'ñutuah_u 'nara hoga hmäte nuya cuy_u, pa njab_u da badi gatho ma'ra ya cu gue xi majua_{ni} ja ri hmäte_h ngu nú'a stí xipabi' _u de gue'ah_u.

9

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya cu

¹ Ma zi cu'ih_u, ya hinga mahyoni ga yopa op'ahma_hu pa ga ben'ah_u de nú'a ra mfats'i ma ga umf_u ya cu, ² ngue'a ya stá pat'a ri hoga pahah_u. Xi stá e'ts'a ri nsuh_u ngue'a stá xipabi ya cu de guecua Macedonia de nú'a ri hoga paha guí pe'tsh_u, nú'ah_u gyá menguh_u Acaya. Ne stá xipabi gue nu'ah_u de majeya gá fah_u gá muntsh_u ra mfats'i. Y co nuri hoga paha guí pe'tsh_u xcá nuph_u yá mfeni ndunthi ya cu de guecua Macedonia. ³ Pe masque'a, dí pehn'ah_u nuy_u ya cu pa da ben'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i ngu nú'a stá xipabi ma'ra ya cu de gue'ah_u, pa da njab_u ngu nú'a stá xipabi' _u. ⁴ Dí xi'ah_u njaua ngue'a xi'b_u ga me'beb_u 'raya cu de guecua Macedonia ha nu xcrá tsøñheb_u di othotho ra mfats'i de nú'a stá ma gue ya xcá muntsh_u. Nu'bú ha, ja ga 'behni ma tsahe, hinga hønseguihe, ne'ah_u nehe. ⁵ Hangué dá beni gue ante ga maheb_u, mahyoni ga pehn'ah_u da 'met'o nuy_u hñu ya cu da ma da ben'ah_u de nú'a ra mfats'i xcá mañh_u gui uñh_u. Nuy_u ya cuy_u guehy_u ma da max'ah_u gui muntsh_u nú'a ra mfats'i'a. Y dí nehe gui uñh_u con gatho ri muih_u, hingue dí nehe gue nu xcrá tsøñhe ja ga ja'ah_e pa gui uñh_u, dí nehe gue nu xcrá tsøñhe, ya di ja.

⁶ Beñh_u núna ma ga xi'ah_u: Nu'a tó'o da mot'a 'na tui, gue'a 'na tui da xofo, pe nu'a tó'o da mot'a ndunthi, ma da xofo ndunthi nehe. ⁷ Hangué benseh_u ja ri mfenih_u nú'a ma gui uñh_u, y gue'a gui uñh_u'a. Pe uñh_u con gatho ri pahah_u, ne ogrí hyøcj_u nú'a gui uñh_u, ngue'a Ajuá xi ri ma_{di} nú' _u to'o ri unga 'nara mfats'i con gatho yá paha. ⁸ Ajuá ja rá ts'edi pa da jap'ah_u ne da xup'ah_u gatho nú'a te guí pe'tsh_u, pa njab_u hinte da 'yø't'ah_u ra 'bedi, y njab_u ma'na da xup'ah_u pa da za gui faxh_u nú' _u ma'ra to'o hingui tsupabi. ⁹ Nu'bu gui øth_u njab_u, nu'bú ha, guí øth_u ngu nú'a xa t'of_o ja ra Maça T'of_o hab_u ena: 'Nara hoja'i con gatho rá mui xi hecuabi ya hyoya ndunthi ya hño, y nurá hñoja'i'a hinhya'm_u da 'medi.

¹⁰ Ajuá 'racj_u ya nda pa ga poth_u, ne ri japi da nte pa da nja te ga tsih_u. Nehe go gue'a da xup'ah_u nú'a ra mfats'i guí uñh_u, pa njab_u ma'na da nja nú'a te gui uñh_u. ¹¹ De nú'a ra mfats'i ma gui uñh_u, ma'na ma da xup'ah_u pa ma'na da za gui uñh_u. Y gatho nú'a ri mfats'ih_u ma ga ha'tsuahe ya cu, nu stí hñani' _u ma da umba njama_{di} Ajuá po nú'a ri mfats'ih_u. ¹² Y njab_u hingue hønse ma gui umf_u nú'a te ø'tua ra 'bedi' _u, pe nu' _u ma da umba ndunthi njama_{di} Ajuá de gatho núna xcá 'yøth_u con gue' _u. ¹³ Y nu sta hñanga nú'a ri mfats'ih_u, ma da xøcambeni Ajuá' _u ngue'a ma da badi gue xi xcá camfrih_u rá noya ra Zidada Jesucristo ne guí øteh_u. Nehe da xøcambeni' _u Ajuá ngue'a guí umf_u ri mfats'ih_u con gatho ri muih_u. Y nú'a guí øth_u gue'a 'nara hño pa gatho ya cu. ¹⁴ Y nuya cu' _u ma da 'yapabi Ajuá ndunthi por gue'ah_u, ne da me'ts'ah_u ra hmäte ngue'a Ajuá xa 'ra'ah_u ra ts'edi pa guí uñh_u ri mfats'ih_u. ¹⁵ ¡Ga umf_u

njamađi Ajuá ngue'a bá pɛncahɛ rá hmáca T'u, y guehna 'nara 'baha ma'na xi ra dɔngui de gatho!

10

Rá ts'edi nú'a mri hñá ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹ Núgui drá Pablo dí zo'a'ihɛ co ra t'equ'e'i ne ra hmáte nú'a ri 'racagui ma Zidadahɛ ra Jesucristo. 'Ra de gue'ahɛ guí eñhɛ gue ora dí 'bɛi con gue'ahɛ xi drá hoja'i, pe nú'bɛ dí 'bɛi yabɛ de gue'ahɛ, guí eñhɛ gue hindí tsu pa te ga xi'ahɛ. ² Pe nugui dí xi'ahɛ oxqui jacɛɛ ga zo'ahɛ nts'edi nu xcrá 'bɛi con gue'ahɛ, ngue'a stá beni ga tsú'ahɛ 'ra de gue'ahɛ nú'ahɛ xcá mañhɛ gue dí mpɛfihe de ma mfenisehe, hingue de nú'a 'bɛpcahe Ajuá. ³ Xi majuani nuje dyá ja'ithohe otho ma ts'edihe pa ga ntunhe co ra nts'o. Nuje drí ntunhe pe co nú'a ra ts'edi ri 'racje Ajuá. ⁴ Y nú'a dí hahe pa ga ntuhnihe hingue ngu nú'a há ya meximhai, ngue'a nú'a dí hahe, dí hanpahe rá ts'edi Ajuá xa 'racje pa ga huatuahe yá 'bɛfi ra ts'ondahi. ⁵ Y con gue'a há, dí co'tuahe yá ne nú'u to'o hingui pa Ajuá ne xi ri 'ñets'i gue xi ja yá mɛadi pe hinga gue'a nú'a má, ne u'ta ma'ra ya ja'i pa hinda gamfri nehe. Nuje dí zofoho ya ja'i da hyɛpɛ ya mfeni de nuna ra ximhai pa da nhyoga 'yɔde de ma Zidadahɛ ra Jesucristo. ⁶ Y nu xcrí hñáñhɛ nuna ra ts'ofó dí 'ra'ahe, ma ga hambahe nguenda nú'u hinda ne da 'yɔtcahe.

⁷ Nu'ahú hingui huxhɛ nguenda xá hño tengu gra 'mɛi 'nara ja'i pa guí camfribihɛ, nguetho nu'ahú guí camfrihɛ hɔnse de nú'a ri hnequi. Nú'ahɛ guí pahɛ gue rá mɛti'ihɛ ma Zidadahɛ ra Jesucristo, pahɛ gue necje yá metiguihe nehe'a. ⁸ Nugui hindí ntsa ga má de nú'a ra ts'edi bi 'racje Ajuá pa dá zo'ahe, ngue'a nu'á bi 'racje nura ts'edi'a pa ga zo'ahe pa ma'na da nja ri jamfrihɛ, hingo pa da 'mɛ ri jamfrihɛ. ⁹ Ne nugui hindí ne guí 'ñeñhɛ gue dí ne ga pi'ahɛ co numa carta dí pɛhn'ahɛbɛ. ¹⁰ 'Ra de gue'ahɛ guí eñhɛ gue nú'bɛ dí 'bɛi yabɛ de gue'ahɛ xi dí tsú'ahɛ co ya carta dí pɛhn'ahɛ, nepɛ guí mañhɛ nehe gue nú'bɛ dí 'bɛi con gue'ahɛ othogui ra ts'edi pa ga tsú'ahɛ. Ne guí mañhɛ gue nixi pa ga ñá hindí pađi. ¹¹ 'Bɛ nú'ahɛ guí mañhɛ njabɛ, pahɛ xá hño gue ngu nú'a dí op'ahɛ nú'bya hindí 'bɛi con gue'ahɛ, njabɛ nehe ga øt'e nu xcrá 'bɛi con gue'ahɛ.

¹² Nuje hindí njahe ngu nú'u 'yobɛ xi ri 'ñexa sehe. Nu'ú ri hñecua sehe 'na ngu ma'na, ngue'a ya 'bɛmfeni. ¹³ Pe nuje hindí njahe ngu'u, hɔnse nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani stá pɛfihe, ngue'a Ajuá go xa 'racaguihe nuna ra 'bɛfina, ne bi hñuxcaguihe pa dá mahebɛ Corinto dá zo'ahe de rá noya'a. ¹⁴ Hingrá nt'ets'i nú'a dí mañhe gue go rá mađiguihe dá mahebɛ dá ha'ts'ahe rá noya ma Zidadahɛ ra Jesucristo, ngue'a nu'á xi majuani dá mahebɛ. ¹⁵ Hindrí 'ñexhe gue go stá pɛfihe nú'a xa mɛfi ma'ra, hɔnse nu'a dí nehe gue ma'na da nte ri jamfrihɛ, pa njabɛ ma'na da ndangui rá 'bɛfi Ajuá nú'a xa 'bɛpcahe ga pɛhe con gue'ahɛ. ¹⁶ Nehe dí tɔ'mhe gue 'mɛfa ma ga zofoho ma'ra ya ja'i de nú'u ma'ra ya hnini thogui de ri hninihɛ habɛ hinxa nt'ødetho rá noya Ajuá, pa njabɛ hinda t'ena gue drí 'ñexhe co nú'a ya xa mɛfi ma'ra.

¹⁷ Nu'bɛ to'o da 'ñets'i de nú'a te xa mɛfi, dá 'ñets'i 'bɛi xa mɛfi co rá ts'edi Ajuá. ¹⁸ Nu'bɛ 'nara ja'i dí 'ñexasɛ de nú'a xa mɛfi, hinte ri muui rá nt'ets'i. Pe nu'bɛ go Ajuá e'tsua rá nsu'a, nu'bú há, ri muui nú'a rá 'bɛfi'a.

11

Ra apostol Pablo ne nú'a ya 'ñet'a apostol

¹ ¿Xamā hinda zõt'a ri m̄ih̄u de nūna dí xi'ah̄abya, masque gui beñ̄h̄u gue dí nja ngu 'nara 'b̄emfeni ngue'a ma ga mā de nū'a stá øt'e, pe osta zõt'a ri m̄ih̄u! ² Nugui dí tagui dí tu por gue'ah̄u ne dí ne xi gui 'b̄uh̄u xá hño ngu nū'a ne Ajuā, ngue'a nugui go rá m̄ud̄igui dá zo'ah̄u de ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo pa gá camfrih̄u'a. Ne dí ne gui 'b̄uh̄u xá hño ja rá thandi'a, gui njah̄u ngu 'nara nxutsi xá nt'axi ma dra dapabi ja rá 'ȳe nū'a to'o ma da 'yøt'e drá dame. ³ Pe nugui dí tsu dra t'uh̄t'ah̄u pa dra ts'oc'a ri mfenih̄u ne gui 'uegueh̄u de nura hoga hm̄ate guí pe'tsuah̄u ra Zidada Jesucristo. Dí tsu gui njah̄u ngu ra Eva bi hyat'a ra ts'ond̄ahi nū'b̄u bi mp̄unga qu'eñ̄a. ⁴ Ngue'a nu'ah̄u 'bestho guí camfrih̄u nuto pab̄u zo'ah̄u de ma Zidadah̄u ra Jesu pe de ma'na'ñ̄o ra mfeni, hingo ngu nū'a stá xi'ah̄u. Ne guí camfrih̄u nuto zo'ah̄u de rá Maça Nd̄ahi Ajuā, pe hingui u't'ah̄u ngu nū'a stá u't'ahe. Ne guí camfrih̄u nuto zo'ah̄u de ma'na ra noya hinga mahȳegui co nū'a ra maça noya stá xi'ahe, gatho xi guí camfrih̄u 'bestho. ⁵ Pe nugui dí camfri gue ma'na dí pe'tsa ra nsu que nū'u ri 'ñet'a apostol. ⁶ Masque hindí p̄adi ga m̄anga ya noya mahotho ngu mañ̄'uh̄, pe dí p̄adi gue nū'a dí mā gue'a majuañi ngu xcá 'yøh̄u stá mā, ngue'a n̄zantho stá zo'ah̄u co ra mf̄adi nū'a xa 'racagui Ajuā.

⁷ ¿Ha gue 'nara ts'ocate dá øt'e ngue'a hindá han'ah̄u nū'a ra boja nguí 'rac̄u nu ndá zo'ah̄u de rá noya Ajuā? ¿Ha gue bi u ri mfenih̄u h̄on̄se ngue'a gá handgah̄u dá m̄pefi pa dá ts̄edi nū'a te mi 'b̄ecagui pa bi za dá zo'ah̄u de rá noya Ajuā? ⁸ Nu'a ra mfats'i dá h̄ani, dá h̄ani de ma'ra ya nija pa bi za dá mab̄u dá zo'ah̄u de rá noya Ajuā. ⁹ Y nu nduá 'b̄up̄u con gue'ah̄u, hindá ne dá xuh̄ña'ih̄u ni 'na de gue'ah̄u de nū'a te mi øtca ra 'bedi, ngue'a nuya zi cu de guecua Macedonia go gue'uh̄ bi hñ̄ascab̄u nū'a te mi øtca ra 'bedi. Nugui xi dá øt'a ra ts'edi pa hindá xuh̄ña'ih̄u, ne n̄zantho ma ga øt'a njab̄u. ¹⁰ Nugui dí m̄anga nū'a majuañi ngu nū'a bi 'ñutcagui ma Zidadah̄u ra Jesucristo ga øt'e, y dí xi'ah̄u gue hinda za to'o da jacagui ga hanbabi yá boja ya cu de guep̄u Acaya nsøcta por ngue'a dí manba rá noya Ajuā. ¹¹ ¿Te guí beñ̄h̄u? ¿Ha gue guí beñ̄h̄u gue dí øtsa'ih̄u ngue'a hindá han'ah̄u ri mfats'ih̄u? Hina, hindrí øtsa'ih̄u. Ajuā p̄adi gue xi drí mā'a'ih̄u.

¹² Nugui ma ga sigui ga øt'a ra ts'edi pa hinga han'ah̄u ni 'nara mfats'i, pa njab̄u hinda 'ñenga nū'u ma'ra 'yøb̄u ri 'ñet'a apostol gue nū'a øt'uh̄, gue'a dí øt'e nehe. ¹³ Nu'a 'yøb̄u ri 'ñet'a apostol de ra Zidada Jesucristo ne ri 'ñet'a m̄efi de Ajuā, pe hinga majuañi, ngue'a go ya hyate. ¹⁴ Y hinga 'yøh̄u de nū'a øt'a nū'u ya c'uamba ja'i, ngue'a asta ra Satá nehe ri 'ñet'a enx̄e de Ajuā. ¹⁵ Hangue hinga 'yøh̄u gue nuyá m̄efi ra ts'ond̄ahi ri 'ñet'a m̄efi de Ajuā. Pe nuya m̄efi'uh̄ ma da gu'tuabi Ajuā ngu nū'a xa 'yøt'e'uh̄.

Nū'a bi thogui ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹⁶ Ma'na'qui dí yopa xi'ah̄u: Oxqui ma gui beñ̄h̄u gue xi stá 'b̄e ma mfeni ngue'a dí mā de nū'a stá øt'e, pe nu'uh̄ njab̄u guí beñ̄h̄u, ua beñ̄h̄u. Pe 'rac̄u n̄sequi ga 'ñexa ts'uh̄ ngu ri 'ñexa nū'u ma'ra. ¹⁷ Nūna dí m̄a, dí m̄anse de guecs̄e, hinga gue'a xa 'ñutca hm̄ah̄a ma Zidadah̄u, ne dí nja ngu 'nara 'b̄emfeni drí 'ñexase. ¹⁸ Ngue'a ndunthi ya ja'i xi ri 'ñets'i co ya t'øt'e nū'u jaua ja ra ximhai, hangue nequi ma ga 'ñexa ts'uh̄. ¹⁹ Nu'ah̄u guí behm̄ah̄u gue xi ja ri mf̄adih̄u, pe hinga majuañi ngue'a grí ho gui 'yøth̄u nū'a xi'ah̄u nū'u xi ya 'b̄emfeni. ²⁰ Nu'ah̄u hingui tsøt'a ri m̄ih̄u de nū'a xi'ah̄u nū'u ya

ja'i'u, masque ri ja'ah_u gui pɛpabih_u ne a'ah_u ya boja, ne masque ha'ts'a'ih_u gatho nú'a guí pɛ'tsh_u, ne masque ri 'ñet'a nda'u pa da za da manda'ih_u, ne ñama'ñ_u de gue'ah_u, pe xcá hoptah_u pa xa njab'u. ²¹ Nugui dí mǎnga majuañi gue nuje hinhya'm_u stá beñhe ga ø't'ah_e njab_u ngu nú'a ø't'ah_u nú'u ri 'ñet'a apostol, hangue 'ra de gue'ah_u guí eñh_u gue hinte ma faðihe.

Pe nugui hindí tsu ga 'ñets'i ngu ri 'ñets'i nú'u ya 'ñet'a apostol, masque gui beñh_u gue dí nja ngu 'nara 'bemfeni. ²² ¿Ha gue nu'ú ñaca ebreo? Nequi dí ñaca ebreo. ¿Ha gue nu'ú ya me Israel? Nequi drá me Israel. ¿Ha gue nu'ú xquí 'ñehe desde yá ja'i ra Abrá? Nequi ja stí 'ñehni nehe. ²³ ¿Ha gue nu'ú mañ'u gue yá mɛfi ra Zidada Jesucristo? Nugui ha, go rá mɛfigui. Nubyá dí ña 'ñena 'nara 'bemfeni ngue'a dí mǎnga njab_u. Nugui ma'na stá mɛfi que gue'u, ne ma'na xra fetc'agui que gue'u, ne ma'na ndunthi ya i'qui xa jocagui ja ya fadi, y ndunthi ya i'qui stá c'ot'i ya pa xa thogagui. ²⁴ C_u'a ma i'qui bi metc'agui ya xodyo, y cada ra inqui mi fetc'agui, mi 'racagui 'natema're't'a ne g_uto ya mɛfi. ²⁵ Hñu'qui bi hnabgagui co ya za. 'Na'qui ya ma xa thogagui co ya nc'ahni. Hñu'qui bi y_ui nuya motsa hab_u ndí pa, ne de guehni 'na'qui dá o mbo ra dehe 'na pa ne 'na xuui. ²⁶ Xi stá 'yo ndunthi. Stá 'raxa ja ya ðathe xá nts'uni. Stá c'ot'i de yá 'yɛ ya dacate, ne stá c'ot'i de ja yá 'yɛ ma miqu'e'i'be nú'u ya xodyo ne de ja yá 'yɛ ya ja'i hingyá xodyo. Stá thogui ya ts'othogui ja ya hnini ne ja ya mbonthi ne ja ra ndehe. Ne xuá nts'uni pa guequi nura ora ndí 'ño'be nú'u mri 'ñet'a cu. ²⁷ Stá thogui ndunthi ya nzabi ngue'a xi stá mɛfi ndunthi. Stá 'ña'th_a. Stá tho ra thuhu ra nduthe. Stá tho ra tsɛ ne stá tho ra 'ñah_e.

²⁸ Hingue hõnse ndí thogui gatho nuya ya ts'othogui'u, nehe ndí tho ya dum_ui ngue'a mi oda ma mfeni de gue'ah_u ne de gatho ma'ra ya gamfri. ²⁹ 'B_u 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ja ra uenda gue nequi dí njab_u nehe. 'B_u 'nara cu da t'u'ti pa da 'yø't'a 'nara ts'oqui, nugui xi ri _u ma mfeni ne tsø't'a ma m_ui co nú'u ya 'y_u'tate. ³⁰ Nu'b_u mahyoni ga 'ñets'i, ma ga ma gatho nú'a stá thogui hab_u xa hnequi gue de guecshe hinte xa za stá ø't'ase. ³¹ Nu Ajuá rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo xá nsunda pa nzantho, nu'á go gue'a paði xá hño gue majuañi nú'a dí ma. ³² Nu ndá 'b_ui de guehni Ndamasco mi 'b_ui 'nara gobierhnu de guehni nú'a xqui hñuxa ra ndá Arena. Nra gobierhnu'á go gue'a bi manda da thøbgagui ja ya gosthi hnini pa dra jagaguih_uma. ³³ Pe nuya cu bi 'yenc'agui ja 'nara ðanga 'bøts'e ne bi tonsc'agui ja 'nara ventana mi ja ja ra jado nú'a mi cot'a maxøgue ra hnini, ne ja bi cabgaguini'u pa njab_u bi za dá c'ot'i de rá 'yɛ ra gobierhnu.

12

Ya thedi ne ya nt'udi nú'u bi 'ñutua ra apostol Pablo ra Zidada Jesucristo

¹ Hiní 'ñepcagui ga 'ñets'i, pe mahyoni ga ø't'e njab_u. Pe nubyá ma ga xi'ah_u de nú'u ya thedi stá handi xa 'ñutcagui ra Zidada. ² Ma ga xi'ah_u ngu 'ñena ma'na ra cu bi t'utua nú'u ya thedi'u, pe hina, ngue'a nugui go bi t'utcagui'u. Nú'a ra cu'a ya ø't'a 'ret'amagoho njeya bi ts'ixa asta xi mahets'i. Hõnse gue hindí paði ua bi ts'its'i co rá ndo'yo, ua hõnse rá ndahi bi ts'i'tsuabi. Hõnse Ajuá go gue'a paði. ³ Nugui dí paði nú'a ra cu bi ts'its'i asta xi mahets'i, hõnse hindí paði ua bi ts'its'i con gatho rá ndo'yo o hina, hõnse Ajuá go gue'a paði xá hño. ⁴ Nu'á bi ts'ixa mahets'i nuni hab_u bá øde 'raya noya nú'u xá nsunda asta hingui tsa da ma, ngue'a Ajuá hinxa umba nsequi pa da ma. ⁵ Nugui dí e'tsua rá nsu nú'a ra cu'a, pe hingui tsa ga 'ñets'i de guecsɛ. Nu'á ga ø't'e,

ga ma gatho nú'a stá thogui habu di hnequi gue de guecshe hinte xa za stá øt'ase. ⁶ Pe nu'bu ga nehma ga 'ñets'i de nú'a te stá øt'e, pøde ni 'na hinto ma da 'ñengagui gue stá 'be ma mfeni, ngue'a ga manganá nú'a majuañi. Pe hinga 'ñets'i, ngue'a da t'esca ma nsu ne da t'engui gue xi drá dangui pe hina. Nu'a dí ne, dí ne gui patcahu xá hño tengu ma 'mai ngu nú'a gui handaschu ne gui øschu.

⁷ Y pa hinga dama 'ñets'i de gatho nú'a xa 'ñutcaqui ra Zidada, bá 'bencagui 'nara ts'o uguí xi xá 'ñu ngu 'nara nsuñi. Dí padi xá hño gue nura Satá go gue'a bá ha nuna uguina pa ga tsama'ñu ne pa hinga 'ñets'i. ⁸ Hñu'qui stá apabi ra Zidada da hñagahma nuna ts'o uguí. ⁹ Pe nu'a bi 'ñengagui: "Nugui dí 'bui con gue'i pa ga fax'a'i y ya hinte ma'na gui honi, ngue'a nura ora otho ri ts'edi, gue'a ra ora ma'na ri hnequi ma ts'edi ja ri 'mai," njabu bi 'ñengagui. Hangué xi drí johya ngue'a otho ma ts'edi, ngue'a njabu tsa da hnequi ja ma 'mai rá ts'edi ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Hangué nugui drí johya ga pepabi ma Zidadahu ra Jesucristo masque otho ma ts'edi, ne nongagui ya ja'i, ne dí tho ra nhyoya, ne t'utsagui, ne dí tho ya dumai, ngue'a nura ora otho ma ts'edi, gue'bu ma'na dí hanpa rá ts'edi Ajuá.

Ra apostol Pablo rí dagui rí du po ra nija Corinto

¹¹ Nugui dí nja ngu 'nara 'bemfeni ngue'a dí manse de nú'a te stá øt'e, pe go ri ts'oquihu pa dí øt'a njabu. Ngue'a nu'ahu go mri 'ñep'ahmahu xcá 'ñescahu ma nsu, pe go gui e'tsuahu yá nsu nú'u ri 'ñet'a apostol nú'u manse gue xi ya dangui'u pe hingo ma'na ya dangui que guequi, masque hinte drí muui. ¹² Nu ndá ha'ts'ahubu rá noya Ajuá, ja bi hnequibu gue xi majuañi go guequi 'nadrá apostol co nú'u ya hoga nt'udi ne ya milagro gá hyanthu dá øt'e co rá ts'edi Ajuá, ne xi dá tseta ya nt'atsate. ¹³ Nugui nzantho stá jamasu'ihu mahyegui ngu stá jamasu ma'ra ya nija nehe. Høñse nu'a stá øt'ahu, nú'a hindá ne dá han'a'ihu nú'a ra mfats'i nguí 'racjhmahu, ngue'a hindá ne ga xuhña'ihu. ¡Pe nu'bu gui beñhu gue gue'a 'nara nts'o'mai dá øt'ahu, dí a'ahu ra pumbate!

¹⁴ Y nubyá ya drí hñoqui pa ga mabu ga c'a'ts'ahu, y con guehna i'quina, ya rá hñu'qui dí pabu. Y nu xcrá tsømbu hindí ne ga xuhña'ihu. Ngue'a nu'ahu go dí hoñ'ahu, hingo dí hongá nú'a te gui pe'tshu, ngue'a 'nara dada go gue'a rí 'ñepi da munts'a ra boja pa da zocua yá batsi, hingue nuya batsi go da munts'a ra boja pa da zocua yá dada. ¹⁵ Nugui con gatho ma johya ma ga tegue gatho nú'a te dí pe'tsi, ne masque dá thegue gatho ma nzaqui nehe, ngue'a dí ne gui 'buhu xá hño co Ajuá. ¿Ha gue ma gui utsaguihu ngue'a ma'na dí ma'ahu?

¹⁶ Nu'ahu gui pahu xá hño gue hindá ne ga xuhña'ihu, pe 'ra de gue'ahu gui mañhu gue 'nadrá hyate, ne gui mañhu gue nugui stá ha'ahu pa stá han'ahu te stá han'ahu. ¹⁷ Xi nú'u ya cu stá pen'ahubu, ¿ha gue stá penpu pa da hya'a'ihu pa da hñan'ahu nú'a te gui pe'tshu? ¹⁸ Dá pen'ahubu nuni ra cu Tito co nú'a ma'na ra cu pa dua c'a'ts'ahu. ¿Ha gue xa hya'ahu? ¿Ha gue hingue 'nat'a dí beñhe ne 'nat'a ra 'befi dí pehe?

¹⁹ Zai da ne gui beñhu gue go dí da'ahu nguenda de nú'a te stá pefi, pe hina, nu Ajuá ra Dada go gue'a drí dapa nguenda de nú'a te dí øt'e, ne guehna dí ma ja rá thandi'a de rá thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Y gatho nuna stá xi'ahu, ma zi hmadi cu'ihu, stá xi'ahu pa njabu ma'na da nte ri jamfrihu. ²⁰ Nu xcrá tsømbu, dí tsu xi'bu hingri øthu ngu nú'a dí nega, o xi'bu hingo gra øt'e ngu nú'a go gui nehu. Dí tsu gri pe'tshu ya tsui, o gri nehui gui nsehuhu, gri ncuehu, gri pe'tshu ya hegue, gri nju'tsua nc'uambahu, gri nõñhu 'na ngu ma'na, gri 'ñets'ihu, ne ya hinga 'na gri øthu. ²¹ Nu xcrá yopa mabu dí tsu ga 'be ma tsa ja

rá thandi Ajuá por nú'a gri othú, y pøde da daqui ga nzoni ngue'a ndunthi de gue'ahú ya maya'bú guí othú ya ts'oqui, y hinxá ñobrihú pa guí hychabú ya ts'ot'ot'e, ne guí siguihú grí hñuxhú ya 'behñá nú'ú hingue xi ri 'behñahú, ne guí othú nú'a go guí nehú.

13

Ra apostol Pablo benba ya gamfri da ño xá hño ne penpa ya nzenjua

¹ Con guehna i'qui ma ga mabú, ya rá hñu'qui dí tsøñ'ahú. Y nu xcrá tsømbú ma ga hamp'ahú nguenda ngu nú'a mangua ra ley habú ena: Pa da za da jamfri gue xa nja te xa 'yøt'a 'nara ja'i nú'a hñapabi, mahyoni di 'buhni yoho o hñu nú'ú to'o damajuani gue xi majuani xa 'yøt'e nú'a te hñapabi. ² Nu ndá mabú rá ño'qui, dá xi'ahú gatho'ihú nú'ahú xcá othú ya ts'oqui, gue nu xcrá mabú rá hñu'qui ma ga hamp'ahú nguenda gatho nú'a xcá othú. Y núbya hindí 'baito con gue'ahú dí yopa ben'ahú ne gatho nú'ú ma'ra guí 'buhú, gue ma ga hamp'ahú nguenda ngu nú'a ya stá xi'ahú. ³ Nu'bú há, ma guí pahú gue go ra Zidada Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi pa ga zo'ahú. Y nu'á go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da pa't'a ri 'múihú, nehe pa da castiga'ihú. ⁴ Nu'á masque bri pont'i ne bi thopa rá zi ndo'yo nú'a mi otho rá ts'edi, pe co rá maça ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du'a. Nuje nehe otho rá ts'edi ma ndo'yohe ngu rá zi ndo'yo. Pe dí pahue gue dí 'bue con gue'a, hangue Ajuá ri 'racje ra ts'edi pa ga zo'ahé.

⁵ Bensehú ja ri mfenihú ua xi majuani guí camfrihú xá hño ra Zidada Jesu o hina. Hangue bensehú xá hño. Nu'ahú go guí pasehú ua 'bú ra Zidada Jesucristo ja ri corasohú o hina, pa guí pahú ua hingri 'ñet'a gamfrihoú.

⁶ Ne nuje dí tømhe guí pahú xá hño gue nuje hindyá 'ñet'a apostolhe. ⁷ Nuje xi dí aphe Ajuá pa guí 'yohú xá hño ja rá thandi'a. Dí nehe gue guí 'yohú xá hño, pe hingue pa da hnequi gue dyá hoga apostolhe. Nu'á dí nehe, dí nehe guí 'yohú xá hño masque dá t'enje gue dyá 'ñet'a apostolhe. ⁸ Ngue'a nuje hingui tsa ga øthe 'nara t'øt'e nú'a dri ncontraui nú'a majuani. Nuje dí øthe ra ts'edi pa nzantho go da ntate nú'a majuani. ⁹ Masque nuje xa t'acje ra ts'edi pa ga castigahma'ihé, pe ga johyahe 'bú nu'ahú guí 'yohú xá hño. Nuje hindí tsayahe dí apabihe Ajuá pa xi guí 'yohú xá hño ja rá thandi'a. ¹⁰ Dí op'ahú nuna carta núbya ante ga mabú ga tsøñ'ahú, pa nu xcrá tsømbú ya xcá othú ngu nú'a dí ne, pa ya hinga tsá'ahú co nuna ra ts'edi xa 'racagui ra Zidada. Y nuna ts'ediná xa t'aqui pa ga zo'ahú pa ma'na da nte ri jamfrihú, hingue pa ga ja'ahú guí 'be ri jamfrihú.

¹¹ Nubyá, zi cuhú, núna ma ga xi'ahú ya go guehna rá ngats'i. Xi da johyahú ne 'yohú xá hño, dá hñu ri múihú, ne 'buhú te rá entho ne co 'nada ra mfeni. Ajuá ri macaguihú ne hubga ma múihú pa ga 'buhú te rá entho, nú'á go gue'a da 'múí con gue'ahú. ¹² Ne nzenjuahú 'na ngu ma'na co 'nara nthufi dega hmáte. ¹³ Nehe ri fat'ajuá'ihú gatho ya cu de guecua Macedonia.

¹⁴ Y nubyá, ma zi Hmuhú ra Jesucristo da max'a'ihú, y Ajuá ra Dada da su'ahú co rá hmáte, ne da 'múí ra Maça Ndáhi nzantho con gue'ahú. Njabú gue'a.

RA GALATA

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME GALACIA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Galacia

¹ Núgui drá Pablo drá apostol. Hingo ya ja'i xa hñuxcagui, nixi xa mēncagui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ne Aju_u ma Dadah_u go gue'u xa hñuxcagui pa dyá 'mēhnigui_u pa ga mǎnga nú'a ra mǎca noya xa 'racagui_u. Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xqui du y Aju_u ma Dadah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui. ² Nugui ne gatho ma zi cu 'bui_u con guequi dí op'ahe nuna carta nú'ah_u grí muntsh_u ja ya nija Galacia. ³ Aju_u ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da max'ah_u ne da jap'a'ih_u. ⁴ Aju_u ma Dadah_u go rá paha'a gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi unga rá te pa bi hñasca ma ts'oquih_u ne pa bi ñangaguih_u de nuna ts'oximhai mapaya. ⁵ iAju_u go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

Otho ma'na ra mǎca noya pa da za da mpøhø ya ja'i

⁶ Aju_u bi zoncah_u pa ga 'buh_u xá hño con gue'a po nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo po rá hñoja'i'a. Y nubyá gui ne gui 'uegueh_u de gue'a pa gui tenh_u ma'na'ño ra jamfri hingue ngu nú'a mǎnga ra mǎca noya. Y nugui xi drí 'yøngue'a 'bestho gui ne gui 'uegueh_u. ⁷ Xi majuani otho ma'na ra mǎca noya. Pe de gue'ah_u bu 'bui 'raya ja'i nú'u ri ts'oc'a ri mfenih_u. Nú'ú xi nehma da patua rá mǎca noya ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁸ Pe nuya ja'i'uhinda ma da mpont'ui rá cu_e Aju_u. Ha nu'b_u nuje nehe ga patuahe hma_h rá noya Aju_u ne ga u't'ahe ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nu'bá necje hinga ma ga mponthe rá cu_e Aju_u. O 'b_u 'nara εnxε dua ehe de mahets'i ne da ne da 'yøt'a njab_u nehe, nu'bá nú'a nehe hinda ma da mpont'ui rá cu_e Aju_u. ⁹ Dí yopa xi'ah_u nú'a ya stá xi'ah_u: 'B_u da 'm_u 'na to'o da zo'ah_u de ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nú'a ra ja'i'a hinda ma da mpont'ui rá cu_e Aju_u.

¹⁰ Ya gui pah_u xá hño gue nugui hindí mǎ njab_u pa da numahñogui ya ja'i. Dí mǎnga njab_u pa da hyandgagui xá hño Aju_u. Hindí øt'a ra ts'edi pa ga pønga ma hmi co ya ja'i, ngue'a 'b_u go ga pønga ma hmi co ya ja'i, nu'bá ya drá 'bego de gue'u y ya hindrá 'bego de ra Zidada Jesucristo.

Hanja bi za bi mēpa Aju_u ra apostol Pablo

¹¹ Ma zi cu'ih_u, dí ne gui pah_u gue nú'a ra mǎca noya dá xi'a'ih_u hingo rá noya 'nara ja'i. ¹² Nú'a ra mǎca noya dá u't'ah_u go gue'a bi 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Hingo bi 'ñutcagui ya ja'i nú'a ra mǎca noya dá mǎ, y nixi dá haní de gue'u.

¹³ Nu'ah_u gá patcah_u ma 'm_u ma'met'o nú'b_u ndá pe'tsta ra jamfri mahyegui co ya xodyo. Nugui xi ndí øtua ndunthi ra nts'o'm_u nú'u to'o mi camfri Aju_u, ne ndí ne hma_h stá ho gatho. ¹⁴ Nugui hønsegui go ma'na dá tenba yá jamfri ya xodyo de ma'ra ma compa nú'u myá xodyo nehe, ngue'a xi dá øt'a ra ts'edi pa dá tenba yá nzaí ndu ma xitahe ne ndu ma dadahe. ¹⁵ Pe nugui ante ga 'bui, Aju_u ya xqui huancagui. Y nu mi zø ra ora de nú'a xqui beni Aju_u, nú'a bi zocagui con gatho rá hñoja'i. ¹⁶ Aju_u ma Dadah_u bi zocagui pa dá camfri bi rá mǎca T'uh. Bi zocagui pa bi za dá zofo nehe nú'u hingyá

xodyo. Y pa dá nzote, hingue 'met'o dá anba 'nara ja'i. ¹⁷ Nixi dá ma Jerusale pa stá ña'be 'met'o nú'u ya myá apostol 'met'o de guequi. Nu'a dá ø't'e, dá ma ja ra hai Arabia. Nepa de guehni dá pengui pa Damasco.

¹⁸ Ha nu mi thogui hñu njeya de dá camfri, nu'bú ha, ja dá ma Jerusale pa duá c'a'tsa ra cu Pedro, y dá 'bu'beni'a 'net'ocat'a. ¹⁹ Hinto ma'ra ya apostol dá nu de guehni. Hønsa ra apostol Cobo nú'a rá cu ra Zidada, go gue'a dá nu'beni'a. ²⁰ Ajuá go gue'a paði gue hingrá nc'uamba nú'a dí op'ah.

²¹ 'Mefa dá ma pa ja ra hai Siria, y ja ra hai Cilicia. ²² Y asta ra pa'a himi paçaguitho nuya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo nuni Judea. ²³ Nu'ú hønsa xqui 'yøde gue nugui ma'met'o ndí ø'tua ra nts'o'mui ya cu, pe nubýá dí ña de ra jamfri, masque ma'met'o ndí ne hmaha stá huata nuna jamfrina. ²⁴ Hangua nuya cu'u xi bi xøcambeni Ajuá ngue'a bi baði'u gue nugui ya stí camfri ma Zidadah ra Jesucristo.

2

Nú'u ma'ra ya apostol bi ncompau ra apostol Pablo

¹ Y mi thogui 'ret'amagoho njeya de dá ma dá c'a'tsa ra cu Pedro nuni Jerusale. Ñepabya dá yopa mani ma'na'qui pa dá ña'be ya apostol. Dá me'be ra cu Berhna, ne dá tsixa ra cu Tito nehe. ² Dá mani ngue'a njabu bi xicagui Ajuá. Y ja dá ña'beni ya apostol nú'u myá nda de ra nija pa bi baði'u xá hño nú'a ra maça noya dí xipabi nú'u ya ja'i hingyá xodyo. Dá ø't'a njabu pa himbi 'meditho ma 'befi nú'a stí pefi ne astabya dí pefi. ³ Ha nú'u ya apostol'u bi 'ñena gue hahá xá hño nú'u ya noya dá xipabi'u. Hangua nu'ú bi 'ñena gue hahá xá hño gue hinda me'tsa ra seña ra cu Tito ngu ø't'a ya xodyo gue pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo. Nura cu Tito hingrá xodyo, pe ra me Grecia ha, y hinxa thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo. ⁴ Nú'á himbri japi da me'tsa ra seña, masque 'raya 'ñet'a gamfri mi ne'u gue xa thu'tsua ra seña hmaha'a. Nú'u ya 'ñet'a gamfri mi cat'a ja ra nija y 'na'ño ra mfeni mi beni. Mi ne da baði'u ua ndí tenhe rá ley ra Moise ua hina. Pe ra Zidada Jesucristo ya xqui pøngaguihe de nura ley'a. Pe nu'ú ha, mi tenthø ra ndaxjua ley, y bi yut'i ja ra nija ngue'a mi nehma'u xa jacje stá yopa penjmahe ja ra ndaxjua ley. ⁵ Pe nuje ni ts'u hindá øthe nú'a mi mañ'u. Hindá yopa tenhe ra ndaxjua ley. Y dá øthe njabu pa nú'ah hingyá xodyoh da za gui sigui gui camfrih nú'a ra maça noya dá xi'ah nú'a ma gue ga mpøhøha ngue'a stá camfrih ra Zidada Jesu.

⁶ Nú'u ya apostol myá nda de ra nija hinte ma nt'uatue bi 'ñutcagui'u. Pa guequi hinte ja 'bu ya myá apostol'u 'met'o de guequi 'bu hina, ngue'a ja rá thandi Ajuá gathø ya ja'i mahyegui. ⁷ Nuya apostol'u bi baði xá hño gue Ajuá xqui mencagui ga zofo nú'u hingyá xodyo, ngu ra cu Pedro nehe xqui 'behni da zofo ya xodyo. ⁸ Nu'a ra Zidada bi maxa ra cu Pedro pa bi zofo ya xodyo, go guet'a ra Zidada bi maxcagui nehe pa dá zofo nú'u hingyá xodyo.

⁹ Nuya apostol bi baði gue Ajuá xqui 'raca ra ts'edi pa dá ma dá zofo nú'u hingyá xodyo. Hangua nura cu Cobo ne ra cu Pedro ne ra cu Xuua nú'u ya apostol myá nda de ra nija, bi 'racje yá 'ye pa nugui ne ra cu Berhna dá mip'yeha con gue'u. Gue'a 'nara nt'udi pa dá ncompahe con gue'u. Dá cohe 'nara cohi gue nugui co ra cu Berhna ga me'be ga zohe nuya ja'i hingyá xodyo, ha nu'ú da ma pa da zofo ya xodyo. ¹⁰ Nú'u ya apostol nsøtho bi xicje gue ga sigui ga beñhe nú'u ya zi cu hyoya. Hangua nugui dí ø't'a ra ts'edi pa dí fats'i'u.

Ra apostol Pablo bi zai ra apostol Pedro

11 Ñepu nuje dá penje ma'na'qui pa Antioquía. Y 'mefa ra cu Pedro bi mani bá ntsønte. Hangué ja dá yopa nthé'beni ma'na'qui con gue'a. Y nuni ja dá tsuini'a ngue'a mi ne da yopa dena ra ndaxjua ley ma'na'qui. 12 Nurá mudí ha, mi øt'e xá hño, mi ñuni co ya cu hingyá xodyo. Pe 'mefa bi zønini ma'ra ya cu myá xodyo xqui mehna ra cu Cobo. Ha nu mi zønga nuya cu'ü, ra cu Pedro bi 'yøt'a ñohmi ne bi mudí bi 'uegue de nú'ü ya cu hingyá xodyo pa ya himbi ñuni con gue'ü. Bi 'yøt'a njabü ngue'a mi tsu te da ma nú'ü ya cu mi tenba yá nzai ya xodyo. 13 Ha nu'ü ma'ra ya cu nú'ü myá xodyo bi 'yøt'a ñohmi mahyegui co ra cu Pedro, hangué asta ra cu Berhna bi cadí'ü pa bi ñohmi ne'a. 14 Pe nu ndá handi gue nu'ü bi 'yøt'a ñohmi ne himbi dena xá hño rá noya Ajuá, dá xipabi ra cu Pedro ja yá thandi gatho ya cu, ne dá embi: “Nu'í grá xodyo, pe ya gá camfri ra Zidada Jesu y ya hinguí tenhmahá ra ndaxjua ley. Nu'bú ¿hanja guí nehma gue da dena ra ndaxjua ley nú'ü ya cu hingyá xodyo?”

Ya xodyo ne gatho ngu ma'ra ma da mpøhø nú'bü da gamfri ra Zidada Jesu

15 Nugaguii dyá xodyoui desde dá 'bahu. Nu ma'met'o nzantho ndí øt'ui nú'a mangan ra ndaxjua ley, ne hindá njaii ngu nú'ü hingyá xodyo hindi dena ra ndaxjua ley, nú'ü enga ya xodyo gue nu'ü ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ü. 16 Pe rá ngats'i dá paðiui gue nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo ya hingui tu ra ts'oqui, hingue ngue'a da 'yøt'a ngu nú'a mangan ra ndaxjua ley. Hangué nugaguii stá camfriui ra Zidada Jesucristo ne ya hinte dí tuui, ngue'a dí camfriui ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øt'ui ngu nú'a mangan ra ndaxjua ley. Ra Mäca T'ofø ena gue ne 'na hinda za to da t'embí gue ya hingui tu ra ts'oqui masque da 'yøt'a gatho nú'a mangan ra ndaxjua ley.

17 Nugaguii stá camfriui ra Zidada Jesu ne ya hinte dí tuui. Nubyá dí njaii ngu nú'ü hingyá xodyo ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley. Hangué ya xodyo engaguii gue dyá 'yøt'ats'oqui gá ja'iu. Nu'bú ¿ha gue ri 'bøpcaui ra Zidada Jesu ga øt'ui ya ts'oqui ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley? ¡Hina, hingui tsa! 18 Pe 'bü ga yopa tenui nú'a ra ndaxjua ley ya stá tshuibu, nu'bú ha, ga yopa tuxui ra ts'oqui ma'na'qui. 19 Ma'met'o nugui ndí 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe ra ndaxjua ley himbi za bi øhøgui. Hangué nubyá ya dá 'uegue de gue'a, y nubyá dí pøpabi Ajuá. 20 Nu mri pont'a ra Zidada Jesu, ja ra uenda nequi ja bri pontcaguini nehe. Hangué ya hindí 'bui de ma paha sehe. Nubyá go ra Zidada Jesu 'bui ja ma coraso. Y ya dí 'bui po ra jamfri nú'a dí pe'tsuabi rá T'ü Ajuá nú'a to'o bi Açagui ne bi unga rá te por guecagui. 21 Nugui hinstá utsabi rá dangan hmate Ajuá. Nu'á po rá danga hmate bá pøhna rá T'ü pa bi du ne pa njabü bi øhøguihu. Pe nu'bü stá mpøhø hmahahu ngue'a dá tenhmahü ra ndaxjua ley, nu'bú hinte dri muui hmaha rá du ra Zidada Jesu.

3

Ra ndaxjua ley y ra jamfri

1 ¡Xi gyá 'bemfenihu nú'ahu gyá me Galaciahu! ¡Hanja xcá hophü to'o xa 'yü't'a'ihu pa guí ne gui 'ueguehu de nú'a majuañi ne gui tenhu ra ndaxjua ley! Y nu'ahu ya xa t'u't'ahu xá hño pa te bi du ra Zidada Jesucristo nú'a bri pont'i. 2 Dí ne gui xicaguihu: ¿Ha gue gá hañü ra Mäca Nðahi ngue'a gá øthu nú'a mangan ra ndaxjua ley? Hina. Nura Mäca Nðahi gá hañü ngue'a gá camfrihu ra mäca noya nú'a gá ødehu. 3 ¿Hanja xcá 'be ri mfenihu? Nu'ahü ya xcá cuthü ja rá 'ñu Ajuá po rá ts'edi ra Mäca Nðahi. Nde nu'bú, ¿ha gue guí

beñhũ da za gui nehũ nura 'ñu'a co ri ts'edisẽhũ? ⁴ ¿Ha gue da njabũtho gatho nú'a xcá thoguihũ? ¡Hina, ngue'a nugui dí camfri gue hinda njabũtho! ⁵ Ajuã ri 'ra'ahũ ra Mãca Ndahĩ, ne xi u't'a'ihũ ndunthi ya nt'udi. ¿Ha gue øt'a njabũ ngue'a guí øthũ ra ts'edi pa gui 'yøthmahũ nú'a m̃nga ra ndaxjua ley? Hina. Nu'á øt'a njabũ ngue'a guí camfrihũ ra m̃ca noya nú'a gá ødehũ.

⁶ Ndu ra Abrá nehe bi gamfri Ajuã. Hangue por gue'a Ajuã bi m̃a gue ra Abrá ya hinte ma ts'oquĩ mi tu. ⁷ Hangue pahũ gue nu'ũ tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'ũ hinte ma ts'oquĩ tu, y go gue'ũ yá batsi ndu ra Abrá ngue'a camfri ngu mi camfri'a. ⁸ Maya'bũ Ajuã xqui beni gue hingue hõnse nuje dyá xodyohe ya hinte ma ts'oquĩ ga tuxhe, pe nú'ahũ nehe hingyá xodyohũ, 'bũ gui camfrihũ ngu mi camfri nehe ra Abrá, nu'bú ne'ahũ ya hinte ma ts'oquĩ gui tuxhũ. Hangue de maya'bũ Ajuã bi xipa ra Abrá ra m̃ca noya ne bi 'ñembi: “Po rá ngue'i ma ga japi gatho ya ja'i 'bũ ja rá ngũni ra ximhai.” Njabũ m̃nga ra Mãca T'ofõ. ⁹ Hangue nu'ũ tó'o pe'tsa ra jamfri go gue'ũ njapi mahyẽgui co ra Abrá nú'a to'o bi me'tsa ra jamfri.

¹⁰ Pe nu'ũ tó'o hu yá m̃ai gue ma da mpøhø ngue'a øt'a nú'a m̃nga ra ndaxjua ley, nu'á hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuã, ngue'a hingui 'bũni 'na nú'a to'o tsa da 'yøt'a gatho nú'a m̃nga ra ndaxjua ley. Y ra Mãca T'ofõ enga njaua: “Nu'a tó'o hingui øt'a gatho nú'a xa t'ofõ ja ra ley, hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuã.” ¹¹ Nehe dí padihũ gue nu'ũ tó'o ri ðena ra ndaxjua ley, Ajuã hinda 'ñembi gue ya hinte ma ts'oquĩ tu, ngue'a nu'á hingui pe'tsa ra jamfri. Y ra Mãca T'ofõ ena gue nu'á tó'o pe'tsa ra jamfri, ya hinte ma ts'oquĩ tu, y nu'á pe'tsa 'nara 'ra'yo te. ¹² Pe nu'á tó'o ri ðena ra ndaxjua ley hingui pe'tsa ra jamfri. Nú'á mahyoni da 'yøt'e hmahã gatho nú'a m̃nga ra ndaxjua ley pa da za da me'tsa hmahã ra te pa nzãntho, ngue'a ra Mãca T'ofõ enga njaua: “Nu'a tó'o da 'yøt'a gatho ngu nú'a m̃nga ra ley, go gue'a da zudi ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda.”

¹³ Pe ma Zidadahũ ra Jesucristo go gue'a bi ñangaguihũ de rá cue Ajuã nú'a m̃nga ra ndaxjua ley gue da zudi nú'a to'o hingui øt'e gatho nú'a xa t'ofõ ja nura ley'a. Bi ñangaguihũ de rá cue Ajuã ngue'a go gues'e'a bi zudi rá cue Ajuã nú'a mri 'ñepcambahũ go xa zucjũ. Nu'á bi zudi rá cue Ajuã nu mi du ja ra pont'i, ngue'a ja ra Mãca T'ofõ xa t'ofõ njaua ne ena: “Nu'a tó'o da du ja 'nara za, go gue'a ya bi zudi rá cue Ajuã.” ¹⁴ Ra Zidada Jesucristo bi du pa bi ñangaguihũ de rá cue Ajuã. Bi njabũ pa hingue hõnse nuje dyá xodyohe bi za dá hañhe ra japi nú'a xqui hñã'tuabi ra Abrá. Nehe nú'ahũ hingyá xodyohũ bi za gá hañhũ nú'a ra japi'a. Nehe bi za dá hañhũ ra Mãca Ndahĩ nú'a xqui hñã'tuabi nú'ũ to'o da gamfri ra Zidada Jesu.

Ra ndaxjua ley y rá hñã'ti Ajuã

¹⁵ Zi cuhũ, nubyá nurá cohi Ajuã bi gohui ra Abrá ma ga hyẽcuabihũ ngu rá cohi 'nara ja'i. 'Bũ 'nara ja'i xa 'yøt'a 'nara cohi ne ya bi t'øt'e ngu nú'a ra cohi bi nja, nu'bú nura cohi'a ní ts'ũ hingui tsa to da huati nixi da patĩ, masque nura cohi'a go bi 'yøt'a 'nara ja'i. ¹⁶ Nde nubyá, Ajuã bi gohui 'nara cohi ndu ra Abrá co rá 'roho, y bi ñã'tuabi 'nara hñã'ti. Ajuã himbi 'ñemba ra Abrá: “Nú'ũ ri 'roho”, y nixi bi m̃a de gatho yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá. Nu Ajuã bi m̃a de 'nada rá 'roho ra Abrá, hangue bi 'ñena: “Nuri 'roho.” Y nubyá dí pahũ gue nura 'roho'a go gue'a ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ Nubyá ma ga xi'a'ihũ xá hño te ri bõnga nú'a dá m̃a de rá cohi 'nara ja'i. Ajuã bi gohui 'nara cohi ra Abrá nú'a mi e da cumpli ra Zidada Jesucristo. Y de mi gohi ra cohi bi thogui goho nthebe ne 'natema'ret'a njeyã, ñepũ ja bi thoca ra ndaxjua ley.

Hangue nura ndaxjua ley hingui tsa da huata nura cohi'a pa go da njabatho nú'a ra hñá'ti xqui ñá'ti Ajuá. ¹⁸ Pe nu'bú nú'u ya japi xqui ñá'ti Ajuá go di ehe hmahá de ja ra ndaxjua ley, nu'bú nuya japi'u ya hndí ehe de ja ra hñá'ti. Pe ra Abrá bi hñanga ra japi ngue'a njabu xqui ñá'tuabi Ajuá, hingue bi hñanga ra japi ngue'a bi 'yøt'a nú'a mąnga ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'bú çpa te bi t'unga ra ley? Ra ley bi t'uni pa bi za dá padihú nda'á gue'a ra ts'oqui. Nú'a ra ley'a bi muui asta nú'a ra pa bi zøhø ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a ra 'roho to'o xqui t'umba nú'a ra hñá'ti xqui ñagui Ajuá. Nura ndaxjua ley bi t'uni njaua: Ajuá bá pehna yá enxé pa bi umba ra ley ra Moise. Ha nura Moise go gue'a bi hñanga ra ley, ñepu bi umba ya ja'i. ²⁰ Pe nura cohi himbi t'uni ngu bi t'unga ra ley. Nura cohi go Ajuá sehe bi hyoqui co ra Abrá ne bi xipsé de ra hñá'ti. Hinto bi 'mande de gue'u ngue'a go guesé Ajuá bi 'yøt'e, y nu'á 'natho.

Nú'a bi 'yøt'a ra ndaxjua ley

²¹ Nu'bú, çha gue nura ley ri ncontraui nurá hñá'ti Ajuá bi ñá'tua ra Abrá? Hina, hingui tsa. Nura ndaxjua ley himbi t'uni pa da 'racjü ra te ma'ra'yo. Nu'bú xa t'uni hmahá 'nara ley nú'a xa zahmá xa 'racjü ra 'ra'yo te, nu'bú xa zahmá gue ya hinte gra tuhmahú ngue'a ndí denhú nura ley'a. ²² Pe nura ndaxjua ley hindi pøhø ya ja'i. Nu'á ena gue gatho ya ja'i pe'tsi te da duxa yá ts'oqui. Bi mąnga njabu ra ndaxjua ley pa bi za dá hañhú nú'a ra japi bi ñagui Ajuá ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øthú nú'a mąnga ra ndaxjua ley.

²³ Pe ante da zø ra Zidada Jesu pa dá camfrihú'a, nujá ndí 'buhú ja rá hmanda ra ndaxjua ley, y ja dá 'buhúni asta mi zøhø ra Zidada Jesu nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da 'ñehe. ²⁴ Hangue nura ndaxjua ley bi nja ngu 'nara 'bemú bi sujú hmahá asta ra pa bi zøhø ra Zidada Jesucristo. Bi sujú ra ley pa 'mefa bi za dá camfrihú ra Zidada Jesu, y hangue nubyá ya hinte dí tuhú. ²⁵ Ha núbya mi zøhø ra Zidada Jesu, ya hingo bi sujú ra ley.

²⁶ Nubyá gathoguihú ya yá batsiguihú Ajuá ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesucristo. ²⁷ Nujá stá nxistehehú ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesu, y nubyá ya dí 'buhú ngu gra 'múi'a. ²⁸ Nubyá ya hingui tahni to'o ra xodyo, to'o hingrá xodyo, to'o ra 'bego, to'o hingrá 'bego, nixi to'o ra 'ñhøhø, nixi to'o ra 'behñá, ngue'a gathoguihú ya dí 'nathohú ngue'a dí camfrihú ra Zidada Jesucristo. ²⁹ Nujá dí 'nathohú co ra Zidada Jesucristo, hangue necjü dyá 'rohohú de ra Abrá, y go ma metihú nehe nú'a ra japi bi ñá'ti Ajuá.

4

¹ Nubyá ma ga nhyeçuahú ngu 'nara batsi nú'a bi ts'ocubi rá tsogui. Nu'á masque go rá meti gatho nú'a bi ts'ocubi, 'bú hingui tsøsta yá jeya pa da manda sehe rá tsogui, nú'a ja ra uenda ngu 'nara 'bego ngue'a hindi manda sehe. ² Nura batsi'a 'búi ja yá hmanda nú'u to'o su'a ne nú'u to'o supabi nú'a bi ts'ocubi. Nu'á ma da manda asta da zøxa yá jeya nura batsi'a ngu nú'a bi mąnga rá dada ra batsi. ³ Necjü nehe, ante da zøhø ra Zidada Jesu ndí njahu ngu nú'a ra batsi himi tsøsta yá jeya, ja ra uenda ndyá 'begohú ndí pepu yá 'befi ya ndaxjua jamfri de ra ximhai. ⁴ Pe 'mefa bi zø ra pa de nú'a xqui beni Ajuá. Ñepu nu'á bá pehna rá T'u pa bi 'ñe bi mbatsi ja 'nara 'behñá ne bi 'múi. Nehe bi 'ñe bi 'múi ja rá hmanda rá ley ra Moise. ⁵ Bi 'ñe bi 'múi ja rá hmanda rá ley ra Moise pa bi za bi zigaguihú de rá hmanda nura ley'a pa njabu ya

hinga 'mɛgoɦu ja nura ley'a. Bi 'ñe bi mbatsiua ja ra ximhai pa njabu Ajuá bi za bi jabatsiguiɦu.

⁶ Y nubyá nujá ya dyá batsihũ de Ajuá y nu'á go gue'a ma Dadahũ. Y ya stá hañɦu ra Măca Ndahi nú'a bá pɛncahũ Ajuá pa bi 'mũi ja ma corasohũ. Hanguẽ nubyá co rá ts'edi ra Măca Ndahi dí emfũ Ajuá: “iNu'i go gue'i ma zi Dada'ihe!” ⁷ Hanguẽ nujá ya hindí njahũ ngu 'nara 'bego hingui t'umba ra tsogui. Ya dyá batsihũ de Ajuá y go ma metihũ nú'a ra tsogui bi ñagui Ajuá. Nu'á go gue'a bi 'racjũ nú'a ra tsogui'a ngue'a dí camfrihũ ra Zidada Jesucristo.

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofo pa hinto da yopa 'mɛgo ja yá hmanda ya ndaxjua jamfri

⁸ Nu'ahũ ma'met'o xi majuani hingui pahũ Ajuá. Nguí pɛphũ nú'u hingo gue'u Ajuá majuani. ⁹ Pe nubyá ha, ya gá pahũ Ajuá. Nú'á go gue'a 'met'o bi ba'ahũ ne bi zohnahũ pa gá pahũ'a. Nu'bú çhanja guí ne gui yopa penju ja yá ndaxjua jamfri ra ximhai nú'u hingui pɛ'tsa ra ts'edi pa da pøhøguihũ ne hinte ri muui? çHanja guí ne gui yopa 'mɛgoɦu de nuya jamfri'u? ¹⁰ Nu'ahũ xi grí jamasuhũ ya pa, ya zana, ya jeya, ne guí øthũ ma'ra ya ngo pa guí eñɦu gue njabu da za gui mpøhøɦu. ¹¹ Nugui dí tsu da njabatho nura 'bɛfi stá pɛfi con gue'ahũ.

¹² Zi cuhũ dí bante'ihũ gue gui 'ueguehũ de ra ndaxjua ley ngu stá njaga. Ngue'a ngui stá tsopũ ra ndaxjua ley pa stá nja ngu nguí njahũ hingui tenmahũ ra ndaxjua ley. Nu ndá zo'ahũ de rá noya Ajuá, nu'ahũ xi gá numahñoguihũ. ¹³ Nu'ahũ guí pahũ gue rá mũdi dá zo'ahũ de ra măca noya ngue'a ndrí hñeni, hanguẽ rá ngue'a dá 'bũpũ pa dá zo'ahũ. ¹⁴ Hingá utsaguihũ nixi gá cujũ masque numa hñeni mi xuhñã'ihũ. Gá 'racjũ ntsaya ha, ja ra uenda 'nará ɛnxɛ Ajuá xqui zøhø. Ne nguí øthũ ra uenda gue go gá umfũ ntsaya ra Zidada Jesucristo. ¹⁵ çHabũ bi ma nú'a ra hmate nguí pɛscahũ? Nugui drí damajuani gue xi nguí măcaguihũ asta nu'bũ xa za hmaha pøde xcá hañɦu hmaha ri dahũ pa xcá 'racjhmahũ. ¹⁶ Nu'bú çte bi ja? çHanja grí utsaguihũbya? çHa gue grí utsaguihũbya ngue'a dá xi'a'ihũ nú'a majuani?

¹⁷ 'Yobũ 'ra to'o rí dagui rí du por gue'ahũ, pe hingue pa ri hñohũ. Nu'a ne'ũ, ne gue da 'uec'a'ihũ de guecje, pa njabu go gui tenhũ'u. ¹⁸ Nzantho xá hño to'o da nu por gue'ahũ pe nú'bũ da nu pa ri hñohũ. Nugui xi grá tagui grá tu por gue'ahũ, masque ya hindí 'bui con gue'ahũ. ¹⁹ Ma zi cu'ihũ, ja ra uenda ma batsi'ihũ ngue'a dá zo'ahũ de rá noya Ajuá. Nurá mũdi ndá zo'ahũ xi dá sufri, ja ra uenda dá tho ya ugui ngu nja 'nara 'behñã thogui yá ugui. Dá thogui njabu pa bi za gá 'bũhũ ma'ra'yo. Y nubyá xi yopa tu ma mũi ma'na'qui ngue'a dí ne xi gui camfrihũ xá hño ra Zidada Jesucristo con gatho ri mũihũ. ²⁰ çHindí padi te ga øt'e con gue'ahũ, hanguẽ ga ne hmaha gue núbya 'bestho ga 'bui con gue'ahũ pa ga zo'ahũ ngu nú'a gui hoñɦu!

Ra Sara ne ra Agar ri nhyecuabi nú'u yoho ya cohi

²¹ Nú'ahũ guí ne gui tenhũ ra ndaxjua ley, xicjũ: çha gue hingui pahũ nú'a mąnga ra Ndaxjua T'ofu? ²² Ja ra Ndaxjua T'ofu mąnga njaua: Ra Abrá bi me'tsa yoho yá t'ũ. 'Na mrá t'ũ rá 'bego ra Abrá, ha nu'a ma'na mrá t'ũ nurá 'behñã'a, y nura 'behñã'a himrá 'bego. ²³ Nurá batsi ra 'bego bi 'mũi ngu xi rá 'bui gatho ma'ra ya batsi, hingue bi 'mũi dega hñã'ti. Pe nurá batsi nú'a himrá 'bego bi 'mũi dega hñã'ti. ²⁴ Nuya yoho ya nana ga hyecuahũ ngu nú'u yoho ya cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya ja'i. Nú'a ra 'behñã mrá thuhu ra Agar go gue'a mrá

'bego. Nú'á gue'a ri nhyecuauí nú'a ra cohi de rá ley ra Moise bi gohi Ajuá co ya xodyo nuni ja ra t'òhò Sinaí. Y nu'u tó'o ri ðena nú'a ra cohi'a go gue'u 'mëgo ja rá hmanda ra ndaxjua ley ngu bi 'mëgo nehe ra Agar co rá batsi ja rá hmanda ra Abrá. ²⁵ Ra Agar gue'a 'nara nt'udi de ra t'òhò Sinaí nuni Arabia. Nehe go gue'a 'nara nt'udi de ra Jerusale mapaya nuni habu yá hai ya xodyo, ngue'a nuya xodyo ri ðena nura cohi de ra ndaxjua ley nú'a bi hoca Ajuá ja ra t'òhò Sinaí, y go gue'u bi 'mëgo ja rá hmanda nú'a ra ley'a. ²⁶ Pe ra Sara nú'a ra 'bëhñá himrá 'bëgo go gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra Jerusale bí ja nuni mañá mahets'i. Y gatho núju dí camfrihu go dyá menguhu de guehni. Hangué hindyá 'bëgohu ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ²⁷ Nu ja ra Măca T'ofó bi mąnga njaua maya'bu de ra Sara ne ra Agar, ne ena:

Johya nú'i hinxcá nda'thi, nixi hinxa 'mu ri batsi;

mafi co ra johya ne con gatho ri mai, nú'i hinxcá thogui ya ugui ngu thogui
nú'u to'o 'bu yá batsi.

Ngue'a nú'i hinguí 'buhui ri dame bya, pe ñá'tsi ma'na ma gui pe'tsa ri batsi que nú'a to'o 'buhui ri dame bya.

²⁸ Hangué núju zi cuhu go guécju yá batsiguíhu Ajuá ngue'a njabu bi ñagui'a, ngu ra Isaac nehe bi 'mai ngue'a njabu xqui ñagui Ajuá. ²⁹ Ra Ismae bi 'mai ngu xi 'bui gatho ya batsi, y nu'á xi bi utsa ra Isaac nú'a bi 'mai dega hñá'ti. Nepya mapaya njabu. Núju stá yopa 'buhu ma'ra'yo co rá ts'edi ra Măca Ndahi, jacju hmaha nú'u to'o ri ðena ra ndaxjua ley pa necju hmaha ga tenhu ra ndaxjua ley ngu teni'u. ³⁰ Pe zte mąnga ra Măca T'ofó? Ra Abrá bi sipi gue da guuí rá 'bëgo co rá batsi, ngue'a nurá t'u ra 'bëgo himbi za bi ts'ocua ra tsogui. Nurá t'u ra Sara nú'a himrá 'bëgo, nu'á ha, go bi ts'ocua ra tsogui. ³¹ Hangué zi cuhu, dí njahu ngu rá batsi nú'a himrá 'bëgo, hindí njahu ngu rá batsi nú'a mrá 'bëgo.

5

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofó pa hinto da yopa menga ja ra ndaxjua ley

¹ Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi pəngaguihu de ra ndaxjua ley pa ya hinga 'buhu ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a. Hangué ma ga zedihu pa hinga yopa 'mëgohu ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a.

² 'Yòhu, núgui drá Pablo dí xi'ahu gue nu'bu da thu'ts'a'ihu ra seña, nu'bú ya hinda za te gui hañhu de ra Zidada Jesucristo. ³ Hangué osta ma da thu'ts'a'ihu ra seña, ngue'a nu'bu da thu'ts'a'ihu pe'tsi te gui 'yòthu nehe gatho ma'ra ya hmanda nú'u mąnga ja ra ndaxjua ley. Guehna dí yopa xi'a'ihu.

⁴ 'Bu guí beñhu gue hinguí ma gui tuhu ra ts'oqui ja rá thandi Ajuá ngue'a grí ðenhu ra ndaxjua ley, nu'bú ya xcá 'ueguehu de ra Zidada Jesucristo, ne ya xcá 'ueguehu de ra mpòhò nú'a bi 'racaguihu Ajuá po rá dąnga hmąte pəscaguihu. ⁵ Pe hinga ma ga mpòhòhu ngue'a drí ðenhu ra ndaxjua ley. Hina. Nujú dí tò'mhu gue hinte ma ga tuhu ja rá thandi Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu ne ngue'a ra Măca Ndahi 'bui ja ma corasohu. ⁶ Núju dí camfrihu ra Zidada Jesucristo, hinte ri muuí 'bu xa thuscaguihu ra seña o hina. Numa jamfrihu ri hnequi ja ma 'măihu po nuya hoga 'bëfi dí ðthu dega hmąte, nu'á ha, go gue'a ri muuí.

⁷ Nu'ahu nguí camfrihu hmaha xá hño. Nu'bú zhanja guí hophu to'o da 'yu't'ahu pa guí ne gui 'ueguehu de rá mąca noya ra Zidada Jesu ñeru gui tenhu ra ndaxjua ley? ⁸ Ajuá bi zohnahu pa xcá camfrihu, y hingo gue'a bi 'yu't'a'ihu pa guí ne gui 'ueguehu de ra mąca noya ñeru gui tenhu ra ndaxjua ley. ⁹ Nú'u

to'o'u't'ah_u, gue'u'nja ngu ra ixcaj_uni, ngue'a "co'na zi t_ui ra ixcaj_uni da japi da ixca gatho ra j_uni". ¹⁰ Pe nuguí dí camfri gue nu'ah_u, co rá mfats'i ra Zidada, hingui ma gui camfrih_u ma'na'ño de nú'a stá xi'ah_u. Y nu'u tó'o ri ts'oc'a ri mfenih_u ma da duxa ra ts'oqui, dá ngu'a dá ngu ra ja'i.

¹¹ Zi cuh_u, nu'b_u nuguí gra udi thofo hma_ha nú'a ra seña øt'a ya xodyo, nu'b_u hindri ãtsagui hma_ha'ñu. Pe nu'ú xi ri ãtsagui ngue'a dí ma gue ga mpøhøh_u nsøtho ngue'a dí camfrih_u gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u. ¹² ¡Nugui xi dí nehma da 'uegue de gue'ah_u nú'u to'o ri ts'oc'a ri mfenih_u!

¹³ Zi cuh_u, nujú xa zoncah_u Ajuá pa ya hinga 'mεgoh_u ja ra ndaxjua ley. Pe hingue ngue'a hindí 'mεgoh_u ja ra ndaxjua ley ma ga øth_u nú'a go ga neh_u. Hina. Nu'a ga øth_u hã, ga mádi_hu 'na ngu ma'na, ne ga mfaxh_u 'na ngu ma'na. ¹⁴ Da za ga cumplih_u gatho nú'a mangan ra ndaxjua ley 'b_u ga øth_u nuna hmandana, ena: "Mádi ri miqu'eiu ne su ngu grí nsu sehc." ¹⁵ Pe nu'b_u drí 'ñutsah_u ne drí ntunh_u 'na ngu ma'na, nu'á hã, ma ga nhuatih_u 'na ngu ma'na.

Yá 'befi nú'a to'o øtua rá paha rá ndo'yo, y yá 'befi nú'a to'o øtua rá paha ra Maça Ndahi

¹⁶ Dí xi'ah_u gue ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Maça Ndahi. Ha nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Maça Ndahi, hinga ma ga umbabih_u rá paha ma ndo'yoh_u. ¹⁷ Ngue'a nurá paha ma ndo'yoh_u ri ncontraui rá paha ra Maça Ndahi, y nurá paha ra Maça Ndahi ri ncontraui rá paha ma ndo'yoh_u. Nuri yohoya ri ntuhni ja ma mfenih_u, hangue rá ngue'a hingui tsa ga øth_u nú'a dí beñh_u ga øth_u. ¹⁸ Pe nu'b_u dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra Maça Ndahi, ya hingo dí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'a tó'o øtua rá paha rá ndo'yo, faditho nuya ts'o'befi øt'e: ra zinga medinth_ui, xi ra 'ñe'behñã, øt'a ra nts'udi, ne øt'a gatho nú'a go da ne. ²⁰ Nura ja'i'a xøcambeni ya c'oi ne camfri ra nt'ete, ra 'yatsate ne ra 'yøt'atuhni, nzantho ne go da nsehc, ra cue, ra nehmyã, ri ho to da ntsanoyauí, ra 'y_u'tate ne 'ueca ya ja'i. ²¹ Ri hyøca ya t'øt'e, ra hyote, ra tixfani, ne øt'a ya ts'ot'øt'e ora ri ti, ne øt'a ma'ra ya ts'ot'øt'e nguyatho. Dí xi'ah_u ma'na'qui ngu ya stá xi'ah_u gue nu'u tó'o xi ri ho da 'yøt'a nuya t'øt'eya, hinda za da 'm_u nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá.

²² Pe nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Maça Ndahi, nu'b_u ga pe'tsh_u ra hmate, ra johya, ra hoga'm_ui, ra nts'etuate, ra t'equ'ei, ra hoga paha, ra jamfri, ²³ ra hñoja'i, ra ntsuni. Guehya gatho ri 'racj_u ra Maça Ndahi. Y nura ley hingui xicj_u gue hinga øth_u nuya t'øt'eya. ²⁴ Núj_u ya stá camfrih_u ra Zidada Jesucristo, ya hindí umf_u rá paha ma ndo'yoh_u ngue'a ya stá pont'i_hu ma ndo'yoh_u, y nubyá ya stá tsoh_ub_u ya ts'omfeni ndí pe'tsh_u. ²⁵ Nubyá nura Maça Ndahi go gue'a 'b_ui ja ma corasoh_u. Hangue ma ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u'a.

²⁶ Hinga ma ga 'ñiets'i_hu, y nixi ga nxasteh_u 'na ngu ma'na, y nixi ga hyøcuah_u nú'a pe'tsa ma'ra ma cuh_u.

6

Ga mfaxh_u 'na ngu ma'na

¹ Zi cuh_u, nu'b_u 'nara cu sta ãamfri da 'yøt'a 'nara ts'oqui, núj_u dí 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Maça Ndahi, ma ga zofoh_u nura cu'a co ra hmate pa da yopa mengui. Ga jamasuh_u de guecseñeñ_u nehe, pa hinga øth_u 'nara ts'oqui nehe.

² Ma ga mfxaxh_u 'na ngu ma'na ga hñacua 'bats'ih_u, pa njab_u ga øth_u nú'a ri mandaguih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo gue ga mádi_u 'na ngu ma'na.

³ Pe nu'bu_u 'nara cu ri 'ñets'i gue xi ma'na ra dangui que ma'ra, nura cu'a ri hñat'a she, ne hinga majuani ra dangui ngu beñ'a. ⁴ Hangué cada 'na de guecj_u ga hanth_u xá hño nú'a dí pefih_u. Nu'bu_u hã, da za ga johyah_u de nú'a gra 'buh_u, hingue ga 'ñets'ih_u ga eñh_u gue ma'na dí 'buh_u xá hño que ma'ra. ⁵ Ngue'a cada 'na ri hñase rá 'bats'i, ne ma da dãdisé.

⁶ Nu'a tó'o t'utuabi rá noya Ajuã, mahyoni da umba 'nara hoga mfats'i nú'a to'o utuate.

⁷ Hinda ma da hyacj_u ma mfenih_u. Ajuã hingui tsa to dí 'ñeni. Gatho nú'a ga poth_u, gue'a ma ga xofoh_u. ⁸ Nu'bu_u núj_u ga umf_u rá paha ma ndo'yoh_u ne ga øth_u ya ts'oqui, nu'bu_u ga xofoh_u ra du pa nzantho. Pe nu'bu_u ga ø'tuah_u rá paha ra Maça Ndahi ne ga øth_u ra hñoja'i, nu'bu_u ga xofoh_u ra te pa nzantho. ⁹ Hangué hinga tsayah_u ga øth_u ra hñoja'i, ngue'a ma da zø ra pa ga hanga ma sofoh_u, nú'bu_u hinxa zabiguih_u. ¹⁰ Hangué núbya ja ma ts'edi_u, gatho ya ja'i ga ø'tuabih_u ra hño, ma'na nuya gamfri.

'Nara ñã'tsa ts'ofone ra nzenjua pa ya cu

¹¹ Hyanth_u hangu yá ndangui ya letra dí op'ah_ubya co ma 'ye she. ¹² Nú'u to'o ri manda da thu'ts'ah_u ra seña, go gue'u ne da pønga yá hmi co ya xodyo. Nu'ú da nehma gue da thu'ts'ah_u ra seña pa njab_u hinda t'utsa'u. Ngue'a 'bu da mañ'u gue ga mpøhøh_u nsøtho 'bu ga camfrih_u gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u, nu'bu_u da t'utsa'u. ¹³ Pe nixi gue'u, masque thu'tsua ra seña ja yá ndo'yo, pe hingui øt'a gatho nú'u ma'ra ya hmada manga ja ra ndaxjua ley. Pe nu'ú da nehma gue ne'ah_u da thu'ts'a'ih_u ra seña pa njab_u da johya'u ngue'a ya gui 'yøth_u ngu øt'u. ¹⁴ Pe nugui ga johya nsøtho ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguih_u, hingue ga johya de ma'ra ya t'øt'e. Nu mi du'a ja ra pont'i, ja ra uenda nequi dá tuga, y nubyá ya stá tsop_u gatho ya t'øt'e de ra ximhai, y pa guequibya ya hinte ri muui nuya t'øt'e'u. ¹⁵ Núj_u dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'bu xa thuscaguih_u ra seña o hina. Numa 'ra'yo 'mũih_ubya hã, go gue'a ri muui. ¹⁶ Y nú'ah_u guí camfrih_u nehe ngu núna dí ma, Ajuã da hñup'a ri mũih_u ne da me'ts'ah_u ra huecate. Y núj_u dí camfrih_u go guecj_u majuani rá hniniguuih_u Ajuã.

¹⁷ Pa rí 'ñep_u hindí ne to da tsøtca ma mũi, ngue'a nugui dí hã ja ma ndo'yo ya seña de ya mfei bi t'aqui ngue'a dí pøpabi ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u, zi cuh_u. Njab_u gue'a.

RA EFESIO

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME EFESO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Efeso

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Dí op'ah_u nú'ah_u zi cuh_u guí 'buh_uhub_u Efeso guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne yá met'i'ih_u Ajuá. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñentho.

Ajuá xa japi nú'u to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo

³ Ga xocambeni_u Ajuá ma Dadah_u nú'a to rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a nú'a xa 'racj_u gatho nú'u ya japi ja pa guecj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ja ra uenda ya dí 'buh_u con gue'a nuni mahets'i. ⁴ Ante da hyoca nuna ra ximhai, nú'a ya xqui huancah_u pa ga 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa njab_u strá nt'axiguih_u ne hingra pe'tsh_u ni 'nara ts'oqui ja rá thandi'a. ⁵ Ante da hyoca ra ximhai, nú'a ya xqui hñuxcah_u po rá danga hmate pa bi jabatsiguih_u'a. Hangué bá pehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi njab_u ngu nú'a xqui hñuxcah_u. Gue'a rá paha'a, hangué bi beni njab_u da 'yot'e. ⁶ Nú'á po rá hñoja'i bá penciah_u rá hmāca T'u pa bi jabatsiguih_u, pa njab_u nuju xi ga e'tsua_u rá nsu po nú'a ra hñoja'i pescaguih_u. ⁷ Ngue'a po rá hñoja'i bá pehna rá hmāca T'u pa bi manga rá ji ja ra pont'i, y njab_u bi gutca ma thaih_u'a, ne bi pungah_u gatho ma ts'oquih_u ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. ⁸ Nehe ngue'a ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u hangué bi 'racj_u ndunthi ra mfeni ne ra mfadi, ⁹ pa bi za dá pah_u nú'a himi fadi ma'met'o nú'a xqui beni da 'yot'e'a de rá paha sehe. Y go bi hñuxa ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa go da 'yot'e gatho ngu nú'a xqui beni maya'bu. ¹⁰ Nú'á go gue'a ma da nda de gatho nú'u bí 'bu mahets'i ne nú'u 'bucua ja ra ximhai. Go gue'a xqui beni Ajuá da 'yot'e. Y ma da njab_u nú'a ra pa'a ngu xa beni Ajuá da nja.

¹¹ Ajuá bi huancah_u desde rá madi pa dyá batsiguih_u'a pa da 'racj_u gatho ngu nú'a xqui beni da 'racj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. Gue'a xqui beni da 'yot'e Ajuá, ne nú'a ot'e ngu nú'a xa beni ne ngu nú'a ri ho'a da 'yot'e. ¹² Ajuá bi 'yot'a njab_u pa núje dyá madi gamfrihe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ga e'tsuahe rá nsu'a, pa njab_u ma'ra da nsunda'a nehe. ¹³ Y nu'ah_u nehe ya xcá 'yotua_u rá noya'a nú'a xicj_u hanja da za grá mpohoh_u, ne xcá camfrih_u. Hangué nubyá guí 'nathoh_u nehe co ma Zidadah_u ra Jesucristo ne guí e'tsua_u rá nsu Ajuá nehe. Ne ra Māca Ndahi 'bui ja ri corasoh_u nehe, ngu nú'a xqui ñatcah_u Ajuá da 'racj_u. Y nú'á go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguih_u Ajuá ngue'a 'bui ja ma corasoh_u. ¹⁴ Nehe ngue'a ra Māca Ndahi 'bui con guecj_u dí pah_u gue Ajuá ma da 'racj_u nehe gatho nú'a xa ñatcah_u da 'racj_u nu stí zixcah_u de nuna ra ts'oximhai pa ma grá 'buh_u 'nadb_u con gue'a. Gatho gue'a da 'yot'a Ajuá pa ma'na dra nsunda'a ne da t'e'tsua rá nsu.

Ra apostol Pablo apa Ajuá pa da umba ra mfadi ya gamfri

¹⁵ Nguí stá øde gue xcá camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, nehe stá øde de nú'a ra hmäte guí pe'tsua_u gatho nú'u ma'ra yá batsi Ajuá. ¹⁶ Hangue desde dá øde njab_u, cada dí apa Ajuá por gue'ah_u, hindí tsaya ga umbabi njamadi'a por gue'ah_u. ¹⁷ Ajuá ma Dadah_u go gues'e'a xá nsunda ne go gue'a bá pehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi 'ñutca_ugaih_u tengu rá 'mui'a, dí apabi gue da 'ra'ah_u ra mfadi ne ra hoga mfeni co rá ts'edi ra Mäca Ndah_u, pa ma'na da za gui pah_u'a. ¹⁸ Nehe dí apabi'a da xoc'a ri mfenih_u pa gui pah_u xá hño gue dí tøm_uh_u ga 'buh_u con gue'a ngue'a bi zonca_u pa dyá metiguih_u'a. Nehe dí apabi pa gui pah_u tengu yá nsunda nuya hño xa ñatca_u da 'rac_u ngue'a yá batsiguih_u'a. ¹⁹ Nehe dí apabi'a pa gui pah_u hangu rá ndangui rá ts'edi'a. Y nura ts'edi'a gue'a faxca_u nú_u stá camfrih_u'a. ²⁰ Y guet'a rá danga ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne bi japi bi nangui de hab_u xqui nt'agui. Nep_u bá umba rá hudi ja rá 'ñei'a nuni mahets'i. ²¹ Nehe bi hñuts'i'a pa da ndá de gatho ya ndá, ne de gatho nú'u to'o hã ra ts'utbi ne ra ts'edi ne ra hmanda nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Nehe bi umba 'nara nsu nú'a xi ra dangui de gatho ma'ra ya nsu nú'u ja ne nú'u ma da nja. ²² Nehe bi hñuts'i pa da ndá de gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. Nehe bi thuts'i'a pa go dra ñaxu de ra nija, y nu_u go guec_u rá nijaguih_u'a. ²³ Ha nú_u rá nijaguih_u'a go guec_u rá ndo'yoguih_u nehe, hangue con guec_u ri nxøgue rá ndo'yo'a, ne dí oh_u ja rá 'ye'a, ne o ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui.

2

Nu'u tó'o xa gamfri, xa mpøhø po rá hñoja'i Ajuá

¹ Nu'ah_u xqui 'medih_u hmahã ma'met'o ja ya ts'oqui ne nguí øth_u ya nts'o'mui, pe Ajuá ya xa 'ra'ah_ubya 'nara 'ra'yo te. ² Nu'ah_u nguí øth_u ya ts'oqui ngue'a ngri denbah_u rá 'mui ra ximhai, ne nguí ø'tuah_u rá paha ra ndá de ya ts'ondahi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nú'u hingui øta Ajuá. ³ Ma'met'o gathoguih_u ndí 'buh_u nehe ngu gra 'mu'u, ne ndí ø'tuah_u yá ts'onc'at'i ma ndo'yoh_u, ne ndí øth_u gatho nú'a ndí benga ja ma mfenih_u xá nts'o. Hangue nu_u hønse rá cue Ajuá ndí tøm_ubah_u xa zhc_u ngu nú'a ma da zudi nú'u hingyá gamfri. ⁴ Pe Ajuá xi ra dangui rá nthecate ne rá hmäte pa guecaguih_u. ⁵ Hangue ngu bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, njab_u nehe bi 'rac_u ma 'ra'yo teh_u, ngue'a ya stí 'mehmah_u ja ma ts'oquih_u, ja ra uenda ya stí tuhmah_u. Hangue po rá hñoja'i Ajuá bi pøhøguih_u. ⁶ Nehe ngu bi gaxa ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de hab_u xqui nt'agui, njab_u nehe bi gaxca_u, ne ja ra uenda ya dí hudih_u co ma zi Hmuh_u nuni mahets'i, ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. ⁷ Bi 'yøtca_u njab_u pa nuya pa bra 'ñep_u ma da fadi tengu rá ndangui rá hñoja'i bi mescah_u, ne tengu ra hño bi 'yøtca_u ngue'a bá pehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi pøhøguih_u. ⁸ Ajuá po rá hñoja'i bi pøhøguih_u ngue'a dá camfrih_u, y hingue de guec_uh_u, nu Ajuá go gues_u bi 'yøt'a gatho pa bi pøhøguih_u. ⁹ Hinto xa mpøhø po 'nara hoga 'befi xa 'yøt'e, pa njab_u hinda za to da 'ñets'i. ¹⁰ Ajuá go gue'a bi hogaguih_u ma'ra'yo ngue'a ya dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Y bi hogaguih_u ma'ra'yo pa da za ga øth_u gatho nú'a xá hño ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'b_u ga øth_u.

Nu'u ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo ya bi mádi po ra Zidada Jesucristo

¹¹ Hangue por gue'a nú'ah_u hingyá xodyoh_u oguí pumfrih_u gue desde maya'b_u gatho nú'u ya ja'i himyá xodyo mi 'bui yab_u de Ajuá, ne nixi himi pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo ngu pe'tsa ya xodyo. Hangue nuya xodyo xi bi

utsa'ih_u ne bi hñump'ah_u gue gyá ja'ih_u dega 'ñaseña, masque nura seña'a go 'nara ja'itho nú'a to øt'e. ¹² Ma'met'o nguí 'buh_u yab_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne nguí 'buh_u 'namb_u de ya me Israel nú'u to'o ya xodyo. Nu'ah_u himri 'ñep'ahmah_u nú'a ra cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya me Israel, nixi hingo mri metih_u nú'a xqui hñá'tuabi'u. Nixi te nguí tømahmah_u ngu nú'a guí tømhabya, ne nixi nguí pahmah_u Ajuá. ¹³ Ma'met'o nu'ah_u nguí 'buh_u yab_u de Ajuá, pe nubyá ya gá jonih_u con gue'a ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi manga rá ji po rá ngue'ah_u ne ya guí 'nathoh_u con gue'a. ¹⁴ Núje dyá xodyohe ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u, po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi huata nú'a ra nthaqi dega nt'utsate xqui 'uegah_u. Y bi 'yøt'e pa dá 'nada ra hninih_u ne pa dá mádi_u. ¹⁵ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'b_u bi huata nú'a ra nt'utsate, ngue'a gue'b_u bi hñacua rá ts'edi ra ndaxjua ley con gatho ya hmada ne yá nzai. Hange de nú'u yoho ya hnini, nu'á bi hyoca 'nada ra hnini ngue'a ya bi 'natho con gue'a. Hange ya bi za bi mádi'u. ¹⁶ Nu mi du ja ra pont'i'a, gue'b_u bi huata nú'a ra nt'utsate mi pe'tsa nú'u yoho ya hnini'u. Hange nubyá bi za bi mádi'u ne bi za bi mádi'u nehe co Ajuá, ngue'a ya bi 'nada ra ndo'yo'u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Hange numa zi Hmuh_u ra Jesucristo bi 'ñehe pa bi zocaguih_u ne bi xicj_u gue ya bi za dá mádi_u co Ajuá, nú'ah_u nguí 'buh_u yab_u de gue'a ne núje dyá xodyohe ndí 'bue guetb_u de gue'a. ¹⁸ Y nubyá ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi du por guecj_u, gathoguih_u ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo da za ga jonih_u co Ajuá ma Dadah_u co rá ts'edi ra Maça Ndahi nú'a xa t'acj_u mahyegui. ¹⁹ Hange por gue'a nu'ah_u ya hingui 'na'ñohe nixi gyá nzøøh_u, ngue'a nubyá ya gyá menguh_u de ja rá hnini Ajuá nehe, ne yá batsi'ih_u nehe'a ngu gatho ma'ra ya gamfri. ²⁰ Y mahyegui ya dí 'buh_u ja rá nija Ajuá. Nurá nija Ajuá nja ngu 'nara ngu thoqui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo nja ngu ra madi do xa 'begui pa bi thoqui ra nija, y núje dyá apostolhe ne nú'u ma'ra yá 'meñni Ajuá go guecje dí njahe ngu dyá madi jadohe, ha nu'ah_u guí njah_u ngu ya do ri he'tsa nú'a ra jado. ²¹ Y ngu 'nara ngu ri bøts'e mahyegui yá jado, y nura madi do go gue'a ri ndude gatho rá hñ_u ra ngu, njab_u necj_u rá nijaguih_u Ajuá 'yo grá ntehu. Ne dí 'yoh_u co 'nada ra mfeni co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, y go gue'a ri 'racj_u ra ts'edi pa núj_u rá nijaguih_u Ajuá ga 'buh_u strá nt'axi. ²² Ngu'ah_u nguje dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne go grá 'yo grá ntehu mahyegui con gatho ma'ra ya gamfri pa drá maça nijaguih_u Ajuá hab_u da za da 'mai rá Maça Ndahi Ajuá.

3

Ra apostol Pablo bi thuts'i pa da xipa rá noya Ajuá nú'u to'o himyá xodyo

¹ Hange ringue'a dí apabi Ajuá por gue'ah_u, núj_u drá Pablo dí jot'ua fadi ngue'a dí pepabi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne ngue'a dí zo'ah_u de gue'a, nú'ah_u hingyá xodyoh_u. ² Pøde ya guí padih_u gue Ajuá po rá hñoja'i xa 'berpcagui pa ga xi'ah_u de rá maça noya'a. ³ Nú'a go gues'e'a bi xicagui pa go dá padí nú'a mi beni'a, y nú'a bi xicagui himi faditho. Y go gue'a ya stá op'ah_u masque co 'na yoho ya noya ja nuna cartana. ⁴ Y nu xcri hñe'th_u, ma da zo ri mfenih_u gue Ajuá go bi xicagui nú'a mi beni go da 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁵ Y nú'a bi xicagui hinto xqui badi ma'met'o. Pe nubyá h_u, po rá Maça Ndahi Ajuá stá pahe nú'a mi beni'a, núje dyá 'meñnihe de gue'a ne dí mamfe rá noya'a. ⁶ Ne guehna nú'a bi xicagui Ajuá gue nú'u hingyá xodyo ya da za da mbatsi de Ajuá nehe, mahyegui ngu ya xodyo. Hange

núje dyá xodyohe ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u ya dí 'nada ra ndo'yoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ne gathoguih_u go ma metih_u nú'ú yá hñ'a'ti Ajuá ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dí camfrih_u ra maça noya. ⁷ Y nú'a ra maça noya'a go xa hñuxcagui Ajuá pa ga xi'ah_u'a. Gue'a ra maça 'befi bí 'racagui Ajuá po rá hñoja'i co rá danga ts'edi. ⁸ Pa guequi dí beni gue hinte drí muui de gatho ma'ra ya cu. Pe Ajuá po rá hñoja'i bí 'racagui nuna ra hoga 'befi pa ga xi'ah_u nú'ah_u hingyá xodyoh_u de gatho ya danga japi nú'ú drí t'acj_u ngue'a dí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Xi ndunthi'ú, ne hinda za ga pah_u hangu yá ndunthi'ú. ⁹ Y Ajuá xa 'becp_ugagui ga xipabi gatho ya ja'i nú'a xqui beni maya'b_u ne hinxqui 'ñuditho. Nehe go guet'a Ajuá bi hyoca gatho nú'a te ja ne gatho nú'ú 'bui. ¹⁰ Nú'a mi beni Ajuá hinxqui 'ñudi maya'b_u, pe nubyá h_a, ya xa 'ñutcaguih_u nú'ú rá nijaguih_u'a. Y po rá nguec_u, asta nuya enxe nú'ú bí h_a ra ts'edi nuni mahets'i ya pađi nehe'ú nú'a xqui beni Ajuá. ¹¹ Ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'b_u gue'a bi nja, y numa zi Hmuh_u ra Jesucristo xqui thuts'i pa go gue'a da 'ñehe da 'yot'a nú'a xqui beni Ajuá. ¹² Nú'ú dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hangue dí pe'tsh_u ra nseq_ugui ga ñah_u co Ajuá nsi ra ntsu ni ra ntsa ngue'a dí camfrih_u'a. ¹³ Hangue oguí tu ri muih_u ngue'a dí tho ya ts'othogui por gue'ah_u. Nu'a gui 'yoth_u, johyah_u, ngue'a nú'a dí thogui go 'nara hño pa gue'ah_u.

Rá hm_ate ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁴ Hangue ringue'a drí ndandiñahmu ja rá thandi Ajuá ma Dadah_u nú'a to'o rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁵ Go guet'a rá Dada nehe gatho nú'ú to'o camfri ne 'buc_uatho ja ra ximhai ne nú'ú ya bí 'bui nuni mahets'i. ¹⁶ Go gue'a ma Dadah_u nú'a to'o xi ja ndunthi yá japi pa da 'racj_u, dí apabi da 'ra'ah_u ndunthi ra ts'edi po rá Maça Ndáhi'a. ¹⁷ Nehe dí apabi gue da zedi ri jamfrih_u pa da 'mui xá hño ri corasoh_u ngue'a ja guehni 'bui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne pa gui 'buh_u xá hño ja rá hm_ate Ajuá, nja ngu ya 'y_uza ri cuna mbo ra hai. ¹⁸ Nehe dí apabi Ajuá pa da za gui pah_u xá hño hangu rá ndangui ne rá nsunda rá hm_ate ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngu dí apabi da bađi nehe gatho ma'ra ya gamfri. ¹⁹ Dí apabi pa gui paťuah_u rá hm_ate'a, masque nurá hm_ate ma'na ra dangui que ma mfenih_u. Nehe dí apabi Ajuá gue xi da 'yoda ri mfenih_u'a, pa njab_u da za gui hñañh_u gatho nú'a ne da 'ra'ah_u'a, ne gui 'buh_u ngu gra 'mui'a.

²⁰ Nubyá drá nsunda Ajuá nú'a to'o h_a ra ts'edi pa ma'na xi da 'yot'a ndunthi de gatho nú'a dí aph_u ne nú'a dí beñh_u ngue'a nu'a xi ja rá ts'edi, y nurá ts'edi'a ri mpefi ja ma corasoh_u. ²¹ ¡Nú'ú rá nijaguih_u Ajuá ne drí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nzantho ga nsundah_u Ajuá desde nubya y pa nzantho! Njab_u gue'a.

4

Dí 'nathoh_u po ra Maça Ndáhi

¹ Nguí dí jot'ua fadi po rá noya ma zi Hmuh_u, hangue hñuxh_u nt'ode xá hño núna dí xi'ah_u. Dí bante'ih_u gue gui 'yoh_u xá hño ngu ri 'ñehe ngue'a Ajuá xa zohñ'ah_u pa dyá bats'i'ih_u'a. ² Ogrí 'ñets'ih_u. Mpe'tsuah_u ra t'equ'e'i 'na ngu ma'na, ne nts_utuah_u 'na ngu ma'na, ne máđih_u 'na ngu ma'na. ³ Nu'ah_u guí 'nathoh_u ngue'a ra Maça Ndáhi 'bui ja ri corasoh_u, hangue 'yoth_u ra ts'edi pa gui pe'tsh_u 'nada ra mfeni ne gui 'buh_u co ra hoga'mui. ⁴ Nuj_u dí 'nada ra ndo'yoh_u co ma zi Hmuh_u. 'Nada ra Maça Ndáhi 'bui ja ma corasoh_u.

Ajuá xa zoncahu pa ga pe'tshu 'nada ra nthø'mate. ⁵ 'Nada ma zi Hmuhu dí xøcambenihu. 'Nada ra jamfri dí pe'tshu. 'Nada ra sistehe stá hañhu. ⁶ 'Nat'a Ajuá 'bui, ne go gue'a ma Dadahu ne ra Dada de gatho nú'u ma'ra to'o camfri'a. Y nú'a go gue'a ri manda de gatho, ne go gue'a 'bui con guecju, ne 'bui ja ma corasohu cada 'na de guecju.

⁷ Cada 'na de guecju ma zi Hmuhu ra Jesucristo xa 'racju 'nara 'befi pa ga pehu y nehe bi 'racju ra mfadi ne ra ts'edi pa ga pehu nú'a ra 'befi xa 'racju.

⁸ Hangue bi nja ngu nú'a manga ja ra Maca T'ofu habu ena:

Ma zi Hmuhu bi ntate de nú'a to'o xqui ntatehma, nepu bi yopa mengui pa mahets'i,

ne de guehni bá pempa ra ts'edi ya ja'i pa bi umba yá 'befi cada 'na.

⁹ ¿Te rí bøni da 'ñena nú'a ra noya ena gue ma zi Hmuhu "bi yopa mengui pa mahets'i"? Ne da 'ñena gue nú'a mbi 'bu mahets'i nepu bá cai pa guecua ja ra ximhai. ¹⁰ Y nú'a bá cai pa guecua ja ra ximhai, go guet'a bi yopa menga mahets'i pa da manda gatho nú'a te ja ne nú'u 'bui. ¹¹ Nú'a bi 'racju ma 'befihu ne bi 'racju ra mfadi ne ra ts'edi pa ga mpehu ja rá 'befi'a. Bi hñuxcaguihu 'ra dega apostol, ma'ra pa da mamba rá noya Ajuá, ma'ra pa da zofu ya ja'i, ma'ra pa da ma'yo ja ya nija, y nu ma'ra pa da nxahnte ja ya nija. ¹² Hangue numa zi Hmuhu njabu bi hñuxa nú'u ya mfe'u co 'rama'naño yá 'befi bi umbi pa da maxa gatho ma'ra ya cu, pa njabu nehe nú'u ma'ra ya cu da mfei nú'a ra 'befi xa t'umbi. Nú'a bi 'yøt'a njabu pa ma'na da te rá nija. ¹³ Hangue njabu drí mfaxhu 'na ngu ma'na, asta hinga camfrihu xá hño co 'nada ra mfeni, ne asta hinga pahu xá hño ma zi Hmuhu ra Jesucristo rá T'u Ajuá, ne asta hinga 'buhu xá hño ngu gra 'm'a. ¹⁴ Ya hinga njahu ngu ya batsi rí maua rí mani pa go ga tenhu ma'ra ya nt'utuete nú'u xa bense ya ja'i ja yá ts'omfeni ne utcaguihu 'ñena xi majuani nú'a udi pa da hyacjhmahu. ¹⁵ Nu'a mahyoni ga øthu, ga sigui ga tenhu nú'a xi majuani co ndunthi ra hmate, pa njabu ma'na ga 'buhu xá hño ngu gra 'm'u ma zi Hmuhu ra Jesucristo nú'a to ra ñaxu de ra nija. ¹⁶ Nura nija nja ngu rá ndo'yo 'nara ja'i ri mpefi mahyegui. Numa zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho, ne go gue'a 'racju ra ts'edi pa ga pehu nú'a ra 'befi xa 'racju'a. Ha nujá drí mpefihu mahyegui ne drí mfaxhu 'na ngu ma'na ne drí mádihu 'na ngu ma'na. Hangue njabu ma'na rí te rá nija Ajuá.

Ga 'buhu 'nara 'ra'yo 'mui ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo

¹⁷ Dí 'bep'ahu de rá thuhu ma Zidadahu, ne dí xi'ahu gue ogui 'yohu ngu gra 'ño nú'u hingyá gamfri, ngue'a gatho nú'a bengá ja yá mfeni'u hinte ri muui, ¹⁸ ne xa zo ra 'bexuui ja yá mfeni. Nu'ú hinxá ne xa baði nú'a majuani ngue'a xi xá me yá coraso, hangue hingui pe'tsa ra 'ra'yo te ngu nú'a ri 'racju Ajuá. ¹⁹ Ni ts'u otho yá tsa, hangue xi xa 'ñent'a ja ya ts'oqui pa da 'yøt'a gatho nú'a go da ne'u con gatho yá paha. ²⁰ Pe numa Zidadahu ra Jesucristo hinxá 'ñu't'ahu gui 'yøthu njabu. ²¹ Ngue'a xcá 'yøhu de gue'a ne xa t'u't'ahu nú'a majuani ngu nú'a bi 'ñudi'a. ²² Hangue por gue'a 'uehu de nú'a ri ndaxjua 'máihu gui pe'tshu, ngue'a xi xá nts'o nú'a ra 'm'ai'a, ngue'a nuri ts'omfenihu go gue'u ha'ahu pa gui nts'ocju. ²³ Ne 'buhu co 'nara 'ra'yo mfeni xá nt'axi. ²⁴ Nehe 'buhu 'nara 'ra'yo 'mui, ngue'a Ajuá ya bi yopa hyoc'ahu ma'ra'yo pa gui 'buhu ngu gra 'm'ai'a, pa njabu xi majuani da za gui 'yohu xá hño co 'nara mfeni strá nt'axi.

²⁵ Hangue por gue'a hyehabu ya nc'uamba, mañhu nú'a majuani 'na ngu ma'na, ngue'a gathoguihu ya dí 'nada ra ndo'yohu.

²⁶ Nu'bu gui ncuehu, oxcrí øthu 'nara ts'oqui co ra cue, ne oxcrí ncuehu ya'a,
²⁷ pa njabu hinda da'ahu ra ts'ondahi.

²⁸ Nu'a tó'o ra be, ya odri mpe. Ma'na xá hño dá gu 'nara 'befi ne da mpefi xá hño, pa njabu da za da mats'i nú'u to'o hingui tsapabi.

²⁹ Pa gui ñahu, oguí ñahu co ya ts'onoya, ñahu xá hño pa da za gui nuphu yá mfeni nú'u to'o da 'yø'ahu. ³⁰ Ne oguí japhu da du rá mui rá Maca Ndahi Ajuá nú'a to'o 'bui ja ma corasohu, ne go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguihu Ajuá, ne nu'á ri sugaguihu asta hinda zixcaguihu Ajuá pa mahets'i pa grá 'buhuni con gue'a.

³¹ Nu'bu te da t'ø't'a'ihu, osti tsø't'a ri muihu. 'Bu to da xax'ahu, oxqui ncuehu nixi gui má'tihu ne nixi gui ntsanihu, ne oxqui øthu ma'ra ya ts'ot'ø't'e. ³² Nu'a mahyoni gui 'yøthu, gui nhyoja'ihu 'na ngu ma'na ne gui má'dihu 'na ngu ma'na, ne mpumbahu 'na ngu ma'na, ngu Ajuá xa pun'ahu por nú'a bi 'yø'te ra Zidada Jesucristo.

5

Hanja rí 'ñepi da 'mui nú'u to'o yá batsi Ajuá

¹ 'Yøthu ra ts'edi gui tembahú rá 'mui Ajuá, ngue'a gyá hmaça batsihu de gue'a. ² 'Buhu co 'nara hmate, ngu bi macaguihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne bi du por guecju. Bi unse rá te pa bi tho pa bi gutca ma thaihu, y nurá du'a bi hñani Ajuá ngu 'nara 'baha nú'a yuni xá cahi ne bi ho'a.

³ Núju dyá gamfrihu hinga hñuxhu 'nara 'behña nú'a hingo ma 'behñahu, nixi ga øthu ma'ra ya ts'onc'at'i de ma ndo'yohu, nixi ga øthu ra nduste co ra ts'onc'at'i dí pè'tshu, y nixi ga beñhu pa ga mañhu de nuya ts'ot'ø't'eya. ⁴ Hinga mañhu ya noya dega 'betsa, nixi ga 'ñant'uhu co ya noya xá nts'o, nixi ga thøta ma nehú te ga mañhu, ngue'a hindí 'ñepcahu ga øthu njabu. Nu'a ga øthu, ga xøcambenihu Ajuá. ⁵ Ya guí pahú gue nu'u tó'o xi ya 'ñeja'i hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá ne de ma zi Hmuhu ra Jesucristo, nixi nú'u ma'ra to'o ø't'a ma'ra yá ts'onc'at'i, ne ya nduste hingui tsa da yat'a ja rá hmanda Ajuá. Nura nduste ma'na go ri madi ra ximhai que Ajuá. ⁶ Hangué oto sta hyacju da 'ñenjü gue rá cue Ajuá hinda zacju 'bu ga øthu nuya ts'oquiya, ngue'a majuani rá cue Ajuá ma da zudi nú'u to'o hingui øte'a. ⁷ Hangué hinga ntsixhu co nú'u to'o ø't'a nuya ya ts'ot'ø't'e.

⁸ Ma'met'ó ndí 'buhu ja ra 'bexuui dega ts'oqui, pe nubyá ya dí 'buhu ja ra ñot'i ngue'a stá camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. Hangué ma ga 'yohu ngu rí 'ñepcahu ngue'a ya dí 'buhu ja ra ñot'i. ⁹ Nu'a tó'o ya 'bu ja ra ñot'i ø't'e nú'a xá hño, ne 'yo ngu rí 'ñehe, ne mangua nú'a majuani. ¹⁰ Hangué ma ga øthu ra ts'edi pa ga pahú ga øthu gatho nú'a ri ho Ajuá. ¹¹ Y hinga tembahú yá mui nú'u to'o 'yo ja ra 'bexuui dega ts'oqui, ngue'a nú'a ø't'e hu hinte ri muui. Nu'a ga øthu, ga zofohú hu pa hinda siguí da 'yø't'a njabu. ¹² Ngue'a asta 'nara 'betsa 'bu ga mañhu nú'a ø't'e mant'agui nú'u to'o 'bu ja ra 'bexuui. ¹³ Pe 'bu dra yot'i co ra ñot'i nuya ts'ot'ø't'e ø't'u, nu'bú ha, da hnequi te rá 'be gatho ø't'e'u, ngue'a co ra ñot'i ri hnequi gatho. ¹⁴ Hangué xa t'ena njaua: Nuhu, nú'i guí aha,

ngangi de habu xa t'ac'a'i habu xa t'agui nú'u xa du, y ma zi Hmuhu ra Jesucristo go gue'a da yo't'a ri mfeni pa gui 'bui ja rá ñot'i'a.

¹⁵ Beñhu xá hño hanja grí 'buhu. 'Buhu co ndunthi ra hoga mfadi, oguí 'buhu ngu nú'a gra 'mu nú'u hinte yá fadi. ¹⁶ Ogú 'yohubu grí 'beta ri orahu, nzantho 'yøthu nú'a xá hño, ngue'a xi xá nts'o ya pa dí 'buhabya. ¹⁷ Ogrí hñeguithohu,

'yøth_u ra ts'edi pa gui pah_u nda'a go rá paha Ajuá. ¹⁸ Ogrí nti_u, ngue'a nura nti ma'na da ja'ah_u gui 'yøth_u ya t'øt'e xá nts'o. Nu'a gui 'yøth_u, 'yø'tuah_u rá paha ra Mäca Nda_{hi}. ¹⁹ Hñu'mba müih_u 'na ngu ma'na gui tuth_u ya salmo ne ya jahñá ne ma'ra ya mäca thuhu. Tutuah_u Ajuá ne xøcambenih_u'a con gatho ri müih_u. ²⁰ Nzantho umf_u njamádi Ajuá ma Dadah_u de gatho nú'a da 'ñep'ah_u de ja rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

Ra hoga'müi ja yá ngu nú'a to'o xa gamfri

²¹ 'Ñøtuah_u 'na ngu ma'na co rá ntsu Ajuá.

²² Nu'ah_u 'behñah_u medinthätih_u, 'yøta ri ðameh_u, y ja ra uenda go guí øth_u ra Zidada Jesucristo. ²³ Ngue'a nura 'ñøhø go gue'a ra ñaxu de rá 'behñá, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de ra nija, ngue'a go gue'a xa pøhø ra nija, y nura nija go gue'a rá ndo'yo'a. ²⁴ Nja ngu ra nija øta ma Zidadah_u ra Jesucristo, njab_u nehe mahyoni gui njahub_u 'behñah_u, gui 'yøta ri ðameh_u de gatho nú'a da xi'ah_u.

²⁵ Y nu'ah_u 'ñøhøh_u medinthätih_u, mädi ri 'behñah_u, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri mäcaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, ne bi unse rá te pa bi za bi pøhøguih_u. ²⁶ Bi du pa bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u. Bi xuga ma corasoh_u co ra dehe, y nura dehe'a go gue'a rá noya'a. ²⁷ Nu'a bi xuga ma corasoh_u pa drá nijaguih_u'a strá nt'axi. Bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u ne de gatho ma nts'o'müih_u, pa nu sta 'ñehe da zixcaguih_u pa grá 'b_uh_u con gue'a, ya hinga tuh_u ni 'nara ts'oquí ngue'a ya strá nt'axiguih_u. ²⁸ Nja ngu ma Zidadah_u ri mäcaguih_u núj_u rá ndo'yoguih_u'a, njab_u nehe nu'ah_u 'ñøhøh_u ri 'ñepi gui mädi ne gui su ri 'behñah_u ngu grí susè ri ndo'yoh_u. Nu'a tó'o ri su rá 'behñá, gue'a ngu ri susè rá ndo'yo. ²⁹ Hinhya'mü to'o ri utsasè rá ndo'yo. Cada 'na ri su rá ndo'yo ne ri umbabi te da zi, ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri sugaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, ³⁰ ngue'a go guec_u rá ndo'yoguih_u'a, ne cada 'na de guec_u go dyá xènih_u de rá ndo'yo'a. ³¹ Hangue ja ra Mäca T'ofø ena gue ra 'ñøhø da zogui rá dada ne rá naná pa go da 'mühui rá 'behñá y de ri yohø'm ya da 'natho. ³² Nuna nt'utuatená xi ra dangui, ne mä de ra Zidada Jesucristo ne de rá nija'a. ³³ Hangue nu'ah_u suh_u ri 'behñah_u ngu grí susè ri ndo'yoh_u. Y nu'ah_u 'behñah_u, umf_u ra t'equ'e'i ri ðameh_u.

6

¹ Nu'ah_u bätasih_u, 'yøta ri dadah_u ne ri nanah_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada y gue'a ri 'ñepi gui 'yøth_u. ² 'Yøth_u ngu mänga ja rá noya Ajuá hab_u ena: "Umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri naná ne gui su." Nuna guehna rá mädi johanda ri 'ñoui 'nara hñá'ti. ³ Y nura hñá'ti'a go gue'a nú'a "gui 'b_u co 'nara johya, ne gui 'b_u ndunthi ya jeya nuua ja ra ximhai."

⁴ Ha nu'ah_u dadah_u ne nanah_u, oxqui japh_u da ncue ri bätasih_u; zofoh_u co ya hoga ts'ofø, ne 'ñutuah_u rá noya ma Zidadah_u.

⁵ Nu'ah_u 'bègoh_u, 'yøta ri hmuh_u de nuua ja ra ximhai co ndunthi ra ntsu, ne co ndunthi ra t'equ'e'i, ne con gatho ri müih_u. 'Yøth_u ra uenda gue go guí pèph_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁶ Mpèh_u xá hño, pe hingue hønse ra ora hant'a ri hmuh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'a. 'Yøth_u ngu rá paha Ajuá con gatho ri müih_u, ne pepabih_u ri hmuh_u ngu ri 'ñepi gui 'yøth_u ngue'a gyá 'bègoh_u nehe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁷ 'Yø'tuah_u xá hño yá 'bèfi ri hmuh_u co 'nara hoga paha. 'Yøth_u ra uenda gue go guí pèph_u ma Zidadah_u, hingo guí pèph_u 'nara ja'i. ⁸ Beñh_u gue ma Zidadah_u ma da 'rac_u ma thahah_u ngu nú'a stá øth_u, ngu ra 'bègo ngu nú'a hingrá 'bègo.

⁹ Nehe nu'ah_u hmuh_u, suh_u xá hño ri 'begoh_u. Ogrí pidih_u'u. Beñh_u gue ngu'u ne ngu'ah_u bí 'b_u 'nari Hmuh_u nuni mahets'i nú'a to'o hingui huahna ya ja'i.

Ga hñeh_u co nú'a ra he xa 'racj_u Aju_u ngu ri hñe 'nara soldado

¹⁰ Nubyá zi cuh_u, zedih_u co nú'a ra ts'edi xa 'ra'ah_u ma Zidadah_u. ¹¹ Ngu ri hñe 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni, njab_u nehe ma ga heh_u ra he nú'a xa 'racaguih_u Aju_u, pa hinda za da daj_u ra ts'ondahi co yá nthate. ¹² Ngue'a numa ncontrah_u hingo 'nama mija'ih_u. Nujú dri ntunh_u co ya ts'ondahi nú'u ri nhyaxa mañ_a ja ra ndahi, ne co nú'u ya nda de ya ts'ondahi nú'u ri manda ja ra 'bexuui jaua ja ra ximhai. ¹³ Hangué ngu ri hñe 'nara soldado, ga hñeh_u njab_u nehe co nú'a ra he xa 'racj_u Aju_u, pa njab_u nura ora da ne da hyacj_u ra ts'ondahi hinda za da daj_u, nujú go ma ga taph_u'a ne ga 'buh_u ngu nzantho, ne hinda za te da 'yotcah_u. ¹⁴ Hangué ma ga zedih_u. Nja ngu 'nara soldado ri ngut'a rá ngut'i pa da nja rá ts'edi ora 'yo ja ra tuhni, njab_u nehe ga camfrih_u nú'a majuan_i pa da za ga zedih_u. Ne ngu ri su rá coraso co nú'a ra nthaqui ha ja rá tiñ_a, njab_u nehe ga nsuh_u pa ga 'yoh_u xá hño pa hinte ga thoh_u. ¹⁵ Ngu ri su yá ua 'nara soldado pa da za da 'ño xá hño ja ra tuhni, njab_u necj_u ma ga hñocj_u pa da za ga maha haburaza ga mañh_u ra maça noya nú'a udi ra hoga'mai. ¹⁶ Nehe ngu 'nara soldado ri hñ_a rá nthaqui ja rá 'yε pa da ntaqui, necj_u mahyoni ga pe'tsh_u ra jamfri pa ga ntacj_u de yá nthate ra ts'ondahi. ¹⁷ Ne ngu ri su rá ñaxu 'nara soldado co ra fui dega bøj_a pa hinte da ja, njab_u nehe da za ga ntacj_u gue'a dí pah_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ya xa pøhøguih_u. Nehe nja ngu 'nara soldado dri hñ_a rá mahuai, ma xi ga pa'uah_u xá hño rá noya Aju_u pa ga mañh_u, go gue'a ra mahuai ri 'racj_u ra Maça Ndahi. ¹⁸ Ne de gatho núna di øth_u, nzantho ga aph_u Aju_u. Ga aph_u co rá ts'edi ra Maça Ndahi pa da maxcah_u de gatho nú'a da 'ñehe, ne nzantho ga ndø'mh_u ne hinga tsayah_u ga aph_u Aju_u, ne ga aph_u por gatho ma'ra ya gamfri nehe. ¹⁹ Nehe 'yaph_u Aju_u por guequi, pa nu xcrá ñ_a, ga ñ_a nsi ra ntsu ni ra ntsa, ne go gue'a da 'raca ya noya pa ga mamba rá noya'a ngu nú'a xa 'ñutcagui, nú'a hinxqui fadi. ²⁰ Nugui rá 'mehnigui Aju_u pa ga mamba nuna rá maça noya'a, masque núbya dí ofadi pe dí mamba rá noya. Hangué 'yaph_u Aju_u pa ga mamba rá noya'a ngu ri 'ñepqui ga ma nsinque ra ntsu.

Ya nzenjua pehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Pa gui pah_u de ma 'befi ne te gra 'bui de guecua, nuni ra cu Tiquico go guehni ma da xi'ah_u gatho. Nuni ma zi cuh_u go guehni 'nará hoga mefi ma Zidadah_u. ²² Dí pehn'ah_ub_u pa da xi'ah_u te gra 'buehea ne pa da hñup'a ri muh_u.

²³ Aju_u ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne gatho ma'ra ya cu pa gui 'buh_u te rá 'ñenth_u, ne da max'ah_u pa gui mpe'tsua hmäteh_u 'na ngu ma'na ne pa gui pe'tsh_u ndunthi ra jamfri. ²⁴ Aju_u da japabi gatho nú'u to'o ri maði ma zi Hmuh_u ra Jesucristo co 'nara hmäte nú'a hinhya'm_u da uadi. Njab_u gue'a.

RA FILIPENSE

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME FILIPO

Ra apostol Nsan Pablo mi ofadi bi 'yopabi ya gamfri me Filipo

¹ Núga drá Pablo ne ra cu Timu, yá 'begoguihe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, dí op'a'ih_e nuna carta gatho'ih_u zi cuh_u guí 'buh_uab_u ja ra hnini Filipo, ne guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne gatho'ih_u gyá ndah_u de ra nija ne nú'ah_u gyá masteh_u. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñentho.

Ra apostol Nsan Pablo apabi Ajuá po ya gamfri

³ Ora dí beni de gue'ah_u dí umba njamadi Ajuá por gue'ah_u. ⁴ Y ora dí apabi Ajuá, dí apabi co ndunthi ra johya pa cada 'na de gue'ah_u, ⁵ ngue'a desde gá camfrih_u rá maça noya Ajuá asta nubya, xcá faxcah_u pa xa ntunga nura maça noya'a. ⁶ Nuga dí camfri gue nu Ajuá to'o xa mudi xa pa't'a ri 'múih_u, ma da sigui da 'yot'a njab_u pa sta yopa penga ma Zidadah_u ra Jesucristo ya gri 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. ⁷ Y xá hño nú'a stá beni de gue'ah_u, ngue'a xi dí p'e'ts'ah_u ndunthi ra hmáte, y ngue'a xi guí faxcah_u co nú'a ra 'befi xa 'racagui Ajuá pa dí ñanga ra maça noya ne pa dí m_a gue go gue'a majuani, masque dí ofadi o dí 'bai ja yá thandi ya ndá. ⁸ Ajuá padi xá hño gue nuga nts'edi dí beñ'ah_u co nuna hoga hmáte xa 'racj_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁹ Dí apabi Ajuá pa ma'na da zi'ta ri hmátehu, ne ma'na guí p'e'tsh_u ra hoga m'fadi pa guí pah_u ma'na xá hño nda'a gue'a ri ho Ajuá. ¹⁰ Njab_u da za guí pah_u guí huanh_u nzantho nú'a xá hño, ne guí p'e'tsh_u 'nara te strá nt'axi, y njab_u hinto da za te da m_a de gue'ah_u nu sti yopa menga ma Zidadah_u ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. ¹¹ Njab_u dí t'omi gue ra Zidada Jesucristo da 'yot'e pa da hneca ya hoga 'befi ja ri teh_u. Y nú'a ra hoga 'befi da hnequi ja gue'ah_u go gue'a ngu 'nara hoga sofo pa rá nsunda Ajuá, pa njab_u ma'na da t'e'tsuá rá nsu'a.

De ga 'bucua, nzantho ga øt'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo

¹² Ma zi cu'ih_u dí ne guí pah_u xá hño gue gatho nú'a xa t'øtcagui gue'a ma'na xa umba ra ts'edi ra maça noya. ¹³ Hangué gatho nuya soldado 'bucua hab_u ja ra ts'utbi, ne gatho ma'ra ya ja'i, padi gue nuga xa jocagui fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Y hangué por guehna ndunthi ya cu ma'na xa g_u ra ts'edi pa xa mambabi rá noya Ajuá nsinque ra ntsu, ne ma'na xa nja yá jamfri ja ra Zidada.

¹⁵ Nuga dí padi xá hño gue 'ra de gue'uh ñá de ra Zidada Jesucristo ngue'a ri hyoca nú'a dí p'efi, ngue'a nu'ú ne go da uadi nú'a da mañ'uh. Pe nú'uh ma'ra ha, mambabi rá noya Ajuá co yá mfeni xá nt'axi. ¹⁶ Pe nu'uh tó'o ri hyoca nú'a dí p'efi, mamba rá noya ra Zidada Jesucristo pa yá hñose'uh ne pa da t'embi gue go ma'na ri mpefi'uh. Nu'ú øt'a njab_u hønse pa ma'na da hyondga ra 'fiu núbya de dí oua ja ra fadi. ¹⁷ Pe nu'uh ma'ra ha, mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra hmáte ngue'a padi'uh gue nuga dí 'bucua pa ga ñambabi rá maça noya Ajuá. ¹⁸ Pe hinte rí 'yø'tuabi de nú'a gra ñá'uh. 'B_u mañ'uh con gatho yá mui o hina, pe xi drí johya ngue'a ma'na rí ntunga rá noya ra Zidada Jesucristo.

Ne ma xi ga johya ndunthi, ¹⁹ ngue'a nuga dí padi gue núna dí thogui ma ga pøni xá hño, ngue'a guí faxcah_u guí aph_u Ajuá por gueque, y nurá Maça Ndañi

ma Zidadah_u ra Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi. ²⁰ Nuga hindí ne ga ntsa, dí ne ga ña con gatho ma jamfri, ngu xi stá nja nzantho. Ne dí ne ma'na da hnequi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo ja ma 'm_{ui}, hinte ri 'yø'tuabi 'b_u ga tu o ga sigui ga nte. ²¹ Ngue'a nuga 'b_u ga sigui ga 'b_{ucua} ja ra ximhai, gue'a pa ga ø't'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo, y nu'b_u ga tu, ma grá hanga ma tha_ha. ²² Pe nu'b_u ga sigui ga 'b_{ucua} ja ra ximhai, ga mpefi pa da gamfri ma'ra ya ja'i, hangue hindí pa_{di} nda'a ga beni, ua ma'na xá hño ga sigui ga nte, o ma'na xá hño ga tu. ²³ De ri yoho hindí pa_{di} nda'a ga beni. Nu'a dí nehma, ga ma de guecua pa ma ga 'b_u'be ra Zidada Jesucristo nuni mahets'i, ngue'a pa gueque gue'a ma'na xá hño de gatho. ²⁴ Pe dí pa_{di} gue ma'na xá hño pa gue'ah_u ga sigui ga 'b_{ucua}. ²⁵ Hangue dí pa_{di} gue ma ga sigui ga 'b_{ucua} con gue'ah_u pa da za ga fax'ah_u pa ma'na da nte ri jamfrih_u ne ma'na gui johyah_u. ²⁶ Hangue nu xcri yopa hyandgaguih_u ga yopa 'b_{ui} con gue'ah_u, ma xi gui xøcambeni_hu ma Zidadah_u ra Jesucristo ngue'a ma ga 'b_{ui} ma'na'qui con gue'ah_u.

²⁷ 'Yøth_u ra ts'edi gui 'yoh_u xá hño ngu nú'a manga rá noya ra Zidada Jesucristo. Y njab_u tsa ga mab_u ga c'a'ts'ah_u o hina, pe ya ga øde gue gri 'b_uh_u xá hño co 'nada ra mfeni ne gri mpefi_hu mahyεgui co ndunthi ra ts'edi pa gui ñañh_u nú'a ra jamfri xcá hñani_hu de ra maça hoga noya. ²⁸ Ne oxquí hoph_u da pi'ah_u nú'u to'o ri utsa'ih_u, ngue'a nu stí hyandi'g gue hingri tsuh_u, njab_u da ba_{di}'u gue ma da 'mēdi'g, pe nu'ah_u gui pah_u gue co rá ts'edi Aju_u xa pøhø'ih_u. ²⁹ Ngue'a Aju_u bi hñux'ah_u hingue hønse pa gui camfri_hu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nehe pa gui thoh_u ya nt'utsate po rá ngue'a, y nú'a gui thoh_u gue'a 'nara danga hño pa gue'ah_u. ³⁰ Guí pah_u gue nuga ne nu'ah_u mahyεgui drí ñambah_u rá noya Aju_u, y ya gá pah_u xá hño gatho nú'a stá thogui pa dá ñani'a, ne ya xcá øh_u te gatho dí thoguibya.

2

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i, ne 'meſa Aju_u bi umba 'nara nsu xi ra dangui

¹ Nu'ah_u xa nup'a ri mfenih_u numa zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne xa hup'a ri m_{ui}h_u co rá hm_{ate}'a, ne ra Maça Nda_{hi} 'b_{ui} con gue'ah_u, ne xa t'a'ah_u ra hm_{ate} ne ra huecate. ² Hangue 'b_uh_u co 'nada ra mfeni ne co 'nada ra hm_{ate}, pa njab_u h_a, gui hubgah_u ma m_{ui} pa ga johya. ³ Ote gui øth_u pa ri hñoseh_u, nixi pa gui pønga ri hmih_u. Ne ogrí 'ñexasēh_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'ñe'tsuah_u ya nsu ma'ra. ⁴ Ogui hoñh_u ra hño pa gue'aseh_u, hyoñh_u pa ma'ra nehe.

⁵ Beñh_u ngu bi benga ma zi Hmuh_u ra Jesucristo himbi 'ñets'i. ⁶ Ngue'a nu'a masque go guesε'a Aju_u, pe bá tsop_u rá nsu nú'a mbi pe'tsa nuni mahets'i masque mri mandani'a mahyεgui co rá Dada. ⁷ Pe bá tsogui rá nsu pa bi e bi nja'i nuua ja ra ximhai, ne asta bi nja ngu 'nara 'be_go, ne bi me'tsa rá 'bai ngu rá 'bai 'nara ja'i. ⁸ Y ya de mi 'b_{ucua}, bi 'm_{ui} ngu himri 'ñepi da 'm_uh_uma, y bi 'yø'tua nú'a go rá paha rá Dada asta xi bi du, ne nurá du'a xi xmá nts'o, ngue'a bi du ja 'nara pont'i. ⁹ Hangue Aju_u bi umba 'nara nsu xi ra dangui, ne bi hñu'mba 'nará thuhu nú'a ma'na ja rá nsu de gatho ya thuhu. ¹⁰ Pa njab_u ma da ndandiñahmu ne da xøcambeni_{bi} rá thuhu ra Zidada Jesu maxøgue gatho nú'u bí 'b_{ui} mahets'i ne nú'u 'b_{ucua} ja ra ximhai ne nú'u 'b_{ui} rí nga'ti de ra ximhai. ¹¹ Y gatho'g ma da 'ñena gue ra Jesucristo go gue'a ma zi Hmuh_u pa ma'na dra nsunda Aju_u ra Dada.

Nu'u tó'o xa gamfri go gue'g nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ja ra ximhai

¹² Ma zi cu'ih_u, ngu gá nhyoga'yødeh_u nu ndá 'bui con gue'ah_u, dí ne nehe núbya dí 'bui yab_u de gue'ah_u gue ma'na gui 'ramanuh_u gui nhyoga'yødeh_u. 'Yøth_u xá hño gatho nú'a rí 'ñepi gui 'yøth_u ngue'a xcá mpøhøh_u, ne nsuh_u ja rá thandi Ajuá. ¹³ Ngue'a Ajuá go gue'a ri 'ra'ah_u ra ts'edi ne ya hoga mfeni pa gui 'yøth_u nú'a xá hño, ngu nú'a ne'a.

¹⁴ Gatho nú'a gui 'yøth_u, 'yøth_u nsinque gui nõnteh_u ne nsinque gui ntsanoyah_u, ¹⁵ pa hinto da zø't'ah_u ni 'nara ts'oqui. 'Buh_u xá hño co ri mfenih_u strá nt'axi, ngue'a yá batsi'ih_u Ajuá, masque gui 'buh_u madetho de ya ts'o'mai gá ja'i nú'u hinxá nt'axi yá mfeni. Nuni ja da hñecni ri hoga'maiuh_u ngue'a nu'ah_u gui njah_u ngu ya tsø ri yot'a ja ra 'bexuui, ¹⁶ ne gui mañh_u ra hoga noya dega te pa nzantho. Nu'b_u gui 'buh_u xá hño ngu núna dí xi'ah_u, ma ga johya ndunthi nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, ngue'a gue'b_u ma ga paði gue gatho nú'a stá pefi hinxa ma 'medi, ma da hñeca ra hoga sofo nú'a stá pefi ja gue'ah_u. ¹⁷ Ha nu'b_u ga tu po rá ngue'ah_u, guehna ngu 'nara hña'ti dí umbabi Ajuá mahyεgui co ri jamfrih_u. Nu'b_u ga johya ngue'a dí paði gue dí uñh_u mahyεgui ma hña'tih_u, y njab_u ga johyah_u mahyεgui. ¹⁸ Hangue johyah_u nehe, pa ga pε'tsh_u 'nada ra johya.

Ra Timoteo ne ra Epafrodito

¹⁹ Dí beni ga pεmp_u 'bestho ra cu Timu dua c'a'ts'ah_u 'b_u njab_u rá paha ma Zidadah_u, pa nu stua pengui'a da xicagui de gue'ah_u, pa njab_u da hñu ma mai, ne ga johya. ²⁰ Ngue'a hønse ra cu Timu go gue'a 'nada ra mfeni dí pε'tshe, ne dí tagui dí tuhe por gue'ah_u. ²¹ Ngue'a gatho nú'u ma'ra ya cu oda yá mfeni de yá 'befi pa yá hñose'u, hingo oda yá mfeni de rá 'befi ra Zidada Jesucristo. ²² Y nu'ah_u gui patuah_u rá 'mai ra cu Timu. Nú'a xi faxcagui pa dí mamba rá noya Ajuá, nja ngu 'nara t'u faha rá dada ja rá 'befi. ²³ Hangue dí beni ga pεmp_u pa dua c'a'ts'ah_u, hønse dí tøm'i ga paði te grá ma de núna dí thoguiua. ²⁴ Dí camfri gue co rá mfats'i Ajuá necagui ga mab_u 'bestho ga c'a'ts'ah_u.

²⁵ Nehe dí beni gue mahyoni ga pεmp_u nehe ra cu Epafrodito, guehni 'nama hoga compa de ja ra 'befi pa dí ñambaheua rá noya Ajuá. Nuni ra cuni go guehni uá pεnh_u pa e bi maxcagui. ²⁶ Y xa beni ndunthi de gue'ah_u pa da mab_u, ne xi tu rá mai ngue'a bi baði gue gá pah_u bi hñeni. ²⁷ Xi majuani bi hñeni nts'edi asta ya mi ma xa duhma, pε Ajuá bi me'tsa ra huecate de guehni, y hinga hønseñi, necagui nehe, bi mesca ra huecate, ngue'a 'b_u xa duhmañi, nu'b_u ma'na xa du ma mai. ²⁸ Hangue por gue'a xi dí ne ga pεmp_u pa gui johyah_u nu xcri hyanth_u ma'na'qui, y necá ga johya nehe. ²⁹ Nu xcri hyanth_u da zømbuni, xi da johyah_u ndunthi, ngue'a guehni 'nama cuh_u de ja rá thuhu ma Zidadah_u, ne xi da umfu ra hmate, ne numahñobih_u gatho ma'ra yá 'meñni Ajuá di nguni. ³⁰ Ngue'a nuní ya mi ma da du hmañ_u po rá 'befi ra Zidada Jesucristo. Nuni himbi jamasu de ya ts'othogui, hangue e bi mefi 'nara 'befi nú'a himbi za go gá pefih_u ngue'a gui 'buh_u yab_u de guecua.

3

'Yoh_u xá hño ngu rí 'ñepi

¹ Y nubyá zi cuh_u, johyah_u ja rá thuhu ra Zidada. Pa gueque hingui tsabigui ga xi'ah_u ma'na'qui de nú'a ya stá op'ah_u, y xá hño ga ben'ah_u ngue'a go pa ri hñoñu. ² Nsuh_u de nú'u ya ts'oja'i hingui øt'e nú'a xá hño ne ri manda da thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo 'na, ngu mǎnga ra ndaxjua ley. ³ Ngue'a nujú go guecaguih_u dí pε'tsh_u ra seña xi majuani ja ma corasoh_u ngue'a stá camfrih_u

Ajuḗ ne dí nsundahu'a po rá ts'edi ra Maça Ndḗhi ne drí johyahḗ ngue'a yá metiguihḗ ra Zidada Jesucristo. Hindí camfrihḗ gue nú'a ra seña thu'tsua ja rá ndo'yo 'na gue por gue'a ma da mpøhø 'na. ⁴ Nuga da zahmḗ ga beni gue ma ga mpøhø co ma hoga 'befi ne ma hñoja'i stá øt'e de ma ts'edi sehḗ, asta ma'na da za ga beni ndunthi gue ma'ra ya ja'i. ⁵ Ngue'a rá hñato ma pa de stí 'bui, bi thusca nú'a ra seña ja ma ndo'yo ngue'a drá me Israel, stí 'ñehe de yá ja'i ndu ra Benjami, drá xodyo ngue'a ma dada ma nana myá xodyo. Y nuga ndí øt'a gatho ngu nú'a mḗnga ja rá ley ya xodyo, ngue'a ndrḗ fariseo. ⁶ Xi ndí øt'a gatho yá ley ya xodyo, hangue xi ndí øt'ua ra nts'o'mui nú'u ya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y mi jo'o to'o da 'ñena gue hinduí øt'a gatho ngu nú'a mḗnga ra ley. ⁷ Gatho nuya ya t'øt'e ndí øt'a ma'met'o, pa guecagui xi mri muui ndunthi, pe nú'ya ndá camfri ra Zidada Jesucristo, dá paḗi gue nú'a ndí øt'a ma'met'o hinte ri muui. ⁸ Y xi majuḗni gatho ya t'øt'e nú'u ja ja ra ximhai, pa guecagui hinte ri muui'u, dí ut'a ra uenda ngu ya paxi dá føtbḗ pa go dá paḗi ra Zidada Jesucristo. Stá tsopḗ gatho pa go dá paḗi ma zi Hmuhḗ ra Jesucristo, ⁹ ne pa bi za dá 'natho'be'a, y njabḗ dí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuḗ. Y hingue ngue'a dí øt'a ngu nú'a mḗnga ra ndaxjua ley dí 'bui xá hño ja rá thandi Ajuḗ, nuga dí 'bui xá hño ja rá thandi'a ngue'a dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue por gue'a Ajuḗ handgagui gue xá nt'axigui ngue'a stá camfri. ¹⁰ Nubyá nú'a dí ne, dí ne ma'na ga paḗi ra Zidada Jesucristo. Dí ne ga patua rá ts'edi de nú'a ra 'ra'yo te bi me'tsi de mi yopa nte'a de ja ya du, ne dí ne ga nja ngu bi nja'a himbi maḗi rá te, bi thogui ya ts'othogui ne asta bi du. ¹¹ Dí ne ga njabḗ masque ga tu, pa njabḗ ga pe'tsa 'nara 'ra'yo te nehe ngu nú'a ra te bi me'tsi nu mi yopa nte de ja ya du'a.

Ga øthḗ ra ts'edi pa ga tsøñhḗ asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehḗ

¹² Pe hindí ena gue ya xi dí 'bui xá hño ngu nú'na dí ma, dí paḗi gue drí 'betho pa ga 'bui xi xá hño, pe nuga dí sigui dí øt'a ra ts'edi pa ga ts'edi nú'a ra hoga'mui xi xá hño ngu nú'a bi ne ra Zidada Jesucristo ga ts'edi nu mi zucagui ra maḗi'a. ¹³ Zi cuhḗ, nuga hindí ena gue ya dí pe'tsa nú'a ra hoga'mui'a, pe nu'a dí ne, ga pumfri gatho nú'a ya stá øt'e, ne ga øt'a ra ts'edi ga sigui ga hongá nú'a ra hoga'mui asta hinga ts'edi. ¹⁴ Ne dí øt'a ra ts'edi pa ga tsøni asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehí asta hinga hḗnga nú'a ra thahḗ xpá mescaguihḗ Ajuḗ nuni mahets'i, nú'a xa ñatcahḗ da 'racḗ ngue'a dí camfrihḗ ma zi Hmuhḗ ra Jesucristo.

¹⁵ Gathoguihḗ nú'j xa zε ma jamfrihḗ, mahyoni ga beñhḗ ngu nú'a ja juadi dá ma. Pe 'bḗ hinguí beñhḗ ngu dí bengá, Ajuḗ da 'ñu't'ahḗ pa gui beñhḗ ngu dí bengá. ¹⁶ Pe nu'a mahyoni ga øthḗ, ga teñhḗ nú'a ya stá paḗn.

¹⁷ Ma zi cu'ihḗ, 'yøthḗ ngu nú'a xcá hyanthḗ dí øt'e, ne hyanthḗ nú'u ma'ra to'o øt'e ngu nú'a dí øt'e, pa njabḗ gui 'yøthḗ ngu øt'u nehe. ¹⁸ Ngue'a ngu stá xi'ahḗ ndunthi ya 'mi'qui ne dí xi'ahḗ ma'na'qui co ndunthi ra dumai asta taqui dí zoni, xi 'bui ndunthi nú'u ri 'ñet'a gamfri, pe co yá ts'o'befi ri hnequi gue ri utsabi rá du ra Zidada Jesucristo. ¹⁹ Pe nú'u ya ja'i'u hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuḗ. Nuyá ts'onc'at'i'u go gue'u ja ra uenda ngu yá zidada'u, ne ri johyatho'u da 'yøt'a ya ts'ot'øt'e nú'u ri japi da 'bε yá tsa. Nu'u oda yá mfeni ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai. ²⁰ Pe nu'j oda ma mfenihḗ ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ya dyá menguhḗ de guehni, ne dí tømhuḗ nehe gue ja dí 'ñehni ma zi Pøhøtehḗ, y nú'a go gue'a ma Zidadahḗ ra Jesucristo. ²¹ Nú'a go gue'a ma da patca nuna ma 'baihḗ dí hḗhḗbya pa da za ga 'bahḗ ngu rá 'bai'a

xá nsunda. Nu'á ma da patca ma 'bahi co nú'a ra danga ts'edi pe'tsi pa ri manda gatho ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai ne mahets'i.

4

Johyah nzantho ngue'a guí camfrih ma Zidadah

¹ Hangué por gue'a ma zi hmáca cu'ih, xi da sigui gui 'buh xá hño co nú'a ra jamfri xcá hñañh de ma Zidadah. Nu'ah xi dí ma'ah ne dí ne ga hant'ah ma'na'qui, ngue'a por gue'ah xi dri johya, ne po ri jamfrih ma ga hanga 'nara thaha.

² Dí bantebi ra nju Evodia ne ra nju Sintique da mpumbabi pa da 'múi co 'nada ra mfeni ngue'a ri 'natho co ra Zidada. ³ Y nú'i ma hoga mfats'i'i de ja rá 'bëfi Ajuá, dí bante'i gui faxa nú'u ya nju pa da mpumbabi, ngue'a go gue'u bi maxcagui ndunthi de ndí 'yobu ndí mangan ra máca noya co ra cu Mente ne gatho nú'u ma'ra ya cu mri mpefi con guecagui. Nú'ú ya xpá t'opa yá thuhu'n nuni mahets'i ja ra libro dega te.

⁴ Xi da johyah nzantho ja rá thuhu ra Zidada, ne dí xi'ah ma'na'qui: ¡Xi da johyah! ⁵ 'Buh nzantho co ra hñoja'i pa da badi gatho ya ja'i gue nu'ah xi gyá hoja'ih. Ma Zidadah ya ma dua yo pengui 'bestho.

⁶ Ne ote gui tu ri muih. Nu'a guí 'yøth, xipabih gatho Ajuá, ne 'yapabih te gatho øt'ah ra 'bëdi, nehe umfu njamádi de gatho nú'a te da 'ñe'ah.

⁷ Nu'bh gui 'yøth njabu, Ajuá da 'ra'ah 'nara humúi nú'a xi ra dangui asta hingui tsa to da badi, y nuna humaina da sup'a ri corasoh ne ri mfenih ngue'a guí 'buh co ra Zidada Jesucristo.

Dá 'yoda ri mfenih nú'a xá hño

⁸ Nubyá ma zi cu'ih, dá 'yoda ri mfenih gatho nú'a majuani, ne nú'a xá nsunda, ne nú'a xá hño, ne gatho nú'a xá nt'axi, ne ra hñogaja'i, ne nú'u ya t'øt'e hmá gue xá hño. Dá 'yoda ri mfenih nú'a guí pah gue xá hño, ne nú'a ri 'ñep'ah.

⁹ 'Yøth ngu nú'a dá u't'ah ne nú'a gá pah ndí øt'e, ne nú'a gá 'yøth dá xi'ah, ne nú'a gá hyanth ndí øt'e. 'Yøt'eh njabu y nu Ajuá da 'mui con gue'ah ne da 'ra'ah ra humúi.

Ya gamfri me Filipino pempa ra mfats'i ra apostol Pablo

¹⁰ Dri johya ndunthi ja ra Zidada ngue'a nubyá ya xcá yopa benju, ne xcá faxcah. Hingue xqui pumfriguih, hønse ngue'a himi tsa hanja gui faxcah.

¹¹ Nuga hindí mangan njabu ngue'a te øtca ra 'bëdi, nuga stá padi ga johya co nú'a dí pe'tsi. ¹² Stá padi ga tseta ra hñoja, ne stá padi ga 'bui co ra hño. Stá padi de gatho, ra hñiñ a ra thuhu, ne 'bu di ja o di otho. ¹³ Co nú'a ra ts'edi di 'racagui ra Zidada Jesucristo, nuga gatho da za ga tseti nú'a da 'ñepqui. ¹⁴ Pe xi xcá øtcah ra hño ngue'a gá faxcaguih ja ma ts'othogui.

¹⁵ Ngu guí pah nú'ah guí 'buhuh Filipino, nu de ndá fudi da mangan ra máca noya, ne de ndá pømb Macedonia, bi njo'o ma'ra to'o bi 'racagui ra mfats'i, hønse nuri nijah nguí pøncah ra mfats'i dega jamadi ngue'a stí xi'ah rá noya Ajuá. ¹⁶ Ne de nduí 'bu ja ra hnini Tesalononica, hingue 'na'quitho gá pøncah ra mfats'i pa nú'a te ndí honi. ¹⁷ Nuga hindí ja po nú'a ra mfats'i gá 'racji. Nuga dí ja pa gui hañh nú'a ra thaha da 'ra'ah Ajuá. ¹⁸ Nuga ya stá hani nú'a ri mfats'ih asta ma'na ndunthi de nú'a ndí honi, nú'a gá pøncah co ra cu Epafrodito, y con gue'a asta pongui. Nú'a gá pøncah gue'a ngu 'nara 'baha yni xá cuhi nú'a xcá umfu Ajuá, ne nu'á ri ho'a. ¹⁹ Ajuá ma Dadah da

'ra'ah_u gatho nú'a_a gui hyoñh_u, ngue'a_a go gue'a_a tsa da 'racj_u gatho ya hño xá nsunda por nú'a_a bi 'yøt'a_a ra Zidada Jesucristo. ²⁰ ¡Drá nsunda pa nzantho Aju_a ma Dadah_u! Njab_u gue'a_a.

Ra nzengua p_ehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Dí p_eñ'ah_ura ra nzengua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo gatho nú'ah_u gyá gamfrih_u me Filipo. Nehe p_eñ'ah_ura ra nzengua gatho nuya cu dí 'b_u'beua. ²² Nehe p_eñ'a'ih_ura ra nzengua nuya gamfri p_epabi ra Cesa ra d_anga nd_a de guecua Nroma, ne gatho ma'ra ya cu 'b_ui de guecua.

²³ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da jap'ah_u gatho'ih_u. Njab_u gue'a_a.

RA COLOSENSE

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME COLOSA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Colosa

¹ Nùgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui ne ra cu Timu ² dí op'a'ihe nuna carta nú'ah_u ma zi cu'ih_u guí 'buh_uba ja ra hnini Colosa, guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne yá batsi'ih_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá entho.

Ra apostol Pablo apabi Ajuá pa da japi ya gamfri

³ Ajuá ma Dadah_u go gue'a rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo dí apabihe por gue'ah_u ne nzántho dí umfe njamadi'a ⁴ ngue'a stá øhe de ri jamfrih_u guí p'e'tsuah_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne de nú'a ra hmate guí p'e'tsuah_u gatho nú'ah_u ma'ra yá batsi Ajuá, ⁵ ngue'a guí tømh_u ma guí 'buh_u nuni mahets'i hab_u xuá hyoqui Ajuá pa gue'ah_u. Nu'ah_u guí p'e'tsh_u ra hoga nthø'mate ngue'a xcá 'yøh_u ra maça noya nú'a manga majuani, ne xcá camfrih_u. ⁶ Nú'a ra maça noya xcá 'yøh_u xa si'ah_u, rí ntàngui gatho rá nguni ra ximhai, ne rí gamfri ndunthi ya ja'i. Gue'a ngu 'nara hoga sofo ri unga rá noya Ajuá de haburaza de ra ximhai, ngu bi nja de guerp_u Colosa nu ngá 'yødeh_u bi si'ah_u de nú'a bi 'yøt'a Ajuá po rá hñoja'i, ne gá pah_u gue go gue'a xi majuani nú'a bi si'ah_u. ⁷ Gue'a bi 'ñu't'a'ih_u numa hmaça cuh_u ra Epafra, guehni 'nará hoga mefi ma Zidadah_u ra Jesucristo stá 'ñø'be ja rá 'befi Ajuá, ne bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. ⁸ Nuni go guehni bi xicaguihe de nú'a ra hoga hmate guí p'e'tsh_u ngue'a xcá camfrih_u.

⁹ Desde nú'a ra pa'a dá øhe njab_u, hindí tsayahe dí apabihe Ajuá por gue'ah_u, pa da 'ra'ah_u 'nara hoga mfeni pa guí patuah_u xá hño nda'a go rá paha'a, ne da 'ra'ah_u ra mfaði pa guí pah_u xá hño gatho nú'a u't'ah_u ra Maça Nðahi, ne guí pah_u nda'a xá hño guí 'yøth_u. ¹⁰ Dí apabihe gue nzántho guí 'yøth_u ngu nú'a rí 'ñep'a'ih_u guí 'yøth_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada, ne guí 'yøth_u ngu nú'a ri ho'a, pa njab_u da xup'a ri hoga 'befih_u, ne ma'na guí pah_u'a. ¹¹ Nehe dí apabihe gue da 'ra'ah_u ndunthi rá maça ts'edi'a pa da za guí tseth_u gatho nú'a da 'ñep'a'ih_u, ne guí tseth_u co ra johya ne ra pacencia. ¹² Ga umfa njamadi Ajuá ra Dada ngue'a nu'a xa 'racju ra ts'edi pa ga 'buh_u ja rá maça ñot'l'a, ngu nú'a xa umbabi gatho ma'ra yá batsi'a. ¹³ Ajuá go gue'a bi pøngaguih_u de ja ra 'bexuui hab_u ndí 'buh_u ja rá hmanda ra ts'oqui, y bi hñuscaguih_u ja rá hmanda rá hmaça T'h_u, go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁴ Nú'a go gue'a bi manga rá ji ne bi du pa bi pungaguih_u gatho ma ts'oquihe ne pa bi pøhøguih_u.

Dí 'buh_u xá hño ja rá thandi Ajuá po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁵ Ajuá hingui hnequi, pe bá ehe rá T'h_u nú'a mahyeguiui rá 'mui, ne xa thandi ne xa 'ñutcah_u tengurá 'mui rá Dada. Nu'a ya mi 'bai ante da nja gatho nú'a jabya, ne go gue'a ra ndá de gatho. ¹⁶ Y Ajuá bi 'yent'ua rá 'ye'a pa go bi hyoqui gatho nú'a ja ne 'bai nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai, gatho nú'a ri hnequi ne nú'a hini hnequi, gatho nú'a to'o ri manda ne ri nda, nú'a ja yá ts'atbi ne yá ts'edi, gatho go bi hyoc'a, ne gatho pa rá nsunda'a. ¹⁷ Nú'a ya

mi 'bui ante da nja gatho nú'a jabya, ne gatho go o ja rá 'ye pa ri su'a. ¹⁸ Ha nú'a nehe go ra ñaxu de ra nija. Y nura nija nú'u to'o camfri'a, ne nu'ú go gue'u rá ndo'yo'a. Y nu'á umbabi'u ra 'ra'yo te nú'u to'o camfri'a. Nu'á go rá mudi bi yopa nte de ja ya du, pa go bi nda'a de gatho. ¹⁹ Ajuá go rá paha pa bi mahyeguiui rá 'mui ne rá ts'edi ma zi Hmuh ra Jesucristo. ²⁰ Nehe Ajuá go rá paha pa bá pehni'a pa njabu por nú'a bi 'yøt'e'a da za da yopa hogui gatho nú'a xqui ts'oqui nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Po rá ngue'u bi manga rá ji ja ra pont'i'a ne ja bi duni, pa nu'ú bi za bi mádi'u co Ajuá ne bi za bi 'mui xá hño ja rá thandi'a.

²¹ Nu'ahu ma'met'o ngui 'buhu yabu de Ajuá ne ngrí utsahu'a ja ri mfenihu, ngue'a ngui øthu ya ts'ot'ø't'e, pe nubyá Ajuá xa 'yøt'e pa gá mádiu con gue'a ne gá 'buhu xá hño ja rá thandi'a. ²² Ngue'a Ajuá bá pehna rá T'u y nú'a gue'a ra Zidada Jesucristo bi e bi nja'i pa bi tho ja ra pont'i, pa njabu da za gui 'buhu strá nt'axi ja rá thandi Ajuá, ne ya hinte ma ts'oqui gui tuhu, ne njabu hinto da 'be't'a ri tsahu ja rá thandi'a. ²³ Hangue mahyoni gui siguihu co nú'a ra hoga jamfri xcá hañhu, ne gui zehu ngu ya 'yua ri cuna mbo ra hai, ne nzantho gui tømhu nú'a ra nthø'mate xa si'ahu ne ma gui hañhu ngue'a xcá camfrihu ra maça noya nú'a gá ødehu. Nuna ra maça noyaná xa nt'øde maxøgue rá nguni ra ximhai, y núgui drá Pablo xa thuxcagui pa ga xanga nuna ra maça noyaná.

Ra apostol Pablo bi t'umbabi ra 'befi pa da su ya gamfri

²⁴ Xi drí johya ngue'a dí tho ya thogui po rá ngue'ahu. Dí sufri ngu bi sufri ma zi Hmuh ra Jesucristo, pa ga thogui nuya thogui hinxa njatho po rá ngue rá nija, y nú'a go rá ndo'yo'a. ²⁵ Nugui 'nadrá mefi ja rá nija Ajuá xa hñuxcagui pa ga xi'ahu gatho ngu nú'a manga rá noya'a. ²⁶ Ajuá bi hñuxcagui pa ga xi'ahu nú'a xqui beni'a desde maya'bu ne hinto xqui badi, pe nubyá ha, xa 'ñutcahu núju yá batsiguihu'a. ²⁷ Ajuá gue'a rá paha bi 'ñutcahu nú'a xqui beni'a ne hinxqui fadihma, pa njabu da badi gatho ya ja'i ja ra ximhai tengu rá ndangui nú'a xqui beni Ajuá da 'yøt'e. Y nú'a xqui beni'a go gue'a gue ma zi Hmuh ra Jesucristo 'bui ja ma corasohu, y hangue dí tømhu ga 'buhu pa nzantho ja rá nsunda'a.

²⁸ Núje yá mefiguihe Ajuá, haburaza dí mañhe de ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne dí umfe ra hoga ts'ofu gatho ya ja'i, ne dí utuahe'u co nú'a ra hoga mfadi xa 'racaguihe Ajuá, pa njabu to gatho da gamfri'a da te yá jamfri pa da za da 'mu'u ngu gra 'mu ma zi Hmuh ra Jesucristo. ²⁹ Hangue por guehna xi drí mpafi con gatho ra ts'edi nú'a xa 'racagui ra Zidada Jesucristo.

2

¹ Nubyá, dí ne gui pahu gue ngui xi dí apabi Ajuá con gatho ma ts'edi por gue'ahu ne por nú'u ya cu bí 'bui ja ra nija Laodicea, ne por gatho nú'u ma'ra ya cu hinstá mpadi'be. ² Dí apabi Ajuá gue da nup'a ri mfenihu, ne pa gui 'buhu co 'nada ra hmate, ne pa da 'ra'ahu ra hoga mfadi pa ma'na gui pahu xá hño ma zi Hmuh ra Jesucristo nú'a bi 'ñe bi 'yøt'a nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadihma, ne ja dá padihu. ³ Ngue'a ja guehni ja ma zi Hmuh ra Jesucristo ja jani gatho ra hoga mfadi ne ra hoga mfeni. ⁴ Dí xi'ahu njabu pa hinda za to da hya'ahu co 'raya noya nú'u xi ri nt'øde mahotho pe hinga majuaní. ⁵ Masque ngui hindí 'buiya con gue'ahu, pe dí ja ra uenda dí 'bui con gue'ahu ngue'a oda ma mfeni de gue'ahu, y xi drí johya ngue'a dá øde gue gui øthu gatho nú'a xá hño, ne xi xcá zedi ri jamfrihu nú'a gui pe'tsua hu ma zi Hmuh ra Jesucristo.

⁶ Hangue 'buh_h xá hño co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo ngu nú'a xa t'u't'ah_h nu ngá camfrih_h. ⁷ Njah_h ngu ya 'y_hza xa cuna mbo ra hai, xi da nt'uth_h con gue'a, ne dá ze ri jamfrih_h ngu nú'a xa t'u't'ah_h. Ne umf_h njamađi Aju_h nzantho.

Dí p'e'tsh_h 'nara 'ra'yo te ngue'a dí camfrih_h ra Zidada Jesucristo

⁸ Xi da nsh_h, oxqui hoph_h da hya'ah_h nú'u ya c'uamba ja'i 'yob_h xi'ah_h nú'a te bense de yá mfeni hõnse pa da hya'ah_h, ngue'a nu'ú hingui udi ngu nú'a bi 'ñudi ra Zidada Jesucristo, nu'ú udi hõnse nú'a xa bense yá mija'iui de yá mfenise ne xa 'ñudi.

⁹ Ja ma zi Hmuh_h ra Jesucristo ja bi hnequini gatho tengu rá 'm_hi Aju_h ngue'a nu'á mahyεguiui rá 'm_hi'a. ¹⁰ Y nu'ah_h ya xcá tsuh_h gatho ra te maxøgue, ngue'a ya guí 'nathoh_h co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo nú'a ri manda gatho nú'u to'o p'e'tsa ra ts'edi ne nú'u to'o p'e'tsa ra ts'utbi. ¹¹ Nu ngá 'nathoh_h co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo, gue'b_h gá hãñh_h ra seña ja ri corasoh_h ngue'a Aju_h bi 'uec'a'ih_h de ja ra ts'oqui. Y nú'a ra seña gá hãñh_h hingue ngu nú'a ra seña øt'a ya xodyo gue hõnse ri señabitho rá ndo'yo 'na. Nuna ra seña gá hãñh_h, gá hãñh_h ja ri corasoh_h ngue'a gá camfrih_h ma zi Hmuh_h ra Jesucristo. ¹² Ngue'a nu ngá nxisteheh_h, ja ra uenda gá nt'aguih_h co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo ne gá yopa nteh_h ma'na'qui con gue'a, ngue'a xcá camfrih_h gue Aju_h ja rá ts'edi pa bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_h ra Jesucristo de ra du. ¹³ Nu'ah_h ma'met'o xqui 'mehmah_h ja ra ts'oqui, mi ja ra uenda ya xcá tuhmañ_h, ne hingui p'e'tshmah_h nú'a ra seña ja ri corasoh_h, pe nubyá Aju_h bi 'yøt'e pa gá yopa nteh_h ma'ra'yo ngue'a ya guí 'nathoh_h co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo, ne bi pun'a'ih_h gatho ri ts'oquih_h. ¹⁴ Aju_h ya xa putca gatho ma ts'oquih_h, ngue'a xi 'nandyá 'yøt'ats'oquih_h hindá øteh_h ngu nú'a manda ja rá ley'a, hangue ma xa mencahmañ_h ja ra nidu. Pe gatho nuya ts'oqui ndí tuh_h, go ma zi Hmuh_h ra Jesucristo bi gut'a gatho ja ra pont'i. ¹⁵ Ne mi du ma zi Hmuh_h ra Jesucristo ja ra pont'i, gue'b_h bi ntate de gatho yá ts'edi ya ts'ondahi ne yá hmanda'u, ne njab_h bi 'betua yá tsa'u ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi zixa nts'ahni'u.

Hyoñh_h ya hoga hño bí ja nuni mahets'i

¹⁶ Ostí ma da du ri m_hiuh_h 'b_h nõñ'ah_h ya ja'i ngue'a hingui øth_h ngu yá nzai'u, o de nú'a guí tsih_h, o ngue'a hingui øth_h ya ngo ngu yá nzai ya xodyo, ne ngue'a hingui øth_h ya ngo dega tat'a zana ne de ya pa dega tsaya. ¹⁷ Ngue'a gatho nú'a mi øt'a ya xodyo go 'nara nt'uditho de ma zi Hmuh_h ra Jesucristo hinxqui zøtho, pe nu mi zøhø'a, ja bi uahni gatho yá ts'edi de nú'a mi øt'a ya xodyo. ¹⁸ Oxqui hoph_h to'o da hya'ah_h da xi'ah_h gue hinte ma guí tahah_h ngue'a hingui øth_h ngu øt'u, ngue'a nú'u ya hyate ja'i ri 'ñet'a hoja'i ne asta ri nusnda ya enxe nehe, ne ma te gatho xa hyandi dega thedi, ha ne gue hinte xa hyandi, ne xi ri 'ñets'i de yá mfenise. ¹⁹ Nu'ú hingui camfri ma zi Hmuh_h ra Jesucristo nú'a to'o ra ñaxu de rá nija'a. Y nurá nija'a gue'a rá ndo'yo, ha nujé go dyá xeniuh_h de rá ndo'yo'a ne dí hamph_h rá ts'edi'a pa ga nteh_h, y njab_h ri te rá nija'a ngu nú'a xa bengá Aju_h.

²⁰ Nu'ah_h ja ra uenda xcá tsh_h mahyεgui co ma zi Hmuh_h ra Jesucristo ne xcá 'uegueh_h de nú'a ri bense de ja yá mfeni ya ja'i. Nu'bú çhanja guí øth_h ngu yá nzai'u, 'ñena hingyá gamfrih_h? Çhanja guí øth_h ngu nú'a ri 'bep'a'ih_hu?

²¹ Ngu nú'a eñ'u: "Ogui thañh_h núná, ogui tsih_h nú'á, ogui juxh_h co ri 'yeh_h."

²² Gatho nuya ya hmandaya ma hõnse de nú'u ma da uadi da thogui, ne hinte

ri muui ngue'a go 'raya hmandatho nú'u xa zansε ya ja'i pa da 'ñudi'u. ²³ Nu'a tó'o da 'yøt'a nuya ya hmanda, ri hnequi ngu øt'a xá hño ngue'a øt'e co ra hñoja'i ne ndunthi ra sɔcambeni, ne asta da japi da sufri rá ndo'yo, pe nuya ya hmanda hinte ma ts'edi umbi pa da zama rá ndo'yo.

3

¹ Nu'ahu ja ra uenda gá yopa ntehu mahyεgui co ma zi Hmuhu ra Jesucristo nu mi yopa nte'a de ra du, hangue hyoñhu nú'u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i habu bí 'bu'a ne bí hudi ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ² Dá 'yoda ri mfenihu de ya t'øt'e nú'u bí ja nuni mahets'i, hingue de nú'u ya t'øt'e jaua ja ra ximhai. ³ Ngue'a nujá ngu 'ñena dá tuhú mahyεgui co ma zi Hmuhu ra Jesucristo ne dá yopa ntehu con gue'a, hangue ja ra uenda ya dí 'buhu 'naddu con gue'a nuni habu bí 'bu Ajuá ra Dada. ⁴ Ne nu stua yopa pengui, ma ga hnequihu mahyεgui con gue'a strá nsunda ngue'a 'nada ma tehu con gue'a.

'Ueguehu de ri ndaxjua 'mühü ngue'a ya guí pe'tshu ra 'ra'yo 'müi

⁵ Hangue 'uehu de gatho ya ts'oqui nú'u jaua ja ra ximhai. Oxqui ntsinga medinthatihü, ne oxqui pe'tshu rá ts'onc'at'aja'i, nixi ma'ra ya ts'onc'at'i, nixi oxqui øthu ma'ra ya ts'o'befi. Ne oxqui c'at'ihu ra boja ne ma'ra ya hño de ra ximhai, ngue'a 'bu guí øthu njabu, nu'bá go grí nsundahu'u, hingo grí nsundahu Ajuá. ⁶ Por nuya ts'ot'øt'eya ma da zutua rá cüε Ajuá gatho nú'u to'o ya ts'o'yøde. ⁷ Ne'ahu ja nguí ohühüma ja nú'u ya ts'ot'øt'e'u. ⁸ Pe nubyá ya guí pe'tshu ma'na ra 'ra'yo 'müi, hangue nehe hychuhu gatho nú'u ma'ra ya ts'ot'øt'e, ngu ra nt'utsate, ra cüε, ra nts'o'müi, ra ts'ante ne ma'ra ya ts'onoya. ⁹ Oguí mpetua nc'uambahu 'na ngu ma'na, ngue'a nú'a ri ndaxjua 'mühü ya xcá hchuhu. ¹⁰ Nubyá ya xa mpata ri 'mühü, ne 'yo grí patuahü rá 'müi Ajuá nú'a to'o xa 'ra'ahu ra 'ra'yo te, asta xi ma guí 'buhu ngu rá 'müi'a. ¹¹ Y ja nú'a ri 'ra'yo 'mühü xcá pe'tshu, nuni hingui fadi ua ra griego ua ra xodyo, ua pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo o hina, ua ra mengu ua ra nzøhø ja'i, ua ra 'bεgo ua hingrá 'bεgo, ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo gatho o ja rá 'ye'a, ne nu'á 'bui mahyεgui con gatho.

¹² Ajuá xi ri ma'a'ihu ne xa huahn'ahu pa dyá meti'ihu'a. Hangue nubyá dá nja ri nthecathu, ne 'yøthu ra hñoja'i, ogyá 'ñets'ihu, dá nja ri t'equ'eihu, ne ri pacenciahu. ¹³ Ntsetuahü 'na ngu ma'na, ha nu'bu 'na de gue'ahu to'o da 'yøt'ahu 'nara nts'o'müi, pumbahu, ngu bi pun'ahu nehe ra Zidada. ¹⁴ Pe nu'a ma'na mahyoni, nura hmäte guí pe'tshu, ngue'a go gue'a ri jacjε ga 'nathohu pa ga 'buhu co 'nada ra mfeni. ¹⁵ 'Buhu co nú'a ra hoga'müi xa 'ra'ahu Ajuá ja ri corasohü, ngue'a Ajuá bí zohn'ahu pa guí 'buhu co 'nara hoga'müi ngue'a guí 'nada ra ndo'yohu co ma Zidadahu. Ne nzantho umfu njamadi Ajuá de gatho nú'a da 'ñe'ahu.

¹⁶ Dá 'yoda ri mfenihu rá noya ma zi Hmuhu ra Jesucristo. 'Ntutahu ne nupa mfenihu 'na ngu ma'na co nú'a ra hoga mfadi xa t'a'ahu. Ne tuthu ya salmo ne ya jahña ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuahü Ajuá ne umfu njamadi'a con gatho ri corasohü. ¹⁷ Gatho nú'a guí 'yøthu o nú'a guí mañhu, 'yøthu gatho pa rá nsunda ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ne ja rá thuhu'a umfu njamadi Ajuá ra Dada.

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya gamfri pa da 'müi xá hño co yá miqu'eiü

¹⁸ Nu'ahu 'behñahu, 'yøta ri damehu ngu rí 'ñepi guí 'yøthu ngue'a gyá gamfrihu de ma Zidadahu. ¹⁹ Nu'ahu 'ñøhøhu, madi ri 'behñahu ne ogyá ts'o'mühü con gue'u. ²⁰ Nu'ahu bätshü, 'yøta gatho nú'a da xi'a ri dada ri

nanah_u, ngue'a guehna ri ho ra Zidada. ²¹ Ha nu'ah_u dadah_u, ogui tsuih_u nts'edi ri batsih_u pa hinda du yá mui'u. ²² Ha nu'ah_u 'begoh_u, 'yøteh_u ri hmuh_u nuua ja ra ximhai gatho nú'a da 'bep'a'ih_u, ne hingue hønse ra ora hant'ah_u xi grí mpeh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'u, peph_u con gatho ri muih_u ngue'a gui tsuh_u Ajuá. ²³ Ne gatho nú'a gui peh_u, peh_u con gatho ri pahah_u, jah_u ra uenda go gui peph_u ra Zidada, hingue nuya ja'i. ²⁴ Ya gui pah_u gue numa Zidadah_u ra Jesucristo ma da 'ra'a ri thah_u ngue'a go gui peph_u'a. ²⁵ Pe nu'a tó'o øt'a ra nts'o'mui, ra Zidada da gu'tuabi ngu tengu nú'a xa 'yøt'e, ne hinda ma da nja ra nsuqui.

4

¹ Nu'ah_u hmuh_u, manda ri 'begoh_u ngu ri 'ñepi, ngue'a gui pah_u gue ne'ah_u gui pe'tsh_u 'nari Hmuh_u nehe nuni mahets'i.

² Ogui tsaya gui 'yapabih_u Ajuá con gatho ri muih_u, ne umf_u njamadi'a ngue'a øt'a'ih_u ri nt'adih_u. ³ 'Yapabih_u por guecje, pa da xogahe ya gosthi pa da za ga mañhe de gatho nú'a xa 'yøt'a ra Zidada Jesucristo ngu nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadihma, pe Ajuá ya xa 'ñutcah_u. Ne ngue'a go dí ma de gue'a, hangue dí jot'ua fadi. ⁴ 'Yapabih_u Ajuá pa da za ga mąnga xá hño de gue'a ngu ri 'ñepcagui ga ma.

⁵ Jamasuh_u hanja gui 'yoh_u co ndunthi ra mfadi ja yá thandi nú'u hingyá gamfri. Ogrí 'beta ri orah_u, zofoh_u'u de rá noya Ajuá. ⁶ Ñah_u co ndunthi ra t'equ'e'i ne ra hmäte, ne beñh_u xá hño hanja grí thatuah_u cada 'na nú'u grí ñaiuh_u.

Ya nzenjua pehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

⁷ Nuni ma hmąca cuh_u ra Tiquico guehni 'nará hoga mefi Ajuá stá mpehe mahyegui, y nu sta zomb_u dua c'a'ts'ah_u, ma da xi'ah_u gatho nú'a te dí thoguiua. ⁸ Hangue pa gue'a dí pehn'ah_ub_u pa da xi'ah_u tengu gra 'muihe de guecua ne pa da nup'a ri mfenih_u. ⁹ Ma da meui nehe ma zi hoga cuh_u Onesimo, nuni ja ra mengu de guerp_u ngu gui pah_u. Nuyú ma da xi'ah_u gatho nú'a dí thoguihe de guecua.

¹⁰ Ne ri fat'ajuá'ih_u ra zi cu Aristarco nuni drí ncompa'beua ja ra fadi, ne ri fat'ajuá'ih_u ra zi cu Marco nuni rá primo ra cu Berhna. Nu'ah_u ya xa si'ah_u gue ma da mab_u da c'a'ts'ah_u ra cu Marco, ne sta zomb_u umf_u ra tsaya co ndunthi ra hmäte. ¹¹ Nehe ri fat'ajuá'ih_u nuni ra cu Jesu xa thu'mbabi nehe ra Justo. De gatho ya xodyo nú'u xa gamfri hønse nuy_u ya cuy_u faxcagui pa dí mąmbahe rá noya Ajuá de guecua, pa njab_u ndunthi to'o xa yut'i ja rá hmanda Ajuá, y go guehy_u xi ri hubga ma mui. ¹² Ne ri fat'ajuá'ih_u ra cu Epafra, guehni 'nará mefi nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nehni ra mengu de guerp_u. Nuni nzantho apabi Ajuá con gatho rá mui pa hingui 'uegueh_u de ri jamfrih_u ne pa gui 'yoh_u xá hño ja rá thandi Ajuá ne gui 'yøtuah_u nzantho ngu nú'a go rá paha'a. ¹³ Nugui go dí damajuani xá hño de guehni, ngue'a nzantho tagui tu por gue'ah_u, ne por ya cu ya me Laodicea, ne nú'u ya me Yerapoli. ¹⁴ Ri fat'ajuá'ih_u nehe ra cu Luca, nuni ra medico xi ra hmadi, ne ra cu Dema.

¹⁵ Fat'ajuah_ub_u ts'uh gatho ya cu nú'u ya me Laodicea, ne fat'ajuah_ub_u ra cu Nimfa, ne gatho nú'u ya cu ri munts'i ja rá ngu'a pa ri xocambeni Ajuá. ¹⁶ Nu xcrí juah_u gui hñe'th_u nuna ra carta, pempabih_u nú'u ya cu ya me Laodicea, pa da hñe'ti nehe'u. Ha nú'a dá pempabi'u da men'a'ih_u pa gui hñe'th_u nehe.

¹⁷ Nehe xipabih_u ra cu Arquipo gue da mefi xá hño nú'a ra 'b_efi xa umbabi ra Zidada, asta hinda juatbi gatho.

¹⁸ Núgui drá Pablo de ma 'y_es_e dí op'ah_u nuna ra nzenjua. Oxqui pumfriguih_u gue dí oua ja ra fadi. Ha nubyá, Aju_a da j_ap'a'ih_u. Njab_u gue'a.

RÁ MŪDI RA TESALONICENSE RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI YÁ GAMFRI ME TESALONICA

Ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pehn'a'ihēbu nuna ra carta, nu'ahū gyá gamfrihū guí 'buhūbū Tesalonica ne guí 'buhū co Ajuā ra Dada ne co ra zi Hmu Jesucristo. Ajuā ma Dadahū ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'ihū ne da max'ahū pa guí 'buhū te rá 'ñen̄tho.

Ra hoga'mai mi udi ya gamfri me Tesalonica

² Dí aphe Ajuā por gue'ahū ne nzāntho dí umfe njamādi'a por gatho'ihū. ³ Nú'bū dí aphe Ajuā ma Dadahū, nzāntho dí beñhe ra 'befi de ri jamfrihū ne ri 'befihū dega hmāte, ne dí beñhe de gatho nú'a guí tsēthū ngue'a guí t'omhū da 'ñehe ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ⁴ Ma zi cu'ihē yá hmādi'ihū Ajuā, dí pāhe gue xa huahn'a'ihū Ajuā. ⁵ Nura maça hoga noya dá xi'ahe hindá xi'a'ihē hōnse dega noya, dá xi'ahe co rá ts'edi ra Maça Ndāhi, nehe dí camfrihe gue go guehna xi majuāni. Nu'ahū gá pāhū tengu ma 'maihe nú'bū duá 'buhēbu con gue'ahū pa ri hñohū.

⁶ Ya guí tēnga ma 'maihe, nehe guí tēmbahū rá 'mai ra Zidada Jesu. Gá hañhū rá noya Ajuā co ndunthi ra nt'atsate, pe nehe co ra johya nú'a xa 'ra'ahū ra Maça Ndāhi. ⁷ Hanguē gatho ya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi den'a ri 'maihe. ⁸ Por gue'ahū bi ntēnga rá noya ra Zidada hingo sehē Macedonia nixi sehē Acaya; nehe habaraza fādi gue guí camfrihū Ajuā. Nde nubyá, ya hindí pē'tshte te ga mañhe, ⁹ ngue'a ya ja'i ri mpede hanja bi za dá cūthe ra maça noya con gue'ahū. Nehe mañ'ū gue gá tsohūbū ya c'oi nú'ū hingo gue'ū Ajuā pa guí pēpabihū Ajuā nú'a te y go gue'a Ajuā xi majuāni. ¹⁰ Nehe guí t'ombahū rá T'ū Ajuā nu stí 'ñehe de mahets'i. Ajuā go bi 'yot'e pa bi yopa nte'a de ja ya du, ne go gue'a ra Zidada Jesu nú'a to'o ñāngaguihū de rá cue Ajuā ma da 'ñehe.

2

Rá 'befi ra apostol Pablo nuni Tesalonica

¹ Zi cūhū guí pāhū gue himbi 'mēditho ma 'befihe nú'bū dá haṣts'ahēbū rá noya Ajuā. ² Masque bi sicje ndunthi ya ts'onoya nuni Filipino ne bi hnabgaguiheni ngu guí pāhū, pe Ajuā bi 'racje ra ts'edi pa dá xi'ahe ra maça noya, hindá ntsahe nixi dá ntsuhe, masque ndí thöhe ya nt'atsate. ³ Dá zo'a'ihē de nú'a xi majuāni, hindá zo'a'ihē dega ts'oqui nixi dega nthate. ⁴ Ajuā bi hyandi gue mi 'ñēpcaguihe ga mañhe ra maça noya ne bi 'bēpcahe ga mañhe. Hanguē gue'a dí mañhe, hingo pa go da t'ot'ua yá paha ya ja'i, hōnse pa go da t'ot'ua rá paha Ajuā nú'a to'o pātca ma mfenihū. ⁵ Hindá ha'ahe co 'raya hoga noya mahotho, ngu guí pāhū, nixi hindá ha'ahe dega nc'at'aboja, Ajuā go pādi. ⁶ Ne hindá nehe to'o da 'ñesca ma nsuhe, nixi nu'ahū nixi ma'ra, masque mri 'ñēpcaguihe hmāhā ngue'a dyá 'mēhnihe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'ā dá othe, ndí pē'ts'ahē ra hmāte ngu 'nara nānā su yá zi baṣsi. ⁸ Nts'edi xi stá ma'ahe, hanguē hingue nsōctho dá 'ra'ahe rá hoga noya Ajuā, nehe xa za stá uñhe ma tehe po rá ngue'ahū ngue'a xi drí ma'ahe. ⁹ Zi cūhū, nu ndá

xi'a'ihē rá noya Ajuá, guí pāhū gue ndí mpɛfihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa hindá ø't'a'ihē ra xuhñá ni 'na de gue'ahū.

¹⁰ Guí pāhū ne Ajuá pādī gue nu ndá 'būhebu dá 'yohe xi xá hño ne dá nhyoja'ihē con gue'ahū nú'ahū gyá gamfrihū, ne hindá øthe nú'á xá nts'o hangue himbi za to bi c'ascahe. ¹¹ Ne guí pāhū hanja ndí zo'a'ihē ne ndí nup'ahe ri mfenihū cada 'na de gue'ahū, ngu 'nara dada zofó yá batsi. ¹² Ndí 'bɛp'ahe gue gui 'yohū ngu ri 'ñep'a'ihū ngue'á Ajuá xa zohñ'a'ihū pa gui 'būhū ja rá maça hnini ne ja rá nsunda'á.

¹³ Nuje nzantho dí umfe njamādi Ajuá ngue'á gá øhū ra maça noya nú'á dá xi'ahe ne gá pāhū gue go gue'á rá noya Ajuá ne hingo rá noya 'nara ja'í. Ne majuani go gue'á rá noya Ajuá, ne ri mpɛfi ja ri corasohū nú'ahū gyá gamfrihū. ¹⁴ Nu'ahū, zi cuhū, xcá thoguihū ya nt'atsate mahyɛgui ngu xa thogui ya cu de yá nija Ajuá nuni Judea, nú'ū 'bui co ra Zidada Jesucristo. Xa utsa'ihū ya mengu ri haihū mahyɛgui ngu ya xodyo xa utsa ya cu nuni Judea. ¹⁵ Nuya xodyo go gue'ū bi hyo ra Zidada Jesu, nehe bi hyo sehe yá badi'ū, y necje bi guje. Hingui øt'e'ū nú'á rá paha Ajuá ne ri utsa'ū gatho ya ja'í. ¹⁶ Mí hagaguihe hmāhā ga zofohē ya ja'í nú'ū hingyá xodyo pa hinda mpøhø'ū. Njabū ya xodyo xi bi 'yøt'á ya ts'oqui asta habū bi za, ne rá ngats'í rá cūe Ajuá ya xa zadi'ū pa nzantho.

Ra apostol Pablo xi mi ne da ma da c'a'tsa ya gamfri me Tesalonica

¹⁷ Nuju zi cuhū ya pɛ'tsa ya pa hinstá nuhū, pe de ma corasohe dí beñ'ahe. Hangue xi ndí nehmahe ga nuhū. ¹⁸ Ndí nehmahe stá mahebu ga c'a'ts'ahū pe ra Satá himbi hocje. Nuga drá Pablo ndunthi ya 'mi'qui dá ne ga mahmābū. ¹⁹ Nde, ¿te rá 'be'á dí tømhe, nda'á ma johyahe, ne hanja da thuscahe ra corona nu sta 'ñehe ma Zidadahū ra Jesucristo? ¿Ha gue hingue por gue'ahū? ²⁰ Por gue'ahū ma da t'esca ma nsuhe ne ma ga johyahe.

3

¹ Ya himbi za dá tømhe ma'ra ya pa pa dá pahe te gri 'būhū, hangue dá beñhe ga coheni Atena. ² Ha numa zi cuhū ra Timu dá pɛhñ'a'ihēbū. Gue'á 'nará mɛfi Ajuá ne ma mfats'ihē ja rá 'bɛfi ra Zidada Jesucristo. Dá pɛhñ'a'ihēbū'á pa da nup'a ri mfenihū pa ma'na da zedi ri jamfrihū, ³ pa da njo'o ni 'na de gue'ahū to'o da ntsu de ya nt'atsate guí thohū. Nu'ahū guí pāhū gue pa guehna dí 'būhūua. ⁴ Nu nduá 'būhebu con gue'ahū dá xi'a'ihē gue mi pɛ'tsi te ga thohū ya nt'atsate ngu ya xa t'øt'e ne ya guí pāhū. ⁵ Por gue'á nuga ya himbi za dá tømā ma'ra ya pa, hangue dá pɛhñ'ahūbū ra mɛfi pa dá pādī te gra 'mū ri jamfrihū, xi'bū xqui hya'ahū ra ts'ondāhi y nu'bú nú'á ma 'bɛfihe xa 'mɛdithoho hmāhā.

⁶ Ra cu Timu ya bá pengui de guerpū ne ja rí zøhø, hangue go bá hancahe'á ra noya de ri jamfrihū y de ri hmātehū. Nzantho guí bengaguihe co ra hmāte ne xi guí nehmahe ga nuhū mahyɛgui ngu dí nehmahe nehe ga hant'a'ihē. ⁷ Zi cuhū, nu ndá pahe te gra 'mū ri jamfrihū xi bi hñū ma muihe, masque dí thohē ya nt'atsate ne ya ts'othogui. ⁸ Nubyá hā, xi dí johyahe ndunthi ngue'á xi majuani guí 'būhū xá hño co ra Zidada. ⁹ Nde nu'bú, otho con te ga ju'tuabihe Ajuá por gatho nú'á ra johya dí pɛ'tshe ja rá thandi'á ngue'á guí 'būhū xá hño con gue'á. ¹⁰ Ajuá dí aphe ma pa ra xuui con gatho ma muihe gue da 'racje nɛɛqui ga nuhū pa ma'na da nɛxøgue ri jamfrihū.

¹¹ Ajuá ma Dadahū ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo da zixcahe pa ga tsøñ'a'ihē. ¹² Ma zi Hmuhū da 'yøt'e pa ma'na da zi'ta ri hmātehū pa xi guí

mádhíu 'na ngu ma'na ne xi guí mādhíu gatho ma'ra, mahyεgui ngu nuje dí mā'a'íhe. ¹³ Ne da max'a'íhu pa guí zεdhíu, ne guí 'ueguehu de ya ts'oqui pa da nj'o'to'to da c'a'ts'ahú ja rá thandi Ajuá ma Dadahú nu stí 'ñehe ma zi Hmuhú ra Jesucristo con gatho nú'u to'o xa gamfri'a.

4

Ra hoga'mui gue'a ri ho Ajuá

¹ Nubyá zi cuhu, dí bante'íhe ne dí zo'a'íhe de rá ts'edi ra Zidada Jesu gue ma'na guí 'yohú xá hño ngu dá u't'ahe, njabú ngu ne Ajuá.

² Ya guí pahú nuya hmada dá 'bep'ahe de rá ts'edi ra Zidada Jesu. ³ Nurá paha Ajuá gue da t'axca ri mfeníhu. Oxqui hñuxhu co ya 'behñá nú'u hingo xi ri 'behñáhu, nixi ya 'behñá hinda hñuxui ya 'ñohó nú'u hingo xi yá dame.

⁴ Cada 'na de gue'ahú guí pahú hanja guí pe'tsa ri 'behñáhu, hingue guí pe'tshú dega ts'oqui, guí 'ñotehu 'na ngu ma'na. ⁵ Oxqui pe'tshú ra ts'onc'at'aja'i ngu ø'ta ya 'ñagamfri ja'i nú'u hinxa bá Ajuá. ⁶ Oxqui ø'tuahú ni 'nara 'ñu ri cuhu nixi guí hyathú de nuya t'ø't'eya, ngue'a Ajuá go gue'a unga ra nju'ti de gatho nuya, ngu ya stá xi'a'íhe ne stá zo'a'íhe ndunthi. ⁷ Ajuá xa zoncahu pa da nt'axca ma mfeníhu hingue pa ga øthu ya ts'oqui. ⁸ Nu'a tó'o ri utsa nuna ra noya, hingo utsa 'nara ja'i, pe utsa Ajuá nú'a to'o 'racjú rá Māca Ndáhi.

⁹ Hingo mahyoni ga op'a'íhe pa guí mādi ri cuhu, ngue'a Ajuá ya xa 'ñu't'a'íhu gue guí mádhíu 'na ngu ma'na. ¹⁰ Ne majuani ya guí øthu njabú con gatho ya cu 'bú gatho rá ngu ni Macedonia. Pe dí zo'a'íhe zi cuhu gue ma'na da zi'ta ri hmátehu. ¹¹ 'Yøthu ra ts'edi pa guí 'buhú 'nara hoga'mui. Mpefíhu sehe co ri 'yehu ngu nú'a stá 'bep'a'íhe, ¹² pa da ñamahño de gue'ahú nuya 'ñagamfri ja'i, ne pa hinte guí 'behú.

Rá yo'ehé ra Zidada

¹³ Zi cuhu, dí ne ga xi'ahe de nú'u xa du pa guí pahú ne pa hinda du ri muihu ngu nú'u ma'ra hinte t'ø'mi. ¹⁴ Nde, 'bú dí camfrihu gue ra Zidada Jesu bi du ne bi yopa nte ma'na'qui, nu'bú nehe dí camfrihu gue Ajuá dua tsi co ra Zidada Jesu nu stí 'ñehe'a nú'u to'o bi du ne mi camfri ra Zidada Jesu.

¹⁵ Dí xi'ahe rá noya ra Zidada, gue núju gra 'bathúua ja ra ximhai asta ra pa da 'ñehe ra Zidada, hingo ma ga 'bet'ohú de nú'u ya xa du. ¹⁶ Pe ra Zidada ma dua çai de mahets'i co 'nara hmafi dega hmada, ne co 'nara noya de 'nara ndá'énxe mahets'i, ne co rá nzuni ra trompeta de Ajuá. Nu'bú nú'u ya cu ya xa du ante da 'ñehe ra Zidada Jesu, nu'ú 'met'ò da yopa nte'u. ¹⁷ Nepu núju gra 'bathúua ja ra ximhai, 'bestho da guxcahu mahyεgui con gue'u pa maña ja ya guui pa ga ma ga nthéhu ra Zidada maña ja ra ndáhi, ne njabú ma ga 'buhú nzantho co ra Zidada. ¹⁸ Hangue hñu'mba muihu 'na ngu ma'na co nuya noyaya.

5

¹ Zi cuhu, hingo mahyoni ga op'a'íhe pa ga xi'ahe de nuya pa xa 'ñepu ne ha'mú ma da nja nuya t'ø't'eya. ² Ngue'a nu'ahú ya guí pahú xá hño gue nu sta dat'a ra pa da 'ñehe ra Zidada, nura pa'a ma da nja ngu ø'ta ra be dega xuui. ³ Nura pa sta 'ñenga ya ja'i gue ja ra hmetho ne ra hoga'mui, nu'bú sta damfri'u da 'ñe 'nara nhuati pa gue'u ngu yá ugui 'nara 'behñá, ne hinda mpon'tui'u. ⁴ Pe nu'ahú zi cuhu ya hingui 'buhú ja ra 'bexuui, hangue nura pa'a hinda ma da zú'ahú ngu 'nara be. ⁵ Gatho'íhu guí 'buhú ja ra ñot'i ne guí 'buhú dega

pa. Nuju ya hindí 'buhu ja ra xuui nixi ja ra 'bexuui. ⁶ Hangue hinga ahu ngu ma'ra, ga ndø'mhu nzantho, ne di ja ma mfenihu. ⁷ Nuto aha, aha 'bu nxuui, ne nuto ri ti, ri ti dega xuui. ⁸ Pe nuju dí 'buhu dega pa ne di ja ma mfenihu. Ga hñehu co ma hehu dega jamfri y dega hmate pa hinte ga jahu. Njabu ga hñehu ngu ri hñe nú'u to'o 'yo ja ra tuhni. Ne ga pe'tshu ra nthø'mate pa ga mpøhøhu ngu 'nara nthaqui ja ma ñaxuhu. ⁹ Ajuu hinxa hñuxcahu pa da zucju rá cue'a, xa hñuxcahu pa ga mpøhøhu por ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁰ Nú'a bi du por guecju pa da za ga 'buhu con gue'a masque gra 'buthua o ya stá tuhni. ¹¹ Hangue hñu'mba muihu ne nupa mfenihu 'na ngu 'na ngu ya guí øthu.

Ra apostol Pablo umba ra ts'ofu ya gamfri

¹² Zi cuhu, dí bante'ihe gue guí pe'tsuahu ra t'equ'ei nú'u brí mpefibu ja rá 'befi ra Zidada ne su'ahu ne zo'a'ihu. ¹³ Pe'tsuahu ndunthi ra hmate po yá hoga 'befi. 'Buhu co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na. ¹⁴ Nehe dí bante'ihe zi cuhu gue guí zohu ya cu nú'u ya dahñei, gui nupa yá mfeni nú'u to'o tu yá mui, gui faxhu nú'u to'o ts'utho yá jamfri, ne gui tsetuahu gatho.

¹⁵ Jamasuhu gue hingui co'tshu ra nts'o'mui co ra nts'o'mui. 'Yøthu nzantho ra hño 'na ngu ma'na nehe con gatho ya ja'i.

¹⁶ Johyahu nzantho. ¹⁷ Ja guetbú gui 'yaphu Ajuu. ¹⁸ Umfu njamadi Ajuu de gatho nú'a da 'ñehe, ngue'a gue'a rá paha Ajuu pa gue'ahu nú'ahu guí 'buhu co ra Zidada Jesucristo.

¹⁹ Oxqui hacuahú rá ts'edi ra Maça Ndañi. ²⁰ Oxqui utsahu nú'a te u't'ahu nú'u ña de rá noya Ajuu. ²¹ Pahu nda'na nú'a xá hño, ne tefñu'a. ²² 'Uehu de gatho nú'a xá nts'o.

²³ Ajuu hubga ma muihu, ne go gue'a da t'axca maxøgue ri mfenihu, pa da 'be'tsi xá hño ri hoga ndahihu ne ri mfenihu ne ri ndo'yohu, pa hinto da c'a'ts'ahu nu sta 'ñehe ma Zidadahu ra Jesucristo. ²⁴ Hingui pata rá mfeni nú'a to'o xa zohn'a'ihu, ne go gue'a da 'yø'te.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta ri yopa zengua ya gamfri ne apa Ajuu por gue'u

²⁵ Zi cuhu, 'yaphu Ajuu por guecje.

²⁶ Fat'ajuahubu gatho ya cu co 'nara nthafi dega hmate.

²⁷ Dí 'bep'a'ihu nts'edi de rá thuhu ma Zidadahu gue guí hñe'tuabihu nuna ra carta gatho ya cu.

²⁸ Ma Zidadahu ra Jesucristo da max'a'ihu. Njabu gue'a.

RÁ ÑOHO RA TESALONICENSE RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME TESALONICA

Ma'na'qui ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí p̄ehn'a'ihēb̄u nuna ra carta nu'ah̄u gyá gamfrih̄u guí 'b̄uh̄ub̄u Tesalonica ne guí 'b̄uh̄u co Ajuá ma Dadah̄u ne co ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo. ² Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo da jap'a'ih̄u ne da max'a'ih̄u pa guí 'b̄uh̄u te rá 'ñenth̄o.

Ajuá ma da castiga nuya 'yøt'ats'oqui nu sta yopa zøhø ra Zidada Jesucristo

³ Zi cuh̄u, p̄e'tsi te ga umfe nzantho njamađi Ajuá por gue'ah̄u ngu rí 'ñepcahe ga øthe ngue'a xi rí te ri jamfrih̄u ne gatho'ih̄u ma'na rí zi'ta ri hm̄ateh̄u 'na ngu ma'na. ⁴ Hanguē nuje dí e'ts'a'ihē ri nsuh̄u ja yá nija Ajuá ngue'a xi ra dangui ri jamfrih̄u masque guí thoh̄u ya ts'othogui ne ya nt'atsate. ⁵ Pe gatho nuya thogui guí thoh̄u, ja ri hñecni gue Ajuá øt'a nú'a xá hño ne ma da 'yøt'a ra hoga ts'utbi, ngue'a por nuya ts'othoguiya Ajuá da za da mā gue rí 'ñep'a'ih̄u guí 'b̄uh̄u hab̄u bi manda'a, ne por gue'a grí sufrih̄u.

⁶ Ajuá øt'a nú'a xá hño da co'tsuabi nú'u to'o ri utsa'ih̄u. ⁷ Nehe nú'ah̄u t'utsa'ih̄u, Ajuá øt'a nú'a xá hño da 'ra'a'ih̄u ra tsaya mahyēgui con guecje nu stua pengui de mahets'i ra Zidada Jesu co ya eñxe nú'u hampa rá ts'edi'a. ⁸ Nu stí 'ñehea'a, ma da hñequi 'nara danga tsibi ja rá nthets'i. Ma da 'ñehe pa da castiga nú'u to'o hingui pa Ajuá nixi hingui øtuabi rá maça noya ma Zidadah̄u ra Jesucristo. ⁹ Nu'á ma da gut'a yá thai ja ra nidu pa nzantho, ne hinda za da 'm̄u'u ja rá thandi ra Zidada hab̄u ja rá nsunda ne rá ts'edi. ¹⁰ Nura pa stí 'ñehea'a, gatho ya cu nú'u to'o camfri'a ma da 'yø ne da nsunda'a. Ne'ah̄u ma guí 'yøh̄u ne guí nsundah̄u'a ngue'a gá camfrih̄u nú'a dá xi'a'ihē.

¹¹ Por guehna nzantho dí aphe Ajuá gue da max'a'ih̄u pa guí 'b̄uh̄u ngu rí 'ñep'a'ih̄u ngue'a xa zohn'a'ih̄u'a, ne dí aphe gue da nup'a ri mfenih̄u co rá ts'edi'a pa guí 'yøth̄u co 'nara johya gatho nú'a xá hño ne pa guí 'yøth̄u ya 'b̄efi dega jamfri, ¹² pa njab̄u da hñequi rá nsunda ma Zidadah̄u ra Jesucristo ja ri 'm̄u'ih̄u ne da t'e'ts'a ri nsuh̄u po rá hñoja'i Ajuá ne ra Zidada Jesucristo.

2

Ma da hñequi ra 'yøt'ats'oqui gá ja'i

¹ Núbya zi cuh̄u dí ne ga xi'ahē de rá yo'ehe ma Zidadah̄u ra Jesucristo nu xcrá muntsh̄u con gue'a. ² Dí b̄ante'ihē zi cuh̄u gue hingui ntsuh̄u nixi to guí hoph̄u da 'uec'a'ih̄u de ri hoga mfenih̄u ne da 'ñeñ'ah̄u gue ra Zidada ya bá yopa pengui, nixi dega thedi, nixi dega noya, nixi dega he'mi nú'a dí mā gue go stá p̄enhe, ne nú'u dí mā gue rá pa de rá yo'ehe ra Zidada ya bi zøhø. ³ Oxqui hoph̄u ni 'na tui to da hya'ah̄u ne da 'ñeñ'ah̄u gue nura pa ya bi zøhø. 'Met'o mā da nanga ndunthi to'o da ñā ncontra de Ajuá, ne da hñequi nú'a ra 'ñøhø dega 'yøt'ats'oqui ma da ma ja ra nidu. Nep̄u 'm̄efa de gue'a ma da zøhø ra Zidada. ⁴ Nura 'yøt'ats'oqui gá ja'l'a ma da ma ncontra de Ajuá ne da 'ñexa sehe, ne da ne da hñamba yá luga gatho nú'u t'embi gue go gue'u Ajuá, nú'u ri nsunda ya ja'i, asta hinda hñudi ja rá ndañija Ajuá, ne da mañ'a gue go gue'a Ajuá.

5 ¿Ha gue hinguí beñhu gue nú'bu ndí 'bui con gue'ahu dá xi'a'ihu de guehna? 6 Nu'ahu guí pahú te rá 'be'a hinxa hopi da hnequitho nura 'yøt'ats'oqui gá ja'l'a. Ma da hnequi asta nú'a ra pa da zø rá ora. 7 Nura ts'oqui ya ri mpefi mant'agui, hønse tø'mabya da thaca nú'a to'o hingui hopi da hnequi. 8 Nu'bú gue'bu da hnequi nú'a ra ts'oja'i, ne ra Zidada ma da hyo'a co 'nara noya da ma, ne da ma da huati co rá nsunda nu sta 'ñehe'a. 9 Nu sta hnequi nura ts'oja'i'a dri hñampa rá ts'edi ra Satá ne ma da 'ñudi ndunthi ya nt'udi ne da 'yøt'a ndunthi ya milagro dega nthate. 10 Ne ma da hyat'i co ya nthate xi xá nts'o nú'u to'o ma da ma ja ra nidu. Nu'ú mi tsa da mpøhø hmañá pe himbi ne bi gamfri nú'a xi majuani hangue ma da ma ja ra nidu. 11 Hangue ringue'a Ajuá da pu'tua yá mfeni'u pa da gamfri nuna ra nc'uambana. 12 Pa njabu da duxa ra ts'oqui nuto gatho himbi ne bi gamfri nú'a majuani, nú'u to'o ma'na bi ho ra ts'oqui que nú'a majuani.

Ajuá xa huancahu pa ga mpøhøhu

13 Pe nuje rí 'ñepcahe gue nzantho ga umfe njamádi Ajuá por gue'ahu zi cuhu yá hmadí'ihu ra Zidada, nguetho Ajuá bi huahn'a'ihu ante da hyoca ra ximhai pa gui mpøhøhu. Ne gá mpøhøhu ngue'a ra Maça Ndahi bi 'uec'a'ihu de ya ts'oqui, ne xcá camfrihu nú'a majuani. 14 Pa guehna bi zohn'a'ihu Ajuá por nura maça noya stá xi'a'ihe pa da hnequi rá nsunda ma Zidadahu ra Jesucristo ja ri 'mañhu.

15 Hangue ringue'a zi cuhu oxqui 'ueguehu. Pe'tshu xá hño ya nt'utuete nú'u stá u't'a'ihe dega noya o nú'a stá op'ahe. 16 Ajuá ma Dadahu bi maçaguihu ne bi huegaguihu hangue bi 'racju ra humai pa nzantho ne bi 'racju 'nara hoga nthø'mate. 17 Nú'a ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da nup'a ri mfenihu ne da ja'ahu gui 'yohu xá hño de nú'a guí øthu ne nú'a guí mañhu.

3

Ra apostol Pablo xipa ya cu gue da ora por gue'u pa njabu ma'na da ntanga rá noya Ajuá

1 Nubyá zi cuhu dí a'a'ihe gui 'yaphu Ajuá por gueje pa da dama ntanga rá noya Ajuá habaraza, ne da jamfri ngu xcá camfrihu. 2 Nehe 'yaphu Ajuá gue da ñangaguihe'a de ya 'yøt'ats'oqui gá ja'l'í nú'u øt'a ya nts'o'mui, ngue'a hinga gatho pe'tsa ra jamfri. 3 Masque njabu, nu Ajuá hingui pata rá mfeni, nú'a da ja'ahu gui zedihu ne da ñañ'a'ihu de ra nts'o. 4 Dí camfrihe gue guí øthu nú'a stá 'bep'ahe ne ma gui sigui gui 'yøthu njabu ngue'a Ajuá ri 'ra'ahu ra ts'edi. 5 Ra Zidada Jesu da xoc'a ri mfenihu pa gui pe'tshu rá hmate Ajuá ja ri corasohu, ne pa gui tsethu ngu bi zeta ra Zidada Jesucristo.

Ya cu rí 'ñepi da mpefi

6 Zi cuhu, dí 'bep'a'ihe de rá thuhu ma Zidadahu ra Jesucristo gue gui 'ueguehu de gatho nú'u ya cu xa mpønga dahñei ne hingui 'yo ngu nú'a dá u't'a'ihe. 7 Nu'ahu ya guí pahú gue rí 'ñep'a'ihu gui tenga ma 'mañhe. Nuje hindá ndahñeihe nu ndá 'buhabu. 8 Nixi to'o bi 'uinjethoho. Nu'a ndí øthe, ndí mpefihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa himbi 'me te dá tsihe, ne pa hindá øt'a'he ya xuhñá. 9 Hingue himrí 'ñepcaguihe pa gui 'racaguihe te ga tsihe. Dá øthe njabu pa da za gui 'yøthu ngu nú'a dá øthe. 10 Ngue'a nú'bu nduá 'buehe con gue'ahu dá 'bep'ahe gue nu'a tó'o hinda ne da mpefi hinda ñuni nehe. 11 Dí xi'a'he nuna ngue'a dí øhe gue 'ra de gue'ahu ya xcá mpønga dahñeihe ne hingui ne te gui pehu, hønse guí 'yohuhu grí hñøthu habu hindí

'ñepi gui hñøth_u. ¹² Nuya cu'_u to'o øt'a njab_u, dí 'bephe ne dí zohe de rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesucristo gue da mpefi te rá 'ñentho pa njab_u da dah_a nú'a da zi.

¹³ Zi cuh_u odi tsabi'ih_u gui 'yøth_u ra hño. ¹⁴ Nu'a tó'o hinda 'yøtcaguihe nú'a dí mañhe ja nuna ra carta, mañh_u to gue'a ne ogrí ntsixh_u'a pa njab_u da ntsa.

¹⁵ Pe oguí utsah_u. Umf_u ra ts'ofu ngu rí 'ñepi 'nara cu.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta apa Ajuá por ya cu

¹⁶ Nubyá, ra Zidada nú'a 'racj_u ra hum_u, nzāntho da 'ra'ah_u 'nara hum_u de nú'a te gatho da 'ñehe. Ra Zidada da 'm_u con gatho'ih_u.

¹⁷ Núga drá Pablo dí op'ah_u ra nzengua co ma 'ye sche, guehna 'nara seña ja gatho nú'_u ya carta dí ofo. Njaua dí ofo. ¹⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u gatho. Njab_u gue'a.

RÁ MŪDI RA TIMOTEO RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Nūgui drá Pablo rá apostolgui ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'ú bi huancagui pa drá apostol. Ajuá go gue'á bi pøhøguihú, y ra zi Hmu Jesucristo go gue'á dí t'ø'mhú. ² Dí op'a'i nu'i Timu dí ja ra uenda gue ma t'ú'i ngue'á go dá zo'a'i de ra jamfri. Ajuá ma Dadahú ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo da jap'a'i, da me'ts'a ra nthecate, ne da max'a'i pa guí 'bhui te rá 'ñentho.

Ra ts'ofa pa ya gamfri pa hinda dena ya nt'utuatae nú'ú hinga majuani

³ Ante ga ehe de guepú Efeso pa nuua Macedonia, dá bante'i gue gui cohibú pa guí zofo nú'ú 'raya cu 'bhui de guepú udi ma'na'ño ra jamfri de nú'á stá paðihú, guí haçuabi'ú gue ya hinda sigui da 'ñudi nú'á udi'ú. ⁴ Nixi hinda sigui da mąga nú'ú ya 'bede xa zanse ya ja'i de maya'bhú, nú'ú xi xcra matho ne hingui o rá 'ñu nú'á ma. Ngue'á nú'ú ya cu udi nuya nt'utuatae'ú, udi hønse pa da ntsanoya'ú, hingui uti ya cu de rá noya Ajuá pa ma'na da nte yá jamfri'ú.

⁵ Dí 'bep'a'i gue gui zofo ya cu pa da me'tsa 'nara coraso xá nt'axi ne 'nara hoga mfeni ne 'nara jamfri hingue maxøts'etho, pa njabú da za da me'tsa 'nara hoga hmäte. ⁶ 'Raya cu ya xa 'uegue de nuya hoga t'øt'e, hangue nubyá hønse mąga ya noya hinte ri muui. ⁷ Nu'ú ne hmąha gue da nxahnate de ra ndaxjua ley, y ma gue go gue'á xi majuani nú'á mañ'ú masque nixi paði nú'á mañ'ú.

⁸ Haha, nura ndaxjua ley xá hño, pe nú'bhú da t'øt'e ngu nú'á bi beni Ajuá. ⁹ Ga pahú gue himbi thuxa ra ley pa ya hoja'i. Ra ley bi thuts'i pa ya ts'o'yøde ne ya 'ñaqu'equ'e'i, pa ya ts'oja'i ne ya 'yøt'ats'oqui, pa nú'ú hingui tsu Ajuá ne ya 'ñagamfri, pa nú'ú to'o ho yá dada ne yá nana, ne pa ma'ra ya hyote. ¹⁰ Nehe pa nú'ú to'o ya 'ñeja'i, pa nú'ú ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi 'ñøhøui, ne pa nú'ú ya 'behña ri hñuxui yá mi 'behñaui, pa nú'ú to'o pe ya ja'i, pa ya c'uamba, pa nú'ú to'o høxa ra thai rá miqu'eui, nehe pa gatho nú'ú to'o øt'a ya ts'ot'øt'e nú'ú xicjú Ajuá gue hingui ho ga øthú'ú. ¹¹ Gatho guehna mąga rá maça noya Ajuá nú'á to'o xá nsunda. Nuna go guehna ra maça noya bi t'acagui pa ga ma.

Ra jamadi po rá nthecate Ajuá

¹² Nuguí dí umba njamadi ma Zidadahú ra Jesucristo ngue'á bi 'raca ra ts'edi pa ga pepabi. Bi hyandi gue xá hño ga pepabi, hangue bi hñuxcagui pa ga pepabi'á. ¹³ Nuguí ma'met'o xi ndí ñama'ñu de ra Zidada Jesu y ndrú 'tsa, nehe xi ndrú ts'o'mui co ya gamfri. Pe nu'á bi mesca ra nthecate ngue'á hindí paði hmąha nú'á ndí øt'e nguetho hinstí camfri thoho'á. ¹⁴ Pe nurá hmäte Ajuá xi ra dangui pa guequi. Nú'á bi xoga ma mfeni pa dá camfri ra Zidada Jesucristo ne pa bi za dá pe'tsua rá hmäte'á.

¹⁵ Nuna noya ma ga xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri: gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñehea ja ra ximhai pa da pøhø ya 'yøt'ats'oqui, y nuguí ma'na go ndrú 'yøt'ats'oqui. ¹⁶ Pe masque ndrú 'yøt'ats'oqui, nura Zidada Jesucristo bi mesca ra nthecate, pa nuguí 'nandrú dąga 'yøt'ats'oqui da hnequi ja ma 'mui gue Ajuá bi zetca ma nts'o'mui ne

bi pungagui. Bi 'yøt'a njabũ con guequi pa njabũ da hyanda ma'ra ne da gamfri'ũ pa da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Hangué nú'a 'nat'a Ajuá rí 'ñepi dra sɔcambeni ne dra nsunda pa nzantho. Go gue'a 'nat'a Ajuá nú'a hindí hanthũ, go gue'a pe'tsa gatho ra mfadi, go gue'a ra Ndá de maya'bu, de nubya ne pa nzantho, nehe go gue'a 'bui pa nzantho ne hinhya'mu da du. Njabũ gue'a.

¹⁸ Ma zi t'ũ'i Timu, dí 'bep'a'i gue gui pe rá 'befi Ajuá ngu rí 'ñehe, ngu 'nara soldado pe xá hño rá 'befi ja ra tuhni. Ne dí ben'a'i de nú'a bi manga ra Maça Ndáhi gue ma gui pefi, pa njabũ da za gui sigui gui pe xá hño rá 'befi Ajuá. ¹⁹ Nehe su ri jamfri ne strá nt'axi ri mfeni. Nu 'ra bi ts'oca yá mfeni hangué xa 'bɛ yá jamfri. ²⁰ Ra de gue'ũ go gue'a ra Imeneo ne ra Jandro nú'ũ dá ɛnt'ua ja rá 'yɛ ra Satá pa da badi gue hinda ñama'ñũ de rá noya Ajuá.

2

Hanja da za dra t'apabi Ajuá

¹ Rá mudi dí 'bep'a'ihũ gue gui orahũ por gatho ya ja'i. Gui 'yaphũ Ajuá da mats'i'ũ, ne gui umfũ njamadi'a. ² Gui 'yaphũ Ajuá po ya dangá ndá ne por gatho nú'ũ hã ra ts'utbi, pa njabũ da za ga 'buhũ 'nara 'mui te rá 'ñenthó, ne pa da za ga pe'tsuaũ rá ntsu Ajuá ne ga 'yohũ ngu rí 'ñepcahũ ne hinte ga jahũ. ³ Nuna go guehna xá hño, ne go guehna ri ho Ajuá ma Pøhøtehũ. ⁴ Nú'á ne gue gatho ya ja'i da mpøhø ne da badi'ũ nú'a xi majuani. ⁵ 'Nat'a Ajuá 'bui, nehe 'bui 'natho nú'a to'o bá e bi nja'iuá ja ra ximhai. ⁶ Nu'á bi unse rá te pa bi du pa bi gu'tua yá thai gatho ya ja'i. Ha nu mi zø ra ora, bi t'unga nt'øde pa bi fadi gue nu'á bi du pa bi pøhø ya ja'i. ⁷ Y pa gue'a bi thuxcagui dega apostol pa ga mamba rá maça noya Ajuá. Hindí hate, dí manga majuani. Bi thuxcagui pa ga nxahnate de ya ja'i nú'ũ hingyá xodyo pa ga utuabi'ũ de ra jamfri nú'a majuani.

⁸ Dí ne gue haburaza ra luga habũ ri munts'a ya cu, gatho ya 'ñøhø da guxa yá 'yɛ da 'yapabi Ajuá co yá mfeni strá nt'axi, ne hindri ncue, nixi da nehmya. ⁹ Nehe dí ne gue gatho ya 'behñá da jamasu pa da hñe ngu rí 'ñehe. Hinda hñe dega nt'ets'i. Hindí ne gue da 'ñeñá dega nt'ets'i, nixi da 'ñets'i co ra oro, ni co ya do mahotho, nixi co ya he nú'ũ xi xá maði. ¹⁰ Nu'á dí ne gue da 'yøt'e'ũ, dá 'yøt'a ya hoga 'befi ngu rí 'ñepa 'nara hoga 'behñá nú'a 'yo ja rá ntsu Ajuá. ¹¹ Ya 'behñá dá 'yødetho rá noya Ajuá ja ra nija pa da badi, ne dá 'yøt'e' ngu nú'a da sipabi. ¹² Hindí ne gue go ya 'behñá da xahna ya 'ñøhø ja ya hmunts'i, nixi hingo ma'na da manda'ũ que ya 'ñøhø. Dá 'yøstho. ¹³ Ngue'a Ajuá bi hyoqui rá mudi ra Adá, nepũ ra Eva. ¹⁴ Y hingo ra Adá bi thát'i. Nura 'behñá go gue'a bi thát'i, hangué bí dagui ja ra ts'oqui. ¹⁵ Hangué nubýá 'bui yá bati co ndunthi ya ugui, pe ya 'behñá da mpøhø 'bũ hinda 'uegue de yá jamfri, 'bũ da me'tsa ra hmate, 'bũ da 'ño strá nt'axi, ne 'bũ da 'mui ngu rí 'ñepi.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya ma'yo de ya nija

¹ Nuna noyaná guehna majuani: 'bũ to'o beni da mɛpa Ajuá dega ma'yo gue'a 'nara hoga 'befi ne. ² Pa to da ma'yo mahyoni di 'bui xá hño y di otho te di hmã de gue'a. Dra medinthati co 'nada ra 'behñá. Di su rá mfeni, di 'yo co ndunthi ra mfadi ne di pe'tsa ra t'equ'e'i. Di pa da unga ntsaya, di pe'tsa ndunthi ra mfadi pa da 'ñutuáte. ³ Hindra ti, hindra 'yøt'atuhni, mahyoni di

ja rá hm̄ate, hindra z̄ot'am̄ei. Hindra nduste pa da dah̄a ra boja dega nthate, nixi da ne da me'tsa ndunthi ra boja. ⁴ Di p̄adi da manda xá h̄ño rá ngu, ne di p̄adi da zofa yá b̄atsi ngu rí 'ñepi pa da 'ȳote'ua. ⁵ Ngue'a nu'a t̄o' h̄ngui p̄adi da manda rá ngu, nu'bú çhanja da za da manda rá nija Ajuá? ⁶ Hinda za da ma'yo 'nara 'ra'yo gamfri, gue'a xi'b̄u da 'ñets'i'a ne njab̄u da ncondena ngu bi nja ra ts'ondahi. ⁷ Mahyoni di udi 'nara hoga'm̄ai pa njab̄u nehe nú'ua hingyá gamfri da ñamahiño de gue'a, pa njab̄u hinda 'be rá tsa nixi da zo ja rá 'ye ra ts'ondahi.

Nú'a rí 'ñepi da 'ȳot'a ya maste de ya nija

⁸ Nehe 'nara maste de rá nija Ajuá mahyoni dra 'ñequ'e'i, hindi ña max̄ots'etho, hindra ti, hindra nduste pa da dah̄a ra boja dega nthate. ⁹ Di camfri xá h̄ño nú'a ra jamfri xa t'utcah̄u co rá mfeni strá nt'axi. ¹⁰ Nehe mahyoni 'met'o dra tsapabi pa da f̄adi ua da 'ño xá h̄ño ua hina. 'B̄u da 'ño xá h̄ño ne hinto da c'a'tsi, nu'bú ha, da za dra maste ja ra nija. ¹¹ Nehe nú'ua ya 'beh̄ña pepabi Ajuá mahyoni di pe'tsa ra hoga'm̄ai. Hindra ḡuxa nc'uamba. Di su rá mfeni, ne nzantho di ø't'e gatho nú'a xá h̄ño. ¹² Nura maste dra medinth̄ati co 'nada ra 'beh̄ña. Nehe di p̄adi da manda xá h̄ño rá ngu ne yá b̄atsi. ¹³ Nu'a t̄o' faste xá h̄ño ja rá 'befi Ajuá, gue'a da t'e'tsua rá nsu, ne ma'na da nja rá ts'edi pa da ñaui ma'ra ya ja'i de ra jamfri pe'tsua ra Zidada Jesucristo.

Ra jamfri nú'a xa t'utcah̄u nú'a hinxqui f̄adi maya'b̄u

¹⁴ Zi cu Timu, dí ne 'bestho ga mab̄u ga c'a'ts'a'i, pe dí op'a'i nuna carta ¹⁵ pa 'b̄u hingá 'me ga mab̄u, ma gui p̄adi hanja da za gui m̄pefi xá h̄ño ja rá nija Ajuá nú'a te. Nu ja rá nija Ajuá ja jani nú'a majuañi ne ja hm̄ani nú'a majuañi. ¹⁶ Majuañi xi ra dangui nú'a ra jamfri xa t'utcah̄u nú'a hinxqui f̄adi ma'met'o, ne ena:
Ajuá bi 'ñehe bi nja'i;
y ra Maça Ndahi bi 'ñudi gue majuañi go gue'a rá T'ua Ajuá.
Nehe ya enx̄e bi hyandi'a.
Nú'ua ya ja'i hingyá xodyo bi ts'ofa de gue'a.
Nep̄u hab̄uraza ya ja'i ja ra ximhai bi gamfri'a.
Y nu'a bi ts'its'i pa mahets'i pa ja rá nsunda'a.

4

Nú'ua to'o da 'uegue de ra jamfri

¹ Ra Maça Ndahi xa ma xi xá h̄ño ne ena gue nuyá ngats'i ya pa 'raya cu ma da 'uegue de ra jamfri ngue'a ma da h̄ñuxa nt'øde nú'a di manga ya hyate ja'i nú'ua di udi ya nt'udi dega ts'ondahi. ² Nú'ua ya yohmi ja'i ma da manga ya nc'uamba ne da ts'oca yá mfeni. ³ Nuya ts'oja'i'ua ma da h̄ñacuabi ya ja'i pa hinda nth̄ati. Ne da h̄ñacuabi pa hinda zi 'raya nzaqui, masque gatho ya nzaqui go bi hyoca Ajuá pa ga tsih̄u co ra jam̄adi nú'ua dyá gamfrih̄u ne stá pah̄u nú'a majuañi. ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi hyoca Ajuá, gatho xá h̄ño. Hingui ho te ga utsah̄u, h̄onse ga umf̄u njamañi Ajuá ora te dí tsih̄u. ⁵ Ngue'a rá noya Ajuá ena gue gatho ya nzaqui xá nt'axi. Hangué ga aph̄u Ajuá da japi gatho nú'a te dí tsih̄u, y njab̄u xá nt'axi nú'a dí tsih̄u.

Rá hoga m̄efi ra Zidada Jesucristo

⁶ 'B̄u gui 'ñutua ya cu gatho nú'a dí xi'a'i, ne 'b̄u gui p̄adi xá h̄ño ra maça noya nú'a ma de ma jamfrih̄u ne ra hoga nt'utuete nú'a xcá t̄eni, nu'bú ma

xi gui hñoga mēfi de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Ogrí ho gui 'yode nuya ts'o'bede de ra ximhai ngu nú'ū mąnga ya 'ñamfeni ja'i. 'Yot'a ra ts'edi pa ma'na gui 'bui 'nara hoga'mui. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o japi da 'ñanga rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi, hõnse 'na tai ri muui rá 'befi. Pe nu'a tó'o ot'a ra ts'edi pa da 'mū 'nara hoga'mui, nurá 'befi'a ma'na ri muui, ngue'a hingue hõnse nuua ja ra ximhai ma da muui rá 'befi'a, nehe ma da muui ja rá ñoho ra 'mui. ⁹ Nuna noya stá xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri. ¹⁰ Y hangue por gue'a xi drí mpefiñe ne dí thohū ya ts'othogui ngue'a dí camfriñe 'nat'a Ajuā nú'a te. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte pa gatho ya ja'i, pe ma'na pa nú'ū to'o camfri'a.

¹¹ 'Ñudi nuya ya noya dí xi'a'i, ne manda da t'ot'e. ¹² Oto di dintstho nú'a guí mā ngue'a grá basja'itho. Nu'i 'ñudi ra hoga'mui pa gue'a da 'yot'a ya cu nehe. Nura hoga'mui gui 'ñudi, nú'a gui mąnga ya hoga noya, gui 'ñequ'e'i, gui pe'tsa ra hmāte, gui pe'tsa ra jamfri, ne strá nt'axi ri mfeni. ¹³ Mientra ga mabū, 'yot'a ra ts'edi pa gui hñe'tuabi ra Māca T'ofu ya cu, pa gui zofu'ū ne gui 'ñutuabi'ū. ¹⁴ Jamasu nú'a rá 'befi Ajuā bi t'a'a'i nú'a bi mąnga ra Māca Ndāhi gui pefi nu ndá hu'tsa'he ma 'yehe núje dyá ndāhe de ra nija.

¹⁵ Pefi gatho nuya t'ot'eya. Ja da mpefini con gatho ri mui, pa gatho ya cu ne ma'ra ya ja'i da hyandi gue rí te ri jamfri ne ri mfadi ja rá 'befi Ajuā. ¹⁶ Xi da nsu sche, ne jamasu de nú'a guí udi. Oguí tsaya gui 'yot'a njabu, ngue'a nu'bu gui 'yot'a njabu, nu'bu gui mpøhø ne da mpøhø nú'ū to'o da 'yode'i.

5

Nú'a rí 'ñepi da 'yot'a ya gamfri

¹ Oguí tsei ya zi ndaxjua. Umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri dada. Y nuya bātsa'ñøhø umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri cu. ² Ha nuya zi tia umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri nana. Nehe ya bas'behñā umba ra ts'ofu co ri mfeni xá nt'axi, ja ra uenda ri nju.

³ Xipa ra nija da mats'i ya viuda nú'ū xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i. ⁴ Nu'bu 'nara viuda 'bui yá bātsi o 'bu yá 'beto, nuyá bātsi o yá 'beto go yá uenda da su'ū, hingo ra nija. Mahyoni gue nuyá bātsi o nuyá 'beto da bādi da hñoja'i co ya mengu ja rá ngu ne da co'tsuabi yá dada yá nana de xa tede, ngue'a gue'a xá hño ne gue'a ri ho Ajuā. ⁵ Nú'a xi majuani ra viuda ne 'bu sche, nú'a jo'o to ri su, hõnse tøm'babi rá mfats'i Ajuā, ne nzantho ma pa ra xuui apabi Ajuā, ne api da mats'i'a. ⁶ Pe nu'a ra viuda ot'e nú'a go da ne, ne hingui 'butho, nú'a hini 'ñepi da t'umba ra mfats'i, ngue'a masque te, pe ja ra uenda ya xa du. ⁷ 'Bepabi ya cu da 'yot'a núna dí op'a'i nehe, pa hinda nja te da hmā de gue'ū. ⁸ 'Bu 'nara cu hini jamasu nú'ū ja te yá njau, ne ma'na nú'ū ya mengu ja rá ngu, nura cu'a hinte ri muui rá jamfri, ne ma'na xá nts'o nú'a ot'e que 'na nú'a hingrá gamfri.

⁹ Nú'a ra lista habū thu'tsua yá thuhu nú'ū ya viuda pēpa Ajuā ne t'umba ra mfats'i, nuni mahyoni ja gui hñu'tsuahūni yá thuhu hõnse nú'ū ya viuda ya pe'tsa thogui hñu'rate njeya, ne bi me'tsa 'nada rá dame. ¹⁰ Nehe hñu'tsuahū yá thuhu ya viuda nú'ū thandi ne fādi gue pē ya hoga 'befi, ne bi tede xá hño yá bātsi, pādi da unga ntsaya ja yá ngu, ne bi xacua yá ua nú'ū ya cu mí tsonga ja yá ngu, ne bi mats'i nú'ū mi tho ya ts'othogui, ne xa bādi xa mēfi gatho ya hoga 'befi.

11 Pe nu'ua ya viuda ya bas'behñatho, oguí hu'tsua_h yá thuhu ja ra lista, ngue'a ma da zø ra pa da ne da yopa nthati 'ra de gue'ua, y njab_u ya hinda za da mepabi Aju_a ja ra nija. 12 Y njab_u da hnøma'ñ_u de gue'ua ngue'a bi 'uegue de nú'a ra cohi bi me'tsi. 13 Nehe da nzai gue hinte dyá 'befi ngue'a da nengu. Y hingue hønse dya dahñei, nehe dya me'bede ne da hñøt'e hab_u hini 'ñepi, ne da ma nú'a hini 'ñepi da mahma. 14 Hanguue ngugi dí ne gue da nthati nuya viuda ya bas'behñatho, ne da me'tsa ya b_atsi, ne da badi da su yá ngu. Njab_u ha, hinda nja te da manga ma ncontrah_u de guecju. 15 Dí xi'a'i njab_u ngue'a 'raya viuda ya xa 'uegue de rá 'ñu Aju_a ne xa ðeni ra Satá.

16 Hanguue 'bu 'nara cu o 'nara nju di pe'tsa 'nara viuda ja rá ngu, dá su pa hinda t'apabi ra mfats'i ja ra nija, pa njab_u nura nija da me'tsa ndunthi te da umba nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i.

17 Nubyá nuyá mefi Aju_a nú'u ri manda xá hño ja ra nija, xi da hnu xá hño por gue'ua, ma'na nú'u to'o mamba rá noya Aju_a ne utuate. 18 Ngue'a ra Maça T'ofu ena njaua: "Oxqui tu'tua rá ne nú'a ra ndamfri net'a ra trigo ja ra era." Nehe enga njaua: "Nu'a tó'o ri mpefi rí 'ñepi da t'umba rá thah_a."

19 'Bu da 'm_ui 'na to'o da ñapabi 'nará mefi Aju_a, oxqui camfri 'bu da njo'o yoho o hñu pa da damajuani. 20 Pe nu'bu 'nará mefi Aju_a xi majuani øt'a ya ts'oqui, ts_ui nts'edi hab_u da 'yøde gatho ya cu, pa njab_u da ntsu nehe nú'u ma'ra. 21 Dí 'bep'a'i gue gui 'yøt'a njab_u mahyegui con gatho yá mefi Aju_a. Hingui hñ'a'mtho nú'u to'o gui 'yøt'ua ra ts'utbi. Nehe paði 'met'o xá hño nú'a te xa nja pa njab_u gue'a gui mañ'a. Njab_u dí 'bep'a'i ja rá thandi Aju_a ne ja rá thandi ma Zidadah_u ra Jesucristo ne ja rá thandi yá enx_e Aju_a nú'u xa thahni pa da mepabi'a. 22 Oxqui hu'tsua ri 'y_e 'bestho nú'u to'o ne da mepabi Aju_a, ngue'a xi'bu hingui 'yo xá hño, y njab_u da hm_a gue gui fats'i thoho'ua ja yá ts'oqui. Pe nu'í, 'b_ui nzantho strá nt'axi'i.

23 Ya oguí tsi nsøctho ra dehe. Tsi 'na t_equi ra vinu dega obxi por nú'a ra am_ui tsu'i.

24 Jamasu 'met'o nú'u to'o gui hu'tsua ri 'y_e pa da mepabi Aju_a, ngue'a 'ra ri hnequi yá ts'oqui ante dra s_ecua ra uenda, pe nu ma'ra asta hinda th_a'mba nguenda ja da hnequi yá ts'oqui. 25 Nehe njab_u nú'u to'o øt'a ya hoga 'befi. 'Raya hoga 'befi ri hnequi 'bestho. Ha nu ma'ra da hnequi asta 'mefa, ngue'a hingui tsa da gohitho mant'agui ya hoga 'befi.

6

1 Gatho nú'u to'o 'mego, dá umba ndunthi ra t'equ'ei yá hmu, pa njab_u hinda hnøma'ñ_u rá thuhu Aju_a nixi da hnøma'ñ_u ma jamfrih_u. 2 Nu'ua tó'o pe'tsa yá hmu ha ya gamfri, odri dintstho nú'a xipa yá hmu hønse ngue'a nuyá hmu gue go ya gamfri nehe. Dá mepabi ma'na xá hño ngue'a go ya hm_adi gamfri nú'u to'o hocuabi yá 'befi. 'Ñudi núna dí op'a'i ne njab_u gui nzote.

Con basta ra jamfri di johya 'na co nú'a te pe'tsi

3 Nu'bu 'nara ja'i udi ma'na ra nt'utuate ne hingo udi rá hoga noya ma Zidadah_u ra Jesucristo, ne hingo ri ðeni nú'a ra nt'utuate nú'a di ma de ma jamfrih_u, 4 nura ja'l'a ra 'ñets'i ne hinte rá fadi. Xa 'b_e rá mfeni ngue'a ri ho to da ntsanoyau ne da nts_uiui. Y nuni ja fahni ra nduste, ya hnecatuhni, ya ts'ante, ya nt'ensfeni. 5 Nu'ua tó'o ri ntsanoya njab_u, gue'ua xa ts'oca yá mfeni ne hingui paði nú'a majuani, ne di 'ñet'a gamfri pa da dah_a ra boja. Pe nu'í, 'uegue de gue'ua. 6 Hah_a, numa jamfrih_u xi ri muui ndunthi, pe nehe

ga johyah_u co nú'a dí pe'tshu. ⁷ Ngue'a núju ndá tsøh_uua ja ra ximhai hinte duá hah_u, y nehe hinda za te ga haxh_u de guecua. ⁸ Hangué ga johyah_u gue hindrí 'bε te ga tsih_u nixi te ga heh_u. ⁹ Ngue'a nu'u tó'o ne da memati, tagui ja ya ts'oqui ne thát'i pa da 'yøt'a nú'a xá nts'o, ne pe'tsa ya ts'onc'at'i hinte ri muui, ne honsε ra 'ñu. Hangué gue'a da japi da nhuati'u ne da 'mεdi. ¹⁰ Ngue'a nura hmate de ra boja ja bí ehni ndunthi ya ts'oqui. 'Raya cu xi xa mādi ra boja, hangué xa 'uegue de yá jamfri ne xa thogui ndunthi ya dumui.

Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri

¹¹ Pe nú'i rá mēfi'i Ajuā, 'uegue de gatho nuya ts'ot'øt'eya. Go da tēna ra hoga'mui, ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmate, ra pacencia, ne ra ts'etuate. ¹² Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri. Su ra te pa nzantho nú'a bi 'ra'a Ajuā nu mi zohna'i'a, ne gá damajuāni de gue'a ja yá thandi ndunthi ya ja'i. ¹³ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuā nú'a to'o ri umba yá te gatho nú'a te 'bui. Y nehe dí 'bep'a'i ja rá thandi ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi mąnga majuāni ja rá thandi ra Pilato. ¹⁴ Guehna dí 'bep'a'i gue gui su xá hño nú'a xra 'bep'a'i pa hinto da c'a'ts'a'i, asta ra pa da yopa pengaua ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁵ Ngue'a nu sta zø ra ora, Ajuā dua yopa pēhna ra Zidada Jesucristo dua ehe. Ajuā go guesε'a xá nsunda, ne go guesε'a ri manda. Go gue'a ra dąnga Ndā de gatho ya nda, ne go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu. ¹⁶ Go guesε'a ya mi 'bui ne nzantho da 'mui. Go gue'a 'bu ja ra ñot'i nú'a xi tsēdi, ne hinhya'ma to xa hyandi'a nixi hingui tsa to da hyandi. ¡Nú'a ja rá ts'ēdi pa nzantho, ne go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

¹⁷ 'Bepabi nuya memati de nuua ja ra ximhai gue odri 'ñets'i, nixi odi pe'tsua ra jamfri ra boja nú'a hate. Dá mē'tsua ra jamfri Ajuā nú'a te ne xi ri 'racj_u gatho nú'a te dí hoñh_u pa ga johyah_u. ¹⁸ Nuya memati'u 'bepabi da 'yøt'e xá hño ne xi da mēfi ndunthi ya hoga 'bēfi. Nu'a te da uni, dá uni con gatho yá mui ne con gatho yá paha. ¹⁹ Y njab_u da munts'a 'nara thāhā'u pa rá ñoho ra 'mui, ne njab_u da su ra te pa nzantho.

Yá ngats'i ya noya nú'u bi 'bempa ra Timoteo

²⁰ Nde nubyá, nu'i zi cu Timu, su ra maça noya nú'a xra 'bep'a'i gui mā. Ne oxqui øde ya ts'o'bede nú'u hinte ri muui, nixi oxqui 'yøde nú'u to'o ri ntsanoya, nú'u mā gue pe'tsa 'nara hoga mfādi hmāhā. ²¹ Y nu'u tó'o xa dēna nú'a ra mfādi'a, ya xa 'uegue de ra jamfri.

Ajuā da max'a'i. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA TIMOTEO

RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ma'na'qui ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Núgui drá Pablo, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Ajuá go gue'a rá paha pa bi hñuxcagui drá apostolgui'a ne bi mēncagui ga mā de ra te pa nzantho nú'a bi ña'ti da umbi gatho nú'u to'o da gamfri ra Zidada Jesucristo. ² Nú'i zi cu Timu ma hmāca t'u'i ja ra jamfri, dí op'a'i. Ajuá ma Dadahū ne ma Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'i, da mē'ts'a ra nthecate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñenthō.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo da mā de ra Zidada Jesucristo

³ Ajuá dí api ma pa ra xuui, ne ra ora'a nzantho dí beñ'a'i, ne dí umba njamādi'a por gatho nuya japi 'ra'a'i. Y nehe go gue'a dí pēpabi co ma mfeni xá nt'axi, ngu mi pēpabi nehe ndu ma mbøxita xi maya'bū. ⁴ Y nura ora tso ma mfeni de gue'i nú'a ra pa'a gá nzoni nú'bū dá nhyεguiui, ga nehma ga hant'a'i pa njabū ma'na ga johyaga. ⁵ Nehe dí beni de ri hoga jamfri gui pē'tsi nú'a bi mē'tsa 'mēt'o ri ngande ra nju Loida ne ri māma ra nju Eunice, y dí pađi xá hño gue ne'i go guet'a ra jamfri gui pē'tsbya.

⁶ Hangue por gue'a dí zo'a'i gue gui 'yot'a ra ts'edi pa gui pēfi xá hño nú'a ra 'bēfi bi 'ra'a Ajuá gui pēfi nu ndá hu'ts'a ma 'yε. ⁷ Ngue'a Ajuá bi 'racjū 'nara ts'edi pa ga zedihū, pa da nja ma hmātehū, pa ga su ma mfenihū, hingue pa ga ntsuhū. ⁸ Hangue oxqui ntsa gui mā gue gui camfri ma Zidadahū, nixi oxqui ntsa gui mā gue dí ntsixhū núgui dí jot'ua fadi ngue'a dí māma rá noya ra Zidada. Nu'a gui 'yot'e ha, mānga ra māca noya masque gui tho ya ts'othogui ngu dí thoguiga, ne Ajuá da 'ra'a ra ts'edi pa gui tseti. ⁹ Nú'á go gue'a bi pøhøguihū ne bi zoncahū pa ga 'bahū strá nt'axi. Bi pøhøguihū po rá dānga hmāte bi mēscaguihū, y hingo por ma 'bēfisēhū bi pøhøguihū. Go gue'a rá mfeni sehε pa bi pøhøguihū, ngue'a ante da hyoca ra ximhai ya mi beni dua pēhna ra Zidada Jesucristo pa da pøhøguihū. ¹⁰ Y nu mi zøhøua ja ra ximhai numa Pøhøtehū ra Zidada Jesucristo, ja gue'bū bi hnequi nú'a ra dānga hmāte Ajuá pēscaguihū pa bi pøhøguihū. Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi ntāte de ra du, ne bi 'racjū ra te pa nzantho nú'a hinhya'mū da uadi. Y nurá noya Ajuá go gue'a xicjū de gue'a.

¹¹ Y nugui go bi thuxcagui pa ga mānga nú'a ra māca noya'a. Nehe bi thuxcagui dega apostol pa ga zofu nú'u ya ja'i hingyá xodyo, ne pa ga utuabi'u rá noya Ajuá. ¹² Y hangue por gue'a dí thogui nuya ts'othoguiya. Pe masque dí ofadi, hindí 'bε ma tsa, ngue'a dí pađi nú'a to'o stá camfriga, ne dí pađi xá hño gue nu'á ja rá ts'edi pa da supca ma te nú'a stá ent'ua ja rá 'yε asta ra pa'a da yopa pengui.

¹³ Nu'i oxqui pumfri nú'a stá xi'a'i, pa njabū gue'a gui 'ñudi nehe, ngue'a go gue'a 'nara hoga nt'utuete. Ne gui 'ñudi co ra jamfri ne ra hmāte nú'a ri 'racjū ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Su nehe nú'a ra māca noya xa t'ent'a ja ri 'yε co rá ts'edi ra Māca Ndāhi nú'a 'bū ja ma corasohū.

¹⁵ Nu'i gui pađi gue nuya cu de guepū Asia bi zogaguiua sehε. 'Ra de gue'u go nura cu Figelo ne ra cu Ermogene. ¹⁶ Pe nura cu Onesiforo nú'á himbi ntsu

bi e bi c'ascaua ja ra fadi ne ndunthi ya 'mi'qui bi hñubga ma mui. Y ra Zidada go gue'a da mats'i ne gatho nuya mengu ja rá ngu'a. ¹⁷ Ngue'a nu mí zocua Nroma nura cu'a, nú'á bi ja bi hyongagui asta himbi zucagui. ¹⁸ Hangué ra Zidada da me'tsua ra nthe cate nura pa'a da nja ra nsuca uenda. Nu'i guí pađi xá hño gue nu ndá 'buhub Efeso xi bi maxcaguih nú'a ra zi cu'a.

2

'Nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo

¹ Nu'i Timu ma zi t'u'i ja ra jamfri, xi da zedi ja rá 'befi Ajuá co nú'a ra ts'edi 'racaguih ra Zidada Jesucristo. ² Gatho nú'a dá u't'a'i ja yá thandi ma'ra ya cu, 'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya hoga cu pa nehe da bađi'u, y njabu da 'ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya cu.

³ Nehe tseta ya ts'othogui ngu 'nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu 'nara soldado hõnse nú'a ra 'befi xa t'umbi gue'a tsa da mēfi. Hingui tsa da mēfi ma'na ra 'befi. 'Bu da mēfi ma'na ra 'befi, hinda põnga rá hmi co nú'a to'o bi umba rá nsu dega soldado. ⁵ Nehe nura 'ñeni 'bu hinda 'ñeni ngu rí 'ñehe, hinte ma thahá da t'umbi. ⁶ Nehe 'nara mot'i mahyoni 'met'o da mpefi pa da za da xofo nú'a bi mot'i. ⁷ Beni xá hño nú'a dí op'a'i, y ra Zidada go gue'a da 'ra'a ra mfađi de gatho.

⁸ Dá 'yoda ja ri mfeni ra Zidada Jesucristo nú'a bá e bi 'mui de rá ji ndu ra Davi, ne bi du, nepu bi yopa nte ma'na'qui, ngu mangua rá noya Ajuá y dí ma nehe. ⁹ Dí tho ya thogui ngue'a dí mamba rá noya Ajuá, ne asta dí jot'a fadi ngu 'nara ts'oja'i. Pe nurá noya Ajuá, nu'á hingui jot'i. ¹⁰ Nugui dí tseta gatho nuya ts'othogui pa njabu nú'u xa huahna Ajuá da za da gamfri ra Zidada Jesucristo ne da mpõhõ'u, ne da 'mui pa nzantho ja rá nsunda Ajuá.

¹¹ Nuya ya noya dí op'a'i go guehya xi majuani, ne ena:

'Bu stá tuh co ra Zidada Jesu, nehe ga 'buh con gue'a;

¹² 'Bu ga tseth ya ts'othogui, nehe ma ga mandah con gue'a.

'Bu ga cõnih'a, nehe da gõngaguih'a.

¹³ 'Bu núju hindí õthu nú'a dí mañh, nu'á ha, nzantho õt'e gatho nú'a ma, ngue'a nu'á hingui pata rá mfeni.

Rá 'befi rá hoga mēfi Ajuá

¹⁴ Benbabi ya cu nuya noya dí op'a'i. 'Bepabi'u ja rá thandi ra Zidada gue hinda ntsanoya, ngue'a hinte ri muui, hõnse pa da ts'ocua yá mfeni nú'u to'o øde. ¹⁵ 'Yõt'ra ra ts'edi gui nhyoga mēfi pa da 'ñotho hanja gui ntsa, ne gui mamba xá hño rá noya Ajuá nú'a mangua majuani, pa njabu da za gui 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá. ¹⁶ 'Uegue de nú'u hingui o rá 'ñu nú'a ma y nixi hinte ri muui nú'a mañ'u, ngue'a nu'u tó'o õt'a njabu ma'na rí duxa ya ts'oqui. ¹⁷ Y nú'a mañ'u da ts'ocua yá mfeni ya cu, nja ngu ra cance di ntsini maxõgue ja rá ndo'yo 'na. 'Ra to'o õt'a njabu go gue'a ra Imeneo ne ra Fileto. ¹⁸ Nu'ú go gue'u ya xa 'uegue de nú'a majuani, ne mañ'u gue ya xa nuhu nú'u xa du, ne ri ts'ocua yá jamfri ma'ra. ¹⁹ Pe nu'u tó'o majuani 'bui ja rá nija Ajuá hinda ma da ts'ocua yá jamfri, ngue'a ra Maca T'ofõ engu njaua: "Ra Zidada pađi to'o gatho yá meti'a." Nehe ena: "Dá 'uegue de ya ts'oqui gatho nú'u to'o di xõcambeni rá thuhu ra Zidada Jesucristo."

²⁰ Y nurá nija Ajuá gue'a ngu 'nara danga ngu habu ja ndunthi ya traste, 'ra dega oro, 'ra dega t'axi, 'ra dega za, ha nu ma'ra dega dohmi. Nu'u xá hño, gue'u ma'na thoni'u ne ma'na ri muui. Ha nu'u hints'u xá hño, hints'u thoni

ngue'a hini muui. ²¹ Hangué njab_u nehe ya cu, 'b_u da 'uegue de gatho nú'a xá nts'o, nu'bú ri muui y thoni pa ya hoga 'befi, ne strá nt'axi ne strá hño pa da mēpabi ra Zidada. Nehe di 'b_ui pa da mēfi gatho ya hoga 'befi.

²² Hangué nu'í oxqui tēnba yá nts'o'm_ui ya b_asja'i. Go da tēna ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmāte, ne ra hoga'm_ui mahyēgui co nú'u ma'ra ya cu ri xōcambeni ra Zidada co yá mfeni xá nt'axi. ²³ Nehe oxqui ø't'e ngu nú'a ø't'a nú'u ya necio ri ntsanoya ne hinte yá fadi, ngue'a ja fuhni ya tsui. ²⁴ Y nu 'nará mēfi ra Zidada hini 'ñepi dra necatsui. Dra hoja'i con gatho h_a, ne di pađi da nxahnate, ne gatho tsetatho. ²⁵ Nehe co ndunthi ra hñoja'i da umba ra ts'ofo nú'u to'o 'na'ño mā. Xama Ajuá da xocua yá mfeni'u pa da ñobri ne pa da e da bađi nú'a majuani. ²⁶ Ne da c'ot'i de yá 'yē ra ts'ondahi nu hab_u o'u pa ø'tua rá paha'a.

3

Nú'a ma da 'yø't'a ya 'ñagamfri de yá ngats'i ya pa

¹ Oxqui pumfri gue nuyá ngats'i ya pa ma da hnequi 'raya pa xá nts'o. ² Ngue'a ya ja'i dri nsu sehe, xi da ne da me'tsa ndunthi ra boja, dya 'ñets'i, dya c'at'i, dya zante, dya ts'o'yøde co yá dada, dya ts'oc'baha, dya 'ñäqu'equ'e'i. ³ Hindi ja yá hmāte, dya zam_ui di otho yá nthe cate, dya guxa nc'uamba, hindi tsa da zama yá mfeni pa hinda 'yø't'a ya ts'oqui, dya ts'o'maija'i, ne di ũtsa gatho nú'a xá hño. ⁴ Dya betetho'u, hindi tsu te da 'yø't'e o te da mā. Nu'ú ma'na da ne da 'yø't'a ya t'ø't'e xá nts'o que da mādi Ajuá. ⁵ Dri 'ñet'a hoja'i pe hindi pe'tsa ra ts'edi pa da 'ñudi ra hñoja'i.

Hangué nu'í gui 'uegue de gue'u. ⁶ Go guehya ya ja'i cut'a ja ya ngu pa cadi ya 'behña nú'u ri zatho, pa da gamfri bi nú'a xipabi'u. Nuya 'behña'u xi tuxa ndunthi ya ts'oqui, ne pe'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i. ⁷ Nzantho ri nxadi nú'a sipi, pe hinhya'm_u da za da bađi nú'a majuani. ⁸ Nuya ja'i'u nzantho ri nø't'a thoho ora sipa rá noya Ajuá, nja ngu ra Jane ne ra Jambre bi nø'tuabi ra Moise. Gue'u ya ja'i'u xi xa ts'oca yá mfeni ne hingui pe'tsa nú'a ra jamfri xi majuani. ⁹ Nuya ja'i'u ya hinda ma da hyat'a ma'ra ya ja'i, ngue'a gatho ya ja'i ma da batuabi yá necio, ngu bi nja nú'u yoho ya 'ñhøb bi nø'tuabi ra Moise.

Yá ngats'i yá noya ra apostol Nsan Pablo nú'u bi mēmpa ra Timoteo

¹⁰ Pe nu'í xcá tēna ma nt'utuante, xcá tēnga ma 'm_ui, xcá patca ma mfeni ne ma jamfri, xcá tēna ma pacencia ne mā hmāte, ne xcá pađi gatho nú'a stá tseti. ¹¹ Xcá pađi de ya nt'atsate ne de ya ũgui dá thogui nuni Antioquia, nuni Iconio, nuni Listra. Pe de gatho nuya thogui'u Ajuá bi ñangagui. ¹² Xi majuani, nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ne xi ne da 'm_ui 'nara hoga'm_ui, nu'á da thogui ya nt'atsate. ¹³ Pe nuya ts'oja'i ne ya hyate ma'na rí ma xá nts'o. Nu'ú 'yo hate ne thát'i. ¹⁴ Pe nu'í oxqui 'uegue de nú'a xcá pađi, ngue'a ya gui pađi xá hño gue go gue'a majuani ngue'a gui pađi nú'u to'o bi 'ñu't'a'i. ¹⁵ Y desde gá mbatsi gá pađi ra Māca T'ofu nú'a xic_u de ra Zidada Jesucristo pa da za ga camfrihu ne njabu ga mpøhøhu. ¹⁶ Gatho ra Māca T'ofu, Ajuá go bi unga ra mfeni pa bi t'ofu. Hangué xá hño ra Māca T'ofu pa da 'ñutuante, pa da ntsate, pa da unga ra ts'ofu, ne pa da 'ñudi ra hñoja'i, ¹⁷ pa njabu nú'u to'o xa gamfri Ajuá da nxøgue yá mfađi ne da bađi da mēfi ya hoga 'befi.

4

1 Dí 'bɛp'a'i ja rá thandi Ajuá ne ja rá thandi ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da hña'mba nguenda gatho ya ja'i nú'u di te ne nú'u ya hindi te nu stua yopa ehe pa da ndá. 2 Guehna dí 'bɛp'a'i gue gui mamba rá noya Ajuá, ne gui ja gui 'yot'e nzantho. Unga ra ts'ofó, ntsate ne nzote con gatho ri hñoja'i, ne gui 'ñutuáte. 3 Ngue'a ma da zø ya pa gue ya ja'i hinda ne da 'yøde nura hoga nt'utuáte. Nu'á ma'na da ho da 'yøde nú'a hinxá hño, hangue ma da hyonga 'raya xahnate nú'u di ma ngu nú'a di ho da 'yøde'u. 4 Nu'á ya hinda ne da 'yøde nú'a xi majuani. Ma da 'uegue'u pa da yopa ðena ya 'bede nú'u xa zansɛ ya ja'i. 5 Pe nu'i, xi da su ri mfeni de gatho nú'a da 'ñehe, ne gui tseta ya dumai. 'Yot'a ra ts'edi pa gui mamba rá noya Ajuá, ne gui pɛfi gatho nú'a ra 'bɛfi xa t'a'a'i.

6 Ngue'a nugui ya bi zø ra ora pa ga unga ma te. Ya bi zø ra ora ga tsocua nuna ximhai. 7 Ya stá ot'a ra ts'edi pa stá ntáte ja ra hoga tuhni. Ya stá juata nú'a ra 'bɛfi bi t'aqui, ne stá su nú'a ra jamfri bi t'utagui. 8 Hangué nubyá bí 'bɛscagui 'nara thahá nú'a ma da t'umba gatho nú'u to'o ri hñoja'i. Ha nú'a ra thahá go ma go da 'raca ra Zidada nú'a ra pa da yopa 'ñehe. Nú'a go gue'a ra hoga nzaya. Y hingo pa hõnsɛgui nura thahá'a, nehe pa gatho nú'u to'o t'ombabi rá yo'ehe'a.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo te da 'yot'e

9 Nde nubyá, 'yot'a ra ts'edi gue 'nitho gui 'ñe gui c'ascagui. 10 Ngue'a ra cu Dema xa zogagui sehɛua ne bi ma pa Tesalonica, ngue'a nu'á ma'na bi ho nuna ra ximhai. Ha nura cu Crecenté bi ma pa Galicia y nura cu Tito bi ma pa Dalmacia. 11 Hõnsɛ ra cu Luca dí 'b'u'beua. De má 'ñu gui tsincabɛ ra cu Marco ngue'a xi xá hño'a pa da maxcagui ja ra 'bɛfi. 12 Y nura cu Tiquico dá pɛnpɛ pa Efeso. 13 Nu xcri ehe gui hancabɛ ma pat'i duá tsopɛ Ntroa ja rá ngu ra cu Carpo. Ne gui hancabɛ ya libro. Nehe oxqui ma gui pumfri gui hancabɛ nuya libro dega xifri.

14 Ra Jandro nú'a ra huiti xi xa 'yotca ndunthi ra nts'o'mai. Ra Zidada go gue'a ma da gu'tuabi de nú'a xa 'yot'e. 15 Hangué ne'i nsu ndunthi de gue'a, ngue'a nu'á xi ri nõt'atho de nú'a dí mañhɛ.

16 Nurá mudi bi zonca ra ts'atbi pa bi xuga ra uenda, ni 'na hinto bi maxcagui, ngue'a gatho bi hyegagui sehɛ. Ajuá da puntuabi'u. 17 Pe ra Zidada himbi hyegagui sehɛ. Nú'a go bi 'raca ra ts'edi pa dá ma xá hño gatho nurá noya'a, ne pa bi 'yøde gatho nú'u ya ja'i hingyá xodyo. Hangué njabɛ ra Zidada bi ñangagui pa dá c'ot'i de rá ne ra zate. 18 Nehe ma da ñangagui de gatho nú'a xá nts'o, ne ma da zixcagui pa ga ma ga 'bɛ nuni mahets'i habɛ bi manda'a. ¡Nú'a go gue'a dra nsunda pa nzantho! Njabɛ gue'a.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

19 Fat'ajuabɛ ra nju Prisca ne ra cu Aquila ne gatho ya mengu rá ngu ra cu Onesiforo. 20 Nura cu Rasto bá cohi nuni Corinto, y nura cu Trofimo dá tsogui nuni Mileto ngue'a bi hñeni. 21 'Yot'a ra ts'edi gui ja gui 'ñehe ante da dagui ya tsɛ. Fat'ajuá'i ra cu Eubulo, ra cu Pudente, ra cu Linu, ra nju Claudia ne gatho nuya cu 'bɛiua.

22 Ra Zidada Jesucristo da 'mai con gue'i. Ajuá da max'a'ihɛ. Njabɛ gue'a.

RA TITO

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'Ā BI 'YOPABI RA TITO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Tito

¹ Nú'gui drá Pablo rá 'begogui Ajuá ne rá apostolgui ra Zidada Jesucristo nú'á bá pēncagui pa ga mānga ra noya de ra jamfri, pa da gamfri nú'ū xa huahna Ajuá. Ne bá pēncagui pa ga utuabi'ū nú'á majuāni ngu nú'á dí camfrihū, pa njabū da 'mūi'ū xá hño ja rá thandi Ajuá, ² ne da me'tsa ra nthø'mate de ra te pa nzantho nú'á bi ñātcaguihū Ajuá ante da hyoca ra ximhai. Nu'á pē'tsi da njabū ngue'ā Ajuá hinhya'mū hate. ³ Ha nu mi zø ra pa, Ajuá ma Pøhøtehū bi 'ñudi nú'á xqui ñātcaguihū por nuna maça noya bi 'bēpcagui ga mā. ⁴ Nu'i zi cu Tito, dí op'a'i nuna carta, dí ja ra uēnda gue ma t'ū'i ngue'ā go dá zo'a'i de nuna ra jamfri dí pē'tshū. Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo numa Pøhøtehū da jap'a'i ne da max'a'i pa gui 'būi te rá 'ñēntho.

Nú'á rá 'bēfi ra Tito nuni Creta

⁵ Nu ndá tsoc'abū Creta, dá tsoc'a'i pa gui juata nú'á ra 'bēfi ri 'bēdi, ne pa gui hñuxa ya cu pa da ndā cada 'nara nija de ya hnini habū ri munts'a ya cu ngu nú'á dá 'bēp'a'i. ⁶ Nuya cu'ū mahyoni di 'yo xá hño ne di jo'o to'o da c'a'tsi, ne 'nada rá 'bēhñā di pē'tsi, ne dya gamfri gatho yá bātsi, ne di jo'o to'o da mā gue yá bātsi te yá maña'ū ne ya ts'o'yøde'ū. ⁷ Ngue'ā ya ma'yo de ya nija di supabi rá 'bēfi Ajuá, hangue mahyoni di 'yo xá hño pa hinto da c'a'tsi. Hindra 'ñets'i, hindra cue, hindra ti, hindra necatuhni, ne hinda ne da dāḡa ra bojā dega nthate. ⁸ Nu'á di øt'e, mahyoni di pādi da unga ntsaya nzantho, ne dri ho nú'á xá hño, ne di 'yo co ndunthi ra mfaði, di 'yo ngu ri 'ñēhe, di øt'e ngu nú'á ri ho Ajuá, ne dri nsu sehe. ⁹ Nu'á mahyoni di pādi da su nura hoga noya nú'á mānga majuāni ngu nú'á bi t'utuabi, pa njabū da za da zo ma'ra co ra nt'utuare nú'á majuāni ne da bādi da dātuabi nehe nú'ū ma'ra to'o di ñā de ma'na'ñō ra mfeni.

¹⁰ Ngue'ā 'būi ndunthi ya ts'o'yøde mānga ya noya hinte ri muui, ya hyate. Ma'na øt'a njabū nú'ū ya xodyo tēnda yá jamfri. ¹¹ Nuya ja'i'ū mahyoni da jo'tua yá ne ngue'ā udi nú'á hini 'ñēpi da 'ñudi, ne habū udi'ū ri ts'ocua yá mfeni maxøgue nú'ū to gatho 'būi ja ra ngu. Nu'ú øt'a njabū hønse pa da dāta ra bojā.

¹² Nuya me Creta, 'na de yá bādi'ū bi mā de yá mengu rá haisē ne bi 'ñēna: "Ya me Creta nzantho xi ya c'uamba. Xi ya ts'o'mūi ngu ya zate, ne ya ts'o'yo'ū, ne xi ya dāhñēi." ¹³ Nú'á bi mānga nura bādi'ā gue'ā xi majuāni. Hangue ringue'ā xi da zofø nts'ēdi nuya cu pa da gamfri xá hño nú'á majuāni. ¹⁴ Nehe xipi gue hinda hñuxa nt'øde ya 'bede nú'á xa bensehe ya xodyo, nixi nú'ā ri manda de yá mfeni sehe nú'ū ya ja'i hingui camfri nú'á majuāni.

¹⁵ Pa nú'ū to'o xá nt'axi yá mfeni, gatho ya t'øt'e xá nt'axi pa gue'ū. Pe pa nú'ū to'o xá nts'o yá mfeni ne hingyá gamfri, gatho ya t'øt'e xá nts'o pa gue'ū, ngue'ā xá nts'o yá mfeni ne hingui tsa da bādi nda'ā ra hño nda'ā ra 'ñū. ¹⁶ Nu'ú mā gue pā Ajuá, pe co yá ts'o'bēfi dri hnequi gue hina, ngue'ā ya ts'o'mūi ne ya ts'o'yøde, ne hingui tsa da 'yøt'e nú'á xá hño.

2

Ra hoga nt'utuante

¹ Pe nu'i, nu'a guí ma, ma ngu nú'a udi ra hoga nt'utuante. ² Zofu nuya zi tio pa hinda nti, dya 'ñequ'eí, ne da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'mai xá hño ja ra jamfri, da me'tsa ra hmate, ne da zeta nú'a da 'ñepi. ³ Nehe ya zi tia da 'ño xá hño co ra t'equ'eí, hindya gaxa nc'uamba, hindya tixfani, da 'ñudi nú'a xá hño. ⁴ Da 'ñutuabi ya bas'behña gue da madi yá dame ne yá batsi. ⁵ Da 'ñutuabi gue da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'ño strá nt'axi yá mfeni, da badi da su yá ngu, dya hoja'i, ne da 'yote yá dame. Mahyoni da 'yot'a njabu pa ni 'na hinto da ñama'ñu de rá noya Ajuá.

⁶ Nehe zofu ya batsa'ñohø gue da 'ño co ndunthi ra mfadi. ⁷ Ne'i nzantho gui 'yo xá hño pa njabu nu ma'ra da 'yot'a nehe ngu guí øt'e. Ora guí utuante, 'ñudi nú'a xi majuañi, ne 'ñudi ngu rí 'ñehe. ⁸ Nehe gui mangu ya hoga noya nú'u hinda za to da c'a'ts'a'i. 'Bu gui njabu da 'beta yá tsa nú'u to'o ri atsaguihu, ne hinda za da ñama'ñu de guecju.

⁹ Nehe zofu ya 'bego gue da 'yota yá hmu, ne nzantho da mæfi con gathu yá mai nú'a dra 'bepi. Hindya dadi. ¹⁰ Hinda bepi rá hmu, da supa nú'a te pe'tsa rá hmu, pa njabu ya 'bego nzantho da 'ñe'tsua rá nsu rá noya Ajuá ma Pøhøtehu.

¹¹ Ajuá ya xa 'ñudi rá hñoja'i pa gathu ra meximhai da za da mpøhø. ¹² Ne co rá hñoja'i'a utcahu gue ga 'ueguehu de ya ts'oqui ne de yá ts'onc'at'i ra ximhai, ne utcahu ga 'buhu ngu rí 'ñehe de dí 'yohua nuya pabya, ne ga 'yohu co ndunthi ra mfadi, ne ga øthu nú'a xá hño ja rá thandi'a. ¹³ Nehe utcahu ga ndø'mhu co ra johya nú'a ra pa da yopa 'ñehe ma zi Pøhøtehu ra Jesucristo co rá nsunda, ngu nú'a xa ñatcaguihu. Y nú'a go guesæ'a Ajuá ja rá danga ts'edi. ¹⁴ Nu'a go gue'a bi unsehe rá te pa bi ñangaguihu de gathu nú'a xá nts'o. Bi du'a pa bi xugaguihu de gathu ma ts'oqui hu pa dyá metiguihu'a, nehe pa ga ja ga øthu nú'a xá hño.

¹⁵ Nuna guehna gui ma, ne gui nzote y gui ntsate. Ne gui ma con gathu ra ts'edi nú'a xa 'ra'a Ajuá pa hinto da 'ñena gue hinte ri muui nú'a guí ma.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yot'a ya gamfri

¹ Nehe bembabi ya cu gue da 'yota ya nda ne gathu ma'ra nú'u to'o ha ra ts'utbi, hinda nø'tuabi, ne di 'bui pa da 'yot'a gathu nú'a xá hño. ² Hinda ñama'ñu de ni 'nayá miqu'eiuí, hindya necatuhni, di ja yá hmate, ne xi da nhyoja'i con gathu yá miqu'eiuí.

³ Ngue'a nuju ma'met'o ndyá 'ñamfenihu, ndyá ts'o'yødehu, hindui øtehu Ajuá. Stí 'medihu ja ya ts'oqui. Ndi pe'tshu ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'ojohya de ra ximhai. Ndi 'buhu ja ra nts'o'mai ne ndi hyøcuahu nú'a te mi pe'tsa ma'ra. Ndyá nt'utshu ne ndrí 'ñutshu 'na ngu ma'na. ⁴ Pe Ajuá ma zi Pøhøtehu bi 'ñutcahu rá hñoja'i ne rá danga hmate nú'a pescahu. ⁵ Hangu nu'a bi pøhøguihu. Hingue bi pøhøguihu por ma hoga 'befihu nú'a stá øthmahu. Nu'a bi pøhøguihu ngue'a bi huegaguihu ne bi xugaguihu de ma ts'oqui hu nu ndá yopa 'buhu ma'ra'yo, ne bi 'racju ra Maça Ndahi pa bi patca ma 'muhu. ⁶ Ajuá bá pencaguihu rá Maça Ndahi con gathu rá ts'edi ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi pøhøguihu. ⁷ Hangu po rá danga hñoja'i Ajuá ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ne dí ø'mhu ra te pa nzantho nú'a bi ñatcahu.

⁸ Nuya noya dí mā go guehya majuani, hangue dí ne ja guetb_u gui mā pa da ja da 'yøt'e'_u xá hño gatho to'o xa gamfri Ajuā. Go guehya ya noya xá hño, go 'nara hño pa gatho ya ja'i. ⁹ Oxqui hu'tsua nt'øde nuyá noya ya 'bɛmfeni gá ja'i, nixi nuyá 'bede xa zansɛ'_u de maya'b_u. Oxqui mpamhyaui'_u nixi gui ntsanoyau de rá ley ra Moise, ngue'a gatho nuya 'bede'_u hinte rí hñāqui y nixi hinte ri muui.

¹⁰ 'B_u 'na to'o 'ueca ya cu ne ya xcá zofo yo'qui o hñu'qui ne hinxa ne xa 'yøde, 'ueque'a. ¹¹ Ngue'a nu'í guí pađi gue nú'a ra ja'i'a ya xa 'uegue de nú'a majuani ne øt'a ya ts'oqui, hangue po rá mfeni sɛhe'a ya xa ncondena.

Ra Tito sipi da mats'i 'raya cu

¹² Nu xcrá pɛhn'ab_u ra cu Artema o ra cu Tiquico, gui ja gui 'ñehe 'bestho pa Nicopoli pa ja grá nthɛuini, ngue'a stá beni gue ja ma grá 'b_uhni nuya pa sta dagui ya tsɛ. ¹³ Bá nexa ra cu Sena nú'a ra pønja, ne ra cu Polo, ne umbabi'_u gatho nú'a te da 'yø'tua ra 'bɛdi má 'ñu. ¹⁴ Nehe numa zi cuh_u bí 'b_ui de guer_u gui zofo pa da nzai da mpefi xá hño, hingue da 'm_utho, pa njab_u da za da mfaste'_u hab_u mahyoni.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zɛnjuja ya gamfri ne apa Ajuā por gue'_u

¹⁵ Ri fat'ajuā'i gatho núy_u dí 'b_u'beua. Nehe fat'ajuāb_u gatho nú'_u ma hmāca cuh_u ja ra jamfri. Ajuā da jap'a'ih_u grí gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA FILEMÓN

RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA FILEMÓN

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Filemón

¹ Núga drá Pablo dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Zi cu Fili, ma zi hm̄a cu'ihē ne ma compa'ihē de ja rá 'bēfi Ajuā, núga ne ra cu Timu dí op'a'ihē nuna carta. ² Dí p̄mpabihe ra nzengua gatho ya cu nú'ū ri munts'ib_u ja ri ngu. Nehe dí p̄mpahe ra nzengua ra nju Apia, ne ra cu Arquipo, go gue'a faxcahe pa dí ñambahe rá noya Ajuā. ³ Ajuā ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Rá jamfri ne rá hm̄ate ra Filemón

⁴ Ora dí apa Ajuā, nzantho dí beñ'a'i nehe, ne dí umba njamadi'a ⁵ ngue'a dí øde de nú'a ra hm̄ate ne ra jamfri gui p̄'tsua ma Zidadah_u ra Jesu, ne de ra hm̄ate gui p̄'tsua gatho nú'ū xa gamfri Ajuā. ⁶ Nehe dí apabi Ajuā por nú'ū to'o xa gamfri ngue'a xa hyant'a'i ri jamfri, pa da hñani'ū gatho nú'ū ya japi ri 'racj_u ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'i ma zi cu'i, xi xcá jaqui ga johya ne xcá hubga ma mui, ngue'a dí øde tengu ri hm̄ate, asta ma'ra ya cu xcá nupa yá mfeni.

Ra apostol Nsan Pablo apa 'nara favo ra Filemón pa ra Onesimo rá nzqi'bēgo

⁸ Núga rá apostolgui ra Zidada Jesucristo, hangue dí h̄a ra ts'edi pa ga 'bep'a'ihm̄a gui 'yøt'e nú'a ri 'ñep'a'i, ⁹ pe nu'a ga øt'e, ma'na xá hño ga a'a'i 'nara favo co ra hm̄ate. Núga drá Pablo ya drá daqu'e'i y dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo, ¹⁰ dí bante'i po ra cu Onesimo, núni ri 'bēgohm̄a, ya bi gamfri Ajuā ngue'a dá zofu de guecua ja ra fadi, y dí øt'a ra uenda gue ma t'ū ngue'a bi gamfri nú'a dá xipi.

¹¹ Ya pa xa thogui, nuni ra Onesimo himrá hoga 'bēgo himi pep'a'i ngu ri 'ñehe, pe nubyá h̄a, go 'nara hoga 'bēgo pa gue'e ne pa gueque nehe. ¹² Dí p̄n'a'ib_u pa da yopa 'mup̄a ma'na'qui, hangue numahño, ja ra uenda go gueque dá tsømb_u, ngue'a xi drí madini. ¹³ Nuga ga neh̄m̄a ga tsami pa da m̄epcaguiua ja ra fadi, pa nú'a go gui p̄pcahm̄a, go da m̄epcani nubyá de dí oua fadi po rá ngue ra maça noya. ¹⁴ Pe hindí ne ga øt'a njab_u nsinque ri nsequi, ngue'a hindí ja'i gui faxqui, pe 'b_u gui faxqui, dí ne gue de ri pahase. ¹⁵ Pøde Ajuā bi 'yøt'e pa bi 'ba't'a'i 'raya pa ra Onesimo, pa njab_u da yo menga ja ri ngu pa gui 'buhui pa nzantho, ¹⁶ ya hingue ngu 'nadra 'bēgotho, nubyá ya go 'nara hm̄a cu. Nugá xi dí madini, pe nu'i ma'na ri 'ñep'a'i gui m̄adi ngue'a nubyá hingo hønse ri 'bēgotho, nehe go ri cu de ja ma Zidadah_u.

¹⁷ Nu'b_u grí m̄acagui ngu 'nara hoga compa ja rá 'bēfi Ajuā, nu'b_u nu sta zømb_u ra cu Onesimo, xi da numahño, 'yøt'a ra uenda gue go guecagui dá tsømb_u. ¹⁸ 'B_u xa 'yøt'a'i 'nara nts'o'mui, o 'b_u tu'a 'nara thai, go da tsogagui de ma uenda. ¹⁹ Núga drá Pablo dí huxa ma thuhu co ma 'yese gue go ma ga jut'a'i. Nugá hinga ma ga eñ'a'i gue go gui tucagui ngue'a go dá xi'a'i rá noya

Ajuá. ²⁰ Hangué dí bante'i gui 'yøt'a núna dí xi'i, ngue'a guí camfri ra Zidada Jesucristo, pa njab_u gui jaqui ga johya, ngue'a dí ncu_u ja ra Zidada Jesu.

²¹ Dí op'a'i ngue'a dí pa_{di} xá hño gue xi grá hoga'yøde, ne dí pa_{di} gue ma'na ndunthi ma gui 'yøt'e que núna dí xi'a'i. ²² Y nehe dí ne ga xi'a'i gui hoqui hab_u ga tsaya, ngue'a dí tøm'i gue nú'a xcá 'yaph_u Ajuá ma da 'yøt'e pa ga mab_u ga tsøn'ah_u.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zengua ya gamfri ne apa Ajuá por gue'u

²³ Peñ'a'i ra nzengua ra cu Epafra núni jot'ua fadi nehe mahy_egui con gueque po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Nehe peñ'a'i ra nzengua ra cu Aristarco, ne ra cu Dema, ne ra cu Luca, nuy_u go guehy_u faxcagui ja rá 'b_efi Ajuá.

²⁵ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u guí gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA EBREO RA CARTA NÚ'A BI 'BEMPA YA EBREO

Ajuá bá pɛhna rá T'ɥ pa bi zocaguihɥ

¹ Maya'bɥ Ajuá bi zofu ndu ma xitahɥ ndunthi ya 'mi'qui de 'rama'na'ño ya modo. Go yá 'mɛhni bi xipabi rá noya 'na hangutho pa go bi zofu'ɥ ndu ma xitahɥ. ² Pe nubyá de yá ngats'i ya pa, Ajuá bá pɛhna rá T'ɥ pa bi zocaguihɥ. Ajuá bi 'yɛnt'ua ja rá 'yɛ'a pa bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja, ne xa dapabi'a gatho nú'a te ja pa rá meti'a. ³ Y nurá nsunda rá T'ɥ Ajuá gue'a rá nsunda rá Dada nehe, y nurá 'mɛi rá T'ɥ Ajuá gue'a rá 'mɛi Ajuá ra Dada. Gatho ya t'ɔt'e nú'ɥ bi ja mahets'i ne nú'ɥ jaua ja ra ximhai o ja rá 'yɛ ra T'ɥ, ne nú'a ri su'ɥ co rá ts'edi rá noya. Go gue'a bi du pa bi xɥgaguihɥ gatho ma ts'oquihɥ, nepɥ bi ma mahets'i ne bá hudi ja rá 'ñɛi de habɥ bi hudi Ajuá rá Dada to pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

Rá T'ɥ Ajuá ma'na hɔ ra ts'edi que ya ɛnxɛ

⁴ Rá T'ɥ Ajuá ma'na hɔ ra ts'edi que ya ɛnxɛ, ne Ajuá bi hñu'mbabi'a 'nara thuhu ma'na ja rá nsu que nú'a pɛ'tsa ya ɛnxɛ. ⁵ Ajuá hinhya'mɥ xa 'ñembabi 'nara ɛnxɛ ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ɥ, bi 'ñembi:

Nu'i go gue'e ma T'ɥ'i,

ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

Ajuá hinhya'mɥ bi mɔ de 'nara ɛnxɛ:

Nuga go gueque drá Dadagui'a,

ne nú'a go di gue'a ma T'ɥ.

⁶ Ha nu mbá pɛhna Ajuá rá 'ra T'ɥ ja ra ximhai, bi 'ñena njaua:

Gatho ya ɛnxɛ dá nsundabi ma T'ɥ.

⁷ Y de ya ɛnxɛ Ajuá bi 'ñena njaua:

Ya ɛnxɛ nú'ɥ pɛpcagui ne dí pɛhni, dí japi da nja ngu ra ndahi,

ne dí japi da nja ngu 'nara tsibi.

⁸ Pe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ɥ:

Nu'i grá Ajuá, ma gui ndá pa nzantho;

ne nuri hmanda gue'a 'nara hmanda dega hoga ts'utbi.

⁹ Xi grí ho 'bɥ t'ɔt'a ra hño, pe hingrí ho 'bɥ t'ɔt'a ra nts'o'mɛi;

hangue por gue'a núga ri Ajuágui stá hux'a'i,

ne stá 'ra'a ndunthi ra johya que gatho ma'ra nú'ɥ to'o 'bɛi con gue'e.

¹⁰ Nehe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ɥ:

Nu'i grá zi Hmu, go gue'e gá hoca ra ximhai de mi othotho gatho nú'a te ja;

ne go gue'e gá hoca mahets'i.

¹¹ Gatho'ɥ ma da uadi, pe nu'i ma gui 'bɛi pa nzantho.

Gatho'ɥ ma da thegue ngu thegue 'nara dutu;

¹² ma gui pants'i'ɥ ngu 'nara he,

ne ma gui pati'ɥ ngu 'raya zɛhe.

Pe nu'i go di gue'atho pa nzantho,

y nuri te hinhya'mɥ ma da uadi.

¹³ Ajuá hinhya'mɥ bi 'ñembabi ni 'nara ɛnxɛ ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ɥ, bi 'ñembi:

Hñudiua ja ma 'ñɛi,

asta hinga tsogui ri ncontra rí nga'ti ri ua.

¹⁴ Gatho ya enxe go dega ndahitho ne pɛpabi Ajuá, xuá mɛhni pa da mɛpabi gatho ya nthahni nú'ɥ ma da mpòhò.

2

Jamasuhɥ ra mpòhò

¹ Hangué por gue'a mahyoni ga huxhɥ nt'òde de nú'a stá ødehɥ, pa njabɥ hinga 'ueguehɥ de nú'a dí camfrihɥ. ² Nú'a ra ley bi manda Ajuá maya'bɥ po ya enxe bi fadi gue go gue'a majuani, ne Ajuá bi castiga ngu mri 'ñepi nuto bi 'yòt'a ya ts'oqui ngue'a himbi ne bi 'yòt'e'a. ³ Nu'bá çhanja da za ga mponthɥ rá cuɛ Ajuá 'bɥ nújɥ hindi huxhɥ nt'òde xá hño nuya hoga noya xi di muui ndunthi ne xicjɥ hanja da za ga mpòhòhɥ? Nuya hoga noya dega mpòhò go rá madi bi manse ra Zidada Jesu, nepɥ nú'ɥ to'o xi bi 'yòde nuya noyaya bi xicjɥ gue go gue'a majuani. ⁴ Nehe Ajuá bi damajuani mahyɛgui co nú'ɥ to'o bi xicaguihɥ nuya ya noya, ngue'a bi 'ñudi 'raya nt'udi, ne bi 'yòt'a ya danga milagro ne ma'ra ya danga 'bɛfi, ne bi 'racjɥ ra ts'edi de ra Mça Ndahi ngu tengu rá paha Ajuá pa ga pɛphɥ'a cada 'na de guecjɥ.

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i ngu nújɥ yá cuguihɥ

⁵ Nehe Ajuá hinxá hñuxa ya enxe pa go da ndá ja nú'a ra 'ra'yo ximhai ma ga xi'ahɥ. ⁶ Nu'a xa 'yòt'e, xa hñuxa ya ja'i pa go da ndá'ɥ, ngu mɔnga 'na xeni de ja ra Mça T'ofò ne ena:

Nu'i Ajuá ma Dada'i, çte ri muui ra ja'i de ra ximhai pa guí beni de gue'a?

çTe ri muui'a pa guí ne guí fats'i?

⁷ Go 'raya patho ma'na xcá umba yá nsu ya enxe que gue'a, ne 'mɛfa gá umba ra nsu xi ra dangui ngu nú'a ra nsu t'umbabi 'nara ndá. Ne xcá hñuts'i pa da manda ya t'òt'e nú'ɥ xcá hoqui;

⁸ xcá hñuts'i'a pa da manda gatho.

Njabɥ Ajuá xa hñuxa ya ja'i pa da manda gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne himbi gotho ni 'nara t'òt'e nú'a himbi t'ɛnt'ua ja yá 'yɛ'ɥ. Pe nubyá hinxá hnequitho gue ya ja'i dri ndá de gatho ya t'òt'e. ⁹ Pe dí pañɥ gue nura Zidada Jesu hɥ, ri ndá de gatho ya t'òt'e. Pe po 'raya patho ma'na bi nja yá nsu ya enxe que gue'a, y njabɥ bi du po rá ngue gatho ya ja'i po rá hñoja'i Ajuá. Pe nubyá ya xa t'umba 'nara nsu dega ndá, ngue'a bi sufri ne bi du por guecjɥ.

¹⁰ Ajuá bi hyoca gatho ya t'òt'e pa rá nsunda'a, ne ri su. Hangué bi 'ñepi bi mɛhna ra Jesu pa bi sufri, pa njabɥ bi nhyoga pòhòte pa da za da zixa gatho nú'ɥ yá batsi Ajuá pa da 'mɛhui'ɥ ja rá nsunda'a. ¹¹ Ra zi Hmu Jesu go gue'a ri t'axca ya ja'i de yá ts'oqui. Y nú'a ne nú'ɥ to'o xa t'axqui, 'nada yá Dada. Hangué ra zi Hmu Jesu rá T'ɥ Ajuá hindi ntsa da 'ñena gue go gue'ɥ yá cu.

¹² Hangué engá ja ra Mça T'ofò:

Nú'ɥ ma cu ma ga xipabi de gue'e,

y con gue'ɥ ma ga tu't'ahɛ ya jahñá ja ra hmunts'i.

¹³ Nehe ena:

Ma ga huxa ma jamfri ja Ajuá.

Nehe ena:

Ja dí 'bɛcua co nuyɥ yá batsi Ajuá xa 'yɛntc'a ja ma 'yɛ.

¹⁴ Nuyá batsi Ajuá go ya meximhai pɛ'tsa ra ji co ra ndo'yo, hangué ra Zidada Jesu bi 'ñe bi nja'i nehe ngu'ɥ pa bi za bi du, ne co nú'a rá du bi thogui'a bi za bi huatua rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a to'o mi hɥ ra ts'edi de ra du. ¹⁵ Y njabɥ bi za bi 'bɛ ra ntsu nú'ɥ to'o nzantho mi tsu ra du. ¹⁶ Dí paðihɥ gue ra Zidada Jesu himbi 'ñehe pa e da mats'i ya enxe. Nu'á bi

'ñehe pa e bi maxcaguih_u nú_u stí 'ñeheh_u de yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁷ Y pa bi za bi maxcaguih_u, mahyoni bi thogui gatho ngu nú'a dí thoguih_u nú_u yá cuguih_u'a. Hangue ja rá nthe cate con guecj_u, ne bi nhyoga ndá gá macjá de guecj_u ja rá 'befi Ajuá, ngue'a po nú'a ra du bi thogui, Ajuá bi za bi punga ma ts'oquih_u. ¹⁸ Y nubyá nu'á tsa da maxa nú'u to'o tho ya thogui, ngue'a nuse'a bi sufri ne bi tho ya thogui nehe.

3

Ra Zidada Jesu ma'na ja rá nsu'a que ra Moise

¹ Hangue ma zi maça cu'ih_u, nú'ah_u xa zohna'ih_u Ajuá pa gui maha mahets'i, xi da beñh_u ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa bi 'ñutcah_u nú'a dí camfrih_u, nehe go gue'a ma ndá gá macjah_u de ma jamfrih_u. ² Ajuá go bi hñts'i'a pa da ndá gá macjá, y nu'á xi pepabi xá hño, nja ngu ra Moise bi mepabi xá hño nu mí supa gatho rá hnini Ajuá. ³ Y ra Zidada Jesu ma'na rí 'ñepi da nja rá nsu que ra Moise, nja ngu nú'a to'o hoca 'nara ngu, ma'na ja rá nsu'a que ra ngu. ⁴ Ngue'a 'nara ngu, 'bui to'o xa hyoqui, pe nu Ajuá go gue'a bi hyoca te gatho ja. ⁵ Xi majuani ra Moise mi gue'a 'nara hoga 'bego mi supa rá hnini Ajuá, y nú'a mrá 'befi'a mri damajuani de nú'a mi ma da mąnga Ajuá 'mefa. ⁶ Pe ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ra ndá de rá hnini Ajuá, ngue'a go gue'a rá T'u'a, y nu'á nzantho øt'a rá 'befi xá hño. Y nuj go rá hninguih_u Ajuá 'bu xi ga suh_u ma jamfrih_u asta rá ngats'i ra pa, ne xi ga tømhu co 'nara joha nú'a ra nthø'mate dí pe'tsh_u.

Ra tsaya pa rá hnini Ajuá

⁷ Ra Maça Ndahi bi 'ñena ja ra Maça T'ofu:
'B_u núbya gui 'yøh_u, nú'ah_u zo'ah_u Ajuá,
⁸ osti megui ri corasoh_u ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ja ra mbonthe ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui.
⁹ Nehe bi 'ñena Ajuá: Ndu ri dadah_u xi mi mfadagui'v,
masque xgui hyanda ya danga nt'udi stí øt'a ja yá thandi de nú'u ñote njeya bi 'ño'u ja ra mbonthe.

¹⁰ Hangue por gue'a bi tsøtca ma mui'u,
ne dá ena: "Nuya ja'i'u nzantho 'yo 'namb_u yá mfeni,
ne hinxa ne'u xa 'yøt'a ngu nú'a stá xipabi."

¹¹ Hangue bi tsøtca ma mui'u, ne dá jurabi
gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

¹² Ma zi cu'ih_u, jamasuh_u gue ni 'na de gue'ah_u hinda nts'oca ri mfenih_u po ra 'ñajamfri nú'a da ja'ah_u gui 'uegueh_u de Ajuá nú'a te. ¹³ Nu'a gui 'yøth_u, 'na pa ngu 'na pa gui nupa mfenih_u 'na ngu ma'na de núbya zocj_u Ajuá, pa ni 'na de gue'ah_u hinda hya'ah_u ya ts'onthate de ya ts'oqui ne da ja'ah_u da megui ri corasoh_u. ¹⁴ Ngue'a 'bu ga siguih_u ga camfrih_u asta rá ngats'i ra pa, ne hinga 'uegueh_u de nú'a stá camfrih_u desde rá madi, nu'bú h_u, ga johyah_u ga 'buh_u mahyegui co ra Zidada Jesucristo pa nzantho.

¹⁵ Beñh_u nú'a ra xeni hab_u ena:
'B_u núbya gui 'yøh_u, nú'ah_u zo'ah_u Ajuá,
osti megui ri corasoh_u ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñoui ra Moise ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui.

¹⁶ ¿To'o nú'u bi 'yøde rá noya Ajuá nep_u bi nø'tuabi? ¿Ha gue hingo gue'u nú'u bá pønga de Egipto, nú'u bá tsi ra Moise? Hañ_u, go gue'u. ¹⁷ Ne ¿xi con to'o

bi bə rá cué Ajuá gatho nú'ú ñote njeya? ¿Ha gue hingue co nú'ú bi 'yot'a ya ts'oqui, hangue ja bi du de guehni ja ra mbonthi ne ja bi gohini yá ndo'yo'ú? Haha, go gue'ú. ¹⁸ Ne ¿xi to'o nú'ú bi ma Ajuá gue xi majuañi hinda ma da ntsayauí Ajuá ja rá tsaya? ¿Ha gue hingo nú'ú bi nts'o'yóde? Haha, go gue'ú. ¹⁹ Hangue dí pahú xá hño gue nu'ú himbi za bi ntsayauí Ajuá ja nú'á rá tsaya ngue'á himbi ne bi gamfri'ú.

4

¹ Nubyá jatho nú'á ra tsaya xqui hñá'tuabi nú'ú ya ja'i mri 'ñoui ra Moise, y go gue'a ri ñatcaguihú Ajuá. Hangue mahyoni xi ga nsuhú pa ni 'na de guecaguihú hinga 'bēhú nú'á ra tsaya'á. ² Ngue'á nú'á ra hoga noya bi sipabi nú'ú ya ja'i'ú hinte bi muui pa gue'ú ngue'á himbi gamfri'ú. ³ Pe núju dyá gamfrihú há, ma ga cuthú ja rá tsaya Ajuá pa ga tsayahú con gue'á, pe nú'ú to'o mri 'ñoui ra Moise, himbi ntsaya'ú ja rá tsaya Ajuá, ngue'á Ajuá bi 'ñena: Nú'ú ya ja'i'ú bi tsótca ma muí, ne dá jurabi gue hinda ma da ntsaya'ú con gueque ja ma tsaya. Nu'ú himbi yat'i ja rá tsaya Ajuá masque ya mi ja nú'á ra tsaya'á desde mi uadi bi hyoca ra ximhai, hangue ja bi ntsaya'á. ⁴ Ngue'á ja ra Maça T'ofó ma de rá yoto ma pa, habú ena njaua: Rá yoto ma pa Ajuá hinte ma 'befi bi 'yot'e, ngue'á ya xqui ua gatho rá 'befi, hangue bi ntsaya.

⁵ Ne ma'na ra xeni de ra Maça T'ofó ena:

Nú'ú ya ja'i'ú hinda ma da ntsaya'ú con gueque ja ma tsaya.

⁶ Nú'ú to'o rá muí bi 'yóde ya hoga noya himbi yat'i'ú habú da ntsaya'ú con gue'á, ngue'á myá ts'o'yóde'ú, hangue nubyá jatho ra hñá'ti pa to da yat'i da ntsaya con gue'á. ⁷ Ngue'á Ajuá bi hñuxa ma'na ra pa pa to da yat'i da ntsaya con gue'á, y nú'á ra pa bi ma go guepya ya paya. De ya xqui thogui ndunthi ya jeya Ajuá bi zocaguihú po yá noya ndu ra Davi. Nu'á bi ma ja ra Maça T'ofó ja nú'á ra xeni habú stá mañhú, ne ena:

'Bú núbya gui 'yøhú, nú'ahú zo'ahú Ajuá,
osti megui ri corasohú.

⁸ 'Bú ra Josue xa zixhma nú'ú mri 'ñoui ra Moise pa xa ntsayahma'ú, nu'bú Ajuá hinxá yopa mahma de ma'na ra pa. ⁹ Hangue dí pahú gue jatho 'nara tsaya pa gatho rá hnini Ajuá, 'nara tsaya hinhya'mú ma da uadi. ¹⁰ Ngue'á nu'ú to'o ya xa yat'a ja nú'á ra tsaya'á, ya tsaya de gatho yá 'befi, ngu bi ntsaya Ajuá de gatho rá 'befi'á. ¹¹ Hangue nujú ga øthú ra ts'edi pa ga cuthú ja nú'á ra tsaya'á. Xi ga nsuhú gue ni 'na de guecju hinga nts'o'yódehú ngu nú'ú mri 'ñoui ra Moise, hangue himbi za bi yat'a habú mi ne Ajuá xa ntsayauihma'ú.

¹² Ma ga nsuhú, ngue'á rá noya Ajuá ja rá te, ne pe'tsa ndunthi rá ts'edi, ne patcahú asta mbo ma mfenihú. Nu'á ma'na ja rá ts'edi que nu'araza ra huai dego yo filo. 'Nara huai tsa da yat'a ja ya tócando'yo ne tsa da hyeca ya ndo'yo, pe nurá noya Ajuá ma'na ja rá ts'edi, nú'á tsa da xenga gatho ya mfeni pa da japi da hnequi gatho nú'á bengá ja rá mfeni 'na, ne hanja ne da 'yot'e nú'á beni da 'yot'e. ¹³ Ajuá handi ne pađi gatho nú'á dí øthú ne dí beñhú, ngue'á nu'á gatho go xa hyoqui ne pađi gatho nú'á te ja. Ne hinda za te da t'acuabi nixi te da jømbabi'á, ngue'á nú'á ya pađi gatho, y go gue'á ma ga daphú nguenda de gatho nú'á stá øthú.

Ra Zidada Jesu go gue'á ra ndá gá macja

14 Ra Zidada Jesucristo rá T'ua Ajuá gue'a ma danga ndá gá macjah_u y bi ma bí 'bui ja rá thandi Ajuá. Hangue por gue'a mahyoni ga siguih_u xá hño ja ma jamfrih_u. 15 Ngue'a numa ndá gá macjah_u padí gue otho ma ts'edi_h ora dí thoh_u ya ts'othogui o ra ora ne da thacj_u pa ga øthmah_u 'nara ts'oqui, hangue nu'á pëscah_u ra nthecate, ngue'a ne'a bi thogui njab_u ngu nú'a dí thoh_u nehe, pe nu'á hinhya'mu bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. 16 Hangue hinga ntsub_u ga joñh_u ja rá thandi Ajuá nú'a ra hoja'i, ne ga xiph_u gatho nú'a dí thoguih_u, y nu'á da huegaguih_u, ne da maxcaguih_u ora dí homf_u rá mfats'i, ngue'a nu'á xi ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u.

5

1 Cada 'nara ndá gá macja de ja ra ndaxjua ley xa thahni de ja ya ja'i, ne xa thuts'i pa da mepabi Ajuá po rá ngue ya ja'i. Nu'ú xa thuts'i pa da umbabi Ajuá nú'ua ya 'baha haxa ya ja'i, ne gatho ya hña'ti dega mbo'oni nú'ua umbabi Ajuá pa da pumba yá ts'oqui. 2 Nú'ua ya ndá gá macja ja yá ts'oqui nehe. Hangue por gue'a tsa da zofu co ra nthecate nuya ja'i øt'a ya ts'oqui ne hingui padí nú'a øt'e'ua. 3 Hangue ya ndá gá macja pë'tsi da hyo ya mbo'oni pa da umba Ajuá, hingue hønse pa yá ts'oqui ya ja'i, nehe pa yá ts'oqui de gues'e'ua.

4 Y hingui tsa de gues'e 'na da gu ra nsu dega ndá gá macja. Ngue'a Ajuá go huans'e'a nú'a to'o da me nú'a ra 'bëfi'a, njab_u ngu ra Aarón, Ajuá go bi huans'e'a. 5 Ra Zidada Jesucristo bi njab_u nehe. Nu'á himbi hñuxas_e rá nsu dega ndá gá macja, nu Ajuá go gue'a bi umbabi nú'a ra nsu'a. Xqui ñembabi ja ra Maça T'ofu:

Nu'i go gue'e ma T'ua'i;

ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri Dadagui.

6 Nehe ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofu, Ajuá bi xipabi rá T'ua, bi ñembi:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho

ngu bi macja ra Melquisede.

7 Nu de mi 'bucua ra Zidada Jesucristo ja ra ximhai, bi 'yapabi Ajuá rá Dada nú'a mi tsahma xa ñani'a pa hinxa duhma. Xi mi apabi rá Dada con gatho rá mai asta mi zoni'a. Y nurá Dada bi 'yøtua rá nt'adi'a, ngue'a ra Jesu nzantho mi ø'tua gatho rá paha rá Dada. 8 Pe nu'á masque go gues'e'a rá T'ua Ajuá, pe ma'na mi 'yo mi padí da 'yøtua rá paha Ajuá po nú'a bi sufri. 9 Hangue nu de mi padí da 'yøtua gatho rá paha'a, nu'bú nu'á bi za bi pøhø nú'ua gatho to'o øte'a. 10 Y Ajuá bi umbabi ra nsu dega ndá gá macja ngu bi macja ra Melquisede.

Xá nts'o pa to'o da 'uegue de rá jamfri

11 Dí pë'tsa ndunthi te ga xi'ah_u de guehna, masque xá hñei ga xi'ah_u xá hño ngue'a hinxá neh_u da zo ja ri mfenih_u xá hño rá noya Ajuá. 12 Ya øt'a ndunthi ya pa xcá camfrih_u. Y nubyá ya go gri xahnateh_u hmah_u pa ma'ra, pe hinxa za te xcá 'yøth_u. Nu'ah_u mahyoni to da yopa 'ñu't'ah_u ma'na'qui nú'ua ya müdi nt'utuante hingui hei de ra Maça T'ofu. Xcá yopa njah_u ngu ya bñtsi nú'ua tsatho, otho yá ts'edi. 13 Hangue mahyoni da 'tu't'a'ih_u co ya noya hingui hei, ngu ra t'uca bñtsi nú'a hønse ra 'ba tsi, ne hingui padí da zi ma'ra ya nzaqui, ngue'a nu'ah_u hingui pah_u tengu ra hoga te de ja rá noya Ajuá. 14 Pe nú'ua ma'ra ya nzaqui, gue'ua pa ya danga ja'i, njabatho nehe nú'ua ya nt'utuante ma'na xá hñei gue'ua pa nú'ua to'o ya ja yá mfeni xá hño pa da bñdi nda'a ra hño nda'a ra 'ñh.

6

¹ Hangue hinga ñahũ hmaḥa de nuya ya mudi nt'utuete de ra jamfri de ra Zidada Jesucristo, ma ga ndanga ja'ihũ ja ma jamfrihũ. Ya hinga yopa mañhũ gue mahyoni ga ñobrihũ de gatho nuya 'befi tsixcahũ ja ra du, y gue mahyoni ga camfrihũ Ajuã. ² Nixi ga yopa mañhũ de nura sistehe, nixi de nú'a dí hu'tsuahũ ma 'yehũ nú'ũ xa gamfri, nixi de nú'a ma da yopa nte nú'ũ xa du, nixi de ra nsuca uenda nú'a ma da nja rá ngats'i ra pa, pa da hñanga cada 'na rá njut'i pa nzantho. ³ Nu'a ga øthũ, co rá mfats'i Ajuã, ma'na ga pahũ nú'a da maxcahũ pa ma'na da nte ma jamfrihũ.

⁴ Nu'ũ tó'o ya bi hñani ra hyats'i de rá noya Ajuã, ne xa baði tengu nú'a ra 'baha dega te bí ja mahets'i, ne xa baði tengu ra japi ri unga ra Maça Ndaḥi, ⁵ ne xa baði tengu ra hño de rá noya Ajuã, y co nuya danga nt'udi xa hyandi xa baði'ũ tengu rá nsunda nú'a ra te ma da nja 'mefa, ⁶ pe masque gatho nuya bi baði'ũ, nu'ũ himbi ne bi sigui, hangue bi 'uegue'ũ de rá 'ñũ Ajuã, y ya njabũ hinda za da yopa mengui pa da ñobri'ũ. Ngue'a go gue'ũ ngu ri yopa pont'ua rá T'ũ Ajuã co yá 'ye sch'e'ũ, ne ri 'betua rá tsa ja yá thandi ya ja'i. ⁷ Gatho ya ja'i nja ngu ra hai ri 'ñuni co nura 'ye 'uai. 'Bũ nú'a ra hai da umbabi 'nara hoga sofo nú'a to'o pefi'a, nu'bá ja ri hnequini rá japi Ajuã. ⁸ Pe nu'bũ nú'a ra hai da unga 'nara sofo dega 'mini ne dega ts'ondapo, nu'bá hinte ri muui'a, hõnse ra ts'one tøm'i ne ra tsibi pa da nzø.

Ra nthø'mate nú'a faxcaguihũ pa hinga 'ueguehũ de nú'a dí camfrihũ

⁹ Pe nu'ahũ, ma zi hmadi cu'ihe, masque stá xi'ahe gatho nuya noyaya, dí pahẽ xá hño gue nu'ahũ hincá 'uehũ de rá 'ñũ Ajuã ngu xa nja nú'ũ ma'ra. Dí camfrihe gue ma gui hñañhũ gatho ya japi de ra mpøhø. ¹⁰ Ajuã xi ra hoja'i, hinda ma da pumfri de nuri 'befihũ xcá pefihũ dega hmate ja rá thuhu'a. Xcá faxhũ ya cu y astabya gui sigui gui faxhũ'ũ. ¹¹ Pe nu'a xi dí nehe, dí nehe gue cada 'na de gue'ahũ mahyegui ngu gui øthũ ra ts'edi gui faxhũ ma'ra ya cu, nehe gui øthũ ra ts'edi gui pe'tshũ xá hño asta rá ngats'i ra pa nú'a ra nthø'mate gui pe'tshũ, pa njabũ gui hñañhũ nú'a gui tøm'hũ. ¹² Hindí nehe da za'ahũ ra ndahñei. 'Yøthũ ngu bi 'yøt'a nú'ũ bi gamfri xá hño ne bi dø'mi asta himbi hñani nú'a xqui ña'tua Ajuã.

¹³ Ajuã, nu mi ña'tuabi ya japi ra Abrá, bi jurase da umba nú'a bi ña'tuabi. Himbi jura de ma'na, bi jura de rá thuhuse'a, ngue'a go guese'a ra dangui de gatho ma'ra. ¹⁴ Hangue nu'a bi 'ñena: "Ma xi ga jap'a'i pa da nxanda ndunthi ri 'beto ne ri mbong'бето." ¹⁵ Ra Abrá bi dø'ma ndunthi ya pa asta himbi hñanga nú'a xqui hñañ'tuabi. ¹⁶ Ya ja'i di jura co 'nara thuhu nú'a paði gue ma'na ra dangui de gue'ũ, pa da jamfri nú'a mañ'ũ, ne njabũ hinda za to'o da 'ñembi gue hinga majuañi nú'a mañ'ũ. ¹⁷ Hangue por gue'a Ajuã bi jurabi nú'ũ to'o xqui ña'tua ra hñañ'ti, pa da 'ñutui'ũ gue nu'a hinda ma da pata nú'a xqui beni. ¹⁸ Hangue ga pahũ gue nú'a ra hñañ'ti bi ñatcahũ Ajuã ne nú'a bi jura'a, gue'ũ yoho ya noya hinda za da mpadi, ngue'a Ajuã hingui tsa da nhyate de nú'a xa ma. Hangue co nú'ũ ya noya'ũ Ajuã 'racju 'nara danga humui núju stá joñhũ con gue'a pa da sugaguihũ, ne dí tøm'hũ ga hañhũ nuna ra hñañ'ti dega hoga nthø'mate bi 'racju'a. ¹⁹ Y nuna nthø'matenã faxcahũ ndunthi pa hinga 'ueguehũ de Ajuã. Nja ngu nú'a ra bøjã rá thuhu ra ancla di t'ent'a ja ra ndehe pa tsama ra barco pa hinda 'uegue de habũ 'bai'a, njabũ nehe numa nthø'matehũ xa zøni asta ra Maça Luga habũ bí 'bũ Ajuã. ²⁰ Nuni ja bí 'bũhni nehe ra Zidada Jesu. Nú'a bi 'mæt'o de guecju pa bi xogahũ ra 'ñũ, ne pa bi ndã gá macjã pa nzantho ngu bi ndã gá macjã ra Melquisede.

7

Ra Zidada Jesu bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede

¹ Nura Melquisede mrá ndá de ra hnini Salé, ne mrá macja de Ajuá nú'á bí 'bui mahets'i. Bi ma bá thádi ra Abrá pa bá japi nu de ya mbá pengui bá ntunhui 'raya ndá ne bá ntáte'a. ² Nepu nura Abrá bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'á bá hānga ja ra tuhni. Nura thuhu Melquisede ne da 'ñena “ra hoga ndá”, y nura noya Salé ne da 'ñena “ra hoga'mui”. Hangué nura Melquisede mrá hoga ndá ne mrá ndá dega hoga'mui. ³ Nú'á hingui mānga ja ra Maça T'ofó to'o mrá dada nixi to'o mrá nana, y nixi habu bá ehe. Nehe hingui mā de rá 'bui, nixi hingui mā ua bi du. Hangué go gue'a 'nara nt'udi de rá T'u Ajuá nú'á to'o ra macja pa nzantho.

⁴ Pahú gue nura Melquisede xi mrá dangui rá nsu. Hangué nura Abrá nú'á mrá dada de ya xodyo bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'á bá hānga ja ra tuhni. ⁵ Nú'ú yá t'u ra Leví bi thuts'i dega macja bi hmandabi ngu mānga rá ley ra Moise gue da 'yapabi gatho ya ja'i de ra hnini 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, y gatho ra hnini mi ncu con gue'u, ngue'a gatho ya ja'i de ra hnini mahyεgui co ya macja bá ehe de ra Abrá. ⁶ Masque nura Melquisede hinte myá njauí nuya Levita, pe nura Abrá bi umbabi ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, ha ra Melquisede bi japa ra Abrá nú'á to'o ya xqui ñá'tuabi yá japi Ajuá. ⁷ Y dí pahú xá hño gue nu'a tó'o ri unga ra japi, ma'na ra dangui rá nsu que nú'a to'o hani. ⁸ Ya Levita mi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe bi du'u. Ha ra Melquisede nehe'a bi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe nu'á ja ra uenda tetho, ngue'a hingui mānga ja ra Maça T'ofó ua bi du. ⁹ Ra Leví ne gatho yá t'u nú'ú bi macja mi t'umbabi'u ra 'ret'a parte de ra nthebe, ne da za ga māñhu gue nehe'u bi umbabi ra Melquisede ra 'ret'a parte de ra nthebe nú'bui mi ø't'a njabu nehe ra Abrá. ¹⁰ Masque ra Leví himi 'buiho nu mi ma ra Melquisede bá thádi ra Abrá, pe ja ra uenda ya mi 'bui'a, ngue'a nu'á mi 'buiho ja rá ndo'yo ra Abrá.

¹¹ Ya Levita mi utuabi ya me Israel te mi mahyoni da 'yøt'e pa da 'yøt'a nú'á mi mānga ra ley, ngue'a nu'ú go myá macja'u. 'Bu co yá 'bēfi ya Levita mi tsa da 'muhma xá hño ya me Israel co Ajuá, nu'bú ya himi mahyoni xa thuxhmahá ma'na'ño ra macja. Pe bi thuts'i ma'na'ño ra macja, y nura macja'a bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede, hingue ngu ra Aarón. ¹² 'Bu da mpadi ya macja, mahyoni da 'bata ra ley nehe. ¹³ Bi mānga ja ra Maça T'ofó gue ma Zidadahu ra Jesucristo mi ma da macja ngu bi macja ra Melquisede. Ra Zidada Jesucristo hinte myá njauí ya Levita, y nú'ú mi ja te yá njauí'a hinhya'mu xqui macja'u. ¹⁴ Ngue'a xa fadi xá hño gue numa Zidadahu bá ehe de yá ja'i ra Judá. Ne ra Moise nu mi mā de ya macja, hinhya'mu bi mā gue da 'mui ya macja de yá t'u ra Judá.

¹⁵ Nu mi thuxa ma'na'ño ra macja nú'á di ngu ra Melquisede, nu'bú ma'na bi fadi gue nuya Levita mi pe'tsi te da 'bati. ¹⁶ Nura macja'a himbi thuts'i ngu mānga ja ra ley gue mahyoni di ja te dyá njauí ra Leví pa da za da macja, pe nu'á bi thuts'i ngue'a pe'tsa rá te nú'á hinhya'mu da uadi. ¹⁷ Hangué Ajuá bi mā de gue'a ne bi 'ñena:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho,
ngu bi macja ra Melquisede.

¹⁸ Bri 'bata ra ndaxjua ley nú'á mi ja, ngue'a bi 'ñotho rá ts'edi ne hinte bi mfaste, ¹⁹ ne himbi za bi patua yá mfeni ya ja'i pa bi 'mui xá hño co Ajuá.

Pe nubyá dí pe'tshu 'nara hoga nthø'mate ma'na xá hño, ngue'a po ra Zidada Jesucristo da za ga 'buhu xá hño co Ajuá.

²⁰ Ajuá bi jura nu mi hñuxa ra Zidada Jesucristo dega macja. ²¹ Nu mi thuxa ya Levita dega macja, himbi 'múi to'o mri jura por gue'u. Pe nu mi thuxa ra Zidada Jesucristo ha, Ajuá bi jura por gue'a, ngue'a ja ra Maça T'ofò bi 'ñena njaua:

Ajuá bi jura, ne hinda pata nú'a bi mañ'a ne bi 'ñena:

“Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho, ngu bi macja ra Melquisede.”

²² Hangue ra Zidada Jesucristo go ra ndá gá macja ne bí 'búi ja rá thandi Ajuá, hangue dí pahú xá hño gue ma da t'øt'e nú'a ra cohi dí pe'tshu co Ajuá, nú'a ma'na xá hño que nú'a ra mudi. ²³ Ja ra ndaxjua ley mi mahyoni da mpadi ya macja ngue'a nzantho mi tu'u. ²⁴ Pe nura Zidada Jesu go gue'a 'buihya pa nzantho, y hinhya'mu dra patua rá nsu dega macja. ²⁵ Hangue nu'á tsa da pøhø pa nzantho gatho nú'u to'o ri joni co Ajuá po rá thuhu'a, ngue'a nu'á go gue'a 'búi pa nzantho pa da 'yapabi Ajuá por gue'u.

²⁶ Hangue ra Zidada Jesu gue'a ra dangá ndá gá macja ndí hoñhu, ngue'a xá nt'axi, hingerá hyate, himbi 'yøt'a ni 'nara ts'oqui masque xi bi 'ñoiuia ya 'yøt'ats'oqui, ne 'mefa bri 'ueque de gue'u, ne bri ts'its'i pa maña mahets'i habu bi t'umba rá nsu. ²⁷ Nu'á hinga mahyoni da hyo ya mbo'oni hyastho ngu mi øt'a ya ndá gá macja ja ra ndaxjua ley. Nu'á 'met'o mi ho ya mbo'oni pa dra sũcua yá ts'oqui de gues'e'u, nepu 'mefa mi ho ya mbo'oni pa dra sũcua yá ts'oqui ma'ra ya ja'i. Pe ma Zidadahu ra Jesucristo hingui njabu, ngue'a nu'á 'na'quitho bi unse rá te pa da xũcua yá ts'oqui ya ja'i. ²⁸ Nuya ndá gá macja mi thuts'i ngu mangan ra ley, myá 'ñhø dega 'yøt'ats'oqui. Pe 'mefa de ra ley, Ajuá bi jura ne bi hñuxa rá T'u pa bi ndá gá macja, nú'a bi nhyoga ndá gá macja pa nzantho.

8

Ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a bi maxcahu pa dá hañhu ya hñ'a'ti de ra 'ra'yo cohi

¹ Nú'a xi dí ne ga xi'ahu go guehna nuna ma ga ma, gue dí pe'tshu 'nama ndá gá macjahú nú'a bí hudi nuni mahets'i ja rá 'ñei de habu bí hudi Ajuá ra Dada to'o pe'tsa gatho ra ts'edi. ² Go gue'a pe ra 'befi dega macja nuni mahets'i habu bí ja nú'a ra Maça Luga bi hyocse Ajuá, hingo bi hyoca ya ja'i. ³ Gatho ya ndá gá macja xa thuts'i pa da umba Ajuá ya 'baha ne da hyo ya mbo'oni pa da umbabi'a, hangue ne ma Zidadahu ra Jesucristo mi pe'tsi da uni te da uni nehe. ⁴ Nu'bu nú'a dí de 'bucua thoho hmaha ja ra ximhai, hindi tsa da macja'a de guecua, ngue'a ya 'buiua ya macja nú'u ri unga ya 'baha ngu manga ja rá ley ra Moise. ⁵ Nuya macja 'buiua pe ra 'befi dega macja pe nú'a pefi'u gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí t'øt'a nuni mahets'i. Hangue Ajuá xqui xipabi ra Moise ante da mudi da hyoca ra nija dega carpa, ne xqui 'ñembabi: “Beni gui 'yøt'a gatho ya t'øt'e ngu nú'a dá u't'a'i nuni ja ra t'øhø Sinai.” ⁶ Pe numa ndá gá macjahú bí øt'a 'nara 'befi nú'a ma'na xá nsunda, ngue'a po nú'a bi 'yøt'e'a, Ajuá bi 'yøt'a 'nara cohi con guecju nú'a ma'na xá hño que nú'a mi ja ja ra ndaxjua ley, y nuna 'ra'yo cohina bí mudi co ma'ra ya hñ'a'ti ma'na xá hño.

⁷ Nu'bu nú'a ra mudi cohi xa bøni xá hño hmaha, nu'bé ya himi mahyoni xa njahma nuna ma'na ra cohi. ⁸ Pe Ajuá bi hyandi gue hinxma hño nú'a mi

øt'a ya ja'i co nura mædi cohi, hangue Ajuá bi mā de gue'u ja ra Māca T'ofó, ne bi 'ñena njaua:

Núga drá Ajuá dí ena: Ma da zø ra pa ra ora ga p'e'tsa 'nara 'ra'yo cohi co ya me Israel ne ya me Judá.

⁹ Hingá ngu nú'a ra cohi dá p'e'tsua ndu yá xita'u nu ndá p'e'tsua ra nthecate de duá tsi de Egipto; nu'ú himbi 'yøt'a nú'a ra cohi dá p'e'tsi con gue'u, hangue nugá dá hεp'u, njab'u ena Ajuá.

¹⁰ Nuna guehna ra cohi ma ga p'e'tsi co ya me Israel nu sta thogui ya pa de ra mædi cohi, njab'u ena Ajuá:

Ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmanda.

Y numa ley ma da 'mæi ja yá coraso'u pa njab'u nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nep'u ma da baði'u gue go drá Ajuá de gue'u, y nu'ú go ma hnini'u.

¹¹ Nuya pa'u ni 'na hinda 'ñutuabi rá miq'u'eiu y nixi 'nará cu, pa da 'mæi con gueque, ngue'a gatho'u mahyεgui ma da 'mæi con gueque, ngu ya dangui ngu ya notsi.

¹² Ngue'a ma ga pumbabi'u yá ts'ot'øt'e, ne hinhya'mæ ma ga yopa benbabi yá ts'oqui.

¹³ Nu mi mā Ajuá de nura 'ra'yo cohi, nu'bú nu'á ya bi zogui dega ndaxjua nura mædi cohi. Hangue nú'a ya bi ts'ogui dega ndaxjua, ne 'yo rí ndaxjua, nú'á 'bestho ma da 'mædi.

9

Ra Māca Luga habu mi ja ra søcambeni nuua ja ra ximhai, ne nú'a bí ja mahets'i

¹ Ja nura mædi cohi mi ja ya hmanda pa hanja da søcambeni Ajuá, nehe mi ja 'nara nija nuua ja ra ximhai. ² Nú'a ra nija'a xqui thoqui dega carpa, y madetho de nura nija xqui jot'i co 'nara xæni dutu mrá thuhu ra cortina. Nura mædi ngu mi thu'mbi ra Māca Luga, ne ja mi jani ra mfoxyo, ne ra mexa habu mi cæxa ya thuhme nú'u mi thuts'i ja rá thandi Ajuá. ³ Y de mbo habu mi jot'i co nú'a ra cortina'a, ja mi jani nú'a rá ñoho ra ngu mi thu'mbi ra Māca Luga Xá Nsunda. ⁴ Ne mbo de guehni ja mi jani ra ata dega oro pa ja mi ts'atni ra t'uts'i, ne ja mi jani ra caha de ra cohi nú'a mi tu ra oro maxøgue, y de mbo ra caha'a ja mi jani ra t'uca ts'øe dega oro habu mi 'b'e'tsa ra maná. Nehe ja mi 'b'e'tsini de mbo ra caha nurá ts'ut'o ra Aarón xqui 'roho. Ne ja mi 'b'e'tsini nú'u ya xingdo habu mi nt'ofó nú'u 'ret'a ya mandamiento de ra mædi cohi. ⁵ Y maña de ra caha'a ja mi t'øhni yoho ya enxε xqui thoqui dega oro, y nuni ja guehni mri hnequi rá nsunda Ajuá. Nuya enxε mi co'ma co yá hua nú'a ra caha dega oro habu mi joxa ra ji pa ra pumbate. Y ya dá gue'a dá xi'ahu, ngue'a nubyá hinda za ga xi'ahu gatho de guehna.

⁶ Y ya de mi ja gatho nuya t'øt'eya, nuya macja nzantho mi cut'a ja ra mædi ngu pa mi pε yá 'bæfi dega macja. ⁷ Pe nurá ñoho ra ngu hønse ra ndá gá macja mi cut'ini 'na'quitho ra jeya. Y nura ora mi cut'ini'a, gue'bu mi haxa ra ji dega mbo'oni pa mi umbabi Ajuá, pa 'met'o dra søcuabi yá ts'oqui'a, nepu pa yá ts'oqui ya ja'i. ⁸ Con guehna utcahu ra Māca Ndæhi gue nú'a ra Māca Luga Xá Nsunda hinxqui xoguitho pa to da yat'ini nú'bu mi t'øt'etho

ra sɔcambeni ja ra mædi ngu. ⁹ Nú'a ra nija'a dega carpa gue'a 'nara nt'udi pa nú'u dí xɔcambenih Ajuá núbya mapaya. Nuni ja t'uni ya 'baha ne tho ya mbo'oni ngu mǎnga ra ndaxjua ley. Pe hinga co nuya t'òt'e'u da za da t'axca yá mfeni nú'u to'o ɔt'a ya sɔcambeni njabu. ¹⁰ Ngue'a nuya sɔcambeni'u gue'u hɔnse dega hñuni, ne dega ts'ithe, ne dega nsuqui. Nú'u ya hmada mi ɔt'u gue'u hɔnse pa mi t'axca yá ndo'yo. Nú'u ya hmada'u bi nja rá ts'edi asta nú'a ra pa bri pata ra ndaxjua cohi pa bi nja 'nara 'ra'yo cohi nú'a ma'na xá hño.

¹¹ Y nubyá ya xa zøhø ra Zidada Jesucristo y go gue'a ra ndá gá macja de gatho nú'u ya hoga t'òt'e ɔt'a nura 'ra'yo cohi jabya. Nú'a ra Mǎca Luga Xá Nsunda nú'a bí ja nuni mahets'i habu bí 'bui dega macja má Zidadah, hingo xa hyoca ya ja'i y gue'a ma'na xá hño que habu mi ɔt'a yá sɔcambeni ya macja nuua ja ra ximhai. ¹² Ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi yut'a nuni ja ra Mǎca Luga Xá Nsunda mahets'i. Ne himbi unga yá ji ya t'axi, nixi ya t'antfani, ngue'a nu'á go bi unse rá macja ji, pa njabu da za da unga ra mpøhø pa nzantho. ¹³ Ma'met'o co ra jintfani ne ra ji'yo ne rá 'bospi ra t'antfani nú'a mi ts'at'a ja ra ata, mi hnaxa nú'u ya ja'i xqui nts'oqui pa mri yopa t'axca yá ndo'yo, pa da 'múi xá hño ma'na'qui. ¹⁴ ;Pe nubyá, xi ma'na ndunthi di muui rá ji ra Zidada Jesucristo! Ngue'a nu'á po rá ndahi'a nú'a pe'tsi pa nzantho, bi unse rá te ngu 'nara hñati pa Ajuá, y nsinque ni 'nara ts'oqui mi tu. Y njabu nurá ji'a xagaguih gatho ma mfenih pa hinga siguih ga ɔthu ya 'befi nú'u da za da zixcah ja ra du, y njabu da za ga pe**pa**bihh Ajuá nú'a te.

¹⁵ Hangué po rá du ma Zidadah ra Jesu bi nja ra 'ra'yo cohi, pa njabu gatho nú'u to'o bi zohna Ajuá da hñanga pa nzantho gatho nú'a xa ña'tuabi Ajuá'u ngu 'nara tsogui. Ngue'a ra Zidada Jesucristo bi du pa njabu Ajuá bi za bi pumbabi yá ts'oqui nú'u to'o mi 'bui ja ra ndaxjua cohi. ¹⁶ Dí pahh gue pa da muui 'nara tsogui, mahyoni 'met'o da du nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁷ Pe hinte di muui nú'a ra tsogui 'bu tetho nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁸ Hangué nu mi t'òt'e ra mædi cohi mi mahyoni da hñama ra ji pa bi mædi. ¹⁹ Ra Moise nu mi hñe'ta gatho ya hmada de ra ley pa bi 'yøde gatho ya ja'i, bi gu 'nará 'ye 'nara ndapo rá thuhu ra isopo, ne mi thu'ta ja rá ñani co ra thenga xi'yo, ne bi thint'a ja ra jintfani ne ra ji'yo nthants'i co ra dehe, nepu bi naxa habu mi nt'ofu ra ley, nepu bi naxa gatho ya ja'i. ²⁰ Nu mi 'yøt'a njabu ra Moise bi 'ñena: “Nuna go guehna ra ji pa da mædi ra cohi nú'a bi 'yøt'a Ajuá con guecju.” ²¹ Nehe bi naxa ra ji ja ra nija dega carpa ne gatho ja ya t'òt'e mi jani pa mri mpefi ja rá 'befi Ajuá de mbo nú'a ra nija'a. ²² Hangué mǎnga ra ley gue casi gatho mahyoni da nt'axqui co ra ji, y nu'bu hindra hñama ra ji hinda za da thaca ya ts'oqui.

Ra Zidada Jesu bi unse rá te'a 'na'quitho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui

²³ Hangué co yá ji ya mbo'oni mi pe'tsi dra t'axca ra nija dega carpa ne gatho ya t'òt'e mi jani, nú'ú gue'u 'nara nt'udi de nú'a bí ja mahets'i. Pe gatho nú'a bí ja mahets'i ma'na di muui que nuya t'òt'e'u. Por gue'a mi mahyoni da nt'axqui nú'a bí ja mahets'i co ma'na ra ji nú'a ma'na di muui que yá ji ya mbo'oni. ²⁴ Ngue'a ra Zidada Jesucristo himbi yut'a ja 'nara macja luga nú'a xa hyoca ya ja'i, ngue'a nú'a ra luga habu mi cut'a ya macja pa da hñaxa ra ji gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí ja mahets'i. Ra Zidada Jesucristo bi yut'a ja ra Mǎca Luga nuni mahets'i, y nuni ja bí 'buhni'a ja rá thandi Ajuá pa bí adi por guecju. ²⁵ Nu'á himbi mǎnga rá ji ndunthi ya 'mi'qui. Pe nú'a ra ndá gá macja nuua ja ra ximhai tat'a jeya mi cut'a ja ra Mǎca Luga Xá Nsunda ne mi haxa

ra ji, pe hingo rá jise'a. ²⁶ Nu'b_u ra Zidada Jesucristo mi pe'tsi xa manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui, nu'b_u mi pe'tsi xa du hmaḥ_u ndunthi ya 'mi'qui desde mi thoca ra ximhai. Pe nu'a bi 'yøt'e'a, de yá ngats'i ya pa bá ehe ja ra ximhai pa bi unse rá te'a 'na'qui thoho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui. ²⁷ Ajuá xa hñuts'i gue pe'tsi te da du 'na'qui nuya ja'i, nep_u de gue'a da tha'mba nguenda'u. ²⁸ Njab_u nehe ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi du pa bi hñatsua yá ts'oqui ya ja'i. Y nura ño'qui ma da menguiua ma'na'qui, ma da mengui pe ya hingue pa da yopa hñatsua yá ts'oqui ya ja'i, ngue'a 'na'quitho bi 'yøt'e. Nu'á ma da mengui hõnse pa da zixa nú'u to'o tømia.

10

¹ Ra ndaxjua ley mi gue'a 'nara nt'uditho de nuya japi mi ma da nja 'mefa. Nura ley'a hingo xi mi gue'a majuañi. Nura ley'a co nuyá ji ya mbo'oni mi tho nzantho tat'a jeya himbi za bi t'axca yá ts'oqui ya ja'i pa xa za xa 'm_ui xá hño co Ajuá. ² B_u majuañi co yá ji ya mbo'oni xa za xa x_ucua yá ts'oqui gatho, nu'b_u ya hinxa sigui xa thohma ya mbo'oni, nu'b_u co 'na'quithohma. B_u xi majuañi xa t'axca yá ts'oqui nú'u to'o mi hopa ya mbo'oni Ajuá, nu'b_u ya hinxa behma'u gue mi tuda yá ts'oqui. ³ Pe co nuya mbo'oni mi ho'u tat'a jeya, ma'na mi beni'u de yá ts'oqui mi tu, ⁴ ngue'a hinda za da thaca ya ts'oqui co ya jintfani nixi co ya ji'yo.

⁵ Hangue nu mi zøhø ma zi Hmu_u ra Jesu nuua ja ra ximhai bi 'ñembabi Ajuá njaua:

Ma Dada'i, nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha; hangue gá hogagui co ma ndo'yo.

⁶ Nixi gá ho nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui.

⁷ Hangue nugá dá ena: "Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga øt'a'i ri paha, ngu nú'a xa t'ofa ja ra Maça T'ofa gue ga øt'e."

⁸ Rá mudi, ra Zidada Jesu bi 'ñena: "Nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha, nixi hingá ne nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui. Hingá ho gatho nuya t'øt'eya." Njab_u bi ma ra Zidada, y gatho nuya t'øt'e'u gue'u ri manda nura ndaxjua ley. ⁹ Nep_u bi 'ñena: "Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga øt'a'i ri paha." Nú'u ya noya bi mangua ma zi Hmu_u ra Jesu ne da 'ñena gue nu'á bi 'ñe bi hñaca nú'u tho ya mbo'oni pa go bi unse rá te'a pa da x_ucua yá ts'oqui ya ja'i. ¹⁰ Hangue go rá paha Ajuá pa bi xagagui_u ngue'a 'na'quitho bi unga rá ndo'yo ma Zidadah_u ra Jesucristo pa gathogui_u.

¹¹ Gatho ya macja de ya xodyo hyastho mi pe yá 'befi dega macja, mi ho ya mbo'oni nzantho y guet'u ya hña'ti mi uni nzantho. Mi sigui mi øt'a njab_u masque co nuya mbo'oni mi ho'u hinhya'm_u bi za bi x_uca ya ts'oqui.

¹² Pe nura Zidada Jesucristo 'na'quitho bi unse rá te pa bi x_uca ya ts'oqui pa nzantho. Nep_u de mi uadi bi 'yøt'a njab_u a bi ma bá hudi ja rá maça 'ñei Ajuá.

¹³ Y nubyá ja bí 'b_uhnitho tøm_i asta hinda 'm_ui gatho yá ncontra de nga'ti ja yá ua'a. ¹⁴ Ngue'a nu'á bi unga rá te 'na'quitho pa njab_u bi t'axca yá mfeni pa nzantho nú'u to'o xa x_ucua bi yá ts'oqui. ¹⁵ Nehe ra Maça Ndañi damajuani de guehna, ne ena:

¹⁶ Nu sta thogu ya pa de ra mudi cohi ma ga pe'tsa ma'na ra 'ra'yo cohi con gue'u, njab_u ena Ajuá:

Ma ga huxa ma ley ja yá coraso'u pa njab_u nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nehe ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmanda.

¹⁷ Nehe ena:

Hinhya'm_u ma ga yopa benbabi yá ts'oqui nixi yá ts'ot'øt'e.

¹⁸ Hangue nu'a tó'o ya bri punduabi yá ts'oqui, ya hingue mahyoni da hyo ya mbo'oni pa da thacua yá ts'oqui.

Ga jonih_u ja rá thandi Aju_u pa ga aph_u te ga aph_u

¹⁹ Hangue zi cuh_u, dí pah_u xá hño gue nubya da za ga cuth_u ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i ngue'a bi manga rá ji ra Zidada Jesu por guecj_u, hangue hinga ntsah_u nixi ga ntsuh_u ga joñh_u ja rá thandi Aju_u pa ga aph_u te ga aph_u. ²⁰ Ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo po rá ndo'yose bi xogaguih_u 'nara 'ra'yo 'ñu pa da za ga cuth_u ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i, ngue'a nu mi du'a bi ntungá nú'a ra xani dutu mi cot'a ra Maça Luga Xá Nsunda nuni ja yá nija ya xodyo, y nura xani dutu'a gue'a 'nara nt'udi de rá ndo'yo ra Zidada Jesucristo nú'a bri sunbabi. ²¹ Ra Zidada Jesu go gue'a ma ndá gá macjah_u, ne go gue'a ri sugaguih_u gatho nú_u rá hniniguih_u Aju_u. ²² Hangue ma ga jonih_u co Aju_u con gatho ma muih_u, ne con gatho ma jamfrih_u, ne co ma mfenih_u strá nt'axi, ngue'a go gues_u ma Zidadah_u ra Jesucristo xa na_ucaseh_u rá ji pa njab_u ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u, ja ra uenda xa s_uga ma ndo'yoh_u co 'nara dehe xi xá nt'axi. ²³ Hinga 'uegueh_u de nú'a stá camfrih_u nixi de nú'a ra nthø'mate dí pe'tsh_u, y hinga duh_u, ngue'a Aju_u xa ñatcaguih_u nú'a dí tø'mh_u, y nu'a hinda pata rá noya. ²⁴ Ne ga beñh_u hanja da za ga nupa mfenih_u 'na ngu ma'na pa ga mádi_u ne pa ga øth_u ya hoga 'befi. ²⁵ Ne hinhya'm_u ga 'uegueh_u de ma hmunts'ih_u, masque 'ra xa nzai hingui pa. Nuj_u, nu'a ga øth_u, ga nzofoh_u 'na ngu ma'na. Y nubya ma'na mahyoni ga øth_u njab_u ngue'a dí hanth_u ya 'bui guetb_u ra pa de rá yo'ehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁶ 'B_u stá padih_u xá hño te manga rá noya Aju_u ne dí siguih_u dí øth_u ya ts'oqui, ya otho ma'na con te da za da put'a ma ts'oquih_u. ²⁷ 'B_u ga sigui ga øth_u ya ts'oqui, ya hinte dí tø'mh_u. Nu'a dí tø'mh_u, hønse 'nara castigo xi xá nts'o de rá cue Aju_u, ne ra tsibi nú'a ma da tsat'i ne da huata gatho nu'u to'o yá nconra Aju_u. ²⁸ Nu'b_u 'nara ja'i bi nts'o'yøde de rá ley ra Moise, ne 'b_u mi 'bui yoho o hñu to'o bi damajuani de nú'a xqui 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a mi pe'tsi te da du nsinque to da huequi. ²⁹ ¡Xihm_u nú'a to'o ri øtsabi rá T'_u Aju_u! Handi ngu hinte di muui nú'a ra ji bi mfani pa bi nja ra 'ra'yo cohi, ne con gue'a ra ji'a bi sacua rá mfeni nú'a ra ja'i'a, ne da zani ra Maça Ndañi nú'a utcah_u rá hmate Aju_u. ¿Ha gue hingui beñh_u gue nura ja'i'a ma'na ri 'ñepabi dra dangui rá castigo? ³⁰ Nuj_u dí pah_u gue Aju_u bi 'ñena: “Nuga go ma uenda ga øt'a ra ts'utbi, ne ga ju'tuabi ngu ri 'ñepabi.” Nehe bi 'ñena'a: “Nuga ma ga ha'mba nguenda ma hnini.” ³¹ ¡xi xá nts'o pa 'nara 'yøt'ats'oqui nu sta zo ja rá 'ye Aju_u nú'a te!

³² Nu'ah_u, beñh_u de nurá mudi gá pah_u rá noya Aju_u gá tseth_u gatho nuya thogui gá thoh_u. ³³ 'Ra de gue'ah_u mi ts'añ'ah_u ne xi mi t'utsa'ih_u ja yá thandi ya ja'i. Ha nu ma'ra de gue'ah_u gá ma gá faxh_u nú'u mi thogui ya ts'othogui.

³⁴ Gá faxh_u nú'u mi ofadi. Nehe gá johyathoh_u nu mi than'ah_u nú'a te ngui pe'tsh_u, ngue'a guí pah_u gue guí pe'tsh_u nuni mahets'i ma'ra ya hño ma'na xá hño nú'u hinda ma da than'ah_u. ³⁵ Hangue ogrí 'be ri jamfrih_u, ngue'a con gue nura jamfri'a ma dí t'a'ah_u 'nara danga thaha. ³⁶ Mahyoni gui tseth_u ne gui 'yøt'uah_u rá paha Aju_u, pa da 'ra'a'ih_u nú'a xa ña't'a'ih_ua. ³⁷ Ngue'a Aju_u manga ja ra Maça T'ofu ne ena:

Ya mero da zøhø nú'a to'o ma da 'ñehe.

Ya ts'utho ya pa ri 'bēdi pa da zøhø'a.

³⁸ Nu'a tó'o 'bui xá hño con gueque ma da me'tsa ra te po ra jamfri.

Pe nu'b_u da 'uegue de gueque, hindrí ho njaba.

³⁹ Pe nujú ma ga pe'tsha ma jamfri_u pa ga mpøhø_u, hingue ma ga 'uegue_u pa ga 'me_udih_u.

11

Ra jamfri

¹ Co ra jamfri dí pa_u gue xi majua_uni ma ga hañ_u nú'a dí tøm_u. Nehe co ra jamfri dí pa_u xá hño gue xi majua_uni ja nú'a hingui hnequi. ² Aju_u bi ñamahño de ndu ma xitah_u ngue'a nu'ú bi me'tsa ra jamfri.

³ Po ra jamfri dí pa_u gue Aju_u bi ma pa bi nja mahets'i ne ra ximhai. Hangué gatho nuya t'ø't'e dí hanth_ubya, ma'met'o mi othotho, pe 'mefa bi thoqui de nú'a hinhya'm_u xqui hnequi.

⁴ Po ra jamfri ra Abé bi hyo 'nara mbo'oni pa bi umbabi Aju_u dega 'baha, y nura 'baha'a gue'a ma'na xá hño que nú'a bi unga ra Cai. Y Aju_u bi 'ñudi gue ra Abé mi 'bui xá hño ngue'a bi hñanba nú'a rá 'baha bi uni. Masque ya xa du ra Abé, pe gue'a zocagui_u thoho, ngue'a nú'a rá jamfri bi me'tsi'a utcagui_ubya.

⁵ Po ra jamfri ra Enoc bi ts'ixa mahets'i ne hinxa du. Bi thoniua'a pe himbi ts'udi ngue'a Aju_u ya xqui zits'i pa mahets'i. Pe ante da ts'its'i'a de guecua bi hm_u gue bi 'yø't'e nú'a ri ho Aju_u. ⁶ Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra jamfri hingui tsa da 'yø't'a nú'a ri ho Aju_u, ngue'a nu'a tó'o ne da joni co Aju_u pe'tsi da gamfri gue 'bui Aju_u, ne da gamfri gue ma da hñ_uni 'nara hño nú'a to'o da hyoni'a.

⁷ Ra Noé bi gamfri nú'a bi xipabi Aju_u de nú'a mi ma da nja, masque ni 'nara seña hinxqui hyandi de nú'a ra danga nzøthe bi ñu'tsa ra ximhai. Pe ra Noé bi 'yøde nú'a bi 'bepabi Aju_u, hangué bi hyoca ra arca pa bi yat'i con gatho ya mengu de rá ngu, pa njab_u himbi jat'i_u ja ra dehe. Y co nú'a bi 'yø't'e ra Noé po ra jamfri, ja bi hne_uni gue nu'a mi 'bui xá hño que gatho nuya 'yø't'ats'oqui bi du ja ra dehe. Y Aju_u bi ma gue ra Noé ya hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a xqui gamfri'a.

⁸ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Aju_u nu mi xipabi gue da zogui nú'a ra hai hab_u mi 'bui'a pa da ma da 'm_ui ja nú'a ra hai mi ma da t'umbi dega tsogui. Hangué ra Abrá bi ma, masque himi pa_udi hab_u mri ma. ⁹ Po ra jamfri bi 'm_ui ngu 'nara nzøhø nuni ja ra hai hab_u xqui ñ_u'tua Aju_u. Ja bi hyocni rá ngu dega carpa, ne ja bi 'm_uhni co ra Isaac ne ra Cobo, nehe ja bá hocni_u yá ngu dega carpa, y nehe bi 'm_uhni_u ngu 'raya nzøhø, masque gatho_u xqui hñ_u'tuabi nú'a ra hai'a. ¹⁰ Ra Abrá mi tøm_u gue da ma da 'm_ui nuni ja ra dahni hab_u nthoqui xá hño y hinda za to da huati. Y go gues_u Aju_u bi beni hanja da hyoca nura hnini'a, y go bi hyocse'a.

¹¹ Nehe ra Sara hinxqui za xqui me'tsa ra b_utsi, nu'a bi gamfri gue Aju_u himi tsa da pata rá noya nú'a xqui xipabi'a, hangué po nú'a ra jamfri'a bi t'umba ra ts'edi pa bi 'm_ui 'nará b_utsi masque ya mrá zi tia. ¹² Hangué ra Abrá masque nehe ya mrá zi ndaxjua, pe bi 'm_ui 'nará t'u, y co nú'a ra t'w'a bi nx_unda ndunthi ya ja'i, y nubyu ya hingui tsa to da mede, ngu yá ndunthi ya tsø, ne ngu rá ndunthi ra 'bomu nú'a 'bonga ja rá hyo ra ndehe.

¹³ Ra Abrá ne gatho yá ja'i bi du, y himbi hñ_uni nú'a xqui hñ_u'tuabi_u de ante da du. Pe nu'ú bi gamfri Aju_u gue ma da umbabi 'mefa gatho nú'a xqui

ñá'tuabi'u, hangue nu'ú bi dō'mi co ra johya. Hangue njabu mi mañ'u gue ngu myá ne'ñu ngue'a himi ma da nzangua ja ra ximhai. ¹⁴ Nu'u tó'o manga njabu, ma gue hongá ma'na ra hai pa habu da 'múi'u. ¹⁵ Nu'bu nú'u mi behmahá nú'a ra hai de habu bá ehe ra mudi, nu'bu xa zahma xa mengui'u pa guehni. ¹⁶ Pe nu'ú mi hongá ma'na ra hai ma'na xá hño, y nura hai mi hoñ'u go gue'a nú'a bi ja mahets'i. Hangue Ajuá hindi ntsa pa da ma gue go gue'a ra Ajuá de gue'u, ne nu'á xa hoca 'nara hnini pa gue'u.

¹⁷ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yote Ajuá nu mi tsapi ua xi mi ja rá jamfri. Hangue bi zixa ra Isaac nú'a rá 'ra t'u pa xa hyohma pa xa umba Ajuá ngu 'nara 'baha, masque Ajuá xqui ñá'tuabi gue de ra Isaac mi ma da nxanda ndunthi ya ja'i, ne xqui 'ñembi: ¹⁸ "Go dri 'beto yá bātsi ra Isaac." ¹⁹ Ra Abrá mi camfri gue Ajuá ja rá ts'edi pa xa japi xa yopa nte ra Isaac. Y ra Abrá bi 'yot'a ra uenda gue bi yopa nte ra Isaac ngue'a ya mi 'bui pa da du, pe Ajuá bi ñani'a ne bi umbabi ra Abrá ma'na'qui.

²⁰ Po ra jamfri ra Isaac bi japabi nú'u yoho yá t'u, 'na mrá thuhu ra Cobo y nu ma'na ra Esaú, masque ya japi mri 'betho da nja. ²¹ Po ra jamfri ra Cobo nu ya de mi ma da du bi japabi nú'u yoho yá t'u ra Jose, y nú'a ra ora mri japabi mi xocambeni Ajuá, xqui nt'otse co rá bordo. ²² Ra Jose nu de ya pa da du bi ma co ra jamfri gue ya me Israel mi pe'tsi da bōni de Egipto. Ne bi xipabi'u gue ra pa'a da bōni de guehni'u, da hñá'tsua rá ndo'yo'a pa da nt'agui habu mi ma da 'múi'u.

²³ Po ra jamfri nu mi 'múi ra Moise, rá dada ne rá nana himbi zu nú'a ra danga ndá de Egipto, masque nu'á xqui manda pa da tho ya zi t'uca ts'ant'u. Nu'ú bi hyandi gue ra Moise mrá zi hoga ts'ant'u, hangue bi 'ñagui'u hñu nzana. ²⁴ Po ra jamfri, nu de ya mi ndangui ra Moise, ya himbi ne'a bi t'embabi gue go mrá nana nurá t'ixu ra ndá de Egipto. ²⁵ Ra Moise ma'na bi ho bi sufri mahyegui co rá hnini Ajuá que xqui gohi ja rá ngu ra ndá pa xa johyahma co nuya ts'ot'ot'e nú'u da uadi ne da thogui. ²⁶ Nú'a bi gamfri gue nu'bu da thogui ya nt'atsate ngu nú'u mi ma da thogui ra Zidada Jesucristo, nu'bu mi ma da t'umbabi ma'na ndunthi ya danga hño de gatho nuya hño mi ja nuni Egipto, ngue'a nú'a mi t'oma 'nara hoga thaha nú'a mi ma da umbabi Ajuá. ²⁷ Po ra jamfri ra Moise bi bōni de Egipto ne himbi zupabi rá cue nú'a ra ndá de guehni. Ne bi sigui co nú'a xqui beni da 'yot'e ngue'a mi camfri gue mi 'ñoui Ajuá masque himi handi.

²⁸ Po ra jamfri ra Moise bi 'yot'a nú'a ra ngo dega pascua, bi manda bi tho ya deti, y nuyá ji'u bi hnaxa ja ya gosthingu pa njabu nu mi thogui rá enxé Ajuá pa da hyo yá mudi t'u de cada 'naya ngu de Egipto, bi thogui tho ja yá ngu ya me Israel, y hinte bi ja'u. ²⁹ Po ra jamfri ya me Israel bi 'raxa ja ra ndehe rá thuhu ra Thenga Ndehe. Bi hyegue ra dehe pa bi net'i ra 'yonhyai ne bi thogui'u, y de mi ma da thogui njabu nú'u ya me Egipto, bi jat'i gatho'u.

³⁰ Po ra jamfri ya me Israel bi thexa yoto ma pa gatho ja rá nthets'i ra hnini de Jericó mi jot'i dega danga jado. Y co yá jamfri'u bi daguisé ya jado. ³¹ Ra Raab mi 'nara ts'o'behñá'a, pe co rá jamfri'a himbi tho ngu bi tho gatho nú'u ya 'ñagamfri mi 'buhni ja ra hnini Jericó, ngue'a nura Raab xqui umba ntsaya nú'u to'o xqui 'met'o da c'a'tsa nú'a ra hai'a.

³² ¿Te ja ma'na ga ma't? Hinga juadi ga ma, 'bu ga ma de ra Gedeó, de ra Barac, de ra Samsó, de ra Jefe'té, de ra Davi, de ra Samue, ne de ma'ra yá 'mehni Ajuá. ³³ Nú'ú go gue'u co ra jamfri bi ntate'u de ma'ra ya hnini, y bi 'yot'a ra hoga ts'atbi, y bi hñáñ'u nú'a ra mfats'i xqui ñá'tua Ajuá. Co ra jamfri hinte

bi ja nú^u bi t'ent'ua ya zate. ³⁴ Nehe hinte bi ja nú^u bi t'ent'a ja 'nara tsibi xi mi zø nts'edi. Nehe ma'ra himbi za to bi hyo^u co ra mahuai. Po ra jamfri mi t'umbabi ra ts'edi ora mi othobi^u. Himi tsu^u nura ora mi 'yo ja ra tuhni, hangue mi japi mi nest'ihí gathó yá nconra. ³⁵ Po ra jamfri 'raya 'bēhñā bi hyandi gue bi yopa nte 'ra de yá ja'i xqui du.

Ha nu ma'ra bi t'ø'tuabi ndunthi ya ts'ot'ø't'e pa xa ncøhmā de Ajuā, pe masque bi tho^u himbi ncøni, ngue'a bi gamfri^u gue mi ma da yopa nte^u pa da me'tsa 'nara te ma'na xá hño. ³⁶ Nu ma'ra bi zeta ya nt'atsate ne ya mfei, ha nu ma'ra asta bi njot'a fadi ne bri that'i co ya cadena. ³⁷ Nu ma'ra bi tho dega nc'ahni. Nu ma'ra bi thecuabi madetho yá ndo'yo. 'Ra bri tsapi pa xa 'uehmā de yá jamfri. Ha nu ma'ra bi tho co ra huai. Ha nu ma'ra mri maua mri mani mi he ya xifri dega dēti ne dega t'axi ngue'a mi otho te da hye, ne xi mi thogui ra nhyoya, ya ũgui, ne ma'ra ya ts'othogui. ³⁸ Masque nú'ú go mri 'ñepabi 'raya t'ø't'e ma'na xá hño que gatho nú^u ja ja ra ximhai, pe nú'ú mi naxni ja ya mbonthe ne ja ya t'øhø, ne mri 'ñāgui ja ya ma'ye ne ja ya hñado. ³⁹ Gatho nú^u to'o bi sufri njab^u, hmā xá hño de gue^u ngue'a bi gamfri xá hño Ajuā. Pe nú'ú himbi za bi hyanda gatho nú'a xqui ñā'tuabi Ajuā, ⁴⁰ ngue'a Ajuā xqui beni de guecj^u núj^u dyá gamfri^u, gue da 'racj^u 'nara japi ma'na xá hño que nú'a bi hñāni^u, pa nú^u ya 'bēt'o gamfri da dø'mi pa njab^u ngu^u ne ngu^u ga hñh^u mahyεgui gatho nú'a xa ñatcah^u Ajuā, ne ga 'buh^u xá hño ja rá thandi'a.

12

Ga huxa ma thandih^u ja ra Zidada Jesu

¹ Hangue nuj^u dí pah^u gue bi 'mai ndunthi nú^u to'o bi gamfri, y nú'ú utcah^u gue xi bi 'ño xá hño ja yá jamfri. Hangue ma ga tsoh^u gatho nú'a hindi hocaguih^u ga ø'tuah^u rá paha Ajuā. Nehe ga 'uegueh^u de ra ts'oqui drí duh^u, pa njab^u hinda zamgah^u. Ga njah^u ngu nú^u pa ra tahā dega 'rihi, ga tseth^u gatho asta ga tsøñh^u hab^u drá maha. ² Ma ga huxa ma thandih^u ja ma Zidadah^u ra Jesucristo nú'a xa 'racj^u ma jamfri^u, ne go gue'a faxcaguih^u pa ga camfri^u xi xá hño. Nú'á xi bi sufri ja ra pont'i, pe himbi jamasu gatho nuya nt'atsate de nú'a ra du dega 'betsa bi thogui'a, ngue'a mi padi gue 'mefa de gatho nú'a xqui thogui mi ma da me'tsa ndunthi ra johya. Hangue nubyá ya bí hudi ja ra 'ñei de hab^u bí hudi Ajuā rá Dada.

³ Beñh^u de gatho nú'a bi zeta ra Zidada Jesu, pa hinda zabi'ih^u de nú'a guí thoh^u, nixi da du ri muih^u. Nu'á bi zeta gatho ya ts'ot'ø't'e bi 'yø'tuabi ya 'yø'tats'oqui gá ja'i. ⁴ Nu'ah^u, masque grí ntunh^u nzantho co ra ts'oqui, pe ni 'na de gue'ah^u hinxá tho'ah^u. ⁵ ¿Ha gue ya xcá pumfrih^u nú'a ra ts'ofó bi 'ra'ah^u Ajuā nú'ah^u gyá batsih^u de gue'a? Ja ra Māca T'ofó enga njaua.

Ma zi t'uh'í, ogrí utsabi rá ts'ofó Ajuā,
nixi hinda du ri mui nú'b^u tsu'a'i'a.

⁶ Ngue'a Ajuā zofó nú^u to'o mādi'a,

nehe ri castiga nú^u to'o ri jabatsi nú'b^u hinda 'yø't'e xá hño^u.

⁷ Ogrí h^u rá ts'ofó Ajuā. Nu'á ri su'a'ih^u ngue'a gyá batsih^u de gue'a. Dí pah^u gue gatho ya dada hacuabi nú'a ra maña di pe'tsa yá batsi, ¿ha ngue hā? ⁸ Gatho ya batsi t'umba ra ts'ofó 'b^u hingui øde. Hangue 'b^u Ajuā hingui 'ra'ah^u ra ts'ofó, nu'b^u hingue xi gyá batsih^u de gue'a. ⁹ Nú'b^u ndyá notsih^u, numa dadah^u mi tsucaguih^u 'b^u hinduí øteh^u, y nuj^u ndí umf^u ra t'equ'eí. Nu'b^u ¿hanja hingo ma'na ga umf^u ndunthi ra t'equ'eí nú'a ma Dadah^u bí 'b^u

mahets'i, pa njabu da nja ma tehu nzantho? ¹⁰ Nú'bu ndyá notsithohu, numa dadahu bi 'racju ra ts'ofu po 'raya zi patho y ngu nú'a bi ne'u. Pe nu Ajuá ri 'racju ra ts'ofu pa ma hñohu pa nzantho, pa njabu ga 'buhu xá nt'axi ngu 'bu'a. ¹¹ Xi majuaní, ni 'nara ja'i hindi johya nura ora di ncastiga. Tu rá mui, ha. Pe nu'a t'ó da hñanga ra ts'ofu, 'mefa ma da me'tsa 'nara hoga te ne da 'mui te rá ñenthó.

Xá nts'o ma da thogui nú'u to'o hingui ne da 'yøde rá noya Ajuá

¹² Hangue nú'ahu guí tu ri muihu, dá nuhu ri mfenihu ne 'yøthu ra ts'edi pa gui siguihu co Ajuá. ¹³ Ne 'yohu xá hño, pa njabu nú'u ya cu hingui 'yo xá hño ja rá 'ñu Ajuá, da 'ño xá hño, ne da ze yá jamfri.

¹⁴ 'Yøthu gathó nú'a da za pa gui 'buhu 'nara hoga'mui con gathó. Nehe nsuhu pa strá nt'axi ri tehu, ngue'a nú'u hinstrá nt'axi yá te, hinda ma da hyandi Ajuá. ¹⁵ Nsuhu xá hño pa ni 'na de gue'ahu hingui 'behu nú'u ya japi ri 'racju Ajuá. Y nsuhu pa hinda te ya ts'omfeni madetho de gue'ahu, pa hinda ts'ocua yá mfeni gathó ma'ra, ngu 'nara ts'ondapo xá nju. ¹⁶ Nu'a ma gui 'yøthu, gui jamasuhu pa ni 'na de gue'ahu hingui hñuxhu co ya 'behña nú'u hingo xi ri 'behñahu, nixi ya 'behña hinda hñuxu ya 'ñohø nú'u hingo xi yá dame. Nehe jamasuhu gue ni 'na de gue'ahu hingui utsahu gathó nú'a di muui ja rá thandi Ajuá, ngu bi 'yø'a ra Esaú bi unga rá japi hønse po 'nara hñuni bi t'umbabi, y nura japi'a xqui umbahma Ajuá ngue'a gue'a mrá mudi t'u de ra Isaac. ¹⁷ Guí pahu gue ra Esaú nu mi nehma da yopa hñanga ra japi de rá dada, ya himbi za bi t'umbi ma'na'qui. Masque xi bi nzoni ra Esaú, pe ya himbi za bi pata ra cohi pa xa yopa t'umba nura japi'a.

¹⁸ Nujú hndí njahu ngu nú'u ya me Israel nu mi umbabi Ajuá nura ley. Nu'ú bi zøni asta ra t'øhø Sinaí nú'a tsa to da net'i. Nura t'øhø'a mi zø, ne mi jani ra 'bexuui ne ra banthi. ¹⁹ Nu'ú bi 'yøde nú'a ra trompeta bi nzani, nehe bi 'yøde rá noya Ajuá mi zofu'u. Nu mi 'yøde'u nura noya'a, bi bantebi'u ra Moise pa da xipabi Ajuá gue ya hinda sigui da zofu njabu'u. ²⁰ Ngue'a himbi za bi zeta nú'a ra hmanda bi xipabi'u Ajuá ne bi 'ñena: "Asta 'nara mbo'oni, 'bu da net'a nuna t'øhøna, pe'tsi da tho co ya nc'ahni o co ra lansa." ²¹ Xi mi unga ra ntsu nú'a mri hnequini, asta ra Moise bi 'ñena nehe: "Asta ri 'raca ra huat'i co ra ntsu."

²² Pe nujú nu de dá camfrihu Ajuá ya stá jonihu ja nú'a ra t'øhø rá thuhu Sion habu bí ja rá hnini Ajuá nú'a te, y nú'a go gue'a ra Jerusale nú'a bí ja mahets'i habu bí 'bu ya 'motho dega enxé. ²³ Nú'ú xa munts'i pa brí nsunda Ajuá. Ne stá muntshani con gathó ma'ra ya batsi de Ajuá nú'u ya xa t'opa yá thuhu nuni mahets'i mahyegui con guecju, y stá hañhu yá japi Ajuá ngu t'umba nuya mudi t'u. Ne stá tsøhu ja rá thandi Ajuá nú'a to'o ra Nzaya de gathó. Stá tsøhøhu habu bí 'bu nú'u bi hñoja'i, nú'u ya xa zits'i Ajuá pa da 'mui xá hño ja rá thandi'a pa nzantho. ²⁴ Ne stá jonihu ja ra Zidada Jesu nú'a to'o po rá du bi nja ra 'ra'yo cohi, y stá mpøhøhu po rá ji bi mfani nú'a utcaguihu nú'a ma'na xá hño que rá ji nú'a ra mbo'oni bi hyo ra Abé dega hña'ti.

²⁵ Por gue'a jamasuhu gui 'yøtehu Ajuá nú'a zo'a'ihu. Nú'u to'o himbi 'yøte rá noya Ajuá nú'a bi mangu ra Moise nuua ja ra ximhai, nu'ú himbi mpont'ui rá cue Ajuá. Xigaguihu, 'bu hinga øtehu nú'a bá ehe de mahets'i pa e bi zocaguihu, ma'na hinga mponthu rá cue Ajuá. ²⁶ Ajuá co rá noya bi japi bi mbi ra hai nú'a ra pa bi unga ra ley. Pe nubya ena njaua: "Ma ga japi da mbi ra hai ma'na'quitho, nehe mahets'i ma ga japi da mbi." ²⁷ Nu mi 'ñena "ma'na'quitho", xicju gue ma da 'medi gathó nuya t'øt'e xa hyoqui ne

ri mpadi, pa go da gohi nú'u ya t'òt'e hingui tsa da mpadi. ²⁸ Hangué ma ga umfú njamádi Ajuá gue nurá hnini'a habú ma ga maha hingui tsa da mpadi. Ma ga pèphú Ajuá co ndunthi ra t'equ'eí ne co ndunthi ra ntsu ngu nú'a ne'a. ²⁹ Ngue'a Ajuá ma da huata gatho ya ts'oqui, nja ngu 'nara tsibi ri huata gatho nú'a ja.

13

Hanja da za ga øthú nú'a ne Ajuá

¹ Siguihú gui mpè'tsua hmàtehú 'na ngu ma'na. ² Ne oxqui pumfrihú gui umfú ntsaya nú'u tsòñ'ahú ja ri nguhú, ngue'a bi njabú 'ra bi umba ntsaya 'raya enxé masque himi pàdi'ú u ma myá enxé.

³ Ne oxqui pumfrihú ya 'yofadi, 'yøthú ra uenda gue go guí ohú fadi. Nehe oxqui pumfrihú nú'u thogui ya nt'útsate, ngue'a ne'ahú guí 'yøthúu ja ra ximhai.

⁴ Gatho'ihú cumplihú nura cohi gá pè'tshú nu ngá nthàtihú. Xi da nsuhú pa hingui ts'oca ri nthàtihú, ngue'a Ajuá ma da hñá'mba nguenda nú'u ya zinga medinthàti ne nú'u ya 'ñé'bèhñá.

⁵ Odi oðá ri mfenihú ra boja. Dá hñú ri muihú co nú'a ya guí pè'tshú. Ngue'a Ajuá ena: "Hinhyá'mú ga tsoc'athohú, nixi ga héc'athohú." ⁶ Hangué co ma jamfrihú da za ga eñhú:

Ajuá go gue'a faxcagui;

hangué hinga tsu ni 'nara ja'i de nú'a beni te da 'yøtcagui.

⁷ Oxqui pumfrihú nú'u ri ma'yohú bi zo'ahú de rá noya Ajuá. Páhu xá hño de yá te'u ne de yá hoga 'bèfi. Tenhú nú'a ra jamfri xa me'tsu.

⁸ Ra Zidada Jesucristo go guet'a de mande, de nubya, ne pa nzantho.

⁹ Hangué oxqui hophú to da zix'a'ihú pa guí tenhú ma'ra ya nt'utuate nú'u 'na'ño. Ma'na xá hño ga hoñhú rá mfats'i Ajuá que ga tenhú ya nzai dega hñuni nú'u t'òt'e pa Ajuá, ngue'a nuya hñuni'ú hingui faxa nú'u to'o ri deni'ú pa da za da 'muí xá hño co Ajuá.

¹⁰ Ya macjá de ya xodyo nú'u pèpabi Ajuá ja yá nija'ú, ho ya mbo'oni pa umbabi Ajuá dega hñá'ti, nepú nura ngø go tsi'ú. Pe nura hñá'ti bi t'òt'e por guecjú, 'na'ño. Y nuya macjá'ú, pa gue'ú hinte ri muui nú'a ra hñá'ti bi t'òt'e por guecjú 'bú sigui'ú ho ya mbo'oni dega hñá'ti. ¹¹ Nuyá ji nuya mbo'oni tho, háxa ya ndá gá macjá pa mbo ra Mäca Luga Xá Nsunda pa da hñáca ya ts'oqui. Y nuyá ngø nuya mbo'oni'ú ts'at'a møte ra hnini. ¹² Hangué nehe ra Zidada Jesu bi du møte ra hnini pa bi xügaguihú co rá mäca ji'a. ¹³ Hangué ma ga tenhú ra Zidada Jesu, ne ga tsohú gatho ma ndaxjua jamfrihú, ga øthú ra uenda gue necjú ya stá pøñhú de ra hnini pa ga sufrihú ra nt'útsate mahyégui co ra Zidada Jesu. ¹⁴ Ngue'a nujú hindí pè'tshú 'nara hnini de guecua ja ra ximhai habú ga 'buhú pa nzantho. Nujú dí hoñhú 'nara hnini nú'a ma da hneqeni 'mefa. ¹⁵ Hangué po rá thuhu ma zi Hmuhú ra Jesucristo ma ga xøcambenihú Ajuá nzantho. Nuna søcambenina guehna ngu 'nara hñá'ti pa Ajuá nú'a rí 'ñepi ga umfú co ma nehú. ¹⁶ Nehe oxqui pumfrihú gui 'yø'tuahú ra hño ma'ra, ne guí faxhú nú'u to'o hinte pè'tsi. Nu'bú guí 'yøthú njabú, gue'a ngu 'nara hñá'ti guí umfú Ajuá, y nú'a gue'a ri ho'a.

¹⁷ 'Yøte ri ma'yohú. 'Yøthú nú'a da xi'a'ihú'ú, ngue'a go gue'ú ri su'a'ihú ne go gue'ú pè'tsi ma da dapa nguenda Ajuá. 'Yøtehú pa da za da mpefi co ra johya, hingue co ra dumú. Nu'bú co ra dumú ri mpefi'ú, nu'bú hinte ma guí hñhú.

¹⁸ 'Yaph_u Aju_a por guecje. Nuje dí camfrihe gue dí 'b_uhe xá hño, ne dí nehe gue nzantho ga 'yohe xá hño de gatho nú'a dí øthe. ¹⁹ Y nehe xi dí bante'ih_u gui 'yaph_u Aju_a pa 'nihi ga pengui ga tsøñ'ah_u.

Rá ngats'i ra carta hab_u 'benpabi ra nzengua ya gamfri ne t'apa Aju_a por gue'ü

²⁰ Aju_a nú'a unga ra hoga'm_ui bi japi bi yopa nte de ja ya du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nú'a go gue'a ma danga Ma'yoh_u, y po rá ji'a bi nja nú'a ra cohi pa nzantho. ²¹ Aju_a da 'ra'ah_u ra ts'edi pa gui 'b_uh_u xá hño pa da za gui 'yø'tuah_u rá paha'a, ne pa njab_u co rá mfats'i ma Zidadah_u ra Jesucristo gui 'b_uh_u ngu nú'a ne'a. ¡Drá nsunda ra Zidada Jesucristo pa nzantho! Njab_u gue'a.

²² Dí bante'ih_u zi cuh_u, gue osti tsabi'ih_u gui 'yødeh_u xá hño nuna ra ts'of_uo dí 'ra'ah_u, ngue'a himbi za dá xi'ah_u gatho nú'a ndí ne ga xi'ah_u. ²³ Ne dí ne ga xi'ah_u gue ma zi cuh_u ra Timu ya bi bøni de ja ra fadi. 'B_u 'nihi da zøhø de guecua'a ga me'beb_u pa ma ga c'a'ts'a'ih_e.

²⁴ Fat'aju_ah_ub_u gatho nú'a to'o su'a'ih_u, ne gatho nú'a ma cuh_u de ra jamfri. Ne ri fat'aju_a'ih_u ya cu me Italia.

²⁵ Aju_a da max'a'ih_u gui gathoh_u. Njab_u gue'a.

RA SANTIAGO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA SANTIAGO

Ra Santiago opabi ya gamfri nú'u xa bõni de yá hai ne habwraza 'bui'u

¹Núga drá Yego dí pɛpabi Ajuá ne ra zi Hmu Jesucristo. Dí zɛngua'ihɛ gatho nú'ahɛ xá ehehɛ de nú'u 'rɛt'amayoho yá t'u ra Israel, xá põñhɛ de ri haihɛ ne habwraza guí 'buhɛ.

Ra mfadi nú'a bí ehe de Ajuá

²Ma zi cu'ihɛ, xi da johyahɛ ora guí thohɛ ya thogui. ³Ngue'a guí padihɛ gue nura ora guí thohɛ ya thogui gue'bɛ ma'na da zɛ ri jamfrihɛ pa ma'na guí tsethɛ. ⁴Hangue osta zabi'ihɛ guí tsetihɛ, pa njabɛ ma'na da nja ri jamfrihɛ, ne hinte guí 'bedihɛ pa xi guí 'buhɛ xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵'Bɛ'na de gue'ahɛ grí 'behɛ ra mfadi, 'yaphɛ Ajuá yá nú'á da 'ra'ahɛ, ngue'a nu'á umba gatho nú'u to'o da 'yapabi'a ne uni ndunthi, ne hingui uni dega cuɛ. ⁶Pe nuto adi ra mfadi, dá 'yadi co ra jamfri, hinda dɛhɛ. Ngue'a nu'á tó'o di dɛhɛ, nurá mfeni'á nja ngu ra dehe nú'á ent'a ra ndahi ri maua rí mani. ⁷Hangue nu'á tó'o njabɛ rá mfeni, odi hu rá mɛi gue da ma da hñani te da hñani de Ajuá. Nú'á hinte ma da hñani'a. ⁸Ngue'a nu'á tó'o di yohna rá mfeni, hingui padi nda'á da 'yõt'e.

⁹'Bɛ'nara gamfri hinte pɛ'tsi ne othobi ni 'nara nsu, dá johya'á ngue'a Ajuá e'tsuabi rá nsu. ¹⁰Ha nu'bɛ'nara gamfri pɛ'tsa ndunthi ya hño, dá johya'á 'bɛ da badi gue nú'a pɛ'tsi hinte di muui ja rá thandi Ajuá. Ngue'a nuya rico tu, nja ngu yá dõni ya ndapo, hinte tseti'u. ¹¹Nurá dõni ra ndapo, sta c'onts'a ra hyadi ne sta pat'i, da 'yot'a rá 'bai, ne da hyøe yá dõni, ya ja bi uahni gatho ra dõni, y ya hingui hnequi mahotho. Njabɛ thoho 'nara rico co rá nsu ne yá ndunthi yá hño, di mpefi y sta damfri da uadi gatho.

Ya ts'othogui ne ya ts'omfeni

¹²Njapi nú'a to'o tseta ya thogui, ngue'a nu'bɛ da zeti, Ajuá ma da umbabi ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thahá nú'á xa ña'tui da umba nú'u to'o di maði'a. ¹³'Bɛ'na benga 'nara ts'omfeni pa te da 'yõt'e, odi ma gue nú'a ra ts'omfeni beni'á gue xqui 'ñehe de Ajuá, ngue'a Ajuá hingui beni ni 'nara ts'omfeni y nixi japa 'nara ja'i da benga 'nara ts'omfeni. ¹⁴Pe rá ts'onc'at'i cada 'na ja eheni ya ts'omfeni ne di hñat'asɛ'a, y go gue'u japi da 'yõt'a ya ts'oqui. ¹⁵'Bɛ rá ts'onc'at'i 'na japi da beni te da 'yõt'e xá nts'o, nepɛ da 'yõt'a nú'á beni, nu'bá ya xa 'yõt'a 'nara ts'oqui, ne nura ts'oqui'á japi da 'mɛdi.

¹⁶Hangue ma zi hmadi cu'ihɛ, oguí hopa ri mfenihɛ da hya'a'ihɛ. ¹⁷Ajuá nú'á bí 'bui mahets'i, nú'á to'o bi hyoca ra hyadi ne ra zana ne ya tsø, go gue'a di 'racjɛ gatho ya hño. Ra hyadi ne ra zana ne ya tsø di mpadi, pe Ajuá hinhya'mɛ xa pata rá 'mɛi y nixi hinhya'mɛ ma da pati. ¹⁸Ajuá po rá paha sehɛ bi 'yõt'e pa dá mbatsihɛ de gue'a nu ndá camfrihɛ rá noya nú'á majuani. Y njabɛ go guecaguihɛ dyá madi sofohɛ de nú'u bi hyoca Ajuá.

Ra jamfri nú'a majuaní

¹⁹Hangue ma zi hmadi cu'ihɛ, hñuxhɛ nt'õde xá hño nú'á guí ødehɛ. Beñhɛ xá hño nú'á ma guí mañhɛ, ne oguí ncuɛhɛ 'bestho. ²⁰Ngue'a 'bɛ 'nara ja'i xi ri ncuɛ, hingui tsa da 'yõt'a nú'á ri ho Ajuá. ²¹Hangue tsohɛbɛ gatho ya

ts'ot'ot'e ne gatho nú'a xá nts'o. Camfrihu con gatho ri muihu rá noya Ajuá nú'a ya xa 'bot'i ja ri corasohu. Nura noya'a ja rá ts'edi pa da pøhø'ihu.

²² Yøthu nú'a xi'ahu rá noya Ajuá, hingue hønse gui 'yødehu, ngue'a nu'bu hingui 'yøt'ehu nú'a guí ødehu, njabhu guí hñat'asehu. ²³ Ngue'a nu'a to da 'yøde rá noya Ajuá ne hinda 'yøt'a nú'a ma, nu'bu nja ngu 'nara ja'i nú'a di yot'a rá hmi ja ra hñe. ²⁴ Ha ngu bi uadi bi yot'a rá hmi, 'bestho bi pumfri mi tengu rá hmi. ²⁵ Pe nuto da hñuxa nt'øde nú'a te mąnga rá noya Ajuá ne hinda pumfri, ne da 'yøt'e nú'a ma, nu'bu Ajuá da japi. Rá noya Ajuá nja ngu 'nara ley nú'a dí øthu co ma pahahu pa da nja ma hoga tehu.

²⁶ 'Bu 'na de gue'ahu guí beñhu gue guí pøphu Ajuá, ne hingui handa nú'a guí mañhu, guí hu ri muihu gue guí pøphu xá hño Ajuá, pe hina. ²⁷ Nuna guehna ra hoga 'befi nú'a ri ho Ajuá ma Dadahu: Gue nu 'na da maxa ya hyoya bątsi nú'u jo'o yá naná ni yá dada, ne nuya hyoya viuda, ne da nsu pa hinda nts'oqui co ya ts'ot'ot'e de ra ximhai.

2

Hinga xəcju nú'u to'o ga numansuh

¹ Ma zi cu'ihu, 'bu majuani guí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo xá nsunda, ogui xəcju 'met'o nú'u to'o gui numansuh. ² Nu'bu da yat'i habu guí øt'a ri hmunts'ihu 'nara ja'i xi dri hñe xá hño y dri hñá ya mfo'ye dega oro, ha nehe da yat'a 'nara hyoya di he ya zi zedutu, ³ y nú'a to'o dri hñe xá hño go gui umfu ntsaya co ra t'equ'eie ne gui 'ñembabihu: “Yøtcahe ra mašte grí 'ñecua gui hñudi”, ha nura zi hyoya guí 'ñemfu: “Nu'í ja da 'bahmabu”, o gui 'ñemfu, “Ja da hñuphu ja ra hai.” ⁴ ¿Hanja guí øthu njabhu gue guí ha'mdahú nú'u to'o guí numansuh? Hingui ho nú'a ri mfeni gue guí xéctahu ya ja'i.

⁵ Ma zi hmađi cu'ihu, 'yødehu: ¿Ha hingui pahú gue go Ajuá xa huahna ya hyoya nuua ja ra ximhai pa go gue'u da hñani ya japi de mahets'i po yá jamfri? Nehe go gue'u xa huahna Ajuá pa da ma dí 'mahuini habu bí manda'a, nehe xa hñá'tuabi gue da 'mahuini gatho nú'u to'o ri mađi'a. ⁶ Pe nu'ahé guí numa'ñahu ya hyoya, ha nuya rico go guí numansuh. Pe ¿ha gue hingui pahú gue go ya rico ha'a'ihu ne tsix'ahu ja ra ts'utbi? ⁷ ¿Ha hingo gue'u tsani nurá hoga thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo nú'a to'o po rá thuhu'a xa thump'ihu gyá gatho camfrihu?

⁸ Ra Maça T'ofu ena njaua: “Mađi ri miqu'eiu ne gui su ngu grí nsu sehe.” Nu'bu xi majuani guí øthu nuna ra maça hmanda, nu'bu há, guí øthu xá hño. ⁹ Pe nu'bu guí xéctahu hønse nú'u to'o guí mađihu, nu'bu guí øthu 'nara ts'oqui, y nurá ndaxjua ley ra Moise ma gue guí tuxhu ra ts'oqui ngue'a hinga øthu nuna ra maça hmandana. ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o øt'a gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley, pe 'bu da 'medí 'nara hmanda hinda 'yøt'e, nu'bu nura ja'í'a ya bi duxa ra ts'oqui de gatho nú'a mąnga ra ndaxjua ley. ¹¹ Ngue'a Ajuá bi mąnga ja ra ndaxjua ley ne bi 'ñena: “Oxqui nzinga medinthati”, nehe bi 'ñena: “Oxqui hote.” Nde'bu, 'bu hingrá zinga medinthati pe 'bu grá hyote, njabhu ya hinxcá øt'e ngu nú'a mąnga gatho ra ndaxjua ley. ¹² Pe nujú dí camfrihu ra 'ra'yo ley nú'a dí øthu co ma pahahu, hangue ga ñahu ngu rí 'ñehe ne ga øthu gatho nú'a xá hño, ngue'a Ajuá ma da hñabgahu nguenda ua stá øthu nú'a mąnga nuna ra 'ra'yo ley ua hina. ¹³ Nú'a ra pa Ajuá ma da hñá'mba nguenda ya ja'í hinda ma da huequi nú'u to'o himbi hueca yá miqu'eiu. Pe nu'u tó'o ri hueca yá miqu'eiu, Ajuá ma da huequi'u nú'a ra pa'a.

'B_u da nja ra hoga jamfri da nja ya hoga 'befi

¹⁴ Ma zi cu'ih_u, ¿te di muui 'b_u 'nara ja'i da 'ñena gue camfri, pe hinguí øt'e nú'a xá hño? ¿Ha gue nú'a rá jamfri'a tsa da pøhø'a? Hina, hinda za. ¹⁵ 'B_u 'nara cu o 'nara nju otho te da hye ni te da zi, ¹⁶ y 'na de gue'ah_u gui 'ñemf_u: “Nde, ga nzenguathoh_u, ri ma te rá 'ñentho y Aju_a da max'a'i”, pe nu'b_u hinguí umf_u nú'a honi nura cu'a, nu'b_u hinte bi muui nú'a gá xiph_u'a. ¹⁷ Nehe njab_u ma jamfri_u. Nu'b_u hønse ra jamfri dí pe'tsh_u ne hindí øth_u xá hño, nu'b_u hinte di muui nú'a ra jamfri dí pe'tsh_u.

¹⁸ Da za njaua ga xiph_u 'nara cu: “Nu'í hønse guí camfri, y nugá go dí øt'a nú'a xá hño. Guí nehma guí 'ñutca ri jamfri pe hinguí øt'a nú'a xá hño, ha nugá ga u't'a'i ma jamfri ngue'a dí øt'a nú'a xá hño. ¹⁹ Nu'í guí camfri gue 'nat'a Aju_a 'b_ui, y xá hño guí camfri njab_u. Nehe ya ts'ondahi camfri gue 'nat'a Aju_a 'b_ui, pe nu'ú di hua't'i co ra ntsu. ²⁰ Nu'í gá 'bemfeni. ¿Ha hinguí pa'di gue hinte di muui ri jamfri 'b_u nehe hinguí øt'e xá hño?” ²¹ Ndu ma dadah_u ra Abrá bi zixa rá t'_u mrá thuhu ra Isaac pa xa hyohma ja ra ata, hangue Aju_a bi ma gue hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a nú'a bi 'yøt'a nú'a bi xipabi Aju_a. ²² Hangue njab_u ya dí pah_u gue rá jamfri ra Abrá mi peui mahyegui nú'a ra hoga 'befi bi 'yøt'e nehe. Y co nú'a ra hoga 'befi bi 'yøt'e bi 'ñudi gue xi mi ja rá jamfri. ²³ Hangue bi njab_u ngu nú'a manga ra Maça T'ofu, ne ena: “Ra Abrá bi gamfri Aju_a, hangue Aju_a bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu.” Nehe Aju_a bi ma gue mrá amigo'a.

²⁴ Hangue dí pah_u xá hño gue Aju_a ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a hingué hønse dí camfri thoh_u, pe nehe dí øth_u nú'a xá hño. ²⁵ Nehe ra Raab masque mi 'nara ts'o'behña'a, pe Aju_a bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu'a ngue'a xqui 'yøt'e xá hño nu mi umba ntsaya yá 'mehni ra Josue, nehe bi mats'i' pa bi bøni pa ma'na ra 'ñu pa bi mengui' hab_u xqui 'ñehe. ²⁶ Hangue njab_u numa jamfri_u, 'b_u hindí øth_u nú'a xá hño, hinte di muui, nja ngu ma ndo'yoh_u, 'b_u ya xa du, ya hinte di muui.

3

Ya noya nú'u dí mañih_u

¹ Ma zi cu'ih_u, hinxá hño gue ndunthi de gue'ah_u guí ne gui nxahnateh_u ja ya nija, ngue'a dí pah_u gue ma'na ma da thabgah_u ra uenda núju dyá xahnateh_u. ² Ngue'a gathoguih_u xi dí øth_u ndunthi ya t'øt'e xá nts'o ne hinguí tsa da 'm_utho ma neh_u. Pe nu'b_u 'nara cu pa'di da zama rá ne, nu'b_u nura cu'a pa'di da zama gatho rá ndo'yo nehe, ne xi øt'e gatho nú'a xá hño. ³ Ngu 'nara fani ga hu'tsuah_u 'nara frenu pa ga tsambah_u rá ne pa da 'yøde, nu'b_u da za ga tsambah_u gatho maxøge rá ndo'yo. ⁴ O ngu 'nara barco, masque xi dra dangui ne xi di tse'di 'nara b_unthi pa da 'yent'i, pe 'nara ja'i da za da 'yet'a nura barco'a co 'nara t'uca bøja, ne da zits'i hab_u go da ne'a. ⁵ Njab_u ma neh_u nehe, masque xi ra notsi pe da za da japi da nja ndunthi ya ts'ot'øt'e. Nja ngu 'nara zi xeca tsibi, ihangu rá ndanguí hmaha 'nara mboza tsa da nzø! ⁶ Hangue njab_u ma neh_u, tsa da 'yøt'a ndunthi ya ts'ocate, y nja ngu ra ximhai nehe xi xá nts'o, ngue'a ma neh_u ri ts'oga gatho ma ndo'yoh_u co nú'a te ma. Co ma neh_u da za da nts'oca ma hoga'maih_u, ne 'b_u te dí mañih_u xá nts'o, nuya noya' bi ehe de ja ra nidu. ⁷ Ra ja'i tsa da max'o gatho nu'araza ra mbanga zu'ue, ngu ya ts'int's_u, ngu nú'u ya zu'ue jut'a yá mai ja ra hai, ne ngu nú'u ya zu'ue 'b_ui ja ra ndehe, ne ya xa max'o'c_u. ⁸ Pe numa neh_u hinguí tsa ga tsamih_u, ngue'a xi xá nts'o, nja ngu rá ne ra qu'eña hote. ⁹ Co ma neh_u dí xøcambenih_u

Ajuá ma Dadahú, y co ma nehú dí tsañhú ma miqú'eihú masque gathoguihú xa hyógaguihú Ajuá ngu rá 'bai'a. ¹⁰ Hangue co ma nehú dí xócambenihú Ajuá, y co ma nehú dí tsantehú nehe. Ma zi cu'ihú, hindí 'ñepcahú ga øthú njabú. ¹¹ ¿Ha gue da za 'nada ra pøthe da bøhø ra t'asdehe mahyεgui co ra uxcadehe? Hina, hinda za. ¹² Ma zi cu'ihú, ¿ha gue da za 'na 'bai ra igo da unga ya olivo? ¿O 'nara 'bai gá obxi da unga ya igo? Hina, hinda za. Nixi 'nara pøthe hingui tsa da bøhø ra ts'øthe ne ra t'asdehe.

Ra mfadi nú'a majuani

¹³ ¿To'o 'na de gue'ahú ra nimfeni ne ra bamhya? Nu'a tó'o ra bamhya ne ra nimfeni dá 'ñudi rá hoga'mái co ya hoga 'b'efi, ne hinda 'ñets'i co nura mfadi pe'tsi, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa ra hoga mfadi hingrá 'ñets'i. ¹⁴ Pe nu'bu gyá ndustehú ne guí ne gui nsehehú, ogyá 'ñets'ihú gui 'ñeñhú gue xi guí pe'tshú ra hoga mfadi, ngue'a gue'a 'nara nc'uamba. ¹⁵ Ngue'a nú'a ra mfadi guí pe'tshú gue'a dega ximhai, ne dega ja'i, ne dega ts'ondahi, hingo de Ajuá. ¹⁶ Ngue'a nu habú ja ra nduste ne habú ne da nsehe 'na, nuni ja guehni ja ra tuhni ne gatho ya ts'ot'ø't'e. ¹⁷ Pe nu'ú tó'o pe'tsa nú'a ra mfadi bí ehe de mahets'i, gue'ú xá nt'axi yá mfeni ne hingyá 'yøt'atuhni. Nu'ú ya hoja'i, ya hoga'yøde ne xi ja yá huecate ne nzantho ø't'e xá hño. Hingui yohna yá mfeni, nixi hingyá yohmi. ¹⁸ Nu'ú tó'o 'bui te rá 'ñenthó, ne hingyá 'yøt'atuhni, nu'ú udi 'nara hoga'mái pa nehe ma'ra da 'mú 'nara hoga'mái, nja ngu 'nara 'bot'i nú'a 'bot'i pa 'mefa da nja 'nara hoga sofo.

4

Mahyoni hinga maðihú ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai

¹ ¿Hanja grí ntsuihú ne grí ntuñhú 'na ngu ma'na? Nu'ahú grí ntuñhú ngue'a guí pe'tshú ya ts'onc'at'i y nuya ts'onc'at'i'ú gue'ú ja'ahú gui ntuñhú. ² Guí nehmañhú te gui pe'tshú, pe hingui tsa te gui pe'tshú, hangue guí ne gui hñothé. Gyá ndustehú pe hingui tsa gui pe'tshú nú'a guí nehú, hangue asta grí ntuñhú pa gui pe'tshmañhú nú'a guí nehú. Hingui tsa te gui pe'tshú ngue'a hingui aphú Ajuá. ³ Haha, guí adihú, pe hingui t'a'ahú nú'a guí adihú ngue'a hingui adihú ngu rí 'ñehe. Guí adihú hønse pa gui johyahú ja ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai. ⁴ ¡Nú'ahú guí maðihú ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai ne hingui maðihú Ajuá, guí njahú ngu ra zinga medinthati! ¿Ha hingui paðihú gue 'bu grí maðihú ya ts'ot'ø't'e de ra ximhai, nu'bú grí utsahú Ajuá? Hangue nu'a tó'o xi ne da maði ya t'ø't'e de ra ximhai, nú'á ya ri utsa Ajuá. ⁵ ¿Ha guí beñhú gue hinte ri muui ra Maça T'ofó nu habú ena?: “Nurá Maça Nðahi Ajuá bá pehni pa da 'mú ja ma corasohú, nú'á go gue'a maðiguihú, y nu'á ne gue xi ga maðihú Ajuá.” ⁶ Nehe Ajuá go gue'a ri 'racju ra danga mfats'i. Nu ja ra Maça T'ofó ena njaua: “Ajuá hingui faxa nú'ú tó'o ri 'ñets'i ne ri nø't'e, pe nu'ú tó'o hingyá nø't'e ne hingyá 'ñets'i, nú'ú há, fats'i.” ⁷ Hangue 'yøtehú Ajuá, ne nø'tuahú ra ts'ondahi y nú'á da 'uegue de gue'ahú. ⁸ Jonihú co Ajuá y nú'á da joni con gue'ahú. Nú'ahú guí øthú ya ts'oqui, 'ueguehú de gue'ú pa strá nt'axi ri tehú. Ha nú'ahú guí yohna ri mfenihú, ntsø'mhú de nú'á guí øthú, pa njabú da za da t'axca ri corasohú. ⁹ Ntsø'mhú de ri ts'oquihú, ne dá du ri mañhú de gatho nú'a xcá 'yøthú, ne nzoñhú. Nuri thedehú, dá mpunga ts'oni, y nuri johyahú, dá mpunga dumai. ¹⁰ Ogrí 'ñexhú ja rá thandi ra Zidada. Nøbrihú y nu'á go da 'ñex'a'ihú 'mefa.

Hini 'ñepi ga 'yøhú ma cuhú

¹¹ Ma zi cu'ihu, ogrí nõñhu 'na ngu ma'na. Nu'a tó'o nõni rá cu o ri 'yø de nú'a te øt'e, nú'á ja ra uenda go nõma'ñu ra ley ne ri 'yø. Nu'a tó'o ri 'yø ra ley, ya hingo øt'a ngu nú'a mangu ra ley, ngue'a ya ri 'ñet'a nzayasa. ¹² Ajuá go bi hyoca ra ley y go gue'a ra nzaya. Y nu'á go gue'a tsa da ñanga ya ja'i, nehe tsa da mehna to da mehna ja ra tsibi. Pe xi'a'i, ¿to'o'igüe pa gui 'yø ri miq'u'eiu?

Hinto padi te da nja rixudi ndamqni

¹³ Nú'ahu gui eñhu njaua: "Núbya rapaya o rixudi ga maha ja nú'a ra hnini dí mañhu, y ja grá 'buhni 'na njeya, ne grá ntuquihu ne grá mpahu pa grá tahahu ra boja." ¹⁴ Njabu gui beñhu, pe nixi gui padihu te grá haxhu xudi. Nujá hindí pahu hangu ya pa ma ga ntehuua, ngue'a dí njahu ngu ra 'bõngui ri hnequi ne hints'u ya'a da 'metho. ¹⁵ Hangu ma'na xá hño gui 'ñeñhu njaua: "Bh Ajuá gue'a rá paha, ne 'bu da 'racju ra te ne ra nseqüi, nu'bá ha, ga øthu gatho nú'a dí beñhu." ¹⁶ Pe nu'ahú grí 'ñets'ihu co ri mfeni secheu. Y nu gatho ri nt'ets'ihu xi xá nts'o. ¹⁷ Ne nu'a tó'o padi da 'yøt'e nú'a xá hño pe hingui øt'e, nú'á go gue'a 'nara ts'oqui.

5

Ra ts'ofu pa ya rico

¹ ¡Nú'ahu rícohu 'yødehu! Mamts'onihu ngue'a ma gui thohu ya danga uguí. ² Ma da 'ya gatho nú'a te gui pe'tshu, ne ma da zip'ahu ra zu'ue gatho ri hoga hehu. ³ Ma da boxcua gatho ri bojahu ngu ra t'axi ne ra oro nú'a xcá muntshu ne xcá pe'tstho, ne ja da hnequini gue hinxá hño nú'a xcá øthu gue xcá pe'tstho. Ne'ahu ma gui njahu ngu ri bojahu gue ma gui juadihu, y nuri ts'onc'at'ihu pa xcá pe'tshu ri bojahu, gue'a ngu 'nara tsibi ma da juat'ahu. Ja nuya ya paya xcá muntshu ndunthi ri bojahu, y ya yá gats'i ya pa. ⁴ Ya xa nt'øde yá ts'oni ri me'fihu nú'u to'o xa xop'ahu ri huahihu. Nu'ú zoni ngue'a xcá hyathu ne hincá ju'tuahu ngu ri 'ñepabi'u. Pe ma Zidadahu nú'a to'o ra nda de gatho ya enxé mahets'i, ya xa 'yøtuabi yá ts'oni nú'u ri me'fihu. ⁵ Nuua ja ra ximhai gui øthu nú'a go ri pahasehu, ne hinte grí 'behu, pe gui njahu ngu 'nara mbo'oni nú'a xa hnoqui pa da tho. ⁶ Nu'ahú gui hõxhu ra thai nú'u hinte ma thai tu, ne gui hohu'u masque hinte xa 'yøt'e, y nu'ú hingui nõt'ahu.

Rí ñepi ga tsethu gatho ya ts'othogui ne ga aphu Ajuá da maxcahu

⁷ Pe nu'ahu ma zi cu'ihu, tsethu gatho nú'a da 'ñep'ahu mientras da zøhø ma Zidadahu. Njahu ngu ra mot'i nú'a tø'ma ra mudi 'ye ne ra 'befa 'ye pa njabu da za da guxa 'nara hoga sofo. ⁸ Ne'ahu ndø'mhu, ne zedihu ri jamfrihu ngue'a ya 'nitho ma da zøhø ma Zidadahu. ⁹ Ma zi cu'ihu, ogrí hñøxa thaihu 'na ngu ma'na pa hingui tuxhu ya ts'oqui. Beñhu gue ma Zidadahu to'o ra nzaya, ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da zøhø'a. ¹⁰ Ma zi cu'ihu, tsethu gatho nú'a te gui thohu, ngu bi zeta yá 'meñni Ajuá nú'u bi 'mhu maya'bu ne bi mamba rá noya'a. ¹¹ Dí pahu gue Ajuá japi nú'u to'o tseta gatho ya thogui nú'u thogui'u. Stá øhu de ra Job, hangu ya thogui himbi zethma'a. Pe 'mefa Ajuá xi bi japi'a ngue'a Ajuá xi ja ndunthi rá huecate ne ja ndunthi rá hmate.

¹² Ma zi cu'ihu, jamasuhu oxqui jurahu, nixi por mahets'i, nixi po ra ximhai, nixi por ma'ra ya t'øt'e. Mañhu nú'a majuaní; nu'bu ha, gui mañhu "Ha", y nu'bu hina, "Hina", pa njabu Ajuá hinda castiga'ihu.

¹³ 'Bu 'na de gue'ahu grí sufrihu, 'yaphu Ajuá pa da max'ahu. O 'bu grí johyahu, tuthu ya jahña. ¹⁴ 'Bu 'na de gue'ahu grí hñenihu, zoñhu ya nda de ra nija pa da 'yapa Ajuá por gue'ahu, ne da gox'ahu ra aceite de rá thuhu ma

Zidadah_u. ¹⁵ Y 'b_u gui 'yadih_u con gatho ri jamfrih_u, nu'b_u gui ñ_uñih_u y ra Zidada da 'ra'ah_u ra nzaqui, y 'b_u xcá 'yøth_u 'nara ts'oqui, nu'á da puñ'ah_u. ¹⁶ Hangué njuáñih_u de ri ts'oquih_u 'na ngu ma'na, ne mfaxh_u 'na ngu ma'na gui 'yaph_u Ajuá da puñ'a'ih_u, y pa njab_u nu'á da 'yøthe'ih_u nehe. Ajuá øtuabi rá nt'adi nú'á to'o 'b_ui xá hño con gue'á ne apabi con gatho rá m_ui. ¹⁷ Nura b_uadi Elía 'namrá ja'i nehe ngu_u, y nú'á xi bi 'yapa Ajuá pa hinda 'u_ui, hangué himbi 'u_ui hñu njey_u made. ¹⁸ Nep_u ma'na'qui bi yopa 'yapabi Ajuá pa da 'u_ui y bi 'u_ui, y nu'b_u xi bi hogui ndunthi ra sofo ma'na'qui.

¹⁹ Ma zi cu'ih_u, 'b_u 'nara cu da 'uegue de rá noya Ajuá, nep_u 'na de gue'ah_u gui zofoh_u'á pa da yopa mengui, y nu'á da mengui, ²⁰ nu'b_u p_uadih_u gue nu'á tó'o da co'tsa 'nara 'yøt'ats'oqui de ja rá ts'o'ñu, nu'á bi ñ_uñ_u 'nara 'yøt'ats'oqui pa hinda ma ja ra nidu, y Ajuá go gue'á bi pumbabi yá ts'oqui nú'á ra 'yøt'ats'oqui'á masque xi ndunthi yá ts'oqui.

RÁ MŪDI RA PEDRO

RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi nú'u ya gamfri xa nxani habwraza

¹ Núgui drá Pedro, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Dí op'ahw nuna carta nú'ahw gyá gamfrihw xá pōñhw de ri haihw ne xá nxañhw habwraza ma'ra ya hai, 'ra de gue'ahw guí 'buhw Mpono, ma'ra Galacia, nu ma'ra Capadocia, nu ma'ra Asia, ha nu ma'ra Bitinia. ² Ajuá ma Dadahw bi huancaw ngu nú'á xqui beni desde rá mudi pa dá camfrihw ma zi Hmuhw ra Jesucristo. Y po rá Māca Ndāhi bi t'axca ma mfenihw pa ga øtehw ra Zidada Jesu co 'nara mfeni xá nt'axi, y co rá māca jī'á xa xuga ma ts'oquihw. Ajuá da jap'a'ihw ndunthi ne da max'a'ihw pa gui 'buhw te rá 'ñenthw.

Ya gamfri pē'tsa 'nara nthō'mate de ra te pa nzantho

³ Ga xōcambenihw Ajuá nú'á to'o ma Dadahw ne go gue'á rá Dada ma zi Hmuhw ra Jesucristo. Nú'á xi ja ndunthi rá huecate pa guecaguihw, hangue xa 'racjw 'nara 'ra'yo te. Ne nubyá dí tō'mhw gue ma ga yopa ntehw ngue'á ma zi Hmuhw ra Jesucristo bi du nepw bi yopa nte ma'na'qui'á. ⁴ Nehe dí tō'mhw ga hāñhw nú'á ra tsogui bí pēscaguihw Ajuá nuni mahets'i nú'á hinda za da nhuati, nixi hinhya'mw da nts'oqui, nixi hinhya'mw ma da 'mēdi ngu yá xi ya za. ⁵ Ajuá xi sugaguihw co rá ts'edi ngue'á dí camfrihw'á. Nú'á sugaguihw asta nú'á ra pa da ñangaguihw nuua ja ra ximhai pa dí 'racjw nuni mahets'i gathw nuya japi de ma mpōhōhw nú'u 'bescaguihw ne ma da hnequi rá ngats'i ra pa.

⁶ Hangue por gue'á xi drí johyahw masque dí thohwbya ya ts'othogui nuua ja ra ximhai ngue'á go gue'á rá paha Ajuá, pe nuya thogui'w 'bestho ma da uadi ngue'á 'raya patho ma da njabw. ⁷ Nubyá dí thohw ya ts'othogui pa ma'na da zēdi ma jamfrihw, pa njabw nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, Ajuá ma xi da 'ñesca ma nsuhw ne da johya'á ngue'á xa zēdi ma jamfrihw. Nja ngu ra oro 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, núju nehe dí thohw ya ts'othogui pa ma'na da zēdi ma jamfrihw. Nura oro masque huadi ne thogui, pe 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, y numa jamfrihw ma'na ri muui que ra oro.

⁸ Nu'ahw grí mādihw ma Zidadahw ra Jesucristo masque hinxá hyanthw, ne guí camfrihw'á masque nubyá hinguí hanthw'á, hangue xi grí johyahw co 'nara dānga johya xi xá nsunda. ⁹ Y nurá ngats'i ra pa, ngue'á xá camfrihw, ma gui tsōñhw mahets'i habw ma dí t'a'ahw gathw ya japi de ri mpōhōhw.

¹⁰ Maya'bw nuyá 'mehni Ajuá bi mā gue nujá ndí ma ga mpōhōhw po rá hñōja'i Ajuá. Nuya 'mehni'w himbi za bi badi de nuna mpōhō xa 'racjw Ajuá nubyá. Nu'ú xi mi øt'a ra ts'edi pa xa badihmā te rí bōnga nú'á bi mañ'w, pe himbi za. ¹¹ Nu'ú bi mā ngu nú'á mi xipa rá Māca Ndāhi Ajuá gue ra Zidada Jesucristo mi ma da thogui ya ũgui asta rá du, pe 'mēfa mi ma da t'umbw ra nsunda. Pe nu'ú himbi za bi badi ha'mw mi ma da njabw, nixi hanja mi ma da nja. ¹² Nuya 'mehni'w bi sipi gue himi ma da hyanda nú'á mi mañ'w, pe nujá hā. Pe bi sipabi'w gue mi pē'tsi da nja gathw nú'á mi mañ'w, pe asta 'mēfa. Dí pāhw gue nuya pabya xa nja gathw nú'á bi mañ'w, ne gue'á ya xa xi'a'ihw nú'u to'o mānba rá noya Ajuá ne hanpa rá ts'edi ra Māca Ndāhi nú'á xuá 'behna

de mahets'i. Ne nuna mpøhønā xi xá nsunda, hangue asta ya enxε da nehma da bādi nehe.

Ajuā ne ga pε'tshu 'nara te strá nt'axi

13 Hangue beñhū xá hño de nú'ā te gatho gui 'yøthū, ne nsuhū xá hño, ne xi da tøm'hū nú'ū ya japi ma da 'ra'ahū Ajuā po rá hñoja'i nu stua yopa penga ma Zidadahū ra Jesucristo. 14 Nubyá ya yá bātsi'ihū Ajuā ne gui øtehu'ā, hangue oxqui beñhū gui 'yøt'ehū ya ts'ot'øt'e ngu nú'ū nguí øthū ma'mεt'o ante gui camfrihū ra Zidada. 15 'Yohū co ri mfenihū strá nt'axi ngu rá nt'axi Ajuā nú'ā xa huahn'ahū pa da pøhø'ihū. 16 Ngue'a Ajuā xicaguihū ja ra Māca T'ofø ne ena: "'Būhū xá nt'axi, ngue'a nuguí xá nt'axigui."

17 Ajuā go gue'a ma Dadahū nú'ā to'o dí aphū ma nt'adihū, y nú'ā go gue'a nehe ma da hñābgahū nguenda de gatho nú'ā te stá øthū. Nú'ā hinda ma da xáčtho nú'ū to'o ma da hñā'mba nguenda, hangue mahyoni ga 'yohū co rá ntsu Ajuā gatho nú'ū ya pa ga 'būhūua ja ra ximhai. 18 Dí pahū gue Ajuā bi 'uegaguihū de ma nts'o'mūihū nú'ā xqui 'ñutca ndu ma dadahū. Nu'ā bi pøhøguihū, pe hingue co ra t'axi nixi co ra oro nú'ā juadi ne thogui. 19 Bi pøhøguihū co rá māca ji ra Zidada Jesucristo nú'ā bi mani nu mi tho'a, nja ngu 'nara zi t'ūca deti xá nt'axi ne hinte ja. 20 Nú'ā de ante da thoca ra ximhai ya xqui t'eqe pa da du ne pa da pøhøguihū, pe hinga 'bestho bi 'ñehe, asta nuya pabya ja bi 'ñehe pa bi pøhøguihū. 21 Nujú dí camfrihū Ajuā ngue'a bá pencahu'a ra Zidada Jesucristo pa bi du por guecū, y 'mefa de gue'a Ajuā bi japi bi yopa nte ma'na'qui, ne bá umba rá nsunda. Hangue dí camfrihū Ajuā, ne dí tøm'hū da zixcahū ja rá nsunda nehe.

22 Y stá camfrihū rá noya Ajuā ne ya stá nxəcū de ma ts'oquihū pa xa za stá mpe'tsua hmætehu 'na ngu ma'na, hangue xi ma ga mádihū 'na ngu ma'na con gatho ma mūihū. 23 Nubyá ya stá yopa 'būhū ma'ra'yo ngue'a ya stá camfrihū rá noya Ajuā nú'ā hinhya'mū ma da uadi. Nuna ra te dí pε'tshu de guecua ja ra ximhai ma da uadi da thogui, pe nuna ra 'ra'yo te stá hñhūbya hinhya'mū ma da uadi. 24 Ra Māca T'ofø ena njaua:

Rá te ra ja'i nja ngu 'nara ndāpo,
ha nú'ā gatho te pε'tsa nura ja'i'a nja ngu 'nara døni.
Nura ndāpo da du y nura døni da hyøe,

25 pe nurá noya Ajuā hinhya'mū da uadi.

Y nura noya'a go gue'a ra māca noya ya xa si'ahū.

2

1 Hangue ya hñācū gatho nú'ā xá nts'o, ngu ra nthate, ra ñohmi, ra nduste, ra nt'etsate, guehya dí xi'ahū ya hingui 'yøthū. 2 Njahū ngu 'nara zi bātsi xi tsū ra thuhu dega 'ba, ne ne da zí ndunthi pa da niñā, ne'ahū dá zū'ahū ra thuhu de rá noya Ajuā, pa njabū ma'na da ndāngui ri jamfrihū, 3 ngue'a nu'ahú ya xcá patuahu rá hñoja'i ra Zidada.

Ra Zidada Jesucristo gue'a ra mūdi do bi mεgui Ajuā ja rá nija nú'ā te

4 Jonihū co ra Zidada Jesu nú'ā to'o ra mūdi do bi mεgui Ajuā ja rá nija'ā nú'ā te, y nú'ā ra nija'ā go guecū nūjū stá camfrihū. Nja ngu nú'ā ra mūdi do bi ũtsa ya gādo ne bi føte'ū, njabū bi t'ūtsa nehe ma Zidadahū ra Jesucristo asta bi tho ja ra ponza. Pe ja rá thandi Ajuā xi ri muui, ne bi hñuts'i'a dega mūdi do. 5 Y nūjū nehe dí njahū ngu 'raya do nú'ū t'ets'i ja ra jādo pa rí te rá nija Ajuā, y Ajuā go gue'a ra gādo. Nujū go guecū dyá macjahū majuani ngue'a dí pep'hū'a. Hangue ma ga umfū ma tehu'ā ngu 'nara hñā'ti, ngue'a gue'a ri ho

Ajuā ga umfū de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. ⁶ Ngue'a Ajuā mi mānga de ra Zidada Jesu ja ra Māca T'ofu, ne ena njaua:

Nugui dí pēgui ja ma hnini Sion nuna ra mūdi do pa ma nija, ngue'a guehna stá huts'i ne xi ri muui ndunthi; y nuto gatho da gamfri, hinda ma da 'bε yá sta.

⁷ Hanguē nūjū dí camfrihū ra Zidada Jesu, dí pāhū gue xi xá nsunda, pe nū'ū to'o hingui camfri'a, hingui pādi ua xá nsunda. Ja ra Māca T'ofu mā njaua de ra Zidada Jesucristo, ne ena:

Nú'a ra do bi fōthmābū 'na lado nuya hyōngu, nubyā gue'a ra mūdi do de rá nija Ajuā.

⁸ Ra Māca T'ofu sigui mā de ra Zidada Jesucristo ne ena:

Ya ja'i da za da mfe'tse ja nura do'a, ne da dagui.

Y nu'ū tó'o ri mfe'tse, ri mfe'tse ngue'a hingui camfri rá noya Ajuā. Nú'ú ma da dagui pa da 'mēdi ngue'a bi mānga Ajuā da njabū.

Ya gamfri gue'a rá hnini Ajuā

⁹ Pe nūjū go guecju rá hniniguihū Ajuā xa huancahū ne xá nt'axiguihū, ne dyá ndā gá macjahū dí pēphū Ajuā ra dānga ndā, ne dí māñhū de yá dānga 'bēfi nū'á to'o bá tsicju de ja ra 'bεxuii pa ga 'būhū ja rá māca ñot'i'a, y nū'á go guesε Ajuā. ¹⁰ Ma'met'o himrá hniniguihū Ajuā, pe nubyá hā, ya rá hniniguihū'a. Ma'met'o hinsti tsūhū ra huecate, pe nubyá hā, Ajuā xa huegaguihū.

Pēphū Ajuā co ri tehū

¹¹ Ma zi hmādi cu'ihū, nū'ahū gyá nzōhōhū de guecua ja ra ximhai, dí xi'ahū gue oxqui beñhū ya ts'omfeni de ra ximhai, ngue'a nuya ts'omfeni'ū go gue'ū da za da ts'oc'a ri 'ra'yo tehū. ¹² Yohū xá hño ja yá thandi nū'ū hingyá gamfri. Nú'ú ri numa'ñū'ihū, ne eñ'ahū gue gyá ts'oja'ihū, pe nu sta hyanda ri hoga'mūihū, ne'ū ma da xōcambeni Ajuā nū'a ra pa'a da thā'mba nguenda'ū.

¹³ Yōtehū gatho nuya ja'i hā ra ts'ūtbi, ngue'a guí camfrihū ra Zidada. 'Yōtehū nuri dānga ndāhū, ¹⁴ ne gatho nuyá mfats'i'a nū'ū xa thuts'i pa da castiga nū'ū hingui øt'e xá hño, ha nehe pa da ñamahño de nū'ū øt'e xá hño. ¹⁵ Ajuā gue'a rá paha gui 'yōthū gatho nū'a xá hño, pa njabū gui co'tuahū yá ne nū'ū ya ja'i ñāma'ñū de gue'ahū ne hinte yá fādi.

¹⁶ Nubyá ya hingui 'būhū ja rá hmanda ra ndāxjua ley, pe hingue ngue'a ya hingui 'būhū ja rá hmanda ra ndāxjua ley ma guí 'yōthū ya ts'ocate. Nubyá ma'na mahyoni gui 'yōthū ra hño, ngue'a gyá 'bεgohū de Ajuā. ¹⁷ Hanguē mahyoni gui umfū ra t'equ'e'i gatho ya ja'i ngu rí 'ñepi cada 'na de gue'ū, ne xi gui mādihū gatho ya cu, ne gui 'yohū co rá ntsu Ajuā, ne gui umfū ndunthi ra t'equ'e'i ri dānga ndāhū.

Ra Zidada Jesucristo bi zeta ya ts'othogui, y njabū ga tsethū nehe

¹⁸ Nu'bū nū'ahū guí 'būhū dega 'bεgo, 'yōta ri hmuhū co ndunthi ra t'equ'e'i, hingue hōnse nū'ū ja yá hmāte ne ya hoja'i, nehe nū'ū xi ya ts'o'mūi. ¹⁹ Bū guí tsethū gatho ra nts'o'mūi t'øt'ahū masque hinte go xcá øthū, hōnse ngue'a xcá camfrihū Ajuā, nu'bū hā, guí øthū xá hño ja rá thandi Ajuā. ²⁰ Pe nu'bū dra castiga'ihū ngue'a guí øthū nū'a hingui ho, ne guí tsetathohū, xí njabū, çha gue da t'ets'a ri nsuhū? Hina, hinda za. Pe nu'bū guí sufrihū ngue'a guí øthū ra hño ne gatho guí tsetathohū, nu'bū hā, guí øthū xá hño ja rá thandi Ajuā. ²¹ Ajuā bi huancahū pa ga tsethū ya ts'othogui ngu nū'a bi zeta ra Zidada Jesucristo. Nú'ú xi bi zeta ya ts'othogui nsinque te ma ts'oqui mi tu, hōnse po

rá nguəc̄u, hangue rí 'ñepcah̄u ga tseth̄u nehe ngu bi zeti'a. ²² Nu'á hinhya'mu bi 'yot'a ni 'nara ts'oqui, nixi to bi hyat'i. ²³ Ora mi ts'ani'a, nu'á himi th̄adi. Ora mi hna'mbabi, nu'á himbi n̄ot'e. Nu'a mi ot'e, h̄on̄se mi tsocuatho ja rá 'ye Ajuá ngue'a go gue'a padi da 'yot'a ra ts'utbi ngu rí 'ñehe. ²⁴ Ma Zidadah̄u ra Jesu bi h̄ñasca gatho ma ts'oquih̄u nuni ja ra pont'i hab̄u bi du'a. Bi du'a pa bi 'uegaguih̄u de ra ts'oqui pa da za ga 'buh̄u xá nt'axi. Nú'á xi bi thogui 'raya d̄anga ugui pa go bi h̄ñasca ma uguih̄u. ²⁵ Nujú ndí njah̄u ngu 'raya d̄eti xqui nxani hab̄uraza, pe nubyá ya stá yopa penguih̄u co ma hoga Ma'yoh̄u nú'a to'o ri supca ma teh̄u.

3

'Nara ts'ofo pa ya medinth̄ati

¹ Nú'ah̄u 'behñah̄u, 'yot'a ri dameh̄u, pa njab̄u nu'bu ri dameh̄u hingyá gamfri, da za da gamfri'uh̄u nsinque gui zofoh̄u, h̄on̄se ngue'a da hyanda ri hoga'muih̄u. ² Da gamfri'uh̄u ngue'a da hyandi gue gui 'yoh̄u xá nt'axi, ne ngue'a xi di ja ri t'equ'eih̄u. ³ Odi oda ri mfenih̄u ra nthoqui de ri stah̄u, nixi de nú'a ra oro gui h̄ñuxh̄u, ne nixi de nú'a ra he gui h̄ñuxh̄u pa da hnequi mahotho'ih̄u. ⁴ Nu'a mahyoni gui 'yoth̄u, go da beñh̄u gui nhyoc̄u de mbo ja ri corasoh̄u co 'nara nthoqui nú'a hinda ma da ts'oqui. Gui h̄ñoja'ih̄u ne gui 'buh̄u co 'nara hoga'mui, ngue'a guehna ri ho Ajuá. ⁵ Njah̄u nehe ngu bi nja nú'u ya hoga 'behñá mi 'bu maya'bu, xi mri h̄ñoqui xá h̄ño mbo ja yá coraso, mi camfri Ajuá ne mi ota yá dame. ⁶ Ngu ra Sara, xi bi 'yot'a rá dame nú'a mrá thuhu ra Abrá, ne xi bi jamasu'a, y asta mi embi gue go mi gue'a rá hmu. Nu'ah̄u da za gui njah̄u ngu nú'a ra 'behñá'a 'bu gui 'yoh̄u xá h̄ño, ne hingui tsuh̄u gatho nú'a da 'ñehe. ⁷ Nú'ah̄u 'ñh̄oh̄u, 'buh̄u xá h̄ño co ri 'behñah̄u ngu nú'a ri manda Ajuá, ngue'a Ajuá xa 'ra'ah̄u 'nada ra te mahyegui con gue'uh̄u, ne ngue'a hinga mahyegui yá ts'edi con gue'ah̄u. Hangue numansuh̄u pa njab̄u Ajuá da 'yode nú'a gui 'yapabih̄u.

Mahyoni da sufri nú'a to'o ot'a ra h̄ño

⁸ Nubyá, nú'ah̄u grí gathoh̄u, pe'tsh̄u 'nada ra mfeni, h̄ñu'mbah̄u yá mui nú'u to'o tu yá mui, m̄adih̄u 'na ngu ma'na, pe'tsh̄u ra ntheate 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñexh̄u 'na ngu ma'na. ⁹ Oxqui ot'tuah̄u ra nts'o'mui nú'u to'o ot't'ah̄u ra nts'o'mui, nixi gui tsañh̄u nú'u to'o tsañ'ah̄u. Nu'a gui 'yoth̄u, 'yaph̄u Ajuá da japabi'uh̄u, ngue'a Ajuá xa huahn'a'ih̄u pa gui 'yoth̄u njab̄u, ne pa da jap'a'ih̄u'a. ¹⁰ Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: Nu'a tó'o ne da 'mu 'nara hoga'mui gatho ya pa de rá te, dá su rá ne pa hinda nhyate, ne hinda m̄anga ya ts'onoya.

¹¹ Dá 'uegue de ya ts'oqui ne dá 'yot'a ra h̄ño.

Dá 'yot'a ra ts'edi pa da 'mu te rá 'ñentho, ne hindra necatuhni.

¹² Ngue'a Ajuá ri japa nú'u to'o ot'a ra h̄ño,

ne otuabi yá nt'adi'uh̄u.

Pe nuya ts'o'mui, hini japabi'a.

¹³ ¿To'o gue'a da 'yot't'ah̄u 'nara nts'o'mui 'bu gui oth̄u ra h̄ño? Jo'o. ¹⁴ Pe nu'bu gui sufrih̄u ngue'a gui oth̄u ra h̄ño, nu'bu gui njapih̄u. Hangue oxqui tsuh̄u te da t'ot't'ah̄u, nixi da du ri muih̄u. ¹⁵ X̄ocambeniuh̄u ma Zidadah̄u ra Jesucristo ja ri corasoh̄u, ne gui ja gui pah̄u hanja gui th̄atuah̄u nú'u to'o da 'yan'ah̄u de ri jamfrih̄u. Haha, gui th̄adih̄u, pe co 'nara t'equ'e'i ne hingue dega nt'ets'i. ¹⁶ Hangue 'yoh̄u xá h̄ño co ri mfenih̄u strá nt'axi, pa njab̄u da 'be

yá tsa gatho nú'u to'o ñama'ñu de gue'ahu. Nu'u ñama'ñu de gue'ahu ngue'a guí tenbahú rá 'múi ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ 'Bú Ajuá go rá paha pa gui sufrihu, ma'na xá hño gui sufrihu ngue'a guí øthu nú'a xá hño, pe hingue gui sufrihu po 'nara nts'o'múi gui 'yøthu.

¹⁸ Nehe ra Zidada Jesucristo bi sufri. Nú'á 'na'quitho bi du pa bi hñasca ma ts'oquihu. Nú'á hinte ma ts'oqui mi tu pe bi du por guezú nú'u dyá 'yø'tats'oquihu. Bi njabú pa bi za dá jonihu co Ajuá. Dí pahú gue xi majuani bi thopa rá ndo'yo, pe rá zi ndáhi hina. ¹⁹ Ha nu mi du, bi ma bá ñá ja yá thandi nú'u to'o ya mi jot'a ja ra nidu. ²⁰ 'Ra de gue nú'u ya ja'i'u go gue'u mi 'búi de nú'u ya pa mi 'bú ra Noé. Nuya ja'i'u himbi ne bi 'yøte Ajuá, y nú'bú mi hoca ra arca ra Noé, Ajuá bi me'tsa ndunthi ra pacencia pa 'bú xa ntsø'mahma'u, pe himbi ne. Hangué hønse hñato ya ja'i bi bongui de ra nzøthe ngue'a hønse gue'u xqui 'yøte Ajuá, hangué himbi jat'a ja ra dehe ngue'a bi yat'a ja ra arca. ²¹ Ha nu mi nhyaxa ja ra dehe nú'u ya ja'i mi 'bú mbo ra arca, gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra sistehe t'ø'tebya. Nura sistehe'a hingo gue'a pa da t'axca ma ndo'yohú, nú'á go gue'a pa da t'axca ma mfenihu, ne go gue'a 'nara nt'udi de ma mpøhøhu. Stá mpøhøhu ngue'a bi du ne bi yopa nte ma Zidadahu ra Jesucristo. ²² Nepu nú'á bi yopa mengui pa mahets'i, ne bí huhnibya ja rá 'ñei Ajuá. Ne bí o ja rá 'yε gatho ya enxε nú'u há ra ts'utbi ne há ra ts'edi.

4

Pephu Ajuá co nú'a ra mfadi ne ra ts'edi xa 'ra'ahu'a

¹ Ra Zidada Jesucristo xi bi sufri, hangué ne'ahu rí 'ñep'ahu gui hñañhu gatho nú'a da 'ñep'ahu ne gui sufrihu ngu bi nja'a. Ngue'a nu'a tó'o xa sufri, go gue'a ya xa 'uegue de ra ts'oqui. ² De gui 'buhúua ja ra ximhai, mahyoni gui 'ueguehu de ya ts'oqui, pa njabú da za gui 'yø'tuahú rá paha Ajuá, y hingo gui 'yø'tuahú rá paha ri ndo'yohú. ³ Ma'met'o nguí øthu nehe ngu nú'a øtbya nú'u hingyá gamfri. Nguí øthu ya ts'ot'ø'te, nguí beñhu ya ts'omfeni pa nguí øthu gatho nú'a xi xá nts'o, nguí 'yohú ja ra ntixfani ne ja ra nts'o'yo. Nguí ø'tatuhnihu habú ngrí ntihu. Nguí xøcambenihu ya c'oi nú'u ni ts'u hiní 'ñepi dra søcambeni. Pe nubyá ya dá gue'a xcá 'yøthu. ⁴ Nubyá nuya ja'i hingyá gamfri hingui tsa da badi hanja ya hingrí 'ñohúu ja yá ts'ot'ø'te nú'u ø'te'u, hangué nubyá ñama'ñu de gue'ahu. ⁵ Pe nuya ja'i'u pe'tsi te ma da dapa nguenda Ajuá nú'a to'o ma da hñámba nguenda gatho nú'u te, ne nú'u ya xa du. ⁶ Nehe nú'u ya xa du, ne'u ya xqui ts'ofu de rá noya Ajuá, pa njabú masque ya xa du yá ndo'yo'u, ma da yopa me'tsa ma'na ra 'ra'yo te nú'a ma go da umbabise Ajuá.

⁷ Ya ts'utho ya pa ri 'bedi pa da nja ra ngaxhmai, hangué xi da nsuhú xá hño, ne ogú tsayahú gui 'yapabihu Ajuá. ⁸ Nu'a xi mahyoni gui 'yøthu, mádihu 'na ngu ma'na, ngue'a co ra hmáte da za gui mpunba ts'oquihu 'na ngu ma'na. ⁹ Nehe 'ñumba ntsayahú 'na ngu ma'na ja ri nguhú ne ote gui mañhu. ¹⁰ Cada 'na de gue'ahu pèhu nú'a ra 'befi xa 'ra'ahu Ajuá co nú'a ra ts'edi ne ra mfadi xa 'ra'ahu, pa njabú da za gui mfaxhu 'na ngu ma'na ne gui nhyoga mefihu de hangutho ya 'befi xa 'ra'ahu Ajuá po rá hñoja'i. ¹¹ 'Bú 'na xa t'umba ra 'befi pa da nzote, dá nzote xá hño ngu nú'a mangua rá noya Ajuá. Ha nu'bú 'na xa t'umba ra 'befi pa da mfaste, dá mfaste co nú'a ra ts'edi xa umbabi Ajuá. 'Yøthu njabú pa da hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'múihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo, ngue'a nu'a go rá meti ra nsunda ne go ri manda'a pa nzantho. Njabú gue'a.

Ya gamfri mahyoni da sufri

¹² Ma zi hm̄adi cu'ih̄u, odi tu ri m̄aih̄u ngue'a guí thoh̄u ya ts'othogui. Nixi gui beñih̄u gue ngue'a gyá gamfrih̄u hinda za gui thohmah̄u njab̄u, pe mahyoni gui thoh̄u njab̄u pa ma'na da zedi ri jamfrih̄u. ¹³ Nu'a gui 'yøth̄u, johyah̄u, ngue'a grí sufrih̄u ngu bi sufri ma Zidadah̄u ra Jesucristo. Ngue'a nu'b̄u grí sufrih̄u, ma xi gui johyah̄u nu xcri hyanthea stua yopa penga ra Zidada Jesu con gatho rá nsunda'a. ¹⁴ B̄u tsañ'ah̄u ya ja'i ngue'a xcá camfrih̄u ma Zidadah̄u ra Jesucristo, padih̄u gue guí njapih̄u, ngue'a ra Maça Nd̄ahi 'b̄ui con gue'ah̄u ne fax'ah̄u. Xi majuani, nuya ja'i tsani Ajuá, pe pa gue'ah̄u ri hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'm̄aih̄u. ¹⁵ Pe ni 'na de gue'ah̄u oxqui sufrih̄u po 'nara nthote, nixi po 'nara mfe, nixi po 'nara nts'o'm̄ai, nixi por gui hñøth̄u hab̄u hini 'ñep'ah̄u. ¹⁶ Pe nu'b̄u grí sufrih̄u hønse ngue'a gyá gamfrih̄u, hinga 'nara 'betsa'a. Xocambenih̄u Ajuá h̄a, ngue'a gyá gamfrih̄u.

¹⁷ Ya bi zø ra ora gue rá ts'utbi Ajuá ma dí m̄adi co ya gamfri. Hangue nu'b̄u rá ts'utbi Ajuá ma dí m̄adi con guecaguih̄u, çxihm̄a nú'u to'o ri utsabi rá noya Ajuá, tengu sta th̄a'mba nguenda'u? ¹⁸ Nu'b̄u ya hoja'i xá hñei pa da mpøhø'u, çxihm̄a nú'u ya ts'o'm̄ai ne ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i, tengu xi ma da thogui'u? ¹⁹ Hangue 'b̄u dí sufrih̄u ngue'a dí ø'tuah̄u rá paha Ajuá, ma ga siguih̄u ga øth̄u nú'á xá hño ne ga tsocuathoh̄u gatho ja rá 'ye Ajuá, ngue'a go bi hyogaguih̄u'a, y nu'á hinda ma da hyegasch̄u.

5

'Nara ts'ofo pa ya gamfri

¹ Nú'ah̄u gyá nd̄ah̄u de ya nija, dí zo'ah̄u bya. Nugui drá nd̄a nehe de rá nija Ajuá, ne dá handi ne dí damajuani de nú'u ya ts'othogui bi thogui ra Zidada Jesucristo. Y ngugui ngu'ah̄u ma ga 'buh̄u mahyegui con gue'a ja rá nsunda nú'a ma da hnequi nu stua yopa pengui'a. ² Jamasuh̄u nú'u ya gamfri xa 'ra'ah̄u Ajuá gui suh̄u, ngu 'raya hoga ma'yo xi ri jamasu xá hño yá deti. Suh̄u con gatho ri pahah̄u ngu nú'a ri ho Ajuá. Peh̄u nura 'befi'a con gatho ri m̄aih̄u, hingue gui mpeñih̄u pa gui tøm̄h̄u gue da t'a'ah̄u ra boja. ³ Oxqui ma gui nd̄anguih̄u de nú'u grí suh̄u. Nu'a gui 'yøth̄u, 'yoh̄u xá hño, pa njab̄u da den'a ri 'm̄aih̄u'u. ⁴ Y nu stua yopa pengui nú'a ra nd̄a de gatho ya ma'yo, ma da 'ra'ah̄u 'nara th̄ah̄a xi xá nsunda, ne hinhya'm̄u da thegue.

⁵ Nehe nu'ah̄u basja'ih̄u, dí xi'ah̄u gue gui 'yøteh̄u ya nd̄a de ra nija. Y gatho'ih̄u, 'ñøteh̄u 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñets'ih̄u nixi gui nøt'eh̄u, ngue'a rá noya Ajuá ena njaua:

Ajuá hingui faxesa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nøt'e,
pe nu'u tó'o hingyá nøt'e ne hingyá 'ñets'i, nu'ú h̄a, fats'i.

⁶ Hangue ogrí 'ñets'ih̄u, nixi gui nøt'eh̄u. Nu'a gui 'yøth̄u, hanithoh̄u gatho nú'a bí pehn'ah̄u Ajuá nú'a h̄a ra ts'edi, pa njab̄u nu'á ma da 'ñe'ts'a ri nsuh̄u 'mefa nu sta zø ra ora. ⁷ Gatho ri dumaih̄u go da tsocuah̄u Ajuá, ngue'a go gue'a ri su'ah̄u ne hup'a ri m̄aih̄u.

⁸ Xi da nsuh̄u, ngue'a nura ts'ond̄ahi go gue'a ma ncontrah̄u ne 'yo gatho ja rá nḡani ra ximhai honi to'o da hyat'i. Nu'á nja ngu 'nara dumanthuhu gá zate mafi ne 'yo honi to'o da za. ⁹ Hangue dá zedi ri jamfrih̄u ne gui nø'tuah̄u ra ts'ond̄ahi. Beñih̄u gue nuya thogui guí thoh̄u, gue'u thogui nehe nú'u ma'ra ya cu 'b̄ui gatho ja rá nḡani ra ximhai. ¹⁰ Pe hinga nzantho ma gui thoh̄u ya ts'othogui, hangue odi tu ri m̄aih̄u, ngue'a Ajuá ra d̄angui rá hñoja'i pa gue'ah̄u, y nu'á go gue'a da 'ra'ah̄u ra ts'edi pa ma'na da nja ri jamfrih̄u, ne

pa gui tsetih_u ya ts'othogui, pa njab_u gui 'b_uh_u xá hño. Nu'á po rá hñoja'i xa huahn'ah_u pa gui 'b_uh_u ja rá nsunda pa nzantho ngue'a gui 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹¹ Ajuá go rá meti ra nsunda, ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya nzenjua p_ehna ra apostol Pedro nu mi uadi rá carta

¹² Dí p_ehn'ah_ub_u nuna carta co nuni ma hoga cuh_u ra Silvano. Hinga ndunthi ya noya dí op'ah_u, pe dí op'ah_u pa ga nup'a ri mfenih_u, ne pa ga xi'ah_u gue nú'a ra maça noya xcá camfrih_u go gue'a xi majuani rá noya Ajuá, ne go gue'a xicj_u de rá hmäte'a, hangue dí xi'ah_u gui sigui gui camfrih_u xá hño.

¹³ Ri fat'ajuá'ih_u nuya cu 'b_ucua ja ra nija nuua ra hnini xa thu'mbabi Babilonia. Nuy_u guehy_u ya cu xa huahna Ajuá ngu xa huahn'a'ih_u nehe. Nehe ri fat'ajuá'ih_u ra cu Marco núni dí ja ra uenda gue ma t'_u. ¹⁴ Nubyá, go dí xi'ah_u gui nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nth_ufi dega hmäte.

Gui 'b_uh_u te rá 'ñentho gatho nú'ah_u guí camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA PEDRO RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi ya gamfri

¹ Núgui drá Simu Pedro, rá 'begogui ra Zidada Jesucristo ne drá apostol de gue'a. Dí op'ahú nú'ahú guí p'e'tshú nú'a ra jamfri xi xá nsunda ngu nú'a dí p'e'tshe nehe, ngue'a Ajuá ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o ma Pøhøtehu øt'e gatho nú'a xá hño ne xa 'racjú nuna ra jamfri dí p'e'tshú. ² Ajuá da jap'a'ihú ndunthi ne da max'ahú pa guí 'buhú te rá 'ñenho ngue'a ri te ri mfádhú de Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

Te mahyoni da 'yøt'a ya gamfri

³ Ajuá co rá maça ts'edi xa 'racjú ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjú gatho nú'a te dí hoñhú pa da za ga 'buhú xá hño ja ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjú ra mfádi pa dá pahú nú'a to'o xa zoncahú po rá nsunda ne po rá ts'edi. ⁴ Nú'a po rá nsunda ne rá ts'edi bi 'racjú gatho nuya japí xa ñatcahú, nú'ú xi ya ñangui, ne xi ri muui ndunthi. Y co nú'ú ya japí'ú faxcahú pa ga 'buhú ngu rá 'mú'á, ne pa ga 'ueguehú de gatho nuya ts'ot'øt'e jaua ja ra ximhai, nú'ú bí ehe de yá ts'onc'at'i ya ja'i. ⁵ Hangué por gue'a 'yøthú ra ts'edi pa guí 'yohú xá hño, hingue hønse guí camfrithohú. Y hingue hønse guí 'yohú xá hño, mahyoni guí patuahú xá hño rá noya Ajuá nehe. ⁶ Y hingue hønse guí patuahú rá noya Ajuá, mahyoni guí nsusehú nehe. Y hingue hønse guí nsusehú, mahyoni guí tsethú nehe gatho nú'a da 'ñehe de gue'ahú. Y hingue hønse guí tsethú nú'a da 'ñehe de gue'ahú, nehe mahyoni guí 'yøtuahú rá paha Ajuá. ⁷ Y hingue hønse guí 'yøtuahú rá paha Ajuá, nehe mahyoni guí mpe'tsua t'equ'eihú 'na ngu ma'na. Y hingue hønse'a, nehe mahyoni guí mádhú 'na ngu ma'na.

⁸ Nu'bú guí 'yøthú gatho nuya ya t'øt'eya con gatho ri múihú, nu'bú há, guí pephú xá hño Ajuá, ne hinda ma 'méditho nú'a xcá pahú de ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Pe nu'bú hingui 'yøthú gatho nuya ya t'øt'eya, nu'bú ja ra uenda gyá godahú, ne otho ri mfenihú, ne ya xcá pumfrihú gue bri sac'a ri ts'oquihú nú'ú nguí øthú ma'met'ò. ¹⁰ Hangué zi cuhú, xi da 'yøthú ra ts'edi pa da hnequi ja ri 'múihú gue xi majuaní bi huahn'ahú Ajuá pa bi pøhø'ihú. Nu'bú guí 'yøthú njabú, nu'bú há, hinhya'mú guí 'ueguehú de gue'a. ¹¹ Nehe nu'bú guí 'yøthú njabú, nu'bú Ajuá co rá ñanga hmáte ma dí 'ra'ahú 'nara hoga tsaya nuni mahets'i, nuni habú ma grá 'buhú pa nzántho co ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihú.

¹² Hangué por gue'a nugui hinga tsaya ga ben'ahú nuya ya t'øt'eya, masque ya guí pahú, ne ya xi xa zedi ri jamfrihú ja rá noya Ajuá nú'a xa t'u't'ahú. ¹³ Hangué mientras dí te, nugui ri 'ñepqui ga nup'a ri mfenihú co ndunthi ra ts'òfo. ¹⁴ Ngue'a dí paði gue 'nitho ma ga tsocua nuna ma ndo'yo, ngu bi xicagui ma Zidadahú ra Jesucristo. ¹⁵ Nehe ma ga ja ga ben'ahú gatho nú'a stá xi'ahú, pa hinhya'mú guí pumfrihú, masque ya gra jo'oua ja ra ximhai.

Hñu de ya apostol bi hyandua rá nsunda ra Zidada Jesucristo

¹⁶ Nú'a dá xi'ahé de rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo, ne de rá yo'ehe, hingue 'nara 'bedetho xa zana ya ja'i. Nuje dá xi'ahé nú'a dá hanthe ngue'a

nucsche co ma hmi ma dahe dá handuahe rá nsunda'a. ¹⁷ Ajuá ra Dada go gue'a bi 'yot'e pa bi hnequi rá nsunda ma zi Hmuhá ra Jesu ne bi 'ñe'tsua rá nsu, ngue'a nú'á bá ñá desde mahets'i ne bi 'ñena: "Nuni go guehni ma hmaça T'á, ne xi dri johya con guehni." ¹⁸ Nuje dá øhe nuya ya noya bá ehe desde mahets'i ngue'a ndí 'buheni co ma zi Hmuhá ra Jesu nuni ja ra maça t'øhø habá bi pata rá 'bai'a.

¹⁹ Hangué dí pahá gue nú'a bi mánja yá 'mehni Ajuá maya'bá go gue'a majuañi. Hangué xá hño hinga pumfrihá nú'a bi mañ'á, ngue'a nú'a bi mañ'á gue'a ri yotc'ahá nuua ja ra ts'oximhai, nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i ja ra 'bexuui. Pe dí tømhá gue ma da nja ra hyats'i nu sta yot'a ma Zidadahá ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. Nú'bá há, gue'bá ma ga pe'tshá maxøgue ra hyats'i'a ja ma corasohá. ²⁰ Mahyoni ga beñhá xá hño gue hingui tsa ga pahá de guecséhá te rí bõnga nú'a bi mánja yá 'mehni Ajuá ne bi 'yofo ja ra Maça T'ofó. ²¹ Ngue'a ni 'na xeni de ra Maça T'ofó himbi 'yofo de rá mfenise 'nara ja'i. Pe nuya maça hoga 'mehni de Ajuá mi hanpa rá ts'edi Ajuá ne mi mañ'á ngu nú'a mi xipa ra Maça Nðahi.

2

Ya hyate xahnate (Juda 4-13)

¹ Maya'bá ja ra hnini de Israel mi 'bái 'raya ja'i mi 'ñet'a 'mehni de Ajuá. Nehe núbya mapaya ma da 'mái 'raya 'ñet'a xahnate madetho de gue'ahá. Nu'á ma da 'ñu't'ahá mant'agui 'raya nt'udi xá nts'o nú'á da za da ts'oc'a ri mfenihá. Nehe ma da gøni ra Zidada nú'a to'o bi du pa da pøhøhma'á. Hangué Ajuá ma da huati 'bestho'á po yá ts'o'befi'á. ² Nduñthi to ma da denba nuyá ts'ot'ot'e ma da 'yot'e. Y po yá ts'oqui nú'á bi cadí'á, ndunthi to'o ma da ñama'ñá de nú'a ra nt'utuete majuañi, y nú'á go gue'a rá hoga noya Ajuá. ³ Nuya 'ñet'a xahnate'á po yá nc'at'a boja ma da 'ñu't'ahá 'raya noya nú'á 'ñena xi majuañi, pe hønse pa da hñan'a ri bojahá. Pe nuyá castigo'á hinda ma da mpont'ui, ngue'a ya maya'bá mi ma Ajuá gue ma da huati'á, y ya ma da zøhø ra pa pa da njabá.

⁴ Ngu nú'á ya ts'o'énxe bi 'yot'a ya ts'oqui maya'bá nehe, Ajuá himbi pumbabi'á, hangué bi mehni pa ja ra nidu ne bi got'a ja ra 'bexuui, y ja bi jot'ini'á asta hinda zøhø nú'a ra pa da t'ot'a ra ts'utbi. ⁵ Ajuá himbi pumbabi nehe nú'á ya ts'oja'i mi 'bái nú'a ra pa'a bi nja ra danga nzøthe. Hangué co nú'a ra nzøthe'a, Ajuá bi huata gatho ya 'yot'ats'oqui gá ja'i mi 'bucua ja ra ximhai. Hønse ra Noé nú'a to'o bi zofo ya ja'i pa xa 'uehma de yá ts'oqui, hønse'a bi ñani Ajuá mahyegui co nú'á má yoto ya ja'i. ⁶ Nehe Ajuá bi huata ra hnini Sodoma ne Gomorra, y hønse ra 'bospi bi gohi. Ajuá bi 'yot'a njabá pa da ntsu nú'á ma'ra ya ts'oja'i bra 'befa. ⁷ Pe Ajuá bi ñani ra Lot nú'a mi 'buhni Sodoma. Nú'á mi 'nara hoja'i, y xi mi tu rá má ngue'a mi handua yá ts'ot'ot'e nuya ts'oja'i mi 'bái de guehni. ⁸ Nú'a ra hoja'i'a mi 'bá madetho de nuya ts'oja'i. Hangué nzanþho xi mri 'ñanga rá mfeni por nú'a mi øde ne mi handi mi øt'a nú'á ya ts'oja'i de guehni. ⁹ Hangué dí paðihá gue Ajuá ja rá ts'edi pa da ñani de gatho ya ts'othogui nú'á to'o ya hoja'i. Nehe ja rá ts'edi pa da 'ueca gatho ya ts'oja'i ne da castiga nú'a ra pa sta 'yot'a ra ts'utbi'a.

¹⁰ Y ma'na ma dra castiga nú'á to'o xi ri 'ñent'i pa da 'yot'a gatho nú'a go da ne, ne ri nø'tuabi gatho nú'á to'o há ra ts'utbi, ne hinte tsutho, xi ya necio. Ne hingui tsu pa da ñama'ñá de nú'á to'o há 'nara danga ts'utbi. ¹¹ Pe nuya

enxe bí 'b_u mahets'i, masque ma'na ja yá ts'edi ne yá nsu que nuya ts'oja'i'í_u, pe hinhya'm_u xa manbabi ja rá thandi Ajuá.

¹² Nuya ts'oja'i'í_u nzantho ñama'ñ_u pe nixi pađi nú'a ma. Ngue'a nu'ú nja ngu ya mbo'ni otho yá mfeni, ne xa 'm_ui hõnse pa dra j_u ne da tho. Nuya ja'i'í_u po yá ts'oquise ma da 'm_uedi pa nzantho. ¹³ Y ma da hñanga yá thaha po yá ts'o'b_ufi ót'e. Hyastho xi ri johya ja yá ts'onc'at'i. 'B_ui con gue'ah_u pe hõnse ri 'be't'a ri tsah_u. Masque 'b_ui ne ri ñuni con gue'ah_u 'ñena xi ya cu, pe hõnse oda ja yá mfeni yá ts'onc'at'i, y ha'ah_u eñ'ah_u gue xá hño nú'a ót'e.

¹⁴ Nzantho oda yá mfeni nú'ú ya ts'oqui ne da 'yót'e co ya 'behña. Hingui tsaya da 'yót'a ya ts'oqui, y hinhya'm_u ts_u yá nc'at'i. Nuya ja'i'í_u cadi nú'ú hingui pađi ua ra hño ót'e ua ra 'ñ_u. Xi ya c't'aboya. Pe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuá. ¹⁵ Nú'ú xa 'uegue de rá 'ñ_u Ajuá, ne xa ñeba rá nts'o'm_ui ra Balaam nú'a mrá t'ú ra Beor. Nura Balaam xi mi nehma da ñahma ra boja co yá ts'o'b_ufi. ¹⁶ Hangué Ajuá bi zui'a po nú'a mi beni da 'yóthma. 'Nara pa Ajuá bi japi bi ñá nurá burru ngu ñá 'nara ja'i, ne bi zofu ra Balaam. Hangué njab_u ra Balaam bri japi bi pumfri nú'a ra ts'omfeni mi beni'a.

¹⁷ Nuya hyate ja'i'í_u nja ngu 'nara pøthe nú'a xa xa. Nehe nja ngu ya guui ri du ra b_unthi. Ya xa t'equé'ú pa da ma da 'm_u ja ra nidu hab_u bí ja 'nara ñanga 'bexuui pa nzantho. ¹⁸ Nú'ú m_unga ya ñanga noya, pe hinte ri muui nú'a mañ'ú. Y co yá ts'ot'ót'e cadi nú'ú ya 'ra'yo gamfri ya xqui 'uegueh_uma de ja ya ts'oqui, cadi pa da 'yót'e ngu nú'a ót'e'ú. ¹⁹ Nehe xipabi gue da za da 'yót'a gatho nú'a go da ne'ú, ngue'a ya hinto ri manda'ú. Pe go guese'ú ya 'be_ugo de ra ts'oqui, hangué hingui mandase'ú, ngue'a 'b_u 'nara ja'i'í da 'b_uedi, go gue'a da 'me_ugo de nú'a to'o da ñapabi. ²⁰ Xi majuaní, 'b_u 'nara ja'i'í xa bađi ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguih_u, ne xa 'uegue de ya ts'oqui, pe 'me_ufa da yopa mengui da 'yót'a ya ts'oqui pa go da ntate ra ts'oqui, nu'b_u nura ja'i'í_u ya ma'na strá nts'o pa gue'a que rá m_udi ante da gamfri. ²¹ Ma'na xá hño hinxa bañuah_u rá 'ñ_u Ajuá, que nú'a bi bađi ne bi yopa menga ma'na'qui ja ra ts'oqui ne bi 'uegue de rá maça noya Ajuá nú'a xqui sipabi. ²² Nura ja'i'í_u bi nja ngu ra tsat'yo ne ra ts'adi h_uma ne t'ena: "Ra tsat'yo bi yopa zi nú'a xqui zogui, y nura ts'adi xmá nt'axih_uma, pe bi yopa nxa ja ra bøhai."

3

Ma Zidadah_u ya ma da zøhø

¹ Ma zi hm_udi cu'ih_u, nuna guehna rá ñoho ra carta dí op'a'ih_u. Nu'a rá m_udi ra carta dá op'ah_u ja guehni dá ben'ah_u nú'a xcá pađih_u, ne dá nup'a ri mfenih_u. Y nepya dí yopa ben'ah_u de gue'a pa njab_u hingui pumfrih_u nú'a xcá pađih_u. ² Dí ben'ah_u nú'a bi m_unga yá maça 'm_uehni Ajuá maya'b_u, nehe dí ben'ah_u nú'a bi m_unga ma Zidadah_u nú'a to'o bi pøhøguih_u. Y nú'a go gue'a bá pencahe n_uje dyá apostolhe pa dá xi'a'ih_u ne nú'a bi mañ'á.

³ Pañ_u gue nuyá ngats'i ya pa ma da 'm_u 'raya 'yøtbuh_u gá ja'i'í nú'ú dya zistema ne di ót'a nú'a go da ne'ú. ⁴ Nu'ú ma da 'ñena: "¿Hab_u ja nú'a bi m_unga ra Jesu gue ma da yopa 'ñehe?" Nu'ú ma da 'ñena gue ya hinda ma da 'ñehe ma Zidadah_u, ngue'a má da 'ñeñ'ú gue desde mi 'b_u ndu ma xitah_u asta mapaya, desde mi thoca ra ximhai guet'atho ngu nzaí. ⁵ Nuya ja'i'í_u ya hinda ma da ne da gamfri gue Ajuá go gue'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai desde maya'b_u, ne hindi gamfri gue hõnse co rá noya Ajuá bi m_u bi nja 'bestho ra ximhai, mi o mbo ja ra dehe, ne ja bi bøhøni. ⁶ Nep_u nura ximhai'a 'nara pa bi go'ma ra dehe ne bi nhuati'a. ⁷ Pe nubyá nura ximhai ne mahets'i ja mapaya, Ajuá xa

'ye'mbabi da tsøgue. Y de da zø ra ora da nzø, Ajuá ri su hmáha, y nú'a ra pa'a da nja ra nsuca uenda ne dra huata gatho ya ts'o'mái gá ja'i.

⁸ Pe nu'ahú, ma zi hmádi cu'ihú, oxqui pumfrihú gue pa ma Zidadahú, nu'a 'na pa gue'a ngu 'na 'mo njeja, ha nu'a 'na 'mo njeja pa gue'a ngu 'na patho.

⁹ Ra Zidada hinxa pumfri da 'yøt'a nú'a xa ñatcahú gue ma da yopa 'ñehe, ngu mąnga 'ra gue ya xa pumfri. Hina, hinxa pumfri. Pe nu'á pescahú ra pacencia, ne hingui ne'a gue ni 'nara ja'i hinda 'medi. Nú'á ne gue gatho da ñobri.

¹⁰ Pe dí pahú gue nura Zidada ma da yopa 'ñehe, y sta damfri ya ja'i ma da zø ra pa de rá yo'ehe ngu ra ora tsøhø 'nara be. Nu'bú mahets'i ne gatho nú'u te bi jani ma da nhuati co ra tsibi asta dri ñani. Nehe nuna ximhai ma da zat'i con gatho nú'u te jaua.

¹¹ Hangué nu'ahú, mahyoni gui 'yohú xá hño ne gui pəpabihú Ajuá, ngue'a gatho nú'a jaua ja ra ximhai ne mahets'i ma da nhuati gatho. ¹² Hangué xi da ndø'mhú, ne gui dąma mpəfihú ja rá 'befi Ajuá pa 'nihi dua yopa pengui ma Zidadahú. Y nú'a ra pa'a gue'bu ma da zat'a mahets'i ne da nhuati, nehe gue'bu ma da zat'a gatho nú'u te jaua. ¹³ Pe Ajuá xa mą gue ma da yopa hyoca mahets'i ne ra ximhai ma'ra'yo nú'a habú ma da nja hønse ra hño, ne hinhya'mú ma da nja ra ts'oqui. Hangué nu'á dí tø'mhú gue ma da njabu.

¹⁴ Hangué ma zi hmádi cu'ihú, de gui tø'mhú da zø ra ora da yopa 'ñehe ra Zidada, 'yøthú ra ts'edi pa strá nt'axi'ihú pa hinto da ñap'ahú nu sta 'yøt'a ra nsuca uenda ra Zidada, pa njabu gui 'buhú xá hño ja rá thandi'a. ¹⁵ Pahú gue ma Zidadahú pescahú ndunthi ra pacencia, hangué hinxa 'ñeetho ngue'a tø'mi gue da mpøhø ndunthi ya ja'i. Nehe ma zi cuhú ra Pablo co nura mfadi xa umbabi Ajuá, ya xa 'yop'ahú de rá yo'ehe ma Zidadahú, ngu núna dí op'ahú nehe. ¹⁶ Y ja nú'a ra carta bi 'yop'a'ihú'a, ne gatho nú'u ma'ra ya carta xa 'yofo'a, mahyegui nú'a mą. Y 'raya xeni de nuya t'ofu'xi xá hñei pa da zo rá mfeni 'na. Hangué nú'u hingui patua rá noya Ajuá ne nú'u ri yohna yá mfeni, 'na'ño ra mfeni beni'u de nú'a mąnga yá t'ofu ra cu Pablo, nehe de nú'a mąnga nú'u ma'ra ya xeni de ra Mąca T'ofu. Hangué nu'á pə'tsi te da 'medi.

¹⁷ Ma zi hmádi cu'ihú, ya gá pahú nú'a stá xi'ahú te ma da nja. Hangué nsuhú pa hinda ca'ahú nú'u ya ts'oja'i, ngue'a nu'bu da ca'ahú, ma gui 'ueguehú de ri jamfrihú. ¹⁸ 'Yøthú ra ts'edi pa ma'na gui padihú ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihú, ne pa gui pə'tshu ma'na ndunthi rá hmate ja ri corasohú. ¡Nu'á rí 'ñepi ga nsundahú nubya ne pa nzantho! Njabú gue'a.

RÁ MŪDI RA XUUA RA MŪDI CARTA NŪ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSĀNJUA

Ya noya dega te

¹ Ma ga xi'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o go gues_ε rá Noya Aju_a ne ri unga ra 'ra'yo te. Nú'á ya mi 'bui desde rá mudi, y go guet'a dá hanthe ne dá ødehe nú'a te bi ma, dá nhyandahihe con gue'a ne dá thanihe'a. ² Nú'á mbi 'buhui Aju_a ra Dada, nepu bá e bi nja'iu_a ja ra ximhai ne bi za to bi hyandi. Y go guecs_εhe dá hanthe, ne nubyá dí damajuanihe de gue'a nú'a to'o nzantho ja rá te. ³ Nú'á dá hanthe, ne nú'a dá øtuahe rá noya, go gue'a dí xi'ahe, pa nu'ah_u nehe gui padih_u'a ngu nuje dá pahe'a, ne pa njabu ga 'buh_u mahy_εgui co 'nada ra mfeni co Aju_a ma Dadah_u ne ra zi Hmu Jesucristo rá T'u. ⁴ Hangue dí op'a'ih_u nuya noyaya pa xi ga johyah_u mahy_εgui.

Aju_a go gue'a ra ñot'i

⁵ Nuje dí xi'ahe nú'a bi xicie ma Zidadah_u ra Jesucristo, gue Aju_a xá nt'axi nja ngu 'nara hyats'i ri yot'i, ne hab_u 'bui'a otho ra 'bexuui. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'nada ra mfenih_u co Aju_a, pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra 'bexuui ne dí øth_u ya ts'oqui, nu'bú 'nadyá c'uambah_u ngue'a hindí øth_u nú'a xá hño. ⁷ Pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra hyats'i ngu nja'a 'bui ja ra hyats'i, nu'bú dí pe'tsh_u 'nada ra mfeni, y co rá ji ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'u Aju_a xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u.

⁸ 'B_u dí eñh_u gue hindyá 'yøt'ats'oquih_u, dí nhyat'as_εh_u ne hinxa yut'a ja ma mfenih_u nú'a majuani. ⁹ 'B_u ga daph_u ma ts'oquih_u Aju_a, nu'á da pungaguih_u, ne da xugaguih_u gatho ma ts'oquih_u, ngue'a nu'á øt'e gatho nú'a xá hño ne øt'e gatho nú'a ma. ¹⁰ 'B_u dí eñh_u gue hinstá øth_u ya ts'oqui, nu'bú ja ra uenda dí ec'uambah_u Aju_a, y rá noya'a hinxa yut'a ja ma mfenih_u.

2

Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a ñangaguih_u

¹ Ma zi bats'i'ih_u, dí op'a'ih_u nuya ya noya pa hingui 'yøth_u ni 'nara ts'oqui. Pe 'b_u 'na de guecj_u ga øth_u 'nara ts'oqui, ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da ñangaguih_u ja rá thandi Aju_a ra Dada, ngue'a nu'á hinte ma ts'oqui tu. ² Nu'á bi unse rá te ngu 'nara hñá'ti pa bi gutca ma ts'oquih_u; y hingue hønseguih_u, nehe gatho ya já'i de ra ximhai bi gu'tua yá ts'oqui.

³ 'B_u dí øteh_u nú'a ri manda Aju_a, nu'bú h_a, majuani stá pah_u'a. ⁴ Nu'a tó'o ena gue padí Aju_a, pe hønse mantho, ne hingui øt'e nú'a ri manda Aju_a, nu'bú nú'á go gue'a 'nara c'uamba, ne hingui padí nú'a majuani. ⁵ Pe 'b_u núj_u dí øteh_u nú'a m_anga Aju_a, nu'bú xi majuani dí madih_u'a, ne njabu dí padih_u gue dí 'buh_u xá hño con gue'a. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'buh_u co ra Zidada Jesucristo, nu'bú rí 'ñepcah_u ga tembah_u rá 'm_i.

Ra 'ra'yo hmanda

⁷ Ma zi cu'ih_u, nura hmanda dí op'a'ih_u hinga 'nara 'ra'yo hmanda. Gue'a 'nara ndaxjua hmanda nú'a xcá padih_u desde ra mudi gá camfrih_u, gue gui mádh_u 'na ngu ma'na. ⁸ Go guet'atho rá hmanda Aju_a dí yopa xi'ah_u, pe nubyá gue'a ngu 'nara 'ra'yo hmanda, ngue'a rá hm_ate ra Zidada Jesu himi

fadi ma'met'o, ne nixi ri hmateh_u himi fadi. Nubyá dí padi gue guí mádi_h 'na ngu ma'na ngu bi macagui_h ra Zidada Jesu, ngue'a nu'á ya 'yo ri yot'a ri mfenih_u ne ya hingui 'b_uh_u ja ra 'bexuui.

⁹ Nu'á tó'o ena gue 'b_ui ja ra ñot'i pe utsa rá cu, gue'a 'b_uta ja ra 'bexuui. ¹⁰ Nu'á tó'o mađi rá cu 'b_ui ja rá ñot'i Ajuá, ne ni 'nara t'ot'e hinda z_u rá ts'edi pa da 'ueque de rá 'ñu Ajuá. ¹¹ Pe nu'á tó'o utsa rá cu, gue'a 'b_ui ja ra 'bexuui. Nú'á 'yo ja ra 'bexuui ne hingui padi hab_u 'yo ngue'a ra 'bexuui xa pu'tua rá mfeni.

¹² Nu'ah_u batsih_u, dí op'a'ih_u pa ga ben'a'ih_u gue Ajuá ya xa pun'ah_u ri ts'oquih_u. Xa pun'ah_u ri ts'oquih_u ngue'a xcá camfri_h ra Zidada Jesucristo.

¹³ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá padi_h nú'a 'b_ui nzantho. Nu'ah_u batsa'ñoh_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá ntateh_u de ra ts'ondahi.

Nu'ah_u batsih_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá padi_h ra Dada. ¹⁴ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho ya xcá padi_h nú'a 'b_ui nzantho. Nu'ah_u batsa'ñoh_u, dí op'a'ih_u nguetho ja ri ts'edih_u ne guí padi_h xá hño rá noya Ajuá, ne xcá ntateh_u de ra ts'ondahi.

¹⁵ Oxqui mađih_u ya t'ot'e nú'u ja ja ra ximhai, nixi gui ne gui 'yoth_u ngu nú'a ot'a ya ts'oja'i. Ngue'a nu'á tó'o ri mađi nú'a ja ja ra ximhai, nu'á hingui mađi Ajuá ra Dada. ¹⁶ Oxqui mađih_u ya t'ot'e de ra ximhai, ngue'a gatho nú'a ja ja ra ximhai, ngu gatho ya ts'onc'at'i nú'a benga ya ja'i ne nú'a handi, ne ra nt'ets'i, gatho_u go gue'u yá hmanda ra ts'oximhai, hingo gue'a rá hmanda Ajuá. ¹⁷ Ra ximhai ma da uadi da thogui, nehe yá ts'onc'at'i ya meximhai. Pe nu'á tó'o ot'uabi rá paha Ajuá gue'a ma da 'm_ui pa nzantho.

Nú'a majuani ne nú'a go ra nc'uamba

¹⁸ Ma zi batsi'ih_u, ya xa zoh_u ra ora de yá ngats'i ya pa. Y ngu nú'a xa si'ah_u gue ma da 'ñehe 'na to'o ma da ncontraui ra Zidada Jesucristo, hange nubyá dí hanth_u gue ya 'b_ui ndunthi de gue'u. Hange por gue'a dí pah_u gue ya xa zoh_u ra ora de yá ngats'i ya pa. ¹⁹ Nú'á go gue'u xa 'uegue de guec_u ngue'a himbi gamfri xi majuani ngu stá camfri_h. 'B_u nú'u xqui gamfrihma xi majuani ngui_u, nu'bú hinxa 'uehma' de guec_u. Nú'á bi 'uegue, y por gue'a stá pah_u gue majuani hinga gamfri ngu nú'u dyá gamfri_h.

²⁰ Pe nu'ah_u xa t'a'ah_u rá M_uca N_uđi Ajuá ngu xa t'acje nehe, hange guí pah_u gatho nú'a majuani. ²¹ Dí op'a'ih_u, hingue dí ena gue hingui padi_h nú'a majuani. Xi majuani guí padi_h xá hño. Ne guí padi_h gue ni 'nara nc'uamba hingui m_unga majuani. ²² ¿To'o ra c'uamba? ¿Ha gue hingue nú'a to'o m_u gue ma zi Hmu_h ra Jesu hingo ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá? Nu'á tó'o ri ncontraui ra zi Hmu Jesucristo go gue'a m_u gue Ajuá hingo rá Dada ra zi Hmu Jesucristo, ne m_u gue nu'á hingo rá T'_u Ajuá. ²³ Nu'á tó'o m_u gue ma zi Hmu_h ra Jesu hingo rá T'_u Ajuá, nu'á nehe hingui camfri nú'a bi m_unga ra zi Hmu Jesu de rá Dada. Ha nu'á tó'o damajuani gue ra zi Hmu Jesu go rá T'_u Ajuá, nu'á h_u, go gue'a xa batuabi rá Dada.

²⁴ Hange nu'ah_u dá 'yoda ri mfenih_u xá hño de nú'a xcá padi_h desde rá m_uđi. 'B_u da 'yoda ri mfenih_u xá hño, nu'bú ma guí 'b_uh_u xá hño co ra T'_u ne co ra Dada. ²⁵ Y ma zi Hmu_h ra Jesucristo go gue'a xa ñatcagui_h da 'rac_u ra te pa nzantho.

²⁶ Dí op'a'ih_u ngue'a dí ne ga xi'ah_u te ot'e nú'u to'o ne da hya'a'ih_u. ²⁷ Pe nu'ah_u xcá hanh_u ra M_uca N_uđi nú'a xa 'ra'ah_u ra Zidada Jesucristo, ne nu'á 'b_ui con gue'ah_u, y hingue mahyoni ma'na to da 'ñu't'a'ih_u nú'a majuani, ngue'a nura M_uca N_uđi go gue'a u't'a'ih_u. Go gue'a m_unga majuani, hingui

manga ra nc'uamba. Hangué 'buhú xá hño co ma Zidadahú ngu nú'á u't'a'ihú ra Maca Ndahí.

²⁸ Hangué nubyá ma zi cu'ihú, 'buhú xá hño co ma Zidadahú pa nu stí 'ñehe xi da 'ñesca ma nsuhú dí gathohú ne hinga 'b'e ma tsahú. ²⁹ Dí pahú gue nu'á øt'e nú'á xá hño, hangué nehe dí pahú gue gatho nú'ú to'o yá meti'á øt'e xá hño nehe.

3

Núju dyá gamfrihú yá batsiguihú Ajuá

¹ Benihú gue Ajuá xa madiguihú ndunthi, ne xa hñubgaguihú yá batsiguihú'a. Y majuani go guecjé yá batsiguihú'a. Y nu'ú tó'o hinxa gamfri Ajuá, hingui camfri'ú gue yá batsiguihú Ajuá ngue'a nu'ú hinxa badi Ajuá ma Dadahú. ² Ma zi hmadi cu'ihú, nubyá ya yá batsiguihú Ajuá. Hønsé nu'á hinxa sicaguihú, nú'á tengu ma ga 'buhú 'mefa. Pe nu'á dí padihú gue nu stí 'ñehe ma zi Hmuhú ra Jesucristo ma ga 'buhú ngu rá 'múi'a, ngue'a ma ga handuabihú rá 'múi. ³ Hangué núju dí tømhué gue ma ga 'buhú ngu rá 'múi ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ma ga øthu ra ts'edi pa ga 'buhú xá nt'axi ngu ra zi Hmu Jesu 'búi xá nt'axi.

⁴ 'Bú dí øthu ya ts'oqui, ya hindí ø'tuahú rá hmanda Ajuá, ngue'a nu'á tó'o øt'a ya ts'oqui, hingui ø'tua yá hmanda Ajuá. ⁵ Guí padihú gue ma Zidadahú ra Jesu bá e bi nja'íua ja ra ximhai pa bi putca gatho ma ts'oquihú. Nu'á hinte ma ts'oqui tu. ⁶ Nu'á tó'o 'búi xá hño co ma Zidadahú ra Jesucristo, hingui øt'a ya ts'oqui. Ha nu'á tó'o xi øt'a ya ts'oqui hinxa badi to'o gue'a ra Zidada Jesucristo nixi hinxa gamfri'a. ⁷ Ma zi batsi'ihú, oxqui hophú to'o da hya'ahú. Ngue'a nu'á tó'o øt'e xá hño go gue'a xá nt'axi rá coraso ngu rá nt'axi ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ⁸ Nu'á tó'o xi øt'a ya ts'oqui, ya go rá meti ra ts'ondahi. Ngue'a ra ts'ondahi go gue'a bi futa ra ts'oqui desde maya'bú, ne ri siguítho øt'e. Hangué ringue'a bá e rá T'ú Ajuá bi nja'íua pa bi huatua yá 'befi ra ts'ondahi.

⁹ Nu'á tó'o xa yopa 'múi ma'ra'yo ya hingui øt'a ya ts'oqui ngue'a nurá 'múi'a ya ngu rá 'múi Ajuá, ne ya hingui tsa da siguí da 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a ya xa yopa 'múi de Ajuá. ¹⁰ Hangué njaua da za ga padihú ndañ'ú yá batsi Ajuá ne ndañ'ú yá batsi ra ts'ondahi, ngue'a nu'á tó'o xi hingui øt'e xá hño ne nixi hingui madi yá cu, nú'á hingo rá batsi Ajuá.

Ga mádiuhú 'na ngu ma'na

¹¹ Nguetho guehna rá hmanda Ajuá stá ødehú desde rá mudi nu ndá camfrihú, gue ga mádiuhú 'na ngu ma'na. ¹² Hinga øthu ngu bi 'yøt'a ra Caí nú'á mrá batsi ra ts'ondahi. Nu'á bi hyo rá cu. ¿Y pa te bi hyo'a? Ngue'a nurá cu mi øt'a xá hño, ha nura Caí mi øt'a nú'á xá nts'o.

¹³ Ma zi cu'ihú, oxqui 'yøhu 'bú ya meximhai da utsa'ihú. ¹⁴ Nujú stá yopa 'buhú ne ya hindí njahú ngu ma'met'o stí 'medihú. Ne dí padihú gue ya stá yopa 'buhú ngue'a dí mádiuhú ma cuhú. Ngue'a nu'á tó'o hingui má rá cu, nu'á xa 'meditho. ¹⁵ Nu'á tó'o utsa rá cu, ja ra uenda bi hyo, ne dí pahú gue 'nara hyete hinxa yopa 'múitho ne hingui pe'tsta ra te pa nzantho. ¹⁶ Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutcahú nda'a ra hmáte majuani ngue'a nu'á bi du por guecjé. Nehe nújú dí 'ñepi ga tuhú po rá ngue ma cuhú. ¹⁷ Nu'á tó'o tsapabi ne hingui faxa rá cu nú'á 'bepabi, nú'á otho rá hmáte ne nixi hingui madi Ajuá. ¹⁸ Ma zi cu'ihú, hingui ho ga mádiuhú hønsé dega netho. Nujú mahyoni ga mádiuhú con gatho ma mfenihú ne ga mfaxhú.

Hinga ntsuhꞰ ga jonihꞰ ja AjuꞰ pa ga aphꞰ te ga aphꞰ

¹⁹ Ne 'bꞰ majuaꞰi ja ma hmatehꞰ, njabꞰ ga pahꞰ gue majuaꞰi drí ðenihꞰ nú'a majuaꞰi, y ga pahꞰ nehe gue dí 'bꞰhꞰ xá hño ja rá thandi AjuꞰ. ²⁰ Pe 'bꞰ ga tu ma muihꞰ gue hindí 'bꞰhꞰ xá hño ja rá thandi AjuꞰ, nu'bꞰ AjuꞰ da hñubga ma muihꞰ ngue'a nu'á paði gatho, ne patca ma mfenihꞰ. ²¹ Ma zi hmáði cu'ihꞰ, 'bꞰ dí beñhꞰ ja ma corasohꞰ gue dí 'bꞰhꞰ xá hño ja rá thandi AjuꞰ, nu'bꞰ hinga ma ga ntsuhꞰ ga jonihꞰ ja gue'a ne ga aphꞰ te ga aphꞰ. ²² Ne nu'araza ma t'adi ga aphꞰ'a, nu'á da 'racꞰ nguetho dí øthꞰ nú'a dí manda'a, ne dí øthꞰ ya t'øt'e ngu di ho'a. ²³ Ne nu'á bi manda ga camfribihꞰ ra zi Hmu Jesucristo rá T'hꞰ, ne ga máðihꞰ 'na ngu ma'na ngu xqui manda nehe ma zi HmuhꞰ ra Jesucristo. ²⁴ Y nu'á tó'o ø'tuabi yá hmanda AjuꞰ, nu'á 'bꞰi xá hño co AjuꞰ, ne AjuꞰ 'bꞰi con gue'a. AjuꞰ bi 'racꞰ ra MꞰca NðaꞰi nú'a utcaguihꞰ gue AjuꞰ 'bꞰi con guecꞰ.

4

Rá MꞰca NðaꞰi AjuꞰ ne ra ndaꞰi nú'a rá ncontra ma zi HmuhꞰ ra Jesucristo

¹ Ma zi hmáði cu'ihꞰ, oxqui camfrihꞰ gatho nú'a da si'ahꞰ. PaðihꞰ xá hño ua go gue'a xi majuaꞰi xa mꞰ AjuꞰ, pa go gue'a gui camfrihꞰ. Ngue'a ndunthi ya hyate baði 'yo ja ra ximhai, nu'ú 'yobꞰ mꞰ gue ñꞰ co rá ts'edi ra MꞰca NðaꞰi, pe nuya noya mañ'hꞰ hingo mahyꞰgui ngu nú'a mꞰ AjuꞰ. ² Ma ga xi'ahꞰ hanja da za gui paðihꞰ nú'a to'o ñꞰ co rá ts'edi ra MꞰca NðaꞰi. Nuto mꞰ gue ma zi HmuhꞰ ra Jesucristo rá T'hꞰ AjuꞰ bi 'ñe bi nja'i, nú'ú go gue'hꞰ hampa rá ts'edi ra MꞰca NðaꞰi. ³ Pe nu to'o mꞰ gue ma zi HmuhꞰ ra Jesucristo hingo rá T'hꞰ AjuꞰ bi 'ñe bi nja'ia ja ra ximhai, nú'ú hingui hampa rá ts'edi ra MꞰca NðaꞰi. Nú'ú hampa rá ts'edi nú'a to'o ma da 'ñehe da ncontraui ra zi Hmu Jesucristo. Ya xcá 'yødehꞰ ma da 'ñehe ja ra ximhai nú'a ra ncontra'a, y ya 'yo rí mpefi nú'u to'o hampa rá ts'edi'a.

⁴ Ma zi cu'ihꞰ, yá batsiguihꞰ AjuꞰ, ne ya stá ntatehꞰ de ya hyate ja'i, ngue'a AjuꞰ to'o 'bꞰi con guecꞰ ma'na ja rá ts'edi'a que nurá ncontra'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai. ⁵ Nuya hyate ja'i pꞰpabi nú'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai, hangue mꞰ de nú'a ja ja ra ximhai, ne ya ts'o'mui ja'i de ra ximhai øde nú'a te mañ'hꞰ. ⁶ Pe nujú yá batsiguihꞰ AjuꞰ, y gatho nú'u to'o paði'a, nu'ú øtcaguihꞰ nú'a dí mañ'hꞰ. Ha nu'u tó'o hinyá batsi AjuꞰ, hingui ne da 'yøtcaguihꞰ. Hangue ringue'a tsa ga pahꞰ to'o mꞰnga nú'a majuaꞰi, ne to'o mꞰnga nú'a hinga majuaꞰi.

AjuꞰ xi ra mate

⁷ Ma zi hmáði cu'ihꞰ, ga máðihꞰ 'na ngu ma'na, ngue'a AjuꞰ ri mꞰcaguihꞰ. Nu'a tó'o máði rá miqu'eui, go gue'a ya rá batsi AjuꞰ, ne nu'á paði xá hño AjuꞰ. ⁸ Nu'a tó'o utsa rá miqu'eui, nu'á hingui paði AjuꞰ, ngue'a rá 'mui AjuꞰ xi ra mate nzantho. ⁹ AjuꞰ bi 'ñutcaguihꞰ gue xi majuaꞰi nu'á maðiguihꞰ ngue'a bá pꞰhna rá 'ra T'hꞰ ja ra ximhai pa da 'racꞰ ra 'ra'yo te. ¹⁰ Ma ga xi'ahꞰ nda'a ra hmate majuaꞰi: NujꞰ hinstí maðihꞰ AjuꞰ, pe nu'á xi maðiguihꞰ, hangue bá pꞰcahꞰ rá T'hꞰ nú'a bi unga rá te pa bi gutca ma ts'oquihꞰ.

¹¹ Ma zi hmáði cu'ihꞰ, AjuꞰ xi bi maðiguihꞰ asta habꞰ bi za. Hangue nujú dí 'ñꞰcaguihꞰ ga máðihꞰ 'na ngu ma'na. ¹² Ni 'nara ja'i hinhya'mꞰ xa hyanda AjuꞰ. Pe 'bꞰ ga máðihꞰ 'na ngu ma'na, nu'bꞰ hꞰ, AjuꞰ 'bꞰi con guecꞰ, y njabꞰ ma'na ga pahꞰ tengu rá hmate'a. ¹³ NujꞰ dí pahꞰ gue dí 'bꞰhꞰ co AjuꞰ ne AjuꞰ 'bꞰi con guecꞰ nguetho nu'á xa 'racꞰ rá MꞰca NðaꞰi. ¹⁴ Nuje stá hanthe rá

T'ḥ Ajuḗ bá pēhna Ajuḗ ra Dada pa da pøhø ya meximhai, ne dí damajuḗnihe njabu. ¹⁵ 'Bḥ 'na to'o da damajuḗni gue ma zi Hmuhḥ ra Jesu go gue'a rá T'ḥ Ajuḗ, Ajuḗ 'bḥi con gue'a ne nu'á 'bḥi co Ajuḗ.

¹⁶ Ya dí pāhḥ gue ri maçjḥ Ajuḗ, ne gue'a dí camfrihḥ ngue'a nu'á 'bḥi con guecḥ. Nurá 'mḥi Ajuḗ xi ra mate nzantho, y nu'a tó'o maḗi rá miqu'eiu, go gue'a 'bḥi co Ajuḗ ne Ajuḗ 'bḥi con gue'a. ¹⁷ Dí maḗihḥ Ajuḗ ne dí maḗihḥ ma miqu'eihḥ, hangue hinga ntsuhḥ nu'á ra pa'a de ra nsuca uenda, ngue'a nuna 'mḥihḥua ja ra ximhai gue'a ngu rá 'mḥi ma zi Hmuhḥ ra Jesu. ¹⁸ 'Bḥ dí maḗihḥ Ajuḗ con gatho ma mḥihḥ, hinga ntsuhḥ nu'á da 'yøtcah'a. Ngue'a nura ntsu go gue'a rá 'ñoui ra castigo, y nu'a tó'o tsu ra nsuca uenda, tsu ngue'a hinxa maḗi Ajuḗ.

¹⁹ Ajuḗ go rá maḗi bi maḗiguihḥ, hangue nujá go dí maḗihḥbya'a. ²⁰ Nu'a tó'o ena gue ri maḗi Ajuḗ, pe nu'á ũtsa rá cu, nu'á go 'nara c'uamba. Ngue'a 'bḥ 'na ũtsa rá cu nu'á xa nhyandahmiui, nu'bú çhanja da za da maḗi Ajuḗ nu'a hinxa hyandi? ²¹ Nuna go guehna ra hmanda xa xicjḥ Ajuḗ ga øthḥ: Nu'a tó'o maḗi Ajuḗ, mahyoni nehe da maḗi rá cu.

5

Stá ntātehḥ de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuhḥ ra Jesu go gue'a ra Cristo nu'á bá pēhna Ajuḗ, nu'á go gue'a rá baḗsi Ajuḗ. Y nu'a tó'o ri maḗi Ajuḗ ra Dada, go gue'a da maḗi nu'ḥ to'o yá baḗsi Ajuḗ nehe. ² 'Bḥ majauḗni dí maḗihḥ Ajuḗ, ne 'bḥ dí ø'tuahḥ yá hmanda'a, nu'bú dí paḗihḥ gue dí maḗuahḥ gue dí baḗsi Ajuḗ. ³ Ngue'a 'bḥ dí ø'tuahḥ yá hmanda Ajuḗ, nu'bú xi majauḗni dí maḗihḥ'a, ne nuyá hmanda Ajuḗ hingui hei ga øt'eḥ. ⁴ Ngue'a nu'a tó'o rá baḗsi Ajuḗ xa ḗpa gatho ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. Nujá stá ntātehḥ de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai ngue'a dí camfrihḥ Ajuḗ. ⁵ çTo'o xa ḗpa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai? Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuhḥ ra Jesu go gue'a rá T'ḥ Ajuḗ, go gue'a xa ḗpa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai.

Nú'ḥ to'o damajuḗni de rá T'ḥ Ajuḗ

⁶ Ra Zidada Jesucristo bá eheua ja ra ximhai, bi nxistehe ne bi na'ma rá ji bi du. Hingue hønse bi nxistehe, pe nehe bi du'a. Ha nura Maça Ndāhi xicjḥ de gue'a ne nu'á mānga majauḗni. ⁷ Nuni mahets'i 'bḥi hñu nu'ḥ to'o 'nat'a mā gue ma zi Hmuhḥ ra Jesucristo go rá T'ḥ Ajuḗ. 'Na go ra Dada, ma'na go gue'a nu'á to'o xa thu'mbabi gue go gue'a ra Noya, ha nu ma'na go rá Maça Ndāhi Ajuḗ. Gatho'ḥ 'nat'a mā. ⁸ Nehe nuua ja ra ximhai rá Maça Ndāhi Ajuḗ utcaguihḥ gue ma zi Hmuhḥ ra Jesucristo go gue'a rá T'ḥ Ajuḗ. Y nu mi nxistehe'a, Ajuḗ bi mā gue go rá T'ḥ'a. Ne dí mañḥ gue go gue'a rá T'ḥ Ajuḗ, ngue'a bi na'ma rá ji ne bi du po rá guecḥ. Gatho dí mañḥ mahyegui gue ma zi Hmuhḥ ra Jesucristo go gue'a rá T'ḥ Ajuḗ. ⁹ 'Bḥ ga camfrihḥ nu'á damajuḗni ya ja'i, ma'na mathoni ndunthi ga camfrihḥ nu'á mānga Ajuḗ ra Dada, ngue'a nu'á go gues'e'a mā gue ma zi Hmuhḥ ra Jesu go gue'a rá T'ḥ'a. ¹⁰ Nuto camfri bi rá T'ḥ Ajuḗ, nu'á ya xa baḗi ja rá coraso nu'á majauḗni. Pe nu'a tó'o hingui camfri Ajuḗ, ja ra uenda ec'uamba'a, ngue'a hinxa gamfri nu'á bi mañ'a de rá T'ḥ. ¹¹ Ne nuna guehna nu'á xa xicaguihḥ Ajuḗ, gue bi 'racjḥ 'nara 'ra'yo te nu'á da nja pa nzantho. Dí pe'tshḥ nura 'ra'yo te'a ngue'a rá T'ḥ Ajuḗ 'bḥi ja ma corasohḥ. ¹² Nu'a tó'o 'bḥi co rá T'ḥ Ajuḗ, pe'tsa ra 'ra'yo te; pe nu'a tó'o hingui 'bḥi co rá T'ḥ Ajuḗ, hingui pe'tsa ra 'ra'yo te.

Ya ngaxa noya dega ts'ofa

¹³ Dí op'a'ih_u pa da za gui padih_u gue guí pɛ'tsh_u ra te pa nzantho nguetho guí camfrih_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Ajuá.

¹⁴ Y nú_u dyá gamfrih_u da za ga aph_u Ajuá nú'a ga ne ga aph_u, y nu'b_u gue'a rá paha'a, nu'bú da 'yøde ma nt'adih_u. ¹⁵ Y 'b_u øde ma nt'adih_u, nu'bú da 'racaguih_u nú'a dí aph_u.

¹⁶ B_u gui pah_u gue 'nara cu xa 'yøt'a 'nara ts'oqui, ne 'b_u nú'a ra ts'oqui'a hinda japi da 'mɛdi pa nzantho, da za gui 'yapabih_u Ajuá por gue'a, y Ajuá da japi da ñobri. Ja 'nara ts'oqui nú'a japi da 'mɛdi pa nzantho nú'a to'o øt'e'a. Nú'a hindí xi'ah_u gue gui 'yaph_u Ajuá por gue'a. ¹⁷ Cada ra 'mi'qui 'nara ja'i øt'e nú'a hingo rá paha Ajuá, nu'á øt'a 'nara ts'oqui. Pe hinga gatho ya ts'oqui japi da 'mɛdi pa nzantho nú'a to'o øt'e.

¹⁸ Dí padih_u gue nu'a tó'o rá bātsi Ajuá, hingui sigui øt'a ya ts'oqui, ngue'a rá T'_u Ajuá su'a pa hinte da za da 'yø'tuabi ra ts'ondāhi.

¹⁹ Ne dí padih_u gue nu_u yá mɛtiguih_u Ajuá, ha nuya ts'oja'i ja ra ximhai o ja rá 'yɛ ra ts'ondāhi.

²⁰ Ne dí padih_u gue rá T'_u Ajuá xa 'ñeheua ja ra ximhai. Y nu'á bi 'ñutcaguih_u pa ga padih_u to'o gue'a Ajuá majuani. Dí 'b_uh_u co Ajuá nú'a majuani ngue'a dí 'b_uh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nurá T'_u a. Nú'a gue'a Ajuá majuani ne 'racaguih_u ra te pa nzantho. ²¹ Ma zi bātsi'ih_u, oxqui ma gui camfrih_u ni 'nara c'oi nú'u t'embi gue go gue'u Ajuá, nixi gui xøcambeni'uh_u. Hønsɛ Ajuá bí 'b_ui mahets'i go gue'a gui xøcambeni'uh_u. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA XUUA RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAÑJUA

Nú'a majuani ne ra hmate

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i co ri batsi nú'i ma zi nju'i, xa huahn'ah_u Ajuá. Dí mađi'ih_u ngue'a nujá mahye'gui dí teñh_u nú'a majuani. Ne hingue hønse'gui dí ma'ah_u, nehe gatho nú'u to'o xa bađi nú'a majuani ri mađi'ih_u, ngue'a nu'ahé guí pađih_u nú'a majuani. ² Nu'ahé dí mađi'ih_u ngue'a gathoguih_u dí pađih_u nú'a majuani ne hinhya'm_u ma ga pumfrih_u'a. ³ Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'_u, ma da jap'a'ih_u ne da me'ts'ah_u ra ntheate, ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñenth_u ngue'a guí camfrih_u nú'a majuani ne grí mađih_u Ajuá.

⁴ Dá johya ndunthi nú'a ra ora dá nth'e'be 'ra de nuri batsi nú'u 'yo xá hño ngu nú'a bi xicaguih_u Ajuá ra Dada gue ga 'yoh_u. ⁵ Nubyá ma zi nju'i, xi dí ne ga xi'a'i gue pe'tsi ga máđih_u 'na ngu 'na. Dí op'a'ih_u nuna ra ndaxjua hmada nú'a stá ødeh_u desde ra mađi ndá camfrih_u. ⁶ Ne çhanja da za ga máđih_u 'na ngu 'na? Ga øth_u gatho nú'a xicj_u Ajuá ga øth_u, nu'bú njab_u da za ga máđih_u 'na ngu 'na. Ne go gue'a bi sicj_u desde ra mađi ndá camfrih_u gue nzantho ga máđih_u 'na ngu 'na.

Ya hyate

⁷ Guehna dí xi'ah_u ngue'a ndunthi ya hyate 'yo'u haburaza ja ra ximhai. Nu'ú ma gue himbi nja'i ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'meñni Ajuá. Pe nu'u tó'o ma njab_u gue'u ya hyate ne yá ncontra ra Zidada Jesu. ⁸ Nsuseh_u pa hinto da hya'a'ih_u, pa hingui 'beth_u nú'a ra 'befi xcá 'yøth_u, pa njab_u guí hañh_u ra thaħa nú'a ne da 'ra'ah_u Ajuá.

⁹ Nu'a tó'o hingui øte nú'a manga Ajuá, nu'á hingui camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne nu'á hingui pađi Ajuá. Pe nu'a tó'o camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'á pađi ra Dada ne ra T'_u. ¹⁰ Nu'b_u 'nara ja'i da zøñ'a'ih_u ne da xi'ah_u 'nara nt'udi nú'a hinxa 'ñudi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, oxqui ma guí umf_u ntsaya ja ri nguh_u, nixi guí zenguah_u y nixi guí 'ñemfu: "Ajuá da max'a'i." ¹¹ 'B_u 'na to'o da zengua 'na de nuya ja'i'ih_u o da 'ñembi: "Ajuá da max'a'i", go gue'a di mfaxui yá ts'o'befi nuya ja'i'ih_u.

Ya ngaxa noya

¹² Dí pe'tshma ndunthi te ga xi'ah_u, pe hønse dí xi'ah_u nuya ya noya dí op'a'ih_u, ngue'a dí beni ga tsøñ'a'ih_u ne ga hñandahmih_u pa ga ñah_u, pa njab_u xi ga johyah_u.

¹³ Peñ'a'ih_u ya nzengua yá batsi ri cu nú'a to'o xa huahna Ajuá nehe. Njab_u gue'a.

RÁ HÑU RA XUUA RÁ HÑU RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAÑJUA

Mi hma xá hño de ra Gayo

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i ma zi hmađi cu Gayo nú'i dí ma'ǵi ngue'a mahyεgui dí camfrihε nú'a majuani.

² Ma zi cu'i, dí apa Ajuá da bōni xá hño gatho nú'a guí øt'e. Ngu ri coraso 'bui xá hño co Ajuá, njabε nehe dí ne guí 'bui xá hño ja ri te. ³ Dá johya ndunthi nu mi zōhōua 'raya cu ne bi xicagui'ε gue xi guí 'yo xá hño ne guí øt'e nú'a majuani ngu nú'a ri manda Ajuá. ⁴ Nú'ε to'o xa gamfri nú'a dá uti, nú'ú dí øt'a ra uenda gue ma bātsi, ne xi dí johya ndunthi nura ora dí øde gue ri sigui øt'e nú'a majuani ngu ri manda Ajuá.

⁵ Ma zi cu'i, nú'i guí øt'e 'nara hoga 'bεfi ngue'a guí umba ra mfats'i ya cu masqe hingui pađi'ε. ⁶ Nura ora ndí munts'iheua ja ra nija, nuya cu bi zōhōua bi metcahe de nú'a ra hmate xcá umbabi'ε. Xá hño guí sigui guí fats'l'ε ne guí umbi'ε nú'a mathoni pa da 'ño da mamba rá noya Ajuá, ngue'a nu'ú pεpabi Ajuá. ⁷ Nu'ú xa zogui yá ngu ne 'yo zofu ya ja'i de ma zi Hmuhε ra Jesucristo, ne hinxa hñani'ε ni 'nara mfats'i de nú'ε hingyá cu. ⁸ Por gue'a nu'ε mathoni ga faxh'ε. Ga mfaxh'ε 'na ngu ma'na pa da ntanga rá noya Ajuá.

Rá nts'o'mui ra Diótrefe

⁹ Dá peñ'a'ihubε 'nara carta ja ri hmunts'ihε, pe nura cu Diótrefe nú'a to'o dí 'ñets'ise pa da ndá de ya cu ja ri nijahε, hingui ne da 'yøt'e nú'a dí mañhe.

¹⁰ Hangue nu xcrá mabε ga tsøñ'a'ihε, ma ga xi'a'ihε ja ri hmunts'ihε te øt'a ra cu Diótrefe. Nu'á nōnje ne ma nú'a hinga majuani pa hinda 'yøtcaguihe ya cu. Nú'á ne gue go da t'øt'e'a. Ne hinga hōnse'a øt'e, nehe hingui umba ntsaya nú'ε ya cu tsøñ'a'ihε, ne haçuabi ya cu gue hinda umba ntsaya nehe'ε. Nu'á tó'o ri unga ntsaya, ra cu Diótrefe εni de ra nija.

¹¹ Ma zi hmađi cu'i, oxqui ma guí øt'e ngu øt'a ya ts'o'mui gá ja'i. Ma'na xá hño temba yá 'mui nú'ε to'o øt'e xá hño. Nu'á tó'o øt'e xá hño, gue'a rá bātsi Ajuá, ha nu'á tó'o hingui øt'e xá hño, hinxa bađi Ajuá.

Hma mi øt'e xá hño ra Demetrio

¹² Numa cuhε ra Demetrio, gatho ya cu ña xá hño de gue'a, ngue'a nu'á øt'e nú'a majuani. Necje nehe, dí mañhe gue nu'á øt'e xá hño. Ne guí pađi gue nú'a dí mañhe gue'a majuani.

Ya ngaxa noya

¹³ Ja ndunthi te ga xi'i, pe hindí ofoua gatho. ¹⁴ Ngue'a dí beni ga mabε 'bestho pa ga hñandahmihε ne ga ñahε.

¹⁵ Ma zi cu Gayo, Ajuá da max'a'i. Gatho ma mpađihε nú'ε 'bεcua peñ'a'i ra nzengua. 'Yøtca ra mate guí fat'ajuá cada 'nama mpađihε nú'ε bí 'bui de guepε. Njabε gue'a.

RA JUDA

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN JUDA

Ra apostol Juda opabi yá nthahni Ajuá

¹ Núga drá Juda rá cugui ra Cobo ne rá 'begogui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Dí op'a'ih_u gatho nú'ah_u xa huahn'ah_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u xi ri mađi'ih_u, ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo su'a'ih_u. ² Ajuá da me'ts'ah_u ndunthi ra nthecate ne ra hmáte, ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Nú'u to'o udi ya nc'uamba (2 Pedro 2:1-17)

³ Ma zi hmáđi cu'ih_u, ndí beni ga op'a'ih_u hmahá de nú'a stá camfrih_u pa ga mpohoh_u. Pe nubyá dí beni mathoni ga op'a'ih_u pa ga xi'ah_u gue oxqui hoph_u to'o da 'uec'a'ih_u de nú'a xcá camfrih_u. Gui njah_u ngu 'nara hoga soldado, xi gui ñanih_u nú'a xcá camfrih_u, nguetho Ajuá ya xa 'yentc'a ja ma 'yeh_u nuna ra jamfri dí pe'tsh_u núju yá metiguih_u'a. ⁴ Raya ts'oja'i ya xa yut'a mant'agui hab_u 'bui ya cu. Nu'ú ót'a ya ts'o'befi ne eñ'u: "Ajuá xi ja rá nthecate hangue hinte da 'yotc'ah_u de nú'a dí óth_u." Njab_u mañ'u, pe hingo majuani. De maya'b_u bi t'ofog gue mi ma da 'mai ya ts'oja'i ngu'u, ne Ajuá xa 'ye'mbi pa da castiga'u. Nú'u ya ts'oja'i'u gue'u conga Ajuá ma Hmuh_u ne ma Zidadah_u ra Jesucristo.

⁵ Dí ne ga ben'a'ih_u de nú'a ya gui padih_u, gue Ajuá bi ñanga ya me Israel pa bi bōni'u de Egipto, pe 'mefa nu'u himbi ne bi gamfri'a, bi huati'u. ⁶ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u de nú'u ya enx_e mbi 'b_u mahets'i ne bi nts'o'yode ngue'a nu'ú mi ne ma'na ra ts'edi xa t'umbi pa da nda, ne bi zogui'u yá maça 'mai hab_u mi 'bui'u. Hangue Ajuá bi mehni'u pa ja ra 'bexuui hab_u that'i co ya tōcbōja asta ra pa'a Ajuá da hñ'a'mba nguenda ne da castiga'u. ⁷ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u nú'a te bi tho ya me Sodoma ne ya me Gomorra, ne ma'ra ya hnini guetb_u de gue'u. Nuya ja'i mengu de guehni bi nts'o'yode nehe ngu ya ts'o'enx_e. Nuya ja'i'u toraza mi hñuxui'u, y nuya 'ñoh_o mri hñuxui yá mi'ñoh_oui, ha nuya 'behñá mri hñuxui yá mi'behñáui. Hangue Ajuá bi mēmpabi'u ra tsibi pa bi za't'i'u. Guehna 'nara nt'udi pa gatho nuju, hinga nts'o'yodeh_u pa hindra castigaguih_u ja ra tsibi nú'a zō pa nzantho.

⁸ Nuya ts'oja'i to'o xa yut'a ja ya hmunts'i, gue'u ri nhyecuau ngu nú'u ya ts'o'enx_e ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hingui tsama yá mfeni, 'ñena 'ui'tha, ne ri ts'onga yá ndo'yo co ya ts'ot'ót'e ót'e. Hingui ne'u to da manda, ne ñama'ñ_u de yá enx_e Ajuá nú'u to'o hā ra ts'edi. ⁹ Pe nurá danga enx_e Ajuá nú'a rá thuhu ra Migue himbi 'yot'e ngu ót'e'u. Nu mi ntsanoyau ra ts'ondāhi pa himbi hopi bi hñá'tsua rá ndo'yo ndu ra Moise, himbi ne bi zai de nú'a xqui 'yot'e'a, nu'a bi 'yot'e, bi zofō co ya noya xá hño, ne hōnse bi 'ñembabi: "Ra Zidada go gue'a da hñan'a nguenda." ¹⁰ Pe nuya ts'oja'i'u ótbuhlatho de nú'a hingui pad'i'u. Hinte yá fađi nja ngu ya mbo'oni. Nu'ú ót'e nu'araza go da ne'u, hangue njab_u ma'na ri nts'ocse'u.

¹¹ ¡Tengu ya ts'othogui ma da thogui'u! Nú'ú gue'u ya ts'o'yode ngu ra Cai nú'a to'o himbi ne bi 'yot'a nú'a bi ma Ajuá. Nehe nu'ú nja ngu ra Balaam nú'a to'o mi ót'a nú'a xá nts'o pa da dā ra boja. Nehe nu'ú nja ngu ra Coré nú'a to'o bi nō'tuabi ra Moise. Hangue nú'a ne gatho nú'u to'o mri deni'a, bi

dut'a ra hai, bi du'ua. ¹² Nuya ts'oja'i'ua pa ja ri ngoɦu, ne ri ɦuni con gue'ahu, ne xi ya ts'o'yo'ua, ne ri japi da ts'oca ri ngoɦu. Nu'ú nja ngu ya guui ɦena ma da 'uqi, pe di duda ra ndahi, njabutho nuya ts'oja'i di hyat'ua di hyat'ni. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta thó'mi da unga ra fruta pe otho. Njabutho'ua. Nu'ú nja ngu ya 'bai gá fruta xa du, xra c'utsi con gatho yá 'yu. Nu'ú ma gue ma da 'yot'a ndunthi, pe hinte øt'e. ¹³ Nú'ú gue'ua nja ngu ra ndehe 'yonga ra ndahi asta rá fagui tsøni ja ra ɦanthe ne ja bi tsoɦni yá paxi. Njabu ri hnequi yá ts'o'be'fi'ua. Nehe nu'ú nja ngu ya tsø xa ponga yá 'ɦu ne xa 'medi'ua ja ra 'bexuui. Njabu nehe nuya ts'oja'i'ua ma da 'medi pa nzantho.

¹⁴ Nura Enoc go gue'a rá 'beto de yá 'beto ra Adá asta rá cut'a, maya'bu bi ma de nuya ts'oja'i, ne bi ɦena: “'Yøɦu gue ma da ɦepu ra Zidada co ya 'motho gá exce. ¹⁵ Ma da ɦehe pa da ɦɦa'mba nguenda gatho ya Meximhai, ne pa da castiga ya ts'oja'i de ya ts'ot'øt'e xa 'yot'e'ua, ne ma da castiga nú'ua ya nønte xa nønga Ajuá.” ¹⁶ Nuya ja'i'ua te yá zeya, y hinte ri ho'ua. Nú'ú øt'e nu'araza ra ts'oqui go da ne'ua, te yá 'ɦets'i, y xi ho'ta ya ja'i pa ne te da t'umbi'ua.

Ra ts'ofu pa ya gamfri pa da jamasu te øt'e'ua

¹⁷ Pe nu'ahu ma hmađi cu'ihua, beɦu nú'a bi mangu ma'met'o nuya apostol nuyá 'meɦni ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁸ Nu'ú bi xi'ahu gue ma da 'mui nú'ua to'o da ɦøtbuhlatho de Ajuá nu de yá ngats'i ya pa. Nú'ú hømse ri ho da 'yot'a yá ts'onc'at'i. ¹⁹ Ne 'ueca ya cu, ne hingui øt'e'ua ngu nú'a ri manda Ajuá, hømse øt'e nú'a go da ne'ua. Nu'ú hingui 'buhui ra Maça Ndahi.

²⁰ Pe nu'ahu ma hmađi cu'ihua, dá nja ri ts'edihua de nú'a ra maça jamfri xcá ɦanihua xá nsunda, ne 'yapabihua Ajuá ngu nú'a da 'ɦu't'a'ihua ra Maça Ndahi. ²¹ Nsuseɦu pa gui 'buhua xá ɦɦo ja rá hmate Ajuá. ɦɦu'mba muɦu. Tømhu nú'a ra te ma da t'a'ahu pa nzantho ngue'a ma Zidadahu ra Jesucristo bi yo rá mui con gue'ahu.

²² Zøhu nú'ua to'o ri duɦu. ɦnutuahua pa ma'na da bađi'ua nú'a majuani ne da gamfri'ua xá ɦɦo. ²³ Nehe zøhu nú'ua ma'ra øt'a ya ts'oqui pa ya hinda sigui da 'yot'e, ja ra uenda 'na gui hanthua xa zo ja ra tsibi ne gui dama jucju. Huequihua nú'ua to'o xi 'bui ja yá ts'oqui, ne zøhu'ua. Pe jamasuhua pa hinda ja'ahu gui 'yøthu ya ts'oqui nehe. ɦtsabihua yá nts'o'mui'ua, 'yøthu ra uenda ngu 'nara ts'odutu ni pa to da dat'i.

Ya ngaxa noya dega jahɦa

²⁴ Ajuá ja rá ts'edi, nú'a da su'a'ihua pa hingui 'ueguehua de nú'a xcá camfrihua. Ma da 'bap'a'ihua ja rá thandi'a habu da za gui hyanduahua rá nsunda'a ngue'a ya hinte ma ts'oqui gri tuhua, ne xi ma gui johyahua ndunthi.

²⁵ Nubya ne pa nzantho ga nsundahu Ajuá nú'a to'o bi pøhøguihua ngue'a bá pøhna ma Zidadahu ra Jesucristo pa bi du po rá nguecju. Ajuá xi ra dangui'a, ne xi ja rá ts'edi ne ɦa ra ts'utbi, ne ri manda'a desde rá mudi, asta nubya, ne pa nzantho. Njabu gue'a.

RA APOCALIPSI

RA LIBRO NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA DE NÚ'A TE BÁ HANDI NE BÁ ØDE NUNI MAHETS'I

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutua ra apostol Xuua gatho nú'a te ma da nja

¹ Nuna ra noyaná bi mā Ajuá ra Dada, bi xipabi ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa njabá nehe'a bi 'ñutcaguihú nú'ú dí pɛpabihú'a. Nú'á bi 'ñutcaguihú nú'ú ya t'øt'e ma da nja 'bestho. Hangué bá pɛhna rá εηχɛ pa bi 'ñutcagui núga drá Xuua dí pɛpabi'a. ² Nuga dí damajuáni de rá noya Ajuá ne de nú'a xa xicagui ra Zidada Jesucristo, ne de gatho nú'a stá handi.

³ Njapi nú'ú to'o da hñe'ti ne nú'ú to'o da 'yøde nuya ya noya de nú'a ma da nja, ne da 'yøt'a nuya ya t'øt'e xa t'ofó, ngue'a ya ma da nja gatho.

Ra apostol Xuua opabi ya gamfri nú'ú ri munts'a gatho nú'ú yoto ya nija

⁴ Núga drá Xuua dí op'a'ihú nú'áhú gyá gamfrihú grí muntshú gatho nú'ú yoto ya nija nuni Asia. Ajuá nú'a 'búi, ne nzántho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzántho, da jap'a'ihú ne da max'ahú pa gui 'búhú te rá 'ñenthó. Nehe da jap'a'ihú nú'ú yoto ya ndáhi 'búi ja rá thandi Ajuá habú bí hudi'a. ⁵ Nehe da jap'a'ihú ra Zidada Jesucristo nú'a to'o nzántho manganá nú'a majuáni. Nú'a go gue'a xi rá mudi bi yopa nte de gatho nú'ú xa dú, y nú'a dí manda gatho nú'ú ya ndá de ja ra ximhai. Nú'a macaguihú y co rá ji'a xa xugaguihú ma ts'oquihú. ⁶ Ne xa hñuxcaguihú'a ngu dyá ndáhu ne ngu dyá macjahú pa ga pɛpabihú Ajuá rá Dada. ¡Drá nsunda'a ngue'a ja rá ts'edi pa nzántho! Njabú gue'a.

⁷ ¡Pahú gue nú'a ma da 'ñehe ja ya guui, y gatho ya ja'i ma da hyandi'a! Nehe dí 'búhni nú'ú to'o bi sɛni'a pa bi dú, hangue nehe'ú ma da hyandi'a. Gatho ya ja'i de gatho rá ngúni ra ximhai ma da nzoni co ra dumúi nu stí hyandi da zøhø'a. Ma da njabú, njabú gue'a.

⁸ “Nuga go gueque rá mudigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta”, njabú ena Ajuá nú'a 'búi, ne nzántho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzántho. Go gue'a pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

Ra apostol Xuua bi hyanda ra Zidada Jesucristo xá nsunda

⁹ Núga drá Xuua ri cuguihú, ne mahyɛgui drí sufrihú ya ts'othogui. Pe da za ga tsethú ngue'a mahyɛgui ma mfenihú co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o faxcaguihú pa da za ga 'búhú con gue'a habú di nda'a. Nuga ndí 'búi ja 'nara zí hai rá thuhu Patmo, nura hai'a o madetho de ra ndehe. Ja guehni bá ts'ogagui, ja ra uɛnda ndí jot'a fadi, ngue'a ndí mambabi rá noya Ajuá ne ndí damajuáni de ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ 'Nará pa ra Zidada, dá handa 'nara themi bi 'ñutca ra Maça Ndáhi, ne dá øde 'nara noya de møte ma xátha ngu rá nzúni 'nara trompeta, ¹¹ ne mi ena:

—Nuga go gueque rá mudigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta. 'Yofó ja 'nara hɛ'mi gatho nú'a guí handi, nepú gui pɛhni pa Asia nuni habú bí ja nú'ú yoto ya nija, nu'a rá mudi rá thuhu ra Efeso, nepú Esmirna, nepú Pergamo, nepú Tiatira, nepú Sardi, nepú Filadelfia, nepú Laodicea.

¹² 'Mɛfa dá mpants'i pa dá handi to'o nú'a mi zocagui. Y nu ndá mpants'i, dá handa yoto ya mfoxyo dega oro mi janí. ¹³ Y madetho de nú'ú yoto ya

mfoxyo dá handa 'nara 'ñøhø mi 'bahni ngu nú'a bi 'ñe bi nja'i. Mi he 'nara he xmá ma, y asta mi tsønga ja yá ua, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega oro, y asta mi tsønga ja rá tiña. ¹⁴ Ha nuyá stá xi xmá nt'axi ngu ra t'axa xi'yo o ngu ra tsɛ. Nuyá da mi zø 'ñena ra tsibi. ¹⁵ Nuyá ua asta mri huexqui ngu 'nara hoga c'tast'a bøjá rá thuhu ra bronse xa t'ent'a ja ra tsibi ne xá coní. Nurá noya mri nt'øde nts'edi 'ñena ri nhyahni ra nzøthe. ¹⁶ Ne mri hñá ja rá 'yɛ ra 'ñei yoto ya tsø, y de ja rá ne mi pønga 'nara mahuai dega yo filo. Nurá hmi mi yot'i co rá nsunda schɛ'a 'ñena mi zø ra hyadi con gatho rá ts'edi.

¹⁷ Nu ndá handi'a, 'bestho ra ora'a dá tagui ja yá ua, ne dá hødu, y nu'a bi ðungagui co rá 'yɛ ra 'ñei ne bi 'ñengagui:

—Oguí tsu, nuga go gueque rá mædigui ne asta rá gats'i. ¹⁸ Nuga dí te. Dá tuhma, pe nubyá stá yopa nte pa nzantho. Ne go drí manda nú'u xa du ne dí hã ya nsoqui de habu jot'i'u. ¹⁹ Yofø gatho nú'a xcá hyandi, ne nú'u jabya, ne nú'u ma da nja 'mæfa de guehya. ²⁰ Nú'u yoto ya tsø xcá hyandi ndí hã ja ma 'ñei, ne nú'u yoto ya mfoxyo dega oro xcá hyandi, ma ga xi'i te rí bøn'i'u: nú'u yoto ya tsø gue'u yoto ya ɛnxɛ de nú'u yoto ya nija, ha nú'u yoto ya mfoxyo xcá hyandi go gue'u nú'u yoto ya nija.

2

Ya noya pa nú'u yoto ya nija, y rá mædi Efeso

¹ Yopabi njaua nú'a ra ɛnxɛ de ra nija nuni Efeso, ne 'ñembabi: “Nú'a to'o hã ja rá 'yɛ ra 'ñei nú'u yoto ya tsø, go gue'a nú'a to'o 'bu madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dega oro, nu'a bi mænga njaua: ² Nuga dí paði de gatho nú'a guí øthũ, xcá mpɛfiũ ndunthi, ne xi xcá tsɛthũ gatho ya ts'othogui, ne hinxcá ntsixũ ya ts'o'mai gá ja'i, ne nú'u to'o ena gue go gue'u yá 'mɛhni Ajuã pe hinga majuañi, xcá unga nguenda nú'a te øt'e'u gue hinga majuañi yá 'mɛhni Ajuã, ngue'a gue'u 'raya c'uamba ja'i. ³ Xcá sufriũ ne xcá tsɛthũ ne xcá mpɛfiũ ndunthi po rá ngueque ne hinxa zabi'iũ. ⁴ Pe stá unga nguenda gue hingrí maçaguiũ ngu gá maçaguiũ rá mædi. ⁵ Hangué beñũ hangu rá ndunthi gá maçaguiũ rá mædi. Nubyá ñobriũ, ne pɛfiũ ya hoga 'bɛfi ngu rá mædi. Nu'bu hingui ne gui ñobriũ, 'bestho ma ga mabu ne ga hac'ahũ ri mfoxyoũ de habu ja'a, nú'a gue'a ga hac'ahũ nú'a ra 'bɛfi stá 'ra'ahũ. ⁶ Xá hño gue xcá utsahũ yá ts'o'bɛfi ya nicolaita ngue'a nequi drí utsa'u nehe. ⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mænga ra Maça Nðañi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da zipabi rá fruta nú'a ra 'bai gá za bí 'bai nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuã. Nura 'bai gá za'a ri umba ra te pa nzantho nú'a to da zipa rá fruta.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Esmirna

⁸ Nehe 'yopabi nú'a ra ɛnxɛ de ra nija Esmirna, y xipabi njaua: “Nú'a to'o gue'a rá mædi ne asta rá gats'i, nú'a to'o bi du pe bí yopa nte, go gue'a bi xicagui gue ga xi'ahũ njaua: ⁹ Nuga dí paði ri 'bɛfiũ ne hanja xa t'utsa'iũ. Gyá hyoyahũ dega boja, pe gyá ricohũ co Ajuã. Nú'u ya ja'i ri 'ñet'a xodyo, dí paði gue nu'u xa ñama'ñ de gue'ahũ, ngue'a gue'u 'raya ja'i de ra Satá. ¹⁰ Oguí tsuh de nú'a te ma gui thoguiũ. Pañũ gue ra ts'ondãñi ma da got'ahũ fadi 'ra de gue'ahũ pa ja da hneci ua xi ja ri jamfriũ. 'Ret'a ma pa ma gui thoguiũ nú'u ya ts'othogui'u. Pe dá zedi ri jamfriũ asta ri duhũ, y nuga ma ga 'ra'ahũ ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thãhã. ¹¹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá

'yøde nú'a m̄anga ra Maça Nd̄ahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da nt̄ate de nú'a hingui ho, hinda ma ja ra nidu hab̄u bí ja rá ñoho ra du."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Pergamo

¹² Nehe 'yopabi nú'a ra enx̄e de ra nija nuni Pergamo, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o h̄a ra mahuai dega yo filo, nú'á gue'a xi'ah̄u njaua: ¹³ Nuga dí pađi ri 'beñ̄u ne dí pađi hab̄u guí 'b̄uh̄u. Guí 'b̄uh̄u hab̄u ri manda ra Satá, pe masque ja guí 'b̄uh̄uni, nu'ah̄u x̄cá camfriguíh̄u xi x̄a h̄ño, ne hinxcá cõngaguih̄u, nixi nu mi tho ra Antipa nú'a bi damajuani x̄a h̄ño de gueque. Nu'á bi tho nuni hab̄u guí 'b̄uh̄u, hab̄u ri manda ra Satá. ¹⁴ Pe nuga dí pađi gue 'b̄ai 'ra de gue'ah̄u to'o camfri nú'a te mi udi ra Balaam, y nuga hindri ho njab̄u. Ra Balaam bi 'ñutu ra Balac hanja bi za bi japa ya me Israel da 'yø't'a ya ts'oqui. Bi 'ñutuabi'u da zi nú'u ya ngø t'umbi dega h̄ñ̄a'ti nuya c'oi, nehe bi 'ñutuabi da h̄ñuxui nu'araza ra 'beñ̄a. ¹⁵ Ne 'b̄ai 'ra de gue'ah̄u nú'u to'o camfri bi yá nt'utuante ya nicolaita, nú'u ya nt'utuante'u gue'u drí utsa nehe. ¹⁶ Hangue ñobrih̄u ne 'uegueh̄u de gue'u. Nu'b̄u hina, 'bestho ma ga mab̄u pa nú'u to'o ø't'a njab̄u ma ga castiga co nú'u ya noya pønga de ja ma ne, gue'a ngu 'nara mahuai dega yo filo. ¹⁷ Nu'á tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a m̄anga ra Maça Nd̄ahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da nt̄ate de nú'a hingui ho, ma ga umbi da zi nú'a ra maná xa t'agui, ne ga umba 'nara zi t'axa do, y de ja nú'a ra t'axa do'a xa t'ofu 'nara 'ra'yo thuhu, y hønse nú'a to'o ma da h̄ñani'a, go gue'a ma da bađi te di bøn̄ga nú'a ra thuhu di huxni."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Tiatira

¹⁸ Nehe 'yopabi nura enx̄e de ra nija nuni Tiatira, 'yopabi njaua: "Rá T'u Ajuá nú'a to'o zø yá da ngu 'nara tsibi ne di huexca yá ua ngu 'nara bronse x̄a coní, gue'a m̄a njaua: ¹⁹ Nuga dí pađi te gatho guí ø't'eh̄u, ne tengu rá ndangui ri hm̄ateh̄u ne ri jamfrih̄u, ne grí m̄fah̄u 'na ngu ma'na, ne hinxcá tsayah̄u guí ø'th̄u ya hoga 'befi. Nehe dí pađi gue nú'a ri 'beñ̄u ma'na xa ndunth̄iya que rá m̄adi. ²⁰ Pe dí pađi gue guí ø't'eh̄u ma'ra ya t'ø't'e nú'u hindri ho. Guí hoptah̄u nú'a ra 'beñ̄a rá thuhu ra Jesabe da hyat'a nú'u to pepcagui, ngue'a nu'á ena gue go gue'a 'nara 'm̄ehni de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'a nu'á 'nara hyate. Nu'á utuabi nú'u to'o pepcagui gue da h̄ñuxui nu'araza ra 'beñ̄a, nehe utuabi da zi nú'u ya ngø t'umbi dega h̄ñ̄a'ti nuya c'oi. ²¹ Nú'a ra 'beñ̄a'a stá tsocuabi 'raya pa pa da ñobri, pe hinxa ne xa ñobri de nú'a ra ts'o'befi pefi. ²² Pah̄u gue nú'a ra 'beñ̄a'a ma ga japi da 'menga ja ra m̄fidi co 'nara h̄ñeni, pa da thogui ndunthi ya agui. Nehe ma ga japi da thogui ya ts'othogui gatho nú'u to'o xa h̄ñuxui'a 'b̄u hinda ñobri'u nehe de yá ts'o'befi'u. ²³ Nura 'beñ̄a'a nehe ma ga japi da du yá batsi. Y njab̄u da bađi gatho ya nija gue go gueque dí patuabi yá m̄feni ne yá coraso gatho ya ja'i, hangue ngu rá 'befi cada 'nara ja'i, gue'a ma da njab̄u rá njut'i nehe. ²⁴ Ha nu'ah̄u guí 'b̄uh̄u Tiatira ne hinxcá camfrih̄u nuya ya ts'ont'utuante hinga majuani, y nixi hinxcá ne x̄cá pah̄u nú'a ra nt'utuante'a, ngue'a nú'u to'o udi mañ̄'u gue gue'a rá nt'utuante ra Satá, y mañ̄'u gue xi x̄a h̄ñei pa to da bađi, dí xi'ah̄u gue oxqui ø'th̄u nú'u ya ts'oqui stá xi'ah̄u; y hinte ma'na drí 'b̄ep'ah̄u. ²⁵ Nu'á guí 'yøth̄u, siguih̄u co nú'a x̄cá camfrih̄u asta hinga yopa pengui. ²⁶ Y nu'u tó'o da nt̄ate de nú'a hingui ho, ne da 'yø't'e nú'a ra 'befi stá manda asta rá gats'i, nuga ma ga umbabi ra ts'edi pa da nd̄a ja gatho ya hai de ra ximhai, ²⁷ njab̄u ngu xa 'raca ra ts'edi ma Dada pa ga nd̄a. Ne nu'á ma da nd̄a con gatho ra ts'edi, ja ra uenda di h̄a 'nara ts'ut'o dega b̄øja pa da huata ya hnini de gatho ya hai de

ra ximhai asta hinda gohi ngu 'raya dohmi xa dehmi. ²⁸ Y nuga ga umbabi'u nú'a ra hyats'i ngu rá hyats'i ra haxatsø. ²⁹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Nđahi pa zofu ya nija."

3

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Sardi

¹ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija nuni Sardi, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o pe'tsua nú'u yoto yá ndahi Ajuá, ne nú'u yoto ya tsø, mąnga njaua: Nuga dí pađi ri 'befihu, ri hnequi gue guí tehu, pe xcá tuhu de ja ra ts'oqui. ² Nuhuhu pa gui nsuhu, ne 'uehu de ja ra ts'oqui, ne ma'na dá nja ri jamfrihu nú'a ya mi ja pa xcá 'behmahu, ngue'a stá pađi gue hingui ho ri 'befihu ja rá thandi ma Dada. ³ Hangué beñhu de nú'a xcá hañhu. Camfrihu'a xá hño, ne ñobrihu. Nu'bu hingui nsuhu, xcrí damfrihu ga tsømbu ngu ra ora tsønga 'nara be. ⁴ Pe 'bui 'ra de gue'ahu núbu Sardi nú'u to'o hinxa hopi da ts'oca yá jamfri co nú'u ya ts'o'befi guí øthu, nú'ú gue'xu xa su yá t'axa he nú'u he pa hinxa nts'oni. Go gue'u ma ga 'ñø'be ne ga nhyehe mahyεgui dega t'axa he ngue'a dí 'ñepi da hñe njabu'u. ⁵ Y nu'u tó'o da ntąte de nú'a hingui ho, ma da hñe dega t'axi, y hinga ma ga haçuabi yá thuhu de ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to ma da me'tsa ra te pa nzantho, nehe ga xipa ma Dada ne yá enxε'a gue dí pađi'u. ⁶ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Nđahi pa zofu ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Filadelfia

⁷ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija Filadelfia, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o gue'a Ajuá xá nsunda ne hønse go gue'a ø't'a gathu nú'a majuani, nú'a to'o gue'a ngu rá mpøte ndu ra Davi pa da nda, go gue'a hą ra nsoqui, hangue gathu nú'a ra gosthi da xoqui'a, hinda za to da got'i, y gathu nú'a ra gosthi da got'i, hinda za to da xoqui, nu'a ena njaua: ⁸ Nuga dí pađi ri 'befihu, ne stá xoc'ahu 'nara gosthi pa gui zofohu ma'ra, y hinda za to da got'i. Ngue'a masque hingui pe'tshu ndunthi ra ts'edi, pe xcá 'yøthu nú'a mąnga ma noya, ne hincá ntsuhu xcá mañhu de gueque. ⁹ 'Bui 'ra ena gue ya xodyo, pe hinga majuani, nu'ú hate, ngue'a nu'ú go gue'u yá ja'i ra Satá. Pañu gue nuga ma ga haçuabi'u yá nt'ets'i pa da ndandiñahmu ja ri uahu, pa da bađi'u gue dri ma'ahu. ¹⁰ Ngue'a nu'ahú xcá tsethu gathu nú'a te xcá thohu ngu nú'a dá xi'ahu, hangue nuga ma ga su'ahu pa hingui thohu nuya ts'othogui ma da nja maxøgue ja ra ximhai. Ma da 'ñehe nú'u ya ts'othogui'u pa dra tsapi gathu ya ja'i 'bu ja ra ximhai, pa ja da hñecni to'o nú'u ma da zeti, to'o hina. ¹¹ Beñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho. Siguihu gui camfrihu xá hño, pa ni 'na hinda za to da hñan'a ri tñahu. ¹² Y nu'u tó'o da ntąte de nú'a hingui ho, ga japi da nja ngu 'nara 'røts'e de ja ra maça luga habu 'bu ma Dada, y hinhya'mu da bøni de guehni. Nehe ga opabi rá thuhu Ajuá ma Dada ja gue'u, ne rá thuhu de rá hnini'a. Nura hnini'a go gue'a ra 'ra'yo hnini de Jerusale nú'a dua cai de mahets'i po rá ts'edi'a. Nehe ja ga ofo ma 'ra'yo thuhu ja nuto xa ntąte, ngue'a go dua meti'u. ¹³ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Nđahi pa zofu ya nija."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Laodicea

¹⁴ Nehe 'yopabi nú'a ra enxε de ra nija Laodicea, 'yopabi njaua: "Go gueque dí mąnga nú'a majuani y nixi dri mpadi, go gueque rá mađigui de gathu nú'a bi hyoca Ajuá ma Dada, dí xi'ahu njaua: ¹⁵ Nuga dí pađi ri 'befihu gue hingri utsaguihu y nixi grí maçaguihu. ¡Dí ne gue strá tse'ahu o strá pa'ahu!

¹⁶ Ngue'a guí njah_u ngu ra dehe nú'a hinxá pa nixi xá tse pe xá ndumapa, hangue dá gohi njab_u. ¹⁷ Ngue'a nu'ahú guí eñ_u gue gyá rícoh_u, ja ri bojah_u, ne hinte ø't'ah_u ra 'bedi. Pe huocate'ih_u ngue'a hinte guí pe'tsh_u, gyá hyoyah_u, hingui pah_u gue de ja rá thandi Ajuá ngu gyá godah_u ne gyá c'axfanih_u. ¹⁸ Hangue dí xi'ah_u tamgah_u ra oro nú'a xa 'ranga ja ra tsibi, pa njab_u gui nricoh_u. Tamgah_u ya he dega t'axi pa gui hñeh_u ne hingui ntsah_u ngue'a gyá c'axfanih_u. Nehe tamgah_u ra 'ñethi pa gui coxa ja ri dah_u pa njab_u gui hyanth_u. ¹⁹ Nuga dí tsui ne dí japi da tho ya ugui gatho nú'u to drí mađi. Hangue beñ_u hanja gui 'yøth_u ra hño, ne ñobrih_u. ²⁰ Nehe pah_u gue nuga dí 'ba ja ra gosthi dí zote. Nu'a tó'o da 'yøtca ma noya ne da xoga ra gosthi, nuga ga cüt'i ne ga nt'oxi con gue'a, ha nu'á con gueque. ²¹ Nu'a tó'o da ntáte de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da hñudi con gueque hab_u gra hudi, njab_u ngu stá ntáte nehe, ne dí hu'be ma Dada hab_u bí hudi. ²² Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Ndąhi pa zofa ya nija."

4

Gatho nú'u to'o bí 'b_u mahets'i ri xøcambeni Ajuá

¹ 'Mefa de dá handa nú'u ya t'øt'e, dá handi nuni mahets'i 'nara gosthi mi xogui. Ne dá yopa øde nú'a ra noya xqui zocagui desde rá mudi, y nu mi ña bí nt'øde ngu mra nzani 'nara trompeta, y bí 'ñengagui:

—Bá pøts'e grí 'ñecua pa ga u't'a'i núyu te ma da nja 'mefa.

² Y 'bestho nura ora'a ra Maça Ndąhi bí 'ñutqui dega thedi 'na mi hudi ja 'nara hudi nuni mahets'i, ³ y nú'a to mi huhni mri hnequi ngu 'nara t'axa do nú'a t'embi ra jaspe, nehe mri hnequi ngu 'nara thęnga do rá thuhu ra cornalina, xi mi huexqui nts'edi. Y de ja rá nthets'i nú'a ra hudi'a mi 'bahni 'nara 'bejri asta mi huexqui, ne mi hnequi ngu 'ñena 'nara c'angdo rá thuhu esmeralda. ⁴ Nuni thoho ja rá nthets'i nú'a ra hudi dá handi mi jani má 'natemagoho ya hudi, y de ja nuya hudi'u dá handi mi huhni 'natemagoho ya nda mri hñe dega t'axi ne mi hu'tsa yá corona dega oro. ⁵ Y nú'a ra hudi mi ja madetho, ja mi pønini ya huēi, ne ja mri nt'ødeni ya ñuni ne ya ngani. Nehe mi zøni yoto ya ñot'i dega tsibi, gue'u yoto yá ndąhi Ajuá. Nuya ñot'i'u mi nhyandui nú'a ra hudi mi ja madetho. ⁶ Nura hudi'a mri nhyandui nehe ngu 'nara ndehe dega xito mi hnequitho nú'a te mi ja mbo.

Nehe guetb_u de nura hudi'a ne ja rá nthets'i mi 'bahni goho ya da'ęnxę xi mi pe'tsa ndunthi yá da ja yá hmi ne de rí møte. ⁷ Nu'a rá mudi ra da'ęnxę mri hnequi ngu 'ñena 'nara zate. Nu'a rá ñoho ra da'ęnxę mri hnequi ngu 'nara ndamfri. Nu'a rá hñu ra da'ęnxę mri hnequi rá hmi ngu rá hmi 'nara ja'i. Ha nu'a rá ngoho ra da'ęnxę mi ngu 'nara nxani ri nhyats'i. ⁸ Y gatho nú'u goho ya da'ęnxę, mi pe'tsa 'rato yá hua cada 'na de gue'u, y de mbo yá hua ne de møte mi pe'tsa ndunthi yá da. Y ma pa ra xuui himi tsaya mi ena'u:

Xá nsunda'i, ma maça Ajuá'ihe ne ma Hmu'ihe,

nu'i guí pe'tsa gatho ra ts'edi,

nu'i go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne ma gui 'bui pa nzantho.

⁹ Y nú'u ya da'ęnxę'u ngu da nsunda ne da 'ñe'tsua rá nsu ne da umba njamadi nú'a to'o mi hudi ja rá hudi, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ¹⁰ nehe nú'u 'natemagoho ya nda mi huhni mi ndandifñghmu'u ne mri xøcambeni nú'a mi hudi ja nú'a ra hudi mi ja madetho, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ne mi haça yá corona ne mi huxa ja rá ua nú'a to mi hudi ja nura hudi'a, ne mi ena'u:

¹¹ Ma Hmu'ihe ne ma Ajuá'ihe,

rí 'ñepi dra nsunda'i, ne da t'e'tsa ri nsu, ne da hma gue go grá nda,
ngue'a go gue'e gá hoca gatho nú'a te ja,
y po ri paha bi njabu.

5

Ra 'bants'a he'mi, ne ra T'uca Deti nú'a rá T'ua Ajuá

¹ Nepu dá handa 'nara 'bants'a he'mi mi há ja rá 'ye ra 'ñei nú'a to hudi ja rá hudi, ne xqui t'ofó de mbo ne de môte, ne xqui seyo co yoto ya seyo. ² De guehni dá handa 'nara enxé xi mi ja rá ts'edi ne mi ñá nts'edi mi ena:

—¿Ha gue di 'bui to'o di pe'tsa ra nsequi da xó'tsa ya seyo ne da tants'a ra 'bants'a he'mi?

³ Pe mi jo'o ni 'na de gue nú'u bí 'bu mahets'i nixi de nú'u mi 'bucua ja ra ximhai, nixi de nú'u xa du, himbi za to bi tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi, nixi himbi za to bi hyandi'a. ⁴ Nuga xi dá nzoni ngue'a himbi ts'edi ni 'na nú'a to'o mri 'ñepi da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi'a pa da hñeti y nixi pa da hyandi.

⁵ Nepu 'na de nú'u ya nda bi 'ñengagui:

—Ogu'zoni, 'bui 'na xi ja rá ts'edi ngu 'nara zate, nú'a xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá ne de ra nda Davi. Nú'a há, go gue'a xa ntate, hangue nú'a go di 'ñepabi da xó'tsa nú'u yoto ya seyo pa da za da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi.

⁶ Nepu de guehni dá handi madetho de nú'a ra hudi 'nara T'uca Deti nú'a rá T'ua Ajuá, mi hnequi ngu xqui tho, mi 'bahni madetho de nú'u goho ya da'énxe ne de nú'u ya nda. Y nú'a ra T'uca Deti'a mi pe'tsa yoto yá ndani ne yoto yá da. Y nú'u yoto yá da mi pe'tsi, gue'u nú'u yoto yá ndahi Ajuá nú'u xa mehni ja gatho rá nguni ra ximhai. ⁷ Nú'a ra T'uca Deti'a bi joni pa bi hñanga nú'a ra 'bants'a he'mi mi há ja rá 'ye ra 'ñei nú'a to'o mi hudi ja rá hudi. ⁸ Y nu mi hñanga nú'a ra he'mi'a, nú'u goho ya da'énxe ne nú'u 'natemagoho ya nda, bi ndandiñahmu'u ja rá thandi ra T'uca Deti. Gatho nú'u ya nda mi há ya arpa ne ya njáspi dega oro mi ñuts'i co ra t'uts'i; nura t'utsi'a gue'a yá sôcambeni ya gamfri. ⁹ Nehe mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu mi ena:

Nu'i go dí 'ñep'a'i gui hñanga ra 'bants'a he'mi, ne gui xó'tsa nú'u yoto ya seyo pe'tsi,

ngue'a nu'i go bi tho'a'i ne xcá tangaguihe co ri maca ji, pa njabu bi za gue Ajuá bi 'yotc'aguihe yá metiguihe'a

núje stí 'ñehehe de gatho ya 'mai gá ja'i, ne de gatho ya hñaqui, ne de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai de maxøgue ra ximhai.

¹⁰ Ne xcá hñuxcahe dega nda ne dega macja de ja rá 'bëfi Ajuá, nehe ma ga ndahe ja ra ximhai.

¹¹ Nepu dá øde 'ra mi ña, y de guehni dá handa ya 'motho ya enxé, ya 'mo dega 'motho, ne xqui got'atho de habu mi hudi Ajuá, ne habu mi 'bu nú'u goho ya da'énxe ne nú'u ya nda, ¹² ne mi ña' nts'edi, ne mi ena:

Ra T'uca Deti nú'a bi tho,

dí 'ñepi da nda, ne dí 'ñepi da hñani gatho ya hño,

ne ra mfadi, ne ra ts'utbi,

ne dí 'ñepi'a dra t'e'tsua rá nsu, ne dra nsunda, ne dra sôcambeni.

¹³ Nehe dá øde bi ña gatho nú'u to bí 'bu mahets'i ne ja ra ximhai, ne de nja'ti ra ximhai, ne de ja ra ndehe, ne de mbo ra ndehe, gatho mi ena'u:

Drá sôcambeni Ajuá nú'a to'o hudi ja rá hudi, nehe drá sôcambeni ra T'uca Deti. Drá t'e'tsua rá nsu, ne drá nsunda, ne dá hma gue pe'tsa ra ts'edi pa nzantho ne pa nzantho.

¹⁴ Nepu nú'u goho ya da'énxe mi ena:

—iNjabu gue'a!

Y nú'ú natemagoho ya nda bi ndandiñahmu ne bi xocambeni'ú nú'a to'o 'bui pa nzantho.

6

Nú'ú yoto ya seyo

¹ Mefa dá handa ra T'uca Deti ora mi xø'tsa 'na de nú'ú ya seyo, ne dá øde 'na de nú'ú goho ya da'énxε bi ña nts'edi ngu 'nara ngani, ne bi 'ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

² Nepu de guehni dá handa 'nara tøgue mri tøgue 'nara t'axfani, y mi ha 'nara flecha pa ra tuhni, ne bi t'umbabi 'nara corona. Y nu'á bi ma ja ra tuhni, y nzantho bi ntate.

³ Nu mi xø'tsa rá ñoho ra seyo nú'a ra T'uca Deti, dá øde rá ñoho ra da'énxε bi 'ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

⁴ Ne de guehni bi bøni 'nara tøgue mri tøgue 'nara thenga fani, ne bi t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya tuhni ja ra ximhai, ne da japi da nhyose ya ja'i, ne bi t'umba 'nara danga huai.

⁵ Nu mi xø'tsa rá hñu ra seyo ra T'uca Deti, dá øde rá hñu ra da'énxε bi 'ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

De guehni dá handa 'nara tøgue mri tøgue 'nara 'bofri, ne mi ha 'nara mεxø. ⁶ Ne dá øde 'nara noya madetho de habu mi 'ba nú'ú goho ya da'énxε, mi ena:

—'Na huada ra trigo o hñu huada ra cebada da 'ba pa rá thahā 'nara mεmapa. Pe oguí huata ya 'bai gá olivo nixi ya uā'obxi.

⁷ Nu mi xø'tsa rá ngoho ra seyo nú'a ra T'uca Deti, dá øtuabi rá noya rá ngoho ra da'énxε, bi 'ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi! ⁸ Nepu de guehni dá handa 'nara tøgue rá thuhu ra Du mri tøgue 'nara c'ast'a fani, ne mri 'befa 'na nú'a xqui 'ñehe de habu 'bui nú'ú xa du. Bi t'umba ra ts'edi pa da hyo 'na de goho parte ya ja'i nú'ú 'bu ja ra ximhai, pa da hyo dega huai, ne dega thuhu, ne dega ts'ohñeni, ne co ya mbaŋa zu'ue 'yo ja ra ximhai.

⁹ Nu mi xø'tsa rá nca't'a ra seyo nú'a ra T'uca Deti, de nja'ti ra ata dá handa nú'ú ya ja'i xqui tho po rá noya Ajuā ngue'a mi damajuani'ú de yá jamfri. ¹⁰ Y mi ña nts'edi ne mi ena:

—Nu'i Ajuā ma Hmu'ihe, xá nsunda'i ne guí ø't'a gatho nú'a guí ma, ¿asta ha'mu ma gui hñā'mba nguenda ya meximhai ne gui co'tsuabi de nú'a xa 'yøtcahe gue bi hyogaguihe?

¹¹ Nepu nu'ú bi t'umbabi ya t'axa he, ne bi t'embabi gue da dø'mahma asta hinda zædi ra 'bede de nú'ú ya cu xqui mpehui mahyεgui, ngue'a ri 'betho da tho ma'ra ngu xqui tho'ú.

¹² Mefa dá handi nu mi xø'tsa rá 'rato ra seyo nú'a ra T'uca Deti, ne bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi 'mexuui nura hyadi ngu 'nara 'bohe dega behe, ne bi thenga ra zaŋa ngu ra ji. ¹³ Nuya tšø bi dagui ngu ora ta yá fruta 'nara 'bai gá igo nú'ú hingui ta, sta nja ra bñthi. ¹⁴ Ha nu mahets'i bi 'ñotho, ngue'a bi mpants'i ngu 'nara 'bants'a he'mi, ne gatho ya t'øhø ne ya t'uca hai o madetho ja ya ndehe bi 'mædi de habu mi ja. ¹⁵ Y nú'ú mi 'bui dega nda ja ra ximhai, ne nú'ú mi pe'tsa ndunthi ra nsu, ne ya rico, ne nuya nda gá soldado, ne nú'ú to mi ja yá ts'edi, bi ma'ú bá 'ñagui ja ya ma'ye. Nehe ya 'bego ne nú'ú

himiya 'bego, gathou bi ma ba 'nagui. ¹⁶ Gatho nu'u mi emba ya t'ohø ne ya do:

—Yot'ehu gui cobgahe pa ga 'naguihe de ra thandi Ajuu nu'a to hudi ja ra hudi, ne de ra cue ra T'uca Deti pa hinte da 'yotcahe.

¹⁷ Ngue'a ya bi zø pa da hneca ra cue Ajuu, ne jo'o to'o da za da zeti.

7

Bri seyo 'raya ja'i de ya me Israel

¹ Mefa de gue'a da handa goho ya enxε mi 'bai 'na cada ra ñani ra ximhai pa mi tsami nu'u goho ya ndahi pa hinda mbu ja ra hai nixi ja ra ndehe y nixi da hmana ni 'nara 'bai ga za. ² Nehe da handa ma'na ra enxε xqui 'ñe de bøxhyadi, ne mi hampa ra seyo Ajuu nu'a te, ne bi 'ñembabi nts'edi nu'u goho ya enxε to xqui t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya ts'othogui ja ra hai ne ja ra ndehe, ne bi 'ñembabi'a:

³—Ote xqui ø'tuahma ra hai ne ra ndehe nixi ya 'bai ga za ngue'a ri 'bedi ga seyohe nu'u to pɛpabi ma Ajuu.

⁴ Ne bi sicagui hangu ya ndunthi nu'u xcri seyo, mi tsøxa 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo de gatho nu'u ya ja'i xqui 'ñehe de ya ja'i de Israel. ⁵ De nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Judá, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo nu'u xcri seyo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Rubé, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Gad, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁶ y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Aser, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Neftali, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Manase, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁷ y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Simiu, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Leví, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Isacar, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁸ y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Sabuló, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Jose, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nu'u xqui 'ñehe de ya ja'i ra Benjami, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo.

Ra apostol Xuua bi hyanda 'nara hmunts'a ja'i xqui hñe dega t'axi

⁹ Mefa de guehna da handa 'nara danga hmunts'a ja'i nixi himi tsa to da mede. Nuya ja'i'u xqui 'ñehe de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya 'mui ga ja'i. Mi 'bai'u ja ra thandi Ajuu habu mi hudi'a ne ja ra thandi ra T'uca Deti, mi hñe'u dega t'axi, ne mi ha ya denthi.

¹⁰ Ne mi ña nts'edi, mi ena'u:

Ajuu ma Dadahu nu'a to'o hudi ja ra hudi,

ne ra T'uca Deti,

go guesε'u bi za bi pøhø ya ja'i.

¹¹ Nehe gatho nu'u ya enxε mi 'bai ja ra nthets'i ra hudi ne habu 'bu nu'u ya nda ne nu'u goho ya da' enxε, bi ndandiñahmu asta bi megui ya hmi manjuantho ja ra hudi ne mi xøcambeni Ajuu, ¹² ne mi eñ'u:

¡Njabu gue'a! Drá søcambeni Ajuu ma Dadahu, ne drá nsunda, ngue'a go gue'a ja ra mfaði.

Nehe da t'umba ra jamadi ne da t'e'tsua ra nsu, ngue'a nu'a ja ra ts'edi, ne go gue'a ra nda.

Dá njabu pa nzantho ne pa nzantho. Njabu gue'a.

¹³ Nepu 'na de nu'u ya nda bi 'yangagui ne bi 'ñengui:

—Xi núyu 'bahni ri hñe dega t'axi, ¿to'oyu ne habu xqui 'ñeheyu?

¹⁴ Nuga da thadi ne da embabi:

—Nuga hindí p̄adi, nu'i go guí p̄adi.

Nu'bá nu'á bi 'ñengagui:

—Nuy_u go guehy_u xqui 'ñehe de nuni hab_u mbi ja ya ts'othogui ne xuá t'axca yá he co rá ji ra T'uca Deti. ¹⁵ Hangué nubyá nuyú 'bai ja rá thandi Ajuá hab_u hudi'a, ne p̄epabi ma pa ra xuui nuua ja ra maça luga hab_u 'b_u'a. Y nu Ajuá hudi ja rá hudi 'b_ui con guehy_u ne ri suy_u. ¹⁶ Y ya hinhya'm_u ma da zu ra thuhuy_u ngu nú'b_u mbá 'b_u ja ra ximhai, nixi ra nduthe, nixi ra pahyadi, nixi ma'ra ya ts'othogui. ¹⁷ Ngue'a nuni ra T'uca Deti 'bai hab_u hudi Ajuá, go guehni ra ma'yo pa da suy_u ne da 'ñutuabiy_u hab_u ja ya p̄othe de ra dehe dega te. Y nu Ajuá ma da hñu'mba yá m̄ai ne da ducuabi yá guida de ja yá da.

8

Ra apostol Xuua bi hyanda rá yoto ra seyo ne 'nara nj̄spi dega oro

¹ Nep_u de bi x̄o'tsa nú'a rá yoto ra seyo ra T'uca Deti, bi nja ra hmetho y 'besthó hinte bi nt'ode, ngu made ra ora himbi nt'ode ni 'nara noya nuni mahets'i. ² Nep_u dá handa yoto ya enx̄e mi 'bai ja rá thandi Ajuá, ne bi t'umba 'ra 'nara trompeta. ³ Nep_u bi z̄oh̄o ma'na ra enx̄e mi h̄a 'nara nj̄spi dega oro, ne bi 'mai ja ra ata. Nura enx̄e'a bi t'umba ndunthi ra t'uts'i pa bi umbabi Ajuá mahȳegui co yá s̄ocambeni ya gamfri ja ra ata dega oro mri nhyandui nú'a ra hudi hab_u mi hudi Ajuá. ⁴ Y de ja rá 'ye ra enx̄e bi b̄oxa ja rá thandi Ajuá nurá 'bifi ra t'uts'i mahȳegui co yá s̄ocambeni nuya gamfri. ⁵ Y nura enx̄e'a bi ḡu ra nj̄spi, ne bi hñaca ts'̄u ra tsibi nú'a mi z̄o ja ra ata pa bi ñu'tsa rá nj̄spi, nep_u bi f̄ote pa ja ra ximhai. Y nu mi 'ȳot'a njab_u'a, bi nja ya ngani ne ya h̄uei ne ra mbimhai asta mi ñani.

Ya trompeta

⁶ Nep_u nú'̄u yoto ya enx̄e mi h̄a ya trompeta bi nhyoqui'̄u pa da mist'i'̄u.

⁷ Y nu mi mist'a rá trompeta nú'a ra m̄edi enx̄e, bi dagui pa ja ra ximhai ya ndo co ra tsibi mi nthants'i co ra ji. Y nu mi njab_u bi zat'a 'na de hñu parte ra hai, ne bi zat'a 'na de hñu parte ya za, ne gatho ya ndapo nú'̄u xmá nc'ami bi zat'i.

⁸ Nu mi mist'a rá trompeta nurá ñoho ra enx̄e, 'bestho bi zo ja ra ndehe 'na ngu ra d̄anga t'oh̄o mi z̄o, ne bi nji 'na de hñu parte ra ndehe. ⁹ Ne bi du 'na de hñu parte ya zu'ue nú'̄u mi 'b_u mbo ra ndehe, ne bi yai 'na de hñu parte ya motsa.

¹⁰ Nu mi mist'a rá trompeta nurá hñu ra enx̄e, 'bestho bi dagui de mahets'i 'nara d̄anga ts̄o ja 'na de hñu parte ya d̄athe ne ya p̄othe. Nura ts̄o'a mri yot'i ne mi z̄o, ¹¹ y mrá thuhu ra Ajenjo. Ne bi mp̄unga ajenjo 'na de hñu parte ya dehe, y co rá nju nura ajenjo'a bi ju'tsa ya dehe, ne bi du ndunthi ya ja'i co rá nju nura dehe.

¹² Nu mi mist'a rá trompeta nurá ngoho ra enx̄e, 'bestho bi 'm̄exuui 'na de hñu parte ra hyadi ne ra z̄ana ne ya ts̄o. 'Na de hñu parte ra pa bi 'ñotho ra ñot'i de ra hyadi, ne 'na de hñu parte ra xuui bi 'ñotho ra ñot'i de ra z̄ana nixi de ya ts̄o.

¹³ Nep_u dá handa 'nara nx̄ani mri nhyats'i madetho de mahets'i, ne dá ode mi ñ̄a nts'edi ne mi ena:

—j̄Huecate nú'̄u to 'b_ui ja ra ximhai, ngue'a ri 'betho da mist'a yá trompeta má hñu ya enx̄e!

9

1 Y nu mi mist'a rá trompeta nurá ncat'a ra enxé, dá handa 'nara tsø xqui dagui de mahets'i pa ja ra ximhai, y nura tsø'á bi t'umbabi ra nsoqui pa bi xoqui ne bi xo'tsua rá ne nú'á ra o'tsi otho habu bí c'a. 2 Y nu mi xo'tsua nú'á ra o'tsi'á, bi bøts'ue de guehni 'nara 'bifi ngu rá 'bifi 'nara danga ut'i, ne bi juta ra hyadi asta bi 'mexuui co nú'á ra 'bifi mi 'yo ja ra ndáhi. 3 Y ja ra 'bifi ja mbra ehni 'raya nc'oto, nepu bi nxani'u ja ra ximhai ne bi t'umba ra ts'edi ngu yá ts'edi ya penza pa da ntsate. 4 Nuya nc'oto'u bi sipi gue hinda zi ni 'nara c'ama ndapo, nixi ya za. Nu'ú bi sipi gue da za hønse nú'u ya ja'i hingui pe'tsua rá seyo Ajuá ja yá de. 5 Bi t'umba nsequi da 'yøt'a njabu hønse pa da japi da sufri ya ja'i cat'a zana, pe hingue pa da hyo. Y nuyá 'ñu yá ne nú'u ya nc'oto ngu rá 'ñu rá ne 'nara ts'o penza ora tsa 'nara ja'i. 6 Nuya pa'u ya ja'i da nehma da du, pe ma da 'ñotho ra du pa gue'u.

7 Nú'u ya nc'oto'u mi hnequi ngu 'raya fani xa hñoqui pa ra tuhni, y mi hu'tsa ja yá ñaxu'u ngu 'nara corona dega oro, y nuyá hmi mi ngu yá hmi ya ja'i. 8 Ne xi má ma yá stá ngu yá stá ya 'behña, y nuyá ts'i mi ngu yá ts'i ya zate. 9 Y de ja yá ndo'yo mi pe'tsa 'nara nthaqui ngu dega bøjá, ne nuyá mbani de yá hua mi ngu rá mbani ya carro nú'u ri gat'a ya fani 'yo ja ra tuhni. 10 Y yá cola mi nja ngu yá cola ya penza co ya 'bite, y nuyá 'bite mi pe'tsa ra ts'edi pa da japi da sufri ya meximhai cat'a zana. 11 Y nú'á ra ts'o'énxe 'bu ja ra o'tsi nú'á otho habu bí c'a go gue'á mra ndá de nuya nc'oto'u. Nura enxé'á dega ebreo rá thuhu ra Abado, y dega griego ra Apolyo nú'á ri bøni da 'ñena ra hyote.

12 Nurá mudi ra ts'othogui ya bi uadi, pe ri 'bedi má yoho.

13 Y nu mi mist'a rá trompeta nurá 'rato ra enxé, 'bestho dá øde 'nara noya mi pøni de ja nú'u goho ya ndáhi de ra ata dega oro nú'á mi ja de ja rá thandi Ajuá. 14 Y nú'á ra noya'á bi 'ñembabi nú'á rá 'rato ra enxé to mi ha ra trompeta: —Xo'ta nú'u goho ya enxé that'a ja rá hyo ra dathe Eufrate.

15 Y bi so'ta nú'u goho ya enxé xqui hñoqui xqui dø'mi pa 'bestho ra ora'á da hyo 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. 16 Y dá øde hangu yá ndunthi nú'u yá soldado mi tøgue yá fani, dá øde gue mi yo nthebe 'mo ya 'mo.

17 Njaua dá handi gatho nú'á bi 'ñutca ra Maca Ndáhi dega thedi: Nu'u tó'o mi tøgue yá fani, mi ha yá nthaqui ja yá tiña, ne xi mi huexqui dega theni ne dega c'angui ne dega c'ast'i. Ne nuyá ñaxu ya fani mi ngu yá ñaxu ya zate, y de ja yá ne'u mi pøni ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre. 18 Nu'á ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre mi pønga ja yá ne'u, bi japi bi nja ya ts'othogui asta bi du 'na de hñu parte ya ja'i de ra ximhai. 19 Hangue nú'u ya fani'u mi ho ya ja'i co yá ne ne co yá cola, ha nuyá cola mi ngu 'nara qu'eña mi ja rá ñaxu ne mi tsate, y njabu mi ø'tua ra 'ñu ya ja'i.

20 Y nu'u ya ja'i himbi du co nuya ts'othogui'u, himbi ne bi ñobri'u. Bi siguiho bi xøcambeni ya ts'ondáhi ne nú'u ya c'oi dega oro, dega t'axi, dega bronse, dega do, ne dega za, nú'u hingui handi, nixi øde, nixi ri 'yo. 21 Nixi himbi ne bi ñobri'u de nú'á mi øt'u, ngu ra nthote, ne ya nt'ete, ne de ra nt'e'behña, ne de ya mfe.

10

Ra enxé mi ha 'nara t'uca libro

1 Nepu dá handa ma'na ra enxé mi pe'tsa ndunthi rá ts'edi bi gai de mahets'i, ne mi pa madetho ja 'nara guui, ne mi ja 'nara 'bejri ja rá ñaxu. Rá hmi xi mri

yot'i nts'edi ngu ra hyadi, y nuyá ua mi zø ngu ra faspi. ² Ne mi hã 'nara zi t'uca libro y bi xo'tsi. De guehni bi 'ba'ma rá ua ra 'ñei ja ra ndehe, ha nurá ua ra ngahã bi 'ba'ma ja ra hai. ³ Nepu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ngu rá hmafi 'nara zate ora mafi, y nu mi mafi'a bi nt'ode yoto ya ngani. ⁴ Y nu ndá øde nuya ngani'u, ndí ma ga ofo nú'a te mi mañ'u. Pe dá øde 'nara noya de mahets'i, bi 'ñengagui:

—Dá gohitho njabu nú'a bi m̄anga nú'u yoto ya ngani, ogui ofo pa hinda fadi.

⁵ Nepu 'mefa, nú'a ra enxε dá handi xqui 'ba'ma rá ua ja ra ndehe ne ja ra hai, bi guxa rá 'yε ra 'ñei pa mahets'i, ⁶ ne bi jura de rá thuhu nú'a to'o 'bui pa nzantho, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho ra ndehe ne gatho nú'a te ja, ne bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa di 'bedi pa da uadi gatho. ⁷ Pe nu stí m̄adi da mist'a rá trompeta rá yoto ra enxε, nuya pa'u ma da uadi nú'a bi beni da 'yøt'a Ajuã ne himi fadi, nú'a bi xipabi yá 'mehni'a nú'u to'o bi m̄epabi.

⁸ Y nú'a ra noya dá øde de mahets'i bi zocagui ma'na'qui ne bi 'ñengagui:

—Grí ma ne gui ju nú'a ra t'uca libro xa xo'tsa ja rá 'yε ra enxε nú'a 'bai ja ra ndehe ne ja ra hai.

⁹ Nepu dá ma habu mi 'ba ra enxε ne dá embabi:

—'Racagui ra t'uca libro.

Ne nu'a bi 'ñengagui:

—Na, ne tsi. Ja ri ne ma gui tsa strá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ja ri m̄ai ma gui tsa strá nju.

¹⁰ Nu'bú dá h̄anga ra t'uca libro de rá 'yε ra enxε, ne dá tsi. Ne dá tsa ja ma ne xi xmá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ndá tsi xi xmá nju de mbo ma m̄ai. ¹¹ Y nu'a bi 'ñengagui:

—Mahyoni gui yopa m̄anga ma'na'qui nú'a te ma da t'ø'tuabi ya ja'i de gatho ya h̄aqui ja gatho ya hai, ne ja gatho ya hnini, ne yá nda.

11

Mi 'bui yoho to bi damajuani

¹ Nepu bi t'aca 'nara xithi pa ra t'eni, ne bi t'engagui:

—Grí ma gui 'yeni rá nija Ajuã ne ra ata, ne gui pede nú'u 'buhni ri xocambeni Ajuã. ² Pe nura patio nú'a ja de m̄ote rá nija Ajuã, oxqui eni, ngue'a nura patio'a xa t'umba nú'u ya ja'i hinga xodyo, y nu'á ma da net'a ra maça hnini ñotemayoho nzanã. ³ Y ma ga pehna nú'u yoho ma 'mehni pa da m̄anga ma noya 'na 'mo ne yo nthebe h̄nu'rate ma pa, y ma da hye yá he dega behe.

⁴ Nú'u ya 'mehni'u gue'u ngu nú'u yo 'bai ya olivo ne ngu nú'u yoho ya mfoxyo 'bai ja rá thandi Ajuã nú'a to'o ra ndã de ra ximhai. ⁵ 'Bu da ne to'o te da 'yø'tuabi'u, da bõnga ya tsibi de yá ne'u pa da hyo nú'u yá ncontra. Y njabu da du nú'u to'o da ne te da 'yø'tua'u. ⁶ Nu'á pe'tsa ra ts'edi pa hinda hopi da 'uã nú'u ya pa ma da xipa ya ja'i de nú'a ma da nja. Nehe pe'tsa ra ts'edi pa da japi da nji yá dehe, ne da japi da nja ya ts'othogui haburaza ja ra ximhai. Y nu'á da 'yø't'a njabu nú'u ya 'mi'qui da ne'u. ⁷ Pe nu stí uadi da m̄anga nú'a te ma da nja, ma da bõxa 'nara mbanga zu'ue de ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a pa da ntunhui'u, y ma da ntate nú'a ra mbanga zu'ue, hangue da hyo'u. ⁸ Nuyá ndo'yo'u ma da gohi di 'boni haburaza ja ya 'ñu de ra d̄anga hnini nuni habu bri pont'a ma Zidadahu. Nura hnini'a da za ga hyεcuahu co ra hnini Sodoma ne de Egipto, y ja rá thandi Ajuã xi xá nts'o nuya hnini'u. ⁹ Ya ja'i de gatho

ya hnini, de gatho ya 'm̄ai gá ja'i, de gatho ya hñ̄aqui, ne de gatho ya hai, ma da hyandua yá ndo'yo nú'u yoho ya 'm̄ehni da 'moni hñu pa made, pe hinda thopi to da 'yagui'u. ¹⁰ Y nuya meximhai da johya'u ne da 'ñumba 'baha sehe'u ngue'a ya xqui tho nú'u yoho ya 'm̄ehni to'o xi xqui 'yot'a ra xuhña pa gatho ya meximhai. ¹¹ Pe 'm̄efa de nú'u hñu pa made, Ajuá bi japi bi yopa nte, nepu bi nangui'u, y nú'u to bi hyandi'u xi bi ntsu. ¹² Nepu bi nt'ode 'nara noya de mahets'i mi ña nts'edi ne bi 'ñembabi nú'u to'o xqui yopa nte:

—Bá p̄oxhu grí 'ñehua.

Nepu ja 'nara guui bi ts'its'i'u pa mahets'i. Y nú'u yá ncontra'u bi hyandi. ¹³ Nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi yunt'a 'na de 'ret'a parte de ra hnini co nú'a ra mbimhai, ne bi du yoto 'mo ya ja'i, ha nu'u tó'o himbi du xi bi ntsu, ne bi nsunda Ajuá nú'a 'bui mahets'i.

¹⁴ Nurá ñoho ra ts'othogui ya bi uadi, pe 'bestho ma da nja nú'a rá hñu.

Rá yoto ra trompeta

¹⁵ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá yoto ra enx̄e, 'bestho bi nt'ode 'raya noya de mahets'i mi ña nts'edi, mi ena:

Nubyá gatho nuya hm̄anda mi ja ja ra ximhai,
ya go o rá 'ȳe ma Ajuá'u ne ra Zidada Jesucristo
nuto xa hñuts'i'a pa da nd̄a pa nz̄antho.

¹⁶ Y nú'u 'natemagoho ya nd̄a mi hudi ja yá hudi de ja rá thandi Ajuá, bi ndandĩñ̄ahmu'u ne bi x̄ocambeni'a, ¹⁷ ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe,
go gue'e guí pe'tsa gatho ra ts'edi,
go gue'e guí 'bui, ne nz̄antho xcá 'bui, ne ma gui 'bui pa nz̄antho.
Dí 'ra'a'ihe njam̄adi
ngue'a ya xi gá nd̄a.

¹⁸ Ya ja'i de ra ximhai xi xa b̄o yá cue'u con gue'e,
pe ya bi z̄o ra pa pa da hnequi ri cue,
ne ma gui hñ̄a'mba nguenda gatho nú'u xa du,
ne ma gui umba yá th̄ah̄a nú'u ri 'm̄ehni bi mep'a'i,
ne gatho ya gamfri, ne gatho nú'u to'o bi x̄ocambeni'i,
ngu ya notsi ngu ya dangui.

Nehe ya bi z̄o ra pa pa gui huata nú'u to xa ts'oca ra ximhai.

¹⁹ 'M̄efa de gue'a bi xogui ra maça luga nuni mahets'i habu 'bu Ajuá, y ja bi hnequini ra arca de ra cohi, ne xi mri yot'a ya huci, ne mri nt'ode ya ngani, ne xi bi dagui ndunthi ya ndo ne bi nja 'nara mbimhai.

12

Ra 'behñ̄a ne ra mbanga zu'ue

¹ 'M̄efa bi hnequi ja mahets'i 'nara danga nt'udi, y nú'a mi 'nara 'behñ̄a mri hñe co ra hyadi ne mi 'bai ja ra z̄ana y mi hu'tsa 'nara corona mi t̄ogue 'ret'amayoho ya ts̄o. ² Mi da'thi ne mi zoni nts'edi co ya ugui ngue'a mi ma da 'm̄ai rá b̄atsi. ³ Nepu bi hnequi ma'na ra nt'udi ja mahets'i, y nú'a mi 'nara danga thenga zu'ue mi ngu 'nara qu'eñ̄a. Y mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani y cada 'nará ñaxu mi hu'tsa 'nara corona. ⁴ Y co rá cola bi gut'a 'na de hñu parte ya ts̄o de mahets'i, nepu bi f̄ote pa ja ra ximhai. Nepu nura zu'ue'a bi 'mai ja rá thandi nú'a ra 'behñ̄a, pa ngu da 'm̄ai rá b̄atsi, da zipabi. ⁵ Nepu bi 'm̄ai rá b̄atsi mrá ts'unt'u, y nú'a con gatho rá ts'edi ma da nd̄a de gatho ya hai, ja ra uenda di h̄a 'nara ts'ut'o dega b̄oja, y 'bestho bi ts'its'i pa habu bí hudi

Ajuá. ⁶ Y ra 'behñá bi ma bi 'bat'i pa ja 'nara mbonthi habú xqui hyoca Ajuá pa gue'a, pa ja da 'muhni ne ja da 't'inini pa 'ret'amayoho nthebe hñu'rate ma pa. ⁷ 'Mefa bi nja 'nara danga tuhni nuni mahets'i, y ra ndá gá enxé nú'a rá thuhu ra Migue, mahyεgui co yá enxé'a bi ntunhui ra danga mbanga zu'ue ne yá ts'o'εnxε. ⁸ Y nura danga mbanga zu'ue ne yá enxé himbi ntate'ú y nixi ya himbi thopi dua 'buhni mahets'i. ⁹ Hangué brá juui ne brá fôte de mahets'i pa ja ra ximhai con gatho yá ts'o'εnxε. Nú'a ra danga mbanga zu'ue'a go gue'a ra ndaxjua qu'eñá xa thu'mbabi ra ts'ondahi ne ra Satá, ne go gue'a hat'a gatho ya ja'i de ra ximhai.

¹⁰ Nepú dá øde 'nara noya nuni mahets'i mi ena:

—Nubyá há, ya bi ø ra ora de ra mpøhø, ngue'a ya bi ntate Ajuá nú'a to'o ra ndá ne ja rá ts'edi, y nehe ya bi umba rá nsu ma Zidadahú ra Jesucristo pa da ndá, ngue'a ya xra juui ne xra fôte de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a to'o mi mambabi ya cu ma pa ra xuui ja rá thandi Ajuá. ¹¹ Nehe ya cu ya xa ntate de ra ts'ondahi ngue'a bi mani rá ji ra T'úca Deti, nehe xa ntate'ú ngue'a xa damajuani de rá noya Ajuá, y himi tsu da du, ne himbi 'uegue de nú'a bi gamfri. ¹² Hangué johyahú nú'ahú ya guí 'buhúua mahets'i. Pe huecate'ihú nú'ahú guí 'bathúbu ja ra ximhai ne ja ra ndehe, ngue'a ra ts'ondahi xa juui xqui mabú habú guí 'buhú, ne xi ja rá cue ngue'a paði gue ts'útho ya pa ri 'bedi pá dra huati'a.

¹³ Y nu mbrá fôte de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a ra danga mbanga zu'ue, nu'bú nú'a bi hyonga nú'a ra 'behñá xqui 'mái rá t'ú pa xa 'yø'tua ra nts'o'mái. ¹⁴ Pe ra 'behñá bi t'umbabi yoho ya hua dega nxani pa bi za bi nhyats'i, ne bi 'ba'tuabi nú'a ra danga mbanga zu'ue, nepú bi ma bá 'bú ja nú'a ra mbonthi habú bi t'ini'a hñu njeya made. ¹⁵ Nepú nura danga mbanga zu'ue bi zogui ra dehe de ja rá ne pa bi nja ngu 'nara dathe. Bi 'yø'ta njabú'a pa nura dehe'a bi dena nú'a ra 'behñá pa xa duts'i hmahá. ¹⁶ Pe ra hai bi xogui pa bi yui nú'a ra dathe xqui zogui de ja rá ne nú'a ra danga mbanga zu'ue, y njabú ra hai bi mats'i ra 'behñá. ¹⁷ Nepú nú'a ra danga mbanga zu'ue xi bi bø rá cue co nú'a ra 'behñá, ne bi ma pa da ntunhui nú'ú yá 'beto yá mbong'betó nú'a ra 'behñá, nú'ú to'o ø'tuabi yá hmanda Ajuá ne camfri ra Zidada Jesucristo.

13

Yoho ya ts'ozu'ue

¹ Ndí 'bai ja rá ñani ra ndehe y dá handi bi c'onts'i de mbo ra ndehe 'nara mbanga zu'ue mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ne cada 'nará ndani mi togue 'nara corona, y cada 'nará ñaxu xqui t'ofó 'nara thuhu dega ts'one nú'a mi ñama'ñú de Ajuá. ² Nú'a ra zu'ue dá handi, mi hnequi ngu 'nara tigre, yá ua mi ngu yá ua 'nara 'muhu, y rá ne mi ngu rá ne 'nara zate. Nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá mi umbabi rá ts'edi ne ra nsequi pa da ndá ja rá luga'a. ³ Y dá handa 'na de nú'ú yá ñaxu xqui ts'eni ngu pa da du, pe bi ñani rá nts'eni, y gatho ya ja'i de ra ximhai bi hyandi ne bi 'yø'ú ne bi deni'a. ⁴ Nepú nu'ú bi xocambeni nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eñá ngue'a xqui umba ra ts'edi nú'a ma'na ra zu'ue. Nehe bi xocambeni'ú nú'a ra zu'ue ne mi ena'ú:

—¿To'o ngu nuni ra zu'ue? Ne ¿to'o ja rá ts'edi pa da ntunhuini?

⁵ Ne bi t'umbabi nsequi pa bi nøt'e ne pa bi ñama'ñú de Ajuá. Nehe bi t'umbabi ra ts'edi pa bi manda ñotemayoho nzaná. ⁶ Bi njabú, bi ñama'ñú de Ajuá y bi zanbabi rá thuhu, nehe bi zanga ra maça luga habú bí 'bú Ajuá, ne

gatho nú^u to'o 'buhni. ⁷ Nehe bi t'umba nsequi pa da ntunhui ya gamfri ne da ntate'a. Ne bi t'umba ra ts'edi pa bi nda ja gatho ya 'mai gá ja'i, ja gatho ya hnini, ja gatho ya hñagui, ne ja gatho ya hai. ⁸ Nu^u tó'o ante da thoca ra ximhai bi t'opa yá thuhu ja ra libro hab^u xa thu'tsua yá thuhu nú^u to ma da nte pa nzantho, nu^u hinda ma da xocambeni nura zu'ue'a. Pe nu ma'ra ya ja'i ha, gatho^u ma da xocambeni'a. Nura libro hab^u huxa yá thuhu nú^u to'o ma da nte pa nzantho go rá meti ra T'uca Deti nú'a bi du.

⁹ Nu'a tó'o ne da badi, dá badi nú'a ma ga ofobya. ¹⁰ Nu^u tó'o tsiste nts'ahni, nehe^u da ts'ixa nts'ahni. Y nu^u tó'o hote co ra huai, nehe^u da tho co ra huai. Hangué nuya gamfri dí ñepabi da zedi yá jamfri, pa hinte da 'yot'e masque da ts'ixa fadi o da tho.

¹¹ Mefa dá handa ma'na ra mbanga zu'ue bi c'onts'i de mbo ra hai mi pe'tsa yoho yá ndani ngu yá ndani 'nara deti, pe rá noya mri nt'ode ngu 'nara danga mbanga zu'ue 'ñena 'nara qu'eña. ¹² Y gatho nú'a mi ot'e'a, mi ot'e co nú'a ra ts'edi xqui umbabi nú'a rá madi ra mbanga zu'ue, ne mri mpefi ja rá thandi'a, ne mi japa gatho ya ja'i de ra ximhai da xocambeni nú'a ra madi zu'ue nú'a xqui me'tsa 'nara nts'eni ne xqui ñani. ¹³ Nehe mi ot'a ndunthi ya danga nt'udi, y asta mi japi da dagui ya tsibi de mahets'i pa ja ra ximhai ja yá thandi ya ja'i. ¹⁴ Y co ya nt'udi nú'u xqui thopi da 'yot'e ja rá thandi nú'a ra madi zu'ue, mi hat'a ya meximhai. Nep^u bi 'bepabi ya ja'i da hyoca 'nara c'oi de nú'a ra madi zu'ue xqui ts'eni co 'nara mahuai pe himbi du. ¹⁵ Nehe bi t'umba ra ts'edi pa bi japi bi nte nurá c'oi nú'a ra madi zu'ue, pa bi za bi ña ne pa bi manda da tho gatho nú'u to'o himbi ne bi xocambeni nura c'oi'a. ¹⁶ Nehe bi manda da thu'tsuabi 'nara seña ja yá 'ñei o ja yá de gatho ya ja'i, ngu ya notsi ngu ya dangui, ngu ya rico ngu ya hyoya, ngu ya 'bego ne ngu nú'u hingyá 'bego. ¹⁷ Y nu^u tó'o mi pe'tsa ra hmeya o rá thuhu ra zu'ue o rá numero rá thuhu, hõnse^u mi tsa te da dai ne te da pa. Pe nu^u ma'ra, hina. ¹⁸ Pa da za to da badi te dí bõnga núna bi t'utcgai, mahyoni di ja ndunthi rá mfaði pa da za da mede nura numero pe'tsa nura zu'ue, ngue'a nura numero'a gue'a ngu rá thuhu 'nara 'ñohõ, y nura numero'a gue'a 'rato nthebe ne hñu'rate ne 'rato.

14

Ra thuhu nú'a bi duta nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya gamfri

¹ Mefa dá handa ra T'uca Deti mi 'bai ja ra t'ohõ nuni Sion, y mi 'bahuini'a 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya ja'i nú'u xqui t'opabi ja yá de rá thuhu ra T'uca Deti ne rá thuhu Ajuá rá Dada. ² Nep^u dá õde 'nara noya nuni mahets'i. Nura noya'a bi nt'ode ngu yá nhyahni ndunthi ya dathe ne ngu 'nara ngani xi nts'edi, ne ngu 'ra to'o mi pei ya arpa. ³ Ne mi tuti^u 'nara 'ra'yo thuhu ja rá thandi Ajuá hab^u bí hudi'a, ne ja yá thandi nú'u goho ya da'enxe ne nú'u ya nda. Pe hõnse nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo nú'u to bi mpohõ ja ra ximhai bi za bi badi nú'a ra thuhu bi nt'ode, ma'ra hina. ⁴ Nú'u 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo gue^u hinxa 'mahui ni 'nara 'behña, y nixi mi jo'o yá 'behña. Nu^u dí de na ra T'uca Deti, y peui haburaza pa'a. Nú'u gue^u bi mpohõ de gatho ma'ra ya ja'i pa ra madi sofo pa Ajuá ne pa ra T'uca Deti. ⁵ Ne nu^u hinxa manganja ya nc'uamba nixi hinte ma ts'oqui pe'tsi ja rá thandi Ajuá.

Ya hoga noya nú'u bi manganja nú'u hñu ya enxe

⁶ Nep^u dá handa ma'na ra enxe mi nhyats'i madetho mahets'i, ne mi xipabi ya ja'i de rá noya Ajuá nú'a ma da nja pa nzantho y ma hanja da za da mpohõ

'na. Bá ehe'a pa bi zofo gatho ya 'mai gá ja'i ja yá hñáqui, ja gatho ya hnini ne gatho ya hai maxøgue ra ximhai. ⁷ Ne bi 'ñena nts'edi:

—Tsuñu Ajuá ne nsundahu'a ngue'a ya bi zø ra ora pa da hñá'mba nguenda ya ja'i. Xøcambeniñu nú'a to bi hyoca mahets'i ne ra ximhai, ra ndehe ne ya pøthe.

⁸ Nepu bi sigui ma'na ra enxε bi 'ñena:

—Ya bi 'medi ya me Babilonia nú'a ra danga hnini, ngue'a xa japabi gatho ya ja'i de ra ximhai da nts'oqui ngu xa nts'oqui'u, nja ngu 'na to japa ma'na da zi ra vinu asta hinda nti.

⁹ Nepu bi sigui rá hñu ra enxε bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o da xøcambeni ra mbanga zu'ue o nú'a rá c'oi, ne da hotho da thu'tsua rá seña ja rá de o ja rá 'ye, ¹⁰ hinda za da mpont'ui rá cue Ajuá nú'a tø'mi, y yá mfei'a xi xá nts'o. Nehe ja rá thandi ra T'uca Deti, ne ja yá thandi ya maça enxε, ma da ntsau'i ya ugui ja ra tsibi faspí co ra asufre. ¹¹ Y ma da c'onts'i pa nzantho nurá 'bifi nú'a ra tsibi'a habu ma da nzø'u, y hinda me'tsa ra tsaya ma pa ra xuui nú'u to da xøcambeni ra mbanga zu'ue o rá c'oi y da hotho da thu'tsua rá hmeya. ¹² Hangue nu'u tó'o yá meti Ajuá, ne øtuabi yá hmanda'a, ne camfri xá hño ra Zidada Jesucristo, mahyoni da zedi yá jamfri pa da zeta gatho nú'a da 'ñehe.

¹³ Nepu dá øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñengagui:

—'Yofo njaua: "Njapi nú'u to tu ne xa gamfri ra Zidada Jesucristo." Ra Maça Nðahi ena, hañá xi majuañi njapi ngue'a ma da ntsaya'u de yá 'befi, ne yá hoga 'befi ma da faði nuni mahets'i.

Ra sofo ja ra ximhai

¹⁴ Mefa dá handa 'nara t'axa guui, y ja nura guui'a mi hudini 'na 'ñena nú'a e bi nja'i, ne mi hu'tsa 'nara corona dega oro, ne mi ha 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁵ Nepu bi bøni de ja ra maça luga habu bi 'bu Ajuá ma'na ra enxε bi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'a to mi hudi ja ra guui:

—Ju ri t'exu bá xa ra trigo ngue'a ya bi zø ra ora de ra sofo ja ra ximhai ne ya bi ñats'i.

¹⁶ Nepu nú'a to mi hudi ja ra guui bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai pa bi nja ra sofo ja ra ximhai.

¹⁷ Mefa bi bøni ma'na ra enxε de ja ra maça luga nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuá, mi ha nehe 'nara t'exu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁸ Nepu bi bøni ma'na ra enxε de ra ata, nú'a to mi su ra tsibi, ne bi zofo nts'edi nú'a ra enxε to mi ha ra t'exu, ne bi 'ñembabi:

—Ju ri t'exu, bá heca ya nzadi gá obxi ja ra ximhai, ngue'a ya bi ða.

¹⁹ Nu'bú ra enxε bi ga'tsa rá t'exu ja ra ximhai, ne bi hyeca ya obxi, nepu bi 'yu'a ja ra danga nthe'ma'obxi. Bi 'yøt'a njabu ngue'a gue'a 'nara nt'udi de nú'a ma da 'yøt'a Ajuá co nú'u ma da mfei co rá danga cue'a. ²⁰ Nura nthe'ma'obxi'a mi ja møte de ra hnini, y nu mi the'ma ya obxi bi bøni ngu yá ji ya ja'i, y co rá ndunthi ra ji bi 'ño hñu nthebe kilometro rá yabu y asta bi zøxa ja yá frenu ya fani.

15

Ya enxε co nú'u yoto yá ngats'i ya ugui

¹ Nepuþya, dá handa nuni mahets'i ma'na ra nt'udi xi mrá dangui, y xi dá 'yø. Mi yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara mfei pa da mfei ya meximhai, mi gue'u yá ngats'i ya ugui, ngue'a ya gue'a rá ngats'i rá cue Ajuá.

² Nehe dá handa nú'a ra ndehe dega xito mi nthants'i co ra tsibi, ne nú'a to'o xqui ntate de ra mbanga zu'ue ne rá c'oi, ne himbi xocambeni'u nixi himbi hotho bi thu'tsua rá hmeya ni rá numero de rá thuhu nura zu'ue'a, mi 'bai'u ja nú'a ra ñanga ndehe dega xito, mi ha'u ya arpa nú'a xqui umbabi Ajuá.

³ Nehe mi tuti'u nú'a ra thuhu mi tuta ra Moise nú'a mi pɛpabi Ajuá, ne go guet'a ra thuhu tuta ra T'uca Dɛti, ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

Xi xá nsunda ne xi ya dangui nú'u ri 'bɛfi guí ɔt'e.

Y guí ɔt'e gatho nú'a majua ni ne nú'a xá hño.

Nu'i go gue'e grá ndá de gatho ya hai de ra ximhai.

⁴ Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o gue'a hinda zu'a'i nú'bu hinda 'yɔt'e nú'a guí ma?

Ne ¿to'o gue'a hinda xocambeni'i ri thuhu?

Ngue'a hɔnse'i grá maça Ajuá, hangue gatho ya ja'i de gatho ya hai de rá ngani ra ximhai da 'ñe da nsunda'i,

ngue'a xa hyandi'u gue xi guí ɔt'e gatho nú'a xá hño.

⁵ 'Mefa dá handa nuni mahets'i mi xogui nú'a ra maça luga habu 'be'tsa nuya xingdo habu xa t'ofu yá hmanda Ajuá. ⁶ Y nuni ra maça luga'a ja bi bɔnini nú'u yoto ya enxe mi ha nú'u yoto ya mfei, ne mi hñe co ya dutu dega linu xi xmá nt'axi ne mi huexqui, ne mi ngat'a 'nara ngat'i dega oro asta mi tsɔxa ja yá tiña. ⁷ Nepu 'na de nú'u goho ya dá'enxe bi umba gatho nú'u yoto ya enxe 'ra 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i co ya ugui nú'u ma da uni Ajuá co rá cue, go gue'a Ajuá to 'bai pa nzantho. ⁸ Nu'bu nuni ja ra maça luga bi ñuxa ra 'bifi nú'a mi ehe de rá nsunda ne rá ts'edi Ajuá. Y himi tsa to da yɔt'ini asta himbi uadi nú'u yoto ya ugui mri hña nú'u yoto ya enxe.

16

Rá cue Ajuá ma da zudi nú'u to'o hinxa gamfri

¹ Nepu dá ɔde bi ña 'nara noya xi nts'edi mbo ra maça luga, ne bi 'ñemba nú'u yoto ya enxe:

—Grí maha guí xañhu ja ra ximhai nú'u yá mfei Ajuá xa mɛ'tsa ja nú'u yoto ya 'bada.

² Nu'bu bi ma nú'a ra madi enxe bá xanga ja ra ximhai nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, hangue nú'u ya ja'i to mi pɛ'tsa ra hmeya de ra mbanga zu'ue ne mi xocambeni rá c'oi'a, bi c'onst'a ja yá ndo'yo 'raya sasi xi xmá nts'o ne xi xmá 'ñu.

³ Nepu rá ñoho ra enxe bá xanga ja ra ndehe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura ndehe'a bi nji ngu rá ji 'na nú'a xa tho, ne bi du gatho nú'u mi 'bu mbo ra ndehe.

⁴ Y rá hñu ra enxe bá xanga ja ya datho ne ya pɔthe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, nepu nu'á bi nji'u. ⁵ Nepu dá ɔde nú'a ra enxe mi su ya dehe, mi ena:

—Nu'i ma maça Ajuá'i ne ma zi Hmu'i, go gue'e gá 'bai desde ra madi ne asta nubya guí 'bai. Nu'i hinte guí tugue gue'a xcá 'yɔt'a ra ts'atbi xá hño.

⁶ Ngue'a xcá castiga nú'u to bi mamba yá ji nú'u bi gamfri'i, ne nú'u bi mangua ri noya. Hangue ngu bi 'yɔt'e'u njabu gá ɔ'tuabi nehe. Y dí 'ñepi da njabu'u.

⁷ Nehe dá ɔde ma'na ra enxe mi ña mbo ja ra maça luga habu ja ra ata, ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma zi Hmu'i, go gue'e guí pɛ'tsa gatho ra ts'edi. Guí ɔt'a ra hoga ts'atbi ne nú'a majua ni.

⁸ Nepu rá ngoho ra enxε bi xanga ja ra hyadi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y co rá ts'edi ra hyadi bi zat'a ya ja'i. ⁹ Pe masque xi bi zat'a ya ja'i, nu'á himbi ne bi ntsø'mi de yá ts'oqui, nixi bi nsunda Ajuá. Nu'a bi 'yøt'e'u, bi ñama'ñu de rá thuhu Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa bi mehna nuya ya mfei.

¹⁰ Nepu rá ncət'a ra enxε bá xanga nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, bá xanga ja rá hudi nú'a ra mbanga zu'ue, ne bi 'mexuui habu gatho mi nda'a. Y nuya ja'i mi 'bu ja rá hmanda'a asta mi tsa yá jane co ya danga ugui mi thogui.

¹¹ Pe himbi ne bi ntsø'mi'u de yá ts'oqui. Nu'a mi øt'e'u, mi tsani Ajuá nú'a bí 'bu mahets'i, ngue'a mi tsama'ñu ya danga ugui.

¹² Nepu rá 'rato ra enxε bá xanga ja ra danga dathe Eufrate nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura dathe'a bi 'yot'i pa bi nja ra 'ñu pa bá ehe ya nda me bøxhyadi.

¹³ Nehe dá handa hñu ya ts'ondahi nú'u mi hnequi ngu 'nara tsan'ue. 'Na bi bøni de ja rá ne ra mbanga zu'ue nú'a ngu 'nara qu'eña, nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne nú'a ma'na ra zu'ue mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ha nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne ra hyate badi. ¹⁴ Nú'ú go gue'u ya ts'ondahi mi øt'a ya nt'udi, ne mi pa'u ja ya nda de gatho ra ximhai pa da munts'i'u mahyegui co yá soldado pa da 'ñøt'a tuhni'u nú'a ra pa da hñanga nguenda Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. ¹⁵ Ra Zidada Jesu bi 'ñena: "Pañu gue nuga sta damfri ya ja'i ga tsøhø ngu 'nara be. Xi da johya nú'a to ga tsødi di ndø'mi ne di he yá he pa hinda 'ño nsinque yá he, nixi hinda ntsa ja rá thandi Ajuá." ¹⁶ Y gatho nú'u ya nda bi munts'i'u ja nú'a ra luga rá thuhu Armagedo de ra hñaquu ebreo.

¹⁷ Nepu rá yoto ra enxε bá xanga ja ra ndahi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, ne bi nt'øde 'nara noya de mbo ra maça luga nuni mahets'i habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, ya xa uadi.

¹⁸ Nu'bú bi nja ya huei ne ya ngani ne 'nara danga mbimhai. Y de gatho ya pa xa 'mu ya ja'i ja ra ximhai hinhya'mu xa nja 'nara danga mbimhai ngu nú'a bi nja nura pa'a, ngue'a xi bi nja nts'edi. ¹⁹ Y nura danga hnini bi 'yøt'a hñu hegue, y gatho ma'ra ya hnini de gatho ra ximhai bi ñunt'i'u, y Ajuá bi beni de ra danga hnini Babilonia gue mi pe'tsi da zødi rá cue'a. ²⁰ Y gatho nuya hai mi o madetho de ra ndehe bi go'ma ra dehe, ne ya t'øhø bi 'medi. ²¹ Nehe bi dagui ya danga ndo de mahets'i ne bi zødi ya ja'i. Xi myá data'u, y xi xmá hñu, mi pe'tsa ngu ñote kilo. Ya ja'i mi tsani Ajuá po nuya ndo bá pehni'a, ngue'a nu'á mi gue'a 'nara danga ugui pa gue'u.

17

Ra ts'o'behña ma da 'medi pa nzantho

¹ Nepu bi 'ñe bi zacagui 'na de nú'u yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa yá mfei Ajuá, ne bi 'ñengagui:

—Bá ehe pa ga u't'a'i nú'a ra castigo ma da t'umbabi nú'a ra ts'o'behña bí hudi maña de ya ndehe. ² Ya nda de ra ximhai xa 'yøt'a ya ts'oqui co nú'a ra ts'o'behña, nehe xa cadí gatho ma'ra ya ja'i nú'a ra ts'o'behña pa xi xa 'yøt'a ya ts'oqui'u, nja ngu 'na to cadí ma'na pa da japi da zi ra vinu asta hinda nti.

³ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'a ra enxε bi zixcagui ja 'nara mbonthei, y ja dá handini nú'a ra ts'o'behña mi tøgue 'nara thenga zu'ue habu mi huxa ndunthei ya thuhu nú'u mi ñama'ñu de Ajuá. Nú'a ra zu'ue'a mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁴ Y nú'a ra 'behña mi he 'nará he mi nthants'a morado co ra theni, y xqui øtua ya oro, ne 'raya hothodo ne

'raya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. Nehe mi hã ja rá 'ye 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i de ya t'ø't'e xá nts'o ne de yá ts'oquí nú'a ra ts'o'behña. ⁵ Y ja rá de xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto bi baði te rí bõni, pe mi ena: "Ra danga Babilonia, go gue'a ra nãã de ya ts'o'behña, go gue'a bi 'ñudi da t'ø't'e ja ra ximhai gatho nú'a xá nts'o." ⁶ Nepu dá handa nú'a ra 'behña ngu mri ti ngue'a xqui hyo ndunthi yá mefi Ajuã ne nú'u bi ðena ra Zidada Jesucristo ne bi damajuãni de gue'a. Ne nu ndá handi'a xi dá 'yø nts'edi. ⁷ Nu'bú ra enxε bi 'ñengagui:

—¿Hanja guí 'yø? Nuga ma ga xi'i nú'a hinto xa baði de nú'a ra ts'o'behña ne de nú'a ra zu'ue ri tøgue'a, nú'a pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁸ Nú'a ra zu'ue gá handi mi 'bui, pe nubyá ya jo'o, pe 'mefa ma da c'ontsi'i de ja ra o'tsi nú'a otho habu bi c'a, nepu da ma habu da thogu'i ya ugu'i pa nzantho, y nuni ja guehni rá gats'i. Ya meximhai nú'u to'o desde ra muði ra ximhai hinxqui t'opabi yá thuhu ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho, nuya ja'i'u ma da 'yø nu stí hyandi'u da bøts'e nú'a ra zu'ue de ja nú'a ra o'tsi'a, ngue'a nu'a mi 'bui nepu bi njo'o, pe ma da 'múi ma'na'qui.

⁹ Pa da za to da zo rá mfeni núna ma ga ma, mahyoni di ja rá mfaði. Nú'u yoto ya ñaxu, gue'u ngu yoto ya t'øhø habu hudi nú'a ra 'behña. ¹⁰ Nehe nú'u yoto ya ñaxu gue'u ngu yoto ya nda. Cët'a de gue'u ya xa thacua yá ts'edi. 'Na go gue'a ra ndabya, ha nu ma'na hinxa t'umtho rá 'befi, pe nu stí nda'a, 'na tai ya pa ma da nda. ¹¹ Nú'a ra zu'ue mi 'bui ma'met'o pe nubyá ya jo'o, go gue'a ma da 'na de nú'u yoto ya nda, pe ja ra uenda go gue'a ma drá hñato ra nda, y 'mefa ma da ma habu ma dra huati pa nzantho.

¹² Y nú'u 'ret'a ya ndani xcá hyandi gue'u ngu 'ret'a ya nda hinxa thuts'itho dega nda. Pe ma da t'umbabi'u da nda 'na ora mahyεgui co ra mbanga zu'ue. ¹³ Nú'u 'ret'a ya nda 'nadra mfeni ma da me'tsi'u, hangue ma da umba ra ts'utbi nura mbanga zu'ue. ¹⁴ Ne da ntuhni'u co ra T'uca Deti, y nura T'uca Deti go gue'a ma da ntate, ngue'a go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu, ne ra Nda de gatho ya nda. Y nú'u to'o 'bui co ra T'uca Deti ma da ntate'u, y nú'ú go gue'u xa huahna Ajuã pa da gamfri, y nu'ú xa gamfri xá hño.

¹⁵ Nehe bi 'ñengagui ra enxε:

—Nú'u ya dehe xcá hyandi habu hudi ra ts'o'behña, go gue'u ngu nuya ja'i de gatho ya hñagui 'bui ja gatho ya hnini ne ja gatho ya hai. ¹⁶ Y nú'u 'ret'a ya nda xcá hyandi co ra mbanga zu'ue, nu'ú ma da utsa ra ts'o'behña, ne da hñacuabi gatho yá hño, ne da zogui sinque rá he, ne da zipa rá ngø, y nuyá ndo'yo da tsá'tuabi. ¹⁷ Ngue'a Ajuã xa umbabi yá mfeni'u pa da 'yø'tua rá paha'a, hangue 'nat'a bi mañ'u pa bi umba ra ts'utbi nú'a ra zu'ue asta hinda nja nú'a xa ma Ajuã. ¹⁸ Y nú'a ra 'behña xcá hyandi gue'a ra danga hnini habu 'bui 'na to'o di manda ya nda de ra ximhai.

18

Ra daga hnini Babilonia bi yø't'e

¹ Mefa de guehna dá handa ma'na ra enxε bi gai de mahets'i, xi mi ja rá ts'edi, ne bi yot'a ra ximhai co rá nsunda. ² Ne bi ñã nts'edi, bi 'ñena:

—Ra danga hnini Babilonia ya xa 'bedi rá nsu, nubyá ja 'buhni gatho 'rama'na'ño ya ts'ondãhi, nehe ja jani yá 'bafi nú'u ya ts'int's'u xá nts'o ne xi t'utsa. ³ Ra Babilonia bi cadi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai pa bi nts'oqui'u, nehe gatho ya nda de ra ximhai xa nts'oqui'u con gue'a, y gatho ya ma ne ya duqui xa nrico'u co yá ts'ot'ø't'e ø't'a nura hnini'a.

4 Ne dá øde ma'na ra noya de mahets'i mi ena:

—Nú'ah_u ma hnini'ih_u, pøñh_u de nura ts'ohnini'a pa hingui 'yøth_u ya ts'oqui ngu øt'e'uh, ne pa hinda za'ah_u nú'uh ya mfei ma da zhdí'uh. 5 Ngue'a xi xa ndangui yá ts'oqui'uh y co yá ndangui asta ya xa zøxa nuua mahets'i, y Ajuá hinxá pumfri de ya ts'ot'øt'e øt'e'uh. 6 'Yø'tuabih_u nura hnini'a ngu nú'a xa 'yøt'e'a pa ma'ra, ne co'tsuah_u yo'qui rá ndunthi de nú'a xa 'yøt'e. Thantsh_u yo'qui nú'a ma da t'umbi'a ngu nú'a xi xa 'yøt'e'a co ma'ra. 7 Japh_u da zama'ñu ya da tho ya ts'othogui ngu nú'a xa 'yøt'e'a co rá nt'ets'i ngue'a xi pe'tsa ndunthi ya hño, ngue'a nu'á nja ngu 'nara 'beshña ri ndá, hangue ena: “Nuga dí hucua drá 'beshña dí ndá, hinxá du ma dame, nixi hinga ma ga thogui ya dumai.” 8 Por gue'a 'na patho ma da t'umba ya mfei, y nuya mfei'uh go gue'a ra du ne ya dumai ne ra thuhu, ne da zat'a nura hnini'a, ngue'a xi ja rá ts'edi Ajuá ma Hmuh_u nú'a to'o da hña'mba nguenda'a.

9 Ne ya ndá de ra ximhai nú'uh to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui co ra hnini'a ne xa johyauí ja ya de'ot'øt'e øt'e'uh, nú'uh ya nda'uh ma xi da nzoni ne ma da du yá mui nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra ts'ohnini ma da zat'i. 10 Nú'uh ya ndá ma da 'mai yab_u ngue'a da ntsu de nú'a ma da nja, ne ma da 'ñena'uh:

—¡A, huecate'ih_u nú'ah_u guí 'buhub_u ja ra danga hnini Babilonia! Nu'ahú mi ja ri ts'edi'uh, pe 'na oratho xa za'ah_u rá castigo Ajuá.

11 Ya ma ne ya duqui de ra ximhai ma da nzoni'uh ne da du yá mui de nú'a bi nja co ra hnini'a ngue'a ya ma da njo'o to da dambi nú'a da pa'uh. 12 Mi hats'i'uh da pa ja ra hnini'a ya t'øt'e dega oro ne dega t'axi, ne ya hoga do ne ya perhla, ne ya hoga dutu dega linu ne dega seda, ne nú'uh ya hoga dutu dega morado ne dega theni. Nehe mi hats'i 'rama'na'ño ya za nú'uh yuni xá cahi, ne ya hoga t'øt'e xa thoqui dega marfi, ya hoga za, ra marmo, ne ya bøjá, 'na rá thuhu ra bronse, ha nu ma'na ra yerro. 13 Mi hats'i nehe ya canela, ya hoga ndapo yuni xá cahi, ra t'uts'i, ra mirra, ne ya dehe nú'uh xi yuni xá cahi, ra vinu, ra aceite, ra hoga arina, ne ra trigo. Nehe mi tsixa ya mbo'oni, ngu ya deti ne ya fani. Nehe mi tsixa ya carro, ne asta ya 'bego, y gue'uh ya ja'i mi pa'uh ngu ya mbo'oni. 14 Ya ma ne ya duqui ma da 'ñembabi nú'a ra hnini:

—¡Ya otho'i nú'uh ya hoga fruta ngrí ho, y ya gá 'bedi pa nzantho gatho nú'uh ya hño ne ya nt'ets'i ngui pe'tshma!

15 Nú'uh ya ma ne ya duqui xa nrico ngue'a xa pa yá t'øt'e ja nura danga hnini, ma da 'mai yab_u ngue'a ma da zu nú'a ra castigo ma da nja. Ma da nzoni'uh ne da du yá mui, 16 ne da 'ñena'uh:

—¡A, hyøtho nuni ra dahni! Ngue'a mi ngu 'nara 'beshña mi he ya hoga dutu dega linu ne dega morado ne dega theni, nehe xqui nhyoqui dega oro ne dega hoga do ne dega perhla. 17 ¡'Na oratho bi uadi gatho ya ndunthi nuyá hño mi pe'tsi!

Nehe gatho nú'uh to'o mi manda ya motsa, ne nú'uh to'o mi øt'i, ne nú'uh ma'ra mri mpøfini, ne nú'uh to'o mi pani, gatho'uh ma da 'mai yab_u, 18 y nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra danga hnini ma da zat'i, da ñá nts'edi'uh ne da 'ñena:

—Mi otho ma'na ra hnini xi mrá dangui ngu nuni.

19 Nehe da hyøxa ya hai ja yá ñáxu ngue'a da du yá mui'uh, ne da nzoni'uh co ra dumai, ne da ñá nts'edi ne da 'ñena:

—¡A, hyøtho nuni ra danga hnini! Ngue'a xi mrá dangui rá tai, y ja xqui nriconi gatho nú'uh to mi pe'tsa yá motsa ja ra ndehe. ¡Pe 'na oratho bi zat'a gatho nuni ra hninini!

²⁰ Pe nú'ahú gyá gamfrihú ne gatho nú'ahú yá 'mehni'ihú Ajuá, ne gatho nú'ahú ma'ra guí 'buhú mahets'i, johyahú de nú'a bi nja ja nú'a ra danga hnini, ngue'a Ajuá xa hñá'mba nguenda nuya ja'i mi 'buhni, ne xa t'ø'tuabi'ú ngu nú'a xqui 'yø't'a'ihú nehe.

²¹ Nepú 'nara enxé xi mi ja rá ts'edi bi gu 'nara danga do nú'a ma'na xamá hñú que 'nara danga jüni, ne bi 'y'ent'a ja ra ndehe ne bi 'ñena:

—Njaua ma da yui nehe ra Babilonia nú'a ra danga hnini, ne ya hinhya'mú ma da hnequi ma'na'qui. ²² Nixi ya hinhya'mú ma da yopa nt'øde ma'na'qui ya nzüni de ya arpa, nixi de ya thúza, nixi de ya trompeta ja nura hnini'a. Ni 'nara m'efi de nu'araza ra 'befi hinda yopa 'mú ja nura hnini'a, nixi da yopa m'pefi 'nara jüni. ²³ Ni 'nara ñot'i ya hinda hnequini, nixi hinhya'mú da nja ma'na'qui ya ngo dega nthati. Nú'ú ya ma ne ya duqui to mi mpa ne mi ntai ja nura hnini'a, xi bi nja yá ts'edi ja ra ximhai, y co yá nt'ete nuya mengu de guehni mi hat'a ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, pe ya bi uadi yá ts'edi'ú.

²⁴ Nura hnini'a ya bi hnequi gue go xi tu ra ts'oqui'a de nú'ú ya gamfri ne yá 'mehni Ajuá xa tho, ne de gatho nú'ú ma'ra xa tho ja ra ximhai.

19

¹ 'Mefa dá øde mi ñá nts'edi ndunthi ya ja'i nuni mahets'i, mi ena'ú:
¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a xá nsunda ne ja rá ts'edi ne bi za bi pøhø ya ja'i.

² Ngue'a nu'á øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuani.

Nu'á xa umba ra m'fei nura ts'o'behñá
nú'a mi japa ya ja'i da 'yø't'a ya ts'oqui.

Ajuá bi co'tsuabi'a nú'a bi 'yø't'e gue bi hyo nú'ú to'o mi p'epabi Ajuá.

³ Nepú bi yopa 'ñena'ú ma'na'qui:

—¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a hinhya'mú ma da ntsaya da bøxa rá 'bifi nú'a ra hnini bi zat'i.

⁴ Nu'ú nú'ú 'natemagoho ya ndá ne nú'ú goho ya dá'enxé bi ndandiñahmu'ú, ne bi xøcambeni Ajuá nú'a bí hudi ja rá hudi, ne mi ena'ú:

—¡Njabú gue'a! ¡Drá nsunda Ajuá!

⁵ Nepú bi nt'øde ma'na ra noya de habú mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:
Nsundahú Ajuá,

gatho nú'ahú guí p'epu

ne guí tsuhú'a,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Ra ngo de rá nthati ra T'úca Deti

⁶ Nepú dá øde 'nara ñahni de 'nara danga hmunts'a ja'i, 'ñena mri nhyahni ndunthi ya dehe, ne 'ñena 'raya ngani, ne mi ena:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a nú'a go gue'a ma Hmuhú p'e'tsa gatho ra ts'edi, ne go gue'a ra Ndá de gatho ra ximhai.

⁷ Johyahú ne nsundahú'a,

ngue'a ya bi zø ra pa de rá nthati ra T'úca Deti.

Ra nãvia ya xa nhyoqui,

⁸ ya xa hye nú'a ra hoga dutu xqui t'umbi xá nt'axi y ri huexqui.

Nura t'axa dutu'a gue'a yá te xá nt'axi nú'ú to'o xa gamfri Ajuá.

⁹ Nepú ra enxé bi 'ñengagui:

—'Yofo nuya ya noya: “Dá johya nú'ú to da sipabi pa da ma ra ngo de rá nthati ra T'úca Deti.”

Nehe bi 'ñengagui:

—Nuya guehya yá noya Ajuá, y guehya xi majuani.

¹⁰ Nepu nuga dá ndandiñahmu ja rá ua ra enxε pa ga nsunda'a, pe nu'á bi ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, ngue'a necagui ne ma'ra ri cu dyá 'begohu mahyεgui de Ajuá, ne dí mañhu rá noya ra Zidada Jesu. Go da xocambeni Ajuá.

Nu'u tó'o mamba rá noya Ajuá gue'u damajuani nehe de nú'a xa ma ra Zidada Jesucristo.

'Nara togue mri tø 'nara t'axfani

¹¹ Nepu dá handa mahets'i mi xogui, ne dá handa 'nara togue mri tø 'nara t'axfani, y nú'a ra togue'a xa thu'mbabi 'nara thuhu nú'a rí bøni da 'ñena: Nú'a xa ma, nzantho da 'yøt'e. Ne ma'na ra thuhu rí bøni da 'ñena: Majuani. Ngue'a nú'a xi ra hoga nda, øt'e xá hño, ne øt'a ya tuhni ngu rí 'ñepi. ¹² Yá da 'ñena mi zø ya tsibi, ne mi hu'tsa ndunthi ya corona, y nehe xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto mi paði te mi ne da ma, hønse'a go mi pa'a. ¹³ Ne mi he 'nara dutu xqui 'bobo co ra ji, y rá thuhu gue'a Rá Noya Ajuá. ¹⁴ Ne mri ñeni'a ndunthi ya memahets'i nú'u øt'a ya tuhni, mri hñe'u dega hoga linu xi xma nt'axi, ne mri togue ya t'axfani nehe. ¹⁵ Nu'a ra mudi togue mi pøni de rá ne 'nara mahuai dega yo filo. Con gue'a ma da na'mbabi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, ne ma da nda de gue'u con gatho rá ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'ut'o dega bøja. Ne ngu 'nara ja'i net'a ya obxi pa da the'mi, njabu'a ma da huata ya ja'i nuto yá ncontra Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi ne pø rá cue con gue'u. ¹⁶ Ne ja rá he de ja rá xinthe xqui t'ofø 'nara thuhu ena: “Ra Nda de gatho ya nda ne ra Hmu de gatho ya hmu.”

¹⁷ Nepu dá handa 'nara enxε mi 'bai ja ra hyadi, ne bi mafi nts'edi pa bi ma'ta gatho ya ts'int'su di nhyats'i, ne bí 'ñembi'u:

—Bá ehui guimunts'ihu pa gui tsihu nú'a ra danga hñuni ma da 'ra'ahu Ajuá.

¹⁸ Ma da t'a'ahu gui tsihu yá ngø ya danga nda ne ya nda gá soldado, ne yá ngø nú'u to xi mi jahma yá ts'edi. Ma gui tsiphu yá ngø ya fani ne nú'u to mi togue'u. Xi ma gui tsiphu yá ngø gatho ya ja'i, ngu ya 'bego ne nú'u hingyá 'bego, ngu ya notsi ne ya dangui.

¹⁹ Nepu dá handa ra mbanga zu'ue ne ya nda de ra ximhai xqui munts'i'u co yá soldado pa da ntunhui nú'a to mi togue ra t'axfani ne nú'u to mi ñeni'a.

²⁰ Nú'a ra mbanga zu'ue bri ju co nú'a ra hyate badi to xqui 'yøt'a ya nt'udi ja rá thandi nú'a ra mbanga zu'ue. Co nuyá nt'udi ra hyate badi xqui hyat'a ya ja'i nú'u xqui thu'tsua rá hmeya nú'a ra mbanga zu'ue ne xqui xocambeni'u rá c'oi'a. Nú'u ri yoho bi t'ent'a ma tetho ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspico ra asufre. ²¹ Y nú'a to mi togue ra t'axfani bi hyo nú'u ma'ra to mri ñena ra mbanga zu'ue ne ra hyate badi. Bi hyo'u co nú'a ra mahuai mi pøni de rá ne, y gatho ya ts'int'su xi bi niña co yá ngø'u.

20

'Na 'mo ya jeya

¹ Nepu dá handa 'nara enxε bi gai de mahets'i mi ha ra nsoqui de ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nehe mi ha 'nara danga cadena. ² Ne bi gu ra danga zu'ue nú'a go gue'a ra ndaxjua qu'eña mi 'bui desde maya'bui, nú'a rá thuhu ra ts'ondahi ne ra Satá. Ne bi ñat'i pa 'na 'mo njeja, ³ y ngu bi ñat'i bi 'yent'a mbo ja nú'a ra o'tsi'a, ne bi got'i ne bi hñu'tsua 'nara seyo pa ya hinda za da hyat'a ma'ra ya ja'i asta hinda uadi nú'u 'na 'mo njeja. 'Mefa ma dra thogue pa 'raya patho.

⁴ Nepu dá handa 'raya hudi, y ja mi huhni nú'u to'o xqui t'umba ra ts'edi pa da 'yot'a ra ts'utbi. Nehe dá handa nú'u xqui thecua yá 'yuga ngue'a xqui damajuani de ra Zidada Jesucristo ne xqui mamba rá noya Ajuá, ne hinxqui xocambeni ra mbanga zu'ue nixi rá c'oi'a, nixi hinxqui hopi to da meya'u ja yá de o ja yá 'ye co rá hmeya ra zu'ue. Dá handi bi yopa nte'u ne bi ndá co ra Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeya. ⁵ Nú'ú go gue'u xi ya mudi bi yopa nte de nú'u xqui du. Y nu'u ma'ra himbi yopa nte'u asta himbi zoxa nú'u 'na 'mo njeya. ⁶ Njapi ne xá nt'axi nú'u to xa yopa nte ra mudi. Y rá ñoho ra du nú'a ma da nja ja ra nidu, hinda za te da 'yot'tuabi'u. Gatho'u da macja ja rá thandi Ajuá ne ra Zidada Jesucristo, ne da nda'u co ra Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeya.

⁷ Y nu sta uadi nú'u 'na 'mo njeya, ra Satá ma dra thogue de habu xa jot'i. ⁸ Nu'a ma da bõni pa da hyat'a ya ja'i 'bu ja gatho ya hai de ra ximhai. Da ma pa da hyat'a ra Gog ne ra Magog, nú'ú gue'u yá ncontra ra Zidada Jesucristo, ne da hyat'i'u pa da munts'i pa da 'ñot'a tuhni, y nuyá ndunthi'u ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ja ra ñanthe. ⁹ Gatho nuya ja'i'u dá handi bi ma'u ja rá ngani ra ximhai pa bá thets'i'u habu mi ja rá hmaca hnini Ajuá ne mi 'bu ya gamfri. Pe Ajuá bi mehna ra tsibi de mahets'i pa bi zat'i'u. ¹⁰ Ne ra ts'ondahi nú'a to mi hat'a ya ja'i bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre, habu xqui t'ent'i nehe ra mbanga zu'ue ne nú'a ra hyate badi. Nuni ja guehni ma pa ra xuui da zama'ñu'u ya uguí pa nzantho.

Ma da nja 'nara nsuca uenda ja rá thandi Ajuá

¹¹ Nepu dá handa 'na mi hudi ja 'nara danga hudi xmá nt'axi. Y ngu bi hnequi'a, 'bestho bi 'metho mahets'i ne ra ximhai, y nixi bi fadi habu bi ma. ¹² Nehe dá handi nú'u xqui du, gue notsi ndangu mi 'bahni ja rá thandi Ajuá. Nepu bi so'tsa ya libro, y nehe bi so'tsa nú'a ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho. Y nú'u to xqui du bi thá'mba nguenda de nuya t'ot'e xqui 'yot'a ja ra ximhai, y nuya t'ot'e'u xqui t'ofó ja nuya libro'u. ¹³ Nú'a ra luga habu mi 'bu nú'u xqui du, nura luga'a xqui da nú'u mi 'buhni, ra ndehe xqui da nuya ja'i xqui zo de guehni, y ra nt'agui xqui da nú'u xqui nt'aguini, y cada 'na de nuya ja'i'u bi thá'mba nguenda de nuya t'ot'e xqui 'yot'e'u. ¹⁴ Nepu ra nt'agui ne ra luga habu mi 'bu nú'u xqui du ya bi 'ñotho, ngue'a bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi faspí. Y ra castigo ja nuna ndehe dega tsibi go gue'a rá ñoho ra du. ¹⁵ Hangue bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'u to'o hinxqui t'opabi yá thuhu ja nú'a ra libro habu xqui thu'tsua yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

21

Ma da nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i

¹ Nepu dá handi xqui nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i, nguetho nú'a ra mudi ximhai mi ja ne nú'a mahets'i bi 'metho'u. Nehe ya mi otho ra ndehe. ² Nuga drá Xuua, dá handa ra maca hnini Jerusale nú'a xqui nja ma'ra'yo. Dá handi bi gai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá ne mi hnequi mahotho ngu 'nara nava ya xa hñe pa da nthatui nú'a ma drá dame. ³ Ne dá òde 'nara noya de mahets'i mi ña nts'edi, mi ena:

—Ndi, Ajuá 'buhui ya ja'i, y ma da 'mai con gue'u pa nzantho, y nú'ú go gue'u rá hnini'a. Ajuá go gues'e'a ma da 'muhui'u ngue'a go gue'a yá Ajuá'u. ⁴ Ne Ajuá ma da ducuabi gatho yá guida'u. Ya hinda nja ra du, ni ya ts'oni, ni ya dumai, nixi ya uguí, ngue'a nuya t'ot'e mi ja ma'met'o, nubyá ya otho.

⁵ Nepu nú'a to'o bí hudi mahets'i ja rá hudi bi 'ñena:

—Padi gue nuga dí japi gatho ya t'øt'e da nja ma'ra'yo.

Nehe bi 'ñengagui:

—'Yoyo nú'a stá xi'i, ngue'a nuya ya noya go guehya majuañi ne ma da nja ngu stá ma.

⁶ Ne bi 'ñengagui:

—Ya xa t'øt'e. Nuga go gueque rá mañigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta. Nu'a tó'o da zu ra nduthe, ga umbi da zi nú'a ra dehe dega te pøhø ja ra pøthe ne t'untho. ⁷ Y gatho ya t'øt'e go dyá meti nú'u to ma da ntáte. Nú'ú go yá Ajuagui'u, y nuga go ma batsi'u. ⁸ Pe nuya zuse, ya 'ñagamfri, ya ts'oja'i, ya hyote, ya 'ñeja'i, ya 'ñete, ne nú'u to xøcambeni ya c'oi, ne gatho ya c'uamba, gatho'u ma da t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre. Nú'á go gue'a rá ñoho ra du.

Ra 'ra'yo Jerusale

⁹ Nepu bi 'ñe bi zæcagui 'na de nú'u yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa nú'u yoto yá ngats'i yá mfei Ajuá. Ne bi 'ñengagui:

—Bá ecua pa ga u't'a'i ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Deti.

¹⁰ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndañi, nú'a ra enxε xqui zocagui bi zixcagui ja 'nara danga t'øhø xi xmá hñets'i, ne bi 'ñutcagui ra danga maça hnini Jerusale mi cai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá. ¹¹ Nú'a ra hnini'a xi mri yot'i co rá nsunda Ajuá, ne ngu 'nara hothodo xi mri huexqui, ngu nú'a ra hoga do rá thuhu jasje, ngu ra xito nú'a di hya'tsi. ¹² Mi jot'i co 'nara danga jado xi xmá hñets'i, y mi pe'tsa 'ret'amayoho ya gosthi y mi 'ba 'nara enxε cada ra gosthi. Ja nuya gosthi'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho ya 'mái gá ja'i xqui 'ñehe de nú'u 'ret'amayoho yá t'u ra Israel. ¹³ Mi ja hñu ya gosthi de bøxhyadi, y má hñu de yøhyadi, má hñu de mahuifi, y má hñu de mac'anguí. ¹⁴ Ra jado de nura hnini'a mi pe'tsa 'ret'amayoho ya mañi do, y ja nuya do'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra T'uca Deti.

¹⁵ Nú'a ra enxε to'o ndí ña'be mi ha 'nara t'eni dega oro mri hnequi ngu 'nara xithi pa mi engu nura hnini'a ne rá jado ne yá gosthi. ¹⁶ Ra hnini mi mahyεgui rá ma ne rá nxidi ne rá hñets'i. Ra enxε bi 'yeni ra hnini co nú'a ra t'eni mi ha, rá ma bi zadi 'natemagoho nthebe kilometro, nehe rá hñets'i ne rá nxidi bi zadi mahyεgui. ¹⁷ Ne bi 'yeni ra jado y bi zadi hñu'rate ne goho metro, go gue'a ra t'eni padi ya ja'i, hangue bi cupa ra enxε.

¹⁸ Ra jado xqui thoqui dega jasje, ne ra hnini xqui thoqui 'ra'tho dega oro, y mi hya'tsi ngu ra xito. ¹⁹ Nehe ya mañi do de rá jado ra hnini gatho mi tu ya hoga do. Rá mañi ra do mi tu nú'a ra t'axa do rá thuhu ra jasje, rá ñoho mi tu nú'a ra ixca do rá thuhu ra safiro, rá hñu mi tu nú'a ra c'anga do rá thuhu ra agate, rá ngoho mi tu nú'a ra cahu do rá thuhu ra esmeralda. ²⁰ Rá ncat'a do mi tu nú'a ra do nthants'i ra t'axi co ra theni rá thuhu ra onice. Rá 'rato mi tu nú'a ra do xá ntheni rá thuhu ra coralina. Rá yoto ra do mi tu nú'a ra do xá n'ast'i rá thuhu ra crisolito. Rá hñato mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra berilo. Rá guto mi tu nú'a ra do xá n'ast'i nthants'i ra c'anguí rá thuhu ra topacio. Rá 'ret'a mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra crisoprasa. Rá 'ret'ama'ra mi tu nú'a ra do ra 'botheni rá thuhu ra jacinto. Ne rá 'ret'amayoho mi tu nú'a ra do ra nzat'a theni rá thuhu ra amatista. ²¹ Nú'u 'ret'amayoho ya gosthi xqui thoqui co nú'a ra t'axa do rá thuhu ra perhla. Cada 'nara gosthi mi gue'a 'nara perhla. Y nura 'ñu de mbo ra hnini mi 'ra'tho dega oro ne mri hya'tsi ngu ra xito.

²² Nuni ja ra maça hnini hindá handini ni 'nara nija, ngue'a go guesε Ajuá ma Hmuhú 'bahni nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. Nehe ja 'bahni ra T'uca Dεti. ²³ Nehe hinga mahyonini ra hyadi nixi ra zana pa da yot'a ra hnini, ngue'a rá nsunda Ajuá ne ra T'uca Dεti go guesε'u ri yot'a nura hnini'a. ²⁴ Y gatho ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da 'ñõ'u ja ra ñot'i'a, nehe ya ndá de ra ximhai nú'u xa gamfri ma da zõni ja nura hnini'a, ne da hñaxa yá nsu pa da zogui ja nura hnini'a. ²⁵ Ne ya gosthi hinhya'mu jot'i, nehe hinhya'mu ja ra 'bexuui. ²⁶ Nehe ya gamfri de maxøgue rá nguni ra ximhai ma da hñaxa yá nsu ja nura hnini'a. ²⁷ Pe hinda ma da yat'ini nú'u to'o hinxá nt'axi, nixi nú'u to'o øt'e xá nts'o, nixi nú'u mangu ya nc'uamba. Nuni ma da yat'ini hõnse nú'u to'o xa t'opabi yá thuhu ja rá libro ra T'uca Dεti, habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

22

¹ Nepu ra enxε bi 'ñutcagui 'nara dæthe xi xá nt'axi y nura dehe'a gue'a ra dehe dega te. Mi hnequitho nú'a te mi ja mbo ngu nja ra xito, ne mi pøni de habu mi hudi Ajuá ne ra T'uca Dεti. ² Madetho de rá 'ñu ra hnini ne ja yá ñani ra dæthe mi 'bahni nú'a ra za dega te, ne ri unga yá fruta 'ret'amayoho 'mi'qui ra jeya, tat'a zana uni yá fruta, y nuyá xi ra 'ñethi pa bi ñani nú'u ya ja'i xqui 'ñe de gatho rá nguni ra ximhai. ³ Nehe da 'ñothoni ni 'nara t'øt'e xá nts'o. Nuni ja ma da njani ra hudi habu hudi Ajuá ne ra T'uca Dεti, y nu'u tó'o pεpabi Ajuá ma da xøcambeni'a. ⁴ Nu'ú ma da hyanduabi rá hmi Ajuá, y rá thuhu'a ma da t'ofu ja yá de'u. ⁵ Nuni ma da 'ñothoni ra 'bexuui, nixi hinga mahyoni rá ñot'i ra hyadi nixi ma'na ra ñot'i pa da yot'i nuto gatho ma da 'muhni, ngue'a Ajuá go gue'a ma da yot'i'u, y nú'u ma da ndá pa nzantho.

'Bui guetbu rá yo'ehe ra Zidada Jesucristo

⁶ Nepu ra enxε bi 'ñengagui:

—Nuya ya noya go guehya xi majuani, ne ma da nja ngu xa hma. Ajuá ma Hmuhú nú'a ri umba ra mfadi yá 'mehni, go gue'a bi mehna rá enxε pa da 'ñutuabi nú'u to pεpabi de nuya t'øt'e ma da nja 'bestho.

⁷—jBeñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho!

Dá johya nú'a to da hñuxa nt'øde nuna rá noya Ajuá xa t'ofu ja nuna libro.

⁸ Nuga go gueque drá Xuua, dá øde ne dá handi gatho nuya t'øt'eya. Y ngu dá juadi dá øde ne dá handi dá ndandiñahmu ja rá ua nú'a ra enxε xqui 'ñutcagui gatho nuya ya t'øt'e pa ga nsunda'a. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, dyá 'begohu mahyεgui co nú'u ma'ra ri cu mamba rá noya Ajuá ne nú'u to'o huxa nt'øde nú'a xa t'ofu ja nuna ra libro. Go da xøcambeni Ajuá.

¹⁰ Nehe bi 'ñengagui:

—Oxqui agui nuya ya t'øt'e xcá 'yofo ja nuna ra libro, ngue'a ya ma da zøhø ra pa pa da nja nuya ya t'øt'eya. ¹¹ Ya ts'o'mui dá sigui da nts'o'mui, nu'u xá nts'o dá sigui da nts'oni, ha nu'u to ya hoja'i, dá sigui da hñoja'i, y nu'u tó'o øte Ajuá, dá sigui da 'yøte.

¹²—Xi majuani, ma ga ehe 'bestho ne ga ju'tuabi cada 'na ngu nú'a xa mεfi. ¹³ Nuga go gueque rá mædigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fudi desde ra A asta ra Zeta.

¹⁴ Njapi nú'u to'o xa t'axca yá dutu pa da t'umba nsequi da yat'a ja ra maça hnini ne da zipa rá fruta nú'a ra za dega te. ¹⁵ Pe ma da gohi rí møte de

ra maça hnini nú'u ya 'ñagamfri, ya 'ñete, ya 'ñeja'i, ya hyote, ne nú'u to'o xocambeni ya c'oi, ne gatho nú'u to'o di ho da mąnga ya nc'uamba.

¹⁶—Núga drá Jesu, stá pēhn'ahubꞄ ma εnxε pa da xi'ahꞄ gatho nuya ya noya nú'ahꞄ guí camfriguihꞄ. Núga drá Hmu de ra ndā Davi, y stí 'ñehe de yá ja'i'á. Go gueque dí ngu nú'á ra haxatsø ri huεxqui.

¹⁷ Ra Maça Ndāhi ne ra nāvía nú'á ma da nthātui ra T'uca Deti eñ'Ꞅ:

—Bá ehe.

Nehe nu'Ꞅ tó'o øde nuna ra noyaná dá 'ñena nehe'Ꞅ:

—Bá ehe.

Nu'Ꞅ tó'o tsꞄ ra nduthe ne ne da ntsithe, dá 'ñehe da zi ra dehe dega te nú'á t'untho.

¹⁸ Gatho'ihꞄ dí xi'ahꞄ gue nu'Ꞅ tó'o da 'yøde nuya ya noya xa t'ofoua ja nuna ra libro, ne da hñu'tsa ma'ra ya noya nú'Ꞅ hinxa t'ofoua, paꞄꞄ gue Ajuá ma da umba ya mfei nuya ja'i'Ꞅ, ngu nú'Ꞅ xa t'ofoua. ¹⁹ Nehe nu'Ꞅ tó'o da hñaca 'raya noya de nú'Ꞅ xa t'ofu ja nuna ra libro, Ajuá ma da hñacuabi nehe yá thuhu nuya ja'i'Ꞅ de ja ra libro habꞄ huxa yá thuhu nú'Ꞅ ma da nte pa nzantho, nehe nuya ja'i'Ꞅ hinda yꞄt'a ja ra maça hnini, nixi da hñanga nú'Ꞅ ya japi xa t'ofoua.

²⁰ Go ra Zidada Jesucristo nú'á to'o bi mąnga nuya ya noya, ne bi 'ñena:

—Xi majuꞄni ma ga ehe 'bestho.

Y nujá dí thādihꞄ ne dí eñhꞄ:

—NjabꞄ gue'á. ¡Bá ehe, ma Zidada'ihē!

²¹ Ma ZidadahꞄ ra Jesucristo da max'ahꞄ grí gathohꞄ. NjabꞄ gue'á.